

Hlídka literární.

Listy věnované literární kritice.

Ročník VIII.

Za redakci a vydávání zodpovědný:

P. Bernard Plaček,
O. S. B.

Pořadatel obsahu:

Dr. Pavel Vychodil,
O. S. B.

V Brně 1891.

Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

Obsah

Článk y.

<i>Bílý Fr. a Bartoš Fr.,</i>	Príspevky ku praktické poetice	88,	441
<i>Čech Leander, K.</i>	Světla	7, 45, 92,	137
<i>F k,</i>	Některé myšlenky o knihovnářích lidových	4 27, 70,	241, 315
<i>Vrzel Aug.,</i>	Současní belletristé ruští		51, 129, 1
<i>Vychodil P.J.,</i>	O kritice VIII. — X.	217,	257
—	Odhylky od spisovného jazyka v krásné slovesnosti	329,	361
--	O cynismu a příbuzných zjevech v písemnictví.	401,	442

Posudky.

<i>Arbes J.</i> , Drobnozkresby (J. Klenek)	161
<i>Barrili A.</i> , Jako sen (A. V.)	114
— Bílý kos (A. V.)	419
<i>Bartoš Fr.</i> , Rukověť správné češtiny (V. Plánský)	333
<i>Björnson</i> , Nový system (P.)	144
<i>Brzdza J.</i> , Syllabus (P. Vychodil)	297
<i>Brodský B.</i> , Ilustriké obrázky (R.)	30
<i>Čumpe K.</i> , Kulturní obrázky ze sta- rého Říma (L. Šolc)	148
<i>Čech Sv.</i> , Pestré cesty po Čechách (P. Vychodil)	373
Český humor (R.)	278
Divadlo s loutkami (J. Horák)	422
<i>Dostál Al.</i> , V zátiší (J. Vyhliďal)	112
<i>Durdík Pavel</i> , Turgeněv a pí. Viardo- tová (A. V.)	298
<i>Gebauer J.</i> , Mluvnice česká (J. Pelikán)	58
<i>Habberton J.</i> , Děti jiných rodičů (A. V.)	249
Hlasy katolického spolku tiskového (Fr. Koudelka)	379, 463
<i>Holub Bonif.</i> , Paměti farnosti u sv. Markěty (J. Hodinář)	69
<i>Hrnčíř Fr.</i> , Prosté obrázky (J. Horák)	385
<i>Hůlek J.</i> , Věčná lampa na Vrchu Ma- rianském (Fr. Koudelka)	386
<i>Ibsen H.</i> , Příšery (P.)	149
<i>Jahn J. V.</i> , F. L. Rieger (K. Š.)	17
<i>Jeltněk E.</i> , Korouhevník (P.)	67
— Jasmín stínem (J. Klenek)	197
<i>Jeřenská R.</i> , Okamžiky (P.)	306
<i>Ježek J.</i> , Novomodní švindl (R.)	113

Strana	
<i>Jirdsek Al.</i> , Sebrané spisy, seš. 40. — 94.	
(A. V.)	26, 169, 223, 405, 453
<i>Jokai M.</i> , Včera a dnes (A. V.)	280
<i>Kaminský B.</i> , Den štěstí (P.)	104
<i>Kalandra Č.</i> , Škůdcové našich lesův a sadů (J. Horák)	201
<i>Karlík Jan</i> , Bajky Aesopovy (R.)	31
<i>Klděterský Ant.</i> , Spadalé listí (A. V.)	2
<i>Klika J.</i> , Stručný slovník paedagog. (R.)	177
<i>Klimšord B.</i> , Veršované pohádky (J. Horák)	200
<i>Kodym F. V.</i> , Národní pohádky a po- věsti (J. Horák)	463
<i>Kolda Malinský</i> , Světlo a stín (A. V.)	314
<i>Konérza Jos.</i> , Zahrada — náhrada (J. Horák)	422
<i>Konrád Jos.</i> , Z bratrských vlastí (J. Klenek)	238
<i>Kopal P.</i> , Mujžiš (J. Klenek)	420
<i>Korolenko Vl.</i> , Sibiřské povídky (A. V.)	156
<i>Kosmák V.</i> , Dobrá rada. — Bída je, proto — juchu! (J. Klenek)	110
— Kukátko (J. Klenek)	158
<i>Koštil Fr. J.</i> , Od jeslíček září láska (J. Horák)	421
<i>Kovdř Em.</i> , Uvedení do mluvnice (Fr. Vymazal)	446
<i>Kraszewski</i> , Chata za vsí (P. Š.)	271
<i>Krestovská M.</i> , Ranní bouře (A. V.)	312
<i>Krch V.</i> , Úsměvy mládí (J. Horák)	381
<i>Kučera K.</i> , Zapadlé hvězdy (P.)	228
<i>Kurhař Jos.</i> , Cestou životem (P.)	68
<i>Kunětická B.</i> , Čtyři povídky (J. Klenek)	460
<i>Kvapil Fr.</i> , Z výstavních táček (P.)	415
<i>Kvapil Jar.</i> , Výstavní almanach (P.)	415
<i>Leger K.</i> , V zátíší (A. V.)	154
<i>Lenz A.</i> , Právo katolíků na školy kon- fessionální (R.)	112
<i>Lešan A. K.</i> , Písně z práce (A. Vrzal)	343
<i>Libuše</i> , r. 1. a 20. (A. Žáček, J. Klenek)	247
277, 284, 321, 429, 458, 473.	
<i>Lokay Ant.</i> , Vosí hnůzdo (P.)	24
— Růžová pouta (P.)	376
<i>Lovretić J.</i> , Marica (J. Klenek)	280
<i>Luzická V.</i> , Potrhilá Barbora (J. Klenek)	456
<i>Mádl K.</i> , Dějiny umění výtvarných (K.)	269
<i>Machar J.</i> , Letní sonety (P.)	306
<i>Maldt J.</i> , Hudební slovník (R.)	70
<i>Malý etenař</i> (J. A.)	385

Strana	Strana
Malice lidu, r. 1., 2., 4., 24., 25. (A. V., R., P. Š., J. Tenora)	Špaček V., Besedy mládeže (F., J. Horák) 74
281, 319, 337, 346, 382, 427, 469.	113, 244, 251, 318, 425, 468.
Mayerhoffer G., Z pevnosti (P.)	Šubert Fr. A., Velkostatkář (P.)
155	194
Merhaut Jos., Povídky (J. Klenek)	Šustný K., Zábavná biblioteka (J. Vyhliďal) 157, 243, 278, 283, 423, 462
275	
Michajlov A., Zlatem a mlatem (A. V.) 115	Teguer Es., Píseň o Frithiofovi (A. Koudelka)
Mrkos J. A., Perské povídky (J. Horák) 384	195, 235
Nordkvad T., Z měst i ze samoty (J. Klenek)	Tesařov L., Naším maličkým (J. Horák) 466
281	Tolstoj L. N., Spisy, VII. (P. Vychodil) 18
— Kresby a črty (J. Klenek)	Tři vlášské novelly (A. V.)
458	249
Ottova Laciná knihovna (A. V.) 284, 320	Turgeněv Iv., Šlechtické hnízdo (A. V.) 73
Pakosta V., Zábavy večerní, s. I.—III. (P. Š.)	— Lovecké zápisky (A. V.)
115, 159, 201, 245	199, 238
Paulík J., Učebnice jazyka polského (P. Š.)	Vackář J., Osamělou alejí (P. Š.)
366	345
Perantoni-Manciniord, Lydia (A. V.)	Vaněk O. F., Zkázky a pověsti biblické (K.)
347	16
Podlipská S., Životopis B. Němcové (J. Vlček)	Velich A., Šípkový keř (K. V.)
445	377
Povstání v Bosně r. 1878. (R.)	Vilímkova Illustrovaná knihovna ro- dinná (R.)
279	462
Prásek J. V., Atheny (R.)	Vlček Jar., Dejiny literatury slovenskej (Fr. Bílý)
140	106
Preissová G., Její pastorkyňa (P.)	Vrba Rud., Dělnictvo v boji za svá práva (R.)
189	277
Procházka J., Prostonárodní říkadla (J. Horák)	Vrchlický J., Božská komedie Dante Alighierioho, II. a III. (V. Šimanko)
880	62
První moravská obrázková knihovna, r. 1890. a 1891. (J. F—k, J. Horák) 202	99, 140, 182, 230, 262, 299, 338, 368, 410, 447.
250, 424, 467.	— Midasovy uši (P.)
Řezníček V., Zámecké novelky (P.)	105
Sisolski J., Paní Sabina (A. A.)	Vymazal Fr., Ru-ky snadno a rychle učí (A. V.)
279	410
Sládek J., Starosvětské písničky (A. V.) 304	Winter Z., Dva obrázky rakovnické (J. Klenek)
Sladomel V., Moderní humanita (P. Vychodil)	450
139	Wünsch J., Mimo chodem (P. Š.)
Sláma Fr., Slezská kronika (J. Vyhliďal, P. Š.)	466
72, 421	Zába G., Pyrrhonismus (P. Vychodil)
Slavičinský, Vlk Krampotů (Fr. Bartoš) 151	15
Slavík Fr., Cesta p. lva z Rožmitála (Fr. Ekert)	Zábocký K., Ze života pro život (n.) 310
270	Zavadil A., Moravské povídky (J. Horák) 244
Smiles S., Základ blahobytu (R.)	— Kutnohorské povídky (J. Horák)
30	250
Sokolov V., Pouť mladých Čechů výstavou (R.)	Zavadil A. a Lašek G., Památná místa okolí kutnohorského (F.)
420	111
Srb J., Dějiny hudby církevní (Kouřád) 307	Zeyer J., Z letopisů lásky, III. (Fr. Kyselý)
Stroupežnický L., Christoforo Colombo (P.)	408
66	Zíbrt Č., Dějiny kroje v zemích českých (J. Jakubec)
— Vojtěch Žák, výtečník (P.)	146
192	— Listy z českých dějin kulturních (F. Bartoš)
— Zkažená krev (P.)	180
271	Seznam posudků veden pouze do č. 4., později vynechán.
Stuart Mill, Poddanství žen (P.)	
61	
— O svobodě (P. Vychodil)	
377	
Studničkova B., Úvahy a ukázky metodické (J. A.)	
380	
Svatek J., Obrazy z kulturních dějin českých (J. Tenora)	
376	
Šimáček M. A., Svět malých lidí (P.)	
374	
— Štěstí (J. Klenek)	
417	
Šimanko V., O Bohu jednom v bytnosti a trojím v Osobách (P. Vychodil)	
57	
Štech V., Zlatý déšť (P.)	
24	
Štolba J., Křivé cesty (P.)	
274	
Schwarz F., Starosta Václav Dobrovský (K. Š.)	
29	

Časopisy.

Athenaeum londýnské o písemnictví kontinentálním (přel. A. Koudelka)	321
348, 387.	
Kolo o chorvatské literatuře v posledních 20 letech (přel. J. Malota)	31
75, 116, 161, 203.	
Seznam literárních rozprav časopi- seckých	32
77, 118, 162, 205, 353, 474.	

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII.

1891.

Číslo 1.

Současní belletristé ruští.

Sestavil Aug. Vrzal.

Zmínili jsme se v minulém ročníku »Hl. l.« o předních belletristech ruských nejnovější doby, poukázavše k tomu, že oblíbenou formou jejich jest drobná povídka. Nejnadanější z nich, Garšin a Korolenko, nevyznaňují se ani zvláštní plodností, podávajíc dosti skoupě obecnstvu plody ducha svého. Štědrějšími v té příčině ukázali se vrstevníci jejich Barancevič, Jasinský a Nemirovič-Dančenko, z nichž zvláště dva poslední vynikají produktivností přímo horečnou, napsavše v krátké době množství novell i delších románů, začez se jim dostalo neprávě lichotivého přívlastku »Romanfabrikant« a p.

K. S. Barancevič je člověk jemnocitný, citlivý až k sentimentalnosti, jenž dojemně líčí vnitřní pochody svých prostých hrdin ve sbírkách skizz, povídek a novell, jichž názvy: »Pod gnetom.« »Porvannyja struny.« »Maleňkije razskazy.« »Novyje razskazy« a »Staroje i novoje.« — pak v románech »Čužak« a »Raba.« B. nevyniká popisy přírody, jež bývají bledé, neurčité a druhdy umístěny na nevhodných místech bez potřeby a souvislosti s vypravováním. Tak v pov. »Drama bez slov« čteme zbytečný široký popis jízdy k odvodu, jenž předmětem vypravování úplně samostatného. A jako kolorit povídek bývá slabý, tak také zřídka bývá povahopis jednajících osob prohlouben. B. nejraději volí formu krátké skizzy: jestli však thema spletitější, povaha složitější, hrozi skizze nebezpečenství nejasnosti a nezakončenosti: zobraziti na několika stránkách zápas mezi náklonností a povinností je velmi těžko: odtud žádná z malinkých povídek B. nevyrovná se lepším pov. Čechova nebo Gnediče. Je v nich málo nového, za to mnoho anekdotického ba karikaturního, an spis. druhdy shání se po komických scénách, ukazuje hledanost a úmyslnost. Ovšem daleko větší část povídek jeho má dějinný podklad chmurný, smutnou událost nějakou, černé stránky života. B. vůbec vyznaňová se příliš pochmurným názorem na svět, jenž zřídka osvětlen paprskem radosti a svěžího úsměvu: čtemeli po sobě více povídek jeho, duch náš skoro otupí trapnými dojmy. Takové povídky jeho hemží se špatnými neb aspoň nešťastnými postavami, prostými smrtelníky. Srdečnost

a hluboký cit, jimž vyznačují se vůbec práce B., jsou na místě tam, kde spis. volí za předmět svého vypravování jediný význačný moment duševního života hrdin; pěkně tudíž čte se sváteční pov. »Na volju Božíju.« kde vyličený poslední okamžiky bledého hošíka, ponechaného na vůli Boží v zimě za velkého mrazu u polospadlé stodoly, a město zatím kypí životem. Jeho náčrtek »Cvĕtok« (květ) je velmi poeticky pojat i proveden: thema je prostinké: stránka z denníku člověka, jemuž jest rozloučiti se s dívkou milovanou, která však přestala ho milovati. Historie posledních dní před rozloučením spojena je s historií vadnoucího květu, jenž byl svědkem štěstí prvních dní lásky. Při vši naivnosti prostota i upřímnost z črty té vanoucí nás dojmá. V poslední sbírce r 1890. vydané nalézáme delší novellu »Matuška.« jejímž thematem láska mateřská, všecko odpouštějící a nanejvýš obětavá. Zpustlý syn netroufá si matce přijíti ani na oči, ale proti vůli její odvezen k ní v nemoci své: když pak navštíví její ženština, s níž posledně žil, a prodere se k nemocnému, syn touží po ní, ona však s odporem odvrací se od kostlivce; ale matka neodstupuje od lože zbloudilého syna, těší jej, v náruči drží umírajícího. Novelka není ovšem prosta vši sentimentalnosti, ale duševní pochod chorobného syna a důkazy lásky mateřské vyličený štětcem mistrným. Egoistického muže, jenž bláhobyt svůj koupil si těžkou prací druhých, muže, jenž žije v rozkoši ani bratra ubohého vzpomínati nechce, nakreslil B. ostře v pov. »Brat.« Rozvláčně vede si autor v novelle »Mut,« kde přetřepávají se otázky o uměleckém tvoření atd. Roman »Čužak« (cizinec) má známé thema: intelligentní muž ze zásady (!) bere si selské děvče. Úkol je tu zajímavý, podati vnitřní život muže, který není s to, by shodil břímě ho tížící ale dobrovolně přijaté, neb aby mu uvykl. Tu však Raduncev nebyl Tani cizí: znali se od mládí, rozdíl vzdělání byl dříve již oběma znám, Raduncev vzal si ji ne tak ze zásady, by sloužil ideí, jako spíše z pravé lásky. Ostatně postava hrdinova jest nejasná: nevysvětlitelno na př., proč Raduncev najednou odhání Taňu, od níž před malou chvílí aspoň slovíčka si přál, by se s ní smířil. Lépe propracován je rom. »Raba« (otrokyně), příběh ženy, jež otrocky oddala se muži ničemnému. Krutkovu, jehož úsměv má pro ni daleko větší cenu než horoucí láska vypravovatele příběhu tohoto, Řečinceva, byť i onen ji pohrdal, ji pak i odkopl. Poslední stránky rom., kde Řečincev poznává děsnou skutečnost, jsou plny pravého realismu. Přes lyrickou rozvláčnost, jež často vyskytuje se u B., je rom. tento pozoruhoden zdařilou kresbou drobných lidí. — Pracím B. velmi by prospělo, kdyby spis. neobmezoval se tolik líčení smutných stránek v životě, jež, byť i ve skutečnosti převládaly, netvoří přece celé skutečnosti, nýbrž kdyby popřál místa také takovým, zjevům a motivům, které bodrosti a chuti k životu, k zápasu dodávají.

Známejší jest u nás *Jeroním Jeronimovič Jasinský*¹⁾ (* 1851).

¹⁾ Užili jsme tu také některých dat ze studie známého spisovatele literatury ruské v jazyku něm. *Al. Reinholda* o Jasinském. („Moderne Dichtung.“ 1890.)

Mach obnovil svou známost s Rozínou, ale o svadbě nechtěl ani slyšet. Bylť již příliš navykl potulnému a dobrodružnému životu švercovskému; poctivě a klidně práci při polním hospodářství nechtěl už zvykati.

Konečně na ustavičné doléhavé prosby Rozíniny, když známost jejich nezůstávala bez výsledků, dal si přece říci. Už jim vyšly ohlášky, měla se slaviti svadba. Mach vyšel si ještě jednou, že prý naposled se svými kamarády do Uher na tabák; byl však od nich samých, protože se jim zprotivila jeho hrubá pánovitost, obrajtům zrazen, a zahynul bídě zaskočen byv od nich v hospodě.

Rozína teskuila dlouho za Machem. Ostala vdovou do smrti. Žila jenom pro svého synka, co se ji narodil po smrti Machově. —

Totě stručný obsah povídky. jak viděti, dosti nepatrný a všední. A přece povídka tato má do sebe zvláštní půvab a zajímá i baví od začátku až do konce. Co ji půvabu toho dodává, jest předně jadrné a rázovité nářečí valašské. jímž sepsána jest. Pan spisovatel vystihl velmi dokonale všechny zvláštnosti tohoto krásného nářečí, nejen po stránce mluvnické, nýbrž i lexikální a frastické. Povídka jeho stala se tím činem pro dialektologa a filologa pravou pokladnicí. Co tu neznámých jazyku spisovnému krásných a význačných slov, co přesných a jadrných vazeb a úsloví! Pro snadnější porozumění vyloženy jsou méně známé tvary. slova i vazby pod čarou.

Osoby v povídce jednající jsou pravé typy valašské, přímo ze života vzaté. Takými jsou pasekář Krampota, sedlák Bazala a jejich ženy, Martin Krampotů, jehož celý životní proces vyličen tu věrně psychologicky, Ozeľ Švagerů, děvucha a pak nešťastná žena Rozína, valaští šverci, i ty babky klevetnice.

Neméně věrně dle pravdy a přírody nakresleno dějiště povídky. Jest to valašská chaloupka na pasekách i selský grunt v dědině, selská jizba na pasece i na statku. V povídku pak samu vetkán jest na příhodných místech názorný a věrný popis všeho života lidu valašského. Spisovatel popisuje nám tu zevrubně kroj i stravu našich Valachů, jejich práce a hospodářství v chaloupce i na gruntě, život v dědině v létě i v zimě. Dále nám líčí zálety, námluvy a svadbu, dobrodružný život bývalých švercův, kteří za »třicátku« (před r. 1849.) pašovali uherský tabák na Moravu, jejich boje s »obrajty« (finančními strážníky) a m. j.

Mimo to vypravování kořeněno jest jadrnými příslovími a pořekadly, čipernými vtipy a veselými anekdotami. Na nejednom místě dotčeno též valašských zvykův a pověr.

To vše dodává naší prostinké povídce zvláštního půvabu a vysoké ceny. My ceníme ji zvláště jakožto velmi důležitý příspěvek k naší lidovědě.

Ve prospěch této naší lidovědy přáli bychom si, aby se co nejdříve vzdělání příslušníci našich hlavních kmenů moravských za příkladem pana Slavičinského chopili podobné práce a podali nám takto živý a názorný obraz veškerého kmenového života našeho

lidu, dokud ještě vše nivelisující ráz naší hanumanské doby nesetře s něho všeho pelu a původního rázu. Vědecká dialektologie a ethnografie nemůže konečně podati než rozdrobené a nesouvislé části, kteréž spojeny jsou v rámec tak úplného a živého obrazu celkový byt našeho lidu mnohem živěji nám objasní a znázorní.

Jak už řečeno, p. spisovatel vystihl všude zcela správně rázovité zvláštnosti nářečí valašského. Jen některé maličkosti dovolujeme si podotknouti. Za něm. frasi »co dělať«, lid říká: Jaká tu pomoc? Jaká tomu rada? Macháček chodil z jedné služby do druhé, t. ze služby do služby. Jestřábík nebyl na hlavu padlý, val. »v hlavu obražený.« Jestřábík pravil na obíťo = na obyťo. Tak aspoň a nejinak slyšel jsem všude na Moravě (na obyťo = leda byťo). »Nakúk« do chléva jest bohemismus, mor. nahlédl. — »Když odešel ženich s tatú, teprú začala Rozína stvářať«. K tomu poznamenává: »tvariti se, dělati z něčeho více, než skutečně na tom je.« Stvářať jest iter. sloveso stvořiti, a znamená »tropiti, dováděti, dělati rámus« a p.

Fr. Bartoš.

V zátíší. Roman. Veršem napsal *Karel Leger*. „Poetických besed“ č. 41. Nakl. Ed. Valečka. V Praze 1890. Str. 133. Cena 65 kr.

Děj veršovaného romanku Legerova z maloměstského života jest velmi prostičký: starý, dobrosrdečný, ve věcech lásky trochu neprohlídavý mládenec žije nečinně se svou tetou v ústraní maloměstském, kamž se uchýlil po smrti rodičův opustiv studia. Najednou zemře příbuzná, a děvčátka po ní má ujeti se starý mládenec; s počátku sice není rád, že Lidka k němu se uchýlila, později však děvče si zamiluje. Sousedem jeho jest obstarlý kontrolor, pan Trnka, mající hezkou, mladou a záletnou ženu; churavý tento úředníček s blaženým úsměvem pozoruje, jak žena hledá si milovníky. lákajíc také starého mládence, kterého konečně po smrti manželově a po smrti tety mládencovy do svých sítí upoutá, Lidku, něžně milující svého dobrodince, z domu vypudí a sama se tam usadí, by také druhého mužička přivedla pod pantofl. — Toť vše. Žádné skoro zápletky, slabé stupňování děje, který však přece mocně nás upoutá a na konci čtenářem. jehož veškera sympathie jest na straně nešťastného sirotka Lidky, silně otřese. Forma romanu je denníková, jež nese s sebou chaotický charakter, neuspořádanost, pestrou úryvkovitost. V technickém ohledu pozorovati nepropracovanost, jakousi nedbalost slohovou. Váha romanu leží hlavně v analýsě povah, které skutečně nakresleny ostře, a kromě šablonovité postavy tetiny všechny jsou originalní, s životní pravdivostí. Lidka je sice také idealisována, ale postava ta přece tkví svými kořeny na této zemi: pani Roza není zase pouhou snůškou všeho špatného, nýbrž živou záletnicí, jež výborně muže svého podvádí a starého mládence potutelným úsměvem přivádí do rozpakův. Obě mužské postavy jsou bez energie, slaboši, ostře však individualisováni ve své slabosti proti Roze.

Skvostné jsou jednotlivosti, epizody, lyrické výlevy (na př. chvála poesie, str. 85.) a reflexe o našem stavu národním. Tu jest

Leger ve svém živlu: místy podává jadrný humor, místy šlehá satirou a sarkasmem různé společenské neduhy, místy s žiravou ironií posuzuje okolí své. Lze však také najíti tu četná místa prosaická, skoro bychom řekli zveršované články a zprávy novinářské. Verš místy není dosti uhlazen. Nicméně čte se báseň Legerova velice příjemně, nikde nenudí.

A. V.

Gust. Narc. Mayerhoffer: Z pevnosti. Vzpomínky starého majora. Illustruje Věnceslav Černý. V Praze 1891. Nakl. Jos. R. Vilímek. Str. 143. Cena 1 zl.

Úhledná knížka obsahuje 10 obrázků ze života vojenského, jejichž dějištěm jest Josefův s okolím. »Poslední píseň« paní Truxesové, do které kapelník Varanič se zamiloval, vede jej ke sňatku se sestrou Truxesové, ji nerozeznatelně podobnou: zpívalať ona píseň tu, jež kapelníka okouzila, místo Truxesové. — »Illicet« — tajné slovo, jímž poručík Halász, bývalý cikán, vyvolá svoji někdejší snoubenku, baronku Sztrilichovou, taktéž cikánku, od manžela jejího, majora — k cikánskému životu nazpět. — Tři »Andulky«, jež major Sztrilich kdysi miloval a dosud miluje, dráždí smrtelně žárlivost ženy jeho; netuší, že jsou to — ptáci, které nyní přináší mu jakýsi člověk vycpány. — »Žluté růže« jsou oblíbená květina hrdiny této povídky a ovšem též milosrdné sestry Boženy, bývalé lásky jeho, jež náhodou ustanovena jemu nyní za ošetřovatelku. U Králové dvora najde ji na obvazišti zastřelenou od nepřátelské koule, žlutou růži v ruce (!). — »Veselo hra«: Důstojnický sňatek, k němuž nevěsta zjedнала si neznámým způsobem kauce, — hrozící rozvod, poněvadž ona nechce se vzdáti spisovatelství (dramatického), jehož on nenávidí; smíření, neboť kauce byla z honoráře. — »Kadet Hainbach« se zastřelí, pozbyv naděje v povýšení, protože opustil službu a vydal se na ples za svou zbožňovanou: staffaží jest náhrobek samovražednice z nešťastné lásky »Kaetchens Ruhe.« — »Za srdcem mateřským« líčí dvojí rodinu: zámožnou vojenskou a chudou venkovskou; plukovníkům zemrou neštovicemi tři děti, mezi nimiž chromý hošík, v oné chudé rodině, do níž plukovníková náhodou vstoupí, najde děvčátko neštovicemi osleplé. Byvši dříve plna bolu, těší se nyní: »lépe je, že z našich miláčků jsou andělíci v nebi, než aby nám zůstaly na živu a byly tak znetvořeny a slepy.« — »Růžový lístek«, jež manžel o svatbě dostal do rukou, dělí jej od nevěrné; konečně se smíří, a dítě jejich čítává s vybledlého lístku: »Viktor bude generalem.« — »Dva tajné plány.« Major, otec pěti dorostlých dcer, hledí radu upoutati k nejmladší, ale jen pod tou podmínkou, když starší budou již opatřeny: rada kommanduje takorba podřízené úředníky za ženichy, až mu jeden z nich odvede i Anežku. — »Albína«, dama z cirků, Vlaška; provdala se za kapelníka, jenž pak dal se do vojska, a odešla zase k cirků, kde zahynula. Hrdinu našeho vedla prý v řece za sebou, až by se byl utopil. Pikantní vyobrazení její jest opravdu prazbytečno.

Nejzdařilejší jsou »Za srdcem mateřským« a »Dva tajné plány,«

jež mají nejméně vojenského na sobě. První jest velmi tklivý, i v té sentimentalnosti zcela pravdivý obrázek, mocně působící případnou líní osob a dojmův jejich. jakož i protivou dvojí rodiny a dvojího neštěstí, jež tak sblíží. Humoreska »Dva tajné plány« zajímá rychlým postupem a překvapivostí, nejsouc zdržována reflexem, jež v jiných povídkách mnohdy unavují; pro tu zajímavost jakoby zapomněl čtenář všimati si blíže pravděpodobnosti děje. Ostatní obrázky najdou své vděčné čtenáře a — bez pochyby — zvláště čtenářky; nemají sice mnoho vojenského do sebe, leda to dvojí soukno svých hrdin, ale jsou tím více oslazeny laskavičnými příběhy a vzdechy, že těm ex offio »mužům« věru velké cti nedělají! Místy naraženo též na lehké poměry mravnostní, jaké v pevnostech bývají, ale jinak počíná si spis. dosti delikátně. Spisovatel většinou sebe vplétá v děj s účastenstvím větším nebo menším; ale úlohy jeho jsou někdy divné, a to melancholické toužení u starého vojína působí až komicky. Sebevražda kadeta Hainbacha jest taktéž dětinský kousek, jaký jen převrácená přecitlivost mohla ve vojsku legalisovati; pravdivo to ovšem bohužel jest. — Sloh jest lahodný. Na str. 126. »aby poznal svoji nicotu a velebnost toho, ježž nazývají stvořitelem« — jest buď slohová neobratnost aneb myšlenková cetka. Úprava, jak pověděno, jest nádherná a vkusná. P.

Romanová knihovna Světozora. Nakl. F. Šimáček. Sv. XVII. *Vladimír Korolenko*: „Sibiřské povídky.“ Z ruštiny přeložil *Jan Wagner*. V Praze 1891. Str. 141. Cena 42 kr.

»Sibiřské povídky« vzaty ze sbírky předního novellisty mezi mladšími spis. ruskými Vl. Korolenky, nazvané »Očerki i razskazy,« o níž ve »Hlídce« byla řeč 1890 na str. 370.; proto o literární ceně šířiti se nebudeme. Všecky tu přeložené povídky (Uprchlík s ostrova Sachalina, Sen Makarův, Ve vyšetřovacím oddělení, Starý zvoník) zasluhují překladu, jen že trochu svědomitějšího, než jaký nám podal p. Wagner. Němci přeložili si pov. tyto již dříve a lépe než my: tak Aug. Scholz uveřejnil již 1888 svůj překlad (»Sibirische Geschichten«), který, jak jsme srovnáním se přesvědčili, jest sice volnější než český ale správnější. Celého překladu p. Wagnera s originalem (1890 čtvrté vyd.) jsme nesrovnávali, pouze asi třetinu knihy isme prohlédli důkladněji, dále pak jen zběžně jsme original i překlad četli.

Z toho jsme poznali, že překlad je předně kusý; místa těžší, kde by měl překladatel ukázati, co dovede, pohodlně vynechal. Tak v překladu vypuštěna nejen slova, frase jednotlivé, nýbrž i celé řádky a odstavce; srovnej na př.: na str. 339 (v překl. 9), 353 (17), 354 (19) tři řádky, 375 (34) dva řádky, 210 čtyři řádky, 220 asi 8 řádků, 224 čtyři řádky, 231 (123) třináct řádků, atd. nepřeloženo. Místy přeložil W. pravý opak toho, co jest v originalu: „a privjazal by . . .“ (344) = „nýbrž byl by přivázal . . .“ přel.: „a nebyl by přivázal“ (11); „zagovoril s serdce“ (= „pravil se zlostí,“ 366) přel.: „pravil srdečně“ (27); „pchnul odin

soldat štykom meňa v nogu . . ., da ja spotknulsja“ (= voják bodl mě bodákem do nohy . . ., a já zaklopytal . . .“ 379) přel.: „jeden z vojáků bodl mne bodákem do nohy, klopýtnul“ t. j. voják; „ja sdělaju na tebjá prošenije“ (= podám na tebe žalobu, 121.) přel.: „odpustím ti“; „ěto v serdecě jeho istosčilos terpenije“ (= pozbyl vši trpělivosti, v srdci jeho byla trpělivost vyčerpána, 139.) přel.: „v srdci jeho uhostila se trpělivost.“ (83.) atd. Místy jest překlad vůbec nesprávný: „Sibir priučajet vidět v ubijcě čelověka, i choťa bližajšeje znakomstvo ne pozvoljajet, konečno, osobenno idealizirovat ,nesčasteňkago . . .‘ no vse že eto znakomstvo pozvoljajet“ (= Sibiř učí nás viděti také ve vrahovi člověka, a ačkoli bližší známost (nominativ) nedovoluje ovšem nám, abychom idealisovali nešťastníka . . ., přece však známost tato dovoluje, 341) přel.: „Sibiř učí viděti i ve vrahovi člověka a třeba by nedopouštěla (Sibiř) bližší známost (akk.), přece učí (Sibiř) idealisovati ,nešťastníka . . .‘ Nicméně známost ta dovoluje . . .“ (9) P. Wagner nevěděl, kde je podmět! „O posledstvijach projisšestvija“ (= o následcích události, 355) přel.: „o poslední události“, „pokolě nogi-to nosjat“ (= pokud mne nohy ponesou, pokud budu moci jíti, 359) přel.: „kam mne oči ponesou“ (21.); „posle tščatelných sborov“ (= po bedlivých přípravách na cestu, 361.) přel.: „ve společnostech“ (23); „po nočam šli naprolět“ (= celé noci jsme šli, 383) přel.: „v noci pak ubírali jsme se dále“ (40); „i steňka na světu pobleskivajet“ (= a zeď [zídka] svitem se leskla, 387) přel.: „vidím stíny“ (43); „obličaju načalnikov, načalnikov nespravedlivých obličaju“ (= usvědčuji úředníky, nespravedlivé úředníky usvědčuji, 207) přel.: „oznamuji příchod úředníků, odhaluji nespravedlivé úředníky“ (106). Místa obtížnější polohodlně „přebásnil,“ hodně volně: „slěda za slabými perelivami spolocha“ (396) přel.: „pozoroval krajinu“ (50); „Noč pritajilas, ochvačennaja užasom. čutkim i naprjažennym“ (338) přel.: „Noc spustila se k zemi se všemi svými hrůzami“ (7); „dělo bylo obsuženo s polnoju obstojatelnošču (356 = záležitost byla vyřízena, posouzena s velikou důkladností) přel.: jednoduše: „na události mnoho se nezměnilo“ (19); „vse živoj rukoj budet“ (366 = všecko tu bude ihned) přel.: „všecko se ti dostane“ (27); „v ťurmach u nas vsě fiskaly na perečet“ (389 = v našem žaláři jsou všichni slidiči, slídí jeden vedle druhého) přel.: „jinak jest v našem žaláři.“ „Obyčnyj“ (obyčejný) jest mu zvláštní, „dymka“ (= krepová látka, polohedvábina, závoj) jest mu dýmem, „trjum“ (= podpalubí) místností, poršni (= písky) jsou mu kola, „rotožejstvo“ (= zevlování, lelkování) jednáním; nezná, co znamená „galeta“ (= placka, lívanec), „burelom“ (= vývrať) atd. — Ani stránka překladu není bezvadná! A. V.

Knihovna lidu a mládeže.

Zábavná bibliotheka. Pořádá *Karel Šťastný*. Vydává *Bernard Plaček*.

Dílo CXX. „*Tři povídky*.“ Napsal *J. L. Hrdina*. V Brně 1889. Str. 96.

Názvy povídek jsou: »Poslední soud,« »Bratři Josefovi,« »Nad Plchovem.« První a poslední mají podobné jádro, totiž objevením uhelných dolů zbohatnouti. Tato vášeň tak osedlá jednající osoby,

že jí věnují všecko, statek, spokojenost i vlastní krev — děti. V první povídce přidružena jest ještě druhá vášeň — soudy, jimiž už mnohý přiveden byl na žebráckou hůl, jako Zeman, bohatý rolník, v první povídce, a Civil v poslední. V prostřední povídce ličí se hanebné jednání synů Zemínových, podobné biblickému vypravování o bratřích Josefových, kterak přemlouvou zaprodali takořka svého bratra agentovi do Ameriky, by zbavili jej otcovského podílu. Zaslouženou odměnou odpýkali svůj zločin.

Sloh Hrdinův jest lehký, proto četba rychle plyne; postavy skutečné. Kompozice povídek jednoduchá. Zábava jest hlavním účelem, poučení podřaděno. Povídky pěkně česky psány. *J. Vyhlídal.*

Kukátko, čili: Život v obrazech. Sepsal *Václav Kosmák*. Díl čtvrtý. V Brně 1891. Dědictví Cyriliomethodějské. Str. XXX a 448. Cena 1 zl. 20 kr.

Kdo četl tři první díly, ten s chutí sáhne i k tomuto, byť už obrázky v něm obsažené po většině známy byly z »Hlasu.« Jsou to vpravdě obrázky jako z kukátka. Tím jest duševní dílna našeho spisovatele. Všední příběh přetváří se v ní ve příběh zajímavý, nepatrná zkušenost ve zkušenost poučnou, jednoduché na pohled slovo ve slovo dojemné nebo obsažné. Z toho učini pak spis. snímek na papír, a obraz kukátkový je hotov. Dílnou podobnou jest ovšem každý básnický duch, ale Kosmákova má tu přednost, že vycházejí z ní obrazy srozumitelné, zajímavé, dojemné nebo poučné i pro ten lid, jemuž vyšší jemná poesie jest uzavřena. A učeným prý se snáze káže, následovně tedy i snáze píše a básní než neučeným. Jen někdy zdá se příběh snad až příliš všední anebo nevystačuje na rozsah, jež Kosmák obrázku dává; ale i v těch případech pro jednotlivé půvaby obrázku zapomináme na celek a čteme rádi dále. Všimněme si jen té poesie v obrazech: »Svatba na vsi,« »O ptačí svatbě,« »Pomoc v nouzi,« »Neštěstím nezlomený,« »Milá vzpomínka.« Většina z 19 čísel jest rázu satirického, a dvě z nich skoro malé povídky: »Důkladně vzdělaná slečna a dcera« a »Puška.« Kniha jest věnována zbožné památce Sušilově a Procházkově. Procházka byl po Sušilovi starostou »Dědictví ss. Cyrilla a Methoda,« proto jest na titulním listě knihy jeho obraz a na předních listech zdařilý životopisný nástin od Vl. Šťastného.

J. Klenek.

Matice lidu. R. XXIV. č. 5.—6. Red. *Primus Sobotka*. „Historické povídky.“ Napsal *D. L. Mordovcev*. Z ruštiny přeložil *Jan Wagner*. V Praze 1890. Str. 412.

Nikterak nelze tvrditi, že by byl Wagner docela vhodně volil ke svým překladům z novějších historických novell ruských právě tyto povídky D. Mordovceva, totiž roman »Idealisté a realisté,« i hist. pověst »Ruský Odysseus.« Jsouli práce tyto v Rusku oblíbeny, neplyne ještě odtud, že by také českému lidu se hodily; jsouť u nás známy příliš málo zcela zvláštní dějiny ruské, zvláště o době tak pohnuté, jakou byla doba převratů za Petra Velikého,

málo kdo u nás ví. Budeli tedy čísti naše čtenářstvo »Idealisty a realisty,« neporozumí onomu zápasu starého i nového světa, zápasu vyvolaného reformami Petrovými, jimž druhdy scházel rozumný podklad. V caru samém, jenž krutě i proti vlastnímu synu vystupoval a bezohledně zaváděl cizáctví u dvoru i mezi lidem, viděti bude naše obecenstvo vskutku jen antikrista samého, v podlém Menšikovu a zvláště v udavačském padouchu Orlovu, který dívku, již byl svedl a pak nešlechtně zradil, sám vede na šibenici, pomocníky antikristovy. S druhé strany Levin podobá se ne tak idealistovi, jako spíše fanaticovi, jakož vůbec ruské sektářstvo svou pověřivostí, absurdní bohoslužbou, hrůzoděsnými obřady, s nimiž pouze báječné smyšlenky starých gnostiků srovnati lze, podobati se bude spíše zástupu příšerných bytostí, oblud, než lidem skutečným. Tím vypadne celý obraz ten hyperromantický, čehož Mordovcev nikdy nezamýšlel. — A nepravdě podobné popisy bloudění, nehody a dobrodružství »ruského Odyssea,« Jašimova, který uprchl ze zajetí francouzského počátkem nynějšího století, zahnán bouří do Alžírsku, přibyl na Sardinii, až posléze zabít v souboji, nevyznamenávají se ničím, výhradně ruským. Lehké vypravování o rytířských činech mnohého snad upoutá, více však v něm není.

Český sloh není všude hladký; o věrnosti překladu, nemajíce po ruce originalu, souditi nemůžeme. A. V.

Zábavy večerní. (Č. d.) R. I. (1880.) Č. 5. „Jermola.“ Obrázky ze vsi od *J. I. Kraszewského*, přel. *V. Pakosta*. Str. 216. Cena 73 kr.

Chudý samotářský stařeček Jermola vychová si nalezence Iridiona, vynakládaje veškeren zbytek svých sil, aby dítě i sebe uživil. Pěstoun i chovanec přilnou k sobě láskou velikou. Leč rodiče, kteří se, ač sezdání, tajiti musili před otcem svým, po smrti tohoto se o dítě přihlásí. Jermola je zoufalý. Když rodiče mu ze žárlivosti zakážou svého vychovance vidati a navštěvovati, unese jim Iridiona na jeho vlastní ponuknutí. Hoch však na útěku zemře utmácením. — Láska starého Jermoly k nalezenci vylíčena přirozeně a dojmavě. Povahy z lidu vzaté jsou typické, rázu osobitě slovanského. Čtenáře nesečtělého unaví sice z počátku široké založení povahy lidu a kraje maloruského Polesí, leč za to odškodní jej ostatek povídky. Do děje klidně ale poutavě postupujícího, vpleteny úvahy, jak je zvyken Kraszewskému, o povaze lidu, o srdci lidském, o lásce vůbec a pod Jermola patří mezi povídky, jejichžto vzpružinou není zápletká milostná. Vřele doporučujeme.

Č. 6. „Sibylla.“ Roman od *Octava Feuilleta*, přel. *J. Kuffnerová*. Str. 342. Cena 1 zl. 10 kr.

Trojdlilný roman »Sibyllu« pokládá kritika vedle »Romanu chudého mladíka« za nejlepší práci Feuilletovu. bez odporu pak náleží k romanům jeho nejušlechtilejším. V prvním dílu autor vyvinuje dovedně povahu Sibylly de Férias, dívky snivé a hloubavé, odhodlané ba umíněné. Rozumné vychování děda jejího, markýze

de Férias, obrátí sic tuto nezlomnost vůle do směru rozumného, leč hlubokého, až chorobného mysticismu s povahy Šibylliný nesetře. Druhý díl uvádí Sibyllu do Paříže, aby se v domě děda svého po matce seznámila s vysokým světem pařížským, — jež při té příležitosti Feuillet vyličuje a odsuzuje po stránce mravní, — a vyhledala si budoucího chotě svého. Tu setká se s Raoulem de Val-Chesnay, jemůž duše její od dětství náležela; seznajíc však, že je nevěrcem, zřekne se ideálu svého a vrátí se do Normandie, do rodiště svého. — Díl třetí vyplňuje lícen žalů a beznadějnosti obou milencův, obrácení Raoulovo a smrt Sibyllina v nejblaženějším okamžiku, kdy pozná, že Raoul opět věří. — Roman je silně tendenční; stanovisko jest křesťanské, děj umělecky upravený, mluva vřelá; povahy uchvacují svou silou a vábí svou sympathičností; duše zbloudilé budi ne odpor, nýbrž soustrast. Dílo je skvělou obranou křesťanství proti oběma krajnostem, nevěře i pobožnůstkářství; obranou křesťanského manželství a rozbohem podmínek jeho zdárnosti. Zájem stále vstoupá, dojem je mocný, jednotný a uslechtilý. Český překlad měl býti lepší. — Kniha zasluhuje vřelého doporučení; pobaví sic každého, ale plného účinku dosáhne hlavně u čtenářstva vzdělanějšího.

Č. 7. „Žebrák Luka.“ Povídka z vesnického života. Charvatsky napsal *August Šenoa*, přel. *Fr. Pohunek*. Str. 267. Cena 85 kr.

Žebrák Luka, který si klamáním útrpných lidí, dědictvím a lichvou nahospodařil kolem 800 zl., chce si založiti vlastní krb a státi se pořádným člověkem. K tomu konci vyhlédne si nejbohatší a nejhezčí děvče z Jelení, Marii Lončarevičovu. Netroufaje si však zpřímá, spojí se s padouchem Mikou a cikánem Uharkovičem, kteří na divčina otce uvalí soud, pohubí mu dobytek a vypálí ho, doufajíce, že ochuzen byv Lukovi se nakloní. Leč Luka cíle svého nedojde. Chtěje se mstiti na šťastně vdané Marii, úsměvem dítěte jejího jest odzbrojen a k pokání přiveden. Přepaden pak od Miky a Uharkoviče, již ho chtějí oloupiti o peníze, skočí do Sávy a utopí se. — Tendence díla směřuje celkem k nápravě nerozumu a nehospodárnosti rolníků. Děj je rozmanitý, zájem udržuje se sic až do konce, ale dojem není z nejsilnějších. Povahy jsou čím špatnější, tím životnější. Zla jest mnoho, ale dobro přec nad ním vítězí. Překlad plynň s několika poklesky pravopisnými, jež v tomto ročníku „Zábav večerních“ nejsou řídky. — Kniha hodna doporučení, zvláště pro venkov.

Č. 8. „Tmáři a osvětáři.“ Kresby ze života. Nastínil *V. Pakosta*. Str. 44. Cena 14 kr.

„Osvětáři“ tito nejsou tak hrozni. Jest to několik rolníků slivkovských, kteří chválí na sousedních Plaňkovských, že odbírají knihy, na neštěstí krvavé romany, jichž ceny a obsahu však osvětáři neznají. Až se vše vysvětlí, objeví se, že mají jak tmáři tak osvětáři mínění stejné. — Proti krvavým románům brojí se hlavně řečmi, děj je vedlejší. Ovšem ne všecko tu o čestě lidu záhubné pověděno, ale přece mnoho prospěšného.

P. Š.

Kaminský, Den štěstí (Astur: Lit. I. 6). — *Konrád*, Z bratrských vlastí (V. Rokos: Lit. I. 6). — *Kosmák*, Dobrá rada (Konečný: VI. 5). — *Kronbauer*, Z posledních stanic (J. V. Novák: Lit. I. 5 n.). — *Kuchař*, Cestou životem (Astur: Lit. I. 6). — *Kvapil J.*, Růžový keř (P. Skřivan: VI. 5). — *Pakosta*, Zábavy večerní (Šubrt: VI. 6). — *Prdšek*, Atheny (J. Novotný: L. filol. 1). — *Sladomel*, Moderní humanita (Fr. Kolisek: Obz. 4 n.). — *Stroupežnický*, Vojtěch Žák (Astur: Lit. I. 5). — *Šimanko*, O Bohu jednom v bytnosti a trojím v Osobách (Kyselka: Čas. katol. duch. 2). — *Štech*, Zlatý déšť (Astur: Lit. I. 6). — *Vacek*, Církevní dějiny české (Krás: Čas. kat. duch. 2). — *Vilímek*, Kalendář Humor. listů (Uhlir: VI. 5). — *Vrchlický*, Fresky a gobeliny (Astur: Lit. I. 5). — *Wagner*, Korolenkovy Sibiřské povídky (Orest: Lit. I. 5). — *Tolstoj*, Spisy (Šubrt: VI. 5). — Museum (V. Jesenecký: VI. 5). — Přítel domoviny, 1890 (V. Zálabský: VI. 4). — Zábavné listy (V. Zálabský: VI. 6). — Živa (J. E. Vrba: Lit. I. 6).

Časopisy.

„Kolo.“ (1890, 1—3: Charvatská literatura v nové době. Č. d.) Mnohem lepším básníkem byl *Andrija Palmović*, básník-kněz. Jeho básně sebral a vydal literární jeho druh, bývalý redaktor „Vience“ a neunavňý bojovník za práva národa charvatského Fr. Folnegović. O básních A. Palmoviče napsána větší studie v časopise „Balkan“ (spisovatelem tohoto článku J. Hranilovićem) jakožto pokus aestheticko-kritického rozboru spojený s důkazem, že Palmović jest nejgenialnějším charvatským básníkem za posledních dvaceti let. Jmenovitě nikdo nedovedl dosud tak věrně podržeti dikci a ducha národní poesie ve formě umělecké, jako nezapomenutelný A. Palmović. Jeho básně „Zora Veronika Zriňská“, „Vladislava Nelipičova“, jeho „Zahorské elegie.“ jmenovitě jeho znělkový věnec „Domovinu“ a znělky „Z bosenské okupace“ plny jsou skutečně klassických myšlenek a obrazů.

Druh Palmovičův, *Fr. Folnegović*, dávno již zaměnil péro s politikou. Jakožto spisovatel satirických „Iskric“, črt a feuilletonů jak v samostatných knihách tak v politických a belletristických časopisech — kdež psal pod pseudonymem Vilko Slavoj — byl právě tak sympathickým na tomto poli, jako nyní ve sněmovně.

Dr. Ivan Dežman vynikl jako redaktor „Vience“ tak i jako básník písní: „Zriňski“, „Kodolak“, sbírky básní „Poletarky“, „Rusmana a Ludmily“ (epos) atd. a spisovatel znamenitých lékařských spisův a článků. Další činnost však překazila mu přeranná smrt.

Dosud žije, ale velmi zřídka se objevuje na literárním poli nejlepší spolupracovník „Vience“ *Fr. Ciraki*, starosta města Požegy. Vyniká jako básník lyrických písní a něžných salonních povídek. „Drobné básně“ Cirakiho vydány v samostatné knize. Něžné jeho povídky „Mali gresi“, „Andjelina“, „Nina“ až podnes počítají se mezi nejlepší salonní povídky. Mimo to vydal studii o „Osmanových básních“ a o životě i smrti posledního francouzského „Dauphina“, syna Ludvikova.

Ivan Zahar v letech 1869.—1874. stával se nejlepším spisovatelem; tu však přinucen okolnostmi, věnovali se svému právníckému povolání, aby si zabezpečil život. Zahar jest venkoncem idealista. Básně jeho, otištěné z „Vience“ a „Hrvatské Lípy“, vydány ve zvláštní knize. Vynikají hlubokou filosofickou reflexí, něžným lyrickým citem a láskou vlasteneckou. Jeho povídky „Branimir“, „Sestrin grob“, „Dosljedna Ljubav“, „Seljanka“, „Bolji izbor“,

„Švehatski prosjak“ (žebrák) ukazují na hlubokou znalost techniky a dobrý vkus. Posud jest stálým přispěvatelem „Vience,“ uveřejňuje v něm články o charvatské literatuře, divadle, aesthetice.

Dobře známým jest spisovatel krásných, pravým humorem propletených komoedií, dobrých obsahem i technikou romanů, povídek a básní *J. E. Tomić*, neunavný belletrista. Téměř každého roku potěší Charvaty vždy pěkným plodem svého péra. Jeho drama „Franjo Trenk“ až podnes bývá rádo viděno; svým romanem „Zmaj od Bosne“ (drak bosenský) ukázal, jak psáti povídky, aby jimi nebyli uraženi Mohamedani ve svých choulostivých citech; povídkami „Kapitanova kčí“ (dcera), „Emin-agova ljubav“ (láska), které, jakož i „Bosenského draka“ vydala Charvatská matice, snaží se ukázati, že procítil domácí historii tento neunavný spisovatel a překladatel. Skutečně nikdo by nebyl dovedl s lepším úspěchem dokončiti neúplný, nejrozsáhlejší Šenoův roman „Kletva“ nežli Tomić, který ho velmi dovedně doplnil. Od Tomiče, který jest v nejlepších letech, charvatský čtenářský svět ještě mnoho očekává. (P. d.)

Literární rozpravy v časopisech.

Dolenský, O reformě našich časopisů pro mládež (Bes. uč. 10 nn.). — *Hostinský*, O původu umění (Kv. 2). — *Konrád*, Čeští Bratři v zrcadle svých kancionalů (Vl. 4 n.); Hymnologie starocharvatská (Věstn Král. č. spol. nauk). — *Novák J. V.*, O slovanských příslovích (Lit. l. 6). — *Petrů*, Mohamed a jeho učení (Vl. 4. n.). — *Slavík*, O významu jména Čech (Č. Č. M. 4). — *Tarnowski*, O dramatech Schillerových: Panna Orleanská (Przegl. pol. 8). — *Zdziechowski*, Byron (Przegl. pol. 9). — *Albalat*, Chateaubriand a současná škola realistická (Nouv. Rev. 15/12).

Zprávy.

Dopisy z Prahy. X. Není tomu tuze dávno, co jsme se po světové literatuře básnické mohli rozhlížeti jen s povzdechem nad hojností toho, co ještě do našeho jazyka převedeno — není. Jak se změnil ten stav věcí za krátko! Překlad stihá překlad a dochází střídavě na literatury západní i slovanské. Lví podíl práce připadá Jaroslavu Vrchlickému, který rozvinuje i na tomto poli plodnost, která nebude as míti toho času rovně u žádného národa. Sotva čtenář zařadil do své knihovny překlad básní Američana Poëa, jichž zvláštní ráz jej divně naladil přes to, že již hlavní číslo té sbírky „Havrana“ znal z převodů dřívějších, jmenovitě V. K. Šemberova v Hálkových „Květech“; a sotva osvěžil v mysli různé myšlenky Faustovy a písně Marketčiny v novém, byť i ne vždy dost přiléhavém rouše českém: již leží zase na stole čtyři sličné svazečky překladů básnických, *Danteovy* „Básně lyrické,“ téhož „Nový život,“ *Byronovy* básně („Nebe a země,“ „Lara,“ „Oskar z Alvy“) a *Esaiáše Tegnéra* „Frithjofssaga.“ Toliko Byron a Tegnér mají jiné překladatele, první prof. Fr. Krska a druhý J. V. Sládka; ostatní zčeštil vše Vrchlický. Akademie česká miní prý odměniti nejlepší převod cenou; bude tudíž porota za tím účelem zřízená míti dosti materialu před sebou, zvláště budouli připuštěny také práce posud nevytištěné a nakladatele nenašedší. Šeptá se však od ucha k uchu, že palmu odnese asi Krásnohorská za „Childa Harolda.“

Také v sadech krásné prosy hýbe se nový život. Nakladatel Jaroslav Pospíšil, jehož otec si získal nehynoucí památku v první polovici tohoto věku horlivou a rozmyslnou podporou domácí slovesnosti a již také hojný počet překladů znamenitých románů jinojazyčných byl vydal, ohlašuje nový podnik: „Bibliotheku překladů vynikajících děl cizojazyčných“ a zabíjí ji — patrně s ohledem na úspěch hmotný — Zolovým „Člověkem — bestii.“ Nakladatel jaksí však se omlouvá, že zvolil právě toto dílo za první; pro další svazky slibuje dánský román „Niels Lyhne“ od Jacobsena. Všechny literatury a všechny směry literární prý mají býti tu zastoupeny. Podobnou bibliotheku vydával před lety Th. Mourek a vydává posud Hynek. Všude však čeština byla ubohou pastorkyní. Bojíme se, aby tato nešetnost a ledabylost k mateřštině neovládala i zde. Záruky nepodává žádné ani neznámý redaktor bibliotheky ani prospekt nakladatelský.

V té příčině nyní chvály zasluhuje Ottova „Ruská knihovna.“ Ukončivši zatím Tolstého, vyslala nyní *Turgeněva* na literární trh; „Lovecovými zápisky“ učiněn začátek, a překlad Machův podroben přísné opravě (také doplněn) od *Jaromíra Hrubého*, nynějšího redaktora knihovny. Chystá pak se *Gogol*, jenž bude zcela nově přeložen od vynikajícího znalce, našeho krajana Ignáce Hoška, mnohá léta na Rusi pobývšího. Že se „Ruská knihovna“ udržela a ujala, jest zajisté úkazem potěšitelným se všech stránek, ať na to hledíme se stanoviska vzájemnosti slovanské nebo se stanoviska vkusu čtenářského. se stanoviska uměleckého neb i literárního. Dlužno ostatně dáti pravdě průchod, že v Čechách záliba pro ruské písemnictvo vždy sejevila (třebas ne tak rozšířená jako nyní), jakož o tom svědčí již Havlíčkovy překlady Gogola, Bendlův překlad Puškina. Hálkova „Bibliotheka románů slovanských“ atd. Bylo by si jen přát, aby bohatý strýček severní také si aspoň takovou měrou všimal umění českého, kterou si ho všímají na př. Němci. Také by se nemělo u nás každé jinoslovanské dílo nechati napřed nějaké desítky let uležeti, než se převeče, a tu by též divadlo mělo pečlivěji dbáti své povinnosti, nežli posud činí.

K domácí produkci dramatické — však jen nové — Národní divadlo chová se nyní jaksí vlídněji a ochotněji než v letech dřívějších. A hle, jak se pojednou rozvířily líné jinak vlny literárního interessu! Všude se mluvilo a psalo o „Její pastorkyni“ paní *Preissové*, o „Světě malých lidí“ *M. A. Šimáčka*, o „Velkostatkáři“ *Šubertově* pro i proti. Takovéto pak potýkání a tříbení zásad a směrů literárních neb uměleckých jistě literatuře více užitku a cti přináší než stálé přetřepávání záležitostí osobních a politických. Nyní opět *Štolbovy* „Křivé cesty“, *Bozděchovi* „Spoutání“ a *Vrchlického* „Smír Tantalův“ stojí v popředí interessu. Tak konečně snad nadejde doba, kdy český spisovatel přestane býti jen říkajíc exotickou květinou národního života. Budeli každé nové dílo u obecnstva více vážiti, bude zas také hlas čtenářstva spisovatelům závažnějším. a tak bychom se toho mohli dočkati, aby spisovatel a národ konečně se navzájem našli, aby tedy také literatura česká stala se zdravým, oživujícím pramenem národního života, pevnou tvrzí jeho existence — nám i budoucím.

V té naději utvrzují rozmanité úkazy: nejnověji „Starosvětské písničky“ *J. V. Sládka* v „Lumíru“ uveřejňované. Jakoby elektrická jiskra

byla projela všemi čtenáři, druh se ptá druhá: „Četli jsi již...?“ A odkud ten rozněující účín? Vítězství národního ducha, z lidové písně šťastně zachyceného, v poesii! Už tedy nebude jen hudba a malířství hledati národní ráz v lidu. Jen aby se šlo na té dráze dále a vytrvalo! Šťastně už ji putovali Čelakovský, Erben a Němcová.

V redakci „Časopisu Českého Musea“ nastane změna. Po dvacetileté správě její složil prof. *Dr. Emler* úřad redaktorský najmě pro hojně jiné práce a chorobu oční, a v právě vydaném 3. a 4. čísle r. 1890. loučí se s čtenáři „Musejníka.“ Vykonal pro tento časopis poctivý kus práce, zvelebil jej každým směrem: získal opět přední učence za spolupracovníky, vyhledával přispěvatele nové, zvětšil značně objem časopisu, splňoval rád přání projevovaná ke zdaru jeho a šetřil vždy přísně objektivnosti. Odevzdává „Časopis“ zdokonalený bývalé váhy nabyvší nástupci, kterým zvolen prof. *Ant. Truhlář*. I tento p. redaktor má nejlepší vůli a snahu, aby časopis rozkvétal dále a zachoval si jak přízeň spisovatelů, tak obecnstva, české vědě a osvětě pak aby sloužil a prospíval co nejvydatněji. Mámeli jaké přání, týká se části kritické a referentské: hlídky literární. Přes veškeré úsilí nepodařilo se býv. p. redaktoru získati tomuto oddílu stálých spolupracovníků, kteří by systematicky střehli rozvoj literární a o něm čtenáře zpravovali. Nová redakce zajisté pokusí se znova o organizaci tohoto oddílu; přejeme jí, aby byla šťastnější a jmenovitě aby občasným nezdarem nedávala se odrazovati od dalšího úsilí. P. redaktor Truhlář miní vydati 1. číslo tohoto ročníku v květnu, a sám podá v něm studii o staročeském divadle.

V české literatuře vědecké ozývá se také jaksi mocnější ruch. *Dr. Zíbrt* a *Z. Winter* pracují o velikém díle, dějinách českého kroje, jehož první část, doba nejstarší až po války husitské, právě vydána s příhodnými ilustracemi; *K. B. Mádl* chystá se veliké illustrované dějiny umění vydávati u Bursíka a Kohouta, které bohdá budou také po stránce formální tak pečlivě obstarány jak po stránce obsahové, a nakladatel p. Vilímek připravuje nový podnik, *katechismy* jednotlivých vědeckých nauk, podobné známým něm. katechismům Webrovým.

Tak proud duchovního života českého přese vše samostatní, mohutní a rozpíná se — aspoň do šířky. Překvapující obraz tohoto mohutnění objeví se jmenovitě jasně při zemské výstavě zdejší jak na všech polích práce vůbec, tak zvláště v oddíle literárním, jenž zobrazí rozvoj písemnictva českého od nejstarších dob a jmenovitě za posledních sto let způsobem takovým, že přítel nepřítel vzdá uznání té síle a dělnosti národní, která bez podpory vyšší, bez samostatní politické, ba do nedávna beze škol vyšších a odborných, sama ze sebe a při sterých překážkách dovedla učiniti tak obrovský pokrok. Výstavu literární bude doplňovati výstava typografická a knihkupecká. Všude pilně se konají přípravy, katalogy chystají, díla shledávají; součinnost národa při tom se osvědčuje až tklivým způsobem. Z výstavy té Čech bude odcházeti hrd, se srdcem mocněji tlukoucím radostí, pýchou i nadějí a s nově vzpruženou chutí k další práci národní. Ta nemá mluva bude příliš výřečna a jasna, než aby jí vůbec někdo nerozuměl.

Spolky. Král. č. společnost nauk koncem roku 1890. měla členů 180. Jubilejní fond čítá 35.000 zl. — „Máj“, spolek českých belletristů, má nyní jmění 3637 zl. 29 kr.

„Historický kroužek“ v Praze zasílá toto „Provolání. Historický kroužek družstva „Vlast“, obrav si za úkol, odmítati nespravedlivé útoky, které byly anebo budou podnikány na církev katolickou vzhledem k dějinám českým buď z vášně strannické, buď z povrchní znalosti věcí anebo z kterékoli jiné pohnutky: v těchto minulých dnech náležitě se zorganizoval a se ujal díla ve jménu Páně. Obor své práce rozdělil na tři periody: 1. na husitskou od r. 1403., 2. na periodu katolické reformace, jež počíná se obnovou pražského arcibiskupství r. 1561. a sahá celkem do r. 1661., a 3. na dobu pozdější, kdy novomodní liberalismus vynikající a zasloužilý mně katolické pod kteroukoli firmou a záštitou hyzdil, zlehčoval aneb umlčoval. Dále stalo se usnesení, aby za účelem vědecké obrany katolické církve v Čechách, na Moravě a ve Slezsku sestaveno bylo dle možnosti úplné repertorium všech posud vykonaných prací dějepisných, nechat jsou barvy kterékoliv, a to aby pak bylo tiskem vydáno ve formě „Rukojeti ke studiím českého dějepisu.“ Z této sbírky pramenů vyjde na jevo, co ve výše udaném směru bylo již vykonáno, a čeho ještě vykonati třeba. Však jest sestavení onoho repertoria úkolem pro jednotlivce příliš rozsáhlým a vyžaduje tudíž součinnosti mnohých a mnohých mužův upřímných, jimž jde o pravdu. Protož vyzýváme všecku inteligenci katolickou v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a kdekolivěk a vroucně za to prosíme, aby každý vedle možnosti své pátral po historických elaboretech, jež chovají se v rukopisech, anebo tištěny jsou buď jako samostatné celky, nebo vtroušeny jsou do sborníků, periodických listův i sešitů. Jmenujeme tu na př. „Časopis katol. duchovenstva“, „Čecha“, „Večerní noviny“, „Blahověst“, „Pastýř duchovní“, brněnský „Obzor“, „Časopis Českého Musea“, „Časopis Matice Moravské“, „Časopis Musea Olomouckého“, „Sborník historický“, „Památky archaeologické“, „Světlozor“, „Zlatou Prahu“, „Osvětu“, „Květy“, „Politik“, „Hlas národa“, „Národní listy“, „Moravskou Orlici“, „Jindy a nyní“, „Dobroslav“, všechny časopisy paedagog., feuilletony všech listův krajinských („Budivoj“, „Poutník od Otavy“, „Český jih“ a jiné). Dále prosíme, aby pozornost věnována byla zahraničním sborníkům dějepisu, jaké vycházejí v Mnichově, Berlíně a jinde, také „Spicilegio Vaticano di documenti inediti e rari estratti degli archivi e della bibliotheca della sede apostolica“, jež vychází v Římě u E. Löschera prací msgr. Isidora Carini a Dona Gregoria Palmieri O. S. B., dále časopisu „Civiltà Cattolica“; pak doporučují se „Les sources de l'Histoire de France“ (notices bibliographiques et analytiques des inventaires et des recueils des documents. Par Alfred Franklin. Paris, Firmin Didot et Comp. 1877). Také žádáme za prozkoumání starších knih nebo rukopisů, jež nesou se k výše udaným periodám dějin českých, málo známy jsou a přece velikou důležitost mají. Ke všem přátelům českého dějepisu snažnou vznášíme prosbu, by ony knihy, rukopisy neb elabory přehlédli, nám pak laskavě udali titul knihy, titul a číslo časopisu s udáním roku a dne, dále stručné udání, o kterých událostech neb o kterých katolických mužích a paních se tam pojednává, neb co tam zvláště důležitého jest. Taková sdělení přijímá redaktor „Rukojeti“ Jos. Vávra, c. k. professor v Praze, bytem na Karlově náměstí č. 311. — II. (12 n.). Družstvo „Vlast“ jest ochotno přispěvatelům po případě dávat i honorář. V Praze, dne 25. ledna 1891. Za výbor historického kroužku: *P. Josef Svoboda, S. J.*, místopředseda. Prof. *Josef Vávra*, jednatel.“

Charvatí. Jihoslovanská akademie vydala 23. knihu „Starin“ s velmi zajímavým obsahem: *Zlatović: Zpráva o Bosně r. 1640. Pavla z Rovinje. Milčetić: Příspěvky k literatuře charvatských hlaholských památek. Ijubić: Polycorion, qui typicus vocatur. Listina spljetského arcibiskupa Vavřince z r. 1069. a abatyše Marie z r. 1119. a j. Táž akademie vydala svůj „Letopis“ za r. 1890. svazek 5. Setkáváme se tu s nekrology Lamanského a Jirečka. — Roku 1889. měla akademie důchodů 19.313 zl., vydání 19.825 zl. Z důchodův akademie vydáno r. 1889. 11 knih. Základní jmění obnáší 398.040 zl. — „Letopis“ oznamuje, že příštího roku vydána bude obšírná rozprava prof. *T. Smičiklase* „Oslobodjenje Slavonie od Turaka“ a 12. sv. „Slovníka“, řízeného prof. *Budmanim*. Ve sbírce „Starých spisovatelů charvatských“ vydá letos akademie díla „Dinka Ranjiny“ jako 18. svazek. — Mimo to připravena již látka k „Acta dietitalia“ prof. *Smičiklase* a „Acta croatica“ *R. Lopašiće*. *O. E. Fernendžin* odevzdal akademii „Acta Bosnae ecclesiastica.“ — Připravuje též zvláštní odbor pro literaturu prstonárodní. — Uměleckých děl měla galerie akademie 320. — *Dr. Fr. Maretić* dovedně přeložil Mickiewiczova „Pana Tadeusze.“ Některé ukázky*

prinesl „Vienac.“ — *August Harambašić* vydal dětkám pěknou knížku básní velmi něžných „Smiljo i Kovilje.“ Všude provívá lásku k vlasti. Najmě jsou krásny „Moj pono-“ (pýcha), „Moj zavičaj“ (rodný kraj), „Hrvatskomu sinu“, „Ja sam Hrvat“, „Hrvatici“, „Hrvatska moja.“ — Nákl. Scholze a Krále vydána „Božićnica“ (vánoční dar) časopisu „Hrvatska“ s příspěvky Harambašiće, Kumičiće, Kokotoviće a některých mladších spisovatelů. — *Nikola Šimić* v Zadru počal vydávati literární list „Iskre.“ — *Davorin Trstenjak* vydal paedagog. dílo „Mladí učitelj“, rady a praktické příklady pro první třídu. V prvé díle pojednává o učiteli a dětkách vůbec, o lásce k dětkám a těchto k učiteli, o prvé školnímu dnu, o školském duchu a životě, o popularnosti a o svědomí učitelově, o čistotě ve škole, o školním řádu a j. v. V druhém dílu pojednává o názorném vyučování, o náboženství, psaní, čtení, počtech, zpěvu, o dětských hrách, o tělocviku. *J. Malota.*

Polsko. Didonův život J. Krista vyjde polsky ve Varšavě o 25 seš. po 25 kr.; prvé sešity už vydány. — Krakovský čtrnáctidenník „Nowa bibl. uniwersalna“ (V. r.) přešel v jinou redakci a jest úpravou i obsahem zlepšen; slibuje cenná díla kulturnohistorická i belletristická. — V „Bibl. rodzinne nové“ (VI. r.) P. Chmielowski uveřejnil „Przegląd najnowszych powieści.“ — „Przegląd powszechny“ (č. 3.) má obsáhlý přehled obsahu „C. Č. Musea“ a „Osvěty.“

Rusko. *S. J. Umanec* vydal zajímavý „Očerk razvitija religiozno-filozofskoj mysli v Islame“, v němž místy příliš stručně líčí příčiny, proč Islam na tolik sekt se rozpadl, podává svou suchou obřadovou stránkou a smutnou, slabě rozvítenou dogmatikou velmi málo pro srdce i rozum. Jen filosofické idey Peršanů, když Arabům se poddali, obohatily poněkud svět filosofický islamu. — O zmíněné (v předešlém čísle) knize *A. Prugavinu* „Zaprosy naroda“ napsal známý kritik *A. Pypin* obsáhlý článek „Narodnaja gramotnost“ do „Věstníku Evropy“, kde klade hlavní váhu na to, že stát má se starati především dobrými školami o osvětu lidu. „Ruská mysl“ referuje o tom, podotýká, že nelze souhlasiti s P., jenž zavrhuje účastenství a povinnost jednotlivců z intelligence v šíření vzdělanosti mezi lidem: pokud stát kromě školy nepůsobí, nesmí intelligence seděti se založenými rukama do klínu, nýbrž má se starati o lid nedělními školami, vydáváním dobrých a laciných knih, přednáškami pro lid atd. — Nedávno zemřelá professorska *S. V. Kovalovská* v článku „Tri dňa v kresťanskem universitetě v Šveciji“ ukazuje, jaký pokrok v krátkém čase učinila idea rozšíření vyšší vzdělanosti mezi lidem švédským.

Itálie. Zvláštní zjev jest *Mario-Antonio Canini*, universalní duch. Jako jeho skoro všickni krajané byl agitátorem a revolucionářem, z dob těch čerpal látku ku knize „Dvacet let vyhnanství“, jež svého času dosti veliký úspěch měla. Agitátor ten měl pokdy zabývati se bádáním filologickým. Je také básníkem, a r. 1880. vydal sbírku básní, jež došla uznání i nejširších kruhův. Ale hlavním zaměstnáním jest uveřejňování ohromné trilogie, snůšky či sbírky to básní všech dob a všech zemí, jejíž název jest „Kniha vlastenecká“, „Kniha víry“, „Kniha lásky.“ Poslední právě dokončil. Je to práce přímo titanská. Považte, podati anthologii milostných písní, básní ze všech dob a světa ze všech končin! Kde se naučil všem řečem? Jak si opatřil dokumenty, jich překlady? Třeba povážiti, že podává básnické plody krále Šalomouna až po plody královny Carmen Sylvy, zpěvy nejstarohylejších básníků čínských a egyptských až po zpěvy Annamitův a Kanaků. Jediné lze vytýkati práci jeho, že se při sestavování měl řídit spíše citem, z něhož se jednotlivé písně vyřinuly, nežli formou básnickou. Ze všech zemí dostal příspěvky, jen ne z Katalonie!

Známy i u nás z překladů *L. de Roberto* vydal v Milaně dva svazky povídek: „L'Albero della scienza“ a „Processi verbali“, jež se vzájemně doplňují, any jsou pojaty a provedeny dle lit. formul dvou škol z míry protivných. Spis. hlavně dvojím způsobem může předvésti čtenáři osoby svých

plodů: může je pozorovati přímo a vylíčiti, co z jich skutkův a činů postihl, co vystihl z jejich řečí, odzíraje při tom úplně od své vlastní úsoby. Toť metoda naturalistů, pokud jí ve svých spisech užili a užívali Flaubert, Zola, Guy de Maupassant a j. Velmi ráda odívá se v roucho povídky krátké, v níž jest velmi málo popisů, mnoho však přímé rozmluvy, konversace. Spisovatel však může také vymysleti se ve své osoby, obléci jejich kůži na sebe, jak se říká, stotožniti se s nimi; v tom případě mluví jejich jménem, propůjčuje jim dlouhé monology, vypisuje jejich rozmluvy, líčí jejich city atd., toť metoda psychologická, jak jí užívají P. Bourget, P. Margueritte a j. Nuže F. de Roberto chtěl ukázati, že je schopen řídit se jednou i druhou methodou, že se může státi ba naturalistou, ba psychologem. V jednom i druhém způsobu osvědčil se býti obratným spisovatelem, ač, jak patrně z „Albero della scienza“, více se kloní ke škole psychologů. Z této sbírky nejlepší jest „La scoperta del peccato.“ Ze sbírky „Processi verbali“ vynikají „Il rosario“ a „Il convegno.“

Rovněž známý u nás S. Farina vydal roman „Don Chisciottino.“ V úvodě jako naši spisovatelé brojí proti kritikům. Z práce té vyznívá jemuá zádušnivost: „Život pravý jest jen láska, každý jiný cit vznešený bez lásky jest neštěstí.“ Práce ta počítá se k lepším pracím téhož autora.

Amilcare Lauria k mládeži mluví ve svých „Hoších neapolských“ (Milano). Je to sbírka 6 povídek, z nichž první „Un lazzariello“ půl svazku zabírá. Laurii podařilo se obeplouti úskalí pedanterie a dětinství, a třebaš popředně určeny byly povídky ty mladým, pobaví se jimi i staří pro typy neapolské v knize věrně zobrazené.

Ugo Valcarenghi vydal povídku v Milaně s názvem „Maria,“ psanou ve formě autobiografie. Mladík, skeptik a zasnoubený, zamiluje se do nevěstky, Marie. U něho vzniká láska z útrpnosti, u ní z lásky. On přijme místo redaktora u nově založeného listu v Comu, rozloučí se s ní se slibem, že se brzy vrátí, ale zatím ji na novém působišti svém klame. Časopis založený rozkvétá a odkvétá či zaniká, a s ním souměrně vzrůstá a opět zaniká vášeň jeho k Lavinii, manželce slavného advokata milanského. Vrátiv se do Milana jme se hledati Marii, ale ta, opuštěná, klesá níž a níže. Lituje jí, ale nepokusí se Marie vytrhnouti z kalu a bláta, do něhož se vrhla. (P. d.)

— Zajímavý příspěvek bibliografický vydal Nie. Bernardini pod názvem „Guida della stampa periodica italiana“; jsou tu dějiny starořímského i vlašského novinářství, seznam pseudonymův i pravých jmen jejich, přehled všech novin vlašských atd.

Anglie. *Ed. Lyall* obrala si v romanu „Donovan“ za předmet obrácení atheisty. Hrdina „Donovan“ stal se následkem nepříznivých poměrů, za kterých vyrostl, bezbožcem, a by se na lidech, kteří s ním krutě nakládali, pomstil, stane se falešným hráčem a provozuje se západem nekalé to řemeslo. Po čase však toho nechá, dojde ho neštěstí, do něhož hrou svou uvrhl jednoho ze svých protivníků. Vráti mu vyhrané peníze a umíní si, že začne nový život. Daří se mu napřed dosti bídne, ale potom se ho ujme Gladysova rodina, do jejichž deery se zamiluje. V té rodině začne o křesťanství uvažovati, obrátí se a pojme svou Gladys za manželku. Přes pěkné vylíčení povahy D., není nám hrdina sympathickým. Milý zjev jest Gladys, jen že zas až přes příliš ctnostmi všemi bohatá.

Jak ze zaniklé magazíny „East and West“ vysvítá, počíná hasnouti hvězda spisovatelky *Quidy*, neboť její poslední román „*Syrlin*“ nejenom nudný jest, rek — osoba odporna a nemožna, ale i co do přesnosti řeči daleko prý za dřívějšími pracemi téže spisovatelky pokulhává.

Letos vydána také nová řada dopisů lorda *Chesterfielda*. Když před 120 lety vydána korespondence jeho se synem, tu nabyl autor jejich jimi slávy větší, nežli celou svou politickou kariérou. A neméně sensaci způsobila tato řada dopisů. Pocházejí z let 1761.—1770. a svědčí jeho křestnému synovi Fil. Stanhopeovi, jenž se stal jeho dědicem po smrti vlastního syna. Jest všech 250 a vydal je hrabě z Clarendonu, přičiniv k nim historickou a kritickou předmluvu. Listy ty podávají nám názor o duchu, v kterém tehdy vychovávána byla mládež vysokých kruhů.

V „*Century Magazine*“ uveřejňují právě † Abrah. Lincolna, presidenta Spojených států, bývalí tajemníci John Hay a John Nicolaï, jeho životopis, jenž bez odporu nejlepším bude ze všech (osmi) doposud uveřejněných.

Zajímavou knihou jsou prof. *Parlisona* „*Dějiny Feničanů*.“ Čtenář dovidá se z ní o výpravách Feničanů do Černého moře a na jih Afriky, do Španělska atd., o loďstvu Hiramovu, o cedrech chrámu Šalomounova, o tyrsském červci, o vzniku naší abecedy. Velmi živě vyličeño dobytí Tyru Alexandrem V. Z knihy té dovidáme se mnoho podrobností o důležitosti fenických měst za dob římského císařství, ba až do jich poboření Sarraceny. Mnoho stránek věnováno také kultu Astarty.

— Jesuité angličtí hodlají vydati velký výklad celého Písma sv. Roku 1893. mají vyjítí prvé oddíly. Bude psán anglicky. 12 učenců bude o něm pracovati. — Židovskou řeč odvozuje Arth. Hall v učené práci své ze stejného původu s indoevropskými, poněvadž prý kořeny její nalézají se v sanskritu, a mnohé výrazy jsou jí společny s latinou a řečtinou.

Francie. Slovník biblický vydává známý apologeta bible abbé Vigouroux s četnými spolupracovníky (*Dictionnaire de la Bible*), chtěje jím podati nejen přepracování díla Calmetova, nýbrž nový spis moderně založený. Slovník má býti úplným seznamem a výkladem všech osob, věcí, otázek atd. biblických. Sešity jsou po 5 fr.

Dílo Aristotelovo „*Athenaion politeia*,“ jehož dosud jen zlomky byly známy, objeveno celé v britském museu. Editio princeps pořizena od F. G. Kenyona (str. 190). Pro řecké dějiny má dílo nemalý význam.

K „Opravě“ p. Ferd. Menčíka o zaslauém rukopise epické básně
P. P. Njeguše „*Gorski vienac*.“

Omyl „o zaslání“ rukopisu „*Gorskoga vienca*“ vznikl dle zprávy, uveřejněné v časopisu zálibeském „*Vienac*“ č. 48. str. 775. r. 1890. od p. B. Počátek zprávy zní: „Rukopis „*Gorskoga vienca*“ dobila je prošavše godine carska knjižnica u Beču.“ Slova zemřelého Dra. Miklosiće, dle kterých neuměl vladyka psáti, zdají se býti nepřilíš kritická. Na str. 188. a 189. „*Historie literatur slovanských*“ od Pypina a Spasoviče se praví, že vladyka „po dvě leta zabýval se studiiu bahosloveckými u mnicha Osipa v Boce Kotorské“ — „a básněním“ (od r. 1827.—1829.). Z tohoto lze souditi, že uměl asi psáti.

Jan Malota.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII.

1891.

Číslo 5.

P o s u d k y.

Al. Jiráskova Sebrané spisy. Díl II. „Mezi proudy.“ Tři histor. obrazy. I. „Dvojí dvůr.“ Nakl. J. Otto. Str. 402. Seš. 47. — 59. Po 32 str. 15 kr.

Roman »Mezi proudy,« vlastně první díl jeho, nazvaný tak dříve sám ve »Světě zoru« 1887, nyní pak mající název »Dvojí dvůr,« vyhlášen byl za nejlepší historickou práci Jiráskovu, a r. 1888. dostalo se mu ceny ze základu Beneše-Třebízského. Tyto dvě okolnosti jsou, tuším, dostatečnou příčinou, abychom trochu šíře promluvili o romanu tomto, pokud v něm zachycen duch doby líčené.

Historická novellistika nepředvádívá sice vždycky výhradně jen velikých historických osobností a nejdůležitějších událostí, nýbrž často podává také obrázky mravů té neb oné epochy, líčíc všední život v rozmanitých jeho odstínech do nejmenších podrobností. Poněvadž však přední historické osoby nejmocněji působí na své okolí a určují jaksi celý ráz doby, třeba přede vším, aby aspoň jejich postavy, pokud do děje zasahují, byly nakresleny docela věrně se vši historickou nestranností a objektivností, aby autor nedělal z nich pouze nositelů svých vlastních ideí, své vlastní tendence. Mimo to nesmí historický spisovatel nešetřit zacházeti s historickými fakty, všeobecně známými, by je buď odstraňoval, buď přenášel pohodlně do jiné doby, hodili se to jeho zvláštním, subjektivním ideám, nesmí vnášeti fakt, jež vynalezl vlastní svou fantasií, odporují-li duchu doby a pravdě historické. Není tedy na tom dosti, nosí-li postavy jeho oděv, náležející době líčené, mluví-li archaickým jazykem atd., nýbrž umělec má podati věrný obraz zápasu se vši jeho dramatickou kolidací, ukázati příčiny událostí a postup až ku katastrofě děje konečné.

Jirásek ve svém histor. obraze, nyní nadepsaném »Dvojí dvůr,« uvádí nás do doby prvních let panování Václava II., jichž charakteristickou známkou jsou králové »neshody s duchovenstvem,« hlavně rozepře s pražským arcibiskupem Janem z Jenšteina. Bude tudíž záhodno, abychom načrtli, jak dobu onu, hlavně přední faktory neshod krále i duchovenstva, líčí historie, čímž lépe vynikne rozdíl mezi historickou pravdou a tím, co podal Jir. ve svém historickém (!) romanu. I poslouží nám Fr. Palackého »Dějiny národu českého« a V. Tomka »Dějepis města Prahy,« prameny, které jistě katolikům a duchovenstvu nestraní; místy pak, kde novější badatelé, majíce

po ruce větší zásobu pramenů, než Pal. a Tom., lépe vyličili stav věci, použijeme práci jejich, abychom opravili a doplnili neúplný obraz ten.

V popředí doby té, kdy četní mužové povstávali proti zlořádům církve, ať domnělým ať skutečným, stojí s jedné strany král a tak zvaní „milci královi,“ s druhé pak arcibiskup Jan z Jenšteina.

Václav IV. „co dítě stal se byl králem; po dětsku kraloval pohříchu i v dospělém věku; dobromyslně i spravedlivě, pokud náruživostí bezuzdnou do scestností veden nebyl, ale nemůžně, po pouhém rozmaru a své hlavě, jako každý slaboch, který silný vidín býti chce. (Pal. D. č. 1. str. 258.) Byl tělesně líný, k událostem velikým obyčejně „vlažný a obojetný“ (Pal. III. 1. 205), „snadno popudlivý, bez odvahy a podnikavosti, ale vždy svěhlavý, jako nějaké rozmazlené dítě po celý svůj život, nevzdával se přece pretense, panovati sám... a vésti vládu osobně.“ (Pal. II. 2. 294.) Nevážností a nešetrností svou odpuzoval od sebe přední stavy doby a mysle, že „svět celý“ musí „přestávati na dobrých jeho úmyslech, třebas sebe svévolněji a násilněji provozováni byli“ (tamtéž), utvořil si mimořádnou kabinetní vládu, obklopil se „milci,“ s nimiž pak svévolně panoval. Co se týče milců těchto, „nejvíce bije do očí... jejich zřejmá bezohlednost naproti kněžím a duchovnímu stavu vůbec...“ (Pal. II. 2. 255.) I jest „velice k víře podobné, že když již byla zlá vůle mezi králem a arcibiskupem, dvořané a zvláště přední důvěrníci, tak zvaní milci královi, podněcovali jeho tím více a činili duchovenstvu všelijaké schválnosti.“ (Tom. III. 365.) Jak viděti, bylo „smýšlení duchovenstvu protivné při dvoře královském“ (tamtéž).

O Janovi z Jenšteina, jehož osobnost v díle tomto hraje první úlohu, vypravuje Tomek, že byv „rozmařile a ve vší hojnosti vychován v domě otce svého,... byl rozkošně živ za studií svých...“ (Tom. III. 357.) V šestadvacátém roce věku svého stal se biskupem míšenským, r. 1378. jmenován byl arcibiskupem pražským; tehdy „byl sice mladý věkem, ale... byl mnohostranně vzdělaným, přítelem literatury a sám také spisovatelem, pobožným a počestným, ale při tom oddával se rád i světským rozkošem, veselým zábavám, honbám, turnajům a tancům“ (Pal. II. 2. 241); první dobu byl arcib. u dvora osobou vítanou, kancléřem, radou a zpovědníkem mladého krále. „Ale po některém čase — již r. 1380. — nastala s ním (arcibiskupem) změna úplná. Když byl r. 1380. sklíčen těžkou nemocí, ze které povstal po velkém utrpení proti vší naději lékařů, počal ponejprv mysliti na pokání ze svého posavadního lehkomyšlného života. A ještě více hnulo jeho myslí, když r. 1382. uslyšel o hrozně smrti arcibiskupa magdeburského..., počal se arcibiskup Jan od té doby vzdalovati světa a oddával se skutkům kajicím. Jak nejvíce mohl, trávil čas v samotě, v modlitbě, v rozjímání a všelijakém spisování, maje k tomu zřízeny úzké komůrky na zámcích svých v Roudnici a Helfenburce i také v Praze ve věži dvoru arcibiskupského, ve kterých nedopřával sobě ani nejmenšího pohodlí; mořil tělo své příliš častými a těžkými posty daleko přes míru církevních příkázání, mrskával se druhdy metlami, druhdy proutím trněným, spával málo a na tvrdém loži, častěji ve studené komnatě třeba za tuhého mrazu, až si tím vším spůsobil tělesné neduhy... byl štedrým dárcem almužny...“ (Tom. III. 358; srv. Pal. II. 2. 256 sl.)

To je všecko, co o privatním životě jeho vypravují Pal., Tom. a dle nich se řídíce někteří spisovatelé němečtí, již o době té psali. neznajíce listů Jana z Jenšteina, na př. *II. Friedjung* a *Dr. Theod. Lindner*, který ve svém díle »Geschichte des deutschen Reiches unter König Wenzel« (Braunschweig, 1876) o změně v povaze Jana z Jenšteina dí takto: »... bald nachdem er vom Meissner Bisthum nach Prag versetzt worden war, ging in ihm ein Umschwung vor.« (178.) Všichni tito za hlavní a skoro jediný pramen životopisný o povaze arcib. měli legendární »Vita Joannis de Jencenstein,« pocházející od nejmenovaného autora, kterouž vydal 1793 J. Dobrovský (nyní ji čísti lze také v »Pramenech dějin českých,« vydaných z nadání Palackého 1873). Tam specialně ničeho není o dřívějším životě arcib., než oddal se askesi; zmíněno jen povšechně, že dříve »oddán zaměstnání světskému v záležitostech vojenských a dvorních nechtival býti poslední... více hleděl vrchův a hájů než chrámů.« Nejlepší však novější studie o Janu z Jenšteina napsána od známého spisovatele o hnutí husitském *J. Losertha*, jenž s názvem: »Der codex epistolaris des Erzbischofs von Prag Johann von Jenzenstein,« vytiskl v »Archiv für österreichische Geschichte« (Bd. 55, 1877) listy arcib. tohoto a opatřil je poznámkami i úvodem; tím mnohé zprávy o Janu z Jenšteina nově objeveny. jiné opraveny na základě listů těchto a jiných dříve málo známých pramenů. Z úvodu citujeme toto:

„Der anonyme Biograph des Erzbischofs ist geneigt, die ascetische Gesinnung desselben erst der späteren Zeit, der reiferen Einsicht und zwei Ereignissen zuzuschreiben, welche einen nachhaltigen Eindruck gemacht haben. Aber Johann von Jenzenstein besass seine ascetischen Anwandlungen schon in der frühesten Jugend. Schon als Jüngling hat er an den Freuden seiner Genossen keinen Antheil genommen... In Paris hat er Wunderdinge gesehen, bei deren Anblick sich sogar des Greises blüde Augen verjüngen: ihn lassen die Herrlichkeiten kalt... In seinen Briefen aus Padua und Bologna, aus Montpellier und Paris (tam všude studoval) findet sich kein Hinweis auf ein fröhliches Studentenleben, auf lustig verlebte Tage — eher das Gegentheil, denn, selbst noch Student, sendet er dem jüngeren Bruder Ermahnungen zu, derselbe möge sein Leben der Tugend weihen... Er wundert sich sehr, dass einer seiner ehemaligen Genossen aus der Zeit von Bologna her, der durch seinen Uebermuth und seine tollen Streiche meist die Aufmerksamkeit von ganz Bologna auf sich gelenkt, sich gebessert habe. Dass er selbst einen ähnlichen Process durchgemacht habe, davon sagt er kein Wort... Auch als Bischof huldigt er den strengen Anschauungen... Als Bischof von Meissen ist er nach den Schilderungen des Biographen ein üppiger, lustiger Weidmann, der lieber zur Jagd als zur Messe geht. Unsere Briefe sprechen anders. Er muss sich als Bischof von Meissen von seinem Freunde, dem Archidiakon Borso von Bechin, den Vorwurf gefallen lassen, dass er in kirchlichen Dingen (wahrscheinlich mit Rücksicht

auf die kirchliche Disciplin) zu gewaltthätig vorgehe. Das geschehe, erwidert der Bischof, bloss, um Räuber und reissende Wölfe aus seiner Diöcese zu jagen... Wir finden in seinen Briefen keinen Hinweis auf üppige Gelage und fröhliche Weidmannslust. Nichts von Scherzen und Tänzen!... Die Klagen, dass er die schönen Jahre seiner Jugend in eitlem Tand, in Saus und Braus verlebt..., diese Klage sind bei ihm stereotyp geworden. Man muss sie vom Standpunkte seiner späteren, ungleich stärkeren ascetischen Gesinnung beurtheilen, in der er sich selbst niemals genug thun kann. Von diesem Standpunkte aus muss man seine eigenen und die Ausführungen seines Biographen betrachten. Dem letzteren war zur Fixirung seiner Legende ein schönes Object vor Augen gestanden, wie aus dem Kinde der Welt ein Heiliger geworden ist. Die schon vorhandene Gesinnung wurde allerdings in der Folgezeit noch verstärkt. Aeussere Umstände sind hinzugetreten. Eine schwere Krankheit hat diesen Fortschritt hervorgerufen... Es ist auch glaublich, dass auch der plötzliche Tod des Erzbischofs von Magdeburg... auf ihn einen nachhaltigen Eindruck ausübte...“ (274—276.)

To tedy jest, co historie o soukromém životě Jana z Jenšteina vypravuje; o nějakém záletnictví, jež nám p. Jirásek tak ze široka líčí, maje vašeň tu za hlavní ředitelku činů jeho, v dějepisích tu citovaných nenašli jsme ani zmínky; kdyby pramenové, historikům těm povědomí, byli o něčem podobném mluvili, jistě ani Pal. ani Tomek ani ostatní nebyli by opominuli o tom se zmíniti. Prohledli jsme i starší prameny (na př. *Pubičkovy* »Chronologische Geschichte Böhmens«), a nikde ničeho jsme o záletnictví se nedočetli. Patrně tedy, odkud Jir. čerpal své vypravování: ze své fantasie.

Co se týká velepastýřské činnosti veřejné Jana z Jenšteina, dí o něm týž *Loserth*: „Seine Verdienste um die Hebung der arg verlotterten kirchlichen Disciplin in seiner Diöcese sind bekannt genug (jenom ne p. učiteli dějepisu, Jiráskovi!); er hat mit Energie auf die Herstellung einer besseren Disciplin gedrungen. Es konnte nicht fehlen, dass er darob mit der lebenslustigen Geistlichkeit von den niedersten bis zu den höchsten Personen in viele Conflictte gerieth. Seine Umgebung konnte ihm in dieser Beziehung niemals genug thun.“ („Archiv für österreichische Gesch.“ 55. B. 276. S.) Tato přísná askese, již také od jiných požadoval, poněkud nesnášlivá povaha a příliš vysoké pojmy, jež měl o svém postavení, nikoli nemravný život jeho, byly příčinou četných neshod jeho s králem i vlastní kapitolou, jak Loserth sám, opravuje tím onu legendu o Janovi z Jenšteina, otevřeně vyznává. S tím se srovnává, co o něm praví Palacký, že totiž „muž tak pokorný a daleký všeliké osobní ctižádosti, považoval to přece za hřích, kdyby sebe méně povolil co do církevní pravomocnosti své“ (Pal. II. 2. 256); „dle poněti tehdejší v duchovenstvu panujících... každé sažení na jmění neb důchody svého arcibiskupství považoval za uražení božského řádu, hodné, aby bylo stiháno celým důrazem práva církevního.“ (Tom. III. 359.) A poněvadž král s milci „čiré schválnosti“ ne jednou duchovenstvu dělali, arcibiskupova

„nedůtklivost ve všem, co měl za své právo,“ nemálo tím byla drážděna; jelikož pak „byl i král Václav vášnivý, svéhlavý a na práva svá choulostivý“ (Tom. III. 362), „nepřítel duchovenstva a práv jeho,“ není divu, že vznikly neshody mezi arcibiskupem a králem. Již r. 1381. začaly neshody ony jeviti se na venek po tak zvané popske válce ve Vratislavi. Té doby, v létě 1381., kdy arcibiskup (přidržíme-li se třebas jen i vypravování Pal., Tomka a j. o oné náhlé změně v povaze arcib. r. 1380.) byl už úplně změnil způsob života, počíná také vypravování „Dvojího dvoru.“

Jirásek seznamuje čtenáře hned na počátku s mravy tehdejší doby ústy tří studentův, ubírajících se na vakace a zbloudilých v lesích křivoklátských, již si vypravují o bohatství, rozkošnictví a znemravnělosti duchovenstva. Poslechněme úryvek rozmluvy té:

Bernášek naříká si, že dosud jedl jen bídnou stravu. „Nu, však tomu již bude brzo konec. Až o sv. Václavě přijmu prvé svěcení a jakmile mně pleš proholí, bude dobrý začátek. Budu pak knězem, budu míti dobré bydlo, pítí a jísti, co duše ráčí; budu choditi v čisté šubě —“

„Budeš míti tučný a široký teřich, sádlem prorostlý zášijek a lalok utylý, líce ducaté a rumné,“ vyčítavě Jan po něm pokračoval; než Bernášek pokyvoval velkou hlavou a přimhuřuje oči spokojeně se usmíval.

„Ano, ano“ — opakoval.

„A budeš hráti v kostky nebo u vrhcáby pro kratochvíli, budeš do krčem choditi a ženinu míti —“

„Třeba, třeba,“ opakoval Bernášek nepřestávaje souhlasně s úsměvem pokyrovati.

„I ženinu?!“ zvolal Jan už nějak rozhorleně.

„A proč by ne? Mají je kanovníci, arcijáhnové, scholastikus vyšehradský, o farářích ani nemluvím —“

„A proto chceš býti knězem?“

„A proč šli všichni jiní na kněžství? Proč tys se dal zapsati k pražskému učení a proč ty chodíš na lektor?“ ptal se Bernášek opravdově, bez úsměvu, upíraje veliké, poněkud vyvstalé oči na svého druhu.

„Proč? Abych poznal pravdu, ji miloval a činil a zlého se uměl varovati, abych jiné mohl učiti“ atd. (18.)

Jan tuto zmíněný již tenkrát jako mladý student pohlížel tak ideálně, vážně na stav duchovní proti druhu svému; »s rozhorčením« toužil na to, jaké neplechy dějí se ve stavu tomto (201) pro veliké bohatství. I jinak líčen Jan velmi ideálně, jako velmi vtipná (203), velice »vážná hlava« (240), kterýžto »nemiloval hlučných a rozpustilých veselostí« svých druhů, studentů, ba »na kratochvile a rozkoše nikdy ani nepomyslí... Jeho jedinou rozkoší bylo sedati u knih, probíratí se učenými traktaty« (203), studovati »pilně, přepilně« (202). Jan jest Jiráskovi jakýmsi ideálním předchůdcem mistra Jana Husa, proto postava jeho musí býti od dětství nadpozemsky velebná, vážná, ozdobená všemi možnými i nemožnými přednostmi těla i duše a dokonalostmi mravními. Co je to jiného než úmyslná snaha spis., by husitismus od počátku skvěl se nadpozemskou čistotou, by kolem jeho bojovníků bleskotala svatozáře, na účet druhé strany!

Tendence Jiráskova patrna také z toho, že tohoto ideálního předchůdce Husova, světce od maličkosti, kterému již tehdy předpovídají, že jako bojovníka za pravdu a právo, by snad jiným nepřekážel, dají jej »z kacířství obviniti a snad také na konec za živa upáliti —« (42), chtěl udělati očitým svědkem vybásněného záletnictví Jana z Jenšteina a vplésti jej v rozvoj sujetu romanu, podobajícího se místy rytířským románům středověkým. Báječnost romantických intrik svědčí o vynalezavosti bohaté fantasie spis., který takovým způsobem hledí četbu učiniti lákavou, pikantní a nanejvýš napínavou.

Jak jsme již výše pověděli, brali se onino tři studující (Jan, Bernášek a Tkanička) na vakace, Jan ke svému strýcovi, hajnému. Přišed do hájovny, pozoroval rozčilenost mladé tetky své, již právě byl opustil mladý arcibiskup, kterýž, chtěje marnivou ženu míti blízko sebe, přimluví se u krále, že starý Šíp, muž její, povýšen byl za královského »ohnivce.« Sotva že však Šíp zví, proč byl povýšen, počne zle nakládati se ženou, ta pak uteče ke dvoru Jana z Jenšteina, k němuž bývá vpouštěna tajnou brankou, dokud ho neomrzí; potom odvezena na dvůr nějaký neznámý, kdež touží po miláčkovi! Není to dosti romantické! Arcibiskupovi i v noci zdává se o vlnách ženy té: aby fantasie jeho tím více byla ke smyslnosti drážděna, předčítají mu, když už leží v posteli, než usne, místo modliteb lascivní verše pohanského básníka Ovidia. Kněze Pavla, který jej jakožto zpovědník napomínal, aby byl pamětliv slibu, učiněného v nemoci, vyhnal; uviděl-li hezkou ženu, všecky jeho »kajicné myšlenky zmizely . . . jako když vítr sfoukne mráček dýmu.« (262.) Co je to, když ne karrikatura »zbožného, počestného« (jak jej i sám Palacký, neřku-li Loserth líčí) Jana z Jenšteina! Podotýkáme opět, že děj odehrává se r. 1381.: arcibiskup byl se již roku předešlého úplně oddal asketickému životu, tak že právě proto toho roku o nějaké podobné historii ani dle vypravování Pal. a Tomka, natož teprv Losertha a novějších historických pramenů, řeči býti nemůže. Ani o dřívějším životě Jana z Jenšteina nikde historie specialně a konkrétními případy nevypravuje, že by byl dával tak pohoršlivý příklad duchovenstvu. Ale Jirásek naproti onomu ideálnímu Janovi, který zatím byl se stal mistrem, zbožným knězem a kollegiatem, již si postavu arcib. tak »vybásnil.« i nakretil jej pravým helmbrechtůkem, záletníkem, který »zlými příklady vše kazí, i kněžstvo i lid« (227), ruší svazky manželské, a když se pobaví s ubohou cizí ženou, odežene ji, ba uvězní, by mu nepřekážela. Ovšem postava mladé ženy Šípovy sama je čirý výmysl fantasie Jiráskovy, historie o ní ničeho neví; spisovatelé té doby, již rádi zaznamenávali skandální historky (kolik jich napsali o tehdejších nehodných duchovních!), nebyli by o tom pomlčeli. Jir. vypravuje dále, že Jan z Jenšteina »si beztoho více hledí vrchův a lesů, nežli kostelů,« s čímž legenda sice se srovnává, co však Loserth rozhodně popírá. Vůbec spis. nahromadil na arcibiskupa různé neřesti a nectnosti, jichž Jan z Jenšteina byl prost. Za to Jir.

nikde nezmiňuje se o arcib., kolik synod s duchovenstvem svým slavil na opravu kázně církevní, což přece historicky známo. kterak rád kázal za týmž účelem (zachoval se silný svazek jeho kázání v universitní knihovně v Bratislavě) a jinak také zásluhy arcibiskupovy zmenšuje. Není to silně tendenční?

Šipová je zavřena, proto mladý rytíř Jan z Jenšteina počíná nové dobrodružství se sličnou Peltratou, příbuznou paní maršalkové Čúchové. Ač dle Jir. „mnozí nepokrytě si povídali“ o milosti té, přece o ní ničeho jsme se nedočetli. Když na masopustním veselí Jan z Jenšteina, jehož ješitnost a marnivost autor tak podrobně vypsál (254), se sličnou Peltratou se byl pobavil, tanče v čele všech (všecko to Jir. nalhal na Jana z Jenšteina, použiv zpráv o marnivosti arcibiskupa magdeburského), uslyší najednou známou zprávu o smrti arcibiskupa magdeburského; mocně dojat opustí najednou zábavu a odjíždí domů. Tu pak vykouzlil Jir. scenu, které by mu záviděl mnohý hyperromantik. Vášnivá žena Šipova přišla do Prahy, čeká na miláčka, by mu vyznala horoucí lásku svou.

„Výkřik se ozval tichou, pustou ulicí. Arcibiskup pozvedl hlavu. Vozataj nedbaje jel dále, ale pán jeho, vida samojedinou ženu, ana vztáhnuvši ruce za saněmi kvapí, a slyše, jak „Pane!“ úpěnlivě volá, poručil, aby zastavili. Vlášek stoje vzadu na sanicích stáhl obočí. Mrzelot ho, že v tom chladu měli státi, a to k vůli nějaké snad poběhlci.

Ale již strnul. Žena ta přichvátavši k saním, klesla u nich do sněhu a vztáhla po pánovi ruce. Světlo měsíční padlo jí do tváře. Byla přibledlá, ale sličná. Oči nevýslovného výrazu, plny bázně, lásky i prosby tkvěly na Janovi z Jenšteina. Bylo zřejmo, že žena ta nemohla pohnutím hned ani promluvit. Za to však se ozval arcibiskupův tlumený výkřik úžasu a hlasitější Vláškův. Teprve nyní poznali Šipovu mladou ženu.

Jan z Jenšteina bleděl na ni vyjevenýma očima jako na nějaký přízrak. Jsa bez toho rozechvěn a hluboko dojat Božím znamením a posledním varovným hlasem, jak to zaslechl před chvílí tam o tom hříšném veselí, uvažoval cestou skroušeně a sklíčeně o všelikém svém provinění — a hle, tu zjevila se pojednou před ním vtělená jeho víra, klečící, ruce po něm vztahující! Pocítil hrůzu i odpor.

Hleděl beze slova na ženu, k vůli níž bylo tolik hříchův, a neodpověděl ani Vláškově, jenž vzpomínajíc se tážal se ho, co má s ní učiniti.

V tom už ona zase promluvila. Nedbajíc Vláška ji odstrkujícího, držela se křečovitě saní a vášnivým hlasem, urvaně, všecka od sebe, nespouštějíc planoucích očí s arcibiskupa, ptala se, co s ní chce učiniti, proč ji zapudil, že nechce od něho, že nemůže bez něho živa býti —

Jak to řekla, mladý kníže sebou trhl a vztáhnuv proti ní prudko ruku zvolal: „Pryč! Pryč! Z očí! Jdi a kaj se, nešťastná! Nechci tě ani viděti! Odvedte ji! Zavřete!“ —

Temný, vášnivý výkřik její mu odpověděl. V tom se také v záři měsíce něco zablesklo, a již vysoko vystříkl proud krve, jenž zbarvil saně i zdupaný sníh... Arcibiskup byl jako u vidění. Zoufalým činem vášnivě té ženy byl ohromen.

Nyní ležela ve sněhu zalévající se krví, řinoucí se z hluboké rány. Zasadila si ji dlouhým nožem,“ a v takových absurdnostech to jde dále (281 a sl.).

Za scenu tu by se nestyděl žádný »krvavý« romanopisec; na ni vynaložil Jir. všechnu sílu své fantasie, a podařila se mu! Není to tklivé? Přimyslete si k tomu ještě tajemné svědky výjevu toho (krále s milcem, panem Jírou), již nepozorovaně se dostaví »jako zjevení« a brzy zaniknou opět »jako šeré zjevení v temnu němé ulice,« a máte scenu z fantastických románů hotovu.

Šípovu ovšem ve dvoře arcib. vyléčí, pak schovávají v klášteře u sv. Anežky; ač milci královi, chtějíce se arcib. pomstiti, všechnu péči vynaloží, aby ji našli, nepodaří se jim to: ona zatím zemře, odpustivši Janovi z Jenšteina. To jest hlavní pásmo románové; místy sentimentalnost, místy melodramatismus a romantismus převládá. Všecko to popsáno ze široka, názorně, barvami hodně křiklavými, a biskup v této části románové hraje úlohu zlého ducha, který však posléze se obrátí, dá se na pokání. A nyní dále stručně, mdle a suše, Jir. asi týmiž tahy, jaké nalézáme u Tomka, líčí kajicný život arcibiskupův. Ovšem že kajicnost ta byla králi a milcům »bláznovstvím« (354), a Jiráskovi samému největší pokora arcib. nebyla nic jiného než »zvláštní druh pýchy« (396). Jinak soudí o tom Palacký, jak jsme viděli nahoře; Jiráskovi však po historii nic není, on chce psátí pamflet na Jana z Jenšteina, a dosti!

Jirásek neosvětlil poměru mezi arcibiskupem a králem s milci jeho, historických podkladů řádně nepoužil, nebo ledabylo odbyl události dějinné. Kdekoli se zmiňuje o nějaké neshodě mezi stranami, o »čirých schválnostech,« jež dělali milci královi duchovenstvu vůbec a arcibiskupovi zvlášť, strání vždy straně králově: arcibiskup a priori byl v nepravu! To dějiny, sepsané Palackým nebo Tomkem, daleko správněji o tom soudí. Řádění milců při dvoře nikterak není osvětleno, ani zdaleka ne; jsou to pravá nevinátka.

Ráz doby není tedy věrně vyličen, ježto přední osoby doby té vyličený strannicky. Případněji zachyceny podrobnosti všedního života pražského. Praha jmína tehdy za nejveselejší město v Evropě (v očích prostého Šípa byl to skutečný »Babylon«); čilý byl život v krčmách, časté bitky mezi četným studentstvem německým a českým, život na universitě byl dosti pohnutý. K objasnění toho táhnou se dvě vedlejší pásma dějová, vpleteno několik episod a úvah. Roman nešťastné lásky Elšky, sestry malíře Chvala, jež zamilovala se do německého studenta, když pak milující ji panic ze Svojevic, háje čest její, raněn vyznal ji lásku a zemřel, vstoupí do kláštera, — jeví obyčejný romantický postup, jakož charaktery kresleny stereotypně, nemají půvabu originalnosti a individualnosti. — V jiném pásmu vidíme lehkomyslného zpěváka Tkaničku, spolužáka Janova, kterému znechutila se studia, i spokojí se místem kantora a nejstarší dcerou hospodyně faráře Bohuňka, zlou Bětkou. Co episodicky vypravuje se o faráři Bohuňkovi, v historických pramenech nikde sice jsme nečetli, ale podobné exempláře

lze si mysliti v oné době; postava pak Ludvíka Kojaty a většinou také Mikuláše Puchníka srovnává se s historickými zprávami, je tedy oprávněna do jisté míry. Ze všech kněží, kolik jich vystupuje, jediný kněz Pavel poněkud došel milosti u spis. Konečně nalézáme některé zmínky o bratrstvu »Obruče s kladivem,« o pražské inquisici, v níž působí také již Bernášek, nyní dominikan Michal, která nemá nic jiného na starosti, než »aby všecky zbožné a horlivé zastrašovala« (365), by nekázali s v o b o d n ě slovo Boží, o bekyních atd.

Celkový úsudek učiní si laskavý čtenář sám.

Pravda, roman není dějepis. Ale takovým nízkým a podlým způsobem przniti památku českého velekněze, jen aby husitismus byl oslaven, jest hrubou urážkou přirozeného zákona mravního, jenž váže i básníka, idealistu i realistu. Jirásek ty mírné (ač také nepravdivé) výčitky starších historikův o arcibiskupovi nestydatě zveličil. Že na vadách tehdejšího duchovenstva tolik se pase, o přednostech sotva chtěje věděti, to pouze kvitujeme, vidouce pravý jich účel a — ty prostředky, jež ani »našemu« Jiráskovi nejsou dost hanebný. On prý zamýšlí napsati celou řadu romanův o době husitské. Soudíme-li dle této ukázky, budeme míti o jeden chvalozpěv, strannické velebeni husitismu více.

Jiráskovo jméno nás přimělo, abychom na ty čisté záměry a prostředky novohusitismu blíže posvítili. Amicus Plato, magis amica veritas — ať komu vhod či nevhod! A takové spisy poctívají se cenami ze základu katolického kněze!

A. V.

Stručný slovník paedagogický. Abecední soubor nejdůležitějších nauk z paedagogiky, hodegetiky a didaktiky, z methodiky obecné a methodik zvláštních, z dějin vychovatelství a školství, ze zákonodárství školního a statistiky školní v zemích našich a cizích i z pomocných věd vychovatelských: diaetetiky, psychologie, ethiky, sociologie a logiky se zřetelem k učitelstvu škol obecných a měšťanských. Redaktoři *Josef Klika* a *Josef Sokol*. Díl první. Abacus — Fantasie. S 68 vyobrazeními, diagrammy a mapami, s 56 přehledy a výčty tabellárními, s tabulkami statistickými atd. V Praze 1891. Nákl. Odboru literárně-paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. Str. 316. Cena 2 zl. 50 kr. Lex. 8°.

Když nedávno novinami koloval vznešený výrok o úžasné činnosti učitelstva, mimoděk jej každý obracel též na učitelstvo česko-moravské. Tolik časopisů, tolik rozmanitých knihoven si udržuje svou práci a namnoze svými penězi, že jest jich jemu samému již příliš mnoho. Podnik, jehož mnohoslibný název schválně uveden doslova, chce býti úplně učitelským, pocházeje z učitelské pile, z učitelských peněz a obraceje se také na podporu učitelstva — NB. škol obecných a měšťanských! »Encyklopaedie paedagogická,« která počala kdysi vycházeti u Šimáčka v Praze, měla širší program a též volnější dráhu, neboť stál za ní nejen podnikavý nakladatel, nýbrž i četní, povolání odborníci; litujeme srdečně, že zanikla tak záhy, a to tím více, jelikož náhrady za ni dostává se nám v tomto

slovníku jen částečné. Nejméně důležitá jest úprava zevní, neboť čeho nedostává se nákladnosti tohoto slovníku, to nahrazeno pílí a bedlivostí; obrazců, diagramův a pod. tu podáno hojně, byť i některé obrázky byly mohly zcela odpadnouti. Více nedostatků má slovník v obsahu slovním, z nichž některých se chceme dotknouti; sledovali jsme pozorně obsah každého sešitu, i neváháme čtenářů svých o výsledcích zpravit.

Pro dorozumění předeseiláme, že slovníku toho, pokud směru jeho se týká, s dobrým svědomím doporučiti nemůžeme; chtějice pak udati, proč, obmezujeme se na (některé) výtky, nemíníce tím nikterak umlčovati mnohých předností, jako bohatého materialu, přesných a hojných dat a jiných věcí, které při snůšce encyklopaedické rozumějí se samy sebou. Z téhož důvodu pomijíme též poznámek o volbě hesel, o úplnosti či neúplnosti a pod.; v této příčině lze říci, že tu učiněno spíš více než méně. Zřetel svůj chceme obrátiti ke článkům, které nějak souvisejí s filosofií a anthropologií, abychom vytkli, v jakém ovzduší myšlenkovém dilo toto vyrostlo. Představujeme si pak encyklopaedii pro učitelstvo škol obecných a měšťanských jakožto snůšku a výbor veškerá kladného materialu, vědecky zjištěného, kteréhož ono učitelstvo potřebuje k přehledu a zaokrouhlení svých vychovatelských vědomostí; tedy ne k pěstování svých osobních oblíbených studií, neb docela k účelům strannickým; proto na spolupracovnících takové encyklopaedie vyžaduje se, aby příspěvky své přispůsobili oné potřebě, aby podali úplný nástin vědecky zajištěných vymožeností paedagogických, nástin to ovšem přehledný — a neuzívali místa toho na prohánění svého koníčka, ať si druhu jakéhokoliv. Požadavky tyto jsou sice přísné, ale stručná encyklopaedie paedagogická vynasnaží se jim co nejvíce vyhověti.

Tož především pozorujeme v redakci jistou jednostrannost, která se charakterisuje v Rakousku jmény Dittes a Lindner, v Čechách jmény Klika — Sokol — Frumar atd. Redakce bojuje proti škole konfessionální, a proto dala slovníku svému co možná směr protikatolický, ba protikřesťanský; tím dokázala, že sama nedělí principu politického od nábožensky-vychovatelského, diskreditovala všechny výmluvy v tom směru pronášené, že nynější směr školní jest dosti náboženský, ana svoje dilo vehnala v extrém misty naprosto negativní. To nemůže býti výkvět onoho přesvědčení, jímž učitelstvo naše jest prodechnuto; bylo by to hrozné. A přece takový výkvět každý ve slovníku tom by měl spatřovati; zatím je to plod jisté strany a kliky. Odtud tak zvláštní seznam spolupracovníků: málokteré zvučné jméno našich uznaných a osvědčených paedagogů; rozdělení hesel; pro katechetické věci mezi asi 40 přisp. jen dva kněží, jejichžto příspěvků však těžko se dohledati, neboť hesla náboženská vypsána odjinud, nebo zpracována týmže směrem. Tak na př. jakýsi Ptáček píše (str. 82, sl. 1.): »Není zbytečno poznamenati, že knihy kanonické v biblích evang. a katol. jsou tytéž; apokryfy jsou však

v biblích katol. též kanonickými.« Tak! Je to sice řečeno v pojednání o bibli evangelické, ale za to řečeno velmi zřetelně; p. Ptáček to rozhodl, a konec! Odtud pocházejí také leckteré narážky a data, se zvláštní zálibou proti náboženství vyhledávaná, o narážkách na osoby a zřízení církevní ani nemluví (dozor na př., dějiny a j.). Ostatně historické články jsou psány celkem správně. (Co u Aristotela znamená »duše vyřinující« u rostlin, jest věru nepochopitelné; snad vyživující? Popis ethiky Arist. taktéž není zcela správný; článek o Českých bratřích jest nepoměrně obšírný, zavíraje v sobě věci s heslem docela nesouvislé atd.)

Filosofické a fyziologické články jsou hlavně od prof. *J. Kaprasa* (!). *E. Makovičky* a *J. Mrazíka*; články posledního z nich jsou poměrně ještě nejlépe sestaveny. Úprava ostatních jest velmi nedokonalá a neurovnaná, místy hodně zběžná, tu příliš povrchní, tu zase příliš rozvláčná. Čeho všeho prof. Kapras tam napovídal, jest sice velmi čestno jeho erudici, ale polovička toho by dostačila úplně. Bylo by totiž třeba obmeziti se na věci důležitější, zbytečné citaty vynechat, nešířiti se tolik o svém pověstném »zázračném dítěti«, neličiti všech možných kontroversí, na nichž učitel věru pramálo sejde, neblýskati se svým skepticismem a — to ostatní lépe propracovati a přehledněji sestaviti; slovník tento tuším není pro porodní báby, ani pro professory fyziologie nebo filosofie, aby se s p. Kaprasem měli oč hádati. V psychologii on bojuje proti materialismu a zároveň staví podstatnost duše v úplnou pochybnost; kterak možno při tom ujití materialismu, jest nepochopitelné, ale jest manýrou p. Kaprasovu nejzávažnější věci velmi hravě a lehkovážně odbývati. Podstata duše a co s ní souvisí jest na př. základní článek křesťanství; Herbart, jehož psychologii p. Kapras přijímá, tuto podstatnost prohlašuje za nedotknutelnou.¹⁾ Ačkoli »reale« jeho přijmouti nemůžeme, přece zase zcela směle smíme žádati, aby na takovém místě, jako jest náš slovník, záhady takové, které do empirické psychologie naprosto nepatří, nebyly tak projednávány, jak činí p. K. Pro darwinskou »dědičnost« uvádí p. Kapras také — Pismo sv.; je to bezpochyby ještě zbytek těch »leves gustatus«, jež učinil kdysi v theologii, ale opravdu velmi nepodařený. Výroků pochybených vůbec ve člancích pana Kaprasa máme více zaznamenáno, ale nelze jich tu všech uváděti; místy mluví o věcech náboženských velmi vážně, jinde je podrývá. *E. Makovička* jest hotový sociolog pozitivistický; statě jeho místy podávají membra desiecta podivínských napadů! »Dělej dobré, protože toho vyžaduje rozvoj lidstva« — jest vrchol jeho praktické moudrosti učitelské a vychovatelské. O důvodech katolické moralky, že láska k sobě — ne »egoismus«, jak pořád se tu píše — přirozeně předchází před altruismem, nemá poněti. Vůbec dle článkův jeho, pak dle Kaprasova o evoluci a posléze dle Klikova o darwinismu by člověk soudil, že naši pp. učitelé léhající vstávající třímají Darwina a H. Spencera. P. Klika o darwinismu by sám musel teprve

¹⁾ W. I. 287; II. 286.

pilně studovati, kdyby chtěl něco vědeckého a soudného o něm napsati. Nerozumí ani podstatě hypotéz darwinských a pomocných (srv. na př. výrok o »migračním zákoně« Wagnerově), ne tak aby je dovedl posouditi. *P. Mrazík* ve článku »Darwinismus v paedagogice« mluví o vlastním tematě dosti málo, a i v tom jest leccos nesprávného; »jak s dostatek dokázáno« — se p. Mrazíkovi, učiteli měšťanské školy, snadno řekne, tak jak ostatním pp. spis. tuto jmenovaným. ale dokázati skutečně — to nešlo a nejde tak rychle, ani pod v o d y Haeckelovými, o kterých ovšem slovník náš nesmí psáti; že proto nejlepší fyziologové a přírodopysci od darwinismu j a k o ž t o s o u s t a v y se odvracejí, to jest faktum, o kterém každý, kdo tu něco chce veřejně psáti, má věděti. Pp. spis. buď toho nevědí, aneb nechtějí věděti, a tím jest mnoho řečeno; avšak již i v té okolnosti, že protikřesťanským směrům moderním, zvláště pozitivismu. tolik pozornosti věnováno vůči učitelům škol národních a měšťanských (!), jest dostatečná charakteristika díla tohoto, již tu bylo třeba alespoň k o n s t a t o v a t i; více prozatím jsme činiti neminili. R.

Listy z českých dějin kulturních. Sepsal *Dr. Čeněk Zíbrt*. V Praze 1891.
Nakl. Jos. R. Vilímek.

Od nedávné teprve doby pěstují se u nás vedle dějin politických také důležité dějiny kulturní, a již bychom ze spisů sem spadajících sestaviti mohli hezkou příruční knihovničku. A jsou to velikou většinou spisy důkladné, svou vnitřní hodnotou vynikající. Z nejpilnějších a nejsvědomitějších pracovníků v tomto oboru jsou dva mladí učenci čeští, *Dr. Zikmund Winter* a *Dr. Čeněk Zíbrt*. Onen kromě hojných jiných spisů nedávno vydal nákladem České Matice I. díl rozsáhlých studií, »Kulturní obraz českých měst,« na 800 stran silný, a vydává právě nyní ve spolku s *Drem. Zíbrtem* illustrované »Dějiny kroje v zemích českých.« *Dr. Zíbrt* uveřejnil tolikéž už celou řadu důkladných monografií za příspěvky k českým dějinám kulturním, kterouž svými »Listy z českých dějin kulturních« platně rozmnožil.

»Listy z českých dějin kulturních« pojednávají v devíti rozpravách o zajímavých zvycích a názorech našich předků. Každý takový zvyk nebo názor spisovatel stopuje až po jeho původ, pokud jej z historických památek doložiti lze, doličuje jeho souvislost s podobnými zvyky a názory ostatních národův evropských a sleduje pak jeho stopy od nejstarších památek písemných až po naši dobu, všímaje si zároveň nynější tradice lidové. Rozsáhlá znalost příslušné literatury cizí i domácí jakož i p í l e, se kterou tolik pramenů historických, tištěných i rukopisných za účelem těchto studií probádáno, a spisovatelova zručnost, která všecky tyto pracně nasbírané drobtý spojití dovedla v ladné celky pěkných a zajímavých rozprav, jsou věru podivu hodny.

Z rozpravy »o líčení a šlechtění tváří u starých Čechů« dovidáme se zajímavých zpráv. hlavně ze spisů starých mravokárců čerpaných, jak staročeské ženy, nepřestávající na vděcích přirozených,

za příkladem jiných žen západoevropských, své tváře rozmanitými líčidly »šlechtily,« malovaly, až i fermežovaly a vystřiženými černými flíčky rozmanitých tvarův a podob polepovaly.

V rozpravě druhé p. spisovatel pojednává o stínání kohouta, mlácení káčera, stínání beránka, shazování kozla a o trhání hlavy husím na provaze pověšeným. Spisovatel vidí v obřadech těchto, nyní už skoro vymizelých, práve »přežitky starodávných obětních obřadů,« zaznamenává je však za tím hlavně účelem, aby zachoval »budoucí paměti líčení, jak se ony slavnosti u nás dály,« nepouštěje se při tom »do bůhví jakých domyslů bájeslovných,« jako činili dřívější badatelé, jmenovitě Hamš.

»Symbolika barev u starých Čechů« seznamuje nás o tom, jaký význam naši předkové přikládali jednotlivým barvám, zvláště za dob rytířských.

V následující rozpravě »o Meluzině v českém podání lidovém« spisovatel dokazuje francouzský původ této pověsti, zmiňuje se o pokusech spisovatelů francouzských, německých a j. vyložiti její význam, vylučuje a literárně-historicky ukazuje přechod této cizí látky do Čech a vykládá konečně, jak cizí tato látka hlavně četbou u nás zdomácněla a jak splynula se zvykem, také jinde známým, krmiti vítr moukou, až vyspěla v názor, že za skučivého větru báječná bytost Meluzina to lká a žalostivě kvílí.

»Mezi lidem českým podnes je rozšířen obyčej, že vdovci a vdově pořádá omladina v předvečer druhé nebo třetí svatby potupné zastaveníčko.« Spisovatel stopuje tento zvyk také v Němcích (Polterabend), v Itálii (scampanata), ve Francii (charivari) a j., cituje popis francouzského charivari zachovaný v cestopise hraběte Ignáce ze Šternberka z r. 1664. a nalézá jeho původ ve starodávných řádech církevních, ana církev původně omezovala a jaksí jen nerada dovolovala sňatky podruhé a potřetí a až dosud jim méně přeje.

V kratičké rozpravě »Truňk sv. Jana o svatbě« spisovatel dovozuje, že starodávný obyčej světití na sv. Jana Evandelistu víno, jest také obřadem svatebním, zachovávaným posud mezi lidem bavorským, dolnorakouským, štyrským a korutanským a byl také svatebním obřadem staročeským.

V následující delší rozpravě, nadepsané »Tabák v zemích českých« spisovatel zmiňuje se nejprve stručně o tom, od koho a kdy tabák do Evropy byl přinesen, jak rostlina tabáková původně pěstována byla v zahradách jakožto bylina léčivá, že Angličané zanesli nejprve do Evropy zámořský obyčej kouřiti tabák, a že vojáci angličtí, kteří byli posláni od krále anglického na pomoc zeti jeho, Fridrichovi Falckému, nejvíce přispěli, že kouření stalo se zvykem napřed mezi soldateskou, pak i mezi lidem. Zvyk tento šířil se potom právě touto soldateskou za války třicetileté po všech zemích evropských, až se pak kouření i šňupání tabáku stalo potřebou všeobecnou přes všechny zákazy vrchností církevních i světských. Pěstování tabáku od soukromníků rozmáhalo se z míry. Brzy všímala si toho u nás, jakož

i jinde, vláda a jednak obmezovala určitými řády pěstování výnosné byliny od jednotlivců, jednak později úplně si vyhradila právo prodeje. Celý tento historický rozvoj spisovatel vylicuje dle pramenů chronologicky a dokládá hojnými svědectvími.

Známou posud mezi lidem českým pověst o Žižkově kůži, kterouž prý dle vlastní závěti hrdinovy potažen byl buben, spisovatel stopuje k jejímu původnímu prameni, kronice Eneáše Sylvia, potomního papeže Pia II. (1405—1464). Smyslenku Sylviovu převzali do svých kronik Doubravius a Hájek, zvláště pak k jejímu rozšíření přispěl Veleslavín, přeloživ kroniku Sylviovu. Zajímavé jest, že záhy kořistili z naší pověsti v cizině malíři a básníci. Avšak o zázračném bubnu se netoliko vyprávělo; i ukazován byl s veškerou jistotou ve zbrojnici Kladska. Bedřich zinočniv se Kladska, odvezl odtud za drahocennou vzácnost buben s domnělou kůží Žižkovou. Že všechny tyto povídačky o kůži Žižkově nejsou než lichou smyslenkou, dokazuje spisovatel z dějin, ač připouští, že pověst sama mohla vzniknouti v lidu českém a že ji odtud Sylvius převzítí mohl do své kroniky; majíť i Lužičané podobnou pověst o »králi srbském.«

Poslední rozprava nadepsána jest »Svatba únosem u starých Čechů.« Spisovatel dovozuje, že násilný únos ženy prastarý, takorka všeobecně rozšířený způsob ženitby a že není obyčejem výhradně staroslovanským, jak někteří badatelé tvrdili, odvozující odtud neoprávněné závěry o kultuře slovanské. Z právnických památek spis. dokazuje dále, že násilný únos pokládán byl za zločin poměrně veliký a jakými pokutami byl stíhán. Konečně zmiňuje se o některých svatebních obřadech, v nichž se zachovala památka onoho zvyku kdysi u nás dosti rozšířeného.

Toť v nejhrubších rysech zajímavé knihy Zibrtovy, kterouž našim čtenářům co nejlépe doporučujeme. F. Bartoš.

Dante Alighieri: Božská komedie. Rozměrem originalu přeložil Jaroslav Vrchlický. Díl II. „Očistec.“ (Č. d.)

Marco vysvětluje dále: těmto silám přírody jste sice podrobeni, ale ne tolik, aby ovládaly vaši vůli: vyšší však síle a lepší přirozenosti (všemohoucnosti Boží) podrobeni jste (kteráž i vaši vůli vládne a přece ostáváte) svobodni: tato síla stvořila mysl ve vás, kterouž tělesa nebeská nemají ve své (moci) starosti; protož bloudili nynější svět, ve vás jest příčina toho, a v sobě ji hledejte (a ne mimo sebe), a chci ti to nyní pravdivě okázati:

v. 79.

Vás volné síla větší ve jho jala
a lepší příroda, ta ve vás tvoří
tu duši, která nebi odolala.
Když z pravé cesty svět se v bludy noří,
jen vaše hrud jest těchto bludů vlastí,
tě poučit v tom duše moje hoří.

Věc tedy se má takto, pokračuje Marco: duše prostičká, neznajíc ještě ničeho (nemajíc vrozené idey a pojmy), majíc však způsobnost či schopnost, že hnuta jsouc od veselého (dobrotivého) tvůrce svého,

ráda se sklání k tomu, co ji obveseluje: tato duše prostičká z ruky Toho, kterýž sobě v ní zalíbil (ve svých věčných ideách), dříve než (skutečně) byla, vychází jako dítě, jež děkuje (své dětinství ukazuje) jak v pláči tak ve smichu (existenci svou ukazuje pláčem a smíchem):

v. 85. Neb z ruky toho, jenž zřít na ni v slasti
než stvořena jest, jako dítě pravé,
jež směje se ať v smíchu nebo v strasti,
jde duše lidská v prostotě své hravé,
nic nezná, z tvůrce veselého dlaně
jde ráda, kde jí plesy kynou smavé;

nejprve sobě libuje v dobru nepatrném, vratkém, a (doufajíc, že nalezla blaženost) klame se a spěje za ním přec dále, neřídí-li (k dobru pravému) lásku její vůdce (vychování) anebo uzda (zákon); proto jest třeba zákona, by uzdu kladl, a krále, by dovedl rozeznati (a jiným oznámiti) města pravého (dobře spořádaného) alespoň věž (nejhlavnější část, základ společnosti, t. spravedlnost):

v. 91. Prv malý ples jí stačí, který planě
jí láká dál, jde za ním neustále,
když neřídí ji uzda odhodlaně.
Tím nutnost zákona i nutnost krále,
jenž aspoň pravého by města věže
v tmě rozeznal, je zjevna;

zákony jsou sice, ale kdo je provádí a kdo je koná? nikdo, protože pastýř, kterýž jde napřed, žvýká sice, ale nemá kopyto rozpoltěné (zná sice zákony, ale neplní jich, nepředchází dobrým příkladem):

v. 97. Jsou zákony, leč pověz, kdo jich střeže?
ni jeden! Pastýř, který v čele kráčí
jsa jednokopytník přec žvýká v leže;

poznává k tomu Vrchlický, že »pastýř, který v čele kráčí,« jest papež: ale že jest to nejen papež, nýbrž vládce a panovník vůbec jak duchovní tak světský, vysvitá z v. 117., kde Dante mluví o císaři Fridrichu II.

Protož lid, vidí-li, že vůdce čelí po onom (vratkém či pozemském) dobru, po němž on (lid) sám jest lačen, živí se jím (užívá ho) a netouží po jiném; překlad však praví, že pastýř (tedy papež) touží po jmění, po němž lační:

v. 100. Když zástup tedy zřít, že vůdce tlačí
se k jmění, po němž lační, jím se živí,
víc nežádá, to jemu právě stačí.

Z toho poznáváš, praví Marco dále, že špatné vedení (vládců světských i duchovních) jest příčina, která svět vinným učinila, a ne příroda (přirozenost), jakoby ve vás byla porušena (t. j. lidská přirozenost, ač porušena, není příčina, že skutky vaše jsou zlé):

v. 103. Tím poznáváš, že původ spravedlivý
zla všeho spočívá ve správě špatné,
ne v přírodě, již viní soud váš křivý.

Pak sobě trpce stěžuje, že není shody mezi papežstvím a císařstvím, protože papežové si osobují i světskou vládu (t. že chtějí, aby knížata panující ustanovováni byli od papežů, jakoby od nich vládu světskou přejímali; ale tím důstojnosti papežské uškodili), a že

od těch dob, co Fridrich II. začal spor s papežem, nesvornost a strannictví mezi Italy tím více zavládly.

Zpěv XVII. Básníci prošli dýmem, a Dante opět upadá u vytržení; počínaje to vypravovati, diví se lidské obrazivosti: ó obrazivosti, kteráž nás vyrveš někdy tak z nás samých, že ani nepozorujeme (co kolem nás se děje), byť i trub tisíc kolem hlaholilo! kdo hýbe tebou (kdo tě uvádí v čin), neposkytuje-li tobě smysl (předmět nějaký)? světlo, jež v nebi se tvoří, tebou hýbe, buď samo sebou (přirozeně, vycházejíc z nebeských těles), anebo tou vůlí, kteráž je dolů uvádí či sesílá (vůle Boží):

v. 13. Ty obraznosti! kam až zaletělo
tvé křídlo často s vlastní duší naší,
že neslyšíme, byť sta trub kol hřmělo!
Když spějí smyslové, kdo tebe plaší?
ty světlem nítíš se, jež v ráji tvoří
se samo neb se vyšší vůlí snáší.

Vrchlický k tomu poznamenává: »fantasie přináší obrazy bez dojmů smyslových, tyto obrazy buď pocházejí z hvězd anebo z vůle boha, preludy neb zjevení a vidění«; že by obraznosti křídlo pryč zaletělo s vlastní duší, že by ji někdo plašil, že by se nítíla světlem, jež se v ráji samo tvoří, o tom original nepovídá. — U vytržení pak vidí Dante příklady hněvu potrestaného, jež jsou tyto: Prokne, jež z hněvu zabila svého syna a dala jej manželův svému jísti, Aman ukřižovaný, a Amata, manželka krále latinského, kteráž z hněvu se oběsila; vzbudí ho pak záře anděla stojícího u schodů, po nichž se vystupuje do 4. kruhu; anděl, aniž o to byl žádán, cestu jim ukazuje, a jedná s nimi tak, jako jedná každý sám s sebou (t. každý hledá sobě pomoci, aniž čeká, až ho jiný bude žádati, by sám sobě pomohl); neboť kdo vidí, že pomoci jest třeba, ale čeká, aby o ni byl žádán, ukazuje zlou vůli (t. nechce pomoci: »tarde velle nolentis est: qui distulit diu, noluit,« Seneca, de benef. II, 1):

v. 58. (Anděl) Nám pomahá, jak každý z nás sám sobě,
kdo nouzi zří a čeká na prošení,
ten přemítá, že odmítne je v zlobě.

Dante pozoruje, že váním křídel mu anděl smazává s čela znamení hněvu, a slyší zpěv: blahoslavení pokojní, kteří jsou bez hněvu zlého (neboť hněv jest také dobrý, t. horlivost spravedlivá: »hněvejte se a nehřešte,« žalm 4.):

v. 68. ... hlas: Beati
pacifici, jimž hněv jest liché zdání;

nastává noc a Dante, pozoruje, že síla jemu ubývá, zvolá: ó sílo má, proč mizíš?

v. 73. Ó sílo má, jak síla tvá mne mámí?

vystoupili na nejvyšší schod, a Virgil praví Danteovi, že v tomto novém kruhu pykají duše za svou lenost v dobrém, an di: láska k dobru, jež ustává ve své povinnosti, v tomto kruhu se doceluje; zde se rychle zdvihá veslo, jež dříve zle a zdlouhavě se pohybovalo:

v. 85. Pud dobra loudavý, jenž k povinnosti
se kárá zde, a zde se zdvihá veslo,
jímž vládlo se kdys špatně v lhostejnosti,

lásku k dobru nazývá překlad »pud dobra«; ale ve zp. XVIII, v. 58. stojí, že pud nezasluhuje ani odměny ani trestu! a pud dobra loudavý se »kárá k povinnosti«!

Vysvětluje pak Virgil, že láska jest příčinou ctnosti a hříchu, dle toho, jest-li dobrá, nebo zlá: ani tvůrce ani tvor bez lásky nebyl, buď přirozené (a tudíž nezbytné), nebo duševní (a svobodné); přirozená nikdy se nemýlí (neboť k jednomu toliko vymezena jest — determinatur ad unum — a nemůže nebýti: tak i vůle sama, pokud jest přirozenost, nezbytně touží po blaženosti); ale druhá (protože není vymezena k jednomu, nýbrž volí to neb ono) může blouditi, buďto že předmět její jest zlý, anebo že předmět sice dobrý jest, ale že touží po něm buď nemírně (per excessum) anebo mdle (per defectum):

v. 91. Ni tvůrce ani tvor, on začal jemně,
bez lásky nebyl, víš to, synu milý,
ať duševní, ať té, již rodí země.
Ta přirozená láska se nemýlí,
ta druhá snadno, špatný-li cíl její,
když příliš mnoho má neb málo síly;

v poznámce praví Vrchlický: »pud zvířat nezbloudí tak snadno, jako duševnější láska člověka (!)«; překlad ač mdlý, k originalu přece poněkud přiléhá, ale poznámkou překladatel na jevo dal, že smyslu tohoto místa nevystihnul: láska přirozená není »pud zvířat,« a láska duševní není »duševnější láska člověka.« neboť original praví: láska přirozená vyplývá z přirozenosti, a jako přirozenost nemůže vypadnouti (neboť každá věc jest jen to, co jest, a není zároveň něco jiného). tak i láska přirozená nemůže nechtíti své vlastní blaženosti; ale v čem by člověk tuto blaženost hledal anebo jakou cestou a jakým způsobem, k tomu není veden přirozeností, nýbrž jedná dobrovolně; a protož, jak Virgil dále praví, pokud k prvnímu dobru (duchovnímu či nebeskému a tudíž nepomijitelnému) se kloní a po něm touží, a pokud v druhém (pozemském, časném a tudíž vratkém) pravou míru zachovává, nemůže tato touha býti původem zlé rozkoše (hříchu):

v. 97. Po ctnostech dokud její snahy spějí,
po světských statečích, míru má-li pravou,
zlé chtíče v nás se nikdy nezbouzejí;

»láska« má své »snahy.« a z těchto se vzbouzejí »chtíče«! — ale, pokračuje Virgil, obrací-li se ke zlu anebo k dobru buď více nebo méně, než patří, pak tvor jedná proti tvůrci (proti vůli jeho):

v. 100. Leč převrácena, nebo naléhavou,
neb liknavou-li ku dobru se stává,
tvor proti tvůrci v půtku vchází dravou.

Z toho můžeš poznati, praví Virgil, že láska ve vás jest simé (původ) vši ctnosti, jakož i všeho jednání, jež zasluhuje trestu:

v. 103. Tož chápeš teď, že láska nepřestává
být ve vás zdrojem ctnosti a všech činů,
jichž úmysl hned zlý trest vyhledává.

Avšak co prvního druhu špatné lásky se týká (milovati zlo), ještě musíme rozeznávat, či zlo člověk miluje, nebo komu zlo přeje: sám sobě nikoliv ani Bohu, nýbrž bližnímu; tak odůvodňuje Virgil: že láska nemůže nikdy odvrátiti zraku (odvrátiti se) od blaha podmětu svého (láska člověka nemůže nechtíti blaha člověka, v němž jest jako ve svém podmětu): tudíž jest každý jist před vlastní nenávistí (nemůže sám sebe nenáviděti, neboť nemůže sám sobě zla přát):

v. 106.

Leč od předmětu lásky své, že, synu,
odvrátit nemůže láska svojí vlohu,
je každý jist, že nejde v zášť stínu;

podle překladu láska nemůže odvrátit svou vlohu od předmětu své lásky. a proto jest každý jist, že nejde v zášť stínu; jakým důvodem plyne druhé z prvního?

Za druhé, že pak žádná bytost (stvořená) nemůže býti oddělena od bytosti první (Boha) aniž může sama sebou (bez Boha) v bytí se udržeti: protože jest vyloučena všechna náchylnost (možnost), Boha nenáviděti (protože by člověk nenáviděje Boha, vlastně sebe nenáviděl):

v. 109.

Však bytost sotva představit si mohu,
jež bez tvůrce by pouze v sobě dlela,
tím nemožna jest též zášť proti bohu!

Člověk tedy jen bližnímu přeje zlo, a sice trojím způsobem: buď pádem a záhubou bližního chce se vyšinouti (pýcha), buď bojí se, že bude zastiněn ve slávě, majetku a p., stoupá-li bližní a daří-li se mu (závist), anebo se chce vymstíti za příkoří (hněv); duše očistují se ze zbytků těchto hříchů v prvních či dolejších třech kruzích očistce.

Druhý druh špatné lásky jest milovati dobro převráceně, a sice buď nemírně anebo liknavě:

v. 125.

... buď nyní poučený
o té, jež převracena k dobru letí;

prevrácenou nazval Vrchlický v. 100. lásku zla (milovati zlo). tuto zase lásku dobra buď přílišnou nebo liknavou; přílišná ovšem letí, ale což liknavá?

Virgil praví, že dvojí jest dobro: jedno jest dobro samo v sobě, druhé jen poněkud a prostředek k dosažení dobra prvního, a praví: jen dobro každý vůbec, ač nejasně chápe (pozná je přirozeně sám, aniž k tomu jest veden: »fertur ipsa hominis voluntas naturaliter in bonum,« Summa), a touží po něm. aby v něm odpočinul (blážen byl), a proto každý se namáhá, by je dostihnul; vede-li vás však liknavá láska (jste-li nedbalí), abyste poznali a získali to dobro, pak tento kruh (čtvrtý, v kterém právě jsou) po pravé lítosti vás mučí (litujete-li ještě za živa toho hřichu, jinak byste přišli za hřích ten do pekla, viz zpěv IX., 91—105), a nyní překlad!

v. 127.

Po Nejvyšším jest každý roztoužený,
byť nejasně Ho tušil, mír v něm hledá,
Jej dostihnout jest každý rozhorlený.
A vaše láska, práci-li si nedá
Jej zřít a získat, potom ve lítosti
trest slušný pro vás v kruhu tom se zvedá;

po »Nejvyšším« (a pro jistotu přidává v poznámce: po Bohu) jest každý roztoužený a Jej dostihnout rozhorlený: v zápětí však praví: »vaše láska, práci-li si nedá Jej zřít a získat.« není tedy každý roztoužený a rozhorlený: potom dle překladu by ve 4. kruhu byli trestáni ti, kteří Boha nedbale hledali; ale Dante uvádí v tomto kruhu opata veronského, protože nedbale plnil své povinnosti, židy, protože na poušti Boha málo poslouchali a slabě jemu důvěřovali, a některé druhy Eneášovy, protože nechtěli snášeti nepohody až do konce se svým vůdcem. a raději zůstali na Sicilii trávivše život neslavný. Dante však nemluví tuto o Bohu, nýbrž o dobru duchovním a mravném (t. o ctnosti), proti němuž klade dobro pozemské a vratké, jako dříve ve v. 97.—98., kdež Vrchlický toto dvojí jmenuje »ctností« a »světské statky,« a proto liknavost či lenost se vztahuje na dobro vůbec.

Druhé dobro, pokračuje Virgil, nečiní samo sebou člověka blaženým, (není dobro naprosté a proto) neobsahuje v sobě blaženosti, aniž jest bytnost sama sebou tak dobrá, že by z ní jako z kořene (dobrého) pocházelo jen vše dobré ovoce, nýbrž jen pokud pravou mirou po něm toužíte; láska k tomuto druhému dobru nikdy není liknavá, jako přirozená láska nikdy se nemýlí; ale shání-li se člověk příliš po tomto dobru, jest to hřích (lakota, obžerství, smilstvo). a v trojím kruhu (hořejším) se očišťují z něho duše:

v. 133. Jeť dobro, a přec není k blaženosti,
a není štěstím, neúí dobrem ani,
ni plod a kořen, který dobro hostí;

dobro, které není dobrem!

Zpěv XVIII. Dante žádá Virgila, by mu vysvětlil, co vlastně jest ta láska, z níž pochází jak dobrý tak zlý skutek, a Virgil praví: duch lidský, jenž uzpůsobený k lásce jest stvořen. snadno chýlí se ku každé věci, kteráž se líbí (lehce skloniti se dá ku každé věci, která v něm budí zálibu), ihned jak zálibou jest vzrušen či pohnut k činu; nebo jinými slovy: duchu lidskému jest vrozena mohoucnost (potentia) lásky, kteráž daným námětem se uvádí v čin (actus):

v. 19. Duch stvořen k lásky svojí ukojení
se hnout dá tím, co líbí se mu právě,
jak přidruží se k skutku zalíbení;

jak může se přidružení k skutku zalíbení, když záliba jest původem skutku? a v poznámce dodává Vrchlický: »schopnost chtění sídlící v duši stává se teprve zalíbením a přilnutím k předmětu vůli«: jako bychom řekli: schopnost vidění sídlící v oku našem teprve postřehnutím předmětu stává se zrakem!

Dále vykládá Virgil, kterák a čím láska z mohoucnosti v čin se uvádí: vaše mohutnost postihující či pochopující (vis apprehensiva) od bytosti pravdivé (skutečné) přijímá obraz či námysl (intentio scil. logica) a u vnějšku vašem ho rozvine (myslí k nazírání předloží), tak že duch se k němu obrátí (pozoruje ho; totiž člověk postřehne smyslem nějakou věc skutečnou, mysl jeho představu této věci zkoumá, jest-li hodna lásky):

v. 22. Váš rozum věcí skutečných pak v hlavě
si tvoří obrazy, jež rozvínuje,
a ducha k nim pak táhne namahavě;

rozum netvoří obrazů, nýbrž rozum obrazy či představy zkoumá a o nich soudí; v tomto místě praví překlad něco jiného než original.

Pakliže duch, pokračuje Virgil, obrátiv se k obrazu, k němu se i kloní (k němu přilne), to přilnutí jest láska, a tak příroda zálibou znova se ve vás (s vámi) pojí (t. prvá láska přírody s člověkem jest jeho schopnost, že totiž jest rozpoložen k lásce; přejde-li tato rozpoloženost v čin skutečnou zálibou, jest tento čin druhou páskou):

v. 25. A duch když s představami v souzvuk pluje,
to láska jest, a přírody to dílem,
že záliba vás celé opanuje.

pluje-li duch v souzvuk s představami, to jest láska! a kdyby »přírody to dílem bylo, že záliba vás celé opanuje,« byla by přirozena všecka láska. t. j. nezbytně by k jednomu toliko cíli čelila, a bylo by veta po svobodné vůli a lásky z ní plynoucí, a člověk by nebyl zodpovědný za své činy, jež dobrovolně koná: ale Virgil právě toto dvojí, svobodu vůle a zodpovědnost či přičetnost chce vyložit.

Virgil praví dále, že duch lidský nezůstává při pouhé zálibě, nýbrž: jako oheň vzhůru plane, tak i duch stále touží pohybem duchovním (ne hmotným jako oheň), a nepřestane dříve, až předmětu žádaného dojde a z něho se raduje: z toho vidíš, jak hluboko ukryta (neznáma) jest pravda těm, kteří praví, že každá láska jest v sobě chvalitebna:

v. 34. Tu poznat můžeš, kterak věru tmavá
těch cesta jest, kteří se domýšlejí,
že každá láska dobrá je i pravá;

hmota lásky, pokračuje Virgil, zdá se snad vždy dobrá býti, (neboť láska se kloní jen k tomu, co se líbí, a líbí se, protože jest dobro, buď pravdivé nebo zdánlivé; ale proto přece není láska vždy dobrá, jako) není dobrý každý výtisk, i když vosk jest dobrý:

v. 37. Být dobrá může vždycky láska její,
však nemusí být každý otisk jasný
tím vosk že dobrý;...

a v poznámce dodává Vrchlický: »co do podstaty své jest každá láska dobrá, jelikož k nějakému dobru směřuje, není však dobrá ve skutečnosti, jelikož to, co za dobré pokládá, vždy dobré není«; ale Dante neklade lásku v podstatě proti lásce ve skutečnosti, nýbrž lásku určitelnou (jako hmotu) proti určené (údobou, formou).

Na to se táže Dante: vnáší-li se nám (přistupuje-li k nám) láska z venku (z předmětů zevnějších), a nemůže-li duše kráčet i též druhou nohou (nemůže-li jinak jednati, jsouc k lásce stvořena), nemůže býti její zásluhou, jde-li dobře nebo křivě (jest nepřičetna):

v. 43. Když láska ze zevnějšku k nám se hostí,
a v ní jen duše soustředí se cele,
kterou jde cestou, není její ctností.

Virgil dále vykládá svobodu vůle: pokud rozum (lidský) stačí, odpovím ti na otázku; nač rozum odpověděti nedovede (co rozum

nevystihně), nýbrž co vírou přijmouti musíme, to ti poví Beatrice; každá údoba podstatná (forma substantialis), kteráž se liší ode hmoty (materia), ale jest spojena s ní, chová v sobě vidotvornou sílu (virtus specifica):

v. 51. A s látkou nebo bez ní sama v sobě
dlí v každé formě bytí zvláštní síla,
jen sobě vlastní a svá v každé době;

Virgil tuto mluví o údobě, kteráž se různí ode hmoty, ale jest spojena s ní, tedy o bytosti, kteráž sestává ze hmoty a údoby, čili o bytosti složené; ale překlad mluví o formě ať jest s látkou (složenina) nebo bez ní (podstata odmezená, forma separata, jako jsou pouzí duchové nebo duše oddělena od těla); v poznámce pak praví Vrchlický: »formou sluje v scholastice to, co dělá předmět zvláštní individualitou: forma tato jest s pralátkou sloučena, ale není s ní identická, tvoří pak různé druhy (species)«; — risum teneatis! — scholastikové praví: principium individuationis non est forma sed materia; a jak může tvořiti různé »druhy,« dělá-li předmět »zvláštní individualiton«! (P. d.)

Dr. V. Šimanko.

Gabriela Preissová: Její pastorkyňa. Drama z venkovského života moravského o 3 jedn. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 64. Cena 36 kr. „Repertoire českých divadel“ XXIV.

Z rozmluvy na počátku dramata vedené seznáváme některé podrobnosti předchozí, na kterých spočívá osnova celého děje. Laca a Števa, nevlastní bratři, vnuci staré Buryjovky, hospodyně ve mlýně, jsou trochu sokové o Jenůfu, pastorkyni druhé Buryjovky (»kostelnice«), která je snachou oné starší; na kostelnici tuto vztahuje se prazvláštní titul dramata: »Její pastorkyňa,« kterým buď úmyslně, buď bezděky naznačeno, že ona, Buryjovka mladší, jest vlastně vůdčí postavou děje, a pastorkyně jejím nástrojem. Ostatně na titulu tolik nezáleží, není-li jen v rozvoji děje chyba ta patrna. Jenůfa miluje více Števu, ačkoli s Lacou od maličkosti byla zaslibována. Oba, Jenůfa i Števa, předvádějí se nám co nejnepríznivěji: Števa přichází opilý s muzikanty od odvodu, Jenůfa pak v ustavičném vzdychání prozrazuje svoje provinění s ním, a to vychloubání kostelničino, jak prý si ji vychovala a zachovala, působí trápně nejen na ni, nýbrž i na čtenáře. Jenůfa vzchopí se docela k obhájení Števa proti Lacovi: »Přes to zůstane on vždycky stokráte lepší než ty.« Na konci teprv mu praví, že »byl nejlepší člověk, jehož jsem potkala na světě.« Laca při láskování zohyzdí Jenůfě tvář poraněním — tušíš hned, že úmyslně, ač bys se toho do něho nenadál; ale Slováci jsou prý takoví, a i ten dobrý, tichý Laca činí to jen z — lásky, vida, že Števa jde jen po kráse. Števa zatím marní, s chystané svadby s Jenůfou schází, neboť si našel jinou, rychtářovu Karolku. Marně »nadržlivá« kostelnice před ním se snižuje k prosbám i hrozbám; ani pohled na vlastní dítě jím nepohne, ba jej odpuzuje — chce se vyrovnati, platiti, »jako se spořádal Jano Kapičů se svou frajerkou,« ale k ničemu se nechce veřejně znáti, ne tak zavazovati. Kostelnici, ač prohnané, jak ty »maslačky«

obyčejně bývají, všecko se hatí; Laca sice chce ještě Jenůfu si vzít, »když by jen to dítě nemusel mít na očích.« Aby se vina Jenůfy nerozhlásila, drží ji doma pod zámkem, nalhávajíc lidem, že ji poslala do Vídně; znajíc se v dryáčnictví, uspává ji makovinou a za spánku toho jedná: dítě vhodí do řeky. Je před zdavkami Jenůfy s Lacou, i Števa se snoubenkou jest hostem. kostelnička jest jakási celá nesvoje; spisovatelka zdržuje katastrofu lidovými obřady před svatbou, až přinášeji dítě nalezené pod ledem přimrzlé. Rychtář, takto ne příliš důvtipný, stavi se hned v úřední posici, kostelnička se přiznává, omlouvajíc Jenůfu; Števu nevěsta opouští; zůstávají sami Jenůfa s Lacou, slibují si věrnost, Jenůfa deklamuje: až půjdu s tebou mezi lidi, k soudu, »tu budu vědět k posile: Já nejsem bídná — můj muž stojí při mně!«

Poboční části rozvíjeného děje jsou: delší poněkud rozmluva kostelničina s rychtářkou, rozmluva to charakterní o honosné kostelnice, kteréž konečně i žárlivá rychtářka přisvědčuje — trochu neslovácky: »vážnosti vám nikdo neupírá.« Kostelnička strojívá rozmanité letkvary a léky, a z vůle spisovatelčiny ujišťuje nás napřed, že »se nebojí žádného mrtvého,« abychom se pak nedivili, když utrácí dítě Jenůfy; »souděná-li člověku chudoba a ponížení — není-li tisíckrát lépe nebýt mu na světě?« Jiná vložka jest »léčení« pastuchyně, kteráž jistě má vedle toho také za lubem něco vyzvěděti; kostelnička chlubí se jí výbavou a vykládá jí, kde že to Jenůfa nyní jest, totiž ve Vídni; pastuchyňa — ač uvěří-li tomu — jistě to roznese. Takových jemných rysů charakteristických má skladba více, ale zdá mi se, že spisovatelka zapomněla někdy s vlastními charakteristikami účtovat. Kostelnička jest na venkovské poměry světem honěná; pýcha její ovšem ji zaslepuje, ale myslím, že až pravdě nepodobně, aby neviděla, co se děje, a neslyšela, co se mluví. Sama pastuchyňa nadhazuje jí, co prý ženské »pomlúvaly, že Jenůfu dala na pomahaj stařence do mlýna mezi mužskou chasu; že by ona o tom nevěděla a chápala se toho prostředku, Jenůfu držeti doma, aby se věc zatajila, prostředku to za těch okolností víc než pochybného, jest nápadno. Kostelnička vůbec pojata ve vysokém tragickém slohu, jenž poměrům jejím nesvědčí; z tohoto pojetí vysvětluje se přílišná neprozíravost a umíněnost její, »jednat za mladou hlavu« Jenůfy a — odsouditi ji k úplné passivitě. Nad to řešen spor její mezi touhou, zachovati svou a pastorkyně čest, a mezi skutkem, totiž proviněním pastorkyně, v takový způsob, jehož opravdu tragickým nazvati, ani se stanoviska realistického vůbec uznati nelze.

Míním tu vraždu dítěte, kterýžto hřích jest jaksi plod předešlého provinění. Spisovatelka oboje hledí odbýti co nejhladčeji, cítíc se tu zajisté na půdě velmi kluzké: nevstupovati na ni vůbec, bylo nejlepší, takto nezbývalo, než voliti menší zlo, technickou vadu skladby. Vše se děje mimo dozor divákův jakoby letem — uměle přivedený spánek Jenůfy — horečné rozčilení kostelničino z rozmluvy se Števem a později Lacou, před jehož brzkým návratem věc má býti provedena atd.

— jsou momenty, které příšerný dojem skutku mají učiniti snesitelnější. O scéně té u nás již mnoho napsáno,¹⁾ pročez obmezím se na některé poznámky. Nelíbí se mi, ať prohlédám k typičnosti života lidu slovackého, neb ať rozbírám průběh události samé. Preissova odvolává se ráda na originály svých postav, a kdesi jsem také četl seznam některých; to však neznamena pro realnost a typičnost pranic. V našem případě svou kostelníčkou i Jenůfou lidu a jeho povahopisu ublížila. Kostelníčka sama dítě pokřestí (!) a odnese, Jenůfa procitnuvši táže se po něm a mluví pak o něm, jakoby na př. milý host byl se vzdálil, ujišťuje, že jest jí k pláči, táže se na maličkosti, ale kde jest pochováno, na to ne, a pod. V tom ovšem jest mnoho úmyslnosti skladatelské, nikoli přirozené. Kostelníčka sama viní se později z pýchy, ale k takovým raffinovaným skutkům zločinným v těch poměrech pýcha nevodivá. Jenůfa zdá se jen pořád mysliti na vdávání, ostatní jakoby se ji ani netýkalo; na konec vyznává sice mimochodem svoji vinu (»Já vám dokážu, že se ze své viny povznesu«), ale pro odváděnou pěstounku má jen odpuštění, výčitky a přimluvu zároveň: »Nezatracujte jí... Dopřejte jí času k pokání.« Kostelníčka má nachystaný jed, ale nepožije ho; spisovatelce dvoji vražda byla asi mnoho, neboť u kostelníčky bychom sebevraždu spíše očekávali, než tenhle obrat, že chce pro Jenůfino zachránění ostatní na živu, ač »sebe více milovala« než ji. Slovem, postava ta jest upřílišena, a nemohla na tom stupni ani důsledně ani pravdě-

¹⁾ Naším naturalistickým labužníkům stýskalo se tu po požitku takhle něčeho hodně masitého a dráždivého. Nelíbila se jim vražda dítěte v „Pastorkyni“, byli u vytržení nad velkolepostí podobné scény ve „Vládě tmy“ od Tolstého, nad „grandiosně stupňovanými motivy“ činu toho, „který vám pak zadrhne hrdlo (děkujeme pěkně za to!), že se chvějete jako v horečce.“ — Vraždy dítěte ve „Vládě tmy“ Rusové sami neschválili; svědectvím toho uvedeme tu několik slov ze studie A. M. Skabičevského, naturalisty od kosti, kterému snad naši naturalisté nebudou vytýkati úmyslné „pokrytectví.“ Sk. dí, že mnozí „Vládě tmy“ měli za zlé úmyslnou, docela zbytečnou hrubost realismu, zvláště cynické podrobnosti vraždy dítěte, až nám mráz jde po zádech; scéna ta není daleka krvavých výjevů „starodávného cirků římského“ a připravuje cestu k tomu, by z divadla, jež by mělo ušlechťovati mravy, stala se škola „zdivočení mravů a rozvoje krvežíznivých instinktů lidu.“ Ve čtvrtém jednání, praví dále Sk., je „řada děsných scén... zvláště vraždy dítěte Akulinina... Zde jest nám hr. L. Tolstého vydati tupitelům dramatu jeho úplně a nikterak není možno hájiti ho od útoků jejich. Skutečně, zde neshoda vede za sebou neshodu, a nepřirozenost, strojenost všech těchto neshod bije nám do očí.“ „...Tolstému zachtělo se, aby Nikita skoro před očima obecnstva přimáčkl živé dítě deskou, a sedl na ni, aby kostičky zachrustěly. Dobře pochopujeme, nač hr. L. Tolstému bylo třeba těchto odporných, trapných scén... Bylo nutno, aby poslední zločin hrdinů učinil nejděsnější dojem, a aby takto ospravedlnilo se úplně záhlaví dramatu („Vláda tmy“ slove totiž jinak: „Uvázne-li drápek, — ztracen celý ptáček“), aby Nikita chrustění kostiček a předsmrtný pískot dítěte mohl na mysli dnem i nocí, aby jej svědomí tak mučilo, by odhodlal se zrovna při svatbě Akulinině před četným zástupem padnouti na kolena a káti se ze všech svých spáchaných zločinů.“ Takovými odpornými scénami, dodává Sk., chtěl asi Tolstoj schválně ukázati, že je prost „velkosvětské choulostivosti.“ — Zda-li Preissova si počínala po tomto „vzoru“, či ne, na tom nezáleží; nauejvýš bylo by to vzhledem k osobnosti spisovatelčině tím odpornější, kdybychom, jak se nyní žádá, k té osobnosti také prohiédali.

podobně býti dokreslena. Sotva ji odvedou, Lačá s Jenůfou znova se sobě zaslibují.

Ostatní postavy a výjevy jsou zdařile provedeny. Števa lehkomyslník a slaboch, rychtářka a její dcera, kostelníčiny snahy odvrátiti pozornost hostů ukazováním a vychvalováním výbavy, zmatek při náhlé zprávě o dítěti atd., to vše velmi živě podáno.

Mluva jest propletena tu a tam slovenčinou; chtěje o tom jinde promluvit, přestávám na té poznámce, již míním jen vytknouti, že místa taková jsou zcela libovolná, tak že nevíme, proč osoby někdy tak, někdy spisovně mluví. Ráz hovoru, zvláště Jenůfina, místy přesahuje obzor, ve kterém uvykli jsme si osobu umísťovati.

Výslední úsudek lze již zamlčeti. Autorka ocitla se tu v jisté výstřednosti, která nevědčí ani ji ani zvolené látce, tolik jest jisto; úspěch na divadle a horlivé obhajování frasemi, že »jen v pravdě jest krása,« dlu tomu nepomůže. O krásu zde vůbec nejde; vždyť krásnou nelze nazvati takorčka ani jedné postavy, ani jedné scény — odkud by se tedy krásy nabralo? Snad z toho věrného prý vyličení těch scen? Snad z jeviště?
P.

Vojtěch Žák, výtečník. Drama o pěti dějstvích. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 140. Cena 60 kr. Dramatická díla *L. Stroupežnického*. VI.

Žák jest majetník selského statku; přídavkem »výtečník« prozrazeno již poněkud, co jej vyznačuje, a kolem čeho děj dramata se otáčí. Žák pochytil několik úsloví z moderní vědy, jak se pěstuje v novinách, chce býti vůdcem svého okresu; na pomoc má Štětku, redaktora »Osvěty českého východu,« a učitele Perličku, jenž právě založil časopis »Český kurník.« V něm, totiž v tom časopise, prvním výtečníkem s podobiznou jest Žák, druhým bude mlynář Krákora, sok Žákův, jenž byl poražen vytištěnou pomluvou o nepočetném životě; otrávena mu tím domácnost, i chce se Žákovi pomstiti. Žák svým furiantstvím jest na mizině, hrozí mu exekuce, kterou tentokráte ještě podaří se mu zaplašiti vypůjčenými 4000 zl. Máje najatý revír, uspořádá velký hon s hostinou, jako »feudali,« k čemuž pozve též Krákora na smířenou; domácí Žákovi (manželka, syn, otec, teta) všelijak mu to zrazují, manželka nechce strojiti hostiny, tak že se najme kuchařka z města. Krákora přetvářeně uzná Žáka za vůdce okresu, ve hře však jej obehraje úplně o peníze, jež manželka marně skrývala, z jeho peněz zakoupí si redaktora Štětka a hází Žákovi pětku na — provaz, »aby nevisel na dluh.« Hosté odcházejí, ostává jen posluhovač Pavlík, hajný Žákův, s pánem; ten jest jednoroční realista, přísahá na Darwina, »a páteři si můžou kázat co chtějí.« On poradí Žákovi, že za dvě stovky zapálí mu pojištěné stohy za vesnici; avšak hned po skutku chytne jej pes p. Mošovského, vracejícího se též od Žáka z honu. Vše se vyjasní, Žák se zastřelí. —

Obrázků podobných máme v literatuře už několik. Když Kosmák svého Kroutila z Drnkálova takto vyličil, nebylo to v Čechách dosti vysoké, aby si toho vážněji všimli. Nyní v Čechách samých zhoubný

ten slavomam vybízí k pozornosti. Pohříchu, hledíme-li na umění též se stránky národně praktické, zpracována jsou díla ta směrem tragickým; satira, veselohra by tu snad byla vhodnější a v příslušných vrstvách by více působila.

Stroupežnický tu operuje s personalem dosti četným a většinou svérázným. Nevím, zda-li mezi prodajnými padouchy vedle zdařilého žurnalisty vhodně též umístěn řídící učitel Starosta Strouhal, rozšafný venkovan. Statkář Mošovský, jaksi mentor kusu, ač velmi málo dramatický, poněvadž málo jedná, mnoho mluví, jen pobízejí; řeči jeho nad mrtvolou Žakovou, na př. »i on na cestě k odvěkému cíli všech lidských snah — ku poznání pravdy (tak?) — vykonal svůj úkol,« jsou velice nevčasné. Rodina Žákova celá postavena proti němu, a každá osobnost z ní po svém charakterisována. Zde však potřebí něco vytknouti. Lidé ti poslouchajíce (I. 2.) světoborný žvast Žákův div do mdlob nepadají; což pak jej slyší dnes po prvé tak mluvíti? Belhavou tetu pak vyličil spis. — proti důstojné manželce protestantce — jako přemrštěnou pobožnůstkářku s patrným úmyslem učiniti to směšno, s patrným pravím, neboť osoba ta počíná si příliš komediantsky, abys nepoznal, že p. Stroupežnický, an všude pro herečku přidává »(zbožně, s hlubokou vírou)« a pod., nemá ponětí, jak se zbožnost znázorňuje, a proto místo ní podal karikaturu. Osoba ta i otec Žákův se neustále křížují; to si mohl skladatel uspořiti, neboť pro zbožnost lidu potřebí míti nějaký smysl a porozumění, jehož českým spisovatelům druhu tohoto takorůka venkonce se nedostává. Krákora jest psycholog nad míru vypočítavý. Uznává Žáka najednou za vůdce tak ochotně, že jen zaslepený Žák licoměrnosti té nepozoruje; zvěděv, že vypůjčené peníze schovala žena Žákova, odvolává to, an prý ne ženu jeho chtěl míti vůdcem. Tím ovšem Žáka poštvé, žena vydá část peněz na zaplacení prohry, ale Žák hraje dále, až prohrá všecko, i dopustí se na manželce surovosti, aby všechny peníze vydala. Posupný výsměch Krákorův naproti Žákovi až mrazí; opatrného učitele dobral si hned z počátku, vyzvav jej též do hry, novinářovu úplatnost pak postaví na pranýř, že i Žák konečně karabáčem jej vyžene. Syn Žákův Jaroslav nezasahuje ničím do děje; jest bezpochyby jen na to, aby nářky matčiny o promrhané jmění byly důraznější. O návrhu Pavlikovu, zapáliti stoliy, bojuje Žák krutý boj, až svolí. Zastřelením svým chce dáti nevěřícím domácím odpověď na obvinění Pavlikovo, že jej najal; ačkoli v celém dramatu mluví s přepjatým bombastem, na tomto místě zdá mi se pathos jeho býti příliš divadelní, pravdě nepodobný.

V řeči charakterisuje p. spis. celkem případně; manželka Žákova mluví snad příliš vysoko. Proč u některých osob někdy užívá se v koncovkách nesprávné mluvy vulgarní (mezi j. dobrý = dobré, neutr.!), nesnadno pochopiti; v tom přece tolik rázovitosti není, aby se nesprávnost vyvážila, a herci bez toho ponecháno na vůli, aby dle okolností mluvil tak, jak úloha vyžaduje.

Celkem jest drama velmi působivé. Motivy, jako novinářské

štvání a úplatnost, mělké vzdělání a neznabožství se selskou pýchou, demokratismus s opičením se po velkých pánech a pod., tnou u nás do živého. P.

Velkostatkář. Drama o 3 dějstvích. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 118. Cena 50 kr. Dramatická díla *Fr. Ad. Šuberta*. IV.

Velkostatkář Svoboda, lékař a horlivý vlastenec, bývá často volen do výboru rozmanitých družstev, kde jest pak největším pracovníkem a — poplatníkem. Jméno jeho tím bere zkázu pomálu nezdolnou. Rok pověstných voleb (1872), kdy židovskoněmeckou stranou statky skupovány, mohl by i Svobodovi pomoci, jak pomohl některým sousedům; potřebí jen prodati židům, neboť vlastenecká strana spoléhá na Svobodu jistě a není s to, aby i tento statek koupila — jak syn Svobodův potají jménem jeho žádá, aby více vytloukl. — Jiná pomoc byla ve sňatku dcery jeho Anežky s bohatým soukromníkem Kytkou; ona však miluje novináře Prokopa. Otec ji přestane přemlouvati. Matka, z jakéhosi šlechtického rodu, by přijala tu neb onu pomoc, jen aby mohla dále skvěle žiti. V tom vyjednávání, přemlouvání, intrikách, ovacích vlasteneckých pohybuje se děj, až Svoboda — voliv ještě se stranou národní — pozbude všeho, i rodina se od něho vzdálí krom Anežky, a on se otráví.

Látka má sice význam jen časový, ale Čechům zajisté na dlouhou dobu památný a zajímavý; a on není pouze místní, na Čechy obmezený. Dramatickými živly hojně oplývá, pohybujíc se v protívách a sporech, vyžadujíc rozhodnutí a jednání; skladatel pak se jí zdárně zmocnil, aby nakreslil životný obraz pohnuté doby té. Děj rychle postupuje, vedlejší příběhy, které vyznačují buď povahy, nebo věci, dodávají jemu obsažnosti a jen málo kde jej pozdržují, ač i to vhodným způsobem. Svoboda jest vlastenec, jakožto lékař lidumil, ale přílišný dobrák; známý u nás a smutný zjev, že veřejné hodnosti a činnosti obyčejně mívají v zápětí úpadek domácností, je tu proveden v jímavé pravdivosti. Důchodní Brož, postavený mezi dobrotu pánovu a bezohlednou marnotratnost ostatních členů rodiny, namáhá se, aby úpadek odvrátil, ale marně; Svoboda přijme zase »čestné« (a drahé) úřady, ostatní nechtějí ani dost málo se uskrovniti; k tomu nehody živelní, jako pravé zprávy Jobovy, ochromují takorůžka úmysl Svobodův, zabývají se bedlivěji svým hospodářstvím. Co se těchto posledních týče, myslím, že jsou již jaksi nadbytečné, že totiž pro odůvodnění úpadku není jich tolik potřebí, a pro dojem citový že učiněno jimi již příliš mnoho, až do nepodobného přeplnění. Jakési upřilišování pozorovati v dramatu tomto častěji, a protivy se co nejvíce zaostrují. Drzost židovského agenta jest podle pravdy líčena, ale stupňována tak, že sotva už tomu věříme (str. 110.). Zápis odhadní vyličen taktéž v celém barbarství a nešetrnosti. Útěk ženy s dětmi, zvláště řeč synova při tom jest odporna a sotva uvěřitelná.

Dvě podobné scény se opakuji, zajisté z vypočítavého úmyslu skladatelova, ale s mocným účinkem. Ovace lidu na počátku, učiněná

Svobodovi jakožto panu starostovi. a podobná ovace na konci, kdy Svoboda hmotně zničen zápasí se zoufalstvím, učiněná jemu jakožto statečnému voliči národnímu. Jiný výjev jest více charakterní, do děje zasahuje ještě méně než předešlý: stařena s poraněným okem přichází k dobročinnému, nainoaze bezplatně léčícímu lékaři, objevující se taktéž po prvé za lepších ještě dnů, po druhé před samou smrtí Svobodovou. An totiž prohlíží léky, připadne na jed, »nejstručnější prý formulku filosofické útěchy, pravý kámen moudrosti a klíč světa druhého.« Upřímně řečeno, povahopis tohoto Svobody sotva lze nazvatí zdařilým. Jest dobrák až přílišný, vlastenec snad až jednostranný, má mohutně vyvinutý cit pro čest a povinnost, proto klesá do bídy, museje si říci, že tu správně jednal, osvědčiv tolik energie, ač zase nesprávně co do své domácnosti; ale že by pro takovýto život a taková povaha z pouhé bázně, že budou naň lidé ukazovati jako na bývalého velkostatkáře, neb že by měl začíti znova své lékařské povolání, jemuž prý odvykl (?), že by, pravím, takováto povaha z takových pohnutek sebevraždy nedovedla se vyprostiti, jest nepochopitelné. Sebevražda jeho je spíše opotřebovaný obrat divadelní, než básnický závěr. Viděti v takovýchto projevech domnělé velikosti — dle úmyslů spisovatelských — spíše to, že uznává se jaksi militaristické sesurování citu pro čest za cit pravý, a takového osvědčení jeho se vhod nevhod postavám vnucuje. Děvče Anežka, též příliš abstraktně a ideálně snad vylíčená, dodává otcí myslí, otvírajíc potěšný pohled do budoucnosti po boku svého snoubence, ale marně.

Divadelní sestrojení hry jest obratné, jak u Šuberta bývá; efektů jest v ní dosti a nemalých. P.

Esaias Tegnér: Píseň o Frithiofovi. Přeložil J. V. Sládek. Nakl. J. Otto.

Uražená hrdost rodová a uražená pýcha mužná, hrdinná, toť trest básně, která hned po svém vyjiti r. 1824. překročivši užší hranice vlasti básnickovy, Es. Tegnéra, zjednala mu pověsti »skalda« evropského. Náhoda pouhá učinila z Es. Tegnéra spisovatele. Jak známo, narodil se jako čtvrtý syn z pastorské rodiny ve Vermlandu, provincii to na krásy přírodní nejbohatší, dne 13. listopadu 1782. Poněvadž mu otec o devíti letech umřel, nemohla matka ani ve snách pomýšleti, mladému Esaiášovi dopřáti vychování lepšího. Dala ho k Brantingovi, výběřčímu daní a příteli otcovu, jemuž mladý Esaiáš v písemných pracích kancelářských a při vybírání daní pomáhal. U Brantinga našel mladý Tegnér, který byl velikým milovníkem čtení, ač žádného vzdělání neměl, dvě knihy, které se staly jeho miláčky a z nichž jedna právě v něm probudila dřímajícího ducha básnického. Byly to »Bastholmova Filosofie pro neučené« a »Björnerova sbírka starých hrdinských pověstí národních.« Zvláště tato mocně působila na ducha jeho, neboť Franzén, který podal před několika lety nejen autentický, nýbrž tak říkajíc oficiální životopis Tegnérův, upevňuje, že již tehdy

v kanceláři Brantingově za té, co opisoval úřední akty, v hlavě své spřádá a rozpřádá látku k napotomním básním svým. Zcela jisto jest, že tehdy již vznikla jeho báseň »Atle,« a »Frithiofs Saga« aspoň v zárodku v duchu jeho byla.

K potřebnému však vzdělání, jak už jsme výše se zmínili, pomohla mu náhoda. Jedné krásné, hvězdnaté noci vraceli se pěstoun Branting a chovanec jeho. Tegnér. z Carlstadtu. Branting, jenž byl mužem nábožným a vnitřně pro krásy přírodní, dal se s mladým Esaiášem do řeči o Božích dílech a jiných vážných věcech, a tu dal Tegnér na jevo takové porozumění a takovou znalost, že Branting byl překvapen a po několika dnech svému chovanci lakonicky pravil: »Půjdeš studovat.« Což se také stalo. Mladý Tegnér, bylo mu tehda 14 let, odebral se ku svému bratrovi, jenž byl už svůj akademický běh dokončil. Jakmile jeho vedením v základy klassických řečí byl zasvěcen, začal na svůj vrub ve studiích pokračovati. A štěstí mu přálo, dostal se za domácího učitele do rodiny Myhrmana, majitele železných dolů. Myhrman byl neobyčejně vzdělaný člověk, v jeho knihovně nalezl Tegnér nejen všechny téměř řecké a římské klassiky, nýbrž také četné spisy žijících spisovatelů jak domácích, tak i cizozemských. Prostudovav Myhrmanovu knihovnu, odebral se r. 1799. do Lundu, kdež se podrobil zkouškám z filosofie.

O té době dal Tegnér ponejprv některé věci do tisku, z nichž elegie na smrt nejstaršího bratra jeho byla korunována vědeckou společností göteborgskou. Obdržev docenturu na lundské universitě zasnoubil se s Myhrmanovou dcerou. Z doby docentury jeho pochází většina jeho drobných lyrických básní, zvláště jeho »Válečná píseň« a »Svea.« Roku 1812. jmenován byl skutečným professorem. Jako professor proslavil se svými řečmi, z nichž zvláště »Řeč o oslavě Lutherově« r. 1817. patří k nejgenialnějším výplodům ve švédském písemnictví v tom oboru. V těch letech vydal své dvě větší romantické básně »Aseel« a »Natvardsbarnen,« roku pak 1824. »Frithiofs Sagu,« která mu mimo jiné dopomohla — byltě Tegnér také theologii studoval — k biskupství ve Vexio. Ale od toho okamžiku nenapsal Es. Tegnér nic už pozoruhodnějšího, nic většího, snad mu v tom jeho úřad překážel. Zemřel 2. listopadu 1846.

Ačkoliv i ostatní práce Tegnérovy cenný a pozoruhodný jsou, přece jenom korunu slávě jeho vsadila a věčně věkův jméno jeho hlásati bude »Píseň o Frithiofovi.« V té bášni v světle nejzářivějším objevila se zvláště jeho virtuosita formální. Sotva báseň ta vyšla, o překot překládána do cizích řečí. Že asi i u nás nejednoho básníka lákala, o tom pochybovati nelze. Ale pro překážky, které překlad básně té působil, netroufal si žádný do ní. Jeť vůbec těžko překládati prosaické práce, myslíme tu arciť svérázné práce — nordických spisovatelů. Byltě Doucha nejen znalcem švédského jazyka, ale i mistrem v poesii naší, a přece se jenom spokojil s malými ukázkami z »Frithiofs Sagy.« Překlad celé písně čekal

•
až na J. V. Sládka. A věrnějšího překladatele nemohl by si přát autor nad něho, znát Sládek nejen důkladně řeč originalu, nýbrž jest také svérázným ve své mateřské řeči, což opět dokázal právě tímto překladem. Srovnávali jsme řádek za řádkem překladu s originalem, i žasli jsme, jak věrně vystihl Sládek original. Překladem tím podal skvělý důkaz, jak bohatý a ohebný jest náš český jazyk, a jak veliké pokroky učinilo básnictví české v posledních letech. Ne, Sládkův překlad není »pouhým pokusem odít českým rouchem báseň, která dnes už neschází žádné literatuře vzdělaného světa.« nýbrž duchem a rozměrem originalu psaná česká »Píseň o Frithiofovi.« (O. p.)

A. Koudelka.

Jasem i stínem. Slovanské črty z různých stran. Část I. Napsal *Edvard Jelínek*. Nakl. F. Šimáček. V Praze 1891. Str. 172. Cena 60 kr. „Kabin. knihovny“ sv. 52.

»Někdy z malých motivů lze čerpati velké zásady,« hájí spis. poslední črtu »Ochranné rámě,« kdyby snad někdo řekl, »že to byla tuze prostičká a jednoduchá historka.« A má docela pravdu. V poslední, zdánlivě prostičké historce jeví se krásně zásada šetrné pohostinnosti. Dostav se jednou na noc do polského dvorce, spis. mile překvapen byl zvláště úpravou vykázané mu ložnice. Nad postel pověsili, Bůh ví odkud sehnaný pohled na Prahu a k papírosům přiložili několik čísel nejnověji došlých časopisů. Vedle nich byla stoha knížek, a hned na vrchu Chojeckého »Dějiny národa českého« a Kirkorovy »Přednášky o literaturách slovanských.« V obou knihách rozepisují se spisovatelé o českém národě velmi přátelsky. Ale něco bylo na stolku, co by českého hostě snad obraziti mohlo. Sotva byl totiž v ložnici zhasl svíci, vzpomněla Maryla, dcera hostitelova, že položili na stolek mimo jiné noviny také jakýsi časopis polský s úvodníkem, plným nevlídných a nelaskavých domyslů proti Čechům. Uminili si osudné noviny hned odstraniti. Pokoušelo se o to napřed oknem, k němuž stolek přiléhal, rámě Marylčino, a vykonal potom otec její. Na druhý den, když všechno se vysvětlilo, byl protičeský článek vítězně spálen. Čin takový, řekneme prostinký, není skutečně projevem i příkladem jemné šetrnosti polské naproti hostům? Anebo vezmeme, co zkusil spis. »N a s l o v a n s k é m p o m e z i «; jsa návštěvou v Lužici u svého přítele kněze, poznává v něm idealního vlastence. P. Jurij se slzami v oku předkládá mu ethnografickou mapku, na níž bedlivě vyznačeno jest obyvatelstvo historického území lužického. Nakreslil si ji sám. »Mnoho jí věnoval péče a pílě. Zajížděje v povolání svém tu a tam, všude zjišťoval zachovalé ještě stopy lužické národnosti. Jurij počítal svůj národ a zejména v nejsevernějších osadách znal téměř každého »našince« podle jména, věku i smýšlení.« Tuto povahu dojemně znázorňuje zármutek jeho nad smrtí starce, jehož právě zaopatřil, a jenž byl posledním Lužičanem ve své osadě. Co může upřímná láska mateřská, dokazuje »Matčino srdce.« Pasák Grigor vrátiv se z krčmy domů, pobil do krve svou staříčkou matku, když

jej chlácholila a domlouvala mu, aby se Pánu Bohu nerouhal. Nezdárný syn odsouzen do Sibíře, smrtelně raněná matka čeká své poslední hodinky. Když se jí tázali, co by si ještě přála, vydechla hlasem jedva slyšitelným a bolestným: »Přeji si již jedno... a to by mne uzdravilo... kdyby mi synka Grigorka neodsoudili a za nevinna jej prohlásili. Přimluvte se, uvidíte, že se uzdravím.« Peníze, co dostala darem pro sebe, poslala Grigorovi na přilepšenou, a když se dověděla, že syn jest odsouzen, umřela se slovy: »Úbohý synek, uhořelý Grigorek!« Tyto tři črtý jsou nejlepší, ostatní, pět počtem, se jim nevyrovnají. Zdá se to býti v nich prostřední a pozadní zrno, jež přepadlo již několikrát řesetem, kterým spis. své vzpomínky přesívá a vybírá, když je chce uložit do nového svazku. Všechno slovanské není proto ještě zajímavé. Co vypravuje »Starý salašník« o svém synu, jak jsa v panské službě starého otce nepoznal a na rozkaz pánův vystrčil za dvěře, není leč motivem opravdu jednoduchým. Lest, jakou »Kozácká milostnice« Marosja dostala se na službu do domu, v němž sloužil její »molodec«, jest zajímavá jen jako pouhá historka. Jen ukrajinské dějství jí přidává jakýsi zvláštní náter. Mysleme si celou věc u nás a místo kozáckých jmen položme naše: zbude bez romantické slupky skrovné jádro. Črtou »Žofinská růže« octl se autor v ovzduší humoru, ale nesevědí mu. Obrázek z Marianských lázní »Eligie« zavinila spisovatelova snad přílišná snadnovznětlost naproti jemnému pohlaví. Jinak byl by zajisté motiv sám o sobě tak slabounký, jako jest: poznati němou dámu, nebyl považoval za dostatečný, aby o něm v této podobě zvěděl svět. »Sám« jest štědrovečerní obrázek feuilletonistického rázu a způsobu. Že i uvedené tyto črtý spis. zařadil do svých spisů, dá se vysvětliti i omluviti. Památník jeho vzpomínek jest bohatý: pro něho mají všechny, i ty nepatrné svou zajímavost, jako nás zajímá prosté kvítko, jež jsme si při nějaké příležitosti na památku utrhli a vložili do knihy, pro cizího jest památka taková jen suchou květinou. Takové jsou i některé vzpomínky Jelínkovy. *J. Klenek.*

Zámecké novelky. Napsal *Václav Řezníček*. V Praze 1891. Nakl. J. R. Vilímek. Str. 223. Cena 60 kr.

Dějště novelek těchto jest panství budišovské; Italie a Vídeň zasahují do nich jen mimochodem. Příběhy týkají se hraběcí rodiny Paarův a odehrávají se od počátku 18. století dále. Jsou to příběhy milostné, buď v rodině samé, buď u služebných jejích a úředníků. Živel venkovského lidu jest zastoupen tu poddanými, tu svobodnými rodinami; »karabáče« užívá se velmi málo. Tu a tam prokmitají rozhárané poměry šlechtických rodin, nespokojenost, otupělost jejích, jinde zase jakási idyllická blahovolnost. Sentimentálních hříček jest ovšem mnoho při tom úzkém obzoru jednajících osob: zábava, láska, nějaká intrika — toť asi všechno, co mají na starosti. — U svého čtenářstva, jež miluje lehkou, zběžnou četbu, dojdou obrázky ty zajisté oblíbeny; zvláštní ceny sobě asi nehodlají osobovati. *P.*

Ruská knihovna. VIII. Spisy Ivana Sergějeviče Turgeněva.
Sv. 1. „Lovcovy zápisky.“ Překlad redigoval *Jaromír Hrubý*.
V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Str. 391. Cena 1 zl. 50 kr.

Za »první české vydání úplné« proslulých »Lovcových zápisků« bude čtenářstvo české povděčnější než za některé suchopárné povídky Tolstého, jimiž knihovna ruská začala. Poetický realismus Iv. Turgeněva, který některým našim přemrštěným naturalistům dosti se nezamlouvá, činí četbu povídek jeho poutavu, tak že T. nejen na západě prokrestil cestu novellistům ruským, nýbrž také doma považován téměř za »nejsympathičtějšího« spisovatele.

»Lovcovy zápisky« povstaly mezi lety 1847.—1852., kteréhož roku vyšly souborně ve dvou svazcích, načež pak v letech sedmdesátých rozmnoženy novými obrázky, že jest jich nyní 25. Veliký význam jejich záleží předně již v té okolnosti, že T. první všiml si škodlivého vlivu nevolnictví na mravy pánův i otroků, na jejichž útraty hýřiví a leniví statkáři zvykli si žítí a stali se neschopní vážné práce. Kdežto před ním téměř výhradně literatura jmína byla privilegiem vyšších tříd, jež líčila, T. nakreslil tu roztomile a přirozeně ruského mužika (sedláka) a postavil jej na roveň s jinými lidmi. Vzbuzuje úctu k utýranému lidu, proti němuž postavil »zbytečné« členy člověčenstva, jež vychovala rozmarilost statkářstva, působil nepřimo pro zrušení nevolnictví, ač politická tendence tato nikde není na újmu uměleckosti povídek.

Turgeněv jest malířem krajin par excellence: svou poetickou duší vnikl ve přírodu ruskou, jejímuž konzlu se oddal, již se kochal, zároveň však dovedl hleděti na ni okem umělce, analysujícího dojmy, ponímajícího takové momenty, jež obyčejnému člověku uniknou. Jeho obrázky z přírody jsou vůbec výtečné, umělecké, ať již popisy ty úplně zaměňují vypravování, pohlcují děj (»Les a step«), ať převládají nad dějem neb s ním v harmonický celek splývají: všude mistr popisného genra vyznačuje se živostí, rozmanitostí a bezúhonností formy. Bohatý kolorit místní (»Kasian z Krásné Meče«), kresba jednotlivých momentů, na př. západu slunce (str. 88.), nebo celé řady zjevů přírodních, jako jasného dne červencového (89—90), bezlunné noci letní (108) a svěžího úsvitu (109), večeru »na tahu« (15), popisy lesa za vedra i života v něm (118—121, 164, 211—212) činí nás účastny dojmů, jež měl autor sám. Vzorem popisu uvádívají počátek pov. »Dostaveníčko«: básník tu ukázal, jak vystihl slovy hudbu, vznikající šelestem různých stromů, kterýž trefně individualisoval, dovedně naznačil přechody. Z pouhého šumění listu poznává básník dobu roční, první podzim. »Nebylo to veselé, smějící se třepotání vesny, nebyl měkký šepot a dlouhý rozhovor léta, ani ostýchavé a chladné blábolení pozdního podzimu, nýbrž jedva slyšné, ospalé žvatlání atd.« Dále pak ještě popis šumění břízy a zvláště osiky, to všecko našim novellistům, již chtějí popisovati realisticky, ale při tom zůstatí umělci, může býti vzorem, z něhož mnohému lze se přiučiti. (O. p.)

A. V.

Knihovna lidu a mládeže.

Veršované pohádky. Mládeži odrostlejší podává *B. Klimšova*. Illustroval Karel L. Thuma. Nakl. Bohdan Böhml v N. Městě n/M.

Čteme-li životopis B. Klimšovy, industrialní učitelky ženských ručních prací v Praze, který na konci k pohádkám připojen jest, dovídáme se z něho, že spisovatelka překládá pilně z jazyka francouzského i německého a píše původní práce v prose i ve verších, a dle slov jejího p. životopisce »že je básnička vynikající, vládnoucí velice plynými a jasnými verši.« No nechť, v životopise, který jsme již při třech sbírkách četli, takovou chválu již strpíme, ale ve spravedlivé kritice třeba pověděti pravdu. Tu přestává galantnost.

Sbírka výše pojmenovaná obsahuje tři pohádky: »O štědrém večeru.« »Tri perly,« »Zima a Vesna.« Psány jsou sice pro odrostlejší mládež, ale bojíme se, že ani ta mnohemu z pohádek neporozumí. Na př.:

Králová se zamyslíla tiše,
chtivě ssála každé slovo ženy,
páni duše zvěstem otevřeny,
v zadumání padnul vládce říše;
bledá žena ujala se slova,
tiše, volně, jak kdy sotva dýše.

Nebo na str. 29.:

V chládku vějířů, ve vonném pachu
mastí drahých, v přelíbezné vůni,
v měkkém sedle se zlatými květy
bílý kůň se hrdě nese z nachu:
v závoji, let na sta na němž předlí,
u velebě králová v němž trní.

Kdo porozumí tomu? Snad ten kůň sedí v sedle ve chládku vějířů? Myslí-li to spisovatelka o královně, co pak tedy dělá kůň mezi zlatými květy a závojem, »let na sta na němž předlí«? Kdo předlí sta let? Pak ten »Vonný pach«! A porozumí mládež těmto slovům: »V dojetí síň zlatá, v ruce králi zachvělo se žezlo« (str. 31.). Podobných nejasných obrazů jest ve sbírce mnoho. — Spisovatelka po příkladu »velikých« básníkův, jako Vrchlický, k vůli rýmu vetká do svých veršů vše, ať se smyslem mezi ně hodí čili nic. Tak na př. na str. 8. píše:

Prohlízejí, žasnou,
obdivují děti,
co Ježíšek štedrý
navésil jim v sněti;
panny perníkové,
z marcipánu koní,

ořechův a jablek,
že se větve kloní,
hodinky a z cukru
píšťaly a ptáčky,
a i drůbež se psem
slaví v síni táčky.

Nebo:

Až k zdi hradební; u městských valů
zaskočení; strážé tasí píku;
druhá míří ocelovou dýku,
třetí svižným lukem čelí na ně (str. 33.) atd.

Čestina mluvnická i básnická utrpěla tu mnohé násilí. Lépe daří se spisovatelce práce psané mluvou prostou.

Ku konci dodati musíme, že se nám mnohé myšlenky v pohádkách těch zase velmi libily. Nehledímeli k pokleskům výše vytknutým, hodí se »Veršované pohádky« pro třetí stupeň školní mládeže i pro čtenáře škoie odrostlé.

J. Hordk.

Škůdcové našich lesův a sadů. Dle různých pramenů napsal *Č. Kalundra.*

Illustr. J. Dobeš. Nakl. B. Böhm v Novém Městě n/M. Str. 42. Cena 16 kr.

Pan spis., starý asi praktikus, milým a zábavným způsobem seznamuje čtenáře s nejobyčejnějšími motýli a brouky, kteří stromům listnatým škodí. Líbí se nám, že vedle popisu těla náležitá pozornost věnuje se i životu těchto škůdců.

Vypravování rozdělil si p. spis. na osm vycházek, které se žáky do přírody podnikl. Jednou vyšel s nimi na lov do zahrady, jindy na louku, po třetí do lesa, po čtvrté k potoku, a vycházky ty konány byly v různých dobách ročních. Takovým jen rozdělením látky bylo p. spis. umožněno žáky na každé vycházce s novými a novými druhy škodlivého hmyzu seznámiti. Nejlépe se nám líbí lov večerních a nočních motýlů s lucernou.

Je pravda, že mnohý popis nepatrných a málo známých motýlů a housenek mohl býti zkrácen, ba i vynechán, ale zase doznati musíme, že popis oživen jest otázkami žactva, odpovědmi učitelovými, ba i veselými příhodami. — Vyobrazení motýlů, housenek a brouků je pěkné, věrné a původní. Sbírka ta směle vřaděna býti může do knihovny školní pro třetí stupeň žactva.

Z připojeného oznámení dovídáme se, že touto prací ukončen je VIII. ročník »Obrázkové knihovny,« a že pan nakladatel ji dále vydávati nebude. Přiznáme se, že je nám toho velice lito. Doznati musíme, že po celých osm let, až na skrovné výjimky, uveřejňovány byly v »Obr. knihovně« práce vzácné a cenné. Krásné a původní ilustrace stály nakladatelstvo mnoho peněz, a proto nemohlo děle konkurovati s jinými knihovnami.

J. Hordk.

Zábavy večerní. (Č. d.) R. II. (1881.) Cena ročníku 3 zl.¹⁾ Serie I. svazek 1. „Siroťci.“ Povídka. Napsal *Jan Podhajský.* Str. 128. — „Dobré rady.“ Povídka od *Ant. Trueby.* Ze špaň. přel. *Fr. Pohunek.* Str. 16. Cena 45 kr.

První povídka vyličuje nám osud dvou sirotek, Josefa a Aničky, jichž po smrti rodičů, v krajině úplně cizí, ujala se stará Voršula, chudá domkarka. Děti jsou hodny, poslušny a pilny, zvláště Josef jeví nadání řezbářské, o čemž když náhodou se doví místní vrchnost, dá ho na akademii do Prahy. Mecenáš Josefův brzy sice umře, ale Josef již sám prothuče se do konce studii, ba i do Říma se odebere, tam uměleckým dílem rázem vynikne mezi římskými umělci, draze je prodá a peníze dá věnem sestře své Aničce, aby si mohla vzíti bohatého selského synka, jehož rodiče o chudé nevěstě ani slyšeti nechtěli. Sam Josef ožení se s hodnou Římankou, vrátí se do Prahy,

¹⁾ Rovněž I. ročník stojí 3 zl. a nikoli 2 zl., jak mylně udáno.

a všechno pak již šťastně končí. — Povídka pobaví a mile dojme, ale nárokův uměleckého díla nečiní. Postavy nejsou rázovity, za to však vesměs ušlechtily. Sloh není beze všech nezručností.

»Dobré rady« jsou vtipnou, umělou pohádkou o španělském »Honzovi.« Z pohádkového rámce však vymykají se svou tendenčností.

Sv. 2. „Věrný černochoch.“ Povídka od *Marie Edgerworthové*. Z angl. přel. *K. T.* — „Macecha.“ Obrázek z vesnického života. Napsal *J. B.* Str. 54.

Dvě krátké, nepatrné povídky: první jedná v době, kdy otroctví v Záp. Indii bylo ještě dovoleno, kdy páni své otroky všemožným způsobem týrali, otroci se zase bouřili, a ovšem jako mezi bělochy byly výjimky hodných pánů (v naší povídce p. Eduard), tak i mezi černochochy nalezl se ušlechtilý charakter, otrok Cesar, jenž z vděčnosti k svému pánu spiknutí černých svých bratří proti všem bělochům namířené vyzradil; — druhá povídka vzata z našich venkovských poměrů, poučuje nás, jak často vdovec vybíraje přebere, a jak macecha chtějíc si nakloniti nevlastní dítky a dávajíc jim zvlášť (liši se tedy macecha naše od macechy tradicionelní), je tělesně i duševně pokazí. — Jinými přednostmi kromě ušlechtilé tendence žádná z obou povídek se nehonosí.

Sv. 3. „Z dob velké vojny.“ Historická povídka od *Jana Podhajského*. Str. 230. Cena 73 kr.

P. spisovatel předvádí čtenáři hrůzy války třicetileté. Počíná panováním Bedřicha Falckého a bitvou na Bílé Hůře a dobu tu matně nastíniv, přechází hned k r. 1631., ku vpádu saského vojska do Čech a vyličiv několik vražd a loupeží saských žoldnéřů, zabývá se pak osudem hocha Václava, od saského žoldnéře Martina Grossmaula uneseného a žalem příbuzných, kteří se vydávají ho hledat. Václav se má zatím v Sasku špatně, jest pasákem u Martina, později vyhnán byv octne se v táboře Torstensonově a r. 1648. bojuje pod Königsmarkem proti Pražanům. Tu najdou ho po uzavření míru poustevník Prokop od sv. Jiří na Řípu a ženich sestry Václavovy Vít, jenž byl vstoupil do vojska císařského, aby se stopy po zmizelém Václavu spíše dopídl. — Vedení děje není příliš obratné, různorodé prvky sloučeny nanejvýš jedinou truchlou pro Čechy vzpomínkou na válku třicetiletou, s dějem samým mnoho osob a událostí vůbec nesouvisí. Postavy jsou dvojího střihu, jedny absolutně dobré, druhé absolutně špatné, oboji málo životné. Též rozhovory mnohé zarážejí svou strojeností. Nejlepší stránkou knihy jest vlastenecký a náboženský směr. *P. Š.*

Mladý svět. Povídky pro českou mládež. Napsal *Fr. J. Andrlík*. Ilustroval Karel L. Thuma. Ve Velkém Meziříčí 1890. („První moravské obrázkové knihovny“ č. 3. a 4.) Nakl. J. F. Šaška vdova.

Knížka tato obsahuje na 109 stránkách 15 povídek. Andrlík tak jako Špaček formu povídkovou náležitě ovládá. O tom svědčí i tato snůška povídek. Líbí se nám především stručnost jejich. Krátká,

ale jadrná povídka působí na mysl mládeže více, než rozvláčný děj celou knížku vyplňující. Takovou zdařilou povídkou v nadepsané knížce jest »Továrna pod Bělinou.« Toho druhu povídek, psaných za heslem »Svépomoc!« a »Člověče, přičiň se, a Bůh ti požehná« jest nám třeba jako soli. Hledejme toho druhu příklady po všech našich krajích. Pěkné jsou dále povídky: »Růženec« (učí důvěrně modliti se k Bohu), »Šťastné vánoce« (hodných sirotkův ujali se lidé dobří), »Pod zemí« (potrestaná neposlušnost), »Černý prsten« (lenost plodí bídu), »Hudební odkaz« (šetrný otec položí základ ke štěstí vytrvalého syna svého), »Pro bližního« a »Na věži.« I ostatní povídky jsou vzaty z oboru mládeži přístupného a pobaví ji; některým se také zasměje (»Malíř«, »Na čerstvém vzduchu« a j.) Opravití sluší: na str. 19. ř. 8.: »Mistr mne ještě nikdy nedomlouval«; na str. 27. ř. 18.: »Nenadál se, že lpí tak horoncně ku svému domovu«; na str. 77.: »Až pojeděš po druhé, ať se dovolíš!«; na str. 100.: »... že dovolí svého dvanáctiletého Jaroslava na prázdniny.« Jinak je celá knížka pěkná a lze ji do knihovny zařaditi.

J. F—k.

Č a s o p i s y.

„Kolo.“ (1890, 1—3: Charvatská literatura v nové době. (O.) Mezi spisovateli povídek zaujímají v charvatské literatuře nové doby první místa: Ferdo Becić, Eugen Kumičić, Šandor Gjalski, Václav Novak, Josef Kozarac, Nikola Kokotović, Dušan Lopašić a Draženović; mimo to v charvatském písemnictví jest dosti dilettantů.

V rozpravě „O theorii novelly“, otištěné v „Charvatské vile“ r. 1882., pochváleny jsou povídky *Becićovy*, a sond, který zde o něm vyrčen, může každý i dnes podepsati. Svými povídkami z hraničarského života ukázal Becić, jak psáti takové povídky. Kritika taktéž pochválila jeho povídku „Zavjet“, kterou vydala Matice charvatská, v níž ihned poznati spisovatele povídky „Perce“, vydané ve „Vieni“ a velmi pochválené.

Eugen Kumičić počal svou literární kariéru romanem „Olga i Lina“ ve veristickém směru Emila Zoly. Povídky „Začudjeni svatovi“, „Primorci“, „Jelkin bosiljak“, „Sirota“, „Gospodja Sabina“ ukazují na velký vypravovatelský talent. Pěkně popisuje přírodní obrazy svého rodného kraje, dle něhož i z počátku posílal do světa své romany pod pseudonymem Jenio Sisolski. Z jeho romanů nejlépe se nám líbí „Začudjeni svatovi“ (Překvapení svatebčanů), v němž jsou sceny, důstojné samého Turgeněva. Mnoho se zalívalo romanu „Gospodja (paní) Sabina“ tvrzením, jakoby „sujet“ nebyl dosti zaokrouhlen a příliš úsečně byl ukončen; zapomněli však, že Lemmermaier oceňuje Turgeněva praví, že slabší romanopisci hledí na zaokrouhlenost látky, a že se on i Brandes nikdy nebudou rozčilovati pro nezaokrouhlenost látky, ale vždy že budou chváliti charakterisování osob v jeho povídkách a v charakteristice a novellistické staffaži málo kdo se vyrovná Kumičićovi mezi všemi charvatskými novellisty. Pravda, že Kumičić jest tam nejlepším, kde si obral látku ze svého rodného kraje, Istrie a Přímoří, právě jako Václav Novak, jehož větší povídku „Pavao Šegota“ vydala Matice charv.,

která ničím nevyniká nad ostatní drobné povídky, vydané ve „Vienci.“ Drobné jeho povídky „Podgorske pripoviedke“ vydala též Matice roku loňského.

Právě tak i *Šandor Gjalski* (Ljubomir šl. Babić), tento nejšťastnější stoupenec Turgeněvovy realismu v Charvatsku, nejdokonalejším se nám jeví v povídkách, ve kterých kreslí osoby a scenerie ze života lidu zagorského, jako na př. v povídce „Maričon,“ „Illustrissimus Batorich“ ve sbírce povídek „Pod starimi krovovi.“ Též větší jeho povídky „Janko Borković,“ ve které nakreslil skutečný život genialního, avšak nešťastného doktora filosofie (Fr. Jelačice), který jakožto oběť labyrintalné filosofie německé nachází se v ústavu pro duševní nemoci u Záhřebu, a povídka „U noći“ s velmi zřetelnou tendencí, jsou velmi pěkné psychologicko-novellistické studie. Nejnovější sbírka jeho povídek „Bijedne priče,“ vydaná Charv. maticí, kreslí s různým úspěchem bídu v rozličných společenských třídách. Nejlepší jsou „Svjetica na grobu,“ „Maja,“ „Zašto,“ „Perpetuus.“ Rovněž nákladem Matice vyšly „Tri pripoviesti bez naslova“ (nápisu), charakterisující dobu absolutismu Bachova.

Velmi oblíbeným spisovatelem jest *Josip Kozarac*. Povídky jeho „Biser (Perla) Kata,“ „Proletarci,“ která jest též do němčiny přeložena, a nejnovější „Mrtvi kapitali,“ která vyjde ve zvláštním otisku z „Vience,“ vynikají psychologickou hloubkou, krásnou tendencí bez subjektivní reflexe. Kozarac jest též dobrým básníkem, jmenovitě dikci má velmi pěknou.

Jakožto spisovatelé črt vynikli Nikola Kokotović a Draženović, u něhož převládá reflexe. Oba kratičkými črtami „Lišće“ (Listí) předčil Fr. Mažuranić. Jeho kratičké črty, plné životní filosofie, velmi připomínají Turgeněvovy „Básně v prose.“

Taktéž oblíbeným jest Dušan Lopašić pod pseudonymem *Janko Miščin*. Pěkné jsou jeho povídky, otištěné ve „Vienci“ na př. „Moj stric,“ v různých almanaších na př. v „Hrvatské“ povídka „Braća.“ Napsal též hojně všelijakých politických feuilletonů, z nichž nejduchaplnější jest „Karlovačke arabeske.“

Zdá se ostatně, že ještě jemnějším jest péro *Ivana Vojnoviče*, který svými novellami „Pérem a tužkou,“ vydanými Maticí pod pseudonymem Sergij, a větší povídkou „Ksanta“ najednou osvojil si sympathii charv. obecnstva. Veselohra „Psyche“ potkala se s dobrým úspěchem. Vytýká se jí kosmopolitismus.

Neméně známo jest jméno *Aug. Harambašiče*. Ač ještě mladičký, patří mezi nejlepší básníky. Dosud o sobě vydal „Ružmarinke,“ „Slobodarke,“ „Bugarske pjesme,“ „Tugomilke“ a „Pjesničke pripoviesti“ (viz r. 1890. „Hl. lit.“ str. 439.).

Končíme toto „revue“ charv. literatury pěkným zjevem na básnickém poli — *Milkou Pogačičovou*. Její ve zvláštní sbírce vydané básně kritika charvatská přijala velmi pochvalně. Jest učitelkou v Záhřebě, a vedle básní jest též autorkou pěkných povídek a duchaplných feuilletonů.

* * *

Z celého článku tedy lze poznati, že všichni znamenitější belletristé skupili se kolem Charvatské matice a „Vience,“ nejlepšího dosud listu zábavně-poučného, který vychází již 22 let statně a vytrvale plně svou úlohu. Ode dávna má za své heslo — shodu srbsko-charvatskou na literárním poli. Ostatní časopisy jsou více méně podřízeného významu.

Literární rozpravy v časopisech.

Bartoš, O domácím lékařství lidu moravského (Č. Mat. mor. 2). — *Kovdř*, Nástin dějin ethnologie (Ath. 4 n.). — *Pastrnek*, Novější práce o slovanských apoštolech Cyrillu a Methodovi (Cas. Mat. mor. 2). — *Sole*, O našich slovesných útvarech lidových (Lit. 1. 9). — *Štěpánek*, Literární divadlo (Č. Th. 11). — *Vaněček*, Tisková propaganda (Vl. 7). — *Milkin*, O nadprirozeném živle v básnictví (Slov. pohl'. 3 n.). — *Žiak*, Spisba pro lid (Literarne 1. 2 n.). — *Aksakov*, Dějiny mé známosti s Gogolem (Russk. archiv 1—12). — *Bao*, Ideal novější ethiky (Voprosy filos. a psych. 3). — *Číž*, Mravnost duševně nemocných (Vopr. filos. i psych. 3). — *Golcev*, Idealy a skutečnost (Vopr. filos. i psych. 3). — *Grot*, Úvod do historie nové filosofie (Vopr. filos. i psych. 3). — *Kalenov*, Nauka Schillerova o kráse (Vopr. filos. i psych. 3). — *Kudrjavcev*, Světový názor středověku (Russk. mysl 3). — *Sirotnin*, Biografie Rylějeva (Ruský archiv 9 n.). — *Umanec*, Náboženská metafysika moslemského Východu (Vopr. fil. i psych. 3). — *Ipsen*, Dánská filosofie posledního desetiletí (Philos. Monatsh. 6). — *Kaempfer*, Roman (Lit. Korr. 3). — *Kraepelin*, O psychofysických methodách (Philos. Stud. 4). — *Kuhmerker*, Symbol a realismus (Dichterh. 11). — *Sommerfeld*, Nový naturidealismus (Lit. Korr. 2). — *Wilckens*, Ibsen a dědičnost (Ggwart. 8). — *Janet*, Realismus a idealismus (Revue philos. 2). — *Quatrefages*, Theorie transformistické (Journ. des Sav. 1). — *Stiernet*, Rozvoj kritiky (Muséon 1). — *Tarde*, Umění a logika (Revue philos. 2).

Paběrky.

Noviny a literatura. II. Důslednost v provádění určitého programu vzhledem k literárním výtvorům, o které tu minule zmínka učiněna, předpokládá přede vším, aby program ten byl znám těm, kteří literární část v novinách obstarávají, a to znám nejen z povšechného hesla, nýbrž do podrobná, a byl také programem jejich. V naší žurnalistice ovšem bezcharakternost zdá se býti hlavním požadavkem; a tu si pak redaktoři stěžují, že prý jest nesnadno, za týden vychovati žurnalistu v tom a tom směru! Že vážnosti žurnalistiky to neprospívá, jest nyní pro nás mimotní; ale věc, v našem případě dobrá literatura a její blahodárné účinky jsou tím nejvíce poškozeny. Opakujeme, že úkolem novin vzhledem k literatuře jest reklama; jakmile však děje se ona bez určitého směru, dle vlivův osobních, neb jiných náhod, přestává býti vůbec působivou, nehledíc ani k tomu, že pomohla již rozšířiti věci, které toho nezasloužily. Děje se to obyčejně proto, že jinde již o tom díle jest mnoho hluku, tedy nesmějí tyto noviny také zůstatí pozadu; nebo jde literárnímu spolupracovníku o to, aby dostal zadarmo redakční výtisky, zvláště jsou-li to díla větší a nákladnější. Tu se snadno zapomene na program a směr novin, věc vůbec vychvalovaná se chválí také, věc umlčovaná se umlčuje také. A když literární referent docela chce závoditi s lokalkářem, aby za tepla podal zprávu o tom velkém štěstí či neštěstí literárním, pak není jinak možno, leda že se píše a opisuje bez rozmyslu, chválí nebo trhá bez příčiny; zatím ty popelky poctivé snaby a práce ať se dívají na šťastnější sokyně. Spolehlivě si tu počínati vyžaduje spojení mnoho spolehlivých pracovníků; u našich novin nesnadno říci, kde by tomu tak bylo, neboť o tom rozhodují obyčejně nahodilé vlastnosti, zřídka kdy průprava a vzdělání. Sama dobrá vůle, „vpravití se v ten onen směr.“ nedostačí; co má přesvědčovati jiné, musí samo z přesvědčení pocházeti, a toto přesvědčení musí býti obrněno jistou zásobou pozitivních vědomostí v tom kterém směru. Pokud tedy týká se literatury,

kteřá tolik rozmanitých myšlenek a zásad na veřejnost uvádí, jest nezbytno, aby literární zpravodaj novinářský se v nich vyznal a k nim určité stanovisko zaujmouti dovedl. Jen tím způsobem lze zdárně pracovati o vytříbení jednotného názoru na věci společenské vůbec, když i literární část s politickou a ostatními bude souhlasiti; jinak jedna druhou podrývá. Přestáváme na těchto všeobecných poznámkách; máme-li však aspoň jeden zcela určitý návrh pronésti, byl by to ten, že novinám našim při nedostatku spolehlivých zpravodajů literárních potřebí více než dosud používat alespoň výsledkův, uložených v časopisech odborných, a tyto výsledky v širší známost uváděti, aby nabyly praktického účinku. Tak v hospodářství, tak v právech a povinnostech občanských, tak ve vzdělávacích podnicích vůbec; horuje se o pomnicích, o divadlech, o knihovnách lidových atd. atd., ale málokdy při tom se objasní, co se dítí má, jakými prostředky se věc uskutečnití má. Ne lečjaké divadlo, ne lečjaká přednáška, ne lečjaká knihovna prospěje vzdělání, nýbrž jen dobrá. Stesky, které tuto naznačeny, že totiž noviny ne dosti bedlivě a spolehlivě rozšiřují zprávy o vážných podnicích našeho života veřejného, proneseny též na sjezdu katolických učenců v Paříži, nedávno konaném.

O díle prof. Dra. J. V. Práška „**Atheny**“ napsáno v referatě tohoto časopisu (č. 4.), že zprávy jeho zakládají se též na autopsii, o které v díle často je zmínka. J. Novotný v „Listech filol. a paedag.“ (1891, str. 131. n.) objasňuje tu autopsii tak, že p. Prášek pobyl v Athenách „nejdéle pět necelých dní,“ a že datoval svoje tehdejší dopisy (do „Zl. Pr.“) z v ý c h o d u koncem července a začátkem srpna, ač již 24. července byl se vrátil a meškal v Pardubicích. Tím opravujeme a doplňujeme onen referat; ostatně ani pro naše poměry literární ani pro činnost p. Práškovu tato oprava není nezajímavá.

Vrchlický — milionář ve verších. Referent „Hlasu národa“ pod pseudonymem „Nunquam Retrorsum“ píše o virtuosní formě, skvělosti mluvy a bohatosti obrazů v básnických pracích Vrchlického, žasne nad tím, že verše tohoto básníka čítají na statisíce, a potrvá-li vedle vlastního tvoření i jeho překladatelská píle posavadním způsobem, počet jeho veršů za málo let dosáhne milionu. Kdosi vypočítal, že Vrchlický napsal asi 40 svazků básní („Z hlubin duše“ obsahuje 2800 veršů, „Duch a svět“ 3400, „Soud lásky“ 2300 atd.), všechny svazky prý obsahují 118.500 a řekněme 125.000 veršů. To napsal Vrchlický za 15 let. Dočkáme se tedy podle dosavadního tvoření a překladatelské píle spisovatelovy milionu prý r. 1994.! Rozumí se samo sebou, že v těch původních pracích Vrchlického jsou samy nové a původní myšlenky. Jak by ne?

M. Z.

„Nejpřednější básník“ náš napsal o českém dorostu básnickém tyto věty: „Až budeme míti v ruce Mužikovy nové vázuč a hluboké meditace, verše Macharovy ve svém pessimismu tak svěží, Kaminského ryze pražské a moderní ballady, Ilje Georgova delikátní a sensitivní motivy intimní, Škampovy procítěné krajinomalby, Klášterského tklivé a jemně ciselované genry, uvidíme, a ne-li my, pozdější doby jistě, že poesie česká udělala zase veliký krok v posledním desetiletí.“ Tak pište, kritikové!

M. Z.

Nový svět hojně nás oblažuje „zakázaným“ ovocem. Roku 1890. bylo v Rakousku zakázáno 230 časopisů, českých 24, které hlavně v Chicagu a jiných amerických městech vycházejí.

M. Z.

O poměrech literárních vyšel paskvil v „Plzeňských listech“ pod názvem „Nová božská komedie,“ z něhož vyjímáme na ukázkou:

U okna pak nad papírem
bezhlavý kdos s pérem stál —
hned pan Zákřejs dí: „Toť, prosím,
kritik F. V. Vykoukal.“

M. Z.

Velmi výhodné jest v Americe zařízení tak zvaných jeduatelství k odebírání novin a časopisův. Americký „Hlas“ jim děkuje, že se starali neunavně o to, by dobré listy byly odebírány a rozšiřovány. Jeduatelé mají skrovné percento za odměnu. — Na Moravě pokusila se „Matice moravská“ o podobné zařízení, taktéž se zdarem.

M. Z.

Zprávy.

Zemská jubilejní výstava v Praze, kde též literatura bude přiměřeně zastoupena, dala vzniknouti příležitostným spisům: „Zemská jubilejní výstava“ (skvostně ilustr., u F. Šimáčka), „Šimáčkův průvodce po Praze a jubilejní výstavě“ (česky, francouzsky, německy), „Vilímkův průvodce po Praze a po zemské jubilejní výstavě“ (česky, francouzsky, německy). Mimo to bude vycházeti výstavní denník „Praha,“ jehož 1. číslo vyjde 12. května.

Polsko. „Nowa Biblioteka universalna,“ vycházející každých 14 dní v Krakově, vydá letos m. j. též literární články P. Valer. Kalinky a L. Siemieńského „Pisma pomniejsze.“ Předpl. r. 4 zl. 60 kr. — Hr. Teresa z Potockich Wodzicka vydala v Krakově „Historii Polska dla dorostającej młodozieży.“ Str. 496. Cena 2 zl. 40 kr. — Spasowiczových „Dějin polské literatury“ vydal A. G. Ben 3. vydání doplněné. Str. 440. Cena 2 zl. 80 kr. — Bobrzyńského „Dzieje Polski w zarysie“ (2 sv.) vyšly v 3. vydání v Krakově. Str. 376 a 387. Cena 6 zl. — Jougan Al., „W sprawie reformy nauki religii w naszych szkołach średnich.“ Lwów 1891. Str. 120. Cena 1 zl. 10 kr. Úvahy ty zasloužily by též u nás povšimnutí. — Pochvalně přijaté dílo anthropologické, jež německy napsal Dr. Platz, vychází ve Varšavě polsky pod názvem: „Człowiek, jego pochodzenie, rasy i dawność.“ Přel. K. Jurkiewicz.

Rusko. Ve „Věstníku Evropy“ věnoval A. V—n sebraným spisům N. Zlatovratského článek „Narodniki i narod,“ který však dle „Ruské myslí“ trochu jednostranně soudí o „narodničestvu“ jako o nějakém mystickém kultu lidu a života venkovského. „Narodničestvo“ vzniklo po zrušení nevolnictví, kdy intelligence obrátila pozornost svoji k mužíkovi, jako člověku, jež dříve nespravedlivě posuzovali. Tu vystoupilo několik spisovatelů („narodniki“), mezi nimiž byl také Zlatovratský, kteří počali líčiti život lidu, jedni podrobujece světlé i tmavé stránky života venkovského přísné analýsi, druzí, náchylní jsouce k optimismu (Zlatovratský), vynášeli na světlo denní hlavně jasné stránky lidu, jakožto hlavní pracovní síly, která zaslужuje úcty. V 80ých letech Zlat., poražen autoritou „velikého člověka,“ přilnul k filosofii Tolstého, jejímžto základem neprotiviti se zlu, zavrhnouti umění, hledati spásu v mystickém zbožňování venkova, spasiti duši svou orbou a prací tělesnou; frakce Tolstovců jest proti vši civilisaci, překází pokroku a národu ničím neprospěje. A. V—n všímá si téměř výhradně jenom této frakce narodničestva, staví intelligence proti mužíkovi, nevšímá si skutečných činitelů, působících v lidu, a tím neobjasňuje různých oněch národních potřeb a neukazuje, jakou cestou by bylo možno nejlépe posloužit blahobytu národu, což předním jest účelem narodničestva. — Prof. P. G. Rědkin vydal šestý svazek svých „lekcií po istoriji filosofiji prava v svjazi s istorijej filosofiji voobščee,“ kdež jedná o filosofických spisech Aristotelových, dovozuje, že žák Aristotelův má nejdříve sám naučiti se, jak by měl působiti, by vykonal povinnosti řádného občana, potom pak

má témuž učiti jiné. — Petrohradský knihkupec počal vydávati sbírku vynikajících mužů ruských i cizích s názvem „Žizň zaměcatelnych ljudej,“ jejížto jednotlivé svazčky (po 25 kopějkách) mají 80—100 str. a opatřeny fotografiemi. Ve svazcích dosud vyšlých podal známý kritik A. M. Skabičevský životopis A. S. Puškina, Protopopov Bělinského, Brilliant Krylova, A. Annenská N. V. Gogola. Mimo to nalézáme tam biografie Mickiewicze, Dantea, Lessinga a j. Z Čechů bude zastoupen jediný Hus! — Minulého roku vyšlo v Rusku 4114 knih, z nichž bylo 244 obsahu theologického, 46 filosofického, 56 paedagogického, 455 jazykovědeckého, literárně historického a kritického, 639 belletristického atd. Pro lid vydáno přes 400 knih. — „Naučnyj obzor za 1890 god“ sestavil M. J. Demkov s přispěním jiných spis.; podá tu dosti obsírný přehled vědecké literatury všech oborů za poslední rok. — S. Maksimov ve své knize „Krylatyja slova“ pokusil se vysvětliti ona specialně ruská, často již nejasná slova, výrazy a obraty, jež staly se téměř národními příslovími. Za tím účelem studoval národní podání, pověsti z dob první prostoty jazyka; objasnění hledal ve starých spisech právnických, v živém jazyku lidu selského, v obyčejích lidu toho. Způsob, jímž se děje vysvětlování, je ten, že ku každému přísloví podává vhodný příběh. — Carská akademie věd vydala sebrané vědecké práce z let 1856.—1881. nebožtíka A. A. Kotljarevského („Sočinenia,“ 2 sv.); jsou tam umístěny práce z historie literatury, ethnologie a četné recense. Ve vydávání ještě se pokračuje.

A. V.

Charvatí. Okolo časopisu „Vience“ a „Matice hrvatské“ skupili se všichni znamenitější spisovatelé. „Vience“ i „Matice“ jsou tak říkajíc zrcadlem nové literatury charvatské. Prohlížíme-li nejnovější publikace Matice za r. 1890., setkáváme se jednak se starými osvědčenými spisovateli a veterany, jednak s novými, jakoby čerstvými silami, které jako větve vypučely na mohutném již stromu charvatské literatury. Roku 1890. vydala Matice svým členům 7 knih: 5 zábavných, 2 poučné ve výběru co nejpečlivějším. 1. „Odabrane crtice i pripoviesti“ velmi záhy zesnulého Nikoly Tordince, kněze a prof. na djakovském lyceu († 21. února 1888 v 30. roku svého věku). Všecky „crtice i pripoviesti“ zde skupené vydány byly nejdříve ve „Vinci“ a budily podiv již tehdy ve všech kruzích krásným jazykem, věrným líčením povahy a života slavonského sedláka, jež spisovatel znal jako málo kdo. Jest jich celkem 11 a jsou to právě perly. Tordincovy povídky mají cíl netoliko umělecký, ale též didaktický. Čtenáře chce seznámiti se selskými obyčejí a sedláka začasť chce odvrátiti od všelijaké pověry, a co hlavní, neúí při tom suchopárny. Humoristou jeví se ve „Vukodlaku.“ Celá povídka ukazuje, že Tordinac byl dobrým portretistou. Velmi pěkně proveden portret „Crkvenjaka“ (kostelníka). V „Pismu“ prochvívá něžný humor. „Selska ludjakinja“ jest pěkná povídka, ale neúplně prohloubena. Význačnou stránkou u Tordince jest optimismus. V povídkách těch měl před očima Tordinac účel doktrinalní. Dobře však účel tento spojoval s účelem uměleckým, jak viděti v črtách „Blago (poklad) nekopano, nekovano“ a „Ružini griesi.“ Jednající osoby vzaty z lidu a jsou skutečně typickými. V „Crkvenom godu“ (posvícení) popisuje venkovský život před posvícením a na posvícení. „Čarobna skrinjica“ ukazuje, že Tordinac uměl rozeznati ve svém národu černé od bílého. Tendence jest docela zřejmá: Jakubova (žid) skříňka s rozličnými věcmi připravila matku Olivinu, která svou dceru přespříliš milovala, o všecek majetek. V „Růžiných hříších“ ukázal nám čarodějství, v „Crkvenom godu“ kolo, tu v „Čarobne skrinjici“ maluje zase trh a svatojanské ohně. Nejlepší zajisté ze všech jest „Brat Adam.“ Skladba i sloh vyhovují všem požadavkům. Poslední, v nemoci napsaný jest „Kožuh,“ ve kterém líčí sedláka dobráka, který by bratru svému s radostí daroval kožich, kdyby ho poprosil, násilím však nikterak se nedá k tomu poohnouti. Sbíрка zakončena jest hajduckou, romantickou povídkou „Djakovački spasovdan.“ Tordinac ve svých črtách a povídkách jest objektivní realista. Popisuje sedláky tak, jak jsou. Tu a tam však pozorovati u něho stopy romantismu. Řeč jeho jest pěkná. Velmi pěkně čtou se přirovnání u nás neobvyklá: „bílý jako hlohový květ,“ „bílý jako planinský sníh“ a pod. Ke knize připojen život jeho a jeho literární činnost. — „Na rodjenoj grudi“ má název nejnovější kniha Šandora sl. Gjalského. Jako všechny práce Gjalského, tak i tato vyznačuje se pěknou invencí, důmyslným provedením, hlubokým psychologickým prohloubením a ušlechtilou tendencí. Sobecký člověk, ve kterém vymizel ve světě veškerý cit, vrátiv se na svou „rodnou hroudu,“

jakoby očarován oteckým domem, poetickým venkovským životem, přijde k poznání své ničemnosti a mění veškeré své myšlení. Tendence je zřejma. Spisovatel proti surovému modernímu sobectví líčí nám krásu venkovské prostodušnosti, proti společenskému lesku a moci slaví dobrotu šlechtetného srdce. Překrásně vylíčil jeseň a zimu. Gjalski ve své „rodné hroudě“ ukazuje nám boj reakce s evolucí. O Gjalském (šl. Babić) jde jeden soud, že jest v nynější době po Šenoovi nejlepším spisovatelem. — *Simo Matavulj*, mladý ještě, avšak velmi dobře známý spisovatel v Chorvatsku, vybral některé své dosavadní práce a vydal je v Matici pod názvem „Iz primorskog života,“ obrázky to ze skalnaté Dalmacie. Jest originalním. Práce jeho kypí zdravým humorem a lid svůj zná velmi dobře. Jako zvláště krásné studie jsou „Svrzimatija“ a „Posljedni vitezovi.“ — Poprvé mezi pracovníky Maticiny vstoupila pí. *Hermina Tomićová*, choť J. Eug. Tomiče, známého spisovatele „Bosenského draka“ a „Eminaginy lásky.“ Vydala totiž nedávno dvě dramatické práce: „Zabluda matere“ a veselohru „Kita cvieća.“ Obě práce s úspěchem dávány již v zemském chorv. divadle. „Zabluda matere“ jest vážnou hrou ze života rodinného. Kusu dalo by se leccos vytýkati; avšak vedle některých menších nedostatků nacházíme tu mnohé krásné věci, které ukazují veliký talent pí. Tomičové. Technika dramatu jest velmi dobrá. Charakteristiky většinou zdařilé. — Poslední zábavná kniha jsou „Izabrane pjesme“ *Petra Preradoviće*. Básně skutečně jsou vybrané; ty nejpěknější. Básně vydány podle původního znění, jak vyšly z pera Preradoviće. Vydání jest velmi elegantní, vpravdě salonní; ozdobeno jest podobiznou básníkovou. Text upravil chorvatský literární historik Dr. M. Šrepelj, který v úvodu velmi pěknou studií vylíčil básníkův život a jeho literární práce, upotřebiv většinou doposud neznámých dopisů Preradovićových. Kniha věnována „Hrvatskoj mladeži — Matica Hrvatska.“ — Vedle pěti zábavných vydala Matice chorv. dvě poučné knihy. „Slike iz obćega zemljopisa“ (obrazy ze všeobecného zeměpisu) od *Dr. Iv. Hoiće*. Obrazy pojednávají speciálně o zemích evropských: o Francii, Švýcarsku, Nizozemsku, Belgii a Velké Británii. Každé zemi přidána mapa a ke konci knihy politická mapa Evropy ve velkém formátě. Kniha napsána dle nejlepších pramenův a ozdobena 93 krásnými obrazy — francouzského a německého původu, tak že může závoditi s podobnými knihami jiných národů. — Domáci a jmenovitě místní historii věnována kniha *Radoslava Lopašide* „Bihać i Bihaćska krajina.“ Zde sebráno všechno, co potřebí věděti o této posud velmi málo známé, avšak divukrásné krajině bosenské, která dožila rozličných osudů. V knize této sebrána jsou data posud neznámá a jak pro dějepisce, tak i pro laika nanejvýš zajímavá. Jmenovitě zajímavé jsou listy a dopisy krajských náčelníků, begův, agů. Kniha ozdobena četnými ilustracemi a zeměpisnou mapou krajiny bihaćské. — Všechn sedm knih má cenu 10 zl., které však členové Matice dostávají za roční příspěvek 3 zl.

— „Iskra,“ literární list v Zadru, oceňuje v č. 4. a 5. obšírně kriticky literární díla Eug. Kumičice (Jenio Sisolski). — Dotištěna jsou díla *Adolfa Vebera-Tkalčice*, obsahující 9 velkých svazků. Nejprve umístěny jsou články belletristické, pak jeho články o jazyku, četné polemiky, práce obsahu theologického a konečně v 9. svazku „Put (cesta) u Carigrad.“ Z tohoto vydání utvořiti si lze úplný obraz jeho původního literárního tvoření. Díla jeho vydána toliko ve 20 výtiscích. — Knihkupectví R. F. Auera v Záhřebě vydalo před nedávnem zajímavou brošurku „Eine Erinnerung an die Illyrier,“ gewidmet Kroatiens edlen Frauen von *Hortense* (pseud. spisovatelky Gabriely Zemljić-Gajové). Zvláště zajímavý jest třetí díl, novoillyrská doba. — Letošní „Vienac“ uveřejňuje studii dle Pypina od A. Radiće o Gogolovi a Bělinském. *J. Malota*.

Srbsko. *Mita Živković* napsal „Car Ivan,“ tragoedii v 5 jednáních, jež bylo počteno cenou Ilie M. Kolarce. Drama líčí skutky „cara Ivana“ v 16. stol., který byl postrachem Turkův i Maďarů. Kritik chválí dílo po stránce umělecké; po stránce technické odporučuje některé změny. — Matice srbská vydala 161. svazek „Letopisu Matice srbské“ s pestrým, pozoruhodným obsahem, po většině dokončením dříve započatých prací. — „Prosvetni glasnik“ oznamuje, že v Bělehradě tisknou se *Vuka Karadžićovy* „Srpske narodne pjesme. I. kniha: Ženske pjesme“ a „Rječnik srpskoga jezika.“ — *Manojlo Grbić*, prof. učitelského ústavu v Karlovcí, napsal „Karlovačko vladíčanstvo (biskupství),“ příspěvek k historii srbské pravoslavné církve. Ukazuje, že biskupství karlovecké vzniklo ze srbských přistěhovalců, líčí jeho osudy před patriarchou Černojevičem až do biskupa Menadoviće r. 1744. *J. Malota*.

Německo. „Jesuiten-Fabeln. Ein Beitrag zur Culturgeschichte“ nazývá se nové dílo, jež vydávati počal P. Bern. Duhr T. J. u Herdera ve Frýburku, aby z historických pramenův objasnil rozmanitá nařknutí proti jesuitům činěná; dílo vyjde v pěti sešitech asi po 100 str. — Alb. Weiss ze své „Apologie des Christenthums vom Standpunkte der Sitte und Cultur“ vydal 3. svazek o sobě pod názvem: „Die Entstehung des Christenthums.“ Freibg. 1891. Str. 158. Cena 90 kr. Obs.: konec starého světa; původ křesťanství; židovství v dějinách vzdělanosti. — Církevní historikové *Knöpfer*, *Schrörs*, *Sdralek* sestoupili se k vydávání „Kirchengeschichtliche Studien“ z výtěžků prací seminárních. Ročně vyjdou asi 4 sešity v Münsteru u H. Schöningha. — C. Plaischlen pokusil se sestaviti grafickou tabulku literární, která by znázornila zároveň vliv cizích literatur na rozvoj německé (veletok — přítoky). — „Neue Heidelberger Jahrbücher“ s obsahem literárně-historickým počal vydávati historicko-filosofický spolek v Heidelbergu. — V Berlíně počala vycházeti „Sammlung von Wörterverzeichnissen als Vorarbeiten zu einem Wörterbuch der alten arabischen Poesie“; 1. sv. obs. „Die sieben Mu'allakât,“ text s výkladem od L. Abela. — Náš O. Hostinský vydal v Hamburku dílo „Herbarts Aesthetik.“ — Fr. Klincksieck, „Zur Entwicklungsgesch. des Realismus im Roman des 19. Jahrh.“ Marburg 1891. Jedná po výtce o romanu francouzském (Balzac, Flaubert, Zola atd.), dokazuje, kterak realismus a naturalismus nezbytně vzešel z požadavku romantismu o návratu k přírodě.

Italie. Vatikanský kodex bible (č. 1209.), obsahující LXX a N. Z. řecky, velmi zřetelně psaný na blanách antilopích, jako rukopisy egyptské, na rozkaz Leona XIII. fototypicky dále otiskuje P. Costa-Lazzi. Kodex sahá před 4. stol. a jest základem vydání Sixta V., jež i schismatické přijali. Fototypie počata již za Pia IX. — V Milaně bude vycházeti v týdenních svazcích (po 1 fr.) sbírka děl o dějinách vlášských i všeobecných; pobříchu budou tam také znova vydány nesprávné a strannické dějiny sněmu tridentského od P. Sarpi. — Biblioteca Estense v Modeně hodlá založiti Archivio Muratoriano i žádá za příspěvky dějepisce onoho se týkající.

Francie. Právě zesnulému Oct. Feuilletovi věnoval *E. Gréville* (Librairie Plon, cena 3 fr. 25 c.) svůj roman nový „Le passé.“ V základech svých podobá se předešlým pracím (jichž činí 50. svazek) téhož spisovatele; setkáte se v něm s týmiž přednostmi a chybami, jež, třeba na ujmu byly umělecké ceně jeho, přece nevadí na druhé straně, abyste romanu toho s živým zájmem nepřečetli. Děj jeho odehrává se v ovzduší elegantním a aristokratickým, v němž si † Oct. Feuillet liboval. Toť se ví, že podkladem jeho je cizoložství, jen že netvoří zakončení romanu, nýbrž jeho východiště. E. Gréville snaží se dokázati jednak, že pád ženy nemůže zneuctiti manžela, pokud jest sám všeho hříchu podobného čist, jednak, že by k tak mnohemu cizoložství nedošlo, kdyby manželka stále na paměti měla své mateřství.

Alphonse Daudet vydal poslední část z trilogie „Port-Tarascon, dernières aventures de l'illustre Tartarin.“ Kdo by i z českých čtenářů neznal dobrodružství Tartarina, slavného lovce lvů, neohroženého Alpinisty? Jak se přechasto přihází u velikášů, Tartarin pocházel z nízkého rodu a nebyl z prvopočátku po zásluze oceněn, avšak po jeho dobrodružné výpravě do Alžíru a potom do Švýcar octl se v ústech všech. Tartarin jsa skromným vrátil se do Tarasconu a pobyl tam několik let. Ale prosím vás, tací lidé nevydrží dlouho nečinně a tiše seděti. Tartarin meditoval potichu a tajně o nové výpravě. Ale kam? Když byl lov lvů v modě, byl v Africe, podobně za horečky alpské ve Švýcařích, teď, co „kolonisace“ straší v hlavách všech státníkův a co zajímá všechny evropské národy, Tartarin podívá se do

Polynesie a založí tam kolonii Port-Tarascon. A Daudet, jeho historiograf, v novém svazku líčí koloniální dojmy svého hrdiny. Nebudeme se pouštět do podrobností, poznamenáváme jenom, že v Port-Tarasconu Tartarin sestupuje parabolicky, jak dříve byl stoupal. Jsa obětí podvodníka upadá sám v porok podvodnictva. Ostrov, k němuž se vypravil se všemi Taraskoňany v domněnce, že jest bohatý, obydlený a svobodný, jest nezdravý, obydlen ano, ale lidožrouty, a podléhá vládě anglické. Kolonisté hynou, a Francouzi začnou s Tartarinem process, protože se dopustil „regardelle.“ V Tarasconu, vysvětluje tajemník Tartarinův, zoveme „regardelle“ vše, co očím nedá pokoje a čeho ruka nedosáhne. Jest sice z obžaloby propuštěn, ale jeho popularita vzala také konec. Nevděčná vlast, jež ho kdysi potleskem zasypávala, zasypává ho teď hanou a pískáním, a Tartarin — vystěhuje se z Tarasconu do Beaucaïru, kdež po čtvrt roku umírá. Ať si francouzští kritikové vynášejí až do nebes úspěch této knihy, jisto jest, že co do umělecké ceny svazek tento pokulhává za předešlými. Daudet v předešlých svazcích „vymáčkal“ ze svého reka, co mohl, tak že mu na poslední svazek téměř nic nezůstalo. Avšak třebas epilog uebyl tak skvělý jak úvod, přece typ Tartarina v celku zůstane a žítí bude věčně v literatuře francouzské, jako žije ve španělské literatuře typ Don Quijota.

A. Koudelka.

— 1.—6. dubna konán v Paříži druhý mezinárodní sjezd katol. učenců (Le congrès scientifique international des catholiques) za předsednictví biskupa Freppela. Asi ze 150 prací po přísném výběru přijato: 18 z theologie, 17 z filosofie, 22 z dějepisectví, 17 z anthropologie, 11 z filologie, 34 z práva, 22 z matematiky. Z nich některé předneseny v sekcích, některé v plné hromadě. Účastníků bylo přes 2000. I Polsko a Uhry byly zastoupeny, Čechy nikoli. (Prvý sjezd r. 1888. měl 600 účastníků). Jak o prvním sjezdu učiněno, tak i o tomto budou vydána příslušná acta. Budoucí sjezd bude konán 1894. — V Paříži založen dvouměsíčník „Revue de l'évolution sociale, scientifique et littéraire.“ — Ve sbírce „Les grands écrivains de France“ vydán po životopise Sandové životopis *Theof. Gautiera* od Max. du Campe (1890); životopis ten jest přátelský, méně kritický, zvláště málo upozorňuje na stinné stránky děl G., pohanství a nemravnost. — Jules Lemaitre vydal pátou řadu svých *Impressions de théâtre* (1891), kdež mluví též několika články o divadle ruském. Jako v předešlých oddílech, tak i tu jest mnoho duchaplného a zajímavého, ale též nedůsledného a bezzásadného. — Léon Taxil vydal knihu *Les conversions célèbres* (1891, str 431. Cena 3 fr. 50) od dob evangelických až do našich dnů; spis. přeje si o knize „puisse-t-il circuler parmi des mains loyales et ouvrir des yeux!“ — Georges Romain, *Le moyen âge fut-il une époque des ténébres et de servitude?* Par. 1890, 365. Cena 4 fr. Líčí kulturní a politický vliv církve v středověku a srovnává jej s jinými dobami, dokládaje se četnými prameny. Užitečná sbírka zvláště pro žurnalisty. — Ans. Tilloy, *Les Églises orientales dissidentes et l'Église romaine*. Par. 1890, 392. Cena 4 fr. Odpověď k 9 otázkám Vl. Solověva o budoucnosti církví schismatických a o poměru jejich ke katolické; objasňuje otázky sporné a námitky vyvrací. — A. Brunetière, „*Nouvelles questions de critique*.“ Par. 1890. Mezi jinými články pozoruhoden jest onen,

jenž jedná o literárním ruchu 19. stol. (romantismus, jeho úpadek, naturalismus); Br. na rozdíl od jiných kritiků fr. hájí rozhodně zásad náboženských i mravních v literatuře. — F. Drujon, *Essai sur la destruction volontaire des livres, ou Bibliolytie*. Par. 1890. Jedná o ničení knih, zvláště od spisovatelů samých, nebo vydavatelů; seznam (268) ovšem může býti jenom neúplný.

Švédsko. (Dle literárních článků časopiseckých.) Překlad Tegnérovy „*Frithiofs Sagy*“ do češtiny J. V. Sládkem zavdává nám příležitost seznámiti čtenáře „*Hlídky literární*“ s předními ze současných spisovatelů švédských. O starších zprávách dočte se každý v dějinách literatur evropských.

Ze žijících spisovatelů švédských někteří náležejí ku staré škole, kterou bychom dle teď panující či oblíbené terminologie roztrřidující nazvali školou romantickou, jiní, jichž většina, k nové, realistické škole. Z romantiků na prvním místě uvést dlužno „korunovaného“ básníka švédského *Karla Davida of Wirséna*. Starý „skald“ ten téměř výhradně čerpal látku ku svým básním ze své vlastní, tvůrčí fantasie, vyhýbaje se úzkostlivě zjevům skutečného života. Ký tudíž div, že básně jeho jsou samé abstraktní reflexe a meditace. V poslední době se zvláštní zálibou činí děti předmětem svých básní. Jako kritik postavil se na stanovisko rozhodně nepřátelské proti novotářům. Z prací jeho uvádíme: „*Dikter*“, „*Nya dikter*“, „*Sångar och bilder*“ a „*Vid Juletid*“ (O vánocích).

Poněkud více smyslu pro skutečnost jeví hrabě *Carl Snoilski*, lyrický básník. Básně jeho vyznačují se — zvláště jeho prvotiny — neobyčejným horováním pro svobodu, mohutností a obsažností. Později horování to zvrhlo se v lásku všelidskou, z jeho drobných obrázků genrových až příliš vyznívá tendence demokratická. Olaf Hanson, švedsky i německy píšící spisovatel, dí o něm: „*Snoilski jest od přírody muž labužnické interieurní malby a hledané chuti, jenž se z čistého rozumování básníkem lidu stal, je to „noli me tangere“ individualita, která se nechala poprášiti prachem veřejné silnice.*“ Z prací jeho uvádíme 4 svazky nadepsané „*Dikter*“ a svazek „*Sonettů*.“

Pro učení a hloubavý ráz působivější obou jest *Viktor Rydberg*. Velikého hluku nadělala po vši zemi jeho kniha „*Učení bible o Kristu*“, v níž popírá božství Syna Božího. Básně jeho, jež jenom pořádku z péra jeho plynou, vyznačují se mysticismem, filosofickými názory theologickými. Jeho právě ukončené bádání o starogermanské mythologii pod názvem „*Fädernas gudasaga*“ pokládá se všeobecně za nejlepší práci na tom poli posud vydaná. Jako kritik proslul prací „*Romerska dagar*“, jež obsahuje povahopisné analyse na základě portretní skulptury zbudované. Z novellistických prací jeho uvádíme fantastickou povídku z doby černého moru „*Singvalla*“ a potom „*Den sista (poslední) Athenaren*.“ Pořídil také překlad Goetheova „*Fausta*.“

Po smrti oblíbeného A. Blanchea, povídkáře a dramatického spisovatele, byl a až doposud jest nejhledanějším a nejoblíbenějším spisovatelem dramatickým, třebas práce jeho nevynikaly žádnými myšlenkami světobornými, *F. Hedberg*, jenž požívá také pěkné pověsti jako novellista a lyrický básník.

Harald Wieselgren, dlouholetý redaktor „*Ny illustrerad Tidningu*“, jest výtečným publicistou. Jeho biografické články jsou pravými skvosty literárními. Po většině roztroušeny jsou po časopisech švédských.

Veteranem na roli publicistiky jest také *Claës Lundin*, jenž píše duchaplné causerie o mravech a poměrech stockholmských. Známý je z oboru toho spis, který společně sepsal s A. Strindbergem, „Starý a nový Stockholm,“ druhý díl jest však výhradně práce jeho. (P. d.) *A. Koudelka.*

FEUILLETON.

Vesnický Jakobin.

Povídka od V. B. *Třebízského*. — Oceňuje J. D. *Stoček*. (O.)

Máme zde tedy dva tábory: Na jedné straně stojí Materna »vesnický Jakobin« s dcerou Olivou, sedlák Lukáš a kněz »Josefinista,« na druhé hlavně mimo »pány« farář a rychtář Liška.

Má-li hrdina povídky býti vždy zastancem nějaké idey vznešené a ušlechtilé, již v tragickém zakončení fysicky snad v obět padne, morálně však zvítězí, uráží hned z prvopočátku čtenáře, že Třebízský vybral sobě za hrdinu povídky zastance zásad revolucionářských a bezbožných; že činy hrdiny svého omlouvá a tak popisuje, že čtenář s hrdinou sympathisovati musí, že konečně Třebízský vyličil ve knězi katolickém a rychtáři Liškovi, kteří mají býti zastanci zásad Maternovým zásadám opačných, povahy, jimiž čtenář musí opovrhovati.

Neméně uráží, že Materna a Oliva, byť i fysicky došli zaslouženého konce, morálně zvítězí tím, že se jim dostane jednak Lukášem, jednak knězem Josefinistou, již oba jsou zastanci lživé lidskosti, zadostučinění, že čtenář pocituje soustrast s těmi, kteří zaslouženě trpí, že čtenář má dáti za pravdu těm, kteří se zdají býti lidštějšími, než posel slova Božího, než kněz katolický.

Přihlédněme nyní blíže k povahám v povídce nakresleným. — »Páni,« t. j. šlechta jest, jak vůbec u Třebízského, trýznitelem lidu poddaného, jež týrá proto, že to trpí, a proto, že ví, že to musí trpěti. Dovolává se při tom ještě i svědectví Písma sv. a zákona Božího. Dále však o tento zákon Boží se nestará, nýbrž žije ve hříších a prostopášnosti; k ukojení panských choutek musí sloužiti jim chudý lid, jež pak odbude sáčkem tolarů. — Dle tohoto ve spisech Třebízského stereotypního vzorku kreslen jest i kníže, který svedl Maternovu Olivu.

Věrným spojencem knížete pána je pan farář; Třebízský ho líčí takto: »Plné načervenalé tváře stahovaly se v lahodný úsměv, jenž každého si dovede získati. Byl asi tak šedesátník, ale dosud ještě v plné síle a při nejlepším rozmaru. Lidé měli pana faráře rádi, protože se mračil málo kdy, a když se mračil, ještě to tak vypadalo, jakoby se smál. Jenom tvrdohlavci neuvěřili úsměvu, který se jevil ve tváři pana faráře od rána do večera, den ode dne a celý rok; říkali, že prý se to asi pan farář hezky dlouho učil, než se naučil usmívati. když je jiným do pláče, a těšiti jako anděl, když člověka tlačí svět můrou.« Lícni touto zdánlivě Třebízský vykreslil povahu

kněze šlechtného, dobráka, kdežto odpůrce jeho »tvrdohlavce« zdánlivě odsoudil. Ale pravíme »zdánlivě.« Neboť z dalšího postupu povídky a z jednání farářova seznáme, že »tvrdohlavci« měli pravdu, že farářovo dobráctví není nic jiného než vypočítavost, jejíž nejvyšším idealem jest, aby se zalíbil a takto došel tučnější praebendy. Když Maternu marně napomínal a zvěděl, jaké úmysly má proti pánům, tu šel hned po procesí, aniž by byl obědval, udati celou záležitost panu vrchnímu. Vykonal tím svou povinnost, ale Třebízský tím, že přidal větu: »Měl jistě na kvap, neboť jindy nechával si cestu na vrchnostenský úřad vždy až na odpoledne,« naznačil čtenáři, že se farářovi nejednalo o povinnost, nýbrž o to, aby ho nikdo nepředešel a neoloupil ho tím o novou zásluhu v očích panských. A že se čtenář nemýlí, vloží-li do citované věty tento smysl, dokazují slova vlastní farářova, jenž se v kázání tím honosí: »Já první do té jeho duše jakobinské nahlédl, já první ustřehl milostivou vrchnost před ním, aby byla opatrná a bděla nad těmi, nad kterýmiž jí svěřil vládu pán.«

Další ilustrace charakteru farářova je chování se jeho vůči Olivě pokud stála na výsluní milosti knížecí, a různé pak, když se oběsila. Když Oliva navštívila den po otcově smrti kostel, tu ji patrně farář poznal. Po mši sv. vyprovázel ji farář z kostela a šel s ní až za ves, kde ji očekával kočár. Tenkrát mu nebyla »dcerou, která se tatíkovi vydařila, ani kuhěnou,« za kterou se modliti nesmí, tou se stala, až již neměla žádné moci u knížete pána, až se stala samovražednicí. Tu ji kněz podobně odsoudil, jak otce, o němž praví v kázání, že »vzal si zlý duch jeho duši«; a když »tvrdohlavec« Lukáš vyzval lid, aby se pomodlili s ním za nešťastnou Olivu, a všichni, co jich bylo přítomno, se s ním modlili, tu »pan farář brzy se červenal a brzy bledl; obnažil sice také hlavu, ale neklečel a nemodlil se, protože Jakobín Materna byl nevěrec a dcera jeho kuhěna a samovražednice.«

Že jednání takové farářovi prospělo, dokazují slova Třebízského, že »pan farář se dostal na tučné děkanství.«

Nelepší faráře jest jeho věrný spojenec rychtář Liška, »jemuž neříkají nadarmo Liška.« Je pravý prototyp panského úředníka, jakým se jeví tito býti ve spisech Třebízského. Figurka ta je tak stereotypní, že další rozbírání jeho charakteru si můžeme směle ušetřiti.

Proti těmto stinným povahám stojí povahy, které by měly vlastně v povídce býti odsouzeny, na něž však Třebízský vynaložil veškerou péči, aby čtenářovu sympathii pro ně získal.

Materna »vesnický Jakobín« je člověk zbožný a hodný, z celé vsi nejrozumější — pokud se s ním nestala změna, zaviněna pádem Oliviným. Patří sice dle líčení Třebízského ku »tvrdohlavcům«; že však název ten neslouží mu v očích vlastního čtenářstva k hanbě, nýbrž spíše ku cti, seznali jsme již dříve; můžeme slovo to směle nahraditi tím, čemu dnes se říká »mužný charakter.« — Popisem tímto je čtenář již získán pro 70letého starce, a sympathie ta ještě

je zvýšena neštěstím, jež ho stihlo, tak že čtenář souhlasí s logikou jeho, když zřiká se Boha, jemuž sloužil po tak dlouhá leta, když rouhá se Bohorodičce, která mu nezachovala jediné dítě. Spisovatel sám nenaznačuje ani jediným slovem, jak chybné je toto rozhodnutí Maternovo; ba dialog s farářem, v němž tento zastává zásady křesťanské moralky, poskytuje spisovateli příležitost, pro Maternovo rozhodnutí tím více získati čtenáře. Materna mluví z přesvědčení, farář z vypočítavosti a proto, že se tomu tak naučil.

Jak v této věci čtenář dá za pravdu Maternovi, tak i v tom, když tento káže zásady revolucionářské. Páni Maternovi ujmuli to nejdražší, co měl, ujmuli mu to pro chvilkovou rozkoš. Činem tím oprávnili starce vystoupiti proti pánům, ukázati lidu, jak neoprávněně jim panstvo vládne: »Chodíte na robotu, protože musíte, páni vás týrají, protože to trpíte a protože vědí, že musíte trpěti. Pan farář vám říká, abyste byli poddáni vrchnostem svým, že je to psáno ve svatých písmech, a že je to zákon boží.« V tomto smyslu mluví Materna dále, a lid mu přizvukuje, a s lidem čtenář. Nikde neukazuje spisovatel, jak špatné a zhoubné to zásady jsou, nikde nám nepředvádí šlechtěného zastance pravdy, jenž by odvrátil čtenáře od Materny a jeho zásad. Či má snad tento úkol zastávati rychtář Liška? Takto připravený a pro Maternu zaujatý čtenář nezří pak v jeho oběšení zasloužený trest, nýbrž panskou pomstu za to, že se sedlák, chlap odvážil býti jiného mínění než oni, tutéž pomstu tyranskou, která všem sedlákům vložila do obydlí dragony. »Jímž se tak leckdy zastesklo po tureckých válkách.« Soucit pak čtenářův s osudem Maternovým dosáhne vrcholu, když farář ku konci kázání oznámí lidu: »Modliti se za něho nemůžeme, protože nmřel bez lítosti a bez pokání.« Farář tím neučinil sice nic jiného, než co bylo po pravdě; to však nic nevádí Třebízskému, aby vložil Lukášovi v ústa slova: »Pánbůh to suď, kdo má pravdu, zdali ti kněží s pány, anebo Materna. Ale tomuhle, že bychom se za něho nemohli pomodlit, nevěřím; do smrti na něho nezapomenu.« Slova tato ukazují »nelidskost« jak faráře, tak vůbec církevních nařízení, které »prý« zapovídají za samovrahy se modliti!

Po takové lici má čtenář dáti Lukášovi za pravdu, když praví: »Materna býval hodný, tuze hodný, z nás nejrozumnější... vždycky si povídají o člověku jen to zlé a to dobré zapomínají nejdříve.«

Strýc Lukáš, jehož syn měl si vzíti nešťastnou Olivu, je v povídce hlavním zastancem »moderní humanity«; je protizávažím proti farářovi, a jeho zásady, které mu dal zralý rozum, vyvrací v čtenáři ony, které hlásá studovaný farář a šlechta. Jeho hlavní úlohou je, těmito zásadami působiti na cit čtenářův a získati ho tím více pro Maternu a Olivu, a odvrátiti ho od faráře, Lišky a pánův. — Aby však zásady Lukáše laika došly ještě větší váhy, abych tak řekl, církevní sankce, musí ku konci vystoupiti ještě kněz, jemuž po okolních farách říkali »zarytý josefinista,« jenž na křehůvku posvěti kříž, »zrovna Olivě

v hlavách,« a tím jaksí to vyrovná, že farář předchůdce nechal Olivu zahrabati v zemi neposvěcené.

Oliva konečně je příliš otřepaná a známá figurka Třebízského: nevinná, hodná dcera otce, jenž jsa vdovcem svůj jediný poklad chová jak oko v hlavě, jediná jeho stáří podpora a radost, kterou mu pak páni svedou a zničí. Jelikož se tato figurka tak často ve spisech Třebízského opakuje, že čtenáře, jenž spisy jeho po pořádku čte, až nudí, netřeba nám více tratiti o její osobě a povaze slov, jen to jest nám podotknouti, že opomněl ještě spisovatel v povídce této přidati oplzlou či lépe řečeno »pikantní« scenu, která se v jeho spisech v rozličných formách opakuje, a k níž si jak se zdá vzal vzor z Götheových »Wahlverwandtschaften.« Více než povaha Olivy je povšimnutí hoden její osud — po samovraždě. Celé vypsání těchto událostí je tendenční opposici proti církevnímu nařízení, které nedovoluje pohřbiti samovrahy v zemi posvěcené. Když farář dá pohřbiti Olivu na »krchůvku,« vykonává tím pouze svou povinnost. Tu však opět musí spisovateli vypomáhati Lukáš. Ten vykládá, že to není žádná hanba, že se Oliva oběsila, ba že se jí to nemůže ani ve zlé vykládati: »Měla takovou smrti sejití, a ve škole vás pan farář učival, že bez vůle boží člověku ani vlas s hlavy nesejde.« Farář chce dáti oběšenou odvésti na trakaři, Lukáš však ji s hochem bere do náručí a nese do chaloupky. Ba ku konci musí i bláznivá Mařka ještě vypomáhati a zastávati faráře tím, že mrtvolu pokropuje svćenou vodou, a že jde »za dvě nešťastné duše k matce boží se pomodlit.«

* * *

Čtenář přečteš povídku odkládá tuto naplněn nechutí a opovržením proti faráři a pánům, přesvědčen jsa o nelidskosti církevního nařízení o pohřbu samovrahů. Poněvadž však většina čtenářů, která se četbou chce jen pobaviti, snadno z jednotlivého soudí o celku, vzbuzuje povídka tato jako vůbec velmi mnohé spisy Třebízského čilý zájem pro zásady lživé humanity, klade však v srdce čtenářů nechuť proti pánům, kněžím a zásadám katolickým. Spisovatele však, jenž směrem tímto píše, trefně ličí a odsuzuje Jungmann ve své »Aesthetice«: »Analoges, wie von den einzelnen historischen Personen, gilt auch in Rücksicht auf ganze Klassen der Gesellschaft, sowie auf Genossenschaften und Corporationen. Auch sie sind »moralische Personen, deren Rechte und deren Ehre das Naturgesetz in Schutz nimmt.« Jene Tendenz-Schriftsteller und Künstler, in deren Compositionen die Repräsentanten der Kirche und des Klerus, des Adels und des Ordensstandes immer als die gemeinsten Seelen, als die verächtlichsten Subjecte oder die durchtriebensten Bösewichte auftreten müssen, machen sich dadurch nicht nur der frechsten Angriffe schuldig auf die Ehre ihrer Mitmenschen, sondern sie verletzen zugleich eines der wesentlichsten Gesetze der Aesthetik. Im Grunde sind freilich die Bilder moralischer Verkommenheit, die sie zeichnen, meistens nur Variationen ihrer eigenen Porträts.«

----->==:==:

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII.

1891.

Číslo 6.

O kritice.

Píše P. J. Vychodil.

VIII.

Básník jistým, svérázným způsobem pohlíží na zjevy a události, na celý skutečný svět, odkud látku svoji čerpá. Toť onen básnický názor světový, jenž jej liší od každého jiného pozorovatele. Toť ona forma básnická, kterou na mysli má známé pravidlo, že prý nezáleží na tom, co básník povídá, nýbrž jak co povídá. Že jest v pravidle tom pravdy mnoho, připustí každý: že v něm není celá pravda aniž celé tajemství práce básnické, o tom jsme se již přesvědčili. Nejenom není každá látka básnická dosti a stejně cenná, ale není ani každá dosti vhodná k spracování básnickému. Zavisí ovšem na básníkovi, jakou látku si vybere. Kritika smí poukázat na obtíže, jaké bylo básníkovi při spracování překonat, ale není-li ono samo zdařilé, nezbuďte z toho nic, nežli snad dobrá snaha a virtuosita, která ještě není uměním. Chvála pouhé obratnosti, s jakou básník »nebásnický«¹ předmět »sbásnil.«² bude spíše jemným odsouzením, jež básník sám dobře vycítí. I ve volbě látky prozrazuje se umělec. Velcí básníci pak obtížnou látku nevybírají proto, aby ukázali svoji zručnost, nýbrž proto, že mohutnost jejich tím více napíná, aby něco trvalého z ní vytvářili. Oni pohrdají choditi ušapanými cestičkami, chtějíce podávati něco originalního. Námět obtížný právě není totéž, co nebásnický; ale i při onom ať umělec měří napřed svoji sílu.

Kritika probírá hotové dílo a konstatuje, co v něm básník pověděl; konstatuje pak to se souhlasem nebo s odporem. Básník »stavěje u cesty.«³ totiž vydává díla svá na veřejnost, aby vzbudil, co dílo básnické vzbuditi má, nemůže si stěžovati — ač chce-li rozumným člověkem býti jmn — že díla ta se posuzují. Když on si osobuje »právo říci druhým v básních, co chce, mají druzí tím více právo odpověděti mu, jak jim se to líbí. On vyslovuje v básni svoje stanovisko, jak totiž o věcech smýšlí a cítí, a to ovšem za tím účelem, aby druzí stejně věcmi byli dojati a stejně s ním o nich smýšleli a cítili; chceť uchvátiti a se libiti. Nuže, oni mu odpovědí, že s ním souhlasí či nesouhlasí, a kritika v pochvalném neb nepochvalném úsudku svém řekne také, proč. Domýšlivost toho citlivého pokolení básníků, kteříž, ač v Boha nevěří a jemu, kde mohou, se

rouhají. přece by rádi pokládáni byli za bohonadšené a pod., velice špatně svědčí t. z. realistům! Na myty o tvoření básnickém kritika se ohlížeti nemůže. Proto ona počíná si po lidsku, zkoumajíc podmínky a výsledky práce básnickovy, pokud je vědecky lze udati. Kterak látka básnická spadá pod její soud, již pověděno; zbývá promluvit o hlavní části básně, totiž o formě vniterné, totiž o myšlenkovém a citovém směru, kterým básník předmět svůj spracoval.

Kritický rozbor, jenž pouze aesthetickým chce býti, bude se zabývati jen obrazem, jen tím malosvěttem zdajovým, který básní sestojen: i povi nám, jaké myšlenky básník pronesl, buď sám, buď svými postavami, k jakým citům a rozhodnutím je seřadil, jaký celek sestavil (souměrnost, soulad, životnost atd.); poněvadž pak to vše pronáší se slovy, bude též potřebí pověděti, v jakém poměru jest slovní výraz k tomu, co má vyjadřovati. Zní to vše velmi prosaicky, podobajíc se suchopárné pytvě, ale jen tak může kritika býti prospěšna; nadšeně horovati jest velmi laciné, ale též velmi zbytečné, chce-li nahraditi kritický rozbor, neboť to si mohl napsati nejlépe básník sám, a věděli bychom alespoň, že to není kritika.

O rozboru právě naznačeném říká se, že jest čistě formální a čistě aesthetický: oba významy »formální a aesthetický« kladou se za stejné. Kdyby slovu »formální« dal se pravý význam, totiž rozuměla se jím vnitřní forma básnická, tedy myšlenkový a citový obsah jistým způsobem utvářený, »sformovaný«, směli bychom na tom přestati. Pak by byla pravda, že aesthetika o víc se nestará, než o ten obraz, o tu illusi, zdali jest podařena či ne. Avšak obyčejně rozumí se tím, jak již častěji podotčeno, cosi zevnějšího; rozumí se tím ponhá zevnější uspořádanost podle jistého poměru velikosti a jakosti (srv. na př. nauku o skladbě pětiaktové tragédie). A pak jest nesprávně tvrditi, že aesthetika o víc se nestará. K bludu tomu přispěla asi mnoho aesthetika formalistická, snad i svou vinou. Srovnávajíc »formu« v rozličných uměních, v sochařství, v hudbě, v básnictví, snadno zavedla k omylu, že co na krásné ozdůbce sochařské jest forma, a tedy prý krása její, to také na básni: pravím schválně »na básni.« Avšak ani krása oné arabesky není krása pro pouhé oko smyslové, nýbrž pro oko duševní; tím méně básnická krása, při které smysl více ustupuje do pozadí, jest jenom ten zevnější útvar. Vždyť obraz básnický jest vyplněn představami a myšlenkami, které v duši naleznají ohlas citu a nálady; kterak jej tam naleznou, kterak bude báseň básní, když se správným obsahem, v duši již nloženým, budou na sporech? Čtenář básně má prý na sebe zcela zapomněti. Ano, ale jak! Zásady rozumu, mravní cítě mají snad ustoupiti, když je dílo slovesné uráží? a proč ustoupiti? pro libost aesthetickou? je tu rozumná záliba možná, záliba totiž rozumného tvora důstojná? kdo pak jest skladatel toho díla, aby směl žádati ono sacrificium intellectus, kterým jinak tak rád strašívá? Spisovatel může napsati, co chce — ač nemá — ale proto ještě nejsou ostatní povinni mu přisvědčovati, byť to byl i psal »krví svého srdce.«

O tom všem tedy soudí kritika pouze aesthetická; aesthetika nepozůstává v tom, aby v údivném úžasu zaznamenávala, co kdy v umění dobrého i špatného provedeno, nýbrž aby abstrahovala vědecké zákony o tom, co jest v umění dobré, co špatné. A špatné jest rozhodně to, co se protiví zásadám rozumnosti; to tedy aesthetická kritika vytkne a odsoudí.

Ale, namítne se, tak se básně nečtou, jak by kritikové chtěli. Člověk se dá uchvátiti, unášeti — tak říkalo se alespoň dříve; nejnověji *J. Neruda* dává si při čtení »zadrhovati hrdlo,« »prsá jeho se vlní,« dělá se mu »známá mravenčí rozkoš.« Ale aby člověk tolik nad tím hloubal — v tom není žádného požitku. Ovšem, pracná četba znechucuje báseň, a také je to jaksi její vada aesthetická. Ale že by při této činnosti duševné, vnímání aesthetickém, které počítáme k nejlepšímu osvědčování své vyšší mohutnosti, mohly a měly nejvyšší zásady této mohutnosti ustoupiti do pozadí, aby požitku prý nerušily, to znamená tolik, jako že při tom by měl člověk přestati býti člověkem a oddati se úplně nižším pudům živočišným. Je to sice řeč poněkud silná, ale což jiného si mysliti, když *Vrchlický* zpříma ti řekne, že »poesie moralku, těsnou to šněrovačku, svléká.« To zřejmě má umělecký požitek podmíněn býti manii, t. j. šílenstvím, ve kterém člověk zbaven svého rozumu, má se dáti zmitati obrazivostí, na niž spisovatel bezuzdnými dojmy působí! A to že jest něco božského? to že jest čistá lidskost, vzdávati se toho, co nás povznáší nad něnou tvář, totiž rozumnosti a sebevlády?

Na tyto a podobné nedůslednosti zastanců volné moralky v poesii upozornili jsme již častěji. Kdyby rozumně domyslili, co povídají o extasi, o vytržení, o božské kráse atd., tedy by nemohli souditi jinak, než ta úzkoprsá prý kritika. Není to pokrytectví kritiky, že v poesii zavrhuje, co prý v životě je tak časté; vždyť v životě ani ten básník sám toho neschvaluje — ať jen se vmyslí v postavení otcovo, matčino, manželovo atd. — a co lidé lidmi budou, budou zákony i své zásady přestupovati: chyba člověkem prý vládne. Ale dokud ostává chyba tím, čím jest, urážkou pravidla, není tak zle, jako když honosí se býti ona pravidlem a pravidlo zove chybou; a toto stává se pokaždé, když v básni jakákoli nesprávnost úmyslně a schválně se dere v popředí. Není tedy každá tendence neumělecká, neboť bez tendence, bez jistého záměru a směru není vůbec žádné lidské činnosti, ale tendence ta, která — byť i o sobě chvalná — řídí báseň k účelům mimoaesthetickým, jiným než citovým, na př. poučení; potom ale, a hlavně ta, která vtírá se s násilím, činěným rozumové a mravní povaze člověka, aby způsobila zálibu a rozkoš, a to takovou, za kterou by jinak před jinými i před sebou samým se styděl. Člověk touto tak zvanou krásou »zpitý,« jak se u nás často bájí, poskytuje pohledu spíše žalostného, než toho, jaký máme na mysli, mluvící o slasti aesthetické.

Avšak »čistě lidský« onen ráz umění a citův aesthetických jest přece tak neurčitý, že sotva bude co tak hanebného a šeredného,

co by nebylo nějak lidské a co by se stanoviska čistě lidského nebylo aestheticky dovoleno; tak lze namítati a namítá se nám i s té strany, která zásadně uznává ušlechtilou výši uměleckého oboru. Vždyť, mluví se dále, idealy lidské jsou tak různé, názory o tom, co jest dovoleno a nedovoleno, správné a nesprávné, tak se rozcházejí, že kdybychom ze všeho toho, ze všech věkův i národů vybrali aspoň to, o čem všichni souhlasí, zbude nám velice málo neb docela nic společného, ode všech uznaného. Právě z toho důvodu jest prý umění volno, ano si tvoří svůj svět a v něj každého člověka bez rozdílu povznáší. O historické ceně výroku toho netřeba dále mluvit; jen bych podotknul, že za měřítko nelze bráti národů kleslých a zdivočelých. Že by pak mezi národy a věky poněkud vzdělanými byla taková zásadná různost, není pravda. Obvyčejně harcuje se tu na malichernostech, jaké asi bychom nazvali modou, a odtud hned se vyvozuje, že pojmy o mravnosti, kráse atd. jsou všude jiné; proto, že ty malichernosti v životě nejzřetelněji se ukazují, nejsou ještě nikterak summou smýšlení a života. Jádro přirozené rozumnosti a mravnosti je všude totéž, a podle něho cizinci, kteří zcela jiný vývoj vzdělání mají, než my, mnohé zjevy u nás vypěstěné by odsoudili, tak jako my na př. odsuzujeme poblouzení v některých dobách uměleckého života antického. Na tom jádru zakládá se kontinuita všech opravdových děl uměleckých, jejichž cena jest nevšední a každým uznávána, kdo vůbec tu schopen souditi. A i když posléze připustíme, že skrovný soubor přirozených základních pravd nedostačí na tu konkrétnou rozmanitost života, již nám umění chce předváděti; což pak nehlasá se v střizlivé teorii vědecké, že osvěta křesťanská jest vrcholem osvěty vůbec? Či snad jest ona jen pro chrám a školu? Nikoli pro život a umění? Není tuším již nikoho tajno, že horování pro čistou lidskost a přece současné vychvalování idealů právě prý křesťanských jest jen pokrytectví, kterým vlastní nekalá úmyslnost má býti zastřena, a kritika posměškem pruderie a úzkoprsosti odbyta. Buďto jest osvěta křesťanská a s ní celá opravdová vzdělanost naše vrcholem dosavadního pokroku, a pak má kritika právo a povinnost na tomto stanovisku rozhodně státi; aneb tomu tak není, a pak jest všecka duševná činnost naše holým nesmyslem. Umění zajisté nestojí mimo vědu, smýšlení, mravnost, vůbec mimo živly, ze kterých osvěta se skládá, nýbrž jest v nich, je proniká, jich užívá, v nich tkví; jako nemá ono jiné logiky, tak nemá také jiné metafysiky ani ethiky, neboť nemá vůbec samostatného a samosprávného oboru představ a pomyslův.

Aesthetická kritika tedy právem opírá se o nejdokonalejší názor světový, tak jak jest podán, poněvadž umění taktéž jiného nemá a míti nemůže, chce-li vůbec býti pokládáno za činnost rozumného člověka. Umění ovšem pohybuje se v obrazech, nikoli ve skutečnosti, ale obrazy ty znamenají skutečnost, znamenají svět, obor to pomyslův, o skutečnost se opírajících. A skutečnost, jež závisí na úmyslné a svobodné činnosti, podrobena jest rozumnému soudu o pravdě či

nepravdě, o správnosti či nesprávnosti; taková pak jest skutečnost obrazná, již umění sestruje. Tedy i stanovisko »čistě lidské,« totíž stanovisko člověka, jak nyní v osvětě křesťanské vyspěl, ukládá a estetické kritice povinnost, aby soudila o rozumovém a mravním směru představ a citů v básni vyjádřených. Aestetický formalismus není sice valně přízniv tomuto požadavku, ale právě v tom jest jedna slabší stránka jeho vzhledem k umělecké praxi. Z vady té si také vysvětlíme, proč na př. naše školské literární vzdělání je tak nedůsledné a bezbarvé, proč v hellenismu nedovede zjednotit rozumného rozhledu a úsudku s rozeznáváním; s jakýmsi rozporem, jenž hluboko zasahuje do nitra duševního, opouští se často ústav, jenž měl položit základy jednotného názoru na život a činnost člověka. Rozpor pak záleží v tom, že teorií vědeckou postoupil s lidstvem až do století devatenáctého, názory aestetickými pak ustrnul na tom tak zvaném čistém lidství mythologie hellenské. V uměleckých zjevech pozdějších a nynějších se nevyzná, měří všechno několika těmi formalistickými pravidly o skladbě, o urovnalosti atd., neboť celá aesthetika jeho jest o stránce technické. Tu pak ovšem Panova píšťala, Satyrova honba, Afroditina lázeň ostávají snadno vrcholem veškerá umění, neboť pouhá aesthetika prý nemá se obírat požadavky subjektu, nýbrž pouze objektem, ne člověkem, tak jak duch jeho pokročil, nýbrž tím, co prý beze všeho ohledu naň samo v sobě »věčně« jest a ostává krásno: zrovna jako bychom s panem Broučkem putovali na měsíci, a umění bylo ne pro lidi, nýbrž pro ty šťastné měsíčany!

Umění moderní o takovou aesthetiku ovšem se nestará, zavrhnuvši ale s ní aesthetiku vůbec. Stalo se tak, pohřchu: málo platno! Aestetická kritika však tím skutkem ještě nikterak nepozbyla práva ani půdy: právo i půda její jest vůbec naprosto neodňatelná, pokud umělecká činnost souvisí s ostatní činností duševnou. Byť i umělci kritiky neuznávali, správným důvodům a úsudkům jejím proto díla jejich neujdou. Odkud ty důvody bráti, a zdali jsou to skutečné důvody též pro umělce platné, naznačeno tu s dostatek. Nesmí se ve sporu tom pořád mluvit o aesthetice vůbec in abstracto, neboť málo kdo z neodborníkův jest si vědom, co aesthetika jest a co obsahuje; dorozumění však jest nezbytno, když obě strany pojmenují věc jejím jménem a přiznají si na vzájem, že aesthetika jest věda o umění jakožto úmyslné činnosti lidské, která řídí se zásadami a zákony rozumu a vůle, opírajíc se o vhodné výsledky jiných věd. Co tam je sporné, ostává i aesthetice sporné, ač jí přece i při tom volno jest říci, zdali se co líbí či nelíbí, a pokusiti se o důkazy, proč; v jiných vědách záliba nerozhoduje, není-li přesných důkazův. Aestetická kritika pak užívá vět aesthetiky o jednotlivých zjevech uměleckých; při ní bude tedy ještě více potřeby vyznati se v rozmanitých stránkách myšlení, vědění a citění lidského. Ale jde-li o celkový základ aesthetické kritiky, bude jim nyní jen křesťanský názor světový a životní, jenž — jest-li platný jinde — nezbytně jest platný

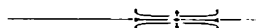
těž v aesthetice; komu není platný, ten musí dáti sobě libiti aspoň důvody rozumové proti svému názoru.

Jak viděti, mnoho se tu předpokládá, právě tak, jak umělecká činnost, jsouc jaksi výkvětem celých tlumů předchozích představ a pomyslů, všecko to předpokládá. Třeba tedy jednou pro vždy se dorozuměti, co ten onen básník předpokládá za jisto a nedotknutelné, a co ten onen směr kritický. Myslím, že tím vyhověno i největšímu skeptikovi, který směru našemu vytýkal, že předpokládá mnohé věty za obecné, vůbec uznané, které jimi nejsou. Zde uvedena věc už jenom k jakýmsi argumentům ad hominem; ale konečně použije se i takových tam, kde by věcné důvody málo působily. Důvody kritiky tudíž budou se opírat o zásady rozumu, o věty jiných věd, a vybírat se budou dle své působivosti. Z toho, že tu vůbec málo mluveno o theoretické aesthetice, nesmí se souditi, že by aesthetická kritika měla se díti bez aesthetiky; ale myslím, že v aesthetice až dosud příliš zavládalo formulařství a schematisování, ve kterém zdravý rozum s patřičným věcným vzděláním jaksi málo svého práva se dovedl domoci. Proto bych jemu v aesthetice i v kritice rád viděl více místa dopřávati. Nebudou pak ty výrobky kritické tak skvělé, tak oslňující, tak »duchaplné,« ale přiblížíme se jimi asi více pravdě. Co mi pomůže, že ta neb ona část básnického díla podle toho neb onoho paragrafu jest krásná, když můj a jiných rozum a cit se tomu přiči? Vychvalování takové jest pak veřejná faleš, jakou by ráda viděla naše kritika ne-moravská: v novinách oslavovati a v soukromí haněti.

Půda, na které se umění i kritika scházejí, ještě větších rozměrů nabývá tím, že obojí má velkou důležitost společenskou. Umění není hračka, nýbrž vážná práce s kapitálou v nitru lidském zahospodařenými, která na další obohacení jejich nemálo působí. I nejzarytější příznivec umění čistého a naprostého uzná, že se stanoviska společenského myšlenkový a citový ráz básně není lhostejný. Umění hýbe nitrem člověka, a byť i nebylo přímým účelem jeho, naváděti ho ke skutkům, již tím, že v něm budí jisté nálady a city, mocně působí také v jeho skutky. Jsme tu ovšem u zájmu, jež některý společenský útvar kulturní pro umění chová, zájmu to, jehož čistá aesthetika nepřipouští. Ale tu opět aesthetika ta opustila půdu skutečnosti: zájmu toho lidstvo se vzdáti nemůže, neboť umění jest jeho a pro ně. S některými zastanci výstředních směrů naturalistických nastala by tu zase rozepře o zásady; kdo neuznává zásad, na kterých ta neb ona společnost, na př. církevní, spočívá, neuzná ovšem ani práva, aby společnost podle těch zásad jakékoli zjevy společenské posuzovala. Ale v tom případě připustí jí aspoň toto dvojce: aby směla požadavky svoje vyslovovati a odůvodňovati; dále aby směla pověděti, co s jejím stanoviskem se srovnává, co ne, a odtud pro stejné smýšlející svoje vývody činiti. Zde jsme v nejkrajnějších mezích t. ř. tolerance, kterou v umění lze připustiti i schváliti. Umění má mohutnou sílu vychovatelskou, i když není tendenčně vychovatelské;

kritika by nerozuměla sama sobě, kdyby neuměla toho významu pochopiti a oceniti. Hanc veniam petimusque damusque vicissim, a nelze-li protivníků přesvědčiti, bude aspoň dovoleno, poctivě se hájiti.

Věty zde aforisticky pronesené platí o všech druzích látky básnické a o všech směrech, jimiž může býti spracována, o historických, náboženských, filosofických atd. Každý z nich vyslovuje se v umění nikoliv jakožto doktrinářská soustava, nýbrž jakožto názor, který v té chvíli zatíná do živého a chce se vnímatele zmocňovati. Pravidlo v theorii vědecké někdy pronášené, že bloudění jest nezbytné průchodisko k pravdě, má i ve vědě platnost pouze podřízenou, tak že opravdu pravidlem nazváno býti nemůže; ve věcech bezprostředně života a vážných jeho zájmů se dotýkajících nemůže o takovém pravidle vůbec býti řeči. Zde platí pro každého v každé chvíli: tene, quod habes, poněvadž subjektivní alespoň pravdivost a přesvědčení o ní k životu člověka důstojnému naprosto se vymáhá; komu pak se podávají objektivní záruky pravdivosti a mravnosti, ten smýšlí a jedná nedovoleně, kdykoliv je opouští, aby — prý — bludem hledal pravé pravdy. Proto namítati problémy, jen aby o nich se disputovalo — jak jistý velemoderní básník (Ihsen) činí — jest v umění absurdita. A když se to skutečně provádí, nastává kritice tím více úkol posuzovací a rozsuzovací, jaký vždy bude ji ukládán, ať si jednotlivé hlasy chtějí z ní dělati pouze nadšené parafrase neb literárně srovnávací statě. Všechny podobné názory o úkole kritiky už častěji vysloveny, opakují se dnes po různu zase, ale celkem vždycky zase žádá se po ní a bude se žádati, aby »kritisovala.« (O. p.)

Posudky.

Al. Jiráskova Sebrané spisy. Díl VII. „Mezi proudy.“ Tři histor. obrazy.

II. „Syn Ohnivcův.“ Nakl. J. Otto. Str. 239. Seš. 59.—67. Po 32 str. 15 kr.

Druhá část romanové trilogie »Mezi proudy,« nadepsaná »Syn Ohnivcův.« počíná licí velkonoční bouří proti Židům r. 1389.; o stavu jejich tehdejších nám známé prameny historické takto vypravují:

„Židé . . . pod králem Otakarem II. požívali zvláštní ochrany, a za Karlova dlouhého panování . . . počet i blahobyť jejich zmohl se velice. Za krále Václava IV. pak zdálo se, že nastaly pro ně časy ještě příznivější, an král ten všeobecně pokládán byl za největšího přítele a ochránce Židův . . . Možná jest . . . že v zámožnosti své a v bezpečnosti pod královou záštitou nejeden Žid . . . dopouštěl se i pychu . . .“ (Pal. II. 2. 276.)

Jirásek již tu, liče hned na počátku všeobecný stav Židů za Václava IV., potýká se s historií, vypravuje, že »surový žert a posměch byly tenkrát každému z pokolení israelských v patách ustavičně . . .« (str. 2.), což je pravý opak svědectví historických o příznivém stavu Židů v době té. Bylť Václav všeobecně jmin za miláčka Židů, za krále židovského (»solis erat acceptus Judaeis, persecutor clericorum,

hostis Teutonicorum, carnifex Bohemorum, fautor haereticorum et rex Judaeorum« má *Tractatus de longaevo schismate*. a v žalobě jednoty českých pánů z r. 1397. vytýká se králi: »Cur tantis fervoribus Judaeorum amastis perfidiam?«) Patrně vlastní fantasmie jest Jir. lepším vodítkem než zprávy historické, pro něj trochu nepohodlné.

Kolem židovského města stály domy křesťanův, i bylo často kněžím, nesli-li velebnou svátost k nemocným, bráti se městem židovským. „Tu stávalo se, vypravuje Tomek, — dodávaje, že takových případů bylo více, — že jim (kněžím) Židé činili na cestě všelijaké obtíže neboli příkoří. Tak se přihodilo také jednoho dne odpoledne právě v týden před velkonoci, že když šel kněz okolo s tělem Božím, Židé sběhli se a pokřikovali naň, rouhali se Kristu a pravíce: kamenujme toho, jenž se vydával za syna Božího, jali se házetí kamením na kněze, až mu svátost vyrazili z rukou. Přirozeně strhlo se z toho velké pohoršení v lidu i duchovenstvu.“ V neděli velkonoční lid popuzen ještě některými duchovními počal se sbíhati. „Konšelé snažili se lid všemožně ukrotiti ujišťující, že budou výtržní Židé náležitě ztrestáni. Ale lidé si nedali říci... a davem hrnuli se do ulic židovských, zapálili domy, jali se vraždití Židy napořád... Tak zahynulo Židů dílem v ohni, dílem násilným usmrcením přes tři tisíce. Jen některý počet žen a dětí bylo přineseno do radnic, a tam jsou ihned pokřtěny, aby jim lid rozvzteklený spíše odpustil.“ (Tom. III. 338. sl.)

Tak líčí bouřku protižidovskou Tomek i Palacký; obšírněji líčí ji *Pelzel* (»*Lebensgesch. K. Wenzeslaus*,« I. 214 sl.). jehož knihy po ruce nemám, právem však soudím, že vypravování Pelzlovo, jež znali oba jmenovaní dějepisci, neobsahuje žádných charakteristických detailů, kterých by oni vynechali se neodvážili. A srovnáme s tím teď, co nám podává Jirásek:

Když se bylo stalo zneuctění velebné svátosti oltářní, sešli se někteří Židé a „čím dále tím živěji, ano vášnivěji rokovali o tom, co se bylo nedávno sběhlo: jak šel zaopatřit prve křesťanský kněz židovským městem, aby si nadešel, a jak veliký Šalun stojí před svým domem, vzkřikl spatřiv ho: „Co tu chceš! Proklet budiž ten, ježž neseš v rukou!“ a v tom že mladý Sleml, řezník, sebral kámen a hodil jím po knězi, až mu hostii z rukou vyrazil, křiče: „Kamenujte toho, jenž se vydával za messiáše,“ a jak uličníci kamením a blátem házeli po knězi.“ (6.)

Slova písmem proloženým vytištěná jsou pro nás významna. Jirásek uvádí živou a vášnivou rozmluvu, již vedou mezi sebou Židé krátce po události. Srovnáme však jenom vášnivou tu rozmluvu s vypravováním střizlivého, objektivního historika, jenž klidně a z daleka pohlíží na událost onu, a užijme, že vypravování Jiráskovo není o nic živější a vášnivější než střizlivá slova dějepiscova; ano romanopisec podává tu jen slova historikova v rouchu belletristickém, v rozmluvě osob vymyšlených, povšechně, stručně a bledými barvami nakresliv výjev onen. A tážeme-li se, proč pak odbyl tak krátce scenu tu, nemůže nám býti dána jiná odpověď, leč že Jirásek chtěl význam zneuctění svátosti oltářní a katolického kněze

zmenšiti, aby to tak nekřičelo. I jinak omlouvá zločin ten ohavný mládím Slemla a některých uličníků; zvláště pak ospravedlňuje Šaluna, že prý se jen »tak přenáhnil« (23), jsa »pln hořkosti, neboť křesťanští kněží ho dali do klatby skrze svého nejvyššího arcibiskupa, že se stala Šalunovi tím velká škoda, žádný křesťan pro tu klatbu od něho nic nekoupil.« (7.) Měl býti snad arcibiskup takovým protektorem Židů, jako Jirásek a král Václav, dovolovati jim plvati na kněze, zneuctívati velebnou svátost?

Lid křesťanský žádal za potrestání vinníků (Jirásek, aby zvýšil nespravedlivost požadavku lidu, dí, že žádal, »aby Židé beze všeho průtahu byli popraveni«), a to jest už Jiráskovi »náboženskou nesnášlivostí.« Je to divné měřítko: Židé mohou plvati na to, co je nejsvětější každému katolickému křesťanovi, a opře-li se on proti tomu, už jest nesnášlivý! — A nyní Jirásek kreslí hodně ze široka ostrými tahy, maluje silnými a živými barvami, jak krutě pronásledovali křesťané Židy: umí o tom vypravovati četné interessantní podrobnosti, po nichž jsme marně pídili v knihách dějepisných, ovšem všechno to dělá z ušlechtilé tendence, hodně názorně a křiklavě vystaviti na odiv nesnášlivost křesťanskou. Židů zastávali se jenom někteří vzorní křesťané, na př. onen ideální kněz, kollegiat mistr Jan, jenž křtí Židy, by je takto zachránil před týráním křesťanův. Ovšem že celé zbouření je vlastně »dilo mnišské« (37): divná logika!

Žádný z nás neschválí krutého pronásledování Židů lidem rozzuřeným pro tak ohybný zločin; kdo však nestranně soudí, odsoudí tím rozhodněji pých Židů, který byl »nejblíží příčinou výstupů krvavých.«

Jiný, jenž se zanjí pronásledovaných Židů, byl příbuzný Janův, Jan Ohnivce, syn královského ohnivce Šipa, o němž byla řeč předešle. Je to heroický hrdina, který koná divy statečnosti, jimiž dobude si jako nějaký středověký rytíř ruky vyvolené svého srdce. Je to zvláštní známkou mnohých našich historických románů, že historické události odbyty tu mimochodem, hlavní pak pozornost věnována sentimentálně romantické milostné zápletce vymyšlených hrdinův, obdařených všemi přednostmi těla i duše, kteří po mnohém milostném toužení a vzdychání, po mnohých nebezpečnostech a překážkách konečně spoji se zákonitým svazkem manželským. I náš hrdina je vzor statečnosti, smělosti a sebeobětavosti, jenž při bouři židovské, háje mladé Židovky s dětmi před rozzuřenými chlapy, »nedbaje života« vlastního, raněn i přinesen k znamenitému ranlékaři Donatu Osvětlovi. Při obvazování rány pomáhá lékaři »zalíbená« neť jeho, »pěkně urostlá,« »odhodlaná a rozumná« dívka i »obratná lékařka,« Alena, a raněný hned při vyimávání rány »nespustil očí s dívčiny pěkných ruček.« (58.) Ovšem také spanilá dívka »citila bezděky větší soustrast s raněným studentem nežli citívala s jinými. Líbil se jí hned na první spatření; i to se jí na něm zamlouvalo, že byl tak statný... Nejvíce však ji dojímalo, proč že tu ránu utřžil...« (60.) Samo sebou se rozumí, že také po operaci

Jan Ohnivec zůstane v domě Osvětlově, Alena jej ošetřuje: milostné pohledy jejich si rozumějí.

Ovšem nestačí jediný důkaz statečnosti, aby rytíř náš stal se hoden ruky princezny své; mimo to pak jest chudobný a nejen že nemá zámku, »kam by svou Alenku uvedl,« nýbrž ani prostého domu. Proto jako rytíři v pohádkách, kterým milostná historie tato v mnohém se podobá, musejí dřív zabiti draky a saně, střehoucí zámky princezen, aby se tam dostali a unesli je na své zámky, tak má také náš rek teprv po různých bojích odvésti si Alenku do svého domu. I to se mu podaří nad očekávání, zachráníl totiž život králi samému, »náhodou« postihl kejklíře Žita, podplaceného pány českými i arcibiskupem, jak sypal jed do číše královny (193 sl.); král sice z číše napil se, ale rychlá pomoc lékařská zachovala ho na živu, a Jan Ohnivec dostal dům od krále odměnou, tak že slaví brzy sňatek. Zdá se, jakoby všechny historické události, vzbouření proti Židům, vymyšlené otrávení krále, staly se jen proto, aby Jan mohl si vzít Alenku.

Jak bezohledně nakládá Jir. s historií, vnášeje do ní smyšlenky své fantasie, ukazuje zmíněný útok na život Václava IV. Že by oné doby byl někdo chtěl krále otrávit a učinil skutečně pokus, toho jsme se nedočeti nikde. Jiráskovi také tu jednalo se o to, aby pospinil duchovenstvo, zvláště nejvyšší hlavu jeho v Čechách. Neměl dosti na tom, že vykreslil v části první arcibiskupa proti střízlivé pravdě historické jako hanebného záletníka, chce ještě udělati z něho traviče krále. Pravili jsme též, že obraz první doby panování Václavova nemůže býti úplný, nenakreslí-li autor postavu Jana z Jenšteina docela objektivně, poněvadž arcibiskup je charakteristickým typem doby té, který ani pominouti mlčením ani v opak přeměnění nikdy básníkovi dovoleno není. Viděli jsme, že Jan z Jenšteina byl od mládí náchylen k askesi, později pak pro privatní své pobožnosti vzdaloval se víc a více veřejné činnosti, zvláště u dvoru působení se vzdal. Míval ovšem třenice s králem i milci jeho, ježto »horlivě zasazoval se o církevní svou immunitu, a naproti tomu málo šetrnosti prokazovati právě kněžím zvykli byli král i družina jeho.« (Pal. II. 2. 281.) Král schválnosti, jež milci působili arcibiskupovi, často i brannou mocí podporoval, neb aspoň s nimi souhlasil, tak že arcib., nemoha si stěžovati na křivdy u krále, jenž by mu nanejvýš »vyslovil politování své, že se to nestalo s jeho vědomím« (Tom. III. 365), častěji branné mocí musil použiti proti vládě zemanské; že by však byl arcibiskup s Rosenberkem »tajné spolky« (178) měl k zahubení krále, jest podle hanobení tak ušlechtilé povahy. Za tím jenom účelem vytvořil Jir. nové ono faktum historické! Nevelice lichotivé jsou také poznámky o generalním vikáři, doktoru Johánkovi (94—96); také při nich měl autor dobrý úmysl!

Vykreslil-li Jir. arcibiskupa jako muže mravně zpustlého, kreslí krále Václava, pokud možná, ideálně. Vidíme sice, že král časem je prehlivý, že druhdy pije přes míru, že má zálibu v honbě více než v řízení země, avšak jiné neřesti královny přikryty rouškou

mlčelivosti, dobré pak stránky povahy jeho slaveny pořád na odiv. Často se opakuje, že byl spravedliv, že »činí seč je, aby neřády (duchovenstva) stavil«; ničeho však Jir. dosud nevypravoval, jak sprostě a krutě s milci ke kněžstvu se choval. Historie o Václavu a mravní povaze jeho soudí mnohem nepříznivěji.

Pronásledoval zvěř ve dne i v noci, »mrhaje čas« honbou, »hověl si v rozkoších a lehkostech,« a »kdo jeho vášním a rozmarům nejlépe hověl, nabýval také nejvíce moci nad jeho myslí... Psy a chrty všeliké dal i v cizích zemích pro sebe skupovati; největší z nich a jemu nejmilejší spávali také s ním..., a vypravuje se necele nepodobně, že královna Johanna... od jednoho z nich byla udávena.« V pozdějších letech přistoupil k tomu »chlast.« (Pal. II. 2. 254 sl.) »V Praze bývalo zalíbení jeho... toulati se v noci po ulicích a páchatí rozličné lehkosti s některými vyvolenými druhy čili kumpány. Také navštěvování lázní uvádělo krále ve zlou pověst« pro oblíbenou jemu lazebnici Susannu. »O nepěkném vkusu jeho svědčí oplzlé obrázky s nechutnými nápisy, které si dal dělati k ozdobení biblí své, dosud zachované, jakož i sprosté přezdívky nejdůvěrnějším rádcům.« (Tom. III. 326. sl.)

To všechno známo asi o králi v té době, do níž spadá děj romanu tohoto. Ale Jir. neví o tom ničeho, a vypravuje o slavnostech při sňatku krále s Žofií, druhou manželkou, zná jen bajky, jak již ty smyšlenky *Pubička* sám nazval, o kouscích kejklířů králových; o chování se krále k manželkám rovněž ničeho z vypravování nezvime, poněvadž nebývalo právě příkladné.

A milci královi, dle Jiráskova vesměs »lidé dobré vůle« (227), kteří rovněž »chtějí staviti nepořádky kněžské« (177), jsou pravými beránky, již jen práva králova hájí proti různým oněm »lotrům,« kněžím a pánům »vlády, cti a statků« žádostivým. Jak nešetrně, sprostě chovali se lidé ti proti kněžstvu, lze souditi ze slov výše uvedených a z některých zpráv, podaných v dějepise Palackého (na př. II. 2. 255).

Je tu též hodně horování pro kapli Betlemskou, již působením onoho ideálního mistra Jana z české kolleje založili a nadali bohatý kramář Kříž i dvořenín králův Jan z Milheima, aby se tam »mnichům a pyšným kněžím velikým povědělo po pravdě« (104), aby se tam hlásalo »slovo Boží, pravé, ryzí, svobodné slovo Boží« (239). A když kaple dostavena, jde náhodou kolem ní mladý student Hus a touží, by mohl tam jednou býti kazatelem. Když pak mu přítel podotkne, že »u nové kaple... není žádného tučného benefícia,« odpovídá: »Necht. Ale rád bych kázal.« (236.) Dostí podivné znějí slova ta v ústech mladého studenta Husa, který, jak sám o sobě praví (srv. »Sebrané spisy Husovy« vydáním K. J. Erbena, I. 302—307), chtěje doby té »vstoupiti do stavu duchovního, nemyslíl při tom na nic jiného než na dobré bydlo.« (Tom. III. 433.) I v těch slovech patrná tendence Jir., aby již kolem hlavy mladého studenta Husa od dětství bleskotala aureola světce.

Episodicky vypravuje se ještě o lásce Žida Josefa k Malce, dceři Šalunově, která v klášteře pokřtěna, by napravila, v čem otec

se prohřešil proti Kristu, přehne však s miláčkem svým, jenž chce pomstiti se nad křesťany pro vraždění velkonoční; ale žárlivá vnučka bohatého Merkla, Recha, chtějíc sokyni svou vydati v ruce křesťanů, vydá jim bezděčně také Josefa, jenž na útěku se poraní a umře. Tyto postavy nejsou tak stereotypní jako Ohnivce i Aleny, čímž celá milostná historie má ráz větší pravdivosti.

Konečně připomínáme, že také »Syn Ohnivcův« poctěn byl 1889 cenou ze základu Beneše Třebízského. A. V.

Zapadlé hvězdy. Básně *Karla Kučery*. V Praze 1890. Nakl. J. Otto. Str. 136. „Salonní bibl.“ č. 69.

V prvním, největším oddíle předvedena řada mythologických postav a lyrických výlevů jejich, ze kterých společnou ozvěnou zaznívá oslava umění. Bohyně Leto marně hledá útulku, až jej konečně najde na Delu, kde narodí se jí Apollon:

tu ostrov Delos smutný, pustý, chudý
palmami zkvět' a v slunci zaplál rudý
a barvou duh.

Zajisté podivné to úkazy. Srovnání s poesii sestruje básník na konci takto:

Ó poesie! v nebes kruhu světa (co to?)
jak bludná Leto záře tvoje vzlétá,
však tupý dav
tě žene v tmu, až jako bleskem s výše
v práh slétne osamělé chýše
tvůj zlatohlav.

Po vzletném rozmachu čeká čtenář více než tento zcela povšechný obrat, a básník jistě také více chtěl říci, jen že se mu ten tupý dav nehodil. Apollon, kterého si obvyklejme myslíme zástupcem umění a poesie, se mu v tom letu ztratil, zůstala jen Leto a »zlatohlav poesie.«

»Sapfo« vrhá se do moře, ana prý hnala se za lyrou, kterou Foihos v oblaky vnesl; básník míní, že to »úředl vznešený, jež jí usoudila Moira, do smrti bloudit za hvězdou umění.« Tomu přebásnění mythu rozumím, ale tomu blahořečení opravdu nerozumím. Báseň z části psána lahodnými šestiněry časoměrnými, honosíc se i jinak krásnými obrazy; nepromyšleným zdá se mi příměr:

stanula v snách Sapfo, hlalolic zpěvy, jež jako včelky
vzlétaly z úlu hader do tiché noci bouřně a sladce.

• . »Nioba« apostrofována sochařem Skopou v soše jim vzdělané — jako prý »božský deminrg mrtvou hmotu z bezdných vynesl tůňi a dechem tvůrčím vzbudil ku životu«:

s hořkostí jsem chápal
ze skonu tvého, dým že lidský zápal
chtít bohům na roveň se z prachu vznést; —
přec pýcha tvá Olympu vzdorující,
jak zízlivému horským byla zřídlem,
zkaď sílu pil jsem, palmy ratolestí, atd.

Týž umělec mluví též o »myšlenek svých runě.« Zeus mu odpustí ten vzdor přímluvou Palladinou, odůvodněnou prý tím, že

socha je dílo „hlavy jemu rovné,“ ale ztrestá jej aspoň tím, že jméno jeho jakožto původce sochy bude zapomněno.

„Zeus“ v soše Feidiově potupen od Nerona: tu zahřmí, a kněz Damofon hlásá lidu, že Zeus, byť i nebyl na Olympu, žije v té soše.

Podobně i jiné motivy antické zakládají se na síle umění, poesie a lásky: v tom smyslu vesměs modernisovány zvolené předměty. Panova syrinx i tu zaznívá. Afrodita hovoří v hromadě bohů na věčnou rozchodnou o Jehově, Buddhovi, Ježíši atd. Epilogem o Konstantinu, jenž na sochu Apollona z Troje dává diadem s hřeby kříže Kristova, končí se první oddíl.

„Legendy“ poněkud též na zmíněnou základní myšlenku připomínají. V boji „o tělo Mojžíšovo mrtvé, bledé“ (rýmuje se s předešlým „vede“), osobila si je žena jeho Sefora, a tak žena prý v odvěkém boji dobra a zla ďáblu z rukou vzala kořist (jakou?), vše láskou přemohši: neboť omnia vincit amor, jak četl básník v legendě mnicha sinajského dle Vergilia. Legenda ta chce býti vánoční.

„Pomník sv. Bedy,“ spolunních to Bedův zkamenělý, an slepému Bedovi při vycházce namluvil, že před ním čekají zástupové na kázání, a sv. Beda kázal — skalám: povstala bouře mnicha obrátila.

„Frà Giovanni da Fiesole“ při malbě nástěnné hloubá, jak by v Kristově tváři zobrazil trojí ráz ze života jeho (slavný vjezd, poslední večeři, ukřižování); ale prst váhá dáti se do práce:

Jen slzí přival z očí jemu kanul
jak okean by opustil své břehy (!).

Upadne ve snění, i zdá se mu, jak andělé hlavu dohotoví.

A od té doby mnicha slulo jméno
Fra Angelico.

„Zpěvy historické“ jsou místy velmi krásné, na př. „Svato-václavská koruna“: sv. Václavu snata koruna, aby se jí použilo na korunu královskou; Karla IV. tíží to jako velké provinění, věnuje novou korunu sv. Václavu, jenž ho ujišťuje, že korunu svou stále podržel, ana

koruny této nesmrtná zoře
českého lidu láska je vroucí.

„Kříž Božetěchův.“ Božetěch vrací se do kláštera s cesty římské i ohlašuje bratřím blízké zapuzení, jak mu věstil sv. Prokop. „Sedlecká legenda“ líčí, kterak slepý mnich zasypán kostmi bludařův, jež rovnal, máje tak aspoň bludaře stihati a zraku nabýti.

„Strážný duch“ hrobky Žerotínův ochrání ji od lupičů; Karel Žerotín lčen příliš sentimentálně. „Na Zbraslavi“ mladý mnich zavražděn vpadlým Korandou, svým otcem.

Sloh nad míru květnatý a přeplněný, takoruka stále s umělou bravurností rozváděný, vadí všem básním, nejvíce pak legendám a zpěvům historickým, které jsou lepší částí sbírky.

„Tři štědré večery“ staříčkého faráře v horské visce, již od cizáctví zachránil, jest idyllický obrázek velmi zdařilý, plný něhy

a tklivosti. Vzpomínky páně farářovy velevhodně umístěny v poslední ten štědrý večer jeho života, vzpomínky to na život rodinný, studentskou lásku, smrt matčinu — a vše to vystiženo jemnou a bohatou lícní. Jež ovšem zase mohla býti poněkud prostší: z dumání vytrhnou pana faráře farníci se stromkem vánočním. Reflexe básníková vidí tři hvězdy zářiti před zrakem farářovým: z jedné usmívati se zdála tvář děvy, z druhé láska matčina. z třetí »jak oko Boha — láska ku otčině.« Myslím, že příběh sám lépe mluví, než ten komentář, který zajímá jen jakožto charakteristika způsobu básníkovy. Základní nálada sbírky (o umění a poesii) i v té idylle básníka jímá:

Betlemská noci! posle lásky boží!
jak tebe vítám s duší roztouženou!
v tůň času prázdnou, v liché žití shony,
v ryk starostí, jež ku hrobu nás ženou,
ty stále zvoníš poesie zvony
a růže kouzlíš na chudobném hloží,
jež sluje život; — hvězdo bajných světů!
v zem otců mých déšť lásky nasyp květů.

Takové pojmání předmětů zde naznačených sotva lze schváliti: jest »svět bajný« a zdajový. a má své právo; jest svět realní, a má taktéž své právo. Básník náš míří na svět realní, stěžuje si do něho, ale celá půda, na které se pohybuje, jest nerealní, je vzdušná; tím i vážné myšlenky jeho unikají do povětří, skutečná váha jejich jest úplně seslabena pojetím pouze fantastickým. Tím se životním a vážným námětům ubližuje, neboť se rozplývají v přeludy. Proto závěrečná hymna »Geniům« jen s tímto grano salis může najíti ohlasu.

Buď zdraven duchu (tvůrčí), vším, co v světě dýše,
tys pramen všeho, bez mezí tvá říše —
co potopa je světa, záhuba?
Ty jako Noe zbuduješ nám lodi,
že k žití opět v ráj nás doprovodí —
snů, idealů kotva paluba.

Nehledíc k formálním nedostatkům a neobratnostem hymny té, idea její — s níž na celou sbírku třeba pohlížeti — trpí právě onou záměnou světa vidinného se skutečným. a hesla onoho — domněle správná a vřídci — mají řídit tento; takto při všech formálních přednostech sbírky nelze nepozorovati jakéhosi zvětrání a sploštění závažných předmětů ve sbírce opěvovaných. Theorie názoru básníkovy je theorie o vševládosti illuse umělecké: ta pak ovšem nedovede uznati, natož šetřiti předmětů vyšších a vážnějších, a takto je spíše ničí, než aby — jak se domnívá a jak má — k oblibě a důrazu jim pomohla.¹⁾

P.

Dante Alighieri: Božská komedie. Rozměrem originalu přeložil *Jaroslav Vrchlický*. Díl II. „Očistec.“ (Č. d.)

Této síly, praví Virgil, nepoznáváme (nepostřehujeme), není-li činnou, aniž se sama jinak ukazuje, než jen účinem (síly nevidíme,

¹⁾ Jednotlivé oddíly celé věnovány některým básníkům, a některé básně zase ještě mají zvláštní věnování; ostýchám se takorůzka to zvlášť uváděti, boje se, aby výtka nestala se tak malichernou, jak jest vytýkaný ten obyčej sám.

nýbrž činnost její a účín), jako život rostliny se projevuje zeleným listím; takováto síla podstatná v údobě lidské (v duchu lidském) jest poznání či znalost prvních a základních pravd (principia prima logica) a touha po prvních věcech žádoucích (na př. milovati sebe, milovati dobro, žádati svou blaženost a p.); obojí jest v člověku. aniž by věděl, odkud se vzalo:

v. 55. Tak neví člověk, odkud pochopení
v něm prvních pojmů, odkud ona touha
po prvních věcech, jež má od zrození;

má-li je od zrození. jakž »touha po nich«?

Toto obojí, pokračuje Virgil, jest ve vás tak. jako ve včele jest přirozená schopnost či pud dělati med, a protož první vůle (první její hnutí) není schopna ani chvály ani haný (není přičetná):

v. 58. Jak včela pud dělati med, tož pouhá
ta náklonnost, ta nezaslouží chvály,
a chybí též, kdo hanou se jí rouhá;

ačkoli k této první vůli se připojuje všecka další. (kteráž pak jest buď dobrá nebo zlá. nejednáte v této další vůli přirozeně a tudíž nezbytně, nýbrž) vrozena jest vám síla. kteráž (u volbě) vám radí a kteráž střeziti má práh svolení (dán jest vám rozum, kterýž vás vede, abyste nesvolili zlu); tato síla jest původem zásluhy (principem přičetnosti). podle toho připouští-li lásku dobrou a odmítá-li zlou:

v. 61. Byť síly druhé na souzvuk v ní hrály,
vám vrozena též ctnost, která vám radí;
na prahu svolení ten strážce stálý.
A ona láska, k zlu když ve vás řádí
neb k dobru, toho původ je, ta ruku
vám podá a vás ku odměně svádí;

síla, která radí, je »ctnost« a »láska«!

Ti, kteří tuto věc až do dna zkonmali (filosofové), poznali. že člověk svoboděn jest u volbě. a proto zanechali světu mravnost (učení o mravech či etiku). kteráž by nemožna byla. kdyby člověk nebyl svoboděn: a protož i kdyby nejen první hnutí vůle. nýbrž i všecko další (pocházelo z přirozenosti a tudíž) bylo nezbytné, přece jest ve vás moc a síla, byste je na uzdě drželi:

v. 70. A dejme tomu, z nutnosti že síly
by každá láska žárem ve vás vzplála,
jest vaše věc, žár byste ukrotili.

Beatrice tuto vznešenou sílu jmenuje svobodný rozhod:

v. 73. A volnost vůle to jest, kterou zvala
ctnou silou Bice...

tedy ani »ctnost« ani »lásku.« nýbrž volnost vůle.

Laskavý čtenář poznává, že Dante v tomto a předešlém zpěvu vyvinuje svobodu lidské vůle a zároveň různé způsoby poblouzení jejího, a že takto podává odůvodnění. rozvrh a krátký obsah celého II. dílu komedie. by čtenář jasného rozhledu a přehledu nabyl; podle znění překladu však ho nenabude.

Na to spatřili básníci nový zástup duší; dvě z nich uvádějí příklady horlivosti v dobrém (opak liknavosti): Pannu Marii chvátající

do hor, aby navštívila Alžbětu, svou příbuznou, a Caesara chvátajícího přes Marsilii, by dobyl Ilerdy; jiné duše, chtějící svou váhavost za živa napravit v očistci, volají: rychle, rychle! ať nemaříme času pro málo lásky!

v. 102.

... Jenž nezná míry,
v chvat dejme se, ať láskou, která miji,
čas neztratíme...

tož by chybu per defectum napravovaly chybou per excessum; ale hřích hřichem se nenapravuje!

Pak uvádí Dante zejména některé, kteří se tuto z váhavosti a liknavosti očisťují: opata z Verony, lid israelský na poušti a část druhův Eneášových.

Zpěv XIX. Dante usne a zdá se mu, že vidí ženu ohyzdnou, koktavou, šilhavou, krivonohou, chromou na rukou, bledou, tak že strach bylo se na ni podívat (symbol hřichu a lákání jeho): libým hlasem lákala k sobě slibujíc blaženost světskou, již člověk obvykle hledá v bohatství, pokrmu a rozkošech smyslných; ještě nedomluvila, a již se ukázala žena svatá (zosobnělá Čtnost nebo Lucie, symbol milosti osvěťující), kteráž hřích a jeho blaženost lichou ukázala ve světle pravém; procitnuv pak kráčel s Virgilem dále, a uviděl anděla, jenž jim cestu do pátého kruhu ukázal. ovíváním křídel opět jedno P s čela Danteova smazal, a pravil, že blahoslavení jsou lkající, protože budou mít duše bohaté na útěchu:

v. 50.

Jak šťastni jsou, děl, kteří v smutku lkají,
ten smutek bude jejich duším k blahu.

Vejdou do pátého kruhu a vidí zástup ležících hubou na zemi, a na rukou a nohou svázaných a vzdychajících: »přilnula k podlaze duše má« (žalm 118. 25. jsou to lakomci): Dante osloví jednoho, jenž mu praví, že jest papež Hadrian V. a že trpí zde pro lakotu, protože hřichu toho nezanechal, až když papežem se stal: tu pak poznáv klam života pozemského (jenž nemůže dáti blaženosti slibované), zatoužil po životě věčném, ovšem již poněkud pozdě, neboť zemřel 38. den po volbě; na otázku Danteovu, proč zde duše leží obličejem k zemi obrácené, odpovídá: jako se nepozdvihlo oko naše (na zemi) vzhůru, utkvěvši na věcech pozemských, tak je zde spravedlnost Boží k zemi sklání, a jako lakota udusila naši lásku ke všemu dobru, a tím všecken skutek je ztracen (nemá zasluby), tak spravedlnost nás zde jímá na rukou a nohou svázané, a jak dlouho se spravedlivému Pánu libiti bude, tak dlouho zde budeme ležeti roztaženi:

v. 118.

Když oči naše výš se nevznášejí,
ku světským statkům jsouce obráceny,
zde spravedlnost v zem se uklánějí.
A lakotou že v nás jsou udušeny
vše pudy k dobru, a tím dobré činy,
zde spravedlnost nás drží ujařmeny.

přítomný čas »nevznášejí« a »jsou« není zde na místě, neboť by mohl svěsti čtenáře k domněnce, že ani v očistci se oči jejich výše

nevznášejí, a že i tam jest udušena všecka láska k dobru; potom z pudu nevycházejí činy přičetné.

Dante poklekl z úcty k papeži, ale tento praví: vstaň, bratře, nemyl se! jsem jak ty a všickni ostatní sluha jedné moci (Boží). t. j. jsem tvor, a protož mi nepatří čest, jakáž Bohu se vzdává (vzato ze Zjevení sv. Jana 19. 10: »i padl jsem k nohám jeho (anděla), abych se mu klaněl. I di mi: hled', abys toho nečinil; jsemť spolu služebník tvůj i bratři tvých«):

v. 113. vstaň, bratře můj, a se mnou mluv jen stoje,
on odvětil, jsem jak ty sluha Pána,
ó neklam se, jak jiných jest moc moje (sic).

Zpěv XX. Jiná duše uvádí proti lakotě příklady chudoby a štědrosti: Pannu Marii, jež neměla, kam by položila novorozeného syna, Fabricia Římana, jenž nedal se podplatiti Pyrrhem, a sv. Mikuláše, jenž tajně dal věno všem dívkám, kteréž pro velikou chudobu byly v nebezpečí, že zaprodají svou ctnost; Dante pozná, že mluvící jest Hugo Capet, a rozmlouvá s ním; tento svým potomkům vytýká násilí a nepravosti, ku kterým je svedla nenasytná lakota; Danteovi, tážícímu se, proč chválu ctnou obnovuje, t. proč uváděl ony příklady, obzvláště o Panně Marii, odpovídá, že to, co o Panně Marii pravil, jest jejich modlitba a rozjímání, pokud den trvá; když pak se setíni, že uvádějí příklady trestané lakoty (lesk a slávu ctnosti opěvují ve dne, hrůzu a ohyzdu hříchu v noci):

v. 99. ... věř, že skýtá
to jméno, jediný náš pláč, vždy jemně
nám útěchu, den dokud trvá; v notu
pak přejdem jinou, noc když vstane temně;

original však nepraví, že jméno Panny Marie jest jediný pláč těchto duší.

Pak uvádí příklady potrestané lakoty: Pygmaliona, Midasa, Sufiru atd. — Hora se zachvěje, a slyšeti se všech stran »Gloria in excelsis«; jako druhdy pastýři divili se, že neočekávaně zazněl neznámý dosud chvalozpěv, tak nyní Dante se diví, že hora se zachvěla: žádná nevědomost mne — neklame-li mne paměť — tak žádostivým po vědění neučinila, jako tato (proč hora se zachvěla):

v. 145. Tak touhy po vědění silné záry
s mou nevědomostí boj nezačaly,
— můj duch vzpomínkou je-li posud iarf —,
jak tenkrát v moji mysli plápolaly.

Zpěv XXI. Básníci hledajíce, kudy by vystoupili do šestého kruhu, potkají duši básníka Statia († asi 96. r. po Kr. P.); tento praví: proč kráčíte tak směle, jste-li stíny (duše zemřelých), jež Bůh neodůstojnil vystoupiti vzhůru (do nebe)? kdo vás dovedl tak daleko po těchto schodech (po té hoře, po níž se vystupuje do nebe)?

v. 19. Jak, odvětil, co rychle naše noha
vpřed spěla, jste-li stíny zavržené,
eť až k těm schodům dovedla vás vloha?

Virgil odpověděl: kdybys popatřil na znamení, jež tento (na

čele) má, a jež anděl mu (na čele) označil, viděl bys, že on s dobrými má královati (že nepatří mezi zavržené):

v. 22. A učitel můj: Viz, jak označené
zde toto čelo. Anděl na něm píše,
on přijíti má mezi oblažené.

On ještě neumřel a duše jeho, ač má i tvá sestra (ač taková, jako má i tvá), nemohla vystoupiti sama vzhůru, protože (jsouc ještě v těle) nevidí (nepoznává) jako my: protož byl jsem vyveden ze širého jícnu pekla (z předpekli). bych jemu ukázal (cestu), a budu jemu ukazovati, pokud ho vésti může moje škola (vědomost či věda lidská):

v. 28. Tu jeho duši neschopné, by zvedla
— ač tvá jak má jest sestra — křídla k letu,
jíž nemožno, jak nám, by vše tu zhlédla.
Já z širé sluje pekla vrácen světu
mám vůdcem hýt, a tím též budu dále,
jak vědomost má stačí...

Virgil pak se táže Statia, proč hora se zachvěla, a Dante praví: tak mi otázkou svou trefil do ucha jehly (do samého středu) mé žádosti (dověděti se, proč hora se zachvěla), že pro naději (na splnění) moje žízeň stala se méně palčivou (moje dychtivost se umenšila):

v. 37. Ta otázka hned jak nit v ucho jehly
v mé přání vběhla, naděj kmitla spoře,
jí moje žáry menší silou šlehly;

Statius odpovídá: na této hoře vládne řád a zvyk, a prosta jest hora všeho jinačení, kteréž způsobeno bývá vzduchem, vodou a jinými silami přírodními, a jest tu jedna toliko příčina jeho, přijímá-li totiž nebe samo sebou v sebe duši očistěnou; protož hora se otrásá a chvalozpěv se rozléhá, kdykoliv duše dokončivši očistu vzhůru k nebi se vznáší: jediný důkaz, že duše očistěna jest, jest chtění, jež najednou duši pronikne, a jež prosto jest svazku a volno, by zaměnilo společnost (aby opustilo společnost duši v očistci):

v. 61. Jen vůlí svou se duše čistá skvěje,
ta duši svobodnou tak zcela schvátí,
že radostně stav svůj si změnit přeje;

duše (z těla vyšedši) ihned by se hotovila vystupovati do nebe, ještě než očistěna jest; ale vůle ji nenechá vystupovati, protože spravedlnost Boží vloží do duše takovou vůli (ochotu) k mukám, jakou měla za živa ke hříchům (t. j. ačkoli duše, jak z těla vykročí, co nejvíce si přeje vejíti hned do blaženosti věčné, přece tak se nestane, neboť Bůh v ni vleje vůli, že chce očistiti se ze skvrn a zbytků hřichu tak dlouho, až učiní zadosť spravedlnosti: nechce ihned vystoupiti do nebe, nýbrž chce napřed trpěti:

v. 64. Prv chce tak duše, touhu však ji krátí
z muk radost, jež jest bohem stanovena,
jak dříve z hřichu, proč se musí kátí;

Statius pokračuje: a já, jenž ležím v této bolesti 500 let a více, teprve nyní zatoužil jsem po lepším bytu:

v. 67. Má duše více v mukách ujařmena
než pět set roků, teprv nyní vůlí
po lepším bytu byla uchváčena;

proto jste pozorovali, že hora se pohnula a že zbožné duše chváln
vzdávaly Bohu, (za něž prosím,) aby je brzo nahoru poslal:

v. 70. Též cítil jsi, jak skály se tu hnuly,
a chvalozpěvy kolem zbožných duchů,
jak vyš ji Pán zved, zde se rozlehly.

Na to Statius velebi Virgila, který se mu teprve dal poznati,
a provází pak stále básnky oba na celé cestě očištěm.

Zpěv XXII. Statius dále vypravuje Virgilovi, že byl v tomto
kruhu pátém ne pro lakomost, nýbrž pro marnotratnost (druhá krajnost
štědroty), a zvolá: jak mnozí vstanou (při posledním soudu) s ostří-
hanými vlasy (znak zavrženců, viz »Peklo,« VII, 57) pro nevědomost
(že by marnotratnost byla hřích)! pro tuto neomluvitelnou nevědomost
marnotratník nelituje hříchu toho po celý život, ba ani v posledním
okamžiku života:

v. 46. Jak mnozí sténají tam ostříhání,
že lítost nevzbudili pro tu vinu
ni v životě, ni při svém umírání;

praví pak, že čtením básní Virgilových stal se básníkem a křesťanem:

v. 73. Tak ve mně tebou křesťan-básník vzhatý;

ale byl vlažný u vyznávání víry, a proto musel dlouho dliti ve čtvrtém
kruhu očiště; ptá se pak Virgila po některých spisovatelech (Terentiovi,
Plautovi a p.), načež Virgil odpovídá, že jsou s ním v předpekli; pak
spatří Dante na cestě strom plný ovoce vonného, z jehož listů zaznívá
hlas zapovídající požívatí ovoce toho, a uvádějící některé příklady
střídmosti: Pannu Marii, staré Římanky, proroka Daniele a sv. Jana
Křtitele.

Zpěv XXIII. Básníci setkali se v šestém kruhu s těmi, kteří za
svou nestřídmost v jídle a pití jsou tuto trestáni hladem a žizní,
a jsou velmi hubení a vychudlí: Forese Donati, příbuzný Danteův,
rozmlouvá s nimi a kárá nestoudnost žen florentských.

Zpěv XXIV. Bonagiunta básník rozmlouvá s Danteem o básnictví;
pak přicházejí k jinému stromu; hlas volá příklady nestřídmosti:
Evn, centaury a vojiny Gedeonovi, kteří při pití vody nestřídmost
na jevo dali, tak že jich Gedeon nechtěl vzít s sebou, an sestupoval
proti Madianským (kniha Soudců, 7, 5—7):

v. 124. (vzpomeňte) i židů těch, jenž v zmalátnění líném
po víně nemohli jít s Gedeonem,
když proti Madianu spěl hor klínem;

na to anděl smaže šesté P s čela Danteova. (O. p) Dr. V. Šimanko.

Esaius Tegnér: Píseň o Frithiofovi. Přeložil J. V. Sládek. (O.)

Jest pak stručně obsah »Frithiofs Sagy« tento: Starý norský
král Bele měl kromě synů Helgea a Halldana sličnou dceru Ingeborgu,
která byla po staroskandinávském mravu vychována na dvorci Hildinga,
bondea (po česku sedláka), spolu se synem »svobodníka« a věrného

přítele krále, Thorsten Vikingssona, Frithiofem. Mladí lidé milují se jako bratr a sestra. (Zpěv I.) Král Bele a Thorsten před smrtí svou napomínají děti své k svornosti a věrnému přátelství. (II.) Zpěv třetí obsahuje popis dědictví Frithiofova a nastoupení vlády společně Helgem a Halfdanem, Frithiof na hostině, ku které královské syny s jejich sestrou pozval, požádal o ruku Ingeborgy, ale byv odmrštěn v hněvu rozsekne mečem svým »Angurvadelem« Helgeův štít a vypoví mu věrnost a poslušnost. (IV.) O ruku Ingeborgy však zažádá také sousední, stáříčkový král Ring, ale jest rovněž odmítnut, ba i pohaněn. Rozhněván vypoví královským bratřím válku. Bratři ukryjí sestru svou ve chrámě Balderově. (V.) Bratři v nouzi pošlou k Frithiofovi, jehož statečnost znají, Hildinga, jeho pěstouna, se žádosti, by jim pomohl. Frithiof, jenž právě s věrným druhem svým, Björnem, v šachy hraje, odpoví záporně odpovědmi, které se ovšem přímo hry dotýkají, ale také trefně k situaci odnášejí. (VI.) Za to však v noci potají dochází za Ingeborgou do Balderova háje. (VII.) Dovědév se král Helge o tom, za trest vyšle ho pro poplatek k Angantyrovi, cizímu králi. (VIII.) Po dojemném loučení následuje nárek Ingeborgy (IX.), ale Frithiof šťastně dostane se k cíli (X.), kdež se mu dostane přátelského přijetí. (XI.) Vrátiv se domů nalezne rodný dům svůj v prach a popel obrácený, tak se hanebně na Frithiofovi pomstil Helge, že byl poražen od Ringa, jemuž svou sestru obětovati musil. (XII.) Rozkácen vstoupí do Balderova chrámu, kdež se právě letní slavnost konala, a hodí přivezený poplatek Helgemu na hlavu. Nastane zmatek, v němž socha Balderova do plamenův obětních se sřítí, chrám se chytne a shoří. (XIII.) Frithiof za pohanění a znesvěcení chrámu prohlášen od lidu za vyhnance. (XIV.) Tu s Björnem vydá se na dobrodružství po moři (XV.), až konečně vzplane v něm touha podívat se do otčiny. Marně ho z toho zrazuje Björn. (XVI.) Přistane v říši Ringově, ale jakkoli v přestrojení odeběře se ku dvoru, přece jest poznán. Pozván od krále zůstane přes zimu na královském dvoře (XVII.), kdež na jevo dá při jízdě na ledě svou sílu. (XVIII.) Když Frithiof šťastně obстоjí ve zkoušce, — které ho Ring podrobil tím, že v klíně jeho zdánlivě zdřímne chtěje se přesvědčiti, nesáhne-li na něho rukou vražednou, — ustanoví jej ochrancem syna svého a Ingeborgy (zpěv XIX. a XX.) po smrti své. Následuje pohřební zpěv (»drapa«) ku cti a chvále zesnulého krále. Shromážděný lid chce Frithiofa učiniti svým králem, ale Frithiof nepřijme volby, spokojí se správou království. (XXII.) Dá potom obnoviti chrám Balderův, jak mu jej u vidění na hrobě otcově »Norny« ukáží (XXIII.), při zasvěcení obnoveného chrámu sejme velekněz klatbu s něho, a Ingeborg podá ruku svou příteli svému z mládí. — Tot asi v hlavních obrysech obsah písně, jejímž dějištěm jest Norsko, a tož kraj Bergen. Tam po obou stranách Sognefjordu prostíralo se království Belovo.

Jak z náčrtku toho vidno, nečiní »Frithiofs Saga« jednolitého celku, tak že ji v přísném a užším slova významu nelze nazvati »eposem,« nýbrž správněji básní lyricko-epickou. Jest to vlastně

cyklus drobných básní dílem lyrických, dílem čistě epických, ale básní skvělých se překrásnými obrazy a myšlenkami. Vše pak provanuto jest duchem nordické mythologie, již užito v té míře, že čtoucímu k nemalé jest obtíži. Co však zvláštní svěžesti a kouzelného půvabu celku dodává, jest pestrá forma. Téměř všechny druhy básnických rozměrů v básni té nalazáme zastoupeny, hned rozmarně a půvabně, zpěvným tempem jambickým plyne, hned čtyřstopým, hned více-měrným, s nímž se střídá druhdy alexandrin, dodávající živosti a rychlosti toku básnickému, jinde zase máte trochej a daktyl, ba ani šestiměr nechybí, a vše to spojováno jest rýmem přepestrým, hned sdruženým, hned obkročným, tu střídavým, onde zase přerývaným. Zkrátka, pravdu má Etof Tegnér, knihovník university lundské, nejlepší znatel básnických děl děda svého, když di, že žádný jiný básník švédský nepředčil Es. Tegnéra u volbě rozměru. Es. Tegnér dovedl lépe nežli kdo jiný rytmem a rýmem a druhdy i assonančním systemem vystihnouti a vyjádřiti vnitřní obsah a jádro toho kterého zpěvu. Ze všeho toho však také zřetelno, jakou pili věnovali musil překladatel originalu, nechtěl-li v ničem pelu jeho setřiti. A překlad Sládkův přiléhá, jak jsme již nahoře poznamenali, úplně a dokonale k originalu. Nejlépe asi vysvitne, že pravdu díme, několika ukázkami. Jak na př. pěkně se čte v rouše českém prostý a přece plastický zpěv I., zrovna jako v originale.

Na manském dvorci v pěji své
měl pěstoun Hilding štěpů dvě.
Tak sličných Sever neznal druhů,
a ntěšeně rostly v luhu atd.

Der växte uti i Hildings gård
två plantor under forstrans vård.
Ej Norden förr set två så sköna;
de växte härligt i det grona.
(Frithiof och Ingeborg.)

nebo na př. zpěv X., kde Tegnér tak výtečně vnější formou vystihl moře bouří a Frithiofův zápas s ním a jeho milostné vzpomínky:

Teď však roste val,
teď se v propast shoup',
v lánech vítr lkal
a praskot slyšet hloub.
Leč ať vlny bijou, hrozí
lod' v před i do boku,
Eliida, již sbili bozi,
odolá jich útoku.
Jako hvězdná spreha s čista
vesele si brázdí chod,
skáče jako kamzík jistá
přes propast i hory vod.

Men nu växer våg
nu fördjupas göl,
och det hviner i tåg
och det knackar i köl.
Dock, hur vågorna må strida,
tanlande nu med, nu mot,
gudatimrade Eliida
trotsar ännu deras hot.
Som ett stjernskott uti gvällen,
skjuter hon sin fart i fröjd,
hoppa, som en bock på fjällen,
öfver afgrund, öfver höjd.

A ještě malou ukázkou, jak dovedl Sládek vystihnouti assonanci originalu:

Sitter i högen
högättad höfding,
slagsvärd vid sidan,
skölden på arm.
Gångaren gode
gnäggar der inne
skrapar med guldhof
grundmurad graf.
(Rings drapa.)

Hrdý teď v hrobě
hrdina sedí,
meč pádný v pasu;
na páži štít.
Běhouu nu bodrý
bystro tam řije,
kopytem hrabe
hrazený hrob.

Ku konci ještě ukázka překladu Douchova a Sládkova:

Co v jihu já, jsouc dítkem severu?
Jsem příliš bledá pro ty růže v něm;
bezbarvá k jeho žáru jest má mysl:
ta na horkém by slunci zhořela
a s touhou hledělo by oko mé
k severní hvězdě, která věčně stojí,
stráž nebes, nad otců zde hrobkami.
Šlechtný Frithiof nemá zůstat
zem drahou, které hájít narozen,
ni odházeti slávu za malou
tu pouze věc, jež láska k děvici. (Doucha.)

Dceř Severu, co v jihu počít mám?
Jsem příliš bledá na ty jižní růže?
má duše nemá barev pro ten žeh
a slunce prudký žár by spálil ji,
a s tužbou hleděly by oči mé
k Severní hvězdě, stráží nebeské,
jež věčně dlí nad hroby otců mých.
Můj Frithiof šlechtný se nevzdálí
z té drahé otčiny, jež chránit má,
pro věc tak malou jako dívčí láska;
on zahoditi nemůž' slávu svou. (Sládek.)

A. Koudelka.

Z bratrských vlastí. Povídky od *Jos. D. Konráda*. V Praze 1890. Str. 297.

Cena 60 kr. „Ottovy Laciné knihovny národní“ č. 98.

Nové, zajímavé dějiště už předem vnadí a získává čtenáře pro děj, jenž se tam odehrál. Takovým dějištěm jistotně je Hercegovina, dobře známá z r. 1882. Z těchto bratrských vlastí si přinesl spis., bezpochyby že částečně z osobní zkušenosti, náměty ke třem povídkám v tomto svazku. Vlastně první, s názvem »Masopustní úterek«, povídkou není, je to živá líceň jedné z těch útrap, jakých zakoušelo rakouské vojsko v bojích proti hercegovským povstalcům. Vyličen tu jediný jenom den namáhavého pochodu s těžkým výzbrojem po kostrbatých cestách, a jediná noc při sněhové vánici a třeskuté zimě — ale jak názorně a proto i působivě! Více tu pověděno, než sáhodlouhým, byť sebe věrnějším popisem všech tehdejších svízeli. Nikdo nedočte se konce bez dojmu. — V povídce »Turecká vděčnost« podána jest postava starého, šedivého junáka Hercegovce, jenž slibiv věrnost rakouskému caru, nijak nedá se přiměti k účastenství v povstání, ani přátelskou domluvou, ani hrozbami, ani konečně ztrátou milého vnuka svého. Jediný tento poklad byl mu uloupen od povstaleckého vůdce. I hledá jej a při tom z vděčnosti zachraňuje mu život a donáší uloupené dítě Turek, kterému Hercegovce před lety obhájil při drancování nemocnou manželku. — Nejdelší jest vypravování o majoru Kasteličovi. Je to muž v nejlepším věku, u mužstva i u svých představených oblíbený. Dává se s praporem svým na pochod proti povstalcům, doufá, že osvědčí při tom svou válečnou obratnost a chrabrost. Těší se, že jde »Za vítězstvím«, jež mu přinese čest a povýšení. Ale naděje ho zklamaly, jakoby to byl spravedlivý trest za zločin před lety spáchaný. Dal totiž svými vojáky násilně pohaněti nevinnou děvku hercegovskou, jež potom se žalem utopila. Za to pronásleduje ho pomsta matky její. Nyní ho dostihuje a vyšínuje z mnoho-slibné dráhy jeho: návodem pomstychtivé matky jest od povstalců zajat, uvězněn a ztrácí zatím úplně důvěru svého generála. Zvláštními okolnostmi vzniklo proti němu podezření, že se stal sběhem. Proto když podařilo se mu z vězení vyváznouti, musí opustiti nadějnou dráhu vojenskou a jíti do výslužby. Jest to, řekli bychom, zajímavé dobrodružství, ale vyjádřena v něm idea spravedlnosti a celé provedení činí z povídky téměř drama. Major Kastelič ve svém zločinu

vidí ohromnou skvrnu, která lpí na jeho minulé vojenské službě. »Čím více v hodnosti a v důvěře u velitelů svých postupoval, tím ta skvrna byla palčivější a větší. V té chvíli (když svědomí se v něm znova probudilo) spočívala na něm umořující tíhou, naplňovala ho trpkostí a rozčilením, aniž mohl nabýti zase klidu a důvěry sama v sebe.« A když potom ve svém vězení očekával trapnou smrt a toto »kruté nebezpečí přimělo ho zase vzpomenouti na modlitbu a věřiti ve spravedlnost a milost boží, nepochyboval, že po soudě božím musí odpykati těžce všechno to, čím na dívce se provinil. Svoje vězení a útrapy pokládal za přisouzený trest, nepochyboval o tom, mysl jeho v těch okamžicích věřila by i pověrám.«¹⁾ Když potom z vězení unikl, jsou první kroky jeho ke hrobu mrtvé dívky, tam spatří její modlitu se matka její a odponští mu jeho zločin. Tot idea děje. Vinnikovi dostává se zaslouženého trestu, zločin pak podán jako věc zavržení hodná, a sice způsobem šetrným: nepověděno více, leč čeho bez uražení mravního citu nutně jest potřeba. Ostatně není tu žádných zápletek, osnova děje zcela jednoduchá, postup však nad míru živý, jednak proto, že děj vtěsnán jest v dobu poměrně velice krátkou. Samému majorovi »zdálo se, že už je to tuze. tuze dlouho, co byl z táboru unesen. Několikráte bylo mu rozpomínati se, že to není nic déle nežli den a noc. Za tu krátkou dobu vystřídalo se mu v hlavě tolik rozmanitých dojmů, jakoby byl mezi tím uběhl značný díl jeho života.« Jednak oživen jest děj přirozeným dialogem. Slohem psána jest kniha ve slovech i vazbě dobře srozumitelným. Určena jsouc pro zábavu, vyhovuje tomuto účelu uslechtilé a může proto s dobrým svědomím také do lidových knihoven se doporučiti.

J. Klenek.

Ruská knihovna. VIII. Spisy Ivana Sergějeviče Turgeněva.
~ Sv. 1. „Lovcovy zápisky.“ (O.)

Co se týče obsahu, možno rozdělití obrázky na několik řad. V první řadě podáno několik obrázků povahopisných ze života na venkově vůbec. Ihned v první povídce »Tchoř a Kalinyč« máme dvě originální postavy mužíka ruského: Tchoř jest usedlý, praktický, trochu v sebe uzavřený — realista, Kalinyč naopak romantik, blouznivec, nadšený idealista, živý a upřímný. Zajímavá je též postava padesátiletého trpaslíka, »jurodivce«, jenž střelení zvířat ve svém podivinství má za neodpuštělný hřích (Kasian z Krásné Meče). »Smrt« líčí, jak různě a »podivuhodně umírají« ruští sedláci; »Pěvci« ukazují, jakou zálibu má ruský lid ve zpěvu, a popisují zápas tří pěvců ve venkovské krčmě. — Ženy mužík si neváží, tropí si z ní jen smích, jak to viděti z některých povídek. Romantické lásky mužík nezná; romanticky může se zamilovati pouze »Újezdní lékař« do své pacientky, prosté dívky. Nešťastně zamilovala se venkovská kráska do komorníka lehkomyšlného, jenž si zahrál s oddanou mu dívkou a s cynismem na rtech v zoufalství jí

¹⁾ Spis. zajisté bez úmyslu těmito posledními slovy zmenšil ne-li docela zničil mravní cenu majorova sebepoznání, jak jest v předešlých větách vyličeeno.

zanechá (»Dostaveníčko«). Zvláštním půvabem tklivosti vyznačuje se pov. »Živé ostatky,« v níž vypravuje se o životě mladé, čiperné dívky, jež vyspěvši v nevěstu náhle stane se mrzákem i propuštěna z panské služby, dána do nemocnice, kde lékaři v zájmu vědy všelijak ji ztýrají; opuštěna světem leží trpitelka v kůlničce, sotva sebou hýbouc, spokojeně snáší bol jako dar z ruky Boží, víra a modlitba vroucí ji silí. ona vidí, že stav její má také výhody, jako že nemá tolik příležitostí hřešiti. Smrt není jí strašna, vysvobodí ji z utrpení. Sem možno ještě počítati pov. »Běžin luh,« kde hoši pasouce koně vypravují si strašidelné příběhy, a obrázek »Řinčí to!«

V řadě druhé vidíme zajímavější postavy statkářů. Dobrého jinak hraběte Petra Iljiče »maitressky« přivedly na mizinu a poddané do nouze (»Malinová voda«); zbytečným členem lidské společnosti je mluvka a vtipkař »Hamlet Ščigrovského újezda,« jenž nadarmo studoval Hegela a projezdil Evropu, právě tak jako oba nerozluční přátelé »Čertopchanov a Nedopjuskin,« mužové nemoudří a leniví: tento žije z milosti prvého, onen však přijde rovněž na mizinu, a rány se na něj jenjen sypou: uteče mu vášnivě milovaná cikánka Maša, jež mu byla »skoro jako žena,« zemře mu nejlepší přítel, čeled' se rozprchne, ukradou mu nejmilejšího koně Melek-Adě'a. Všemi opuštěn, nevykonav úkolů života svého, hyne Čertopchanov (Konec Čertopchanova). Sám v sobě rozerván je také hrdina pov. »Můj soused Radilov«; ves »Lebeďaň« je sídlem několika polozlotřilých statkářů; proti této zhýřilé šlechtě stojí rozumný »Jednodvorec Ovsjanikov,« bohatý muž, jenž nechce se zváti šlechticem, znaje vady statkářstva, moudře hospodáři a prostě žije.

V řadě třetí podává T. obrázky řádění nevolnictví, jehož barbarství tím více bije do očí, čím něžnější jsou kresby z přírody a ze života lidu. Výstupy z »kanceláře« paní Losňakové, v němž vládne násilí a železa, netroufá si autor ani popisovati, aby neurazil »citu čtenářův.« »Burmistr,« jenž nesvědomitěmu a nemilosrdnému pánu hodně podlízá, sedláky přivede na mizinu, že všichni u něho jsou zadlužení, z pomsty starce připraví o kravičku a syna mu dá odvésti k vojsku, jest »hotový pes.« Podobně si vede nevládný hajný »Birjuk,« týrá nemilosrdně sedláka, jenž z nouze chtěl odvézt si z lesa strom. Statkářka Tatjana Vasiljevna (»Lgov«) nedá žádnému ze služebných oženiti se, protože je sama svobodna. Nejhorší osud mají nevolnická děvčata. Naskytne-li se některému pěkný sňatek, nepřeje mu štěstí, uvrhnou je do neštěstí pro celý život. Arina, dcera starosty, jenž má velikou radost, že mu hezkou dceru vzalo panstvo do města na vzdělání, prosí o dovolení ke sňatku; paní nemá ráda vdaných komorných, odepře ji tedy; dívka svedena komorníkem a přinucena ke sňatku se starým a mrzutým mlynářem, hledá jinak život aspoň trochu si zpříjemniti (»Jermolaj mlynářka«). Šlechtický malostatkář »Petr Petrovič Karatajev« zamiloval se do nevolnice Matreny; chce ji vykoupiti od staré statkářky,

kteráž ji propustiti nechce. Dívka unesena, neopatrností svou prozradí se v úkrytu, kde jest, a bojíc se, by Karatajev neměl pro ni mrzutosti se soudy, sama se vrací zpět k paní své. Karatajev dá se na to do pítí, zpusťne, zadluží se.

Jak viděti, je tu pestrá galerie postav zajímavých; vypravování je lahodné, překlad, jak jsme srovnáním s originalem se přesvědčili, je plynňý a správný, jen některá cizí slova, jichž sice Rusi užívají, v češtině mohla býti přeložena, ježto názvy domácí jsou u nás běžnější, na př. místo rhomb, trapez atd. říkáme raději kosočtverec, lichoběžník; tomu spíše porozumí naše čtenářstvo. A. V.

Knihovna lidu a mládeže.

Některé myšlenky o knihovnách lidových. III. Ani slovy »knihy lidové« nevystihli jsme všechny vlastnosti, jichž požadovati třeba na dobré knize, určené pro širší vrstvy národní. Jsouť jádrem národa, jádrem lidu — **rodiny**. Ne každá — jinak dobrá — kniha lidová — hodí se již také pro — rodinu. A dodáváme hned: pro **českou** rodinu, pro **křesťanskou** rodinu. Proto ze spousty knih lidu »věnovaných« (!) vyloučíme všechny, které se proti českému a křesťanskému rázu našich rodin prohřešují, ač nechceme-li znemravnělosti ať ve věcech národních, ať náboženských vrata dokořán otevřiti. Není-li zrovna účelem té které knihy — ať účelem hlavním, ať vedlejším aspoň — aby onen vyznačený ráz rodin našich tříbila, šlechtila a síbila, nesmí ho při nejmenším seslabovati, ničiti. I po této stránce mohli bychom si od jiných národů vzíti příklad. Bývají lidové knihy jejich národním duchem takorba prosáklé, a mravní ušlechtilost jest jejich vůdčí hvězdou. A které z knih toho druhu hodí se pro rodinu? Odpověď je na snadě: ať svědomitý otec pokusí se tu kterou knihu své manželce a svým dětem předčítati hlasitě; ať tak jmenovitě učini — sám spisovatel. Uzná-li knihu za vhodnou a užitečnou — a srozumitelnou — své vlastní rodině, pak teprve ať ji vydá ku prospěchu rodin svého národa. (Upozorňujeme tuto na případný článek o předčítání v rodině v letošním »Obzoru« uveřejněný.) Předčítáním knihy v rodině poznáme i jiné její stránky: vedle srozumitelnosti, hlavně poutavost a zábavnost knihy. Všeobecné zívání není valným doporučením knihy. Známo je propovědění jistého člověka, že se snad někomu podaří donutiti nás, abychom knihu koupili, ale že nikterak není v moci jeho donutiti nás, abychom knihu do konce dočetli. Takovýmto způsobem lze z dobrých knih lidových vůbec učiniti výběr dobrých knih — rodinných. A tak by povstala dobrá knihovnička rodinná. Co bývalo před časy zbožným přáním, po případě chloubou předních rodin zámožných, vytváří se nyní jak věc možná, ba **žádoucí** pro každou rodinu, i nejchudší. V každé mohla a měla by býti sbírečka desíti až patnácti knížek dobrých, aby byla pramenem jak poučení a ušlechtění, tak i zábavy a osvěžení i pro »nejposlednější« (?) vrstvy národní.

Povznesete-li mravnost a rozumnou hospodárnost rodin takových, postoupí brzy i jinak platným působením svým mezi vrstvy -- přednější. Že se k tomu malá, ale dobrá knihovnička rodinná dobře hodí, nebude snad nikdo pochybovati. Ale jak tu třeba si počínati, aby rodiny naše takové knihovničky snadno si opatřily, aby však současně špatné knihy do nich se nevloudily? Prvá část otázky této — a v té míře i druhá — jest již částečně rozřešena našimi »dědictvími.« Tato zaopatřila již mnohým rodinám pěkné knihovny. Zvláště brněnské Dědictví sv. Cyrilla a Methoda hledí si všestrannějšího vzdělání svých členův, ano mezi knihami náboženskými vydalo též více spisů dějepisných, hospodářských, cestopisných. A ještě vydatněji by mohla dědictví tato působiti, kdyby místo jedné veliké knihy vydávalo jako dědictví sv. Mohara na Slovinsku více menších knížek, dvě poučné (hospodářské, životopisné atd.), jednu náboženskou a jednu zábavnou. Mohly by se dobře oba ústavy dotčené (brněnský i pražský) o společný program dohodnouti a na vzájem se doplňovati. Také by snad mohly přijímati menší roční vklady (na příklad jako »Maticе lidu« 1 zl. ročně). Že by tím časovým upravením nabyly oba ústavy popularnosti a hojně členstva, není pochybnosti. I ta věc, že by značnou část též světských spisovatelů ve své působení dostaly a též ostatní přiměly, aby českého i křesťanského rázu rodin našich při nejmenším šetřili, měla by účinek dalekosáhlý. Tak by potom přímo i nepřimo byla daleko větší část našich rodin v málo letech dobrými knihovničkami opatřena. Vždyť snáze získáme ku předplacení 10 členů po jedné zlatce, než jednoho s deseti zlatými, tak že při poněkud čilejším upozorňování by počet členů vzrostl do mnohých tisíců. A tak by veliká část otázky výše položené byla rozřešena.

Ale jak toho docílíme, aby do rodin našeho lidu špatné knihy se nedostaly? Částečně nám to naznačí odpověď k jiné otázce: Jak se takové knihy do rodin dostávají? Na předním místě knihkupeckou kolportáží. A tu dle pořekadla: »Jed léčí se jedem« — ať jest u nás postaráno o kolportáží dobrých spisů. Nařikati nečinně spíše škodí. Nelze-li na ten čas provésti pohodlné roznášení a rozprodej dobrých knih, není jiné pomoci, než aby přátelé ryziho rodinného života sami se věci uchopili a každé vhodné příležitosti (jako jsou křtiny, svatby, slavnosti atd.) použili buď k odbytí, buď k objednávce dobrých knížek. Také by neškodilo míti v zásobě něco menších dobrých knížek a dávat je příležitostně místo »zpropitného« dárkem; alespoň by se zamezilo prokouření, propití a prohraní dárku peněžitého, a v nejvíce případech by se docílilo výsledku blahodárného.

Je dále pravda, co se praví ve 2. čísle »Hlídky lit.« o činnosti a nečinnosti našeho časopisectva vůči literatuře vůbec, knihám lidovým zvláště. Jisto jest, že mnohá špatná kniha dostala se do rodin našich doporučením nesvědomitých novin. Tím jest též jisto, že by noviny mnohé dobré knize do rodin pomoci mohly, ano měly — vždyť je to jejich svatá povinnost. Či jest »politikem«, kdo nezná duševního hnutí lidu, jež zastupuje, jemuž se v čelo staví? Nenazveme ho

zcela dle zásluby pošetilem? A jak se má věc u našich novin politických vůbec? Mají zvláštní zpravodaje pro všechny možné odbory, ale nemají žádného — až na malé výjimky — pro hnutí duševní, pro život literární. Pularchové přílohy pro »soudní síň« a pro »denní kroniku,« pro nesmyslné povídačky, pro jízlivé, nactiutřačné a štváčské dopisy — a pro tyto »odborné« půl tuctu zpravodajů — to může být. Ale mít jednoho zpravodaje, který by za měsíc jednou na dva dobré spisy lid příhodně upozornil, to — není možná. A když již nemají a nemohou mít takového zpravodaje, kdyby aspoň z odborných listů literárních otiskovaly příhodné úryvky o dobrých spisech! K tomu stačí přece jenom troška dobré vůle, a věci by se prospělo. Avšak ani nabízené seznamy se neotiskují!

Doplňkem a po výtce i náhradou rodinných knihovniček jsou knihovny soukromé, obecní, farní, spolkové, školní. O působení knihoven soukromých těžko jest obecný soud pronést: mohli by tak učinit majetníci jejich sami. K zásluze jim budiž počítáno, jestliže dobrými spisy lid vzdělávají. Co se však týká knihoven veřejných, zvláště obecních, pak veřejných půjčoven, ty ovšem podléhají soudu veřejnosti. Knihoven obecních je dosud málo, máličko; a byla-li kde která zřízena, za krátko upadla v zapomenutí: nemá stálé, spolehlivé správy. Knihy buď leží v almárce v prachu, buď se ztratí na půjčkách. Knihovna taková nemá stálých příjmů, není ani řádně, ani soustavně doplňována... A přece by se daly knihovny obecní dobře zříditi a vésti. Předem je potřeba jistého základního fondu asi pěti set zlatých, aby roční úrok byl brán na doplňování knihovny. Správu knihovny vedl by stálý výbor, sestavený z osob obeznalých v literatuře na základě instrukcí zakladatelem fondu vytčených. Bylo by dále třeba dobrého knihovníka, který by se nestřídal každého roku s jiným, nýbrž po delší řadu let nesnadné práci knihovnické se věnoval. Náklad na vazbu knih hradil by se z mírného poplatku za půjčení, od něhož by nemajetní byli osvobozeni.

J. F—k.

Zábavná bibliotheka. Dílo CXXVI., seš. 15.—21., r. 1889. „Na přední stráž.“ Povídka od *Boleslava Prusa* (Alexandra Głowackého). Dle třetího přehlédnutého vydání s povolením spisovatelovým přeložil *Prokop B. Šup.* V Brně 1890. Tiskem a nákl. kniht. bened. rajhr. Str. 341. Cena 70 kr.

Zobrazen tu boj živlu německého, houfně stěhujícího se do krajín Poláky obydlených, s potomky Lechovými. Kolonie německé v polských zemích podporovány jsou vládou německou, neutěšenými poměry domácími hrozí zátopou pravěkým obyvatelům půdy polské. S přistěhovaletými Němci nemohou se měřit ani vyspělí židé polští, jak teprve obyčejný chlop, Josef Šlimák, majetník několika jiter pole, který s nimi sousedí? A přece se Šlimák nedal z rodné půdy vypudit, ačkoliv o něj hráli netoliko přistěhovaleci, zamýšlející jej připravit o pole, vhodné na vystavění povětrňáka, nýbrž i sousední žid. V boji s Němci zkusil Šlimák mnoho; ztratil čtyři nejmilejší osoby, avšak Němci ztratili půdu. Po dlouhém boji zvítězil utrapený, nevzdělaný

chlop, lpící na půdě rodné až do krajnosti, kterýmžto zakončením spis. vybízi k boji proti vetřelému živlu, a vítězství bojovníků nemine.

Povídku zajímavou činí věrná lícen kraje, života polského. Chlop Šlimák, hrdina vypravování, jest typem polského venkovana: zbožný, pověřivý, pracovitý, nevzdělaný, při tom však nadaný. Též ostatní stavy, jako kněžský, šlechtický, židé mají v povídce své představitele. Jež Prus vyznačným rysem jejich povahy nám vykreslil, tak že ponětí o životě polském nabýváme. Místy realismus Prusův zachází až do maličkosti; děj jest dosti suchý na tak rozsáhlou povídku. Překlad se dosti pěkně čte, až na některá místa a výrazy. Pro venkovské knihovny se hodí jen pro celkový směr děje; jinak méně. *J. Vyhřídál.*

Moravské povídky. Milé mládeži napsal *Ant. J. Zavadil*. I. V Telči 1891. Nakl. Em. Šolc. Cena 32 kr.

Pan spisovatel vybral si k povídkám svým místa velmi vhodná, neboť v Buchlově i v Cimburku zachovalo se doposud pověstí i vyprávěnek velmi mnoho. V první práci »Na Buchlově« vypravuje o stěti pytláka Mazúcha, jenž byl »loveckým právem« odsouzen k smrti, a dále o dceři po něm pozůstalé, Madlence. V povídce té nelíbí se nám, že lid odcházel s opovržením od dívky, která omdlela, když zaslechla, že jejího tatíčka odpravili proto, že v lesích vrchnostenských zastřelil několik kusů vysoké zvěře a několik zajíců (str. 9.). Myslíme, že lid spíše klnul soudci tak přísnému a ubohé děvy litoval. Vždyť lid doposud nepokládá za veliký hřích, když někdo panstvu několik kusů zvěře zastřelí. A nedivíme se tomu pranic, slyšíme-li ty veliké nářky, že zvěř úrodu ničí a panstvo škodného neplatí. A tenkrát nebylo jinak. — V povídce druhé vypravuje se o podivínu Bernardu z Cimburka, jenž z malicherné příčiny dal uvězniti a týrati starou Březulku a jejího vnuka Adama, který později zlému pánu život zachránil. — Třetí jedná o maceše, která nelitostně svého syna »mrzáčka« vyhání na žebrotu a pak o vyžebvané peníze ho olupuje. Vypravování jest dosti lahodné, ač by se nám lépe zamlouvalo, kdyby p. spis. užíval více přímé řeči. Až na některá nedopatření je řeč správná. V čele knihy je pěkný obrázek, poskytující pohled na hrad Buchlov a na omdlenou Madlenku.

»Moravské povídky« hodí se dobře pro žáky druhého a třetího stupně. *J. Hordák.*

Štědrý den. Povídka pro mládež. Napsal *V. Špaček*. („Besedy mládeže,“ svazek 269.) V Praze-Karlíně 1891. Nakl. M. Knapp. Str. 117.

Osuva povídky této jest jednoduchá. Opuštěného sirotka ujme se chudá vdova, ač má svých dítek dosti a sotva stačí s nejstarším synem vyživiti je. Však důvěřujíc Bohu, že se jí podaří i toho osiřelého hošíka dle možnosti opatřiti (*kde se jich nají pět, přiživí se i šestý*), rozhodne se hodného hošíka, jež původně jen na štědrý večer pozvala, u sebe podržeti. V tom ji utvrzuje i nejstarší syn, jenž doufá, že jim Bůh pomůže, a že se k nim s opuštěným dítkem i požehnání Boží přistěhuje. — A tuto myšlenku rozvádí a dovozuje spisovatel v celé povídce, a to věru zdařile. Světlé stránky děje také tím vynikají,

že celá povídka ustavena je z protiv. Proti hrdopysné a necitelné choti továrníkově položena jest chudá, zbožná a soucitná vdova, matka dělníka v továrně pracujícího; proti rozmazlenému synu továrníkovu postaven jest dotčený již sirotek atd. V celé povídce jest více světla nežli stínu, a je tak dobře. Děti mají rády světlo. Povídky pochmurné děti nevábí a — nejsou jim zdravý. Těší je šťastné a veselé zakončení. Ač se při obyčejných povídkách o takovém zakončení tu a tam vtipkuje, přece lidé zdravého citu očekávají a právem žádají, aby alespoň v povídkách dle práva a spravedlnosti každému se dostalo, co mu patří. Zakončení takové podobá se výsledku rozličných počtů: správný výsledek početní a spravedlivé zakončení povídky dají se spolu dobře srovnati. A tomuto požadavku poutavá povídka Špačkova vyhovuje. Dojat a uspokojen odkládá čtenář malý i dospělý povídku tuto. Dospělý čtenář toliko poznamená, že hošík-sirotek ze školy vystupující jest nad obyčej zmužnělý, a malý čtenář bude se diviti, že dovedli oba jmenovaní jinoši více než sedm let uchovati v tajnosti bydliště polepšujícího se syna továrníkovy. Věci pravděnepodobné otrásají v dětech důvěru v pravděpodobnost celé povídky. Dokládajíc, že povídka tato (ozdobená třemi obrázky) v prvním vydání vyšla v »Dědictví malíčkových,« kdež cenou počtena byla, doporučujeme ji pro knihovny. J. F—k.

Zábavy večerní. (Č. d.) Serie II. č. 1. „Vesnické povídky“ od *Ant. Trueby*. Ze špaň. přel. *Fr. Pohunek*. Str. 143.

Kniha obsahuje čtyry povídky: »Opilci,« »Věřím v Boha,« »Za živa v pekle« a »Sousedky.« — První z nich zabývá se náruživostí, již oddán je Menčeka, který svede Vavřinu, kováře dosud příčinlivého. Vavřina spustí se práce a chytne se pití, ženu svou Rozu utýrá, po ní usuzuje i dcerku svou desítiletou Marii, a teprv, když obě tyto andělské bytosti do hrobu přivedl a svůdce jeho v opilosti se zabil, obrátí se. — Vavřina oddává se pití z ješitnosti, pije sám i platí za druhé, aby neřekli, že je lakomý. Motiv ten zdá se trochu nedostatečný u muže sic ohnivého, ale jinak přece pořádného, jenž má ženu energickou, milující a milovanou, aby z něho vypučela neřest tak silně bující. Vzrůst náruživosti názorně a živě podán, děj rychle, dramaticky postupuje a dochází zamýšleného účinku u čtenáře. — »Věřím v Boha« jest apologií theismu, specialně křesťanství se stanoviska psychologického. Atheismu se zastává boháč Rafael a dcera jeho Ascensita, proti nim stojí veškeren ostatní kraj, lid prostý, chudý a pracovitý, zvláště v osobě vdovy Augustiny a syna jejího Diega, jenž se miluje s Ascensitou. Souhlasně s tendencí svou ličí povídka tíží, bezútěšnost a nesnesitelnost neštěstí dolehajícího na atheisty, které sklání buď v zoufalství nebo v naprostou apathii; naproti tomu staví se lehkost a útěcha, jaké dochází věřící křesťan, utíkaje se ve všem svém jednání a strádání v ochranu Boží. Tudiž i Rafael a Ascensita skrušeni a na pokraj záhuby přivedeni, doznají svou slabost a bezmocnost a vrátí se k víře v Boha, hledajíc v něm ulevení svého osudu. — Ostatní dvě povídky jsou slabší. »Za živa

v pekle,« ovšem jen ve snu, ocitl se p. Mates, statkář, srdce zlatého a mravů bezúhonných za to, že odkládal sňatek s Terezií, chudou divkou, a tím vydával ji v nebezpečí pomluv lidských. Povídka nese spíše ráz žertu než opravdivosti. — »Sousedky« v manželství nestejně šťastné po denním klopocení klepou své muže a poučují nás, že žena sama bývá vinna, nedrží-li se muž její, a jak by tedy měla i mohla ho od marnotratnosti odvrátiti.

Spisovatel začíná povídky své familiárním a vtipným rozhovorem se čtenářem, mnohdy též tak končí. Směrem svým, svou lehkostí, žertovností, silnou někdy až přirozenou tendencí, jakož i věrným líčením lidu (většinou z pobřeží biskajského) podobá se nejvíce našemu oblíbenému V. Kosmákovi.

Č. 2. »Zpomínky šedivé hlavy.« Vypravuje *Vojt. Pakosta*.

»Zpomínky šedivé hlavy« vzaty ze skutečnosti, ač vypadají dosti neskutečně. Vypravuje se o rolníku jihočeském, jemuž se syn ntrávil láskou, a zeť ho přivedl na mizinu, načež sám odstěhoval se do Ameriky, ale brzy se s holýma rukama zase vrátil. Na statku dříve bohatém nsadil se žid. Zlo sociální našeho venkova, k němuž se ke konci povídky přihlíží, pohříchu nezachyceno se stránky pravé, nepodáno jasně, ani v rysech význačných. — Ostatně nebylo na to času ani místa, jehož většinu zaujal romantický příběh o nešťastné lásce, několik nepřilehajících k věci epizod a široký náběh povídkářský z počátku.

Č. 3. »Zuzančino věno.« Novella od *J. Fievée*. Přeložila *J. Kuffnerová*. Str. 118. — »Pro jmění a úřad.« Povídka z dob sedmileté války od *Paula Albiera* — »Oféro« od *Ant. Trueby*. Ze španěl. přel. *Fr. Pohunek*. Str. 63.

V novelle »Zuzančino věno« ve formě zápisek vykládá nám pí. Branopolská, bohatá šlechtična francouzská, o životě svém dosti všedním a nešťastné lásce syna svého k Zuzance, chudému ale sličnému sirotkovi; nešťastná ta láska končí pak šťastně svatbou. Děj jest jednoduchý, bez zápletek, bez epizod, bez dlouhých popisův a přece z počátku nudný a unavující. Čtenář dlouho neví, nač by zájem svůj upjal, protože vše jest mu lhostejno. Později se zájem oživí, osoba Zuzančina a poměr její k p. Branopolskému nabývá sympatičnosti. Jednající osoby jsou vesměs ušlechtily, ale neživotny. Děj pohybuje se stále v myšlení a citění kruhů vyšších, a proto snad některé rozmluvy, v celku jinak hladkém, jsou trochu nuceny, možná též, že jenom v češtině.

V historické povídce p. Albieriho nepopisuje se žádná velká historická událost, leč obyčejná historie nešťastné lásky. Povídka předvádí osoby hotové, z jejichž života podává jediný moment a tento více skizzovitě než široce a zevrubně líčí. Účelem jejím je pobaviti, a toho u většiny čtenářstva svým romantickým zbarvením dosáhne. — Na konci svazku připojena legenda o sv. Kristofu, zdařile pozměněná a upravená od Ant. Trueby.

Serie III. č. 1. „Černé obrázky.“ Napsal *Jindř. Sienkiewicz*. Přel. *V. Pakosta*. Str. 92.

„Černé obrázky“ v originále »Szkice węglem« přeloženy zdařileji nedávno na novo od p. C. S. Mondrého s titulem »Črty uhlím« a posouzeny v »Hlídce lit.« roč. VII. č. 8.

Č. 2. „Věrná služka.“ Obraz ze života. Vypravuje *J. B—a*. Str. 174.

Liduška Zlatodolská sama v první polovici knihy vypravuje nám o službě své ve třech rodinách českých ve Vídni, rozbiraje při tom etnosti lidu sloužícího, jaké mítí má, sama jsouc živým idealem všech těch požadavků; v druhé polovici spisovatel sám provádí Lidušku šťastným zbytkem života jejího v rodině hraběnky Drahoveské, kdež ji všichni milují jako člena rodiny. Hladké vypravování klidně plynoucího děje s postavami idealisovanými a ušlechtilými na mnoho místech mile dojíhá a harmonicky končí. Na vědomí křesťanské a vlastenecké u všech téměř osob je silný důraz položen.

Č. 3. „Rodinné štěstí.“ Povídka. Napsal *A. Trueba*. — „Lidé starého rázu.“ Napsal *M. P. Šapčanin*. — „Povinnost.“ Napsal *Ant. Trueba*. Přel. *Fr. Pohunek*. Str. 156.

„Rodinné štěstí“ je pestrá mosaika osob z malé vesnice novokastilské. Osoby zachyceny jen ve význačných rysech, málokde detailovány. Jsou to: hodní, rozumně žijící a proto šťastni manželé Mařenka a Jan Rozvážný; a svárliví, domácí mír neustále si ztrpčující, ačjinak dobrosrdeční a bohatí Izabella a Josef, s přezviskem Horkokrevný; stará kořalnice a hubařka Klepanda, bázlivý a pověřivý Jakub a mnoho ještě osob více méně odstiněných, jako kramářka Celedonie, která chce svého hochu mítí paterem, jež všechny spojeny v lehomkě té causerii stykem každodenního života s humorem spisovatelovým, kterýž hlavně dílo činí pontavým. — Těto pontavosti, aspoň pro čtenáře z lidu, postrádají úplně »Lidé starého rázu«. Jsou to podrobné podobizny podivína Damiana Papuliče a manželky jeho živé, zbožné, hospodárné Vidy, podány co možná nejsuchopárněji. — Také »Povinnost« od A. Trueby nikoho zvláště neobaví. Spis. obral si s ní úkol ukázati, že práce z povinnosti se stává mnohým lidem nesnesitelnou, a že musejí proto v životě mnoho zkoušet. *E. Š.*

Libuše, matice zábavy a vědění. Ročník (běh) I. 1872. V Praze.

Heslem zakladatelů »Libuše« bylo: »vydávati jazykem českým knihy obsahu ušlechtilého pro rodinný kruh a činiti v národě našem přítrž vydávání a rozšiřování knih obsahu závadného, kteréž z pokoutních pramenů cizinských k nám se přinášejí.« Pokud »Libuše« úkolu svému dostála, a v jakém smyslu ušlechtilosti obsahu rozuměno, ukázati bude následujícím posudkům.

Č. 1. a 2. „Dvě matky.“ Roman ze švedského pí. *Marie Žofie Švarcové* přel. *N. Chorušická*. Díl I., str. 246; díl II., str. 247.

Žofie z Krugu, choť professorova ve Stokholmě, vychovává dívky své Alberta a Albertýnu dle nejlepšího vědomí svého hodně

po šlechticku, aby jednou spřízněny byly s rody vznešenými, sama pak, aby ctěna byla vysokými kruhy ve Stokholmě a okolí; zatím co pan professor, pravý to vzor učence »roztržitého,« sedí u svých foliantův a pouze klíčem pokladny své má polovičku svou jaksí v moci. Dítky vedeny a vychovávány jako loutky: denní zaměstnání rozvrženo úzkostlivě až na minuty; paní professorová vykládá co chvíli o výhodách rodové přednosti: přijímá s radostí návštěvy šlechticů na př. barona Silverkrony, příbuzného s hrabětem Stormhjelmem, a staví zámky zlaté brzké slávy své i dítek svých: ale dceruška dobře pochopuje, že pro ni nejlépe hodil by se syn domácího zahradníka Bergstréma, mladík ducha ušlechtilého a darů nevšedních; Albert pak rovněž by rád volil po svém.

Tot rodina jedna.

Na útulném dvorci Rénby žije životem idyllickým major Gustav Kvikfelt, bratr paní Žofie z Krugu, s manželkou svou Malinou a třemi dítkami: Arnoštem, Jenynkou a Arvidem. Synové zdárně prospívají ve vědách a povolání svém, dcera pak celou jest chloubou rodičů.

Tot rodina druhá.

Návštěvou paní professorové přerušen byl sice poněkud pokoj v tichém Rénby, neboť pan major odbyl sestru svou s jejími požadavky přemrštěné zdvořilosti jednou na vždy; avšak dítky se sobě sblížily, a též osud milujících byl rozhodnut. Když po čase vystoupil veřejně mladý Bergstrém jako ženich Albertýny, která zavrhlá rázně hraběte Stormhjelm: zahořela matka na dceru hněvem neukrotitelným, a jen rozvážné povaze ženichově, jehož sláva v lékařství zatím vzrostla vysoce, podařilo se udržeti Albertýnu v mezích úcty a poslušnosti povinné. Starý zahradník Bergstrém sobě vědom jsa věrně plněných povinností odešel v čas příhodný ze služby.

Tu přikvapí na obě matky doby těžkých zkoušek, doby nebezpečných nemocí. Professorové nejprve umřel manžel, jenž (II. str. 131.) pro učené bádání své často zapomínal na Nejvyššího. A vdova, která pro pýchu a samolibost svou nikdy nemyslíla na Boha, skloní se nyní před ním v modlitbě, zvláště když s hrůzou pozoruje, že blíží se u ní slepota. Majorová trpí rakovinou. Obě vyléčí šťastně nenáviděný Bergstrém, i svoluje professorová ke sňatku jeho s dcerou. Také Jenynka, jež nadchnula barona, v mládí hýřivého, k činům šlechtickým a lidumilným, stává se manželkou jeho a odchází na statek Stjernebro. Vybíravý hrabě Stormhjelme zakusil nadvládu Míny, příbuzné Žofie z Krugu, do sytosti; sestra pak jeho spojila osud svůj s osudem Arnoštovým. Albert přes odpor matky lne k židovce Hågaře, která však, poukazujíc na rozdíl v náboženství, zůstává ve víře své a svobodna. Albert spatří ji potom umíratí a od toho času kráčet osamělý, uzavřený a těžkomyslný po dráze života. Majorová dožije se blaha rodinného, professorová nemůže zbýti se své pýchy a ostává osamělá.

Povahopisy jsou podrobně provedeny, většinou ušlechtilé a něžné; professorová hlavně zastupuje protivnou stránku mezi vyličenými

postavami. Jeny vykreslena velmi sympathicky, někdy snad až příliš strojeně; tak zní aspoň, co na př. napsáno na str. 193. II.: »Ach, má drahá matinko,« pravi Jeny, »nyni tedy vidíš, že jsem se neklamala (domnívajíce se totiž, že nejsi zdráva). Pověz mi, Nalinko, co ti schází? Svěř se mi upřímně se vším; uvidíš, že ti bude potom lépe.«

Za těch nesčíslných výměrů lásky nebudiž nám nadivno sluchu, když se o ni zde (I. díl str. 102.) pravi, že jest božským nápojem.

O biskupech, proboštech atd. (rozuměj švedských) a rodinách jejich psáno šetrněji než u nás píše se o hierarchii. Mluva jest dosti správná. Celkem lze román »Dvě matky« doporučiti. *A. Žitček.*

Romanová knihovna Světozora. Nakl. Fr. Šimáček. Sv. V. »Tři vlašské novelly.« V Praze 1887. Str. 160. Cena 48 kr.

»Sylvanns« od *Ciampoliho* podává nám obraz chudého pastýře abruzskeho Masua, jenž téměř divoce žije s Lucertolou, dívkou, jež neznala ani otce ani matky; až najednou z tohoto divoce idyllického života vyrušení jsou cizinci, již přišli vyměřovati železnou trať místy těmi. Lucertola uteče k dělníkům, toužíc po veselém jich životě, a spolu s jinými jede ve slavnostním voze, na nějž shrne mistivý Masu hromadu kamení nakupeného, při čemž milenka jeho přijde o život. Chtěje ji unésti Masu chycen vojáky a odveden. Vypravování rychle postupuje, povahopis obou divochů je nakreslen rukou pevnou; jinak však novellka ta zajímavá není. — Ještě slabší je novella »Baby« od *Rovetty*, vypravující o hraběti, jenž zamiloval si chudobnou dívku, ale uražen bratrem jejím, přívržencem Garibaldiho, přechne do ciziny: zvěděv, že milenka jeho těžce nemocna, vrátí se, nalezne však ji mrtvou, vzdaluje se společností, až jej k sobě upoutá sestřenka, naivně záletná »baby,« s níž vrhne se do jezera, proti vůli její, ana lásky jeho neopětovala. — Nejlepší ze tří novell je »Státní telegraf« od *M. Seraově*, kde známá autorka líčí živými barvami strastiplný život dívek, připoutaných celé dny k telegrafním strojům. Jak veškerý okolnosti, všechny trudy a trápení v úřadovně, tak jednotlivé postavy dívek zachytila Seraová tahy ostrými. Z celku vane živost a pravdivost, již u předešlých prací vlašských jsme více méně pohřešovali. — Překlady první a třetí novelly pořídil Fr. Pover, druhé O. S. Vetti.

Sv. XVIII. »Děti jiných rodičů.« Od *spisovatele Heleniny drábeže*. Přeložila *Antonie Malá*. V Praze 1891. Str. 180. Cena 52 kr.

»Nikdo není tak způsoben (!) vychovávat děti, jako vlastní jejich rodiče« (str. 161.), pravi J. Habberton ústy paní Burtonové, tetičky známého Hýty a Batula, předčasně vyvinutých dětí p. J. Habbertona. V přítomném svazečku vypravuje se o nich, »co žertovného pověděli a jakých čtveráctví se dopustili, dokud byli pod dozorem své tetičky,« jež vytýkala choti svému, R. Burtonovi, že máje dítky na starosti, mnoho jim dovoloval, by se samy dle vlastní povahy vyvíjely; ona chce přísněji s nimi jednati, naučiti je poslušnosti, přesvědčiti je, že tak musejí jednati a ne jinak, působiti na jejich cit, chce převráceným

vlastností jejich dání pravý směr. Ale nedaří se jí to, nerozumíť cizím dětem, »dětem jiných rodičů«

Vypravování jest opět plné humoru, rozmarné, mile pobaví. Co se však týče názorů výchovatelských p. H., nelze s nimi vždycky souhlasiti. — Dítky, ač o nich dodáno, že byly předčasně vyvinuty, mluví místy příliš strojeně, nápady jejich a jemné narážky jsou až příliš vtipné.

I jinak jazyk český zasluhoval by od paní překladatelky větší šetrnosti, sloh jest kostrbatý, poklesků grammatických mnoho. A. V.

Drobné povídky z dětského života. Napsal A. B. Šťastný. Illustroval Karel L. Thuma. „První moravské obrázkové knihovny“ r. IV. č. 7. Nakl. J. Fr. Šašek ve Velkém Meziříčí. Str. 64. Cena 14 kr.

Spisovatel na 64 stranách vypravuje nám 17 kratinkých povídek ze života dětského. Příklady brány jsou ze skutečného života malých školáčků; v celé sbírečce není ani jediné povídečky, která by byla nějak strojená a nepřirozená. Ličí se tu první trestuhodný přestupek hodného žáčka, jeho litost a dokonale polepšení; dále láska ke škole, obětavost synovská, starostlivost malé dcerušky, šlechetná láska k nemocnému spolužáku, důvěra v pomoc Boží a mnoho jiných pěkných vlastností. Zvláště se nám líbí, že v první povídce »Pro školu« budí se hned u malých dětí vlastenecká obětavost. Vypravuje se v ní, že v osadě jedné chytali školáci škodlivé chrousty, sbírali jahody a léčivé byliny, jež ve městě prodávali a peníze za ně stržené ukládali u pana učitele. Když pak z krejčárků vzrostly zlaté, poslali je žáci »Matici« na podporu českých dětí v ohrožených místech naší milé vlasti. Zjistěte pěkný to příklad i pro dospělé! — Krásná sbírečka povídek má přece na sobě kaňku, a tou je poslední povídka »V lomech.« Ta neměla býti do sbírky té přijata. Pochybujeme velice, že by žáci dvanáctiletí z národní školy znali i latinská jména nerostů, jako: *Cardiola interrupta*, *Dalmanites Haussmanni* a j. I když žák vidí ve škole na škatulce, v níž nerost uložen jest, vedle jména českého latinské, tu z pravidla si ho ani nevšimne, nebo snad je přeslabikuje, ale jistě si paměť tím neobtěžuje, aby si jméno to zapamatoval. — Knižečka hodí se výborně pro první a druhý stupeň školní. J. Hordk.

Kutnohorské povídky. Napsal Ant. J. Zavadil. Část I. V Praze 1890. Nakl. Fr. A. Urbánek. Str. 42. Cena 20 kr.

Pan spis. vypravuje nám dvě povídky: »Splacené dobrodiní« a »Pod Kuklíkem.« Děj v obou vzat je z doby, kdy v okolí Hory Kutné ještě se živě dolovalo. V první povídce se vypravuje, že opuštěného sirotka, Zdeňka Zmrzlika, jemuž rodiče — morovou ranou jedním dnem zachvácení — na věčnost se odebrali, ujala se panna Ludmila Voděradská, později paní minemistrová, a dala ho vystudovati. Když Zdeněk studie dokončil, stal se na přimluvu její písařem dolovním a později urbarním písařem v Horách Kutných. Za nedlouho po tomto povýšení zachránil své dobroditele život tím, že zastavil koně, které i s povozem, v němž paní minemistrová seděla, jižž měli sletět

se srázně skály. — Ve druhé povídce jest děj podobný. Sirotek Ladislav Labuška, jehož se paní Alžběta Šatná z Olivetu i s bratry jeho ujala a dala ho na lékaře vystudovati, odměnil se jí tím, že uzdravil ji z nakažlivé a nebezpečné nemoci, a tak ji život, již na nitce visící, zachoval. — Líbí se nám, že pod čarou vysvětleny jsou názvy místní, slova zastaralá a nyní již neužívaná, jinž by čtenář jinak neporozuměl. Mnohem více by se nám »Kutnohorské povídky« zamlouvaly, kdyby místy užito bylo vhodných, byť i starších ilustrací, které tu snadno mohly býti zjednány.

Úprava knížečky jest jednoduchá a tisk mdlý. Za to vypravování je pontavé, prosté a dospělejší mládeži přiměřené. — »Kutnohorské povídky« hodí se pro třetí a nejvyšší stupeň školní i pro dospělejší čtenáře.

J. Hordk.

Rodina vojínova. Dějepisná povídka z XI. století. Sepsal A. B. Štastný. (S obrázkem.) V Praze 1890. („Besedy mládeže“ sv. 259.) Nakl. M. Knapp.

Jest to prostý obrázek z dějin českých. Děj odehrává se v letech 1092.—1100. Matka, vdova po vojínu, jenž byl ve službách krále Vratislava, upadla v chudobu a našla útulek i přízeň na Vyšehradě u knížete Kunráta. Tak bylo jí i dětem jejím pomoheno. Byloť postaráno nejen o jejich výživu, nýbrž též o přiměřené vychování a vzdělání. Byliť cvičeni zároveň se kněžíci od vyšehradského opata Zbyňka. Starší dva stali se udatnými bojovníky, nejmladší zvolil si stav duchovní. Po nenadálé smrti Kunrátově za knížete Břetislava II. vyznamenal se syn nejstarší Božek na výpravě proti Polákům a za odměnu dostal manství nad Sázavou. S ním celá rodina došla neočekávaného štěstí. — Prostý příběh tento jest nitkou, jež váže v řadu obrázky z knížecího dvora českého i tehdejších poměrů v zemi České: domácnost knížecí, vychování kněží, život na hradě, pověry z dob pohanských ještě v lidu zakořeněné, zábavy, zvláště lov na dravou zvěř, založení chrámu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, výpravu válečnou, starší zákon Břetislavův, smrt Kunráta i Břetislava II. — Čtoucí mládež najde tu příklady staročeského pohostinství, upřímnosti, oddanosti k rodu knížecímu, vděčnosti, udatnosti, obětavosti, lásky k vlasti a zbožnosti. — Knížka se jak co do obsahu, tak co do slohu a řeči vůbec pěkně čte. Na str. 38. na 7. ř. shora snad tiskový omyl: »Králem Václavem vystavěný« chrám vyšehradský snadno se opravi: »Králem Vratislavem« atd. Jinak není v knížce nic závadného, a lze ji do knihoven zařaditi.

J. F—k.

— :: —

Paběrky.

Čeští učenci — uěmecky píší. Přes veškeren pokrok českých poměrů kulturních nejenom takových neubývá, nýbrž ještě přibývá; česká universita, česká akademie, česká matice atd. jaksi málo jim připomínají vlastní úkol a svatou povinnost jejich, nepřispívati ke stálému úpadku

národnosti naší, kterého žádný upřímný vlastenec sobě tajiti nemůže. Nejnověji vyskytla se ta věc ve veřejném hovoru pražském za příčinou díla prof. Dra. K. Jirečka, jež německy vydal o Bulharsku a poměrech balkanských, dílo prý velmi důkladné a cenné. Dříve vydal o témže předmětě česky snůšku věcí v „Osvětě“ otištěných a od Matice české znova honorovaných, ale tehda prý ještě nebyla mu všechna látka tak známa, jako teď, proto vydává prý tento spis dokonalejší — po německu. Tak! Byl prý k tomu vyzván od cizích učenců (snad jen německých?!) a od — nakladatele, jenž se jmenuje F. Tempsky. Proto tedy má čeština ve světě ostati, jak dosud, zbytečnou; vždyť čeští učenci umějí také německy, když chtějí se v cizině proslaviti. Tak svět naše schopnosti sice využítkuje, ale vážit si nás proto nebude nikdy. Poukazujte jenom stále, že prý též Maďaři mají „Ungarische Revue“; ano, ale kde pak my jsme od Maďarů!

Nedělní přílohy zavedeny od některých politických novin našich prý pro zábavu a povšechné poučení obecnstva. Podnik sám o sobě zajisté velmi chvalný, ačkoli zkoumání opravdové ceny těch příloh nevedlo by asi k výsledkům příliš chvalným. Co však tropí někdy přílohy „Národních listův“ a „Illasu národa,“ to přesahuje věru všechnu slušnost. Tam vylévá se co nejšpinavější kal naturalistických natur spisovatelských, jakožto obraz a obsah života; snad jejich života? Neřestí a sprostotou chtějí ti lidé, jako pp. Auředníček, Kronbauer, Mrštík, obecnstvo šlechtiti, chtějí tužiti mravní prý sílu národní; jakoby celá vlast naše byla polosvětlem a pro něj měla býti odchovávána. Takové vůdcovství to máme, ať se obrátíme na staro-nebo na mlado-český první denník!

Zprávy.

„Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění“ slavnostně zahájena 18. května protektorem arcivévodou Karlem Ludvíkem v nové nádherné budově musejní. Prof. Dr. Jos. Durdík řečnil tu „o vzájemnosti věd,“ prof. Dr. Ed. Albert „o dvojím světě.“

„Družstvo Arnošta z Pardubic“ v Praze rozesílá svoje potvrzené stanovy, z nichž vyjímáme některé zprávy. Účelem spolku jest: udržovati a utužovati náboženské smýšlení mezi katolickými posluchači vysokých škol pražských; podporovati členy ve vzdělání všestranném, najmě vědeckém; pečovati o členy se stránky hmotné, pokud jsou toho potřebni. Členové spolku jsou: 1. Protektor spolku (arcibiskup pražský); 2. členové: a) čestní, b) zakládající, c) přispívající, d) činní. Čestným členem může se státi, kdo buď o spolek neb v jiném ohledu zvláštních zásluh si získal. Čestné členy jmenuje valná hromada k návrhu výboru. Zakládajícím členem jest ten, kdo buď najednou nebo ve dvou až čtyřech letech složí 100 zl. r. č. Přispívajícím členem jest ten, kdo každoročně buď 5, 3 nebo 1 zlatým spolku přispívati se uvolí. Kdo však věnuje spolku buď peněžitou částku nebo cenný předmět (na př. knihy a j.), bude zapsán mezi dobrodince spolku ve správním roce. Činnými členy mohou býti katoličtí posluchači na universitě a na technice. Schůze, mimo valné hromady, jsou měsíční a výborové. Odbory Družstva

jsou: literární a pěvecký. Účelem odboru literárního je přátely literatury soustřeďovati, k činnosti literární v duchu katolickém je pobádati a zdařilé práce jejich buď o sobě nebo v časopisech uveřejňovati. Za tím účelem konají se pravidelné schůze, ve kterých posuzují se nejnovější plody literární, práce členů se předčítají a kriticky rozebírají. Spisy zaopatřuje a zapůjčuje knihovna spolková. Literární odbor volí sobě každého roku šest členů výboru, k nimž přistupuje jako sedmý starosta spolku a jest spolu starostou odboru, a tři náhradníky. Správní výbor skládá se ze starosty, z náměstka starostova, jednatele, referenta nově vyšlých spisů, knihovníka, zapisovatele a archiváře. Referent oznamuje v každé schůzi nově vyšlé spisy a podává do veřejnosti zprávy o důležitých jednáních a přednáškách odboru. Schůze odboru konají se každý týden nebo nejdéle ve 14 dnech; schůze ty konají se za účelem v § 2. naznačeným, jakož i za účelem odborových porad a voleb.

Nové časopisy české se oznamují: „Národní učitel“ v Březnici v Čechách; „Rozhled všeobecný, časopis sledující nové vynálezy a pokroky všech oborů“ v Mladé Boleslavi; „Břítva,“ humoristický 14-denník v Praze.

Rusko. „Istorija novějšej russkoj literatury“ (1848—1890) od slavného kritika a literárního historika *A. M. Skabičevského* obsahuje na 523 str. historii krásné literatury a těsně s ní související kritiky. Skabičevský jest naturalista v dobrém smyslu slova toho, a s toho hlediska posuzuje všechny plody literární. Zvláštní předností knihy jeho jest, že autor bedlivě přihlíží ke vplyvu kritiky vědecké na různé směry písemnictví a jednotlivé spisovatele. Původcem nového směru v literatuře, naturalismu, jmenuje Sk. ne Gogola, jako většina ruských kritiků, nýbrž Puškina. Z kritikův obírá se hlavně Družininem, Annenkovem, Grigorjevem, Strachovem, Millerem, Černyševským Dobroljubovem, Pisarevem a Michajlovským. Dále nejobsáhleji jedná o „belletristech čtyřicátých let“ (*Turgeněv, Gončarov, L. Tolstoj, Dostojevský* a j.), o belletristech-narodníkách (*Rěšetnikov, Zlatovratský, Uspenskij*), o belletristech-publicistách (*Saltykov* a j.), o belletrii historické a nejnovější, o dramatu a poesii. Při důležitějších spisovatelích najdeme obsáhlé rozborů všech důležitějších prací, u jiných však Sk. obmezil se oceněním jednoho důležitějšího díla, čímž však vždycky nevystihl úplné charakteristiky toho neb onoho spisovatele. Vůbec Sk. obsáhleji pojednává o těch plodech literárních, o nichž napsal dříve širší úvahy ve svých „Sočiněnjach,“ opominul však druhdy důležité spisovatele nebo uvedl důležité spisy jmenovaných autorů jen jménem. Tak jest patrný nepoměr, věnoval-li z mladších spisovatelův úplně téměř neznámému *Novodvorskému* 6 stran, *Čechova* pak odhyl několika řádky: o onom napsal kdysi dlouhé pojednání, tímto nejspíše dosud se neobíral, neznaje ani správných názvů sbírek jeho, ač tohoto právě jiní mnohem výše cení než onoho. O spisovateli vojenských povídek *Sčeglovu*, o *Čnědičovi*, o dramatikovi *Špažinském*, o spisovatelece *Smirnové*, již Protopopov staví vedle známé spisovatelky Krestovského pseudonyma, ani se nezminil, mluvě jinak o méně nadaných spis. Nieméně kniha Skabičevského má význam veliký: je to jediná soustavná literatura nejnovější doby od muže, jenž přes 30 let obírá se kritikou. — *Dr. P. Aleksějev* napsal spis „O pj an st v ě,“ k němuž předmluvu („Dlja čego ljudi odurmanivajutsja?“)

napsal *Lev N. Tolstoj*. — *M. Protopopov* ukončil v „Ruské mysli“ delší článek „Ženskoe tvorčestvo“, kde kritikuje plody novějších spisovatelek ruských, Kochanovské, Zaiončkovské (Krestovského pseudonyma), Smirnové i Šapirové. O ostatních t. zv. spisovatelkách podává krátkou charakteristiku: že „šíjí romany, pletou novelly, smolí verše...“ A. V.

Německo. Společnost Görresova oznamuje nový podnik v dějepise církevním, totiž vydání pramenův a bádání v římských archivech; vydavateli jsou: F. Dittrich, H. Finke, H. Grauert, G. Hüffer, L. Pastor. Náklad převzal F. Schöningh v Paderborně. — Spolek pro zjednodušení pravopisu podal k císaři německému žádost, aby opravu tu pro kruhy úřední nařídil; věc odevzdána ministerstvu osvěty na zkoumání a provedení. — Člen mnichovské „Gesellschaft für modernes Leben“, Hamms von Gumpenberg, takto hrozný realista, vydal „Das dritte Testament“, obsahující nové prý zjevení Boží, jehož se mu dostalo mediem, 22letou židovkou Geben, která r. 1687. zemřela. Ve spise tom nesmysl zápasí s nestydatostí o přednost. — V Giessen počal G. Krüger vydávati veležádoucí sbírku starých pramenů církevních pro dějiny a dogmatiku; první svazek (za Mk. 1-50) podává apologie sv. Justina. — Výbor z belletrie směru katolického podává měsíčník „Dichterstimmen der Gegenwart“ (red. Leo v. Heemstede) ve Frankfurtě n/M. Cena 3 Mk. — Filosofická společnost berlínská vypsala cenu 1000 Mk. na pojednání o poměru filosofie k empirické vědě o přírodě; má se vyšetřiti a posouditi domněnka nyní rozšířená, že jenom empirické bádání o přírodě jest oprávněno. — Wilh. Storek, Luis de Camoens Leben. Nebst geschichtlicher Einleitung. Paderborn 1890. XVI, 702. Cena 8 M. Výtečný životopis ten jest po výtce kritický a přispívá nejen k poznání života básníkovy, nýbrž i k porozumění mnohým nejasným místům v básních jeho. Spis. proslul již dříve svým znamenitým překladem básní C.

Francie. *A. France* vydal u C. Lévyho roman nadepsaný „Thaïs.“ V „Thaïs“ vypravuje France o poustevníku Pafnuciovi, jenž zamýšlí ze spárů hříchu vyrvat tanečnici Taidu, o jejichž triumfech až do pouště ozvěna donikne. Ptá se na radu jiného anachorety, fr. Palemona, jenž mu připomíná výrok sv. Antonína, poustevníka: „Les poissons qui sont tirés en un lieu sec y trouvent la mort; pareillement il advient que les moines qui s'en vont hors de leurs cellules et se mêlent aux gens du siècle s'écartent des bons propos.“ Ale P. nemůže odolati posvátnému nadšení, jež ho k činu pobádá, popadne poutnickou hůl a odebere se do egyptské Alexandrie, kde Taida svou krásou všechny ovládá. Avšak boj, v který se pustil, není tuhý; Taida mu téměř neodporuje, poněvadž její duch kloní se k mysticismu, snad také z té příčiny, že se domnívá, že Pafnucius má moc krásu její zničiti. Tož tedy Taida a Pafnucius prehnou společně z Alexandrie. Pafnucius ukryje Taidu v klášteře deer Panny Marie, a sám vrátí se do své celly. Ale tam nemoha odolati pokušení a přízrakům přes výstrahy Palemonovy znova opustí svou cellu, vnikne hlouběji do pouště, aby pokušitele obětí a strohým života způsobem překonal. Po leta po vzoru Šimona Sloupovníka žije na sloupě rozbořeného chrámu pohanského, uzdravuje nemocné, těší druhé, ale sama sebe uzdraviti nemůže. Pokušení doléhá na něho s větší ještě silou. Pafnucius sestoupí se sloupu a uteče se na hřbitov

mězi hyeny, hady a šakaly. Vše marno. Jedné chvíle domnívá se vyléčenu býti sv. Antonínem, který před svou smrtí kolem sebe shromažďuje všechny poustevníky, mnichy, askety. Ale tu se Pafnucius dovídá, že Taida pracuje k hodině poslední — jako světice. Tu pokušení vybuchne až k šílenosti. A Pafnucius přiběhne do kláštera, ale Taida slov jeho neslyší, s očima k nebi obrácenýma šeptá: „Vidím anděly, proroky, svaté. Dva serafíni přicházejí pro mě. Jak jsou krásni! Vidím Boha.“ A s povzdechem vypouští duši. Jeptišky se P. lekají, a tu on sám cítí svou ošklivost. — První a třetí část jsou skvělým líčením života mnišského na hranicích pouště; druhá část — poutavý a duchaplný dialog filosofický — méně se nám líbí, poněvadž zdržuje děj. Za to výjevy, v nichž vystupuje bratr Palemon, líčení útěku Pafnucia a Taidy z Alexandrie, žehnání a loučení se sv. Antonína, smrt T. a j., jsou skvostnými obrázky. Ku konci podotýkáme, že práce ta připomíná trochu Flaubertovo „La Tentation de S-Antoine“ a poněkud „Akydisserila“ De L'Isle-Adamova.

Několikrát už v tomto časopise upozornili jsme č. čtenáře na práce *F. Fabra*, dnes jeho nejnovější roman „Un illuminé“ (Charpentier) zavdává nám příležitost poněkud šíře se o něm rozepsati. Podkladem následujících řádků kromě jiných studií jest rozbor jeho prací z pera Phil. Godeta. Fabre jest jedním z neoriginalnějších současných spisovatelů francouzských; jeho díla vyznačují se pečeti osobnostní, vane z nich vůně silná, zdravá, poněkud ostrá, ale to právě pontá pozornost pozorného čtenáře, kdežto povrchní čtenář spisovateli nerozumí. Historii *F. Fabra* lze shrnouti v tato slova: jest dítětem Cévennes a dítětem Církve. Jeho vroucně milovaná provincie a farka jeho strýce Fulcrana, toť dvojí vlast jeho vypravovatelského genia. Všecka jeho díla skládají se z těchto dvou živlů: ze vzpomínek na rodný kraj a z dojmů ze svatyně. Ve své autobiografii „Ma vocation“ píše o tom sám takto: „Nešel jsem do svatyně, abych ji líčil nebo posuzoval, tím méně abych z ní činil „métier“; svatyně přišla ke mně a zaujala mne silou častých návštěv, vzněty mého mládí, vytrvalou náklonností mé mysli, jí samé šťastně otevřené, a vždy jsem se zase do ní vracel, všechno v ní mne nutělo k nebesům, ku kterým mne strýc Fulcran prstem ukazoval.“ *F. Fabre* narodil se r. 1830. v Bédarieux, a na kolbišti literární vstoupil svým romanem „Les Courbezons“, který korunovala francouzská akademie. L'abbé Courbezons stoná horečkou křesťanské lásky. Jsa synem zámožných rolníků vynaloží veškeré jmění jejich na dobré věci, přivede matku svou na mizinu, zadluží se, zřizuje školy a nemocnice, a za to jest pokárán od svého biskupa, který ho přesadí z výnosnějšího obvodu (kanonikatu) na farku v horách Orbských. Ale abbé jest nevyléčitelný: nic, ani důtky shůry, ani sarkasmy jeho spolubratří, ani nevděk farníků, nic nedovede ho vyléčiti z jeho vznešené manie, jež by z něho na jevišti prostrannějším, s prostředky většími, byla učinila „nového Vincence z Pauly.“ Matka chudého a šlechtného faráře Saint-Xistského, stará Courbezonska, zbožňuje svého syna, ale nade vše ctí v něm kněze; a když byla poslední kousek země odprodala, by ukojila jeho obětavou náruživost, praví: „Co jsme vlastně, že tak na té hroudě lpíme? Já, já jsem příliš milovala role, na nichž jsem vedle svého muže pracovala, a Bůh, aby mě potrestal, vyrval mi je rukou mého vlastního syna. Budiž jméno Páně pochváleno!“ *A. Koudelka.*

— Darier v Paříži začal vydávati dvouměsíčník „Annales des Sciences psychiques, recueil d'observations et d'expériences“; cena 12 fr. Spolupracovníkem je též slavný fyziolog Charles Richet.

Švédsko Americký humor do švedské žurnalistiky uvedl *A. Hederstjerna*, jenž se obyčejně podepisuje „Sigurd“. Ačkoli články „Sigurdovy“ místy upřílišností, chybou to i amerických humoristů, hřeší, přece jádro jejich je zdravé a pravdivé. Z prací jeho jmenujeme „Kaleidoskop“ a „Vett och ovett.“

Ku staré škole patří také povídkářka, kronikářka a redaktorka *Josefina Wettergrundová*, známá více svým pseudonymem „Lea.“ Její povídky, drobné to obrázky, vyznačují se zdravým a slušným humorem. Souborně vydává práce její Alb. Bonnier ve Stockholmu. — Doplnuje pak řadu starých publicistů *B. Schöldström*, jehož možno všim právem nazvati předním literárním historikem a kritikem švedským, neboť zná lépe nežli kdo jiný osobně většinu švedských spisovatelův a umělcův a nad to zná také důkladně eizi literatury. Práce jeho o Petöfimu byla počtána samou akademií uherskou.

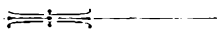
Obrat v literatuře švedské, který se před desetiletím udál, způsoben byl hlavně Aug. Strindbergem, A. Ch. Lefflerovou a Alb. Ul. Bååthem.

V čelo hnutí postavil se Strindberg, jehož byehom, lze-li zavléci z našeho parlamentu roztrfidení na pole literární, na nejkrajnější levici evropských geniův umístnili, neboť způsob jeho psaní jest bezohledný, jak eo pozoruje, tak to také napiše. Tím dovedeme si vysvětliti, proč spisy jeho na mnohá stranách budí nevoli, odpor, proč vlastně teď stojí osamocen. Sloh jeho jest dravý, místy však plný didaktických a lyrických reflexí, řekli byehom, že to duch nervosní, posud nevykvasivší se. Vyniká jako lyrický, dramatický a novellistický spisovatel, ale také jako kritik a umělec. Z jeho romanův uvádíme: „I r ö d a r u m m e t“ (vlastně III. díl trilogie „Tjensteavinnans Son“) a „H e m s ö b o r n a.“ Jest to líčení života „skalákův“, obyvatelů přímořských výsep, ostrůvků, líčení věrné a místy nad míru dojmavé. Zvláště přírodě v „skalách“ věnováno hodně místa. Perly novellistiky švedské obsahují sbírky „Giftas“ a „Skärkarlslif.“

Klidnější, rozvážuší nežli Strindberg jest *Anna Charlotta Lefflerová*. Stojí na krajní levici ne tak z citu, jako spíše z přesvědčení. Lefflerovou nazývají švedští kritikové „zosobněným, chladným rozumem“ v jejích literatuře. Způsob psaní jejího jest průhledný, prostý všech zbytečných reflexí a klidný. Než zasedne ku psaní, napřed vše zrale rozváží, kdežto Strindberg piše, jak ho právě okamžitý nápad pudí psáti, a potom děj rozvíjí s mathematickou přesností. Vyniká jako novellistka a dramatická spisovatelka.

Z trojice, která obrat v písemnictví švedském přivodila, dlužno ještě uvést *A. U. Bååtha*. Olaf Hanson dí o něm, že při vši své ohmezenosti (sic!) a nedostatku hudebního smyslu uměl obecnstvu podati ve svých básních kousek skutečnosti; Bååth komponoval choral k textu právě v té době oblíbenému u sedláků, jakožto nosičů kultury; pěl o důstojnosti potlačených, o dělnících, kteří zaslouží svou mzdu atd. Ale nových myšlenek neměl, a tak se stalo, že jeho vliv, který čásek byl působivým, pominul a Bååth z „řad“ vystrčen byl. Jiný zase kritik o něm dí, že lyrika jeho jest pěkná jako jarní den ozařující roviny švedské, že z nich vane teplý jara dech. Co se nás týká, jsou nám rozhodně milejší nežli básně plné světoborných a mnohdy také bezvýznamných myšlenek jiných velikášů.

A. Koudelka.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII.

1891.

Číslo 7.

O kritice.

Píše P. J. Vychodil.

V oddíle tomto zbývá ještě promluvit, kterak zachová se kritika k t. zv. »řešení otázek« skrže umění, rozuměj otázek theoretických a zvláště praktických, otázek to současných a »palčivých.« Samozřejmě jest, že může se tu jednati jen o řešení, o jaké se pokouší umění, nikoli řešení vědecké; toto zajisté náleží pokaždé jistému odboru, a o něm také sondí kritika odborná. Pojednati pak o předmětu tom náleží zde, poněvadž otázky takové nejen poskytují umělecké latky — o té by nebylo již potřebí mluvit — nýbrž od umělce jistým svěrázným způsobem bývají pojímány a prováděny. Tedy určuje se jimi a provedením jejich opravdu směr uměleckého díla, který nazvali jsme formou vniternou.

Nápadno jest, že o řešení takové pokouší se jen básnictví. V ostatních uměních užívá se sice všech vymožeností vědy, techniky, průmyslu, nových mravův a zvyků, nových potřeb atd. ale o řešení nějakých otázek není tu řeči; na nejvyš se říká o umělci originalním, že v díle svém tu neb omu uměleckou záhadu rozluštil, tu neb omu dosud nepřekonatelnou obtíž překonal, tu neb omu iden poprvé vhodným způsobem v díle svém provedl, a pod. Při všem tom ale jsme stále v říši umění, a umění takto jen se zdokonaluje, když v něm originaly povstávají; toho na něm podstatně požadujeme. Básnictví však někdy opouští půdu pouhé záliby aesthetické, záliby v aesthetickém obraze, nýbrž používá perutého prostředku svého, vševládého slova, by zavodilo s ostatními slovesnými díly o zájmy skutečné; jimi oduševňuje a pohybuje postavy a děj, o nich dává postavám svým hloubati, které je oceňují, novými prostředky provádějí a z nových kombinací nové výsledky sestavují. Jest nápadno, pravím, že takové t. ř. umělecké řešení časových otázek jen v básnictví se vyskytuje; je to nápadné a tím snad už mnohemu podezřelé. Příčinu lze snadno pochopiti: jako jiné slovesné obory rády přeskakují meze přirozeně sobě vylčené, tak i básnictví, an prostředek jeho, řeč, je k tomu tak snadno svádí, a některá odvětví slovesnosti vědecké a umělecké jsou sobě na pohled tak blízka.

Kritice nastává zde otázka především povšechná: co sonditi o té zásadě řešení problemu? dále jednotlivá: kterak posuzovati to neb ono dílo, které se představuje jakožto řešení nějakého problemu?

K prvé otázce může kritika správně odpovědět jednak zásadami aesthetiky vůbec, jednak rozbořením těch rozmanitých rozlušťovacích prý pokusů. Prvý způsob bude od nepřátel aesthetiky ovšem odmítán jakožto aprioristický, akademický a pod. Dejme tomu, že jím jest, proto ještě není neoprávněně aspoň u toho, kdo má pojem o tom, co jest umění; jinak bude potřeby dohodnouti se, co sobě kdo uměním představuje. Básnická díla, která na takovéto rozlušťování se vydávají, jsou jistě podezřelá v obojím směru: uměleckém i tom rozlušťovacím. Zkoušíte-li cenu jejich uměleckou, odpoví se vám: podstata jejich spočívá v řešení problému sociálního, ne v útvaru aesthetickém; tento jest jen obálkou a okrasou. Umělec-prorok jen použil vymyšlených postav, aby svoje návrhy jimi volně a všestranně vyjádřil; vymyšleného děje s postavami pak použil, aby své dílo učinil působivější, aby své návrhy snáze rozšířil. Chladný hloubavý rozum je tu podporován prudkými city a vášněmi, a ty, jak známo, v rozhodnutích vůle mívají hlavní podíl: takto se problémy snáze zamlouvají a řešení jejich snáze se přijímá, poněvadž umělec k němu takoruka násilím své lícně člověka zavléká. Na podráždění obecnstva zajisté není lepšího prostředku. Avšak spisovatel chtěl také něco řešiti, nechtěl vlastně jen básniti. Zkoumáte tedy tu věcnou stránku díla jeho a rozumové základy její. Tu se vám zase odpoví, že to není dílo vědecké, abyste tedy na ně nepřicházeli s měřítkem vědeckým; zástupce hlavní ideje na př. jest šilený, jest chorobný, a tudíž nesmějí vývody jeho zkoumány býti jako pojednání vědecké. Ale kdež tedy je to řešení problémů životních? A jestli tu jaké, pro koho pak jest ono? Vášeň a náruživost, idiotismus a pod. jsou špatní ředitelé a řešitelé otázek životních! Spisovateli v takovém případě jest velmi pohodlné, býti pojištěni na obě dvě strany. A jistěbo druhu kritika přitakává k tomu popisem moderního romanu, pravíc, že není to dílo ani přísně básnické ani přísně vědecké, nýbrž jakýsi proteusový útvar, přizpůsobený novým potřebám. No ano, po stránce emocionální hovoří takové projednání životních otázek nervosnému pokolení, ale praktický výsledek jeho směrem nápravy k lepšímu jest více než pochybný. Přátelé toho druhu slovesnosti vliv její v kulturních dějinách velice přeceňují, přisuzují jí mnoho dobrých účinků, kterých neměla; že mnoho rozrušila, jest jisto, ale k nápravě bylo potřeby jiné práce, práce to vážné, nikoli hravé, romanové neb divadelní.

Poznámkami těmito míněna především ona díla básnická, ve kterých opravdu lze znamenati nějaké skutečné prohloubení a pokus jakéhosi prý řešení. O dílech, která sice záhadami praktickými plývají, ale dost málo jím rozumějí — nedím, aby je řešila, netřeba dále mluvit: jen že u nás jest mnoho takových, a vyhlašují se za duchaplná rozřešení otázek sociálních. Obojího druhu řešitelům kritika by asi hrubě neubližila, kdyby jim dala na uvažanou: máte-li co skutečně vážného světu povědět na opravu toho neb onoho zřízení společenského, tedy sestupte na půdu vědy a skutečnosti, aby vývody vaše vědeckými zásadami mohly býti měřeny, a neunikejte do říše vzdušné

a utopické, která není vhodným vzorem vážných poměrů životních; aneb ostaňte v říši vidinné, umělecké, a pak víme, že máme před sebou aesthetický obraz, který si neosobuje práva skutečnosti. Pokaždé ale kritika má právo a povinnost, měřiti dílu posuzovanému stejnou měrou, totiž zkoumati a oceňovati je podle toho, zač ono se vydává: dílo aesthetické podle aesthetiky, dílo problemové podle příslušné nauky.

IX.

Třetí podstatná součástka díla slovesného jest forma zevnější, mluva, při které potřebí zřetel míti k tomu, zdali sama o sobě je správná a zdali náležitě vyjadřuje, co vyjadřovati má.

V uměleckém díle především druhá stránka jest důležitá, neboť ona činí t. zv. sloh umělecký, přimykajíc se těsně k představám a obrazům, jakými umělec svůj duševný obsah znázornil sobě samému, a jeť nyní znázorňuje také druhým. Kritika tomu věnuje pilnou pozornost, neboť na projádření závisí celá působivost. Nepřiměřené obrazy, neurovnané věty, násilně vetknuté obraty a pod. jsou závažné vady v básni, při které všechno závisí na dojmu slohovém, ačkoli to ještě daleko není celá báseň; ale právě báseň jest na to, aby se už prvním dojmem zalíbila, ne aby se člověk s ní pachtil, jako gymnasta s Horatiem. Básníkům, jichž se věc týká, zdá se to slovičkářstvím, které prý nemá smyslu pro myšlenky a ideje, rýpajíc se v takových malichernostech. Podivno! Žádný jiný umělec neopovází se takto odpovídati k výtkám na techniku se vztahujícím; a básník, jenž má vládnouti tímto nejpřirozenějším ze všech uměleckých prostředkův, odbývá je nadávkou pedantismu. Nálady a city nezbytně se pojí ke vhodnému projádření: není-li tohoto, nedostaví se ani ony, a ony jsou přece účelem, pro který se básní.

S tím souvisí též veršová úprava básně, kteréž — jako slovesné stránce vůbec — u nás dříve mnohem více pílě se věnovalo, než nyní: kritika tu jistě poněkud ustoupila těm neustálým úsměškům ze strany básníkův, jakoby ty věci byly zcela vedlejší. Nyni už málokterý kritik náš troufá si rozbírat básnickou díku také podle prosodie a metriky. Rozbor takový nebyl by valně utěšený. Odtud si lze vysvětliti ten jásot, když někdy vyskytne se v češtině také nějaká báseň zpěvná...!

O básnictví vpravdě národním, t. j. takovém, jež by vniklo do nejširších vrstev národních, řekneme třebaš popularním, i z těchto příčin slohových bude se u nás ještě asi dlouho mlčeti. Naše básnictví prý stojí obsahem i díkou na závratné výši umělecké; s nepatrnými výjimkami odit profanum vulgus.

Ani správnosti jazykové nelze se dotknouti, aby rána nezabolela. A přece je v tom kus životního zájmu našeho, zájmu o národní svéráznost. Kritikové velkých literatur až dosud neostýchají se v posudcích děl vědeckých i básnických vytýkati jazykové vady. U nás v časopise literárním k tomu náleží hodná trocha odvahy; ještě takhle filologovi s pokrčením ramen se to promine. Zvyk u nás nedávno

minulý, v každém větším posudku výslovně upozorniti na správný či nesprávný sloh a jednotlivé poklesky, byl by už jako anachronismus, který by posměchu předních básníků se nevyhnul. Ale nelze nikterak říci, že by národní věštecství zbavovalo povinnosti, šetřiti úzkostlivě správné mluvy; ba právě ono ji nad jiné ukládá. Jakkoli nesměle tedy kritika »mistrům formy« tuto povinnost uvádí na pamět, a i za to ještě bývá tupena, právo její i v tom je zcela rozhodné. Když nešetří se toho, co vlastně rozumí se samno sebou, nezbyvá nic jiného, než aspoň konstatovati, že se tak nestalo.

X.

Práce kritická, o níž tu promluveno, jest práce velmi vážná, zodpovědnosti plná, a to s významem praktickým — třeba i do nejkrajnějších krajností podpory hmotné. Co dobrého a chvalného, to třeba všemi dovolenými způsoby podporovati, co pak špatného a nechvalného, to třeba všemi dovolenými způsoby potírati. To znamená spolupůsobiti při dobrém; a to náleží vykonávati těm, kteří špatné od dobrého chtějí rozeznávati a veřejně rozlišovati. Zamýšlejí ovšem aby také druhé o tom přesvědčili a stejné mínění v nich vzbudili. Zájem stranný však tu nemá rozhodovati, nýbrž pravda a její důvody. Jako kritika hájí osobního sebevědomí a samostatnosti proti přemrštěnému kultu gemů, tak má také sama opírat se o samostatný věcný úsudek. Čím více lidí na ni dá, tím jest ona zodpovědnější; zneužívati té důvěry jest šířiti blud a podrývati samé kritice půdu.

Jaké budou účinky kritiky? Theoretické i praktické. Právil jsem dříve, že kritika jistou měrou učí čísti, upozorňuje, čeho v díle hledati, co tam jest, čeho tam není. V tomto náčrtku položen hlavní důraz na vnitřnou stránku díla uměleckého, na ten opravdový duchový fond, který v něm uložen a k požitku se nabízí; ta virtuosita, formalismus, veršová hříčka a pod. jsou někdy potřebným prostředkem, ale samy nám nemají dostačovati. Umělecká práce jest vážná, úkoly její jsou daleko vyšší, než umělé formování slov a vět. Kritika dopomáhá dílu, aby mu lépe bylo porozuměno, aby dle své pravé ceny působil. A dosahuje toho tím, že čtenáře vzdělává, třibí jeho vkus a soudnost. Praktický pak účinek je ten, že dílům cenným dopomáhá k uznání, bezcenná pak doprovází k zapomenutí. Naši básníci toto druhé zovou ubíjením: no, jak libo. Vina, či vlastně zásluha ostává táž: cizopasníky odstraňovati.

Když už o těch umělcích jest řeč, dodejme ještě, co oni o kritice soudí. U mnohých jest mylný názor, jakoby je kritika chtěla poučovati, jak mají básniti. Kdybych to věděl, raději bych napsal báseň sám . . ., pomyslí si tu každý rozumný kritik. Kritika jest více pro obecnostvo čtoucí a kupující; umělec, chce-li, může z ní zvěděti, jaký dojem dílo jeho učinilo, a pro podruhé si toho všimnouti či nevšimnouti, změnit, co vadného, nebo státi na tom urputně dále. Kritika ho neobrací ani nenutí, ale zpravuje obecnostvo o svém

úsudku; na publikum bude pak záviseti, dá-li sobě básník říci či ne. Prorocké eruptivní síly u básníků šmahem uznávati nelze, abychom jim slepě se klaněli. Velkých děl uměleckých jest ve světě tak málo, a čeští umělci by chtěli, abychom každé dílo jejich nadšeným jásotem doprovázeli. Tu pak by česká literatura měla ročně míti víc epochálních básní než celá světová literatura; to přece jest požadavek neskromný. Ve velkých literaturách stává se, že za čtvrt nebo půl roku ze slušného počtu děl básnických jen jedno nebo dvě uznají se aspoň za cenná; někdy ani tolik ne. A my máme plýtvati samými veličinami! Vždyť potom pro dílo opravdu cenné už není měřítka ani potřebného superlativu; a pak zase se křičí o neschopnosti kritikové.

Jak viděti, jest práce kritická velmi nevděčná; u nás v těsných poměrech osobních, obchodních atd. stává se někdy až nemožnou. Bylo by zbytečno naše básníky k nějakému uznání těch obtíží přemlouvati. Nadávkami svými, kterými kritiku zasypávají, prozrazují, že běží jim o osobu jejich, nikoliv o blahodárný vliv umění. Samostatnému úsudku nadávky ty neuškodí, jen že takový úsudek pak nesnadno najíti; exponovati se takové veřejnosti každý nemá chuti, a u nás přemnozí, nejpovolanější, ani nesmějí a nemohou, nechtějí-li řádné působení svoje zmařiti. Potom dostavuje se z pravidla volání »o potřebě pravé kritiky,« když ti nepraví byli umlčeni.

Nazvali jsme kritiku vědou i uměním; tímto v širším významu. Ona jest však i řemeslem, a to zhusta velmi pracným a nudným. Oč by kritik jinak ze svého zájmu ani nezavadil, to jest mu čísti, studovati a promýšleti. Rozumí se ovšem, že za duchamornou tu kolikrát práci stihne jej pak pomluva; jakoby bylo nevim jakou rozkoší, básníkovi vytýkati vady a s ním se přiti. Vždyť přece kritik také by se raději pokochal a osvěžil, a dle toho také raději chválil než haněl. Nekalá úmyslnost, s jakou básníci svoje manýry vnucují, podkládá se kritikům, kteří jsou odsouzeni takovými věcmi ještě vážně se zabývati a mařiti jimi drahocenný čas. Jakého díku se jim za to dostane, víme. V soustavné práci kritické ovšem nezbývá nic jiného, než také zabývati se prostředními a nezdařilými plody, tak jako jest podle poměrů nezbytno, aby takové byly vydávány. Básník ovšem každý má zájem, aby dílo jeho bylo přijato chvalně, a proto snadno jest uražen, poněvadž není nepředpojat. Že by však kritik vůbec měl nějaký osobní zájem na tom, aby mohl »řezati,« toho nechápu. Vždyť by jinak mohl žíti ve svatém pokoji a nevystavovati se zbytečně útokům pro věc, po které mu konečně nic není, kdyby mu nešlo o věc a o povinnost jeho, pozvednouti povolaného hlasu svého pro neb contra; zvláště když — jako u nás — strana kritice literární nepřiznivá má takoruka celé t. z. veřejné mínění v rukou. Proti takovému proudu plavati jest zajisté nemilá věc — ale bohužel také nemilá povinnost. Kterí přece povinnost tu konati se odvažují, ty odbývati nepěknými výčitkami a podezřeními jest sice velmi pohodlné, ale také velmi nepěkně ilustruje vlastní povahu útočníků, kteří

nedovedou si představití hlubších a vážnějších pohnutek v práci literární, nežli jest sobectví a zístnost; bezpochyby oni sami lepších nemají.

* * *

Pokusil jsem se několika těmi volnými úvahami objasniti některé otázky o naší kritice, zvláště básnické. Nemínil jsem psáti soustavnou theorii kritiky vůbec, nýbrž podle našich okolností pozdržel jsem se u některých předmětův, o sobě snad méně důležitých, déle a častěji, jiných pak jsem úplně pominul. Byli jsme již několikráte nazváni až i škůdci a nepřátely české literatury. Výčitku takovou ovšem klidně sneseme. Ale pro toho, kdo není zaslepen pokřikem novinářským, rozvinuli jsme alespoň poněkud zásady stanoviska našeho, na kterém, jak jsem hned na počátku podotknul, nezvratně hodláme státi, pokud vůbec obстоjime. Vedeni jsme opravdovou láskou k rozvoji a zdokonalení slovesnosti naší, jakožto důležitého prostředku ku vzdělání a zušlechtění národnímu. I my jsme podrobeni kritice cizí, která pro nás ovšem znamená více než pro valnou část literatury, námi posuzované, totiž mravní a hlavně hmotnou podporu — anebo pád. Jako plod básnický potřebuje ohlasu, jsa jinak bezúčelný, tak hlas kritický potřebuje souhlasu. Ani jeden ani druhý není prací soukromou, nýbrž výrazem smýšlení mnohých; jakmile nedovede sobě získati souhlasu, význam jeho klesá. Ačkoli děje se to pokaždé z příčin nestejných, přece i pro kritiku takový neúspěch v obecenstvu (— ani ne tak v písemnictvu samém, alespoň ne tak záhy —) je znamením, že se neužívá, nedovedouc dosti přesvědčovati — buďto vinou svojí neb obecenstva. V tom případě buď napraví, v čem pochybila, aneb ustoupí s dějiště, jestli sobě vědoma, že má pravdu. V jednotlivostech není tu neomylným nikdo, v zásadách ale jsou pravdy nepopíratelné, od nichž ustoupiti nelze, tak že zbývá jen buďto pravdy ty hlásati, aneb nechati se umlčeti.

P o s u d k y.

Dante Alighieri: Božská komedie. Rozměrem originalu přeložil *Jaroslav Vrchlický*. Díl II. „Očistec.“ (O.)

Zpěv XXV. Mezi tím co vystupují úzkou stezkou do sedmého kruhu, táže se Dante, jak mohou duše, odloučené od těla, hladověti, žízni a hubeněti: Statius odpovídá, že duše oddělena jsou od těla, soustředí kolem sebe vzduch na způsob těla jakéhosi, na němž pak se nkazuje to, co bylo na těle skutečném (jak se doinníval Origenes a jiní): další postup jim poněkud zamezuji plameny, jež v tomto kruhu kolem šlehají; duše zpívají hymnus: *summae Dens clementiae* (*sabbato ad matut.*, jehož obsah jest prosba o dar čistoty); pak opětuji slova Marie Panny: »muže nepoznávám,« a jmenují ty, již zachovali čistotu, kterou ukládá etnost a manželství (panictví a svatost či věrnost manželství):

v. 135.

jež nestihnula cizoložství rána.

Zpěv XXVI. Básníci postupují dále; slunce svými paprsky celou západní stranu modrou proměnilo v bílou, čili blankyt zbělilo:

v. 4. Na pravé rámě slunce svit mi vnikal,
a září západního nebe celý
kraj v plamen měnil, z něho modro svlíkal;

v plamenech se očisťují smilníci; Dante chtěje dovědět se, kdo jsou, je osloví: ó duše, jež jistý jste, že dojdete pokoje, ať již kdykoli (dříve nebo později):

v. 53. ... duše, které poklid svatý,
ať kdekoli, již pojištěný máte;

(poklid svatý není kdekoliv pojištěn, nýbrž jen v nebi): splněna budiž brzo vaše větší vůle, tak aby vás v sebe pojalo nebe, jež plno lásky jest a nejvíce prostranné:

v. 61. Leč touhy žár, když má být zkonejšeny
a nebes kruh být vaším, veletoky
jenž lásky proudí nejdál rozpřažený;

povězte mi, kdo jste? Dva se mu dají poznati a rozmlouvají s ním.

Zpěv XXVII. Aby se dostali z kruhu sedmého na vrchol hory, musejí projíti plamenem; anděl pje: »blahoslavení čistého srdce.« a odvahy dodává Danteovi, by pustil se do plamenu, neboť nemůže vystupovati vzhůru, kdo dříve neprošel plamenem:

v. 10. ... duše svaté, dokud nešlehají
vás plameny, vám průchod volný není.

Virgil praví Danteovi, že tam za plamenem jest Beatrice; co plamenem se ubírají, smaže anděl poslední P s čela Danteova; andělé pějí: »pojďte vyvolení Otce mého.«; když přišli ke schodům, vedoucím na vrchol, setmí se, a Dante usne, a ve snu se mu ukáže Lia (symbol života činného) a Rachel (symbol života rozjímavého); k ránu procitne a vystoupí až na nejhořejší schod: Virgil mu praví, že tuto končí se vůdcovství jeho: viděl jsi, synu, oheň časný (očistec) a věčný (peklo), a přišel jsi v kraj, kde já (svou silou) více nerozeznávám (kde rozum lidský má své meze):

v. 127. A děl: žár věčný s časným, synu milý,
jsi viděl již a dostoup v ony kraje,
kam sáhnout silou zrak můj nemá síly;

nečekej nyní na mé slovo nebo pokyn: tvá síla, jež u volbě rozhoduje, jest svobodna, správná, zdravá (očistěna od žádostí a chtičů hříšných a poslušna rozumu), a bylo by chyba, nejednati dle náhledu jejího:

v. 139. Na slovo nečekej ni pokyn malý,
tvůj soud jest volný, zdravý v každé době,
a hřeší, kdo jej náhledem svým kalí;

svůj vlastní soud kaliti svým náhledem!

Zpěv XXVIII. Dante vystoupí na vrchol hory (pozemský ráj) a přijde k řece, na jejíž protějším břehu slyší zpívati paní veliké krásy (Mathilda, symbol oddanosti k Církvi); Dante ji prosí, by přistoupila blíže, aby mohl dobře porozumět zpěvu: a ona splnila mou prosbu, přiblíživši se tak, že sladký hlas její až ke mně dozníval i s obsahem (slyšel jsem dobře nápěv a i srozumíval obsah):

- v. 58. Mé tužbě ihned otevřena brána,
tak přišla blíž, až sladkých touů vnada
i se smyslem mnou byla pojímána.

Mathilda di Danteovi. toto místo že jest ráj, v němž nevinnen
žil kořen lidský (prvorodiče):

- v. 142. Zde lidstva kořen nemusil hřích nésti.

Zpěv XXIX. Mathilda končí popis ráje slovy: »blahoslavení ti.
jichžto přikrytí jsou hříchové« (žalm 31, 1.): Dante praví dále: veliký
les náhle byl osvětlen jako bleskem, a zazněl zpěv tuze milý a sladký,
protož mne spravedlivá nevole pojala, tak že jsem káral odvážlivost
Evinu:

- v. 23. ... Evy vzdor z vsí síly
jsem káratí zde musil v těžkém žale;

neboť kdy nebe i země poslušny byly (Bohu i člověku, působivše
jemu rozkoš: »vládnouti budeš!«), tu žena, sotva učiněna (tedy
v plné a zdravé síle těla i duše), nedovedla státi pod závojem (jenž
ji zatajoval poznání dobra i zla): potom praví, že užírl nějaké
předměty: velká vzdálenost, jež byla mezi námi a těmito, klamně
působila, že vypadaly jako sedm stromů zlatých:

- v. 43. Dál vzdálenost, jež zraku věci kryje,
mne zjevením sedmi zlatých stromů víže,
jichž lesk, ač vzdálený byl, v zrak mi bije;

(vzdálenost věci kryje, a přece vzdálený předmět v zrak bije!) ale
když jsem byl tak blízko, že předmět společný (společná podoba
dvou věcí), jenž smysly klame, neztrácel už pro vzdálenost některého
činu svého (toho, čím se od druhého podobného předmětu různí): ta
síla, jež rozumu látku (k prozkoumání) podává (postřehující
a odhadující, vis apprehensiva et aestimativa) postřehla, že jest to
sedm zlatých svíců:

- v. 46. Leč chůzí svou, když stanul jsem jim blíže,
tu předmět společný, jenž smysly šálí,
jsem rozeznati mohl bez obtíže.
Tu síla, kterou soudí rozum, v dáli
tam sedm zlatých svíců rozeznává.

Pak vidí Dante průvod duchů blažených, oděných v roucha
bílá; stoje u vody vidí v této svůj obraz, jako v zrcadle, kdykoli
do ní popatří:

- v. 67. Na levo vlny v stříbrolesku byly,
jak v zrcadle mou levou tmavou stranu
obrážely, jak pouť má k nim se chýlí;

přistupuje pak na samý břeh, kde zastaví krok, aby na průvod lépe viděl:

- v. 73. tož, bych lépe viděl, zastavit krok planu;

čtyřiaadvacet kinetů přichází, pějíce: budiž požehnána mezi dcerami
Adamovými, a požehnány buďtež na věky tvé krásy (mi-
losti, gratiae):

- v. 85. „Bud žehnána!“ ti pěli pohromadě,
„z dcer Adama, žehnána vínkem slávy
v svých nekonečných ctnostech luzné vnadě!“

pak praví Dante: vidím čtyry zvířata (čtyry evandělisy), na jejichž popisování netrouším rýmů (nerozepisují se šíře, neboť si toho šetřím na věci jiné):

v. 95. ... Málo hýří
při popisu těch potvor zpěv můj rýmy;

kdo chce jich popis znáti, čti Ezechiele: jak on je popsal, tak přišla v tato místa, s tím toliko rozdílem, že co do (počtu) křídel Jan (evanděl.) jest se mnou, a od tohoto (Ezechiele) se liší (Jan totiž praví, že měla po šesti, Ezechiel že po čtyřech křídlech):

v. 104. ... kde o křídlech řeč je mi,
ne s ním, leč s Janem souhlasí má báje.

Obklopen těmito zvířaty táhne Noh (orel shora, zdola lev, symbol Krista Pána, v němž jest přirozenost božská, naznačena orlem, a lidská, naznačena lvem) dvoukolý vůz vítězný: u pravého kola jsou tři paní (tři božské ctnosti), u levého čtyry (čtyry základní ctnosti); za touto skupinou viděl jsem dva kmety (Lukáše a Pavla): první dle roucha se zdál býti (lékař) z rodiny Hippokratovy, jež dala příroda ku prospěchu těm živočichům, jež má nejvíce ráda (lidem):

v. 136. Ten z Hippokrata zdál se býti věku,
jež příroda té zvěři darovala,
jíž nejvíce dobra přála ze svých vděků;

za těmi jdou čtyři kmeti (Jakub, Petr, Jůda a Jan, spisovatelé listův apoštolských) a jeden kmet (Jan, spisovatel zjevení); celý průvod (zobrazující vítěznou Církev Kristovu) přišel až na to místo, kde na protějším břehu Dante stál; zahřmělo a průvod se zastavil.

Zpěv XXX. Jeden ze čtyřiaadvaceti kmetů, kteří stojí mezi vítězným vozem a sedmihvězdím, volá: »veni de Libano« (sestup s Libanu, Píseň Šalomounova 4, 8); na tento hlas takového kmeta (Šalomouna) pozdvihne hlasů svých sto sluhův a poslů života věčného (andělů) volající: »Požehnaný, jenž přicházíš« (Mat. 21. 9), a »podejte lilie plným rukama« (manibus o date lilia plenis, Aeneis VI, 884.):

v. 16. Na božském voze pozvedlo se k výši
sto kmetů hned ad vocem tanti senis
a sluhů, poslů z ráje věčných říší.

Při tomto volání andělův a blažených sestupuje s nebe Beatrice (symbol moudrosti božské), a Virgil zmizí; Beatrice chladně osloví Danteho, vytýkajíc mu jeho chyby, tak že stojí (zaražen) bez vzdechův a slzí; ale když andělé útrpnost s nim majíce volají: »proč jej tak trápiš?« tu se mu uvolnilo, a on praví: led (leknutí), jenž se mi kolem srdce stáhl, proměnil se v dech a vodu, a s úzkostí mi ústy a očima vyšel z prsou (rozplynul ve vzdechy a slzy = vzdychal jsem a plakal):

v. 97. Tu v úzkosti se moje smysly lekly,
led kol mé hrudi na vzduch, vodu splynul,
a ústy, zraky prondy její tekly;

Beatrice pak andělům podrobněji uvádí chyby Danteovy.

Zpěv XXXI. Beatrice ještě dále vytýká mu jeho chyby, k nimž on pláče se vyznává, an praví: pomatení a strach mi z úst vynutily takové »ano,« kterémuž aby kdo porozuměl, musil se mi podívat na ústa (nebylo slyšeti zvuk hlasu, nýbrž jen viděti, že rty se mi pohybují):

v. 13.

Strach s popletením, směs to věru rmutná,
mi »ano« takové z úst vytlačily,
že pochopiti je, tvář byla nutná.

Beatrice vytýkajíc pokračuje: přes touhy mnou tobě vlité (dobrá vnuknutí), které tě k tomu vedly, bys miloval dobro, nad něž již není, co bychom mohli žádati (nejvyšší dobro, Bůh, v němž se naplní a upokojí všecko přání naše): jaké příkopy a řetězy na svém pochodu jsi našel (jaké překážky se ti nahodily, kteréž ti tolik bránily), že jsi se zbavil vši naděje (přemoci je)?

v. 22.

Pak zase ona: »s city plamennými,
jež učily tě dobro milovati,
jež silami jen hledat máme svými;
jakými příkopy ses musel hnáti
a řetězy, že v dobru dále spěti
jsi každé naděje se musel vzdáti?«

Dante pak s pláčem a hlavou svislou vyznává své chyby: na to mu Beatrice dodává odvahy, a on praví dále: jak jsem narovnal obličej svůj (pozdvihl hlavu), spatřilo oko mé, že prvé bytosti (andělé) ustály od házení květů:

v. 76.

A moje tvář jak se k ní obrátila,
že prabytosti od házení květů
ustály, nyní v chvíli této zřela;

a oči mé doposud málo jisté (bázlivé) uzřely Beatrici obrácenou k Nohu (Kristu Pánu), jenž jest jedna osoba ve dvou přirozenostech:

v. 79.

A plachý zrak můj viděl jako v letu,
jak Beatrice k Nohu obrácena,
jenž jedna bytost jesti dvojích světů;

(to by ovšem nebylo nic zvláštního, neboť i člověk jest »jedna bytost dvojích světů«:) Dante praví dále: poznáním hříchů svých a litostí byl jsem docela zdrcen; když pak srdce zase mi navrátilo sílu na venek (když jsem se zpamatoval a zase viděl a slyšel), viděl jsem nad sebou státi onu Paní, kterouž jsem dříve samotnu našel (Mathildu), a tato pravila mi: drž se mne, drž se mne (pevně)!

v. 91.

Když smysly že se vrátily jsem cítil,
zřím samotnou nad sebou státi paní
a děla: pozor, bys mne dobře chytil!

ponoří jej v řeku Lethe, v níž jest voda zapomnění (hříchů; neboť lituje-li člověk hříchů svých a činí-li dobré předsevzetí, pak může jich zapomenouti, by snad ze vzpomínky na ně nevzniklo mu nové pokušení: obmytí ve vodě znamená odpuštění viny ve svátosti pokání), a vytáhne jej na druhý břeh; čtyry ctnosti mravné jej přivedou k vozu, a tři božské ctnosti ho představí Beatrici, žádající, by jemu odhalila svou tvář, což ona učiní. Dante uzavírá zpěv volaje: ó Beatrice

(ó moudrosti Božská)! kdož by se pokusil tebe popsati, jaká jsi se mi zjevila tam, kde nebe (andělé) tě zastíňují (pokrývají květinami) souzvučně pějíce? anebo kdož by tě mohl popsati, jak jsi se mi zjevila tam, kde nebe (sféry nebeské) svým pohybem vydávají souzvuk luzný?

v. 91. (kdo by se odvážil) tě popsat chtěje, jaks přede mnou byla,
co nepřestaly sféry v souzvuk zníti.

Zpěv XXXII. Dante praví: tak toužebně zraky mé na Beatrici utkvěly, by ukojily desítiletou žízeň (Beatrice před 10 roky zemřela), že ostatní mi vyhasly (utuchly):

v. 1. Tak pevně upřené mé byly zraky,
svou žízeň desíti let ukojiti,
že ostatní mé smysly jaly mraky;

a tyto (zraky) zde i onde (po obou stranách) měly zed' bezstarostnosti (nedbaly o to, co na pravo a na levo jest, čili o ostatní věci). tolik je k sobě přivábil svatý úsměv starou sítí (bývalou silou):

v. 4. Na stranách všech dokola zřím se tmíti
zed' nevidění, její úsměv svatý
tak chytil mne zas starou svojí sítí;

tu násilím (proti mé vůli) byl obrácen můj zrak ku levé straně mé od oněch bohů (tři božských ctností). neboť zaslechl jsem jejich hlas volající: příliš utkvěle (hledíš)!

v. 7. Tu náhle: „příliš mnoho jesti jatý
tvůj zrak,“ hlas tří zněl. Ku levému boku
jsem násilím obrátil můj zrak vzňatý;

a obměna, kteráž v očích se stane, když právě sluncem jsou proniknuty, učinila, že na chvíli jsem byl beze zraku (že jsem na chvíli neviděl):

v. 10. A onen stav, jenž nastává vždy v oku,
když příliš slunce záře v hloubku vnikla,
tmu na chvíli stlal v ústret mému kroku;

však když po chvíli mé oči zase síly nabyly, viděl jsem, že slavný voj obrátil se po mé straně pravé. a ubíral se dále, maje v čele svit slunce i sedmi světél (svíců):

v. 16. Ta řada svatá mně po pravé skrání
jdouc průvodem a v čele svity
těch sedmi světél, vzadu slunce plánu;

průvod přichází ke stromu vysokému, na němž není listův ani květů; Noh uváže vůz na tento strom, a duchové blažení volají: blahoslavený jsi. Nohu, jenž jsi neutrl ovoce se stromu tohoto (bylt poslušen Otci ve všem)! Strom se zazelená a rozkveté; zástup dále se ubírá (do nebe) za Nohem zpívaje sladší a hlubší píseň:

v. 90. zpěv jeho hlubší, slabší notou vzňatý.

Beatrice praví Danteovi, aby dobře pozoroval vůz, a pak až se vrátí (na zemi), aby celý ten průvod popsal, načež on praví: já, jenž celý pokorný u nohou jejich jsem stál očekávaje rozkazů jejich, obrátil jsem oči a mysl, kam ona chtěla:

v. 106. ... Já, kterého tísní
jen touha klesnout k nohám jí, se díval
a smyslové mi v zření byli přísní;

pak vypravuje, co byl spatřil: na vůz dorážel orel, pak se k němu připlížila liška, pak přiletěl opět orel a strásl na vůz mnoho peří se svého těla, pak ze země vylezl drak a ocasem prorazil dno vozu; tímto se naznačují některé minulé nehody Církve (překlad v obsahu str. 239. praví: vidění Danteovo o příštích osudech církve): orel poprvé na vůz dorážející naznačuje pronásledování pohanských císařů římských; liška nástrahy Novatianovy, orel při setřásající znamená pozdější císaře římské, kteří Církev obohatili, a ji majetkem k její škodě obtížili; drak znamená úskoky Fotiovy proti Církvi.

Zpěv XXXIII. Zpěvu paní (ctností božských a mravních, tyto nehody Církve opěvujících) naslouchá Beatrice vzdychajíc a rozlíceněna a změněna (v obličeji bolesti a lítosti) tolik, že Panna Maria pod křížem jen o něco více byla změněna (jen bolest Panny Marie byla větší):

v. 4. A Beatrice zbožně v povzdychání
jim naslouchala, tak že Panna svatá
pod křížem nestála kdys v takém lkání.

Pak sama zapěla: »maličko a neuzříte mne, a opět maličko a uzříte mne« (Jan 16, 16). čímž naráží na dočasné přeložení sídla papežského do Avignonu (překlad má k těmto slovům poznámku: »čisté učení Krista bude na čas zatemněno«); pak vykládá Danteovi, že vůz, jehož dno prorval drak (ve smyslu mravním: vyrval z církve pokoru a chudobu), byl a není (t. není takový, jaký býval, vinou Boniface VIII., Klementa V. a krále francouzského Filipa Krásného); překladatel k těmto slovům poznamenává: »Dante nepovažoval Boniface a Klementa za pravé papeže, pro něho papežství neexistovalo.« (!) — Dante, jak z jeho komedie všude vysvitá, klade papežství, jelikož duchovní moc, výše než císařství římské, a i o špatných papežích mluvě dobře rozeznává osobu jejich od důstojnosti, které si vždy velice váží; tož překladatel všude tato místa přehléd, že tak směle opovazuje se tvrditi, že »pro něho papežství neexistovalo.«

Beatrice pak Danteovi utajenými slovy předpovídá, že brzo přijde ten, kterýž Církev osvobodí a i lid italský; pak dodává, že od této chvíle bude jasně mluviti:

v. 100. Od chvíle té nechť nahá v zrak ti hárá
má každá řeč;

došly vrchole hory, a Mathilda ho ponoří do řeky Eunoe, čímž jako obrozen jest a schopen vystupovati ku hvězdám.

Drobnější některé vady není třeba uváděti, stalyť se patrně jen »k vůli rýmu,« jako: nám dána řeč a smích a ručejemi — slz proudění (str. 152.), krok malý s jejím malým v souzvuk veda (172.), na svém retu vláhu — těch prvotín nebeských plesů nesu (origin.: v obdivu kráčel jsem mezi prvotinami věčné rozkoše, 173.), na lici jeho týž se podiv sváří (174.), mladý den se nítí (180.), věru v křeči se pletla síla má (origin.: byl jsem po-

maten, 185.), bratře, proč... otázkou nestrháš své tužby hráze (origin.: proč se neodvážíš ptáti se mne? 199.) atd — Budiž podetknuta ještě tato zvláštnost, že Vrehlický v poznámkách str. 229. sedmero darů Ducha sv. takto uvádí: bazeň, soucit, udatnost, vědění, rada, moudrost a opatrnost: kdežto obvyčejně se vypočítávají takto: dar moudrosti, rozumu, rady, síly, umění, pobožnosti a bázně Boží: — potom čtyry základní ctnosti jmenuje na str. 204. moudrost, spravedlnost, stálost a střídmost: na str. 229. však: opatrnost, spravedlnost, mírnost a statečnost.

Dr. V. Šimanko.

Dějiny umění výtvarných. Píše *K. B. Mádl*. V Praze 1891. Nakl. Bursík a Kohout, knihkupci c. k. české university. Vychází v sešitech po 30 kr.

V kulturních dějinách lidstva i jednotlivých národů náleží výtvarným uměním přední místo. Všecky velké literatury honosí se obsáhlými, nadherně vypravenými knihami v tomto oboru: žeť pak i nám dostane se nyní obšírného, illustrovaného, původního spisu o tomto předmětu, jest nepopratelným příznakem utěšeně pokračujícího rozvoje naukového písemnictví českého. Že tyto první české dějiny výtvarného umění nezstanou za podobnými spisy cizojazyčnými, toho zárukou jest nám autor jejich, jenž k dílu tomu prokázal svou způsobilost četnými studiemi o památkách uměleckých, najmě českých, otištěných v různých sbornících a časopisech. Jinak lze již z posavade vyšlých čtyř sešitů, v nichž probrány jsou dějiny umění ve starém Egyptě, s dostatek posouditi hlavní rysy i směr a způsob líčení celého díla. Spisovatel nepřestává na výčtu a popisu uměleckých památek, pokud se nám zachovaly, nýbrž pohlížeje na vývoj umění výtvarných jakožto na důležitou součást lidských dějin vůbec, vykládá přirozené podmínky tohoto rozvoje, založené v povaze země i lidu, a ve společenském zřízení, zvláště pak v kultu jeho. Hojnou látku, čerpanou z nejlepších odborných spisů hlavně anglických a francouzských, podává slohem plynulým: mluva mohla místy býti správnější. Právně spis. vyhýbá se zbytečnému bombastu planých kontrovers o sporných věcech, v nichž nemečtí professoři si libují. Typografická úprava tohoto díla je skvostná; ilustrace, provedené dle fotografických snímků, jsou věrné a sličné. Těšíme se na další sešity nákladného podniku toho, jenž zasluhuje přízně všech vzdělanců českých. Cena sešitu velkého formátu o 24 stránkách průměrně se 16 ilustracemi jest přiměřena. Na obálce čteme, že celý spis vyjde ve třech dílech, z nichž každý obsahuje jedno velké období umělecké, totiž Starý věk, Střední věk a Novou dobu, tvořiti bude o sobě uzavřený celek. Úplné dílo bude ozdobeno více než 600 ilustracemi dřevorytn, cinkografií, světlotiskem a barvotiskem, kromě toho budou připojeny k jednotlivým svazkům mapy a synchronistické přehledy. Nakladatelé oznamují, že část první, obsahující dějiny národů východních, ukončena bude asi v 10 sešitech. Dle toho bude celé dílo velice rozsáhlé. Přáli bychom si jen, aby u vydávání jeho neopakoval se oblíbený u nás zlozvyk, že totiž nákladné dílo, jakmile dosáhlo přízně obecenstva, bývá nad skutečnou

potřebu protahováno zbytečnými úvahami o podřízených podrobnostech, čímž počet sešitův a výlohy k omrzení odběratelů do nekonečna vzrůstají. Zkušený autor bude, jakož doufáme, dle slov básnickových »In der Beschränkung zeigt sich der Meister,« zajisté šetřiti náležité míry co do rozsahu a volby látky, aby nádherné dílo toto nad potřebu nevzrostlo a pravou souměrností i úměrností vynikalo. *k.*

Cesta pana Lva z Rožmitála po západní Evropě r. 1465.—1467.

Podle jeho průvodců upravil *Fr. A. Slavík*. V Telči 1890. Nakl. E. Šolc. Str. 127. Cena 70 kr.

Český bohatýr pan Lev z Rožmitála, bratr královny Johanny, manželky Jiřího z Poděbrad, súčastniv se o hromnicích r. 1465. jakožto člen strany katolické sněmu v Praze, svolaného ku zjednání náboženského míru v Čechách, nastoupil brzy potom dalekou okružní cestu po cizích zemích. Účelem jeho bylo, aby na královských a knížecích dvorech západní a jižní Evropy národu a králi českému získal přátele, aby přičinil se o nápravu nepříznivého mínění o Čechách, jež od válek husitských a zvláště od loupežných výprav Táborův a Sirotků do cizích zemí po celé Evropě zavládlo: aby po tehdejším zvyku konal skutky rytířské, a poznaje různé mravy i obyčeje jiných národů, mohl dle nich učiniti si život příjemným. V komonstvu jeho byli rytířové čeští a též někteří polští, dále hudeci, kuchaři a jiní služebníci po způsobu rytířském. Skvělá tato družina ubírala se z Prahy Německem do Nizozemí, přes moře do Anglie, odtud po moři do západní Francie, po severozápadních Španělech, Portugalskem, středním Španělskem do jihovýchodní Francie a po severní Itálii, odkud po dvou letech zeměmi alpskými přes Videň šťastně vrátila se do vlasti. Pan Lev vystupoval na této výpravě všude jako český velmož starého dobrého jádra, osvědčuje nábožnou mysl a ducha rytířského, všimal si bedlivě církevních i světských památek, a kdekolivěk naskytla se mu příležitost, ukázal se společníky svými v rytířských zápasech pověstnou českou udatností, tak že získal si četná uznání a skvělá vyznamenání od panovníků, knížat, biskupův a měst, jež navštívil. Slavnou tuto cestu českého bohatýra popsali dva průvodcové jeho, po česku rytíř Šásek z Mezihoří v Plzeňsku, a po německu Gabriel Tetzels z Norimberka. Český rukopis Šáskův ztratil se později, zatím však přeložil jej do latiny a zachoval takto obsah jeho brněnský probošt Stanislav Pavlovský z Pavlovic, později biskup olomoucký. Německý cestopis Tetzelsův zachoval se a byl r. 1844. ve Stuttgartě vydán. Na základě latinského překladu spisu Šáskova i jiných pramenů vydal r. 1824. v Brně Jos. Ed. Horký dvoudílný německý spis o cestě páne Lvově z Rožmitála jakožto příspěvek ku dějinám XV. věku. V české literatuře měli jsme posud o této pamětihodné výpravě pouze malou stať od Mikovce ve »Květech« r. 1847., až teprv nyní pořídil prof. Slavík celý popis této cesty, a to dle latinského překladu z rukopisu Šáskova, vloživ do něho ty zprávy Tetzelsovy, jimiž některé příhody a věci místněji jsou

vyličený. Neveliký tento spis jest vzácným historickým pramenem z patnáctého století. Mezi nejzajímavější stati jeho náleží pověst o »zemi za mořem,« kterou pan Lev slyšel »na konci světa,« na břehu portugalském ve vsi zvané Finisterrae. Z pověsti té je zřejmo, že již tehdy (1466) bylo v Portugalsku jakési ovšem jen nejasné tušení o »zemi za mořem,« kterou potom po 26 letech (1492) slavný Janovan Křištof Kolumbus do opravdy objevil. Vydavatel vyčítá v úvodě zachované paměti všech staročeských cestovatelův, a podává, čeho ku porozumění cestě páně Lvově věděti třeba. Ku konci připojen jest kromě obsahu dvojí seznam osob a věcí i událostí v cestopisu vylíčených. Kromě tří malých poznámek pod čarou nepříčinil jinak vydavatel k textu ničeho, ač bylo by prospěšno, kdyby pod čarou byly opraveny některé historické i geografické omyly obou cestovatelů patnáctého století, a podány též některé vysvětlivky, pro široké kruhy čtenářstva nezbytné. Pěknou ozdobou knížky jest titulní list, provedený v barvách dle původního náčrtu Alešova. *Fr. Ekert.*

Zkažená krev. Psychologický obrázek o 1 dějství. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 50. Cena 30 (!) kr. Dram. díla *Lad. Stroupežnického*, VII.

Pan farář Štěpanovský, milovník umění, ujal se mladého Karaska, osiřelého vnuka kostelníkovy, a dal jej vyučiti řezbářství. Právě chce jej poslati na uměleckou cestu do ciziny — k čemuž i milostivá vrchnost chce přispěti. Tu zvěstuje kostelník, že řezbář se zamiloval do dcery známého zloděje, máje ji jedinou z celé rodiny za počestnou; též otec její tak myslí. Zatím ona ukradne na samé faře vzácný skvost a přistižena takorůzka při hotovém skutku. Tím farářovo i kostelníkovy úsili proti zamýšlenému sňatku nabude neočekávané a rozhodné podpory; Karásek o takové nevěstě už nechce ani slyšeti.

»Zkažená krev« chce býti dokladem »starodávného přísloví: Jablko nepadne daleko od stromu; co se z kočky narodí, chytá myši.« na (sic) kteráž přísloví kostelník »moc věří.« Pan spis. nazval dílko psychologickým obrázkem. Ovšem psychologie v něm právě mnoho není a býti nemůže. Neboť když v takové drobotině měl býti směřován děj s rozličnými nahodilostmi (návštěva paní, jež onen skvost v kostele ztratila, návštěva a hovor otce nevěstina, výklad kostelníkův), tu na rozbor hlubší nemohlo zbýti mnoho místa. Opravdu pak je ta psychologie také velmi »skočná.« Snoubenci vedou si před farářem nápadně furiantsky (ženich před svým dobrodincem!). Nevěsta majíc k domluvě farářově ženichovi prozraditi, že je také zlodějkou, jak celá rodina, bojuje krutý boj slovní, který zdá se jižjiž hnáti ji k samovraždě, ale hned zase ozve se v ní ta »zkažená krev,« která vše zhatí.

P.

Chata za vsí. Roman od *J. I. Kraszewského*. Přel. *V. Špaňhel*. V Praze 1891. Nakl. J. Otto. (»Laciné knihovny národní« č. 27.) Tři díly. Str. XXIV a 494. Cena 1 zl. 20 kr.

Po troji předmluvě — z nichž první pochází od překladatele za příležitosti padesátiletého jubilea spisovatelské činnosti Kraszewského,

ostatní dvě od samého spisovatele, jednající o původu a směru romanu — dostane se trpělivý čtenář k vlastnímu vypravování. Jehož děj odehráva se v malé a chudé visce volyňské. Mladý cikán Tumry, nespokojený se svou tlupou pro pánovitost vůdce Apraše a toužící po živobytí usedlého, počestného člověka, po odchodu tlupy zůstane ve vsi, přes prosby mladé cikánky Azy, jež ho tajně miluje, a vyprosiv si dovození, aby jako kovář směl se usadit, i dostav místo na chatu a kovárnu, počne s velkou vytrvalostí sám a sám pomocí jedinké sekery sbíjeti a lepiti chatu. Kromě naděje na nový, vytoužený život, silí a pohání ho v práci láska k Motruně, dívce ze statku sic, ale po otcí z krve cikánské. Ale láska tato stane se Tumrymu i Motruně osudnou. Otec divčím Lepiuk, styděl se za původ svůj, nechce nikterak dovolit, aby cikán pojil se s rodinou jeho, i vyhrožuje Tumrymu, zabraňuje Motruně, konečně nedohotovenou chatu cikánovi zapálí, doufaje, že ves opustí. Tumry však, ač k zoufalství téměř přiveden zničením pracovního díla svého, vzechopí se a začne stavěti znova. Lepiuk mrzutostí a zlostí těžce onemocní a zemře, před smrtí dceru svou proklev. Smrti jeho se cikánovi neuleví. Lepiuk pobouřil proti němu celou ves, tak že všichni ho nyní nenávidí. Tumry sbíjí chatu dále, doufaje, že nenávist vesničanu pomine, až kovárnu otevře: mimo to ujme se ho i Motruny paní místního šlechtice a pána vsi Adama, sentimentální Franconzka, jež přes odpor rodiny a celé vsi sezdá cikána s Motrunou, dále se už o ně nestarajíc. Ale vesničané neupouští od své nenavisti, neškodí Tumrymu, ale ani se s ním nesblíží: kovárna už stojí, Tumry namahavě si nástroje, starý meč i uhlí zjednal, ale vesničané chodí stále raději tři hodiny cesty ke kováři cizímu, než by se přátelili s cikánem. Láska Tumryho k Motruně v tak zoufalém postavení ochabuje, a když po dvou letech tlupa Aprašova vrátí se do vsi návodem Azy, která vlastně místo starého Apraše vládne a po Tumrym toužiti nepřestává, cikán zapomenuv na ženu svou, jež proň rodinu a vše obětovala, dá se zavést konzem Aziným, pobíhá kol ležení cikánského ve dne v noci, stihá Azu do dvora, když tato v tenata svá zaplétá a vysává ovdovělého pana Adama a myslí, že Aza jím pohrdá, zoufalý láskou a bídou se oběsí.

Takto končí v prvních dvou dílech napínavý, divoký děj, umělecky docelený: třetí díl pak spojen je s osnovou předcházející po výtece jen historicky, méně kausálně a bere se tokem samostatným, tempem pozvolným, nevážným, podobaje se šířému, stále se vyjasňujícímu luhu, na nějž vjeli jsme po zběsilé jízdě divokou krajinou. Celék proto dochází v třetím díle jasného, uspokojujícího závěru, jenž by po druhém díle byl zůstal příliš tísnivým a sklíčujícím. Boj, kterýž Tumry bojoval s nepříznivým svým osudem v touze po něčem lepším a dokonalejším, a v němž vinou nepřátelského okolí i svou vlastní podleh, dobojuje a vyhrá dcera jeho Maryška, donutivši okolí své krásnými vlastnostmi, jež po otcí zdědila v plné míře a jež v ní chradnoucí a zmirající bídou matka Motruna, nouze i příroda

v harmonický a pevný soulad byly uvedly, k uznání a patřičnému obdivu. Láska sice, která jejího otce zničila, hrozí už už i jí životem plným útrap, leč v tom okamžiku, kdy otce srdnatější dcera dobrovolně se jí zřiká, obrací se štěstí k dceři psancově, aby jí už nikdy, jak spisovatel tušiti dává, neopustilo.

Roman tento, jenž počítá se k předním pracím Kraszewského, zamlouvá se nejvíce svými silnými a poutavými postavami; není tu osob, jež by nebyly výrazně charakterisovány aspoň jedním vzhledem. Nejsilněji vyniká démonická, vášnivá a k panování stvořená Aza, která svým uchvacujícím, drzým, silnou vůli prochvělým kouzlem láká peníze na obětech v síti její upadlých, jež pak s necitelností a polhrdáním i výsměchem odkopává. Při její cikánské moralce jen lrdost a láska k Tumrymu ji chrání před pádem a udržuje obdiv náš a sympathie naše pro ni. Vedle ní bledě se vyjímá postava Motrumina, tichá, obětovná, milující s trochou umíněnosti, kterou nouze a bída v ní zlomí a v naprostou lhostejnost promění. Tumry liší se od okolí svého snivou, nespokojenou myslí, toužící po tom, co zdá se mu vyšší a lepší; za cílem svým jde, proti osudu, neodstrašeně a neunavně. Vůle jeho přes všechna neštěstí opět a opět se k činu zdvihající, konečně přece udolaná stálým nezdarem, už se nevzchopuje k ničemu, upadá v apathii a otupělost, obzor myslí se chmuří, a takto rozervaného, zuboženého náhle vytrysknuvši plamen vášně ztráví a zničí. Ubohým hrdinou, všemi vadami polských šlechticů zahrnut, je pan Adam; hloupý, lenivý, zhýralý, nesamostatný, podváděn od ženy a vyssáván od svých milostnic, bez vážnosti u svých poddaných, jež mravně kazí a svévoli svou roztrpčuje. Po bídném mládí následuje u něho rovněž bídné stáří, jež tráví v kajinosti sice, která však mění se u něho v mrzoutství, ukrutnost a podivinství. — Živou a velmi sympathickou osobou romanu je hloupý Janek, na nějž všichni pro jeho prostotu a dobrotu s hůry poblížejí, vysmívají se mu, a kde se dá, ho utiskují a prací zavalují. On jediný, kdy celá ves odvrátí se od Tumryho a jeho ženy i dítky jejich, s nimi cítí, pomáhá jim, trpí s nimi i pro ně. Takovým těž strážným andělem po smrti Jankově je churavé Motruně a nedospělé Maryšce bylinářka Soloducha, klepna a hubařka, jež vodku pije o závod se svým mužem Ratajem, slepým, žebravým tulákem, s ním se hádá a zavdy i bije, ale ráda trpícím pomáhá a o Maryšku stará se jako o vlastní dceru, mrzíc se, že tato je příliš samostatná a hrda, nedávajíc jí příležitosti o ni, jak by chtěla, pečovat. Ostatní osoby z lidu, srdcem sice dobrého, ale hloupostí a bídou kaženého, pro malou důležitost nevystupují z pozadí povšechné povahy lidové, leda snad jedinou zběžnou črtou, jež však dostačí, aby je učinila životnými. Podnětem látky samé děj i povahy propleteny jsou živly romantickými, čímž někdy jasnost a přesvědčivost motivace utrpěla. Tak sám vznik lásky Motruminy k Tumrymu, hlavní vzpružinu celého děje dvou prvních dílů, těžko lze odůvodniti cikánskou krví kolující v žilách Motruminých, jejíž působivost a síla celým vychováním a životem

dosavadním zajisté byla utlumena a mohla-li vůbec ještě nějak působiti, pak bylo třeba mocnějšího popudu, než jest několikeré setkání s hezkým sice, ale přece jen opovrženým, nuzným Tumrym, aby bohaté, nejhezčí děvče ze vsi přes kletbu otcovu a bratrův i celé dědiny nenávisť odhodlalo se ke sňatku s cikánem. Podobně málo jímá viru naši romantická motivace cikánskou krví u Lěpiuka, ještě méně u Maryšky, kterou spíše vplyv okolností a nátlak Azy k útěku s cikány nutí; nejlépe ještě obtočí tentýž motiv u Tumryho, poněvadž spolu porováván jest tisni, ba prázdnotou duševní

Nějaké zvláštní tendence spis. nemá; cikáni vzati jen pro větší zajímavost, ne snad k řešení cikánské otázky. Poslední dojem díla je ušlechtilý.

Co do překladu »Chaty za vsí,« vidno už bez originalu, že není bezvadným; na mnohých místech trpí nesrozumitelností, a plynost slohu Kraszewského jim většinou setřena. P. Š.

Křivé cesty. Veselohra o třech jednáních. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 139. Cena 60 kr. Dramatická díla *Josefa Štolby*. I.

Křivými cestami anonymních listův udavačských chce se služebnictvo a úřednictvo hraběcí zbaviti nového vrchního správce Horáka. Doporučil jej mladému hraběti baron tchán jeho, výborný hospodář, jenž i dceru svou byl vedl k hospodárnosti. Větelce Horáka tedy chtějí se zbaviti dosavadní úředníci, zvláště hospodářští, se kterými panstvo není spokojeno. Správec Jindra píše anonymní listy hraběti, hraběnce, Horákovi, Horákové a baronovi; hraběte viní z důvěrnosti k Horákové, hraběnkou z důvěrnosti k Horákovi. Známek toho nechybí, a tak se stane, že hraběnka sama, pro vlastní režii statku dříve nadšená, naléhá, aby se statek pronajal: nájemce ovšem má Jindra již pohotově. Právě, když smlouva se uzavírá, přibude baron a vysvětlením vše překazí: najme statek sám a Horáka ustanoví za společníka svého.

Spis. se zálibou předvádí ženy úředníků do účastenství, jak v popise, tak i v akci. Při prvním představování celého personálu ze široka vypisuje, jak jednotlivé osoby nebo páry předstupují, při čemž muž obvykle se nějak nejapně prořekne; při poslední audienci zase jsou všichni tak přítomni. Horák s Horákovou počínají si jaksi samostatněji, ostatní po starosvětském obyčeji podřízených; u Horákové je to hraběnce hned nápadno, a ačkoli na anonymní dopisy nic nedává, varuje i hraběte od nich, přece i v ní ten list podezření potvrdí, a pozornost hraběte k Horákové činí ji žárlivou. Hraběte zase popouzí, že Horák výpočty na opravu hospodářství sestavuje s hraběnkou a velké zálohy na to potřebné na něm tak rozhodně požaduje; ovšem i mezi Horákovými nastane pak nedorozumění, neboť, čeho nezmohly ještě docela anonymní listy, to dokonají jazyčky ženské. »Pantofle« v rozmanitých podobách zastoupeny tu s dostatek. Zda-li ta vzájemná nedůvěra mezi čtyřmi podezřívavými osobami dosti pravděpodobně tak dlouho trvá, aby teprve zakročením

baronovým při nastávající, vlastně již hotové katastrofě byla vysvětlena, necíci rozhodovati: přímá povaha Horákova i rozhodnost hraběněna zdá se tomu odporovati, aby nežádali hned vysvětlení. Baron na konci praví: »Bůh šlechetného muže toho (Jindru) popletl. Kdyby nebyl psal mně —.« Tak zdá se i čtenáři, aniž jest mu snadno pochopiti, kterak chytrý Jindra, znaje přece rozšafného barona, takto se unáhlil. Také zdá se čtoucímu, že spisovatel hraběte schválně pro tu zápletku poněkud dále zavádí v pozornostech k Horákové, než jest odůvodněno povahami a poměry.

Jinak postavy jsou názorně a životně provedeny; nucený snad je vtip o účetním Křížkovi, jenž nemůže porozuměti, že by stále opakoval »ento tento.« Od úřednictva hospodářského odráží se lesnické, se kterým jest hrabě více spokojen; později však i ono přistupuje ke společnému útoku na Horáka, ač opatrně. Intriková povaha služebných osob, od nejvyšších k nejnižším, a rozmanité ty podniky, kdo s koho, za přerůznými záměry osobními vystiženy velmi vhodně. Spis. věnuje rozsmarnou veselohru »v upomínku na nezapomenutelné doby společného hospodaření v Nechanicích.« P.

Povídky. Napsal *Josef Merhaut*. V Třebíči 1891. Kubešovy „Bibl. moravské“ dílo IV. Str. 314. Cena 75 kr.

První literární sbírku autora, o němž dosud veřejně se nemluvalo, brává čtenář do rukou jaksi předpojat. Přirozeně: přichází na trh tolik bezcenného nebo prostředního zboží, že jen známé osvědčené jméno může vzbuditi důvěru. K podobné důvěře podává sbírka Merhautova první dobrou naději.

Povídky v uživaném slova smyslu jsou tu vlastně jenom dvě. V první, s nadpisem »Vrah?« domnívá se mladý Pavlát viděti vraha v muži, jenž mu vykládá o zničení své dcerky. Divnou náhodou najal si téhož dne večer v jeho rodině byt a zamiloval se do druhé dcery jeho. Druhé noci potom byl svědkem, jak domnělý otec — vrah stal se skutečným vrahem pohřešované dcerky, kterouž v návalu zlosti hodil do vody. Brzy potom se oběsil. Vida to Pavlát a poznav právě před tím, že láska jeho není opětována, tolika dojmy ráz na ráz po sobě rozrušen upadl do těžké nemoci. — Dějištěm druhé povídky jest »Mladé město« (t. j. městečko nedávno povýšené za město). Jiráček, bohatý svobodný rolník, kolikrát do roka jezdíval na několik dní do Prahy, aby se tam »vybouřil.« V takových chorobných záchvatech jakoby podléhal nějakým neodolatelným vlivům, neměl smyslu pro nic nežli pro svoji cestovní vášeň. Zapomněl na všechno kolem sebe, na statek, na povinnosti nutné práce, na otce výměnkaře, a působil mu tím mnoho zármutku a starostí. Dnes opět probudila se v něm výstřední tato touha. Leč otec tentokráte rozhodně se proti tomu opírá, ale nadarmo. Syn s násilím vydírá mu z ruky peníze na cestu a chce odejet. V poslední chvíli teprve přiměla ho k návratu jeho sestřenka Anežka, a láska tehdy vzniklá dává též tušiti návrat k lepšímu životu.

Děj druhé povídky soustředěn jest na jediný den. Proto musel

spis. mnoho z minulosti vyložití, doplniti a vysvětliti. Tím četba místy unavuje. Za to snažil se autor dobře vystihnouti charakteristiku osob v obou povídkách i v ostatních črtách. Nespokojil se znázorniti povahy pouze, jak zevně se jeví. nýbrž vede čtenáře až do duševních hlubin svých osob. zde hledá první vzněty a motivy k činům, rozbírá psychologické příčiny jednání. sleduje s podrobností anatoma průběh myšlenek a citův, až se z nich utvoří určitá představa neb úmysl. Nebylo by těžko, uvéstí několik pěkných, zajímavých dokladů.

Jedné věci nemohu však spisovateli zamlčeti. Míním totiž ten podrobný způsob, jak popisuje polilavni lásku. U mladého Pavláta ten »prudký záchvat milostného opojení,« ta »silná, jediná touha, aby to děvče... smáček! (sic!) ve svém objetí,« ty polibky, když »stála před ním vztýčená, v bílé noční jupičce, z pod níž cítil tlukot jejího srdce,« — to všechno může být pravdivo, ale není to láska, nýbrž projev sprosté smyslné vášně. Anebo když v Jirákově ta sympathie k Anežce vzniká hlavně z té příčiny, že »si vzpomněl na to, jak nápadně dnes to dítě připadalo mu dospělým« a »co to projelo jeho tělem, když dotekl se v tom tmavém pokoji náhle jejich hebkých vlasův a panenských ěader« a poněvadž »hlava se mu zatočila vědomím její svůdné blízkosti,« — tak nejeví se pravá, trvalá láska, to je pouze prehavý, byť i pro tu chvíli mocně vzrušující rozmar smyslnosti dosti hrubého zrna. Takovým způsobem spis. obě povahy staví objektivně do nepěkného světla, ačkoli je vlastně v pěkném ukázati chce. V první povídce láska Pavlátova dle intence spisovatelovy má býti protivou k rozmarné chvilkové lásce slečny Říči — má tedy býti hluboká, opravdová, taková však láska smyslná není. Ve druhé povídce buduje se na lásce obrat k lepšímu životu, ale vratká vášeň, vzniklá ponejvíce z dojmů smyslných, nemůže býti takovým základem, nemůže býti stěží peripetie, jež dle úmyslu autorova z oné lásky nastati má. Chtěl-li tedy účelu svého dosáhnout, měl nezbytně podati jiná lásku — ušlechtlejší, trvalejší. Už s tohoto stanoviska tedy, se stanoviska umělecké techniky nelze schvalovati Merhautova popisu lásky. Mimo to platí též pro belletristu zákon, řekněme třeba jen: společenské slušnosti. Zkuste a vypravujte podobné scény, jak svrchu jsou naznačeny a v knize podrobně vyličený, před slušnou, vzdělanou společností...! Ovšem spis. jest ukryt v knihovém zákulisí a vykládá, aniž osobně vystupuje, a tu snadno svede ho touha po pikantnosti, aby podobnou scenu položil zrovna za pointu a jádro svého vypravování, jak učinil v črtě nadepsané »Duše sálu« (str. 292.).

Ostatním obsahem sbírky jsou menší črty rázu buď lehčího, jako: »Rozvod manželů Brdlikových« a »Hněvá se,« buď rázu vážného. Nejlepší z nich jsou: »Bolest paní Plenknerové,« »Krvavý chléb,« »Píseň o zlé ženě,« »Kůň« a »Štěstí.« Spis. sám mnoho cítí a mnoho myslí, a čtenář mimoděk cítí a zamyslí se vážně zároveň s ním. Celkem jeví se tu vložka ke společenskému romanu, a bylo by škoda, kdyby zabloudila na scestí, na němž ve přítomné sbírce několika kroky se octnula.

J. Klenek.

Knihovna lidu a mládeže.

- Dělnictvo v boji za svá práva.** Slovo pravdy o kapitalismu a liberalismu.
• Příspěvek k řešení otázky dělnické. Podává *Rudolf Vrba*. V Praze 1891.
Nákl. vlastním. Str. 286. Cena 1 zl. 20 kr.

Obsah spisu jest bohatý; poučuje o všech důležitějších stránkách otázky dělnické. Napřed stručně vyličený dějiny majetku, potom se jedná o zboží a penězích, a ostatní část věnována hmotným a mravním poměrům nynějšího dělnictva (práce, výroba, stroj, mzda; rodina; dělnické byty; stát; spolky; církev). Pan spis. dokládá se hojně, snad až příliš hojně, jinými spisy; vývody svoje dokazuje číselnými údaji; činí návrhy, jak by se poměr mezi dělníkem a kapitalistou na základě křesťanském měl upravit klidnou cestou právní. — Zmínka o darwinismu a o prastavu člověka není vědecky zcela správná; pojem práce jakožto prostředku kajicného jest příliš úzký, an život vyžaduje činnosti.

Sloh jest lehký a srozumitelný. — Spis hodí se — mimo vrstvy rozhodující — sečtèlejším čtenářům. R.

- Chlumy.** Pohorské obrazy, črty a pověsti. Sepsala *V. Lužická*. Svazek 3.
„Libuše, Matice zábavy a vědění“ r. XX. č. 7. V Praze 1890. Str. 156.

Je to třetí svazek s tímto nadpisem. Chlumy nazývá se lesnaté jedno předhoří Krkonošské, z něhož spisovatelka bere látky, dějiště a postavy ku svým črtám. Ale na postavách těchto je znáti, že rostly více v obrazotvornosti než na půdě skutečnosti: jsouť poněkud mlhavé, málo plastické, jen povšechně charakterisované. Děj v každé z pěti črt zde obsažených má podkladem uslechtilou ideu. »Svatební dar tetý Anežky« jest křížek na krk, který prý Anežce přinesl samo neštěstí, poněvadž se jím ke zdavkám ozdobila. Později však uznala, že neštěstí zaviniily její nectnosti: nepochopená povinnost, chlubná vypínavost a slabá víra. — U lesa vedle sebe stála obydlí dvou příbuzných: »Chalupa a chýžka.« Obyvatel chýžky, nádeník Bartoš, pobízen od své manželky, tak dlouho řídí se dle hesla: Pracuj a Bůh ti požehná, až »chalupa poklonila se před chýžkou,« a obě rodiny místa si vyměňují. — Jak skrze pověru nevinný člověk je podezříván z krádeže, jest obsahem obrázku »Věra a pověra.« — Aby »Matčina obět,« syn Václav, kterého matka ještě jako nemluvně zaslíbila stavu duchovnímu, byla skutečně vyplněna, odříká se Liduška své lásky k němu, vdává se za jiného a umírá předčasně. Na str. 105. otec Václavův připomíná si »Abrahama, který syna svého jednorozeného dal z lásky světu, by jej spasil« — správně: Abraham chtěl syna svého obětovati Bohu. — »Paní správceová,« dříve chudobná služka, za peníze opustila nevěrně jinocha sobě oddaného, prodala svou čest a tak ztratila mír života. Umřela při otevření železné truhly nad svými penězy. — Knížka obsahuje hojně pěkných myšlenek a bude s užitkem čtena v lidové knihovně. J. Klenek.

Viktorie Regina. Ze vzpomínek nevěstinyých. Sepsal *Jan Zacharyasiiewicz*. S přivolením autorovým přeložil *Jaroslav Klíka*. V Brně 1890. Nákl. pap. knihtiskárny benediktinů rajhradských. Str. 262. Cena 80 kr. „Zábavné biblioteky“ (poř. † Karel Šťastný) seš. 17.—24.

Vznešenost idejí tím jasněji před očima našima září, čím více osoba jimi ozdobena pro ně podstupuje. Viktorie Regina, by zachovala čisté svědomí, pro povinnosti k Bohu a bližnímu velmi trpěla, ba těmto povinnostem obětovala za hrozného boje mezi rozumem a citem svoji lásku k Caesariusovi. Že ve Viktorii zvítězil rozum nad citem, odůvodněno jejím vychováním. Záhy Regině zemřela matka. Výchovu mateřskou sirotku měla nahraditi knihovna, obsahující dobré knihy, dědictví to po matce. Četbou knih vyvinula se z Reginy dívka, rozdílná od jejích družek, hledící na vše více očima rozumu než citu. Příčiněním neobyčejným získal si lásky Regininy muž Caesarius. Když už kněz měl je spojití svazkem nerozlučitelným, Regině se donesla zpráva, že její milence miloval dříve Alenu, které před nedávnem pro nenadálé schudnutí její zanechal. Kdyby Caesariusovi podala ruku, prohřešila by se proti Aleně, proti Bohu, znepokojila by své nitro, proto zřeká se Caesariusa a sama vybízí jej, aby k Aleně se vrátil. První okamžik obětování naplnil ji rozkoší, ale potom vyrůstaly ubohé v srdci trny, které bodaly ji do krvava. Konečně Regina za svoji oběť obdarována byla láskou muže, jehož útroby týmiž vznesenými idealy naplněny byly jako její, jakého ona též sama si vybásnila; jméno jeho bylo Ondřej.

Již dávno tak pěkného romanu, jako jest »Viktorie Regina,« jsme nečetli. Proces srdce Reginina tak psychologicky podán, že čtenář bez zápalu pro myšlenky v něm hájené neostane, ba bezděky s úctou sklání se před vítězícím dobrem. Ve vzpomínkách nevěstinyých řeší se otázky společenské různého druhu, zvláště týkající se emancipace žen, a to způsobem původním, že se samy ihned zamlouvají. Krásná přirovnání, případné obrazy, pěkný, úsečný sloh, plno myšlenek, pěkný překlad až na několik nedopatření, to vše jest přídatkem. Roman »Viktorie Regina« odkázán jest vyspělejšímu čtenářům, ač i širší vrstvy mohou z něho míti užitek, a to tím značnější, kdyby přehojné cizomluvy pokud možno nahradily se domácími slovy. *J. Vyhldal.*

Český humor. Sbíрка humoresek, veselých příhod, žertovných básní, anekdot a pod. od rozličných spisovatelů. V Praze 1891. Nakl. Fr. Bačkovský. Str. 570. Cena 2 zl.

Humoresek jest ve sbírce nejvíce; celá řada spisovatelův (okolo 30) je tu zastoupena. Příspěvky jejich jsou ovšem ceny velmi rozdílné, ale pro zasmání podáno tu dost a dost. Neslušného nebo závadného tu není nic; protož i do knihoven lidových lze sbírku tu zařaditi, jen že některé příspěvky budou lidu nesrozumitelný, zvláště mezi básněmi, které vůbec nemají valné ceny. Chybami tiskovými se kniha jen hemží. Také mělo na titule býti nějak vyznačeno, že je to vlastně svazek archů pořizený z »Veselého čtení.« *R.*

Povstání v Bosně 1878. Zajímavé a pravdivé příhody rakouského vojáka v Bosně a Heregovině. Nové latinské vydání. V Praze 1890. Nakl. A. Reinwart. Str. 183. Cena 40 kr.

Vyličen tu odchod vojáka z naší vlasti, pobyt a zkušenosti v Bosně, a návrat jeho. Vojenský život a trampoty popsány zevrubně, též boje a potyčky s povstaleci; zdali také pravdivě, nevíme, ale spis. chce především bavit, byť i velmi často s pláčem a vztekem nad vojenským barbarstvím. Vtipy jsou často sprosté, zneužívající věcí posvátných k nejapným přirovnáním. Proto knížky, jinak zajímavé, do knihoven lidových doporučiti nelze.

R.

Romanová knihovna Světozora. Nakl. Fr. Šimáček. Sv. VI. „Paní Sabina.“ Roman *Jenů Sisolského*. Přeložil Fr. Fuhoun. V Praze 1888. Str. 295. Cena 80 kr.

Sabina šlechtična Lozarová jest žena nanejvýš egoistická; marnotratností přivede muže svého skoro na mizinu, přece však vnějšího lesku domu svého velice dbalá hledí všemožně zachovati rodině své pověst vznešenosti. V bezcitnosti své žene manžela k tomu, by zpronevěřil peníze v úřadě, sama padělá směnku, dceru svou Zorku nutí, by dle jejího taktu tam náklonnost svou ukazovala, kde jim kynou větší naděje na peníze. Své city dovedně podržuje vypočítavostí své. Sama žijíc skrytě hnusný život svádí k témuž i dceru svou, z níž stává se prodajná koketa, jež nejdříve miluje se s hejskem Křiškovičem, jež navštěvuje i v jeho bytě, pak, by zachráněna byla hanby, rychle zasnoubí se Ribičevičem, který ji upřímně miluje; ale i ten musí ustoupiti smrti strýcovou náhle zbohatlému Vojničovi, který konečně zachrání rodinu Lozarovu z největších nesnází, klamán tehýní i ženou, jež hned po svatbě s jiným koketuje.

- Mravní zvrhlost pozorovati v celém domě Lozarově, i malý synáček ukazuje již nepěkné panské zvyky. A proti této rodině stojí nezkušená bohatá vdova Martiničová, jejíž prostodušností chce využítkovati Sabina a zasnoubiti vdavek chtívou vdovu s přítelem svým Solaričem; náhodou Martiničová zví o podlých nástrahách těch, stane se chotí Ribičeviče, a sličná neť její chotí přítele Ribičevičova, Sariniče. — Postavy lichvářů, »lidožroutů« Hribara i Solariče, ukazují ještě větší prohlubeň náklady vyšších tříd záhřebských, ličených hodně pochmurně.

Hlavní předností romanu Sisolského je povahokresba, hlavní vadou, hlavně v první části, rozvláčnost a nuda. Místy nalezneme scény, které se nám zdají úplně zbytečné, nepřispívající ani k vyznačení osob ani okolností, v nichž osoby působí. Za to však charakteristika osob jednajících je většinou velmi zdařilá; osoby jednají dle své povahy, sentence, jež vkládá spisovatel do úst jejich, úplně odpovídají jednání jejich a vnitřnímu přesvědčení. Nejlepší jest ovšem povahopis Sabiny samé, jemuž věnoval S. hojně péče; též Zorka celkem případně charakterisována, jen starý Lozar je trochu nejasně nakreslen: slaboch a hříčka ženy. Všichni milenci Zorčini ostře vypočtení, přesně individualisováni.

Celkem je to práce ceny sice dosti značné, nedostatky však zvláště v konstrukci jsou patrné. — Pro lid prostý je to četba trochu těžká; zkušenější čtenářstvo dosti příjemně se jí pobaví.

Sv. VII. „Včera a dnes.“ Roman *Morice Jókai*. S povolením autorovým z uherského (sic!?) přel. *G. M. Mayerhoffer*. V Praze 1888. Str. 431. Cena 1 zl.

Roman tento považují Slováci za škaredý pamflet svého národního odboje proti maďarské nadvládě roku 1848. Roman ten je docela tendenční, historického v něm je pramálo, romantika a fantastičnost okolností, v něž postaveny osoby romanu, je nepopíratelná. Jókai shání se po efektních scénách, po dobrodružných postavách, nehledě k tomu, odpovídá-li popis životu skutečnému čili nic. Děj jest neobyčejně napínavý, s jedné strany líčena maďarská revoluce pod Görömbölyim, s druhé strany táhne se pásmo milostné, láska stoličního sudího ke komtesse Palmě, od níž zavržen sudí nalezá štěstí své u dřívější milenky Julie. Palma zasnoubena s baronem Opatovským, který však hned na to ujede do Vídně, kdež vzplane láskou ke krasojezdkyni, s níž slaví brzy sňatek. — S jedné strany vidíme samy hodné, ve všem dokonalé Maďary, vzorem pak dokonalosti jest sudí Illavay; s druhé strany vidíme dobrovolníky slovácké, již jsou surrogatem všech špatností a ničemností. Z toho patrně, co autor zamýšlel. Že Čechové tak spěchali přeložiti si roman, jenž tak snižuje Slováky, vzbudilo u těchto nevoli a mravní rozhořčení. Kdyby ani okolnosti této nebylo, nenahližime, proč bychom měli překládati romany, jež od počátku do konce jsou napodobením cizích vzorův, leč bychom chtěli seznati, jak se umějí Maďari chvástati svými domnělými dokonalostmi ať v tom či onom směru.

A. V.

Marica. Povídka ze Slavonije. Napsal *J. Lovretić*. Z chorvatského přeložil *Š. Beran-Libštatský*. V Třebíči 1890. Str. 157. Cena 50 kr.

Spisovatel, patrně ještě začátečník, hlavní zajímavost chtěl vložiti do děje. Proto jej tak romanticky zauzlil. Vojenský důstojník Malešić svedl krásnou Maricu. Dítě tohoto poměru přijímá bez vědomí matčina bohatá paní za vlastní a dá mu jméno Olga. Neznaje původu jejího, zamiluje se do Olgy syn Malešićův, Milan, bratr její. Otec však nedovoluje mu ženiti se, dokud si neodbude studii. Zatím náhodou sám setká se s Olgou a nevěda, že to jest nevěsta synova, pojme ji za manželku, neboť ona se domnívala, že Milan na ni už zapomněl. Ihned po zdavkách dovídá se Olga, že Milan je synem jejího manžela. Když pak objeví se, že Olga je vlastně dcerou Malešićovou, zastřelí se tento, Olga pak onemocní těžce a umírá.

Děj se vleče po 20 let. Dlouhá tato doba působila spis. co do techniky obtíže, jež nepodařilo se mu překonat: pro samé expozice zbývá málo místa pro vlastní vypravování. Příliš umělé zauzlení ujímá celku pravděpodobnosti. Překlad je místy trochu pohodlný: mnoho slov a úsluví podáno jednoduše v původním jazyku. Do lidové knihovny se nehodí.

J. Klenek.

Z měst i ze samot. Povídky a črty *Terézy Novákové*. V Třebíči 1891.
Kubešovy „Bibl. moravské“ dílo III. Str. 373. Cena 85 kr.

I kdyby spisovatelka nebyla označila, kdy která práce byla napsána, byl by soudný čtenář poznal, že jsou to první plody literární její činnosti. Je zde více naučené slohové routiny než důkazů pravého umění belletrie. Nejvíce začátečnická jest idylla »V zákoutí,« vzpomínka »Z mého rodného domu« a některé »Klepy z plesů.« V těchto črtách nejpatrněji se jeví hlavní vada přítomné sbírky. Je to nedostatek správné charakteristiky. Spis. sice ráda pozoruje lidi a jejich povahy, ale pohled její utkvívá na zevnějšku: nitro osob, kdež právě in radice viděti rozdíl povah, zdá se, že jest jí uzavřeno. Proto jejím povahám schází individualnost, bez níž jsou osoby neživými, povšechnými šablonami. Kromě toho jsou též líčeny málo názorně. Čtenář chce slyšeti osoby mluvit, chce viděti, jak jednají, chce na tvářích a v očích čísti jejich city a myšlenky — chce si je snadno hned představit i a ne teprve pracně sestavovati z pouhého vypravování. Proto se mluví o péře, jež kreslí povahy a je hotové před oči staví. Nejméně je poznati takové pero v novelle »Laura.« Poněkud dějem zajímají povídky »Starý pavillon« a »Na saních.« Životních otázek dotýkají se črty »Nad propastí« a »Z dívčí školy.«

Spis. vydala sbírku tuto povzbuzena bývši výsledkem prvního dílka svého »Z naší národní společnosti.« Povídky a črty svrchu posouzené jsou — dle slov předmluvy — vesměs psány a velikou většinou i vytištěny před tím. Miní tedy, že jest »proto oprávněna žádati za laskavou shovívavost milého čtenářstva.« Jaký smysl má tato žádost? Buď se sbírka zalíbí, a pak není proč býti shovívavým — anebo se líbiti nebude, pak žádná shovívavost zálibu nevynutí ani nudy při čtení nezažene. V tom smyslu kritika shovívati nemůže.

J. Klenc.

Matice lidu. R. I. (1867.) V Praze. Nákl. spolku pro vydávání laicných knih českých. Členský příspěvek na rok I zl. Čís. 1. „Obraz světa slovanského s hlediště politicko-národního.“ Sepsal prof. *Fr. B. K.* Sv. 1. „Sousedé Slovanův.“ Str. 157.

»Matice lidu« počala vycházeti po prohlášení dualismu rakousko-uherského, v dobách pro nás politicky trudných, slibujících jen krutý boj obranný a po boji nejistý výsledek. V boji tom dle možnosti duševně a mravně pomáhati, lid totiž probouzeti k vědomí národnímu, jej politicky vychovávat i všeobecně vzdělávat bylo »Matici lidu« prvním účelem. Jak zdařile a časově zasáhla do života národního prvním svým ročníkem, vidno z toho, že většina čísel počátečných vyšla v brzku dvojím i trojím vydáním, ač hned první náklad rozpočten asi na třinácte tisíc členů přispívajících.

Tak hned prvé číslo vítáno bylo zajisté každému Čechu, osvětluje postavení naše a veškerého Slovanstva mezi tolika nepřátelskými sousedy. Němci, Vlasy, Maďary, Turky, Řeky, Albanci a Židy, ze kterých všech jen Rumuni bývali čestnou výjimkou. Jak slohem svým,

publicistickým sice, ale i jasným a přesvědčivým, tak obsahem i smýšlením zamlouvalo se první číslo širokým vrstvám, pro něž bylo určeno. Duch nechvalně liberalní, jenž většinou »Matici lidu« ovládá, ani zde ani ve svazku druhém téhož díla (II. 4.) není ještě patrný. Kniha jest už dávno rozebrána v třetím svém vydání a zastarala pro vydání nové, jež by musilo býti úplně pozměněno a přepracováno, jak ve statistických datech, která jsou po většině z let 1855, 1857 a 1861, tak i v úsudcích, jež z těchto a z politických útvarů státních, které se od té doby značně změnily na poloostrově balkánském a v Německu, vyvozeny byly.

Č. 2. „Jan Pašek z Vratu.“ Obraz z dějin věku šestnáctého od *Václava Vlčka*. Str. 182.

Úzce k historii se přimykající povídka vydána s tou tendencí, aby lid český pobádala ku svornosti truchlým obrazem vnitřních rozbrojův a svárů z té minulosti české, jež na ně tak bohatá, z panování totiž Jagellovců. Rozsah děje v povídce vylíčeného zahrnuje léta 1522—1527. Hlavní osobou jest Jan Pašek z Vratu, jenž způsobil spojení měst pražských r. 1518., aby se snáze hájiti mohla proti přehmatům pánův a rytířův, oblíbený u lidu a proto též, ač v nemilosti jsa u krále, proti Janu Hlavsovi z Liboslavě od samého krále dosazenému, nabyl vrchu a zvolen od obcí za primasa měst pražských. Za nepřítomnosti královny, spojen s některými pány pod jednou, počal nyní bezohledně pronásledovati přívržence Hlavsovy pod záminkou obrany víry kalíšnické a katolické proti novotám Lutherovým, jimž Hlavsa byl přál. Jeho diktatorské moci konec učinil teprve Ferdinand I. — Prudký, silný a vášnivý, za cti a slávy lidskou přese všechny překážky a za cenu jakoukoliv se nesoucí charakter Paškův, pravdivě a přirozeně položen za důvod pásma dějů historických. Přes to, že spisovatel sympatie naše naklonil Hlavsovi, zakrývá je jeho luteranství mírností, nezištností a láskou svobody i blaha obecného, konec Paškův dojíhá nás tragicky. O straně katolické spisovatel se blíže nijak nezmiňuje, leč z nepřímých sem tam narážek ji blahovolným se nejeví. Z počátku povídka unavuje historickými podrobnostmi a nechutnými hádkami náboženskými; ale ani ku konci, po vsunutí milostné zápletky mezi bídákem Caherou a nezkušenou dcerou Paškovou Johankou, nevzpružuje se příliš napjetí. Obraz doby je zdařilý. Místo nesvornosti však, která měla býti vnitřním psychologickým motorem celku, zaujímá později panovačnost Paškova a odpor mírných kalíšníků proti německému novotářství, čímž prvotní tendence díla stává se mdlou.

Č. 3. „Život na Rusi“ od *Serváce B. Hellera*. Str. 271.

Dílem z vlastní zkušenosti, dílem podle pramenů popisuje S. B. Heller slohem vřelým a plyným život domácí i veřejný ruského lidu, měšťanstva i šlechty. Hlubokého rozboru, zevrubného popisu ve spise není, něco jen povšechně a stručně podáno, jiné, pokud se dalo populárně zpracovati, širě; proto obraz Ruska, jeho života

a síly je dosti mlhavý a neúplný. Úsudky některé zkaleny přílišnou zaujatostí pro Rusko, jiné, tak zvl. o církvi ruské, jsou správné. Spis. hájí snášelivost vlády a svaté synody proti jiným vyznáním, ale denní i historická zkušenost ho vyvrací. Také několik jiných liberalních poznámek mělo odpadnouti. Nyní už dílo snad ani širokým vrstvám lidu by nevyhovovalo. P. Š.

R. XXV. č. 2. Red. *Prímus Sobotka*. „V dolech sibiřských.“
Přel. *Albín Straka*. V Praze 1891. Str. 144.

„V dolech sibiřských“ jest společný titul, ježž dal překladatel dvěma obrázkům ze života sibiřského, z nichž první menší »Olekminská Kalifornie« nakreslen od *N. G—va*, druhý širší »Sibiřští mučedníci« od *S. A. Strětnského*. Již dříve, referující o překladu ruských historických románů Mordovceva, poznamenali jsme, že volba pro náš lid byla nevhodná; totéž pak jest nám dnes opakovati, a to tím spíše, poněvadž obrázky ty ani jinak vyšší ceny nemají a hrubým naturalismem odpuzují. V prvním obrázku nakreslen trudný život dělnictva v dolech a rýžovnách na zlato nad řekou Olekmou, žijícího v nouzi a bídě, již zapíjejí kořalkou a hýřivým, nemravným životem na ni hledí zapomenouti. Když pak dělnictvo jde z dolů k rodinám, na cestě naličeny na ně pasti, krémy se svůdnými sireny, kdež dělníci opijení, omámeni durmanem a obírání bývají o poslední groš. V »Sibiřských mučednících« ličí se způsob, jakým najímají se dělníci do dolů: hlavním prostředkem a vnadidlem při tom bývá kořalka. Jedni zaprodáni do dolů, protože nezaplatili daně, jiní pronajímají se z nouze, jiní z touhy po hýřivém životě, o jakém sní doma, jiní jsouce stálými tuláky lehkomyšlnému životu dělníků dávají přednost před obděláváním půdy a bydlení na jednom místě. Cesta do dolů, útěk z nich, požár »tagjy« (lesnatých hor) a j. vykresleny živě; ale některé scény jsou příliš hrubě cynicky kresleny, na př. nocleh Jefrema tuláka u Kateřiny, jejímuž mužovi dá tento 3 ruble, by mu nepřekážel; jak si svobodně dívky, zpité kořalkou od Jefrema, na »večírku« hrají zhasše světlo na nevěsty, jak chladnokrevně vraždí bidácký Stručkov starce atd.: všecko to působí dojem nemilý, tížící, uráží to mysl čtenářovu a hrubostí tahů všelikou aesthetiku. Lidu takové knihy nikdy neodporučíme, byť v ní byly některé drobnosti dosti zajímavé. A. V.

Dědička Černolická. Novella *Pavlny Wilkoňské*. Z polského přel. *Jos. V. Bohuslav*. V Brně 1890. Nákl. pap. knihtiskárny benediktinů rajhradských. Str. 168. Cena 50 kr. „Zábavné bibl.“ (poř. † K. Šťastný) dílo CXXVII.

Novella, spíše roman »Dědička Černolická,« zasahující dějem do rozkvašených dob po r. 1860., látkou pak do vyšších společností polských, jest jen prostřední ceny. Roman počíná v Černolicích ucházením se Jana Laskoty o ruku sl. Radominské, dědičky. Paní Radominská se zamilovanou dcera dají slib Laskotovi, že může se těšiti do budoucnosti, ale sotva odejde, již pletichami poručenika dcery své Natalie matka slovo ruší, ačkoli snadno mohly se obě přesvědčiti

o opaku pomluv. Matka s dcerou odstěhovaly se do Berlína, kdež seznámila se Natalie s hrabětem Ruslavským, který vezme si ji konečně pro peníze, ne z lásky, neboť srdce zadal dříve Elišce Hranovické. Manželství jest nešťastno, hraběte netěší nic doma; jako stin plíží se po světě za Eliškou, a když tato se mu provdá, revolverem končí život. Natalie jest volna, Laskota posud svoboden, tedy nic nebrání sňatku. Prostřední prací nazvána novella proto, že některé osoby, na př. pí. Radominská, bez hlubších příčin jednají, čímž lásky čtenářovy si nezískají. Též počínání dcery její není patřičně motivováno. Vůbec osoby v romanu jsou obyčejného druhu; též události některé málo poutají, neboť málo pozornost napínají. Kniha jest vzdělanějším čtenáři přístupna. Překlad plynulý.

J. Vyhlička.

Roman na bojišti. Z upomínek na poslední válku rusko-tureckou. Napsal *Servác Heller*. „Libuše, Matice zábavy a vědění“ ročn. XX. č. 5. a 6. V Praze 1890. Str. 305.

Lépe řečeno, ne tolik roman jako bojiště — z války totiž rusko-turecké. Spisovatel meškal tam tenkrát jako novinářský zpravodaj a sleduje ve formě vzpomínek postup ruského vojska od počátku války v květnu 1877 až k památnému boji nad Šípkou v měsíci srpnu. Osobní zkušenosti, příhody a nehody na cestě střídají se tu s popisy pamětihodných míst a licněmi několika bojů; zvláště přechod přes Dunaj, krvavý den v Lovci a bitva u Plevna jsou obšírně vysány. Romanem místy do vzpomínek vetkaným stává se vypravování ještě živějším a rozmanitějším. Četba jest lehká a odpočítaje několik dlouhých, unavujících popisů, též příjemná. Hodí se do lidových knihoven pro zábavu sběhlejších čtenářů.

J. Klenek.

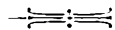
Ottova Laciná knihovna národní. Serie XIV. Seš. 6.—7. „Romanová.“ Napsala *E. Orzeszková*. Z polského přel. *Josef Paulík*. V Praze 1891. Str. 92. Cena sešitu 10 kr.

Romanová byla veselá, statná vdova po postilionu, jenž utonul přejížděje řeku; po muži zůstane ji Michálek, její pýcha i radost. Aby pohodlněji s hochem se živila, odstěhuje se do města, kde stane se služebnou, prosbami pak Michálkovi zjedná místo zednické u bohatého mistra Chlevinského, jenž měl »patrnou slabost vůči tomuto hezkému chlapci a dokonalému dělníku«; byť Michálek statným a hezkým hochem, v dobrých týdnech pracovitý, veselý, zdvořilý a úslužný, tak že mu mistr hodlal dáti i dceru svou. Ale přicházela po dobrých týdnech doba, kdy Michálek oddával se pitce, stával se hrubiánem, rváčem, zuřivcem i proti vlastní matce; co vydělal za dlouhý čas, brzy propil, až matka pohnula ho k pokání, že přísahal, že nebude již píti. Matka plesávala radostí, ve své povídavosti každému vypravovala, že »nyní již přestane« píti; ale Michálek nebyl již s to, aby přemohl »dávla, který jej spoutal.« Když pak mladý zedník udělal škandál dceři mistrově na ulici, pro výtržnost a neposlušnost vysoké osoby úřední byl vsazen do vězení, z něhož

vrátí se úplně zpustlý. Romanová zatím zhubla, stala se žebračkou, vidouc, ana jediná radost. útěcha a naděje života ji zklamala.

Obě hlavní postavy, Michálka i Romanové, ostře nakresleny, jsou jako živé před námi; ostatní osoby kresleny bledě, neurčitě, ježto již sám rozsah knihy příliš malý, aby také ony mohly býti provedeny jemně. Orzeszková vůbec naturalistických detailů nemiluje, vypravuje však plynně a poutavě, kreslí dovedně v hlavních tazích. Překlad čte se pěkně. Knižku lze doporučiti též knihovnám lidovým.

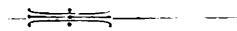
A. V.

Paběrky.

Pražský docent *Dr. Camillo Henner* vydal **německý spis** o zařízení soudů inquisičních, jež odborná kritika uznala za velmi dobrý. Kritik lipského „Lit. Centralblatt“ nad to vzdal zaslouženou poklonu spisovatelově němčině: Das Buch ist einfach, etwas trocken geschrieben, aber in einem Deutsch, welches erkennen lässt, wie tief schon die Einwirkung der Czechisierung geht.

Vydavatelstvo „Časopisu českého studentstva“ a „Vzdělávací bibliotheky“ obohacuje naši literaturu ob čas příspěvky, kterých nelze zařaditi leč mezi spisy pornografické, byť i pocházely od Tolstého. Vydavatelstvo ovšem vydává je s velice vážnou tváří reformatorskou, ale tím více sama nestává se o nic lepší. Studentstvu to stále přetřásání takových otázek není k velké cti; myslíme, že ani k užtku mravnímu, pro který takové prostředky jsou zcela pochybené.

Zprávy.

Nový humoristicko-satirický 14-denník „**Veselé listy**“ hodlá vydávati F. J. Kuber v Hustopeči u Brna.

„**Hovorův olympských**“ od J. E. Kosiny počala vycházeti druhá řada u Kobra v Praze.

Literární ceny a podpory. Česká akademie 18. května ohlásila, že v I. třídě její ustanoveny odměny na tištěná neb rukopisná díla z věd filosofických, právních, státních a historických, která jí budou zaslána do 10. října 1891. Cena obnáší 2000 zl. V III. třídě ustanoveno 500 zl. pro filologii klasickou, 500 zl. pro moderní 1891 a 1892; 1000 zl. určeno na nejlepší dílo, vypisující zásluhy Komenského o řeč a slovesnost českou neb o školství vůbec (po případě se cena rozdělí dvěma pracím o těch úkolech sepsaným, aneb dá se nejlepší monografii, vydané 1891—1893, týkající se řeči a literatury české). Ve IV. třídě ustanoveny tři ceny za nejlepší práce básnické, krásné prosy a překladů veršem, které podány budou do 23. ledna 1892, výročního to dne potvrzení akademie. — „**Svatobor**“ ze základu F. Čermáka udělil 400 zl. spisu Dra. J. Stupeckého „**Versio in rem, studie k §§ 1041—1044 občanského zákona,**“ 200 zl. spisu Dra. A. Rezka „**Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.,**“ 200 zl. spisu Dra. Č. Zíbrta „**Staročeské výroční obyčeje.**“ Ze základu Náprstkova dostal 300 zl.

M. A. Šimáček za drama „Svět malých lidí.“ Podpory od „Svatoboru“ dány: 300 zl. J. Šmahovi na studie o Komenském, jmenovitě v Uhřích a Němcích, 150 zl. V. Beneši Šumavskému na cestu po Moravě a Slovensku, 150 zl. J. Lierovi ke studiím uměleckých památek na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku, 150 zl. J. Arbesovi na cestu po střední Evropě za studiemi dramaturgickými, 100 zl. Fr. X. Svobodovi na cestu po středních Čechách a po Moravě, 150 zl. Fr. Řehořovi k národopisným studiím o Huculech, 100 zl. Fr. Faktorovi na cestu do Istrie pro seznání výroby solní, 100 zl. J. F. Hruškovi na studie o Chodech. Jméni měl „Svatobor“ roku 1890. 13.359 zl. 51/2 kr. hotově, 62.474 zl. 64 kr. v úpisech; vydání bylo 11.479 zl. 51 kr. hotově, 5240 zl. v úpisech. Fondy činí 15.370 zl. 77 1/2 kr. hotově, 103.200 zl. v úpisech. — Ruská cena a cena Grabowského na nejlepší dramata nendělena nikomu.

„Oesterreich in Wort und Bild“ má pro Čechy většinu spolupracovníků německých, pro Moravu taktéž (čeští jsou Bartoš, Houdek, Klvaňa), pro Slezsko jednoho českého, Dra. Fr. Slámu.

Zabaven byl květnový sešit „Osvěty“, a to pro jistý odstavec pojednání „Útěk Ludvíka XVI.“, kde shledána urážka císařského domu. Taktéž zabaven spis Jos. Holečka „Ruskočeské kapitoly.“

Charvaté. *Ivan Lepušić*, nadaný básník, napsal sbírku zajímavých, celkem zdařilých povídek „Slike (obrázky) iz Bosne“, kterou vydá Matice charvatská. — Srbský kritik, býv. red. srbského „Kola“, *Živaljević*, napsal v „Otačbině“ článek „Srpska i hrvatska književnost god 1890“, v němž pojednává o všech důležitějších literárních zjevech v Charvatsku a Srbsku. — *M. K. Harambašić* přeložil známou povídku Pestalozziho „Lionhard und Gertrud“ pod názvem „Miroslav i Bogoljuba.“ — *Jihoslovanská akademie* vydala 103. svazek svého sborníku „Rad“ s vybraným obsahem: „Domografski izvidi u Hrvatskoj“ od Dra. F. Vrbaniće, „O državnom (státním) ustrojstvu republike Dubrovačke“ od Dra. K. Vojnoviće, „Današni trpański dialekat“ od Mat. Milasa, „Parnice (sondy) proti vješticiam (čarodějuicím) u Hrvatskoj“ od Iv. Thalčiče. 104. svazek sborníku „Rad“ obsahuje práce odboru mathematicko-přírodovědného. — V zasedání histor.-filologického odboru Jihoslovanské akademie 14. května předčítal *Dr. T. Maretić* svou rozpravu: „Ruske i češke rječi (slova) u književnom jeziku hrvatskom.“ Ve spisovném jazyku charv. vyskytuje se dle prof. Maretiće asi 130 ruských, asi 70 českých a asi 70 takových slov, o kterých nelze říci, zda jsou vzaty z českého či ruského jazyka, neboť setkáváme se s nimi v obou jazycích. — *Dr. F. Rački* 30. května v témž odboru předčítal rozpravu „O gospodarstvenim prilikama hrvatske zemlje za vladanje narodne dinastije.“ Dokazuje, že lid charvatský ve své pradomovině zabýval se rolnictvím, a jako rolnický lid že se přesídlil na jih. Hovoří dále o majetku, o rozdělení země mezi panovníkem a církví, mezi městy, šlechtou a lidem. — Nákl. Jihoslovanské akademie vydáno velmi cenné dílo: „Statuta lingua croatica conscripta.“ Texty statutů psány cyrillicí nebo latinkou, otištěny jsou původním písmem, texty psané hlaholicí otištěny jsou „gradjanskou cyrillicí“, poněvadž hlaholice jest méně známa. Texty upravili *Dr. Rački*, *Dr. Jagić* a *Dr. Črnčić*. — *Dr. I. Marković*, františkan, napsal historické dílo: „Cesarizam

i Bizantinstvo u poviesti (v dějinách) iztočnog razkola.“⁵ Bude obsahovati dva díly. Prvý sahá od Konstantina Velikého až do smrti Fociovy, druhý díl až do konce 17. století. „Cesarismus nestrpí vedle sebe nijaké moci, ať jest ona jakákoli. Cesarismus chce vládnouti náboženstvím jako kteroukoliv jinou institucí státní. Jemu je zásadou. Memento, mihi omnia in omnes licere. Cařihradský cesarismus, který vládl mnoho věků, musel otrávití veškeren národ.“ Dopodrobna nyní líčí byzantinismus, a ukazuje, že cařihradský cesarismus to byl, který zrodil východní rozkol, který pak byzantinismus odehoval a sesilil. (Cena obou dílů 4 zl.) — *M. F. Strmeckí* vydal 3. svazek spisů R. Jorganoviće, v němž obsažena jest povídka „Za jedan časak radosti“, která poprvé uveřejněna Šenoon ve „Vienci.“ — Ve Spljetu počal vycházeti list pro rolníky „Pučki list.“

J. Malota.

Srbové. *A. Pajević* vydal v Novém Sadě knihu „Iz Crne Gore i Hercegovine“, vzpomínky to z války za svobodu r. 1876. — Archimandrita *N. Dučić* vydal I. knihu svých „Literarních prací“ s těmito články: „Kláštery Duži a Tvrdoš v Hercegovině“, „Klášter Žitomišljic“, „Srbská obec a církev v Terstu“, „Poznámky ke komentaru Horského věnce“ a s mnohými jinými nanejvýš zajímavými články. — *Manojlo Grbić* chystá 2. svazek knihy „Karlovačko vladíčanstvo“, která saháti bude od Pavla Nenadoviće, kterým ukončil 1. svazek, až po naši dobu. — „Gorski vjenac“ vladky P. Petroviće Njegoše přeložen do bulharštiny. *J. Malota.*

Italie. *Giov. Verga* po vydání díla „Mastro don Gesualdo“ chtěl si trochu odpočinouti a také svým čtenářům popřáti poněkud lehké četby, i učinil tak sbírkou svých povídek, jejichž děj a osoby vzaty jsou z elegantního, světského světa: „I ricordi del capitano d'Arce.“ (Fr. Treves, M.) Nejlepší z nich jsou: „Co jest na dně poháru“ a „Námořníková přísaha.“ Vynikají znamenitým pozorovacím smyslem, ale — bohužel, což snad ani netřeba podotýkati těm, kteří sledují směr literatů francouzských a vlašských nynějších — hlavní úlohu hrá v nich nevěra manželská.

Ant. Giulio Barrili svými „Amori antichi“ chtěl se pokusiti o historickou povídku, ale pokus se nezdařil. Jsou to vlastně dvě povídky, „Okno sluneční“ pojednává o výbojích Římanů v území Statiellův, „Ello Staleno“ líčí výjev ze života J. C. Caesara. Ona předčí nad tuto jednotou děje.

O sbírec čtrnácti obrázkův *E. Checchiho*, nadepsané „Note e motivi“, lze říci, že úprava a obrázky jsou lepší než obsah. Nejlepší ještě jsou: „I maestri cantori“, „Otello“, „Lucia.“ Je to čtení tak pro mladé paničky, nemravného v nich nic.

Annie Vivanti, již nedaly spáti vavříny, kterých si dobyla sbírkou svých básní, pokusila se také v belletrii romanem „Marion artista di caffè-concerto“; o nějakém smyslu pro pravděpodobnost, o nějakém uměleckém pojetí nikde ani stopy — samá fantastická výstřednost.

N. Mattioli připadl na podivnou myšlenku, popularisovati medicínské názory povídkami, neboť ničím jiným nejsou jeho „Ricordi di un medico.“ Na doklad uvádíme, že v povídce „Appena laureato“ vykládá o tom, jak působí letora na mravnost člověka, a v povídce „A San Benedetto del Tronto“ hovoří opět o užitku mořských lázní atd.

Slavná spisovatelka *Neera* vydala malou knížku, která je snůškou

myšlenek, aforismů, věnovaných mladým lidem. Proto nápis její: „Il libro di mio figlio.“ Psána jest lehounkým slohem, věku mladistvému přiměřeným, prostým vši pedanterie. Mnohé myšlenky však podepsati nelze.

Gemma Ferrugia od své první práce „Verso il nulla“ co do techniky valně pokročila, jak viděti v romaně „L'idea.“ Forma jest dokonalejší, děj plyne také rychle ku předu bez řečnických deklamací, vyjme-li jednu kapitolu. „L'idea“ jest vlastně „credem“ spisovatelčíným, parafrází slov básníka W. Whitmana: „Těkaje všemmírem zřel jsem, jak ta ‚trocha‘ dobra v něm jistým krokem spěla k nesmrtelnosti, kdežto ono nekonečné vše, jež se zove zlem (!), pomalu mizelo a se ztrácelo.“

Onorato Fava ve svém romanu „La discesa di Annibale“ líčí, kterak z mladíků, plných vzletu a krásných myšlenek, později se vyklubou nejhorší materialisté. Takovým jest An. Ceroni, jenž původně psal nadšené básně a dramata, ale, když jeden kus jeho byl vypískán, vrhá se potom na dráhu obchodnickou a zbohatnuv nechce o umění ani slyšeti, prohlašuje všecky básníky e tutti quanti za snílky, za blázny.

Angiolo Silvio Novaro vydal v Turině roman „Giovanna Ruta.“ Spisovatele lze vším právem nazvati nejlepším vlašským spisovatelem, co se týká čistoty řeči, ale on je také jemným a bystrým pozorovatelem. „Giovanna Ruta“ jest roman ze skutečného života vzatý. Osob v něm nemnoho, ale co jsou, ty jsou ostře a živě podány. Jednající osoby jsou nízkého stavu, tedy prosty všech vysoko se puoucích myšlenek a suah, ale boje jejich budí živou účast. — Zaznamenáváme jen prostě sbírku povídek *Marc. Vinelliho* a *Et. Quadria*, poněvadž ničím zvláštním nevynikají. *A. Koudelka.*

— *Sev. Ferrari* vydal v Bologni *Antologia della lirica moderna italiana*, v níž zastoupeni lyrikové od Pariniho († 1799) až po Carducciho; básně doprovázeny jsou výkladem. — *Gius. Pitre* vydal v Turině *Bibliografia delle tradizioni popolari d'Italia*, v níž zaznamenány budou všechny spisy a články týkající se italského folk-loru.

Rusko. Kníže *Trubecký* svou studii „O povaze lidského poznání“ končí těmito pozoruhodnými slovy: „Poznání povšechného cíle člověčenstva... přivádí nás k veliké otázce o dokonalé společnosti,“ a takovou současnou společností jest církev. — V Petrohradě vyšly „kritické opyty“ *Valeriana Majkova* († 1847), jenž pouze 15 měsíců pracoval na poli kritiky, ale projevil veliké nadání. Jako kritik byl protivníkem prospěchářství v umění, tendence, uznávaje, že bezprostřednost a naivnost jsou podstatnými podmínkami umělecké tvorby. — „Věstník Evropy“ v březnovém čísle přinesl opět dva články, týkající se známého směru „narodničestva.“ *A. V.* píše o „nových sočinenijach“ G. Uspenského, jež skoro bezvý-
minečně chválí, hájí autora, že není jednostranným moralistou, hlasatelem svědomí, není ctitelem všech stran „národního typu,“ neidealizuje života lidu, není protivníkem evropské osvěty a civilisace, což všecko vytýkali mu jiní kritikové (na př. *Protopopov*). V témž časopise *Vl. Solovjev* článkem „Idoly a idealy“ zahrnuje oba protivné názory, nevolnický i t. zv. ctitelů národa. První názor rád by lid udržel v nevědomosti, šíří krémy, pijáctví mezi lidem a bojuje proti školám, jeho osobnímu egoismu, privilegiím mají ustoupiti všecky jiné zájmy. Ctitelé národa hledají svou vlastní spokojenost

tím, že hledí připodobniti se lidu selskému, z čehož tomuto žádný prospěch nevzejde. Oba tedy směry jsou samozištné. Článkem tím bojuje se proti „Tolstovcům,“ ač jméno to samo v článku nepřichází. — *P. Serebrjakov* vydal knihu „Nanka o duševních hnutích ve srovnání se scénickým uměním,“ která poslouží hercům, kteří umění své chtějí svědomitě provozovati. Psychologickou analýsí autor dokládá příklady z dramatických a vůbec uměleckých děl. — Nový rukopis básně Lermontova „Demon,“ psaný vlastnoručně velkým kritikem Bělinským pro jeho nevěstu a obsahujícím kromě textu různé tehdejší (1847) varianty básně, nedávno se našel a vyjde poprvé v nádherném „Uměleckém vydání spisů M. Jurj. Lermontova“ v Moskvě. — Kijevský prof. *A. Štepovič*, spis. dějin literatury české v jazyku ruském a překladatel z češtiny, vydal II. sv. „Slavjanskoj besědy,“ anthologie z písemnictví slovanského — *V. J. Mežov* sestavil ukazatele knih a článků, důležitých pro studium starobylosti Sibíře, s názvem „Sibirskaja bibliografija.“ — Bobrovský, Russkaja greko-uniatiskaja cerkov v carstvov. Alexandra I. SPb. 1890 — obsahuje důležité zprávy, z pramenů původních čerpané, o pronásledování a ničení unie. A. V.

Anglie. Časopis pro slepce „Playtime,“ tištěný po způsobu L. Braille, bude vydávati dvouněměsíčně British and Foreign Blind Association. — Sam. Kinns, spisovatel knihy *Moses and Geology*, chystá dílo „Graven in the Rock“ s obrazy; je to kritika zpráv biblických podle monumentálních objevů v Assyrii a Egyptě. — V království anglickém vychází 2234 časopisů, z nichž na Londýn připadá 470; periodických publikací vychází 1778, z nichžto 448 jest věnováno záležitostem náboženským.

Švédsko. Z mladších epigonů stůjtež tu: *Gustaf af Geijerstam*. Kromě literárních, kritických článků píše novelly, romany a veselohry. Nejlepší sbírka jeho novellistických prací jsou „Chudí lidé,“ jež obsahuje obrázky ze života lidu. Poslední román jeho „Pastor Halin“ líčí duševní boj nastávajícího pastora. Podivno, nejsme znalí poměrů švédských, ale podivno jest, že švédští spisovatelé tak rádi své dvojčetihodné pány za předmět svých obrázkův a povídek si obírají, a nepíší o nich vždy šetrně. Činí tak snad ze vzdoru proti pozitivnímu náboženství, jak u nás mnozí páni? Možná dost.

Tor Hedberg. Co napsal, vyznačuje se uměleckým provedením, smyslem pro přírodu, jakož i pro vniterný život lidský, a nelíčeným, básnickým eitem. Posud vydal čtyry větší povídky, z nichž vynikají „Johannes Karr“ a „Judas“ a dvě sbírky povídek. Také v dramatice se pokouší se zdarem.

Nadán fantasii, jež se vyznamenává sytostí jižních barev, jest *Oscar Levertin* trochu exotickým zjevem mezi švédskými spisovateli. Jeho sbírka novell „Konflikter“ vzbudila sensaci více svým excentrickým a bizarním slohem více nežli nadáním, jehož mu však upříti nelze. Za to bádáním v literární historii dobyl si uznání u všech odborníků, za to také povýšen za docenta na upsalské universitě. V lyrice učinil více nežli slibný počátek.

A. Bondesona oborem jest líčení života venkovanů. Na pole literární vstoupil vydáním lidových pověstí v lidovém nářečí z Halländska. Humoru lidu nedovede nad něho žádný tak věrně podati. Uvádíme z prací jeho ještě „Nya berättelser“ a „Nya Allmogens.“ — Jako dovedná povídkářka, a to

výjevů ze života obecného lidu vyniká *Alfhild Agrellová*. Nejlepšího, co v tom oboru má švédská literatura, jsou její šťavnaté, věrné, humoristické obrázky z Norrlandu. Píše také pro divadlo, ale tu počíná si mnohdy affektovaně.

Konečně uvádíme ještě *Wenera of Heidenstam*, jenž prý je zosobněním švedské básnické povahy v její lyrické zvláštnosti. Slávy té nabyl sbírkou básní před lety vydanou: „Z mých potulných let.“ Píše také povídky, jež však ceny básnických plodů jeho nedosahují.

Pojítkem mezi starou a novou školou jsou *Mathilda Roos* a *Ernst Lundquist*. Onano jest dosti dobrou povídkářkou, její sloh jest slovesně bohatý, pestrý a poutavý. V poslední době prozrazují práce její filantropické tendence, ale se stanoviska uměleckého prohlašují se za slabší. Jmenujeme nejlepší z prací jejích: „Podzimní bouřky“ a „Obrázky ze života (vzaté).“

Ernst Lundquist znám jest jako romanopisec, novellista a dramatický spisovatel, zvláště jako nejlepší překladatel švedský z cizích literatur. Básně jeho nejsou sice tak originalní co do myšlenek, ale za to vynikají lahodou a umělostí rýmu.

Z ostatních stůjtez tu ještě (jsou to většinou teprve „mladoši“) *Daniel Fallström*, jenž zvláště pěkně prozrazuje nadání básnické. Vydal sbírečku básní „I vinterkväll.“ Také v povídce se pokouší. Škola jest nedávno zemřelého *Edvarda Fredina*, jehož básnická sbírka „Vår Daniel“ byla počtena první cenou akademie a jež mu pojistila na vždy čestné místo mezi švedskými spisovateli. Náramně plodným a všestranným jest *Georg Nordensvan*, jenž zvláště z uměleckého a vojenského života bere látku ke svým humoristickým povídkám kratším a delším. Jakýmsi, řekli bychom, socialistickým básníkem jest *Johan Lindström* (Saxon). Pojednou do popředí dere se *Selma Lagerlöf* povídkou svou ze starého Värmlandu „Ur Gösta Berlings Saga.“ *Helena Nyblomová* píše v 2. č. 1. „Svensk Tidserist“: „Je to „saga,“ je to kus fantastického světa pozorovaného se stanoviska skutečného života. Z každé stránky jest vidno, že spisovatelka rozumí přírodě a náboženství, lásce a smrti, povinnosti a svobodě! Celkový dojem z knihy té odnese si čtenář, že má před sebou spisovatelku duševně bohatě nadanou.“

A ku konci pokládáme za svou povinnost několika slovy zmíniti se ještě o právě zemřelé *Sonje Kovalevské*. (Cf. „Några biografiska konturer“ od T. Hedberga v časopise nahoře citovaném.) Sofia Vasiljevna Corvin¹⁾ Krukovská narodila se r. 1853. ze šlechtického rodu ruského. O 12 letech psala již verše a snila o slavné budoucnosti. Záhyjevila neobyčejné nadání pro matematiku, i odebrala se roku 1869. se svým mužem Woldemarem Kovalevským do Německa, kdež na universitě heidelberské po dvě leta chodila do učení ku Königsbergerovi, Kirchhoffovi a Helmholtzovi. O 21 letech na základě písemné práce, s prominutím ústních zkoušek, povýšena na universitě göttingenské za doktorku. Po smrti svého muže povolána na nově zřízenou universitu ve Stockholmu za docentku. Roku 1884. jmenována skutečnou professorkou. S. Kovalevská jest první ženou, která na vysokých školách učila. Z prací její uvádíme „O pohybu světla v dvojlomném prisma“ a pak její „Theorie o pohybu pevných těles,“ jež počtena byla

¹⁾ Děd její Krukovský, Polák, byl spřízněn s král. rodinou (t. j. potomky někdejšího krále uherského Matyáše Korvína.

od vědecké akademie francouzské „Borđinovou“ cenou. Ale také na poli pěkné literatury činná byla. A tu uvádíme: „Sestry Rajevské“ a „Vera Voroncova,“ jež prý najednou v několika řečích vyjde. *A. Koudelka.*

Francie. (Č. d.) Vedle té ženy umístil romanopisec dojemnou postavu Cecilie Séveracové, Sévéragnette, jak tam zdobně říkají. Jest to sirota bohatá a velmi zbožná, Cecilie stane se spoluvinicí štědrého abbého; otvírá měšec svůj s úžasnou štědrostí, a když peníze dojdou, odprodává kus pozemku za druhým, až jí nic nezůstane. By horečka obětavá jak farářova, tak i Sévéragnetty více vynikla, postavil spisovatel proti ní lakotu a chtivost tety Sev. a jejího sestřence, což dodává ději rázu dramatického. — Avšak dosti o této první knize Fabrově. Po tom romanu vydal ještě aspoň dvacet svazků, z nichž látku ze života pouze a výhradně kněžského čerpal v těchto: „L'abbé Tigrane,“ „Mon oncle Célestin,“ „Lucifer“; romany, které líčí život venkovanů cévenolských, jsou: „Julien Savignac,“ „Le Chevrier,“ „Barnabé,“ „Mr. Jean,“ „Toussaint Galabru,“ „Norine“ a snad „Mademoiselle de Malavieille,“ konečně ze života pařížského a světáckého látku čerpal k těmto: „Le Marquis de Pierrerie,“ „Le Roi Ramire,“ „Me. Fuster,“ avšak jak v oněch, tak i v těchto vystupují hodnostáři a osoby církevní. Nuže, kterak líčí F. Fabre ten život kněžský? Již před ním mnozí spisovatelé čerpali látku ku svým romanům ze života kněžského. Že se církvi při tom vždy dobře nevedlo, netřeba snad ani výslovně podotýkati. Posměchu, úšklebků, zatracování a odsuzování dostalo se jí dost a dosti v těch spisech počínaje od Rabelaisa a Diderota až po autora romanu „Le Maudit.“ Ale co posud scházelo, to podal teprve Fabre: nestranné totiž vyličení, tu něžné, tam zase přísné života a jednotlivých duchovních osob církve katolické, že můžeme směle přisvědčiti Godetovi, jenž dí: „Les historiens futurs du 19e siècle seront bien mal instruits des sources essentielles, s'ils négligent d'étudier des livres de F. Fabre.“ V těchto svých romanech studuje spisovatel církev katolickou ze všech hledisek a ukazuje nám takorba líce a rub toho stoletého stavení. Podává v nich dosti správný obraz moci a organizace církevní, vystihuje také moc, kterou v církvi katolické má biskup, ač nelze úplně a bez nějaké aspoň výhrady podepsati, co o ní upřílišeně praví v „Courbezouech.“ Co se jednotlivců kněží týká, líčí nám je tu v domácnosti, tam při vykonávání jejich vznešeného úřadu, onde zase ve styku se společností a v poměru k ní; předvádí nám kněze vzorné, světce, ale předvádí nám také kněze špatné, mající své chyby, jako jiní lidé smrtelní. Co se soukromého života týká, dí asi: Kněz oddělen a povznesen jsa nad tento svět, zbaven vši radosti (snad rozkoše?) lidské, jest nucen náhrady nějaké hledati si za to, co mu posvěcení odírá. Nemá rodiny vlastní, nezná jejich slasti, ale má za to svůj kostelík a své hodnosti. Ctižádost často bývá vadou kněží a vzpružinou jejich jednání. — F. Fabre popsal tu rakovinu ve svém nejlepším snad díle „L'abbé Tigrane.“ Capdepont, jemůž hned v semináři přezdělí Tigrane, zachvácen jest horečkou „po mítě,“ jako mnozí laikové zase stůňou po „křížku.“ Stane se biskupem či nestane? Okolo toho tlematu otáčí se jeden z nejdramatičtějších jeho romanů. Protivou ctižádostivých jsou zase kněží pokorní, jedině o své a lidu posvěcení dbalí, světci (jako jsou u Fabra: l'abbé Courbezou a pak hrdina jeho romanu „Mon oncle Célestin“), jimž ovšem druhdy snášeti jest prouásledování i od vlastních

spolubratři. Jiní opět, jsouce proštnější, v prázdných okamžicích jinými, světštnějšími věcmi se zabývají; tu ten kněz jest milovníkem honby, onen opět mechaniky, třetí whistu „whist hygiénique, aussi régulier que la lecture du bréviaire,“ čtvrtý jest ptáčníkem, pátý konečně labužníkem a milovníkem skvostných tabul. Ale nikde v žádném spisu nedotýká se Fabre takovým způsobem jako někteří naši pp. spisovatelé důstojnosti a mravnosti kněží. O celibatu se vyjadřuje: „Le prêtre devant siéger au sommet de l'humanité, tout en haut, il ne convenait pas de lui river au flanc un être qui l'entraînerait aux abîmes, tout en bas.“ Mluví též o hospodyních, z nichž se jedna Marjánka, druhá Prudencie, třetí Zabetka jmenuje, jež bdí nad ubohým lokalkářem, druhdy se s ním také vyvádí, na žebráky hubují, ale bez obdarování žádného nepustí. „Marjánko,“ praví v „Mon oncle Célestin“ poustevník, „vaše skutky více platí nežli vaše slova. Děláte se, jako byste ehudých neměla ráda, ale já budu před soudnou stolicí Boží ve váš prospěch svědčiti, neboť jsem vás viděl je krmiti.“ A kdo by nebyl dojat, když Fabre nám líčí strýce Célestina u oltáře, o němž dí, že tvář jeho po hodiinkách pomodlených zářila, jakoby přicházel ze slyšení u vznešené osoby, jež mu nemohla ničeho odepřít, a jak vrátiv se z kostela domů své hospodyně dí: „Ó Marjánko, kdybyste věděla, jak byl Pán ke mně dobrotiv!“

Co se poměru jejich k farníkům týká, tu nám předvádí kněze ode všech zbožňovaného, onde zase bez příčiny, nespravedlivě pronásledovaného; kterak kněžstvo takové o revoluci soudí, přečtete si v romanu „Les Courbezon“ labutí řeč ablého Ferranda, typu to kněze učeného, obrněného a nelekajícího se pohrom nižádných. Abbé Tigraue pak vyjadřuje se charakteristickým způsobem, jak jest důstojnosti kněží nedůstojným řetěz Napoleonova konkordatu. Líčí své pokoření, když byl u audience u ministra kultu: „... Musil jsem si sednouti... uprostřed dvaceti jiných ještě žadatelův, a tam jsem změřil veškerou hloubku svého opovržení. A považ, náhodou sedl jsem si proti zreadlu, jakmile jsem jen trochu hlavy pozvedl, viděl jsem se v něm se svou žalostnou tvářností, otáčeje klobouk v prstech, nevěda, kterak se chovati. Neznám slova, kterým bych ti doličil bolest, jakou mi působil pohled na mou sutánu, na můj pás, na můj kolár. Jak že! byl jsem knězem, t. j. vyvoleným od Boha vládcem, usmiřovatelem, očišťovatelem duší, a teď jsem se nalezal na ošoupané lenošce v předsíni, s rukama na kolenou, s okem vyhaslým, šíjí sehnutou, jak otrok, kterého čeká bití!... Kromě posvátné hierarchie církevní nemělo by býti nad námi žádných představených. Nejsme k tomu, abychom ohýbali šíji před laiky, ale laikové jsou stvoření, aby před námi na kolena padali. Nám bylo řečeno: „Vy jste sůl země!“ A vším právem zlobí se P. Célestin, když ho lékař nazve „úředníkem“ (fonctionnaire), protože bere plat ze státní pokladny: „Ce n'est pas à titre d'appointement que nous recevons de l'argent de l'état, c'est à titre d'indemnité.“ Ale nemaluje F. Fabre jenom na růžovo, má také bystrý zrak pozorovatelský pro chyby kněžské. L'abbé Jourfier v romanu „Lucifer“ jest typem kněze bez povolání „Nature entière, pleine d'orages réprimés.“ Godet dí: „Jestliže si snad církev katol. mohla stěžovati do jistých odhalení Fabrem učiněných, nesmírnými díky musí mu býti zase zavázána za tak četné stránky, které ctí kněze, za načrtnutí tolika vznešených postav, které kněžský stav oslavují!“ Naproti tomu jiní kritikové

(na př. Cornut) soudí o F. nepříznivě, vytýkajíce mu to skryté osočování osob duchovních. — Dále F. pilně všímá si sedláků, svých krajanů. Líčí je tak, jakými skutečně ti cévenolští horalé jsou; ano jsou lakomi, ale opět šlechetni, tvrdí jako ty granitové skály cévenolské, ale opět něžni jako kaštan. — Ale nejen dospělých lidí psychologem znamenitým jest Fabre, nýbrž i dětí. Dokladem toho četné stránky v romanu „Mon oncle Célestin,“ „Noriny,“ „Julien Savignaca“ a „Monsieur Jeana.“ A co říci o něm jak o krajináři? Sám praví o sobě: „Les choses de la nature me touchèrent toujours bien avant les choses de l'homme.“ Spisy jeho jsou až lopotně přesné a zevrubné, jakoby se obával v nejmenším prohrésti se na skutečnosti, ale jak umí přírodu tu oživovati. Krásnějších popisů — přirovnání bychom je obrázkům Zvěřiny našeho — jsme nečetli, jako ve spisech Fabrových. A Toepfferten, mistr v líčení oslů, záviděl by mu zajisté jeho nenápodobitelné croquis Mediny, krásné oslice Guerterovy (Mlle de Malavieille) nebo Baptistovy, osla Barnabého. Každý jejich pohyb, skok, mimika jsou vystiženy pečlivě a s něžnou láskou. Jako vůbec celý ráz prací jeho je zvláštní, tak i sloh. Libuje si rád ve výrazech zastaralých, ale výrazných. Přirovnání bere z řeči lidu. Ovšem F. Fabre vyrostl mezi kněžími a prostřed lidu cévenolského, proto také spisy jeho nesou na sobě pečeť skutečného života, života prožitého, života krvácejícího, jakého nám ani Zola, ani br Goncourtové nikdy nevyličili. Děj poslední práce jeho vzat je z let 1849. Hrdinou jest markýz Cl. Abrial de Pierrereue, jenž, aby čelil vzrůstajícímu se příboji bezbožnosti, shromažďuje a ujímá se chudých, nadaných mladíkův a poskytuje jim pomoci, aby mohli vystudovati, v naději, že jednou veškeré své síly jak tělesné tak duševní věnují službě náboženství a autority zákonité. Na to vše obětuje, ale jen málo přátel sdílí jeho illuse. Ze svěřenceů jeho jediný Theven Falgoüet drží s ním, ale jedině proto, že miluje jeho dceru Kláru. Smrtí Thevenova otce mění se jeho spol. postavení, pojednou stává se milionářem. Sňatek Thevena s Klárou učinil by šťastnými mladé lidi a pomohl by na nohy padající „Société de Secours Intellectuel,“ ale markýz nechce dáti svolení, nepohnou ho ani prosby přátel ani napomínání ctihodného biskupa mis. ani slzy Kláriny, již uzavírá v klášteře Karmelitek. Theven jest přítomen oblékání Kláry, a v tom okamžiku, v kterém Klára složí sliby a světa se zřekne, vrazí hlavou do mříží jako šílený a usmrcuje se. Rádi bychom se ještě rozepsali o charakteristice jednotlivých osob, ale obmezenost místa tomu brání; až po druhé.

Vůdce školy psychologické P. Bourget vydal u A. Lemerra „Physiologie de l'amour moderne,“ fragments posthumes d'un ouvrage de Claude Larcher. Z nápisu toho patrno, o čem v knize řeč. Ano, za duň našich láska jest v ústech všech, ale snad nikdy jí tak málo nebylo v srdcích lidí. Jedni lásku zavrhnou, dovolávajíce se Balzaca, Stendhala, Schopenhauera e tutti quanti, kdežto druzí lámou kopí v její prospěch. Kéž by jenom protest těchto byl upřímný! Ale jest to v devíti z desíti případů samá jenom přetvářka. Chorobu společ. lze jenom tehdy vyléčiti, známe-li ji; kdo ji tají, jen ji rozšiřuje. A P. Bourget v uvedené knize snaží se ukázati, jaké pojmy o lásce za duň našich různí lidé si činí a jak ji rozumí. Materialista definuje lásku parafrází trochu hrubou a sprostou biblického výroku: „erunt duo in carne una“; idealistovi jest láska spojením dvou duší sourodých; misantropovi — krutou

záští dvojice lidí; fyziologovi — pojmem mozkových zjevů, které činí pud pohlavní. Bourget pak po rozboru jednotlivých těch definicí láskou zve onen stav duševní a fyzický, v němž při pouhé vzpomínce na určitou osobu cti-žádost, povinnost, minulost, budoucnost atd., slovem vše zničeno bývá v nás, v našem mozku, v našem srdci a smyslech. O knize té praví E. Cornut (*Études relig.* 2. 340): „Když tyto předstírané úvahy Claude Larcherovy vycházely, noviny oznamovaly sňatek p. P. Bourgetův. Dal ženich tuto šeredu nevěstě za svatební dárek? Doufáme alespoň, že až přijdou dívky, maminka dá dobrý pozor, aby tato práce tatínkova jim nepřišla do rukou.“

Dodatky.

I.

A. Jiráska „Dvoji dvůr.“

Pan A. Jirásek prý v »Lumíru« č. 14. odpověděl k posudku našemu (Hl. lit. 5.): nemajíce »Lumíra« po ruce, víme o tom jen podle násl. zprávy »Času« č. 22., která p. Jiráskovi jest přízniva. »K vyličení Jana z Jenšteina nejvíce mu posloužil životopis jeho (vydaný ve *Fontes rerum bohemicarum*), sepsaný od ctitele dotčeného arcibiskupa. Užil jsem všeho bez tendence, praví Jirásek, ba stlumil jsem leckterou křiklavou barvu starých pramenů, vypisujících poměry kněžské za doby svrchu psané. Právem pak posmívá se kritikovi svému, že volá na pomoc Pubičku, a právem ukazuje na to, že kritik autora denuncuje jakožto — profesora... Méně váhy přikládáme citatům z Losertha... Dojem korespondence není dějepisným pramenem. Loserth rád zvyšuje osoby, které snižují dobu husitskou.«

Jiné listy, pokud víme, daly nám více za pravdu. »Čas« má z těch dvou malicherností (Pubička a naše prý denunziace) netajenou, ačkoli předčasnou radost. Nebudeme s »Časem« polemisovati, neboť bylo by to při směru jeho zbytečno. Též nemůžeme p. Jiráskovi po vedených důkazech dopřáti cti »vážného sporu.« Jen několik slov na dorozuměnou chceme dodatí.

1. Zpravodaj »Času« naši recensi četl velmi povrchně a o předmětě samém není s dostatek poučen. Nezminili jsme se o p. Jiráskovi jako profesorovi vůbec, nýbrž jako učiteli dějepisu, a to tam, kde slova Loserthova praví, že zásluhy arcibiskupovy... jsou dosti známy; tedy není denunziace, vytknouti, že jen učiteli dějepisu p. Jiráskovi nejsou známy, neboť sám p. Jirásek se na své dějepisné studie odvolal a tím se buď blamoval anebo svoje hanobící úmysly ještě zřetelněji prozradil. Historikem přece jsme ho nazvati nemohli! Takových »denunziací« může si »Čas« ve svých sloupcích nahledati, kolik chce. — Že jsme volali na pomoc Pubičku, lze z naší recenze asi týmhž právem vyčísti, jakým p. Jirásek ze »starých pramenů« vyčel o arcibiskupovi ohavnosti, o jakých tam není ani slova. Prohlédli jsme všechny příslušné historiky, kteří nám jen byli po ruce, abychom

p. Jiráskovi neukřivdili, kdyby snad u některého byl našel ty hanebnosti vypsaný, jaké arcibiskupovi přibásnil; proto jsme (str. 172.) »prohlédli i starší prameny, na př. Pubičku, který rád rozličné historky uvádí; prosím, kdo se tu »posmívá právem«? a komu? — Loserth nepřipouští, že by byl Jan z Jenšteina býval před r. 1380. nemravou; tedy »Čas« tu nepíše pravdu — Kdyby p. zprav. »Času« znal »Vita Joannis de Jenzenstein«, užasl by jako my nad tím, **jak** ten spis p. Jiráskovi »posloužil.« O nějaké určité neřesti nebo poklesku tam není ani slova; p. Jirásek pak udělal z arcibiskupa cizoložného záletníka, traviče a j. pod. Ale i přes to přese všechno výslovně jsme v recenzi připustili, že vůbec historikové dosud za to měli, že Jan z J. před r. 1380. miloval radovánky světské. (NB. **nic více** v udaných pramenech nestojí, žádná taková nemravnost tam není jmenována.) Nezáleželo tedy konečně na tom a neměli jsme p. Jir. tolik za zlé, že Losertha neznal, ale to ovšem, že ony zprávy tak »nestydatě zveličil« a do pozdějšího života arcibiskupova přeložil. Co p. Jir. znal, nedávalo mu k jeho fantastickým výmyslům pražádného důvodu, a kdyby nebyl měl určité tendence, byl by sobě počínal šetrněji, neb aspoň opatrněji. Zatím všude viděti schválnost: arcibiskupa nepravdivou licí snižovati, protivníky jeho obmývati. O to hlavně běží. Že p. Jiráskovi takové výky byly nemilé, rádi uznáváme, vždyť nám také nebylo milé je činiti; ale novými nepravdami se brániti neměl, neboť potvrzuje tím jenom, že zde nebyl omyl, nýbrž — nekalý záměr.

2. Minění »Času« o historické ceně korespondence je tak znalecké, že o něm neosmělneme se šíriti. Ale to zajisté připustí, že Loserth aspoň opíral se o nějaké zprávy, p. Jirásek o fantasi. Kdyby »Čas« znal text oné »Vita J. de J.« zajisté by naň učinila též dojem pobožné legendy, která chce asketický život arcibiskupův vysvětliti jako život kajicný za předešlé světačství, o kterémž ostatně mluví tak povšechně, že by mohlo platiti takorůžka o každém smrtelníku. K tomu dodáváme, co nám napsal jistý slovutný historik pražský: životopis Jana z Jenšteina jest ještě ukryt v roztroušených pramenech rukopisných. Pan Jirásek apotheosu husitismu vystavěl na základech sypkých, když myslil, že, zhanobě arcibiskupa, uvede pak Husa jako toho pravého reformatora, který by jako podniknul, co arcipastýř zanedbal: napravovati mravy. Proto p. Jiráskovi není u arcibiskupa nic po chuti: veselý prý život jeho jest mu neřestí, askese jeho jest mu zase bláznovstvím a zvláštním druhem pýchy. Co tedy? Inu, ovšem kdyby se přiznal, že arcibiskup stál o opravu církve české, ale že snahy jeho hlavně dvorem a částí duchovenstva byly mařeny, pak by tu Hus jakožto odpůrce církevní moci neměl co dělati... Arcibiskup tedy musel stůj co stůj odbývati za hanebníka, aby Hus mohl býti tím pravým. Tak to asi bude s tím »beze vší tendence.«

3. Co »Čas« soudí o Loserthovi a jeho spisech, na tom ostatně nesejde. Jest jenom smutno, že cizinec musí nás učit, spravedlivěji

a poctivěji zacházeti s naší vlastní minulostí... Arcibiskup nikoho nesnižuje, aby musel býti on proto zvyšován od Losertha: on domáhá se jen svého práva. Pak-li to myslí »Čas« tak, že pravdou historickou arcibiskup by byl zvýšen a tím Hus a revoluční dílo jeho sníženo — a tedy že Loserth nesmí míti pravdu, jen aby Hus nebyl sníženo — pak »Času« k takové historické metodě nemůžeme — negratulovati. Je to vlastně totéž, co p. Jirásek tak neobratně a neopatrně provedl: účel husitský posvěcuje prostředky à la »Dvojí dvůr.«

Tím jsme o této sporné věci — může-li spornou býti nazvána — domluvili. Ostatních spisů p. Jiráskových, ze kterých mnohé vysoce ceníme, i dále hodláme bedlivě si všimati bez ohledu na osobu a na »heroje« národní. Kdykoli p. Jiráskovi se zachce dále ličiti »křiklavé« poměry tehdejšího kněžstva, jistě neopomeneme toho jemu poctivě kvitovati.

17.

II.

V č. 5. »III. l.« na str. 216. zakončena rozprava o *Třebízského* »Vesnickém Jakobínu« citatem z Jungmannovy aesthetiky, který nám některé časopisy vytýkají jakožto útok na osobní bezúhonnost Třebízského. Ujišťujeme, že citat nebyl tak míněn, a kdyby od p. spisovatele byl takto míněn býval, byli bychom poslední větu vynechali. Ostatně nezdá se nám býti pravda, že by citatu mohlo nepředpojatě v tom smyslu se rozuměti. Citován tu doslovně delší odstavec, a v takových případech není každé slovo přiměřeno věci, o které se jedná; třeba tedy rozuměti citatu podle předešlého kontextu. O »sittliche Verkommenheit« v tom významu, jak ony námitky jej myslí, nebylo v předešlém řeči, nýbrž o krivém na zákon církevní názoru, který z povídky Třebízského nezbytně vyplývá. Tedy osobní bezúhonnosti Třebízského v onom smyslu citatem neukřivděno. Že ale jinak citat na díla Třebízského se hodí, to dříve i tentokráte dokázáno zcela určitě. Tedy ani literární krivdy p. spis. se nedopustil. Zdali v těch nesprávných názorech, které z probraných dvou děl Třebízského vyplývají, jest kus jeho »portrétu« osobního, o tom p. spis. se nezminil, neboť o kněžské osobnosti jeho vůbec nemluví. Kdybychom chtěli podle moderní metody si počínati, zajisté bychom — pomocí životopisných zpráv — k tomu úsudku došli. Zdali by se to smýšlení jeho obhájcem zdálo správným či nesprávným, na tom nyní nezáleží. My odtud vysvětlujeme si také z velké části, proč jistého druhu spisovatelé jsou pro Třebízského tolik nadšeni; neboť aesthetická cena spisů jeho i mimo zmíněnou vadu není zajisté ani jim tak vysoká. Protož ubezpečujeme »Čas,« že už napřed vyhověli jsme laskavému vyzvání jeho, abychom si ten citat, takto zajisté velmi řízný a pravdivý, před svým svědomím zodpověděli; a »Liter. listům« smíme podle podaných důkazů ten »frechster Angriff« jejich dojísta vrátiti, což tímto zdvořile činíme.

Red.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII.

1891.

Číslo 8.

Posudky.

Syllabus jeho svatosti Pia IX., jež vykládá s povinným zřetelem ku syllabu náčelníka svobodných myslitelů Alfonse Padařovského *Jan Brázda*, sedlák ze Zlámané Lhoty. Druhé rozmnožené vydání. V Praze 1891. Nákl. Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Str. 486. Cena 2 zl. 40 kr.

Syllabus, tak mnoho hanobený a tak málo známý, jest sbírka (80) vět, vyslovujících »*praecipuos nostrae aetatis errores*« ve filosofii, věrouce a mravouce, v právnictví, v státnictví, v sociologii atd., ovšem pokud s náboženstvím souvisejí (§§. 10). Úprava slovní porížena jest od barnabity kard. Bilio; nauky samy odsouzeny od Pia IX. častěji v allokucích, v listech papežských atd. Bludné nauky jsou předloženy ve stručných thesích, jejichž kontradiktorický opak jest naukou církevní. Vydán jest Syll. 8. pros. 1864 s encyklikou »*Quanta cura ac pastoralis vigilantia*.« O autoritě dogmatické byli theologové na sporech; většina praví, že — ač ne formou zevnější — co do podstaty jest to »*definitio ex cathedra*.« Ani nevěrec ostatně neupře, že nauky zde přednesené souvisejí s celým bytem náboženské i občanské společnosti, a že církev, má-li vůbec jaké místo na světě, k těmto otázkám určité stanovisko zaujmouti jest povinna. V té příčině podává Syllabus stručný a povšechný obrazec katolického názoru světového a společenského každému, kdo bez dlouhých studií jej chce poznati: zvláště publicistům §§. 4—10 bylo by doporučiti.

A. Lenz kdysi (1877) z rozkazu biskupa Jirsika napsal toto vysvětlení a odůvodnění Syllabu, obraceje se někdy proti Alf. Šťastnému, jenž také přišel se svou troškou otřít se o Syllabus. Kniha Lenzova postavena na širokém základě všech těch věd, do kterých Syllabus zasahuje; nejvíce ovšem prodlévá p. spis. podle směru svého v apologii a dogmatice. Látku svou rozdělil na 26 dopisův, jež adressuje bakaláři Alf. Šťastnému. Litovati jest, že mluvkoví tomu prokázal tolik cti; kdyby ho nyní aspoň v druhém vydání byl pominul, byla by forma spisu dopadla poněkud vědecktěji, a nabytého místa mohlo se použiti k užitečnějším vývodům. Ale i takto zůstává kniha cenným příspěvkem obranného písemnictva našeho, jenž jest přístupen vzdělaným laikům. Polemický ráz místy ovšem zavádí ku přílišnosti a k jednostrannosti, ačkoliv jen ve věcech podrízených (na př. přemnohé výrazy; nejistý, ba nyní už pochybný výrok o světském prý rázu inquisice; o theologii německé; kterak p. Rieger pochválil a obhájl

naše kněžstvo a pod.). Zmínky o Čuprovi jsou případny. Do sporů přísně theologických p. spis. práve nepouští se daleko. Sloh jest plynň a zřetelný; některé nesprávnosti v něm ostaly. *P. Vychodil.*

Turgeněv a paní Viardotová. Napsal *MDr. Pavel Durdík*. Otištěno z „Květů“ 1891. V Praze. Nákl. vlastním. Str. 44.

»Není lepšího zkušebního kamene pro povahu a srdce člověka, nežli jeho poměr k ženě,« praví spisovatel na počátku studie své. Jak známo, Turgeněv mistrovsky postihl ženu, podstatu ženskosti, a vyličil tak dovedně poměr ženy k muži, lásku ve všech odstínech jejích, že nazván »pěvcem lásky.« Ve mnohých novellách jeho nalazáme narážky na vlastní jeho poměr k ženám, především k paní Viardotové, s kteroužto operní zpěvačkou seznámil se Turgeněv již 1845 a od 1855 téměř bez přetržení žil s rodinou její za hranicemi. Jaký byl poměr slavného belletristy tohoto k Viardotové, těžko přímo určití, dokud listy obou nejsou uveřejněny: Turgeněv nerád mluvil o tom i s nejlepšími přáteli svými. Ale dle některých míst novellistických prací jeho (»Perepiska« 1855. »Dým«) a některých zpráv přátel jeho lze souditi, že nepraktický, bázlivý a nerozhodný novellista byl »ustavičným otrokem« paní Viardotové, již »ctil slepě, zhožňoval nezištně.« Žena tato, dle všech téměř zpráv velice lakotná, »kořistila z jeho peněžitých prostředků,« nikdy ho nemilovala i odtrhla ho vlasti. Spisovatel sice hledí přesvědčiti čtenáře, že od ní nabyl Turgeněv jemného citu pro krásu, harmonii a umění, jež vyznačují plody jeho literární, že pobyt jeho v cizině neškodil pracím jeho, ale marně: úsudek Rusů má pro nás větší váhu, ti pak jednohlasně tvrdí, že Turgeněv neporozuměl hnutí šedesátých let v Rusku, poněvadž ho neprožil, dívaje se na ně jen zdaleka; proto již roman jeho »Otcové a děti« mladé pokolení uvítalo s nevolí, vidouc v něm karikaturu snah svých, a nic nepomohlo, že autor odmítal od sebe náklonnost ku karikatuře. Podobně věc se měla s pozdějšími plody ze života ruského.

Co se týká paní Viardotové, tvrdí se jednohlasně, že kráskou nebyla, Turgeněv miloval ji pro umění pěvecké; byla prý hodnou, milující ženou i matkou a vůbec výjimkou mezi různými »bohyněmi« operního umění, o nichž holandská pěvkyně M. Krusemanova podala tento charakteristický výrok: »Chtěla jsem vystupovati co pěvkyně, avšak ředitelové žádali ode mne cenu, která je příliš vysoká a příliš nízká, abych ji byla zaplatila. Co dlužno si mysliti o zpěvačkách, které přece vystupují? Na to odpovídám: Byly-li chudé, když vystoupily, buďte ubezpečeny, že padly. Pěvkyně, odvolávám se k Vaší poctivosti. Nuže odložte aspoň na chvílku falešný stud a vydejte svědectví pravdě. Není hanba padnouti, když musíme padnouti, ale podlo jest žádati tohoto pádu jakožto mzdy za povinné uznání talentu.« P. Durdík dodává k slovům těmto o mravní čistotě divadelního ovzduší, že »k bývalému mínění, že »divadlo jest mravní ústav,« hodí se nyní nejlépe Horatiovo: *Risum teneatis.*«

Vůbec láska k Viardotové a pobyt Turgeněvův v domě jejím neposkytoval mu blaživé spokojenosti a nenahradil mu klidné domácnosti; odtud vysvětlujeme si pessimistický základ novell jeho, v nichž vidíme stále zničené naděje, nezdařilé plány, zklamaná srdce: láska drtí hrdiny jeho. Nebyl šťasten ani s Avdotou, švadlenou ve Spassku, s níž měl dceru Pavlinu, vychovanou úplně po francouzsku. Nedůsledně jednal novellista, koupiv si sličnou nevolnici Fetistku, ježto ve spisech svých zatracoval hnusné nevolnické kupčení s dívkami, a málo pomůže omlouvání ho v té věci, jako to činí p. Durdík.

Studie podává celkem mnoho zajímavých zpráv, nových dat, ale s některými vývody p. spis. souhlasiti nemůžeme. A. V.

Dante Alighieri: Božská komedie. Rozměrem originalu přeložil *Jaroslav Vrchlický*. Díl III. „Ráj.“

Zpěv I. Dante vystupuje s Beatricí výše z pozemského ráje do nebeských končin; básník vypisuje desateré nebe, přizpůsobiv se tehdejší soustavě Ptolemaeově; prvnějších devět nebí jest pohyblivých, desáté se nehýbe, ale všechen hýb ostatních z něho vychází; sedm nebí jest rozloženo na jednotlivých planetách (mezi nimiž též slunce jest, dle tehdejšího názoru), osmé jest nebe stálé, deváté jest nebe křišťálové (první pohyblivé), a desáté jest caelum empyreum, říše světla a lásky, kdež trůní Bůh; — ve IV. zpěvu v. 28.—36. praví však, že všickni duchové blažení jsou u Boha v jednom nebi, požívajíce různé blaženosti a jsouce na různých stupních slávy; a proto, bychom tuto jejich rozdílnou slávu a blaženost snáze pochopili, představujeme si je v desaterém nebi, tak jako chceme-li sobě anděly představit, myslíme si je v lidském těle. — Dante po příkladu Beatrice popatří do Slunce věčného, a praví, že lidská řeč není s to, aby vyjádřila radostné vytržení, jež při tom pocítil, a neví, byl-li tam i s tělem anebo jen v té části, kterou Bůh nedávno stvořil, t. v duši (zdali v těle, nevím, čili kromě těla, nevím; Bůhť ví, 1. II. Kor. 12. 2):

73. Zda týž jsem byl já narozen kdys v pláči;

a táže se Beatrice, zdali to možno, by s tělem byl vystoupil nad tato lehká tělesa (vzduch a éther):

98. ... nový (podiv) však mne mate,
jak lehká těla pouť má prolétala;

Beatrice mu odpovídá, že není již na zemi, a tuto že nepodléhá zákonu tíhy, nýbrž že přichází do své vlastní polohy, t. do nebe, kde duše jeho stvořena byla; všechny věci jsou dle řádu sestaveny a uzpůsobeny, a tento řád jest forma, jež činí vesmír Bohu podobným:

104. ... forma to je,
jež vesmír Bohu rovným učinila;

vesmír není Bohu rovný, neboť bytnost jeho není božská, nýbrž Bohu podobný, jak Dante často praví, že vesmír jest odlesk slávy Boží; — v tomto řádu, praví básník dále, zří tvory vznešené (rozumné), stopu věčné síly (poznávají z něho moc a moudrost Boží):

106. v tom tvory vznešené zří síly z droje;

v tomto nesmírném prostoru pohybuje se pudem (zákonem od Boha daným) každá věc, shánějíc se po přístavu svém (po cíli sobě vytknutém); a protož že duše tvá tě vzhůru nese (k nebi, kdež jí místo ustanoveno jest), není větší div, než že voda shůry dolů teče.

Zpěv II. Dante vystupuje do prvního nebe, do měsíce, a praví, že tu za ním mohou jít jen ti, kteří záhy mysl pozvedli k rozjímání chleba andělského (pravdy věčné), jenž zde na zemi jest pokrm sice, ale nesytí (jenž neukojí touhy jejich na zemi, nýbrž až v nebi):

10. Vás, kterých málo, jenž jste záhy výše
 po chlebu andělském svou vznesli hlavu,
 jenž stravou jest, však nesytí...

vystupuje rychle s Beatricí. jsa pokryt, jak se mu zdá, mrakem zářným: byl-li jsem (netoliko duše, nýbrž i) tělo, — a tu nechápu, jak jeden rozměr strpí druhý, což státi se musí, vniká-li jedno těleso v druhé —, pak silněji roznicena býti musila touha, viděti onu bytost, v níž se vidí, jak přirozenost naše a Bůh se spojili (jak božská i lidská přirozenost se spojila v jedné Osobě Syna Božího):

37. Když tělo byl jsem, pochyby když steré,
 jak v rozměr jiný vejít lze, se nítí —
 což nutno, když se hmota v hmotu dře:
 Žár touhy naší měl by větším býti,
 tu bytost poznat, ve které, jak splývá
 Bůh s naší přírodou, lze zjevně zříti;

tu (v bytnosti Boží) uzříme to, co nyní věříme, a neuzříme díkyzem, nýbrž známo bude samo sebou, na způsob první pravdy (principium primum), kterouž tuto na zemi věříme (t. přijímáme bez důkazu, neboť jest samozřejma):

43. Tam uzří, co zde věří mysl snívá,
 ne díkyzem, poznáním prostým pouze
 jak první pravdy, k nimž vždy člověk kývá;

táže se pak své průvodkyně, co by znamenaly skvrny na měsíci.

Zpěv III. Beatrice praví, že v prvním nebi jsou duše těch, kteří neúplně dostáli slibu (per manco di voto):

29. ... bytosti jsou živé,
 na slibech svých se dopustivši zrady;

nuže mluv s nimi a slyš a věř, protože světlo pravé (první pravda čili Bůh), které je oblažuje, nepřipustí, by od něho odstoupili (by nepravdu mluvili):

31. Nuž s nimi mluv a slyš a v mysli snivé
 věř, světlo pravdy, jímž jsou všecky spjaté,
 je drží tady k sobě v tísní tklivé;

Dante praví k jednomu z nich: ó duchu dobře stvořený (vyvolený), jenž na paprscích života věčného okoušíš sladkost, jež nepocítěna není pochopena (již nepochopí, kdo jí neokusil):

37. Ó šťastný duchu, jehož trudy léčí
 žár žití vděná kojíc tebe slastí,
 jež necítěna, cizí, všecko předčí:

pověz mi, kdo jsi, proč tuto jsi ty a druhové tvoji? Duch odpovídá, že jest Piccarda, jeptiška, jež mocí z kláštera vyvedena byla a

k zasnubu donucena, jakož i družka její Costanza, dcera Rogera II., krále sicilského; Dante ptá se jí, netouží-li po blaženosti kruhů vyšších, načež ona odpovídá, že jediným pravítkem jest jim vůle Boží, nad níž ničeho nežádají: jeho vůle jest mír náš. tato jest ono moře, do něhož vše splývá, co ona stvořila buď přímo, buď prostřednictvím přírody (bytosti duchové a bytosti se hmotou složené):

85. A jeho vůle mír náš jest, tou tise
zde dlíme, ona moře, kam vše spěje,
co tvoří příroda — i čím On dýše;

a poznamenává k těm slovům překladatel: »vše, co stvořeno, není bezprostředním dílem Boha, v rostlinstvu a živočišstvu působí též příroda«; tož by Bůh přímo byl stvořil jen nerosty? — Na to Piccarda zmizela, pějíc Zdravas Maria; Dante vyslovuje Beatrici dvojí svou pochybnost: jak jest možno, by násilí zmenšiti mohlo zásluhu dobré vůle trvající, a pravda-li, co Platon praví, že duše stvořeny byvše na různých hvězdách, po ukončeném životě pozemském vracejí se zase na své hvězdy, jak tuto vidno, neboť Piccarda a Costanza pro svou nestálost (pro nedodržený slib) přišly do měsíce, jenž pro svou měnivost jest symbol nestálosti; Beatrice odpovídá, že nebývají úplně bez viny ti, kterým se násilí děje, neboť buď poněkud souhlasí, jako Piccarda a Costanza mohly se později do kláštera vrátiti, ale neučinily tak, nebo chtěly uniknouti nebezpečí (100. by člověk, bratře, unik protiv roji), činí kolikrát to, co nemají činiti, anebo svolí ze strachu, že by upadli u větší zlo, kdyby odporovali:

109. ... v školn
zla proto zbloudí, že ji bázeň jíme
svým odporem se v horším octnout bolu.

Dante upokojen tímto vysvětlením praví, že duch lidský nenajde ukojení, neosvítí-li ho pravda Boží, a že může pravdy dosíci, jinak by touha (do duše námi vložená) byla marna:

128. ... jí musí dosáhnouti,
neb jinak srdce darmo touhou bije.

Zpěv V. Beatrice dále vykládá: světlo věčné (Bůh), jednou poznané, v nás i lásku k sobě vznítí, a svede-li něco jiného člověka k lásce, jest to jen špatně poznaná stopa onoho dobra věčného, jež tu prokmitá (dobro zdánlivé):

10. A jiné jestli lásky cit v nás nítí,
tuť vždycky stopa věčného to světla,
jež nepoznáno ve vás přece svítí;

a v poznámce dodává překladatel: »i když láska lidská bloudí, jest odleskem lásky Boží,« tož by i hřích byl odleskem lásky Boží (!!).

Na to praví Beatrice: chceš zvědět, může-li slib nesplněný nahrazen býti skutkem jiným, tak že by duše unikla sporu (se spravedlností Boží, t. by unikla trestu Božímu):

13. S tím přáním teď tvá duše ke mně letla:
lze zmařený slib jinak vyrovnati,
by zásluhou nám duše stejné zkvétla?

a odpovídá: největší dar, jež Bůh ze své štědrosti stvořil, a jenž nejvíce souúdoben jest jeho dobrotě, a jež Bůh nejvíce cení, jest svoboda vůle, již obdařeni jsou všickni tvorové rozumní, a pouze tito (jen andělé a lidé):

19. Dar nejvyšší, s nímž v štědrosti své shledla
k nám boží láska, čin dobroty její,
jež cení nejvíc, vůle jest, jež zvedla
Se svobodně v nás, a již skutky dějí
se tvorů rozumných, že tito pouze
tou hnáni, to dělají, co jen chtějí;

podivná to svoboda, žene-li vůle člověka!

Beatrice pokračuje: slibem obětuje člověk svou vůli Bohu, t. váže se učiniti něco, co jinak není povinen činiti; jest tudíž slib jakási smlouva, již člověk s Bohem činí; protož ve slibu dvoji rozeznáváme: věc či předmět slibu, a smlouvu; věc se může změnit za jinou, lepší, ale smlouva se musí dodržeti, a i záměna se státi může jen s přivolením toho, jenž jest ustanoven na místě Božím (se svolením církevním); protož nemá se člověk přenáhliti, jako se přenáhlil Jefte a Agamemnon; první slíbil Bohu obětovati to, co první mu přijde vstříc, až se bude vraceti z boje (a byla to dcera jeho, Soudců kniha 11, 31), druhý, cokoli nejkrásnějšího má (též dcera jeho); buďtež, křesťané, rozvážní ve svém rozhodnutí, a nebudtež jako peří (povolné) ku každému větru, a nevěřte, že každá voda vás umyje (že kterýkoli slib jest Bohu milý, a vás ze hříchův očistí):

73. Ó křesťané, víc rozvahy k své spáse,
jak peří nebudte ve víchrů sváry,
což omyje vás každá voda zase?

a v poznámce připojuje: »dispens dána proti božskému právu není rozvázná pro nedodržení slibu«; což to má býti? o něčem podobném Beatrice nemluví!

Vystupují pak do druhého nebe, do Merkura, a zástup duší blažených obstoupí básníka, jenž s jednou (císařem Justinianem) počne rozmlouvat.

Zpěv VI. Justinian vypravuje stručně dějiny římského orla (císařství), a praví, že tuto jsou duše těch, kteří dbali o dobro obce, ale že při tom hleděli více ke cti a slávě své, než ke cti a slávě Boží, proto jsou tuto na nižším stupni slávy.

Zpěv VII. Dante nechápe výroku Justinianova, že ukřižování Krista Pána bylo spravedlivé, a taktéž spravedlivý že byl trest, kterýmž Židé postiženi byli; Beatrice mu to vysvětluje: pro nezdrželivost Adamovu bylo celé pokolení lidské u velkém poblouzení, až se zlíbilo Synu Božímu sestoupiti (na zemi), kdež přirozenost tu, jež od Tvůrce svého se vzdálila (t. přirozenost lidskou), spojil s sebou v (jedné) Osobě, působením toliko lásky věčné (Ducha sv.):

28. Čímž řadou věků bludem poražený
rod lidský ležel chorý, Božím Synem,
jenž sestoup na zemi, až odcizený

Pak Stvořiteli vesmír jedním kynem
byl spojen s onou prabytostí zase
jen jedním jeho věčné lásky činem;

to nejson slova originalu, nýbrž pantheistický názor *Hegelův*,
jenž odporuje slovům následujícím!

Zříme-li na přijatou přirozenost (lidskou), pokračuje Beatrice,
nebylo nikdy trestu spravedlivějšího (člověk za neposlušnost zasluhoval
trestu); patříme-li však na osobu (božskou), kteráž trpěla, nebylo
nikdy trestu nespravedlivějšího (osoba božská nedopustila se viny
a nezasluhovala tudíž trestu): tak jediný čin měl dvojí různý účín:
smrt člověka líbila se Bohu (protože takto vykoupení se stalo), a smrt
Syna Božího líbila se Židům (protože se zbavili Krista nenáviděného),
protož je pak zastihl spravedlivý trest; a že na toto znamení (smrt
na kříži) mnoho se hledí a málo se tomu rozumí (mnozí
o tom myslí a mluví, ale málo kdo tomu dobře rozumí), proto chei
tobě též vyložití, proč tento způsob (vykoupení) byl nejvhodnější:

61. Leč toto že jest cesta všechnuěch stálá
a zřídka poznaná, chei tobě říci,
proč byla nejlepší;...

co dobrota Boží bezprostředně (bez příčin druhotných) učinila, to
nemá konce (trvá věčně, jako duše lidská):

67. Co bezprostředně dolů z ní se rojí,
jest bez konce...

v poznámce dodává překladatel: »andělé a lidé (!) jsou bezprostředně
od Boha stvořeni, rostliny a zvířata pak prostřednictvím přírody«;
má snad příroda ze sebe spolutvůrčí sílu? a v Gen. 2, 7 čteme, že
učinil Bůh člověka (tělo jeho) z hlíny země.

Co bezprostředně z moci Boží plyne, jest svobodné (majíc vůli
svobodnou), a jest Bohu nejvíce souúdobné (conforme), a proto nejvíce
se líbí jemu. Těmito dary všemi (bezprostředním stvořením dle duše,
neporušitelností, svobodnou vůlí, souúdobností a zálibou Boží) obo-
hácen byl tvor lidský:

76. Z všech těchto věcí bytost lidská dosti
si výhod bere...

Pouze hřích ho uvrhuje v otroctví, a nepodobna Bohu činí,
a nevrátí se člověk ve svou hodnotu zpět, leda vyplní-li
prázdnou, jež hřích způsobil (ztrátu posvětné milosti) spravedlivým
trestem proti zlé (hříšné) choutce:

82. A neoctne se dřív v milosti klíně,
když trestem nenahradí choutky smělé,
kterými padla v lup a kořist vině.

Přirozenost vaše (rod lidský), když zhřešila všechna
v semeni svém (v prvorodičích) uchýlila se od své hodnoty a
vyloučena byla z ráje:

85. Když hřešili jste, základem svým cele
jste vzdálili se v lidstva celém rodu
své důstojnosti, ráje říše skvělé;

ku slovu »základem« poznává překladatel: »Adamem, jenž byl
takřka základem lidstva.«

Protož nez bývalo, než buď aby Bůh z pouhého milosrdenství byl odpustil, aneb aby člověk za hřích svůj zadost učinil:

91. Buď musil Bůh se spravedností váhou
ustoupit z lásky, nebo ze své síly
tvor učinit mu zadost vlastní snahou.

Ale člověk ve svých mezích (jsa bytost konečná) nemohl zadost učiniti, protože nemohl se pokořiti tak hluboko, jak vysoko se hříchem povznésti chtěl (hřích jest urážka jaksi nekonečná, a vyžaduje nekonečného zadostučinění, kteréž vykonati člověku nelze); protož štědrejší byl Bůh. dav sám sebe (Syna svého), by člověk dostatečný či schopný byl povstati ze hřichu, než kdyby prostě byl odpustil:

115. Sám dal se, štědrejší byl Svrchovaný,
když dal vám pozvednout se k zdaru,
než odpuštěním zhojit vaše rány.

Ale řekneš mi: živly a vše, co z nich se skládá, též stvořeno jest od Boha (z ničeho, tedy ne ze hmoty již jsoucí), a tudíž i toto vše (jest) věčné! Na to ti odpovídám: duše zvířat a rostlin jest vlivem nebeských hvězd vyvozena ze hmoty, a proto se hmotou i zaniká; ale vaši duši bezprostředně vydechuje (tvoří, srovn. »vdechl v tvář jeho dechnutí života,« Gen. 2, 7) nejvyšší dobrota (Bůh), a lásku svou do ní vlévá, tak že duše stále po Bohu touží (»inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te, Domine«, August.):

140. ... Milá
ta dobrota též vzbouzí v naší hrudi
proud života, jež plní láskou k sobě,
že po ní zpět se život stále trudí. (P. d.)

Dr. V. Šimanko.

Starosvětské písničky a jiné písně. Napsal Jos. V. Sládek. V Praze 1891.
Nakl. J. Otto. Str. 86. Cena 40 kr.

Čelakovskému přibyl nový nadaný žák, jenž ochotně vyznává, že snažil se »přiblížiti se české národní písni a tonu *Frant. Lad. Čelakovského*,« který tak hluboce pojal a nápodobil dovedně ducha poesie národní ve svém »Ohlase písni českých.« Také Sládek žil život národu, který vzbudil v něm umělecké dojmy a poetické úvahy, osvojil si zvláštní formy jazyka jeho, trefné výrazy, jimiž vyjadřuje city a duševní hnutí lidí prostých. Nicméně však písně jeho nesou na sobě zároveň pečeť individualnosti, podobajice se ovšem písním národním prostotou, neličeností, přirozeností, pravdivostí, hloubkou a intensivností citu i vroucnou něžností, ony přizpůsobují staré básnické motivy a náměty národní k požadavkům novějšího básnictví v obsahu i formě. Forma jejich zajisté jest mnohem umělejší, uhlazenější formy písni lidových, sloh není tak jednoduchý, verš ovšem lehkostí připomíná lepší písně národní, rytmus jest podobně zpěvný. A touto vnější formou i slohem předčí ovšem žák také nad mistra svého, zůstav za nim v leckterém jiném ohledu.

Předně poetický obzor Sládkův jest užší než Čelakovského, jehož »Ohlas« je bohatější motivy, rozmanitostí tonův i nálad: v jeho

písních je stupnice nálad od nejrozmarnější k nejtruchlivější, jest humor i ironie vedle zpěvů vážných. U Sládka vesele rozmarný ton a milostný živel rozhodně převládá, vážných a truchlivých popěvků najdeš tu méně. Chybou některých písní Sládkových jest, že není zachována jednotu tonu, písně nejsou dosti zaokrouhleny, zvláště pointa působivá rušivě. Tak nezamlouvají se nám popěvky: »Uhodilo,« »Rychtář,« »Krejčí,« »Zpověď«; ton smyslný, lehkomyšlný názor, jaký básník připisuje lidu (na př. o zpovědi) nenahradí nenuceného humoru, jaký plyne z úst lidu. To již přirozenější humor vyznívá z písní: »Písnička,« »Fialky kvetou na jaře,« »Starý ženich,« kteréžto dvě poslední živěji a obrazněji pojednávají o témž tematě, že jenom v mládí kvete láska, než na př. Čelakovského »Dobré naučení.« »Chudá divčina« připomíná Čelakovského »Krotkou holubičku,« »Hubičky« — »Hubičku.« Podobně případně vystižen humor a rozmarnost lidu v těžkých dobách i stavech života; »Veselý muž« si zpívá:

děti mám co makoviček,
domov jako klec. (32.)

A v básni »Dudák« básník takto vypravuje:

Oženil se dudák	brzy měli hnízdo
vzal si dudučku,	plné dudáčet.
měli vítr v dudách,	
vítr ve váčku.	Ale nouze proto
	přece neměli,
A bylo u nich	dudali si všichni,
jako u ptáčat,	byli veselí.

Velice rozmarně vypravuje »Šťastný manžel« o svém štěstí, jak jest pod pantoflem, pěkně poslouchá ženy atd. Pěkný je popěvek časový — modní »Prožluklý den«; z ostatních jmenujeme: »Kovářovic Andula,« »Kadeřávek,« »Holeček,« »Kovář.«

Z písní vážnějšího obsahu vyniká »Na poli, na roli,« jež náleží k nejlepším čísům sbírečky, a »Poutník«; tři písně hrobní: »Len,« »Tráva,« »Až budu v hrobě spát« dojmají tklivou něžností, srdečností a mocně vzrušují cit, podávajíce také látku k přemýšlení.

Na konci nalézáme písně »pijácké«; Sládek ukázal, jak pijáci mají vždy výmluvu nějakou pohotově, aby mohli trochu déle si poseděti, jak klamou dovedně své ženy a p. Přečtete na př. písně: »Dá-li Bůh,« »Dvanáctá už udeřila,« »Ponocný« a j., jak přirozeně vypravují o pijácích. »Starý přípitek,« učiněný

na starý zdar a slávu
těch našich starých Čech,

vhodně zakončuje díl první.

Oddíl »Jiné písně« má též několik zdařilých drobných lehkých popěvků, jaké vůbec Sládek pěstuje s velikým zdarem. Ovšem písně tyto jsou celkem vážnější (»Máme se rádi,« »Selská píseň,« »Jedny oči«), ale přes chmurný obsah nikde nevyzírá pessimismus; básník spíše nabádá k bodrému životu: konče sbírečku volá v »Úsměvech«:

Úsměvů, úsměvů na tisíc
kveté a září a zvoní,
a kde je duše tak ubohá,
že úsměv nepad' by do ní?

Uspokojeni odkládáme sbírečku; neboť, ač tu a tam bylo by si něco lepšího přát, v celku vyznáváme rádi, že v lyrice právě české na ten čas Sládek nemá sobě rovného. Nenucenost, s jakou nám básník pěje, ryzí ton a místy také duch písně národní, jasnost, určitost i úsečnost dikce, bodrá, veselá nálada, s níž v naší době zřídka se setkáváme u mladších básníků, jsou vzácné přednosti knížečky této.

A. V.

Růžena Jesenská: Okamžiky. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 98.
Cena 36 kr.

Tam vysoko mi řekl sám Pán Bůh,
že stojí za život pln běd i tmy
chvil čisté jasno, vonný jejich vzduch,
byť návrat kynul v boj a do přítí,
za okamžiků teplo, zář a vzlet
že milovat mám svět!

Tedy poněkud méně obratný opis známého: »ten život stál by za to!«, ač milostné ty okamžiky, v nichž básničky tyto prodlévají, ne vždycky tě o tom přesvědčují. Myšlenkový a citový obor jejich jest dosti úzký; jest to erotika v nejužším slova významu. Touha, snění, vzpomínání, beznadějnost, stesk a pod. jest celá ta vlastní kostra, na níž popisy a reflexe jsou založeny. Nelze tudíž nepozorovati jakési jednotvárnosti a chabosti, zvláště v básních umělejších, kde přistupuje k tomu obyčejně ještě ne valně šťastný zápas s formou. Místy šťastně napodobena píseň lidová (na př. na str. 46. velmi pěkný popěvek: »Zdalo se mi...«). Krajinomalebné náměty, náladu připravující, jsou vhodně využitkovány; někde (na př. str. 47. »Zas v lese,« a j.) povoleno lícní příliš mnoho. Ostatně milovníky takovýchto veršů zajisté bude zajímati sbírečka ženské erotiky vedle dřívějších toho druhu básní českých.

P.

J. S. Machar: Letní sonety. (Psány v létě 1890.) V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Str. 54. Cena 40 kr.

Při modrém dýmu lehké cigarety
takový sonet napíše se lehce:
rým přijde sám, a myšlenky on nechce,

a člověku ta forma nějak zvoní,
jako když slýchal šťasten přede lety
zpěv cvrčků v poli ostrý, monotonní. (Str. 5.)

O patě Achillově u nich vím:
řeč se v nich trochu kostrbatě vine,
vzlet schází v nich, je málo pestrý rým,
a myšlenka — ta byla-li v nich — hyne. (?) (Str. 25.)

A umění — to vyznat neškodí —
se dneska ani za sport nehodí,
je v něm už vše tak fadní, otřepané. (Str. 8.)

V »Sonetu mystickém« směje se spis. romantickému bombastu jakožto nesrozumitelnému; ale jeho volná znělka není také vždy srozumitelná (na př. str. 14. pěkná jinak znělka o hodinách — času v tikotu jejich s Bohem dávajících; str. 17. a j.). »Sonet noční« vyznívá v ostrý úsměšek:

Nebe je tmavé . . .

A náhle slyším v zděšení
se střechy pláč a úpění —
oh, koček noční umění!

Zavírám okno. Věru již
i božské přírody té říš
zná protivnou být nanejvýš . . .

Někdy se též ozve takhle něco vpravdě vážného, ba i tklivého, več nemísí se, jak obvykle, sarkasmus. I lenivá nálada letní má tu svoje místo: leckdy si člověk při čtení upřímně, s dovolením, živne . . .

F.

Dějiny hudby v Čechách a na Moravě. Sestavil *J. Srb (Debrnov)*.

Již dlouho toužíme na nedostatek dějin hudby české v naší literatuře vlastenecké. Nedostatek obecných dějin hudebných nahraditi nám může zahraničná literatura. Ale kdo poučí nás o české, ne-li Čech? Proto podjal se p. Srb díla, nám potřebného a velevděčného a škoda, že ho nezaložil na širších a hlubších základech, spokojiv se toliko »přípravnou snáškou k pravým a důkladným dějinám hudby české,« jakž tuto práci svou nazval v úvodním »připomenutí.« Po mnohých a důkladných monografiích, pojednáních a kritických studiích, jichž po našich časopisech, sbornících, brošurách a j. již hojně roztroušeno, byli bychom raději vítali již rozsáhlejší a kritické, ovšem i pracnější dílo. Však jsme p. spis. vděční zatím i za tuto namahavou snůšku, žádajíce ho, by přijal do příštího vydání následující opravy některých nesprávných nebo nedostatečných udání, jak se nám po prvním a zběžném prohlédnutí díla naskytly. Na str. 16.—17. jmenuje p. spis. rorátními (t. j. adventními) tyto vánoční písně: »Nastal nám den veselý.« »Věčnému Tvorci děkujíc« a j. Na str. 17. pomíchány písně vánoční s adventními a velkonoční s postními. Na téže str. 17. dí p. spis., že tyto zpěvy rorátní vynikají »neobvyčejnou líbezností a dokonalostí,« kdežto na str. 20. dí, že »živel příliš zkroušený a ponížený v dosavadních písních vládnoucí zmizel a místo něho nastoupila přisnost . . .« Neobvyčejná líbeznost jest formální protiva »přílišné zkroušenosti,« a to nemalá. Živlu »příliš zkroušeného a poníženého« v nich vůbec nebylo. — Krásná píseň »Otep mirhy« není zbytkem národního básnictví světského, jak dí p. spis. na str. 18., nýbrž duchovního, jak jsme dokázali v pojednání České král. Společnosti nauk, r. 1886., str. 5.—9.: »Příspěvky k nejstarší hymnologii české.« V husitských písních nejeví se »první stopy samostatnosti a subjektivního citu« (str. 21.); ty jeví se již před nimi, jak na jevo jde z našich »Dějin posvátného zpěvu staročeského.« A naopak jest nápěv písně »Kdo jste Boží bojovníci« přisně v církevní tonině dorické složen,

jiné nápěvy jsou ve frygické tonině, tedy opět v duchu staré církevní toniny složený. Proto již Dr. Ambros napsal o písni »Kdo jste Boží bojovníci«: »Dieser Gesang der Gottesstreiter hat etwas hart Unbarmherziges, fanatisch Entschlossenes, aber dennoch wieder ganz den Charakter des damaligen Kirchenliedes.« (Gesch. d. Mus., III.) Připomenouti jest, že transskripce této písně v citovaných »Památkách arch.« jest značně pochybena, ke konci podstatně změněna, o čemž p. spis. nezdá se věděti.

Též věty na str. 24 ve 4. odst. obsažené jsou nesprávné. Zejména »že píseň evangelická (která to má býti?), lišící se od katolické obsahem i formou, nad ně vynikla,« jest neurčita a přece i v této neurčitosti nesprávná, ať již myslí p. spis. utrakvistickou, nebo bratrskou, nebo protestantskou píseň. Nejjadrnější, nejvroucnější a nejvelebnější byla česká píseň před XV. věkem. a vedle pravdy napsal o ní již J. Jireček, že »tím liší se velmi výhodně od výtvorů pozdějších, ve kterých mimo nemnohé výjimky přísně míry v tom, co řečeno i co mlčeno býti má, ne vždy šetříváno.« (Hymnol., str. 96.) Též následující věta: »Skladatelé katoličtí« atd. není správná. — V dalším odstavci má býti »k následování své víry« místo »pravé víry.« Nepochopujeme, jak mohl p. spisovatel napsati na str. 25., že »různice náboženské byly řádem jezovitským rozdmychovány.« Vždyť přece ví celý svět, kdo roznítil v Čechách žalostnou pochodň různic, a což ještě horší bylo, záhubných a bratrovražedných bojů náboženských. Či měla katolická církev k tomu mlčeti? Neměla svými syny hájiti sebe a pravdy proti bludu? Měla Čechy ostaviti v žalném rozštěpení a rozkladu náboženském? Dovoluji si zde otázku, zda p. Šrb, katolik, jest si toho vědom, že tu mluvil, jako bohužel mnozí jiní, po protestantsku?

Odstavec »O kůrech literatských« dopadl nad míru chudě, ač právě o těchto kůrech bylo již mnoho napsáno. I v tom, co napsal p. spis. o sborech literatských po r. 1620., jest leccos nesprávného, jak obšírně dokážeme jinde. — Na str. 34. d. p. spis., že »až do polovice XVI. věku byl zpěv jednohlasný v Čechách panujícím.« K tomu připomenouti sluší, že »diafonie« u nás počala již na začátku XV. věku, a vícehlasné zpěvy měli jsme již na sklonu XV. věku. Seznam skladatelů XVI. věku doplníme na jiném místě. K str. 39. připomínáme, že Komenský narodil se v Komně na panství světlavském, jak výslovně napsal *Kleych* v předmluvě svého kancionalu. K pramenům pojednání »o mystériích« dodati jest i »Dějiny posv. zpěvu staročeského« a Truhlářovo důkladné pojednání v »Č. Č. M.,« r. 1891. — Na str. 43. má státi »v Krajině« místo »krajině.« Zde schází také udání, že J. Gallus náleží k velkým klassickým skladatelům XVI. věku, jenž složil i motetta největšího slohu na 24 hlasů (pro 4 sbory šestihlasné).

Ani v II. době (XVII. a XVIII. věk) není vše správně podáno. Co znamená všeobecná a proto opět jalová frase na str. 50.: »Jazyk český, vyobcovaný jakožto jazyk kacířský ze života veřejného«?

Nezná p. spis. nařízení krále Ferdinanda II. o úředních jazycích v Čechách? Neskládali tímto jazykem Rozenplut, Hlohovský, Šteyr a jiní katolíci nové písně a kancionaly? P. spisovatelé bylo přece dobře známo z Tatrova pojednání, co napsal vlastenecký svět. biskup J. Hynek Dlouhoveský o českých poutnících v Římě roku 1674.: »...Nejvíce pak předčí zpěvem a písněmi (totiž Čechové), kdež jiní od nás noty, melodie a textu sobě vypůjčili a nejvíce Němci na svůj jazyk je obrátili.« A o jejich zpěvu při průvodu od oltáře sv. Václava do jiných předních kostelů římských praví: »...Ač jiní cizokrajané nám nerozuměli; však příjemnost a líbeznost zpěvu, melodie a tu naši prostou, staročeskou harmonii... nad míru vychvalovali, knížete, kardinálové, biskupi a jiní vzácní na cestě se zastavovali a sobě zalibovali.« Stručně toho dotknul se i sám p. spis. na str. 55. Znamená tohle úpadek zpěvu staročeského? A kdo napsal kdy nadšenější obranu jazyka českého nad jesuitu Balbína? To vše jsou známé věci, a proto jest nám s tím větším podivením a žalem, že tak zjevná nepravda může se i dnes ještě napsati a opakovati. Kde tu ostala kritická soudnost, jež tříbí plevu od pravdy?

Na téže straně dí p. spis., že »v chrámě panoval jazyk latinský.« P. spis. však ví z Tatrova pojednání, že literatští kůrové dělili se namnoze na latinské a české. A tak bylo i v XVII. a XVIII. věku až do zrušení jejich. — Zprávu biskupa J. H. Dlouhoveského, shora podanou a z Tatrova pojednání v »Památniku« Hlaholu doplněnou, srovnáme s udáním p. spis. na téže straně: »Hudby neužívalo se za oněch smutných dob ku povznesení duševnímu a k šlechtění mysli,« a poznáme, kam vede nekritické a tudíž liché generalisování. Úpadek hudby kostelní ovšem nastal, velký a žalostný úpadek. Kdy a proč nastal, nastati musil, p. spis. neudal. Podáme o tom zprávu na jiném místě. — Na str. 52. opakuje p. spis. po jiných, že kůrové literatští po obnově již »nebyla společenstva rázu dřívějšího, poněvadž za členy přijímáni lidé neučení.« Dokážeme na jiném místě, že i toto udání jest nesprávné a že ti obnovení kůrové byli v podstatě »rázu dřívějšího« a že členstvo jejich bylo tak různých stavů, jako dříve, učených i neučených. Po tak pochybených úsudcích nemálo jsme se podivili, čtouce na str. 53. protivu, že »přes tento (jaký?) úpadek získali si přece kůrové literatští značnou zásluhu o zvelebení zpěvu církevního« atd. Tedy upadli a přece zpěv zvelebili? »Staré (české) zpěvy vokální vždy více přicházely v zapomenutí« (str. 50.), a přece zvelebili literati zpěv církevní? Odkud pochází tak zjevný a nesoudný odpor? V praemissách tohoto závěru napsal p. spis. něco docela jiného.

O vzniku, rozšíření a rozsahu nástrojné hudby vůbec a na kostelních kůrech zvláště praskrovně podáno, o jejím poměru k hudbě vokální nic. A to přece po výtce patří do dějin hudby. Však nejvíce podivili jsme se tomu, jak »Dějiny hudby« mohly zůstat bez důkazův a bez dokladů notových. Toť jako přírodopis bez kabinetů, jako učiti fysice bez experimentů.

Nelze nám dále rozebíratí dílo podrobně. Z řečeného jde samo sebou na jevo, že nelze nám těchto »Dějin« vítati jinak, leč jako snůšku a propravu ke kritickým dějinám hudby české, a i té sluší užívatí cum grano salis. Nejlepší a nejvděčnější jsou statě doby čtvrté a zejména o vzniku »hudby české.« jemuž příslušel zvláštní samostatný paragraf, poněvadž se tu jedná o nejdůležitější a nejskvělejší době hudby české, duchem i formou české; význam Smetanův a Dvořákův není správně vytčen.

Konrád.

Karel Zákoucký: Ze života pro život. Vychovatelské obrázky pro rodiče, pěstouny a učitele. V Praze 1891. Nakl. Fr. A. Urbánek. („Bibl. paed.“ sv. CLII.) Str. 59.

V úvodě praví spisovatel: »Maje obrázky tyto roztroušeny v rozličných časopisech, nemínil jsem je nikdy vydati souhrnně, dobře věda, že hned mnozí vrhnou se na ně, by na nich ostrost svého péra zkusili.« Dle toho si p. spis. buď ani nepřál, aby o knize jeho bylo souzeno — proč ji tedy vydával? Boje se chřestu, nechod' v les! Anebo »dobře věda,« že na knize bude mnohé opravováno, chtěl onou poznámkou též z »ostrého péra« pochodící soudné čtenáře od souzení odstrašiti? Toho nebylo třeba! Však k věci! Obrázky tyto vychovatelské skutečně svědčí o »dobré vůli,« obsahují mnoho dobrého zrna, a zůstane na nich mnoho dobrého, i když se podrobí soudu sebe přísnějšímu, jak praví sám spisovatel. Kniha obsahuje celkem 16 článkův. Obrázek 1.—13. znázorňuje vychovatelům vždy některé dítko, žáka, při němž není vše v pořádku. Ve II. části bojuje proti kouření tabáku a proti toulavému žebrání. Dítka nedůvěřivá, neposlušná, tvrdší, svéhlavá, ostýchavá, lhostejná, zkažená, toulavá, lži oddaná, zlodějská, dychtivá, popudlivá, marnivá předvádí nám spis. postupně, a pokaždé ukazuje, jakým se nám ono dítka po té které stránce jeví, pátrá po příčinách, z nichž ony vady a nectnosti se vyvinuly, a udává též léčivé prostředky vychovatelské, jichž tu s větším, tu s menším úspěchem bylo použito. Způsob tento lze jen pochváliti. Kéž naše učitelské listy vedle teorií vychovatelských, pořád a pořád přeměňovaných, pěstují podobným směrem praktické studium vychovatelské a předvádějí nám obrázky skutečné vychovatelské a vyučovatelské činnosti školské — výsledky své vlastní práce o svých žácích, či, abych řekl krátce: ať pěstují též konkrétní vychovatelství. Takové práce s patrným úspěchem podjal se též spisovatel nadepsané knihy. Každý učitel najde v ní podnět ku přemýšlení, a to jest jistě dobrý výsledek. Však spis. psal onu knihu na předním místě »pro rodiče.« Ačkoli pak se opravdu snažil, »aby ji psal slovem i slohem lidu přístupným,« zůstalo přece provedení nainnoze — za snahou. Již ta cizí slova, obyčejnému čtenáři neznámá, vadí: psychologové, organismus, suplovati atd.

Co se týká slohu, rádi přiznáváme, že srozumitelnosti postupem stránek přibývá, jakož i věcné správnosti a — propracovanosti. Zvláště první tři obrázky zasluhovaly větší pile. Na str. 2. praví sice spis.,

- že poznati povahu dítek je »prací pernou,« ale on sám již po několika dnech mohl prý se pochlubit, že znal skoro všechny žáky své (3 řádky níže). — Kdo vlastní vůle nepodřizuje vůli cizí, jest vždycky neposlušen? (str. 4.). — »Poněvadž pak pro společnost zrozeni jsme, musí býti i poslušnost vrozena« (str. 4.). Je-li tomu tak? — »Nesmíme — prý — zapomenouti, že jest (poslušnost) jen jakousi průpravou, přechodem k výchování« (str. 4.). Což není poslušnost podstatnou částí, a poněvadž se týká právě vedení vůle — jednou z nejhlavnějších částí výchování? — Jest úplně pravdivo propovězení: »Poslouchá-li nás (dítko) z bázně, prohřešili jsme se na něm velice. Vrozené (?) podrobování vůle jeho vůli naší (tak!) přeměnili jsme v poslušnost otrockou« (str. 4.)? A nežádá se v následujících obrázcích poslušnost alespoň z bázně, kde dítko neposlechlo dobrovolně, z lásky, tak že bylo potrestáno? Poslušnost z bázně nemůže býti v plnění povinností přesnou? — Netrestají-li rodiče své dítky za mládí pro neposlušnost, trestati budou ve stáří děti rodičové« (str. 5.). Kdo a koho? — »Jediné domácnost vinna jest neposlušností, a v ní zase matka!« (str. 5.). Platí-li tato věta všeobecně? — »Aby se poslušnost vypěštovala, k tomu vychovatelství poskytuje mnohé prostředky (gen.). Příklad, rozkaz a zákaz. Chybno však jest, musí-li se jich užívat« (str. 5.). Není-li pak chybným veškeré vychovatelství? — »Člověk přichází na svět se vrozenou poslušností, s jakýmisi náklonnostmi, jež postupem času jsou mu buď prospěšny nebo škodlivy, nebezpečny, dle toho, jak je vypěštoval. Každému člověku vrozeno jest poslouchati, ale zároveň jeví se u něho jakási náklonnost neposlouchati« (str. 9.). Kdo tomu rozumí? — »Jako neposlušnosti nápomocen jest pud po odvislosti« atd. (str. 9.). Snad po neodvislosti? — Výměr »tvrdošijnosti« na str. 10. jest divný a — zbytečný. »Co vyhovuje mým žádostem, vášním, co příznivo jest mým náklonnostem a zvykům, nedám si vzíti, kdybych proto i krev měl cedit« (str. 10.). Potom by kleslo vychovatelství na — krvavé řemeslo. Nepoddajnost vůči zlému nazývá se tu »tvrdošijností pravou.« — Též na str. 11. věta o světovém proudu, proti němuž těžko plouti, nemá obecné platnosti. — »Proto třeba vůli ovládnouti, aby nenabyla rozsahu mocnějšího. V tom právě chybujeme nejvíce. Úmysl ovládnouti vůli dětskou, jest pramenem vši tvrdošijnosti, drzosti, nepovolnosti, odporu...« (?! str. 11.). »My na vůli nesmíme působiti, nýbrž na to, co vůli ovládá, nakloňuje a vábí« (?! str. 11.). »Co dítě koná, koná nejvíce samovolně« (str. 11.). »Na ctižádosti záleží všechn pokrok« (?!). Na str. 21. odstavec »Chlapec nikdy nepřišel« atd. nezdá se býti pravděpodobným. — Mluvě o hanebném slově, jež dítko zaslechlo, praví dále: »Potom roste... v myšlenkách, ze kterých se takový člověk zpovídati nesmí a přece se jich nesprostí« (str. 22.). — Na stromě od zahradníka vypěstovaném oko se zalíbením prý spočine, a nemile dojata jsouc odvrátí se od stromu, jehož se ruka zahradníková nedotkla (str. 25.). Chudí rodičové prý **vždy** (??) velmi malou

pěči věnují výchově dětí (str. 26.). — »S rostoucím počtem advokátů patrno jest vzrůstání se a rozšiřování lži.« — »Jsouť lidé, kteří lhoun již tak, že když lhoun, ani sami sobě nevěří. Již ani lež, vědomě ji vypouštějíce z úst, nepozorují« (!??). — Doklad z »Pěstouna« na str. 34., jako bychom se do propasti (zla) z jakési nutnosti »zákoná proneseného« vrhnouti měli, popírá svobodnou vůli, popírá vychovatelství. — Mazlení je prý **důležitou** (?) příčinou zlostnosti. »Hrdost, pýcha, nesnášlivost, pohrdání chudými, domýšlivost, vzdorovitost jsou jen malými skvrnami na lidské povaze (!). Nejhorší ze všech jest marnivost a sní vykvetlá žádost: líbiti se« (str. 46.). — »Proto jest věru na čase, aby bedlivý zřetel obrácen byl ku kouření, by se aspoň omezovalo« (str. 52.). Nejasně řečené, tak že by se opak rozuměti dal. Takých nejasných, málo promyšlených vět mohli bychom ještě více vybrati.

Též po stránce slohové často bylo pochybeno. Dokladů bych mohl mnoho uvést. Též proti skladbě českého jazyka bylo na četných místech pochybeno; rovněž proti mluvnici. Toho by již při českých knihách na sklonku XIX. věku býti nemělo.

Soudíme z knihy té, že Urbánkova »Bibl paedagogická« měla tentokrát redaktora málo pečlivého. — Kniha, jádrem i cílem dobrá, tak, jak jest, do rukou lidu se nehodí. Až ji p. spis. přepracuje, opraví, pak lidu našemu mnoho prospěje. n.

Ranní bouře. Roman *M. V. Krestovské.* Z ruského přeložil *Karel Štěpánek.* V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 251. Cena 64 kr. Romanová knihovna „Světózora“, sv. XIX.

Roman »Ranní ja grozy« byl první prací mladičké spisovatelky Marie V. Krestovské, dcery známého romanopisce Vsev. Krestovského, a byv otištěn 1887 v »Rusském Věstniku«, obrátil hned na sebe pozornost jemnou analysou ženské lásky a poměrů rodinných. Thematem romanu jest manželská nevěrnost! Mnozí snad by hned po tomto objevení odložili roman, neboť znechutily se nám všem francouzské romany nevěrnosti manželské; kdo však počne čísti roman tento, jest mile překvapen taktem a jemností tahů, s níž spisovatelka kreslí vášně lásky: není tu kalu a cynických výjevů, jakými oplývají podobné romany. Vnější děj, líceň vnějších událostí osob jednajících jest ovšem suchopárná, ale psychická analyza je takorůz vzorná.

Spisovatelka uvádí nás hned in medias res: třiaticetiletá, životem kypící a v podstatě vášnivá žena, kráska, oznamuje rozváznému, »příliš dobrému mužovi a příliš zaměstnanému člověku,« ale »špatnému milovníkovi,« že ho opouští pro Vabelského, člověka mělkých názorův o ženách, ježž však ona vášnivě miluje. Manžel, usedlý muž, ač ji velice miloval, dává jí úplnou volnost; dospívající dcera jejich Nataša má jenom rozhodnouti, s kým zůstane; ona volí matku. Nyní spisovatelka poohlíží se po dřívějším životě jednajících osob, i podává rozkošnou idyllku (19—29) života rodinného, radosti otce, matky a šestileté dovádivé Nataši. Matka — Marie Sergějevna — do 17. roku

žila u svého poručníka, strýce a málo zakusila lásky; provdávši se bez lásky příliš mladá nalezla v muži svým rozumného, velikomyslného a čestného člověka, který ji připravil materialně bezstarostný život, že měla se za nejšťastnější z žen. Muž její byl mnohem starší, usedlý, bez vášně; mladá žena nezakusivši dosud dobrodružství, se závistí poslouchala vypravování přítelkyní svých o milovnicích jejich. Krása její právě se byla rozvila, ona zatoužila po životě. Čím více vzdaluje se rodinného života, vyhledávajíc světa, tím více dcera se ji odcizuje, ač dosud vášnivě ji miluje, sbližuje se s otcem a poslouchajíc výklady jeho, předčasně se rozvíjí. Vabelský byl příčinou neshody matky s dcerou, jež mu jaksi zavazela. Nataša dobře pozoruje nepřirozený poměr mezi matkou a Vabelským, když otec byl na cestách za prací svoji, nemůže chápati, jak matka může milovati více cizího člověka než ji, svoji Natašu; za rok z dováděvého dítěte stala se vážná, zasmušilá dívka, jež však rozumí neštěstí matky vším vinně a odpouští ji, má s ní soucit, pročez zůstane s matkou, ač těžko loučí se s nevinným, dobrým otcem. V druhé části romanu vidíme chof od muže odloučenu. Albin žádá o rozvod, bere vinu na sebe, vyhrožuje Vabelskému, nevezme-li si Marii Sergějevnu za chof. Vabelský však nechce se na vždy spojit, jest příliš těkavý, měl již mnoho romanů s ženami, nepomýšleje nikdy na sňatek. Podlého ničemu tohoto vášnivě však miluje Marie Sergějevna, porodí mu syna Kolu, a když Vabelský počne se jí vyhýbati, všechnu lásku přenesse na syna. Nataši zastesklo se po dřívějšku, po nešťastném otcí, nenávidí zapřísáhlého nepřítele svého Vabelského, jenž ji stále dráždívá, i dítěte jeho a cit trpkosti přenáší pomalu i na matku, vášnivě milující nepřítele jejího, i pozbývá úcty k matce, ač toho nechce dáti na jevo. Když Vabelský úplně chce na čas odejeti do ciziny, Nataša pozná pravý úmysl jeho, vyhrožuje mu i prosí ho, by neopouštěl matky, že bude z toho mít smrt. Podlý muž přece odjede do ciziny, nedává o sobě věděti; Marie Sergějevna se trápí, až klesne mrtva. Konec jest opět mistrovský: Nataša dosud nenáviděla Koly, nyní však ujímá se otcem i matkou nebožkou opuštěného dítěte, prosí vlastního otce za odpuštění pro matku i dítě její, k němuž hned po smrti matčině probouzela se v ní lítost a něžnost. Část tuto (235—251) pokládáme za nejzdařilejší z celé knihy.

Jak viděti, obsah knihy je dosti všední, taby života vnějšího jsou bledé; také postavy obou mužů, velkého dobráka Albina a ničemného Vabelského, jsou pouze stereotypní, bez známek originalnosti. Albin pouze miluje a odpouští, a vyhrožuje-li pak přece soupeřovi svému, aby dal manželce jeho své jméno a práva zákonitě ženy, činí to pouze slovy, nikoli však skutky. Vůbec je to povaha trpná od počátku do konce, nenkončená. Ani Vabelský nemá tahů původních, počíná si právě tak, jako celá řada podobných ničemů, nevynikaje nad druhý své ničím, leč snad větším štěstím v provádění plánů svých. Také on mizí s jevistě najednou a provozuje snad dále, poněkud obezřelěji nepěkné řemeslo svoje. Za to však povahy Marie

Sergějevny a ještě více dospívající Nataši jsou vzory psychických analys, že těžko si mysliti něco dokonalejšího v té příčině. Jak pomalu víc a více Marie Sergějevna padá do náručí podlého muže, jak vpravíc se najednou do své úlohy vlastního manžela dovedně klame, jak bolestně pozoruje, že ten, pro kterého všecko ztratila, jí nemiluje, všecko to jemně nakresleno. Co se pak týká Nataši, Krestovská vůbec chválí se jako spisovatelka, znající srdce dívčí do nejhlubších záhybů, vřele zastávající se zájmů dívčích, a Nataša poskytla jí hojnou látku k analýse povahopisné. Vřelost citu jejího a jemný takt slibuje mnoho do budoucnosti. — Naši spisovatelé mohli by se tu mnohému naučiti, zvláště oně něžnosti a onomu taktu, jedná-li se o látky choulostivé, i vážnému poblížení na život rodinný. Čtenáře dospělé dobře pobaví roman její a pohne k přemýšlení. A. F.

Kolda Malínský: Světlo a stín. „Paní Žofie.“ „U vladyků a ve mlýně.“ Dvě povídky ze zlatého věku. Ilustroval E. Zillich. „Sborníku illustrovaných romanů“ s. IV. seš. 1.—7. Po 32 str. 20 kr. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 173.

Mladá vdova »paní Žofie« zamilovala se do lehkovážného rektora, milujícího její dospívající dceru Evičku, této pak chce dáti za manžela uscdlého a vážného děkana. Poněvadž však rektor nechce vstoupiti do sňatku s Žofií, vymyslí si tato lest, nepřejíc rektora dceři: provdá se za pana Tiburciho, otce rektorova, myslíc, že dcera její nebude moci vzíti si bratra svého, syna manžela matčina. Rektor vzdálil se z Čech, stal se palatinem vévody Zikmunda a vrátiv se slaví sňatek s Evičkou, pro jejíž matku, jež s panem Tiburciem netěšila se šťastným dnům, byl to přece jen den hněvu — dies irae. — »U vladyků a ve mlýně« jest název delší povídky, v níž líčí se život dvou rodin, sousedících v Malé Kvíci, vdovy po zchudlém vladyku Matouši, paní Anížky Tuchlovské z Kozobud, zakládající si na svém rodu, a bohaté paní Rejny, jež byla vlastně paní v Dolejším mlýně. Tato dovedla dobře poroučeti, měla však také svoji hlavu a nechtěla dříve pozdraviti pyšné vladykové Anížky. Nejtěžší záhadu, která by měla dříve sousedku pozdraviti, rozřešily děti jejich: obě paní najednou otevřely ústa k pozdravu, když dítky jejich jedenkrát se byly setkaly a byly by spadly do vody, sahající po sobě. Na to byl smír mezi oběma rodinami uzavřen, léta plynula vesele, až mělo přijíti ke sňatku. Jirík Tuchlovský miluje dceru mlynářčinu, ale matka jeho nechce dovoliti sňatku takového, který považovala za urážku rodu svého vladyckého. Syn její musí navštěvovati okolní rodiny vladycké, nic však to nepomůže, a matka posléze svoluje ke sňatku tomu. — Došlo ještě k jinému sňatku, kuchařky Emerenciny, která se zamilovala do každého mládka, kteří se ovšem často střídali, poněvadž stárek Šimon byl na ně ostrý, čímž nemohl zavděčiti se Emerencině. Ale také tito konečně se shodnou a vezmou se.

Práce Malínského lze spíše nazvati humoreskami z dob zlatého věku v Čechách, v nichž historický kolorit dosti ostře, ale přece jen

povšechně zachycen; škoda však, že p. spisovatel rád karikuje. Jeho jednající osoby jsou málo přirozeny, jsou to spíše loutky, jež p. Malinský obratně předvádí na jeviště, hovoře místo nich jazykem. archaismy hodně zpestřeným. Milenci jeho bývají vždycky chytřejšími rodičů, kteří odporují sňatku jejich: nemohou-li dostati svolení rodičů tím způsobem, pokusí se o to oním způsobem. až konečně všechno dobře skončí. — Ovšem o nějaké analýse povah, o vystižení ducha času do podrobnosti nelze mluvit: kreslí autor pouze takové povšechnými a zběžnými. Jinak povídky jeho čtou se pěkně. A. V.

Knihovna lidu a mládeže.

Některé myšlenky o knihovnách lidových. IV. Slavná redakce těchto listů namítla v některém z předešlých čísel otázku, které knihovny by se měly nejvíce zakládati: farní, školní, spolkové, obecní? Nehledíc k daným poměrům, byla by odpověď snadná: Pokud je kterákoli z nich dobře řízena, může každá blahodárně působiti. Ale tato odpověď rodí již otázku novou: Která z nich může býti nejlépe řízena? Trnfáme si průměrem odpovědět, že ona, která je z úřední povinnosti od zkušené osoby a pod osobní zodpovědností knihovnickovou řízena. Z úřední povinnosti jest — neb aspoň má býti knihovna při každé škole. Z toho již plyne důsledek, že rozumně zřízená a moudře řízená knihovna školní opravdu může blahodárně působiti, jen že jsou dvě omezující okolnosti: Knihovna školní obsahuje spisy jen pro — mládež, a za druhé pokud podléhá škola úřadům politickým, tou měrou též na procezození knihovny školní účinkovaly a jistě i v budoucnosti účinkovati budou proudy — politické...; a že by účinky ty byly vždy ve příčině národnosti naší české příznivými, nelze věru vysloviti. Ale jinak lze všim právem knihovnu školní pozažovati za podstatnou část knihovny lidové. Dle toho je plně odůvodněno, když i přední a vážné kritické listy věnují spisům pro knihovny školní psaným příslušnou pozornost. Ba tím větší pozornost měli by jim věnovati naši přední a nej přednější spisovatelé. Považme jen, že dobrá šestina celého národa našeho sedí v obecných školách národních. Proto by nebylo »malíčkostí směšnou« pro naše spisovatele »velikány« — napsati pro **milionový** téměř podrost národní, jak jen možná dokonalý spisek lidový. Ani věru nevíme vhodnějšího způsobu pro rozšíření té které zdravé myšlenky nad dobrou knihu v knihovně školní. Vždyť za dlouhých večerů zimních dívky školní knížky ze školní knihovny vypůjčené všem příslušníkům rodiny předčítají. A tak by nebylo Svatopluka Čecha nedůstojno, když by napsal knížku výtečnou pro mládež, a tato knížka by pak byla od několika set tisíců žáků předčítána milionům Čechů. Kéž si hlasu našeho všimnou na místech příslušných! Takovým způsobem by se též omezila a snad i zamezila fabrická výroba »spisů pro mládež.« I dvěma uvedeným omezovacím okolnostem dalo by se snad odpomoci. Aby knihovna školní mohla býti rozšířena též spisy, jež se hodí pro mládež škole odrostlou a

pro lid vůbec, aby dále tyto knihy meze dětské knihovny školní přesahující byly jisty před censurou způsobenou politickým převratem našemu národu nepříznivým, **mohla by tato „knihovna dospělých“ býti majetkem místních školních rad**, v nichž jsou zástupcové všech ústavův a sborů, jimž o vzdělání lidu pečovati jest, jmenovitě ovšem učitel i kněz, a tu by místní školní rada mohla kterémukoli z nich správu své knihovny svěřiti.

Daleko samostatnější a nezávislejší a tedy i vydatnější působení může mít též knihovna farní. Že pak mnohé farní úřady založení takých knihoven za povinnost svou považují, je nám ze zkušenosti známo; pokud jim činiti podobně vrchní církevní správou jest za povinnost uloženo, nevíme.¹⁾

Co se týká knihoven obecních, jich života, či lépe řečeno živoření, zmínili jsme se již v čísle minulém.

Také mohou dobře působiti knihovny spolkové, kdyby nebylo veliké nestálosti v poměrech spolkových vůbec, v poměrech knihoven spolkových zvláště. Někde je dobrá knihovna, ale špatný knihovník, jinde dobrý knihovník dostane do správy špatnou knihovnu, anebo i špatný knihovník vede špatnou knihovnu, málo kdy dobrý knihovník — dobrou knihovnu. Spolková knihovna podléhá rok po roce vždy jiným choutkám a vlivům, a nechce-li třeba dobrý knihovník tančit, jak se mu píská, tu ovšem ho nezvolí, a on je rád, že se zbavil úřadu, který mu ve spolku způsobil tolik trpkých chvil, nadělal nepřátel osobních... Nový knihovník, nová správa, nový pořádek, třeba opačný...! A což teprve, jak nyní zpravidla se děje, když jsou ve spolku dvě strany, ať tak, ať jinak přibarvené! Nebohý knihovník! Kdo nezkusil, neuvěří. Proto by měl býti knihovník spolkový asi v takovém poměru ke spolku čtenářskému, v jakém je sbormistr ve spolku hudebním, ustanoveným na dobu alespoň tří let, aby měl právo dávatí návrhy výboru na zakupování knih, však sám aby snad ani nehlasoval, aby si mohl zachovati jakousi samostatnost. Krátce měl by v rámci daném valnou hromadou (jako správce školní knihovny v rámci daném školskými nařízeními) míti volnější ruku, ovšem pod zodpovědností. Že by rámec ten, jelikož se o knihovnu lidovou jedná, souhlasiti měl s požadavky v těchto úvahách položenými, netřeba tuším dokládati.

K vývodům těm připojíme některé jiné zkušenosti knihovnické, jak se nám právě namanou.

Rozvoj knihoven lidových posuzuje se obvykle dle počtu knihoven těch, dle velikosti jejich (to jest dle počtu svazků) a dle počtu ročně vypůjčených knih. Ačkoli byly již učiněny pokusy o sečítání knihoven lidových, přece se nějakého výsledku nedopočítáno; byloť takové sečítání jen soukromě podnikáno. Statistikům dosud

¹⁾ Všimati si této věci jest vůbec důležitou částí pastýřského úřadu kněžského a tedy také svatou povinností, úředně eo ipso každému duchovnímu správci uloženou. Podrobnosti však ponechávají se jeho rozumnému uznání a svědomí. — Vůbec myslíme, že tu velice mnoho záleží na osobnosti; jak kdo působení a úkol svůj pojímá, podle toho také bude si tu počínati. Zkušenost tomu nasvědčuje. *Pozn. red.*

nenapadlo knihovny ty sečítati (kromě školních) na př. při všeobecném sečítání lidu (patrně je důležitější znáti, kolik je v říši prasat, mezkův a oslův, než kolik je knihoven pro vzdělání lidu...).

Co se však týká knihoven jednotlivých, méně záleží výtečnost knihovny v počtu svazků než v jakosti knih. A má-li již některá knihovna takový důchod, že může poříditi několik set svazků, pak radíme, aby bylo z výborných spisů pořizováno vždy více výtisků, nejméně dva. Tím se jednak pomůže dobrému spisu a tak i dobrému spisovateli, vyhoví se četné poptávce čtenářů po některém spise, zvýší se jejich záliba ve čtení, prospěje se jejich vzdělání; dále se knihy půjčováním tak brzy nesederou, a při ztrátě některého svazku, jež se i při největší bedlivosti někdy přihodí, budeme míti přece dílo úplné.

Mrzutá bývá věc s odebíráním spisů sešitových. Dobře a rádi přiznáváme, že mnozí naši nakladatelé našimi poměry hospodářskými a trhovými jednak nemohou s prodejem čekat, až celé, třeba nákladné dílo jest ukončeno, jednak chtějí usnadniti koupi knihy i méně zámožnému; nicméně radíme, aby se pro knihovny veřejné kupovaly teprve spisy (neb alespoň svazky) ukončené. Vždyť některá díla, jako Zapova Kronika českomoravská, Kronika práce atd. vlekou se již po celá pokolení. Ba mnohá díla přestala vycházeti, ač nebyla ani dokončena! Nevalně lépe bývá s odebíráním rozličných »knihoven« — pravidelně svazek za svazkem. Takovým způsobem se nejvíce špatných knih do knihoven vpašuje, ana po dvou třech dobrých knihách přijde jedna špatná, ne-li více. Proto pro lidovou knihovnu odbírejme pravidelně svazek po svazku jen tenkrát, je-li ústav vydavatelský firma nade vše spolehlivá, svérázná a solidní, tak že možnost vydání špatné knihy je cele vyloučena.

Jinak radíme, aby kolem sv. Václava každý knihovník v mezích povoleného rozpočtu ze všech »sbírek,« »knihoven« atd. vybral dle požadavků výše dotčených spisy nejlepší, nejvhodnější, ne mnoho na počet, za to však dle možnosti ve více výtiscích, tak aby na nastávající dlouhé večery měl vždy »něco nového« na čtení, aby je mohl střídati s knihami staršími. Proto by bylo dobře, aby vždy koncem srpna znalecové literatury sestavili klasobraní ze spisů za uplynulý rok vydaných, a ten seznam aby od knihkupců, časopisů, přátel literatury byl v čas rozšířen, by byl rádcem při kupování nových knih pro knihovny lidové.

Tím způsobem by se předešlo jednostranné zásobování, ať již kterýmkoli směrem, čímž nebudiž snad vyloučena »jednostrannost morální a národní,« kteráž jest vlastně nutný požadavek naší svéráznosti.

Varujeme také knihovníky od tak zvaných zásilek knihkupeckých »na ukázkou.« Ty již mnohou rodinu hospodářsky zabily (daly by se o tom kroniky vypravovati) a také mnohou knihovnu poškodily. Z pohodlí vyberou se snad některé ze zaslaných knih, ale z ještě většího pohodlí a obvyklé odkládacosti uvíznou často všechny knihy, a mezi nimi mnohá ničemná — »však ji knihovna zaplatí...« Tím

se nejen knihovně a tedy i čtenářstvu přímo uškodí, nýbrž také nepřímou učiní se nemožným zakoupení knihy dobré, což jest zase poškození nepřímé. Nekupujme též knih pro knihovnu »na účet,« nýbrž vždy za hotové, abychom nebyli na knihkupci v pravém slova smyslu závislí a ve výběru knih omezováni, sice nám nakladatel vnutí všechno své dobré i nedobré zboží. (P. d.)

Václav Špaček, Ze zlaté doby života. Povídky pro milou mládež. Sbírká druhá. S obrázkem. V Praze 1890. Nakl. M. Knapp v Karlíně. („Besedy mládeže“ č. 261.) Str. 86.

Knížka obsahuje deset krátkých, prostých, pěkných a dobrých povídek ponejvíce ze života dětského. V první z nich »Nejlepší odměna« vede se mládež k poctivosti, pilnosti dále aby za ctnost odměny nežadala. »spokojuje se pochvalou vlastního svědomí.« — Druhá: »Dal se svěsti« (ke kouření) nadepsaná předvádí dětem následek poklesku. Tu se nám na str. 12. nejvíce líbí odstavec: »Hodlám opatřit desíti chlapcům« atd., kde je pěkně ukázáno, jak by dobrodincové mládeže měli po příkladě zámožného pana Hojného chudiny se ujmáti, totiž bez hlučných slavností, bez pokořování chudého, tedy bez okázalosti a přece s nejlepším úspěchem.

Zvláště nás zajímá tklivá povídečka »Lidunčiny karafiáty.« Neškodilo by tu doložit, zakládá-li na skutečnosti, mělo-li děvčátko skutečně dotčený sen, třeba méně básnický, či jest vše pouhá smyšlenka? Jinak buď bude dítko čtoucí snům věřiti, buď bude mnohou skutečnost za — smyšlenou považovati. (Na str. 19. kropíci konev místo kropíci — srovnej kniha modlicí). — Povídka »Ztracená kniha« mohla býti vynechána: závadnou zrovna není. — Obsah další je naznačen nápisem: »Co můžeš učiniti dnes, neodkládej na zejtrí.« — »Jaromírkova knihovna« i »Povídka o stromu« jsou zdařilé. Tato uvádí nám na paměť stať Jiráskovu o stromech ve »Květech« před málo léty uveřejněnou. Možná, že by se v lidovém podání mnoho podobných případů dalo sebrati. Třeba by mnohost jich nevedla k poznání příčinné souvislosti, přece by ukázala, jak člověk vniterný život svůj též do svého okolí, zvláště do stromů vnáší. — Poslední tři povídky vypravují příhody válečné. Prvá je více pověstí, kdežto obě následující zdají se býti událostmi skutečnými, a tu by jim lépe slušelo, kdyby příslušné osoby i místa byly plným pravým jménem vyznačeny. Proč pravdivé skutečné události ubíráti podáním povídkovým největší část účinnosti? Či nezasloužil toho »Malý hrdina,« aby jméno jeho bylo v dějinách osady, okolí plně a navždy zapsáno? Sbírká podobných skutečných jak poučených tak tklivých příhod měla by na mysl našich dítek, zvláště hochův účinek mocný. — Celou knížččku rádi doporučujeme. Ale prosíme pana nakladatele, aby tiskl »Besedy« na lepším papíře. Knížky ze sbírky jeho rozpadnou se, sotva je jedna třída přečetla. Tím jsou knihovny poškozovány. Nevšimne-li si našeho pokynu, sezná brzy, že se školy od jeho sbírky odvrátí.

J. F—k.

Matice lidu. (Č.d.) R.I.č. 1. „O národní osvětě hledíc obzvláště k literatuře české.“ Rozprava od *Václava Vlčka*. Str. 74.

Slohem plamenným, pln nadšení a idealů, spisovatel vyzývá všechny syny národa českého, aby, zanechavše lhostejnosti a liknavosti, planého horování a rozmišek domácích, činně zasáhli v boj o život národa svého. Boj tento za vyhraný považuje teprv tehdy, až osvětou všestrannou, z naší vlastní půdy vzrostlou, obrátíme na sebe zraky celé Evropy a donutíme ji, aby uznala nás za národ života schopný a hodný. Tuto myšlenku spis. rozbírá a odůvodňuje, vyvrací námitky, že jsme národem nečetným, chudým, zevšad politicky utiskovaným, tvrdě, že dobrá vůle, přičinlivost, nadání, jehož my Čechové máme s dostatek, a svorný duch všecko zmohou. Leč všim tím spis. dovedl rozplameniti, nadehnouti pro ideal krásný, ale daleký, cesty však dopodrobna neukázal, plánu pro budoucnost nevypracoval, zůstáváje při myšlenkách povšechných a tím i neurčitých. Obsah není uclánkovaný, čímž trpí i přehlednost i přesvědčivost celku. Pro povšechnost svých myšlenek kniha teď po dvaceti letech neztratila svého účelu ani účinn, jsouc vřelým slovem idealního muže, vlastence, od srdce k srdci proneseným.

Č. 5. „O soustavě sluneční.“ Sepsal *Dr. F. J. Studnička*. Se 40 dřevorytinami. Str. 155.

Číslo toto přispělo druhdy k vyplnění citelné mezery v naší populární osvětě literatuře, ježto dřívější podobný pokus Smetanův byl už zastaral a do vrstev lidových nevnikl. Seznamující čtenáře s nejznámějšími zjevy oblohy a našeho ruchu hvězdného, razilo cestu názorům vědeckým mezi lidem, kamkoliv dosud nebyly vnikly. Určeno a psáno pro vrstvy nejširší; a bylo tedy nutno, aby i základní pojmy číselné a tvárné (čtverečné a kostkové číslo, úhel, stupeň, elipsa a pod.) se vysvětlily. Však právě z téhož důvodu měl se spis. pozdržeti déle u momentů čistě mathematických a mechanických (t. zvl. u zákonů Kepplerových), jež stručným podáním staly se. samy sebou již jsouce nezábavné, ještě méně zábavnými, kromě toho unavujícími a nesnadnými. Leč pozorný, myslící čtenář nabude z knihy dostatečného poučení, že aspoň různým údajům kalendáře porozumí, a jaký taký názor utvoří si o nejbližších a nejdůležitějších tělesech nebeských i zákonech, jimiž se řídí. Látka tímto vzhledem těž probírána, a ku konci vhodně připojen historický přehled různých názorů světových, jak se až po naše časy vyvíjely a zdokonalovaly. Některá vyobrazení pro svou nekorrektnost stěžují spíše porozumění, než podporují.

P. Š.

Č. 6. „Ž i ž k a.“ Obraz histor. z doby husitské. Napsal *J. J. Kořán*. Str. 153.

Spisovatel hned na počátku předmluvy vylil si zlost na fanatiky náboženské, uvádí, že použil k obrazu svému Palackého i Tomka; »co pak jsme ze svého přidali, to hotoví jsme zastávati..., jak důvody rozumovými, tak i potřebnými doklady dějepisnými.« Ovšem

nemůžeme tak přísně a doslovně rozuměti nestrannosti páně autorově, rozumové důvody jeho mají vždycky již předurčený směr, a proto, co by se nehodilo do obrazu jeho, to v krátkém vypravování svém pohodlně vynechá. Práce jeho není přísně vědecká, není tam »ryzí pravda« v celém rozsahu svém, nýbrž pouze jisté strany její; kdo chce tedy vědeckou knihu čísti o Žižkovi, lépe mu poslouží pokus životopisný »Jan Žižka« od Tomka. A za práci belletristickou obrazu toho snad nikdo nemá ani neměl: vypravování je příliš suchopárné, tak že i vědecké dějiny Palackého a Tomkovy psány živěji a poutavěji.

Co se týká tvrzení, že »Žižka a Husité vůbec byli lidštější a smířlivější nežli nepřátelé jejich« a p., jež vystavují skoro Žižku za moderního liberala a indiferentistu ve příčině náboženské, podotýkáme jen tolik, že, kdyby takhle Žižka vstal a viděl ty své nynější liberalní obhájce, že by as nejspíš na ně šel napřed se svými palcáty. Právě tu fanatismus náboženský byl přední příčinou úspěchů válečných, tak že té smířlivosti nelze také mysliti doslovně. Katolíci ovšem byli ohavnými ukrutníky, nesmířlivci, když se hájili proti rozrušeným Husitům!

A. V.

Ottova Knihovna národní. Serie XIII. seš. 17.—20. »Ubohý Ilja.«

Povídka *Gisely Nachodské*. V Praze 1890. Po 48 str. 10 kr. Str. 162.

Povídka tato není prvotinou G. Nachodské, ona již uveřejnila ve »Zlaté Praze« více povídek; ale ani pak, kdyby byla prvotinou, nebylo by lze souditi o vysokém talentu jejím. Látka povídky vzata jest z ruského života na venkově. Spisovatelka táže se na jednom místě ústy kněze: »Čeho zasluhuje člověk, jenž matce onoho, který jím pohrdl, slouží s láskou dětskou? Čeho člověk, jenž nepřítele svého před hanbou ochránil, podezření vraždy vzal na se a potupu trpěl, za ni odplácje láskou?« Taková byla Jelizaveta; »ne v ústech jejích, ale v konání jejím leželo vznešené učení lásky.« Tak vznešená je to postava dle úmyslu autorčina, ale tak nejasně kreslena, že čtenář vidí před sebou spíše nihilistku, jež v nic nevěří, bezbožnou dívku, jakých jest v Rusku dosti, než ideální ženu. Jelizaveta vášnivě milovala Ilju, s nímž byla zasnoubena od rodičův, ale lehkomyšlný mladík, nestarající se o rodný dvůr, k jehož zachování potřeboval by peněz Jelizavetiny, miluje Soňu, již Jelizaveta nenávidí a neprozřetelně řekne, že Soňa musí »s cesty jeho.« Když Soňa po porodu dítěte zemřela náhle, a lidé neznali příčinu smrti její, měli Jelizavetu za travičku, a ona je v té domněnce skoro potvrzuje. Byla zatčena, ale Češi tamější ji vysvobodí; věc se vysvětlí. Věra, přítelkyně Sonina, která také milovala Ilju, ale jen pokud byl »ubohý,« napomáhá smíru Ilji s Jelizavetou.

To jest obsahem povídky, jež líčí dle všeho událost skutečnou, ale tak nejistě, nejasně, že se nám zdá, jako bychom měli před sebou romantickou historku s tajnými, rodinnými pletichami, tajemnými vraždami atd. Spisovatelka, jež jest v povídce osobou jednající, naivně

často vyjadřuje se o svých skutcích hrdinských, vypravuje neurovnaně, přeskakující od věci k věci, aniž první náležitě osvětlila; sloh není dosti plynulý, dialog není ohraněný, ba spisovatelka nezná ani případných výrazův a obrátů. Celek vůbec působí trapně. A. V.

Libuše, matice zábavy a vědění. Ročník (běh) I. 1872. V Praze. Č. 3.

„Vynikající ženy mimo rodinný kruh.“ Dle rozličných anglických pramenů sestavila *Ludmila Šimáčková*. Str. 156.

Doznávající ve spisu tomto autorka, že hlavním působišťem ženy jest rodinný kruh, horuje přece pro to, aby také za vyskytující se potřeb, mimo domácnost užší pracovatí mohla a tím čestné podle mužů postavení zaujímal. Že k tomu ženám nechybělo a nechybí schopností, dokazuje třinácti příklady vynikajících žen mimo rodinný kruh, nám ovšem méně známých. Vypsán tu předně poněkud obsírněji život Florence Nightingalovy, zasvěcený cele pomoci zraněným ve válce Krimské; promluveno potom o ženě jako lékaři vůbec a také, jak některé ženy nejen v praktickém lékařství prosluly, ale též hodností doktorské došly. Podobně prý ani brány ostatních uměn a humanity nebudte ženám zavírány, neboť jsou vzory slavné „ženského“ dějepisce, knihtlačitele, malířky, sochařky a těšitelky uvězněných. Čest ženám těmto; než sluší dodati, že, co vykonaly po různu a takorka v malém, to od katol. řádů ženských se koná soustavně a ve velkém, s výsledkem přehojným, byť ne vždy po pravdě oceněným. Mluvnické chyby, na prvních stránkách četnější, připsati dlužno, tuším, na vrub tisku. Přechodník rodu ženského, ob čas příliš hromaděný, na ujmu jest řeči celkem správně. Vysvětlivky, které pro cizost osob i míst jsou čtenáři vhod, položeny až ku konci spisu, četbu jen znesnadňují. Jest si přáti, aby dílo toto pro směr zušlechťující hojně čteno bylo. A. Žáček.

Č a s o p i s y.

Londýnské „*Athenaem*“ o písemnictví kontinentálním za dobu od července r. 1890. do července r. 1891.

Čechy. O básnictví a prosaických zábavných spisech pojednal *Boh. Čermák*. O vědecké literatuře — ani zmínky! Úsudků p. referentových všech bychom nepodepsali.

Belgie. Francouzské písemnictví v Belgii utrpělo tohoto roku dvě těžké rány úmrtím bar. *Kervyna de Lettenhove* a *Mgr. Van Weddinghena*. Tento byl dvorní almužník a výtečný spisovatel a hodnostář církevní. Krátce před smrtí vydal pozoruhodnou monografii: „*L'Esprit de la Psychologie d'Aristote*.“ Zemřel v nejkrásnějším mužném věku, kdežto onen umřel stár jsa 74 let. Kervyn de L. požíval chvalné pověsti jako historik, protestantům ovšem úplně se nelíbil. Vytýkajíť mu stranickost. (Cf. loňský ref.) Vypustil duši tak říká s pérem v ruce. Poslední práce jeho jest 9. sv. jeho „*Relations Politiques des Pays-Bas et de l'Angleterre sous le Règne de Philippe II.*“, je to snůška nevydaných dokumentů hlavně z Britského musea a z Record Officea.

Piot vydal tiskem osmý svazek „Correspondance de Granvelle.“ *F. Vander Haeghen, Arnold a Vanden Berghe* pokračují v uveřejňování své „Bibliothéky belgické“ za niž dostali letos cenu 5000 fr. od vlády vypsanou za nejlepší dílo z historie národní. Jesuita *K. Sommevoegel* podjal se díla neméně důležitého vydáváním své výtečné: „Bibliothèque de la Compagnie de Jésus.“ *Mgr. Namèche* vydal další dva svazky svého obšírného „Cours d'Histoire Nationale,“ který započal r. 1883. a který teď bude již hnedle ukončen. *Canon Duris* vydal taktéž nový svazek svých: „Déjin diocèse a knížeectví Lutišského“ od jeho založení až do XIII. století. Nejdůležitějším však příspěvkem k dějinám belgickým jest prof. *L. Vanderkindere*: „Introduction à l' Histoire des Institutions de la Belgique au Moyen Age.“ Spisovatelův sloh jest jasný a elegantní, i pojednává o statutech a institucích, zvláště podrobně o franckých, za doby předhistorické, keltické, římské a germauské v B. až do Verdunské smlouvy (r. 843). Prof. *Félix Nève* z Lovaňské university (kat.) vydal v svazku souborně roztroušená pojednání svá o Erasmovi, Sir Thom. Mooreovi a jiných humanistech XVI. a XVII. století, jichž vliv znatelný byl na literaturu v Nizozemí. Název sbírky: „La Renaissance des Lettres et l'Essor de l'Erudition Ancienne en B.“ Dále ještě uvádíme: „La Querelle des Investitures dans les Diocèses de Liège et de Cambrai (1075—1107)“ od prof. *A. Cauchie* z university lovaňské, a *Léon Leclère*, prof. na universitě brusselské vydal: „L'Élection du Pape Clément V.“

Na poli politické oekonomie dlužno předkem a nejprve vytknouti dílo začátečníka *Ern. Mahaima*, jenž ve svých „Études sur l'Association Professionnelle“ načrtl annaly kollejí římských umělců, korporací řemeslnických (uměl.) v středověku a za „staré vlády,“ syndikatů profesionálních ve Francii, obchodních jednot (trade unions) v Anglii, cechů v Německu a Rakousku a Belgii. *Bar. II. de Royer de Dour* podává zajímavé a přesné poučení o zaopatření a ubytování dělníků v různých krajinách belgických. Díla název jest: „Sur les Habitations Ouvrières en B.“; bylo korunováno král. akademií.

Emile de Laveleye napsal monografii: „La Monnaie et le Bimétallisme International“ a zpracoval znova svůj: „Socialisme Contemporain“ a „La Propriété et ces Formes Primitives.“

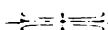
Mgr. de Harlez z university lovaňské vydal pozoruhodnou monografii o „Škole filosofické moderní čínské,“ a prof. *Hoffmann* pojednal ve svém: „Religion basée sur la Moral“ o společnostech zřízených ku povznesení mravní vzdělanosti, ale hlavně amerických. *F. A. Gevaert* pojednal ve svém díle o původu a vzniku liturgického zpěvu v církvi latinské, proti němu vydal *Dom Germain Morin* své dílo: „Les Véritables Origines du Chant Grégorien.“ Práce pp. *L. a E. de Taeye*: „Les Arts Plastiques en B.“ uznáno důstojným ceny 25.000 fr. od Leopolda II. založené. *Baes* vydal skvostně ilustrované dílo: „Tours et Tourelles Historiques de la Belgique.“

Na poli krásného písemnictví nejvíce řečí nadělal hlouček spisovatelů, který si dal jméno: „Mladá Belgie.“ Jich mladý poblavár, *Max Waller*, zemřel minulého roku a na místo jeho postoupil nejmladší ze všech,

Maurice Maeterlinck. K tomu dopomohl mu kus: „La Princesse Maleine.“ kterýžto kus opovázil se A. Oct. Mirbeau ve „Figaru“ na roveň, — ba nad ně, staviti kusům Shakespearovým, kdežto M. kus vyniká jenom hrubostí díky a naprostým nedostatkem povahokresby. M. vydal potom ještě dva podivné divadelní kusy: „L'Intruse“ a „Les Aveugles“ a překlad pojednání od vlámského mystika ze XIV. století, Jana van Ruysbroecka.

Z vlámsky píšících spisovatelů belgických jmenujeme na předním místě sebrané básně *V. Van de Veghe*. V prose uvádíme sensační novellu „In de Ton“ (V sudě) *R. Stynsa*; zajímavá jest sbírečka básní a povídek *Brausa*; z ostatních nadějujících novellistů jmenujeme *L. Smitsa* a *Gust. d'Hondta*. *P. Gütteus* z Antverp, přední dram. spisovatel vlámský, šťastněji nápodobí Shakespeara nežli Maeterlinck ve francouzském jazyku. Poslední jeho histor. drama z dob Napoleona I.: „De Maire van Antwerpen“ osvědčilo se náramně populárním.

F. de Potter napsal historii stavení a ulic Ghentských. *Jul. Vuyksteke* shrnul ve své: „Verzamelde Prozaschriften“ několik důležitých pojednání hist. o Arteveldesu, o měděném draku v Ghentě a o polit. shromážděních lidových pod širým nebem na Vrydag Marktu konaných v XIV. a XV. stol. *J. Vercoullie*, prof. na Ghentské universitě, vydal výtečný: „Etymologický slovník hollandštiny (vl.).“ *Fr. Vanden Veghe* napsal příspěvkem ku vlámskému písemnictví monografii o Alb. Rodenbachovi. Národní učitel *A. de Cock* napsal pozoruhodné dílo: „Volksgeneeskunde“, kterou doporučujeme pozornosti všech folkloristů. (Věru i u nás pěkňá kniha by se v tom směru dala napsati.) Kdo chce seznati národní píseň vlámské, tomu poslouží: „Nederlandsch Liederboek“, u Willems-Fondsá vydaná. (P. d.)

Zprávy.

Dědictví maličkých v Králové Hradci za vedení J. A. Šrůtky čítá na 44.200 členů.

Musejní spolek v Brně v 3. roce správním (1890) počal sbírat látku k moravské vlastivědě, za kterýmž účelem rozeslány dotazníky. Pracuje se o návodech, jak vésti místní památky. Na r. 1891. a 1892. za podíl ustanoven III. svazek díla „Kůlna a Kostelík“ od M. Kříže. Příjmů bylo 465 zl. 78 kr., výdajů 406 zl. 82 kr. Knihovna obsahuje 1521 inv. čísel v 1893 svazcích.

Ceny literární. „Svatobor“ dal cenu ze základu V. B. Třebízského po úsudku poroty (Sládek, Vrehlický, Zákrejs) Jiráskovu „Do tří blasů.“ Při poslední valné hromadě navrhoval kdosi z výboru, aby „Svatobor“ také podporoval podniky katolické; k tomu odpověděl Fr. L. Rieger, že „Svatobor“ není ústav ani katolický ani protikatolický, nýbrž humaní. — „Vlast“ z 10 zaslaných povídek odměnila třetí cenou 50 zl. povídku učitele Jar. Janečka; ostatních 9 prací zamítnuto.

Francie. (Č. d.) Bourget praví, že není „milencem“, kdo se v lásce o něco jiného zajímá než o lásku. Lze pak lidi (muže) ohledem lásky na tři skupiny rozdělit, na: vyloučené, kteří nejsou, nebyli a nebudou nikdy

milování; dočasné, kteří milují jen v jistém okamžiku a za zvláštních okolností; a na pravé milovníky, kteří jako tací vždy se uchovávají. Vylučuje z lásky: bojácnost, sehlemylače (smůla, spojená se sprostáctvím, hlupstvím), přepjatá delikatnost, vlastní krása neb ošklivost atd. Dočasné naleznete mezi tajemníky vyslaneckými, auditory soudními a právníckými licenciáty, věk jejich kolísá mezi 28.—35. rokem. Dočasný milovník bývá elegantní, vzdělaný, způsobilý. Z nich největší kontingent hloupých manželů (napálených). Pravý milovník moderní miluje toliko jednou částí své bytosti, druhou nedůvěřuje. Jest takovým, jakým ho učinilo vychování, které při vzdělávání ducha zanedbává fysickou stránku. Moderní takový člověk je zvířetem, které se nudí a hotovo jest vše obětovati za vzpružení (dokladem z „Mensonges“ Cl. Larcher).

Po mužích přicházejí na řadu ženy. Moderní žena jest jako moderní muž plodem špatného vychování, i u žen jeví se zhoubný vliv jeho. Vychovávající panny beze všeho pojmu o Bohu a o rodině, s příklady a v ovzduší svěťácké společnosti dnešní vedeme je ke zkáze mravní atd. Potom činí spis. billanci, a ta jest — nepřízniva. Štěstí sídlí prý v obyčeji, ne v lásce. Jest arcit pravda, že Bourget ve své knize rozbírá vlastně „náruživost,“ a ne lásku, neboli lásku, jak ji pojímá užší kroužek osob, lásku „mozkovou“ umělců, literátů, svěťákův atd., ale jest také pravda, že zvrhlost v lásce se šíří a hrozí strhnouti i širší kruhy v úplnou zvrhlost mravní. Což by skutečně měl pravdu mít Tolstoj, jenž pohlavní lásku prohlašuje za hřích? Nemyslíme, suad jenom tehdy, kdyby skutečně posledním cílem lidstva bylo — úplné sebezničení. To však není. Obrodte duševně, mravně naši společnost, a naleznete prostředek výdatný ode všech zvrhlostí a mrzkostí.

Třebas právě do rámece stati této se nehodilo, přece pokládáme za svou povinnost několik slov tu pověděti o díle „Jésus-Christ“ od P. Didona. (Plon et Nourrit, 2 sv.) Autor, někdy kazatel přímo applaudovaný, ale poněkud nerozvážlivý v kostele „Nejsvětější Trojice“ v P., byl od svého představeného za některé výroky nerozvážné z úřadu kazatelského odvolán a poslán do kláštera na Korsice. Tehdy mnozí se obávali, že se P. Didon nepodrobí. Ale uznal svou chybu a uposlechl. Propuštěn byv z kláštera na Korsice šel studovat do Německa, nejprve do Berlína, potom do Lipska a Götting. Plodem jeho pobytu v Německu bylo dílo „Les Allemands“ (1884), jehož úspěch byl nejistý. „Život Ježíše Krista“ psán jest téměř výhradně pro katolíky věřící, jak nasvědčují slova úvodu, že knihy Písma sv. jsou „la propriété inaliénable de l'église cath.“ Začez protestanti psi hlavu na něho vystrkují. Život Krista Pána vypravuje na základě citátův a parafrází textů posvátných, proplétaje jej komentáři dogmatickými, z Říma approbovanými. Psána je slohem ušlechtilým a prostinkým. Všeobecně se chválí plastické, živé líčení kraje (z autopsie, neboť v Palestýně konal studia), lidu a osob, jež jest daleko přesnější líčení pověstného Renana. Cena díla jest trochu veliká, 15 fr. (asi 7 zl. 50 kr. r. č.)

Ed. Rod vydal u Payota v Lovani sbírku „Nouvelles romandes,“ jejichž ton jest všech skoro ponurý, byť psány byly realisticky. — *Dr. Châtelain* podává ve sbírce „Au pays des souvenirs“ několik svěžích povídek, půvabně a humoristicky vypravovaných. Dojímavá jest povídka „Le nid.“ — *Me E. de Pressensé* k Novému roku napsala dětem tři povídky, sebrané pod titulem

„Le clos Toustain.“ Všechny vyznamenávají se půvabnou prostností, obrazností svěží a nevyčerpatelnou, zvláště však láskou nezměrnou k dětem, jejichž život nám líčí. Zjistě každého hluboce dojmou povídky „Tak ho miluji“ a „Bude-li mužem?“ Moralka plyne z nich sama, beze vší pedanterie. Děti ji vystihnou nepozorovaně.

Pověstný *Emile Zola* bude brzo se svým cyklem „Rougon-Macquart“ hotov, jež zahájil svazkem „La fortune des Rougons.“ Osudy rodiny té předváděl v různých fasích života společenského čtenářům svým v následujících svazcích. O společnosti světácké jedná „La curée“ a i u nás známá „Nana.“ Život kněžský líčí ve svazku „La conquête de Plassans“, mysticismus v „La faute de l'abbé Mouret“ a v „Le rêve“, kdež také posvíceno Zolovským způsobem na chorobnou romantičnost; o politice jedná „Son Excellence Eugène Rougon“, o velkoobchodnících „La ventre de Paris“ a o velkých skladištích, magazinách „Au bonheur des dames“, o umění „L'oeuvre“, o měšťanství „Pot-Bouille“ a „Une page d'amour“, venkovany vylíčil v „Zemi“ a třídy dělnické v „Zabijáku“ a „Germinalu“, železnickou správu v „Člověkově bestii.“ A v právě vydaném svazku „L'argent“ vrhl se na finanční svět. Zbývají tedy ještě vojsko a věda. V onom svazku zajisté pojedná o Sedanu, kde konec učiněn druhému císařství, věda mluvití bude ústy Dra. Pascala, jenž v jakési rekapitulaci vytkne základní rysy rodiny R.-Macquartské a zákony dědičné vášni, jež jí zmítaly. Z příčin na snadě jsoucích nebudeme uváděti tu obsahu posledního díla Zolova. Podotýkáme jen, že přítomným svazkem nerozřešil Zola otázky peněžní, nýbrž toliko vytkl přednosti a stinné stránky peněz. Nepověděl tedy vlastně nic nového. Neboť konečný soud o nich zní v tento smysl asi: Nemáme s dostatek slov klnouti penězům; peníze totiž porušují, otravují, vyprahují srdce a duši lidskou, vypuzují z nich dobrotu, něžnost, lásku k bližnímu; peníze jsou jediné vinny všemi hrůzami a špinavostmi lidskými; peníze ničí i lásku. Ale na druhé straně peníze jsou kvasem společenského života, nezbytným kompostem všem velikým podnikům, jež sbližují národy a smiřují světy. Jako vše zlé z peněz se plodí, tak i vše dobré. Svět jest plný plničky špíny, neřádu, hnoje, ale třeba jest ho. Ergo, dí Zola: proč připisovati penězům všechny hanebnosti a zločiny, jichž jsou příčinou a podnětem?! Z jednajících osob nejpozoruhodnějšími jsou: Victor Saccard, nemanželský syn Aristida, a Max. Saccard. Onen jest nosičem Zolových teorií o „dědičnosti.“ Zplozen v hříchu dopouští se téhož hříchu s Al. di Beauvilliers. Ale ještě jiný úkol vytkl mu Zola: učinil z něho opponentu svého bratra —, Victor dokazuje, že peníze dávají jenom zdání vychování, rozumu atd. Dále jest tu baronessa Sandorfová, hrdinka lze říci jediné, ovšem po Zolovsku oplzlé scény v „Penězích.“ Výjev ten jest nejen hnusný, ale i úplně zbytečný. Opakem jejím jest K. Hamelinová. Z. Busch sní o obrození společnosti dle náhledů Bellamyho. Protivou tohoto utopisty jest Aristide Saccard, „básník“ (?) peněz. Bankéř Gunderman jest Molkem financí. Že české obecenstvo obdařeno bude překladem „Peněz“, právě se dovidám. Myslím, že velkého zisku z překladu ani tohoto díla české obecenstvo míti nebude.

„Reine des bois“, roman *André Theurieta*, obsahuje popředně líčení lesů. Theuriet miluje lesy své otčiny láskou, která jest plodem dlouho-

letého styku a pobytu v nich. Theuriet však umí také podati obraz jejich v mnohotvárných pohledech a nadehnouti čtenáře svou vlastní úctou a svým nadšením pro ně. Každý roční čas v jiném světle mu se jeví, a Theuriet umí kouzlo přírody v každé roční době vystihnouti. Děj romanu jest sám o sobě prostinký a dojemný: rivalita zájmů, jež se mění v rivalitu lásky, a obojí končí odříkáním. Julian z Buxières odříká se částečně svého jmění ve prospěch Klaudia, a Klaudius zase odříká se ruky Regininy ve prospěch Juliana. Tím by se vlastně měl děj končiti, neboť další vysvětlení, že Regina a Klaudius byli z přízně, jest nejen zbytečno, nýbrž celku také na újmu. — U Lemerra pak vydal týž autor roman „*Charme dangereux*.“ Dějiště — Nizza. Děj nenový. Jacques Moret zamiluje se vášnivě, slepě do Ruský (?), Marie Lieblingové, zapomenuv na věrnost, kterou přísahal u oltáře choti své, Teréze. Zničen morálně i tělesně vrací se do rodiště, kde umírá v náručí své choti, která mu odpustila. Škoda talentu Theurietova na věci tak otřepané.

FEUILLETON.

Zola jako kritik.

Napsal V. Burenin. Přeložil V. Bouček.

Pokud jde o kritické názory nadaného romanciéra, tu dlužno býti nad miru ostražitým, dokonce pak nelze považovati Zolu za kritického proroka. Při vsi chvály hodné snaze postaviti umění na realnou půdu, pronáší autor »Rougonův« nezřídka kritické úsudky, které nejen že se vyznamenávají omezeným a velmi jednostranným doktrinářstvím, ale prostě řečeno i kuriozitou. Že tak nesmírně zbožňuje a do nebes vynáší Balzaca a bratry Goncourtovy, jest tak zvláštní, jako jeho úsudky V. Huga a George Sandové. Jeho požadavek, aby umělecká díla byla pouze zevrubnými »protokoly« skutečností, svědčí jen tomu, že vytvořil sobě falešnou theoretickou formuli o realismu, kterou sám ve svých romanech se neřídí... Jeho přesvědčení, že současní umělci musejí pracovati jako řemeslníci, jest velmi povážlivé při nedostatku tak zvaného nadšení (vdochnovenie), t. j. aestheticky napjatého stavu duševní činnosti — přesvědčení to patří k témuž druhu přepjatých a bezcenných zvláštností, jako ujišťování, že umělcům jest utkvěti na zákonném manželství, že manželský život jest jednou z podmínek pravidelné »protokolární« tvorby atd.

Do řady podobných směšných názorů patří také beze všeho i níže následující mínění Zolovo, pronesené v jednom listě o francouzské dramaturgii. Hledaje ve všem oslavu jeho srdci tak milého naturalismu, vidí ji Zola i na francouzském jevišti. Jako na jednu z mnohých ukazuje na úspěch kusu Erckmann-Chatrianova »*L'ami Fritz*.« Nechám stranou otázku o přednostech a nedostatcích komedie, ostatně daleko nevynikající, protože nejde o ni samu, nýbrž o to, jaké příznaky nejnovějšího realismu v ní postřehl francouzský kritik. Považte, že za

nejpřednější příznaky Zola tyto pokládá: není tu, především, intriky, a po druhé obědvají a jedí mnoho na jevišti! Ach, to-li jsou charakteristické známky příštích realistických dramát: kolik prací alexandrinských příštipkářů bylo lze připočísti tehdy k perlám nejsoučasnější dramaturgie. Dětinné vytržení Zolovo z obědu v komedii stupňuje se ještě tím, že při představeních »Přítele Fricka« v Comédie française podávali oběd skutečný a nikoli z lepenky. »Hlavní výčitka, kterou činili autorům,« praví kritik, »byla, že se v kusu příliš mnoho jí. Já bych si přál, aby se v ní jedlo po všechna tři jednání. Či nehodí se snad ve Francii jídlo pro literaturu? Gargantua je v duchu našeho národa. Některé provincie naše, Turín, Elzasy, jsou žrouty proslaveny. Legendy ukazují nám naše předky za stolem, hodující po celý život. Proč bychom nesměli my nyní tohoto epického výjevu uvést na jeviště, na základě jakých souchotinářských, upejpavých ůvah?« Vidíte, jak houževnatě lpí náš kritik na nynějším, a to nejprostším realismu: k vůli úplnému vítězství svého vyvoleného boha je Zola hotov divadlo přeměnit v hospodu, kde by se jedlo a pilo. Jísti a pít — toť člověku vlastní, bez jídla a pítí se neobejde; divadlo musí se zříci všeho výjimečného a zabývat se jen přirozeností; ergo: ať žijí na scéně obědy, snídaně, večeře! Avšak hle, v čem vězí nehoda: tento požadavek realismu, doporučený jako protest proti rozličným přijatým zvyklostem dosavadní dramaturgie, bude vyžadovati se své strany opět nových omezujících pravidel, ale s druhé strany může ukazati se také nesplnitelným. Protože realismus musí býti přísně pravdivým a důsledným, bude se musiti podříditi děj obyčejnému pořádku, v jakém se jí, t. j. prvé jednání počne snídání, druhé odehrá se za obědu a poslední za večeře. Takovým způsobem sama sebou nastoupí na místo zavržených klassických tří jednot nová jednot — jednot jídla. Jinak býti nemůže. Vždyť důsledný realismus předpokládá, že herci budou musiti jísti na divadle skutečná jídla: jak to učiní, udá-li se jim snídati před večeří, nebo obědvati před snídání: to ukáže se býti nepravdivým, a k tomu i žaludku to valně neprospěje.

Ostatně i přes ustanovení »jednoty jídla« budou se musiti žaludky herců bez milosrdenství pokaziti, neboť který žaludek je s to, aby snesl ve třech, čtyřech hodinách, po něž představení trvá, v půlhodinových nebo tři čtvrtě hodiny trvajících přestávkách oběd, večeři a snídání? A připustíme-li konečně, že herci přijdou do divadla hladoví, přece i tu bude obtížno tolik gastronomických obětí přinést realismu. A co bude, objeví-li se před obecenstvem podle zvyku naobědván: zajisté že se dostanou na skřípec nelitostného realismu kritikova. Kromě toho znepokojuje mne ještě jedna věc: jak pak koncem konců, ve jménu skutečnosti, opijí-li se herci skutečným vínem, že pozбудou vědomí? co pak se tu stane s dramatem? Zajisté že tak mnohá hra nebude dohrána, zvláště bude-li míti pět jednání, a bude-li v ní na větší chválu pravdivého realismu autor herce krmiti pětkrát.

Já, rozumí se, žeřtuji; ale Zola nežertuje a nad mím seriosně tvrdí, že dle potřeby jeho protokolárního či pravdivě pracujícího

umění nutna budou nová pravidla pro dramaturgii. On sám nepozoruje, že broje proti obvyklým omezením, jimž podléhá divadlo, klade požadavky ještě zvláštnější. Odporončí, aby zaměněny byly dialogy o citech za dialogy o jídlech; interesity tužeb za interesity kuchyňské; scenická illuse za skutečnou, pravdivou úpravu. »Jak milí jsou ti jeřábci, ta vejce a to máslo místo obvyklých rozmluv o květech a hvězdách,« jásá, unesen roztomilou scenou u snídaně v kuse »L'ami Fritz.« Jest u vytržení nad skutečným višňovým dřevem a skutečnou (?) studní se skutečnou vodou. Vůbec vidí ve věrnosti a pravdivosti »výpravy« dramatu něco, co zdá se mu jedním ze základních jeho elementů. To na jedné straně; na druhé odporoučí, aby podčiněn byl postup kusu pravidlům života. »Předvedte nám snídani, jitro na vesnici, jakýkoliv jednotlivý výjev, který by objasnil libovolné rozdělení na jednání, a vytvoříte kus, jaký bych chtěl viděti na jevišti.« Dle jeho mínění jest největší chybou domněnka, že divadlo »žije výminečným životem.« Ale zatím chce tomuto divadlu vnutiti pravidla a podmínky ještě podrobnější, než jsou ta, jimiž nyní se řídí, pravidla, která neplynou ze skutečné omezenosti jeviště, nýbrž ze lživě pochopené doktriny omezeného naturalismu. Vidí příznaky obrození francouzského divadla v tom, že v některých kusích novějších staví se do řady druhé intrika, t. j. idea kusu a zaměňuje se obrazy, »které vidíme na ulici jako v salonech, u bohatých jak u chudých.« Líbí se mu jen ty kusy, v nichž spisovatelé »fotografují současný život,« t. j. kladou děj do klubovního večera, dobročinného bazaru a t. pod. Shledává to »neobyčejně novým« a nebývalým, a vidí v kusích toho druhu první pokusy o naturalismus na francouzském divadle. Bůh ví, proč se mu tak zdá. Bůh sám jenom ví, proč předpokládá, že bažení po fotograficky věrném zevnějšku na úkor vnitřní prostoty a hloubce díla jest krok v před na cestě zdravého realismu.

Úsudky Zolovy jsou toliko protest proti přepjatosti a pouhé rutině v umění, která ve značné míře vládne ve francouzském romaně, dramatu i komedii. Protest tento, jako každý protest nezřídka překročuje pravé meze; zavrhuje a houraje cizí nesrovnalosti, protestant ihned na jejich místo klade své, taktéž krajní a málo promyšlené. Piše-li nadaný romancier francouzský své kritické studie pro Franconze, mohou velmi prospěti. Avšak nám rozhovory o nevyhnutelnosti pravdy, skutečnosti, realismu — nejsou ničím novým a poučným; slyšeli jsme a známe je velmi dobře. Co se konečně principu »protokolismu« v umění týká, může se nám sice zdáti zábavným podíreknutím se, ale všechno úsili, propagovati tento mrtvý a suchý princip u nás jest a zůstane marným.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII.

1891.

Číslo 9.

Odchytky od spisovného jazyka v krásné slovesnosti.

P. J. Vychodil.

I.

Rozumějí se tu takové odchytky od správné mluvy spisovné, které stojí mimo ni, nejsouce právě proti ní, a jiné, které ji prostě urážejí. Sem náleží přede vším nářečí, po případě podřečí, a pak ostatní odchytky od pravidelné mluvy spisovné, jak je na př. ve zběžném hovoru »slina na jazyk přináší.« Obojí se liší od sebe tím, že nářečí nebo podřečí jest po svém způsobu správné, jen že náhodou není jazykem spisovným, kdežto ty druhé odchytky povstávají z nešetření spisovného jazyka. Ačkoli v jednotlivých případech nelze snad pokaždé rozhodnouti, do které z obou tříd který útvar náleží — neboť činitelé jazykotvorní jsou velmi rozmanití a mnohdy tajemní — přece zásadný rozdíl mezi oběma je zcela zřejmý: tamo jest úplná správnost, i když ne podle pravidla spisovné mluvy, zde jest jakási nesprávnost; tamto důvodem jest oprávněná osobitost kmenová, zde však nedbalost neb nevědomost. I když naproti jazyku spisovnému obojí způsob jest jaksi neoprávněn, přece docela jinak soudíme o prvném než o druhém. Záleží na tom, jakou mluvu kdy od mluvícího právem očekáváme. K obojímu způsobu mohou náležeti útvary zastaralé, podle toho, jaké jsou; ačkoliv u nich přistupuje často ten důvod, že náležely jazyku spisovnému, a také snad ten, že neprávem zastaraly, přece posuzujeme je v aesthetice tak, jako jiné odchytky od mluvy toho času spisovné.

Nespisovné útvary dosud uvedené valnou měrou vyskytují se v t. ř. mluvě všední. V ní hlavně jeví se podřečí, po případě onen ráz mluvy, ve kterém kdo byl prvotně vychován. Známoť, že i u vzdělanců, hovořících mluvou spisovnou, prozrazují se zbytky oné mluvy, kterou kdo hovořiti počal, a to tím spíše, čím hlouběji zasahuje rozdíl obojí mluvy do ústrojí mluvidel. Známo pak také, že vliv nářečí a podřečí na mluvu vzdělanců není ve všech jazycích stejný; u nás na př. je dosti skrovný, jinde bývá až k neporozumění velký. Závisí to, tuším, hlavně na rozsahu jazykové oblasti a na tom, jest-li jaké vřídčí středisko vzdělání, rozsahu tomu přiměřené; to zajisté mnoho stírá s osobitých znakův jednotlivcových. — Všední mluva dále sestává z částí, které samy o sobě zoveme všedními,

majice na mysli výrazy nevybírané, snad obhroublé, neb i neslušné, jak je přináší potřeba i výstřednosti vezdejšího života. — Posléze mnoho místa ve všední mluvě zaujímají zjevné nesprávnosti a poklesky proti duchu jazyka toho vůbec. Jiní prozrazuje mluvící, že se řeči své z jakýchkoli příčin odcizil a nemá k ní tolik lásky ani úcty, aby nepříznivé ty vlivy dbalosti a pili zrušil. A čím více takoveto urážení ducha řeči se rozmáhá, tím smutnějším jest pro národní byt znamením, zvláště když se ještě prohlašuje za volný pokrok jazyka. Jest zajisté důkazem, že duch řeči národní uchyluje se čím dále tím více do mluvnice a skladby, stává se pouhou theorií, od níž skutečnost na celé hony je vzdálena.

O všech těchto způsobech, po případě nezpůsobech, jimiž básnictví naše nezřídka odbočuje od mluvy spisovné, záhodno jest několik slov promluvit. Neboť je to věc veledůležitá nejen pro vývoj a nezbytný — upřímně řečeno — obrod jazyka našeho, nýbrž také v příčině umělecké, o kterou nám tu hlavně běží.

II.

Povšechná úvaha, z níž potřebí tu vycházeti, zní asi takto: Básnictví umělé — v nejširším slova významu — jest výkvět slovesnosti a podstatná část národní vzdělanosti. Po stránce jazykové má tedy státi na výšinách jejích. Správnost jazyková též aestheticky jest chvalna; v umění zajisté vše záleží na dojmu, nesprávné pak a nepravidelné dojímat nemile. Básnictví aby dojem svůj učinilo co nej-mocnějším, napíná ovšem prostředky jazykové podle své potřeby, ale nikdy není vymaněno ze zákonů mluvnických, aby šmahem smělo je obětovati svým účelům domněle vyšším. Že by taková licentia poetica byla potřebna, ba snad prospěšna, jest jenom sebeklam.

Povšechně tedy řečeno, bude básnictví na výši jazyka spisovného, pokládaje za svou povinnost, jej zachovati přesný, ba i dále tříbiti, pokud umělecké úkoly dovolí. S této strany pak bude se požadovati, aby mluva básnická byla co nejvíce srozumitelná, neboť představy a myšlenky jí vzbuzované by nebyly dosti dojmavé, kdyby nebyly jasné. Dále poněvadž mluva jest jen prostředkem uměleckým, nesmí ona sama pro sebe stavěti se v popředí; veškeren zřetel má se obracet k obrazu jí vyslovovanému. Proto mluva básnická má plynouti přirozeně, jak duch a nynější povaha její velí. Ačkoli tedy zove se sloh básnický »vybraným« a má jím též býti, přece nesmí v něm býti žádného násilí, na př. brusičského: sloh opravdu básnický i v nejmělejších obrazech tak se nese, jakoby takhle představa, takhle myšlenka na tomhle místě jinak ani pronesena býti nemohla. V tom také novotvary i archaismy mluvy básnické jsou odůvodněny, a nejsou-li takové, jsou rozhodně vadné. Ba v jistých případech i zákon prosté srozumitelnosti ustupuje, aby zvláštní motiv citový neb myšlenkový, který má býti spíše vycitěn a vytušen, došel přiměřeného výrazu. Jest to jakýsi vyšší způsob dorozuměti se, způsob velmi účinný, ale právě proto jenom zřídka vhodný.

S tím souvisí v ý z n a ě n o s t básnického slohu, která v předmětě naší úvahy hlavní slovo má. Naturalismus novověký v tom velmi dobře působil na vědecké vyšetřování žvlů básnických, aby si všínalo podrobností, ze kterých sestávají umělecké obrazy života. Jen že zároveň dal mnohým nepovolaným jakýsi průvodní list svou zásadou o věrném a podrobném zobrazování. To, co v pravém umění dávno rozumělo se samo sebou, t. j. pravděpodobně vystihovati podrobnosti za tím účelem, aby ze života bylo vzato, co má života duševního se dotknouti, stává se u nich sumou celého umění. Proto i ve slohu svém honí se za odchýlnými výrazy, které prý výtečně charakterisují; zatím viděti, že jsou to schválné umělostky, jež mají nahraditi vlastní charakteristiku a postaviti spisovatele za nedotknutelnou hradbu naturalismu jakožto jedině pravého umění. Ovšem zcela správně se žádá, aby také mluvou se charakterisovalo, totiž mluvou i v tomto významu mluvnickém a slovníkovém, aby osobám nebyly přisuzovány výrazy, které z jejich úst by se nesly nepřirozeně; běží nyní jen o to, do jaké míry toho aestheticky jest potřebí a tedy kolik toho dovoleno na úkor mluvy spisovné. To ovšem lze stanoviti jen přibližně, povšechnými větami, poněvadž zákony aesthetické, které o tom rozhodují, se na vzájem obmezují a tedy ne vždy o jisté hranici se dohodnou, a poněvadž každý druh básnictví jinak si v tom počíná. Tak zákon význačnosti, pro který hlavně uvádějí se zvláštnosti jazykové — jsou-li úmyslné — výstředně jsa proveden, vedl by někdy k nerosrozumitelnosti, někdy ke sprostotě, někdy ke zkáze jazyka, kdyby nebylo šetřeno požadavkův opačných. V druhé příčině jinak si budou počínati vyšší druhové básnictví než nižší. Pokusme se tedy alespoň některé podrobnosti o zvláštnostech nahore jmenovaných blíže určití.

III.

Velice neutěšeno jest, že tak mnoho českých spisů bylo by opravovati v nejjednodušších věcech mluvnických. Poklesky a hrubé chyby proti správné mluvě jsou často takové, že nelze jich počítati na vrub nevědomosti, nýbrž nedbalosti neb úmyslu. Opravné pokusy odmítají se za školometství. Jazyk mluvnický jest jakoby jen pro školu, nikoli pro život a živé písemnictví, — a sofisma to zdá se míti pravdu, právě proto, že jest sofisma, byť i snad nepovědomé. Chybná čeština šíří se právě čethou, a nejvíce tou, která jest nejvíce rozšířena; to pak jest vedle novinářské zajisté především básnická. A poněvadž chybovati jest mnohem pohodlnější než pravidla šetřiti, tedy ovšem příklad spisovatelů genialních, kteří při tom nesmějí nebýti »mistry formy,« velmi snadno táhne, antě sám už jakýmsi obláčkem duchaplnosti obestírá. Požadavek zcela přirozený však jest, aby básník tam, kde sám mluví, vyznamenával se přesnou mluvou. On zajisté víc než kterýkoli jiný spisovatel má býti srostlý s národem, an za něj a z něho mluví; má tedy i v mluvě osobitý ráz národní vystihovati. Vždyť je to vlastně nejskrovnější nárok, jež básníku »národnímu« ukládáme; kterak pak bude vystihovati národní život,

smýšlení, tužby atd. — čemu nelze se naučiti — když nenaučí se ani správně mateřštině, které naučiti se lze? V tom jsme snad unikum na celém světě, že za zástupce své národní krásné slovesnosti stavíme, ba i do ciziny posíláme díla, která národní mluvu tak urážejí. Cizinci o tom ovšem nemají potuchy, poněvadž nesprávné originaly dostanou ve správných překladech.

Starším spisovatelům, od nichž se správné češtině učíme, promíjíme mnohé vady jazykové, již proto právě, že tolik dobrého lze od nich pochytnouti. Právě zvláštnosti mateřštiny jsou u nich velmi hojně provedeny; vady týkají se většinou mluvnické stránky v užším významu, která tehdy při tolikerých sporech ještě více než nyní bývala pochybná. Nyní však ani v této neviděti velkých pokrokův, ačkoli vyučování a pomocné knihy daleko pokročily, a ve frastické se mnoho zhoršilo.

Volnost básnická chyb těch nepotřebuje. S větší pilí co do správnosti jazykové bude spojena větší pile v celé skladbě, kdežto naopak nedbalost jedna přivádí druhou. Myšlenky prý nové taktéž nepotřebují, aby starý jazyk jako nedostatečný byl znešvařován chybami. Poněkud více lásky k tomu jazyku, tak jak jest sám o sobě neporušený, a dobrá vůle se schopností najdou vždycky dosti způsobův, aby se jím, co libo, vyjádřilo. Způsoby ty jsou: předně osvojiti sobě hotovou zásobu mateřštiny, jak nyní jest ustálena: na základě toho obrátiti se tu a tam do minulosti aneb o nový útvar se pokusiti; neštititi se těch ošumělých perel v řeči lidové, pokud dobrý vkus je skutečně perlami uznává.

Nejvíce nesprávností jazykových z úmyslu se píše pro charakteristiku, kde totiž nemluví básník, nýbrž některá postava. U nedjednoho spisovatele je to také jediný prostředek, jímžto charakterisuje — jen že více sebe než postavy svoje: hanebná čeština. Opět nápadno jest, že toho prostředku zvlášť u nás tak dychtivě se chápou. Úplně ho tuším zavrhnouti nelze, ale může býti obmezen na nejmenší míru, aniž charakteristika vezme škody. Hrubé nesprávnosti mohly by státi pouze ve smyslu satirickém, aby postaveny byly na pranýř; NB. pravím satirickém, ne humoristickém, jak u nás bývá, že vrchol humoru se spatřuje v českoněmeckých slátaninách. Naši dramatikové mýlí se někdy, spatřujíce v chybných vazbách kdo ví jakou význačnost; myslím, že kdyby táž osoba řekla: »do něho,« »od něho« (m. »do něj,« »od něj«) a pod., že nepozbude rázovitosti své — má-li vůbec jakou — ani za mák. Nějaké nepatrné zkomoleniny (na př. »dobrýtro«), jaké rychlá mluva přivádí, nějaké ne právě zcela přesné útvary a vazby (na př. vonikání) lze připustiti, kde na tom záleží, ale netřeba případů takových příliš rozhojňovati; spíše ujde to na místech směšných než vážných. Každému zajisté, kdo dílo básnické čte nebo poslouchá, má zaznívati především věc, myšlenka ve společném jazyce spisovném, a tedy správném, a nemá býti pozornost jeho odváděna malichernostmi, které jej vyrušují, nestojíce za to. I když nelze proti takovéto chybné mluvě ničeho namítati pro odůvodnění a

význačnost — obojí zajisté tím vyhověno — nepůsobí přece aestheticky příznivě, poněvadž jakožto nesprávnost činí se nepoměrně nápadnou a ruší. Kdyby zajisté chtěli naturalisté provésti svoji zásadu o mluvě zcela věrně podané, tu by při těch postavách, jež oni si vybírají, došli k hatmatilce, které by se sami zhrozili. Toho všeho ale není potřebí; je v tom charakteristiky velmi málo, tak že po ní docela nezatočíme, když jenom jinak mluva osob bude opravdu charakteristická. A *tě* se dosáhne, když postavy, kterým a kde a kdy nesvědčí, nebudou hovořiti mluvou vybroušenou, nýbrž prostou: prostou umělých a vybraných výrazů, prostou úslovi, jež vyznačují pouze vyšší mluvu spisovnou, snad vědeckou, prostou dlouhých vět a souvětí. Kdyby spisovatelé uměli se v postavy svoje vmysliti, měli by těchto prostředků vyznačovacíh dosti a nekazili by zbytečně řeči. Když postava takto bude mluvit, zapomeneme zcela na to, že v obecné mluvě se dělávají chyby. Vždyť předvádí se tu člověk — byť i prostý — v jisté náladě neb vášni neb rozmaru a pod., i není přece nezbytno, aby nedovedl několik slov promluvit bez chyb jazykových; v tom okamžiku nemáme před sebou celého popisu jeho osoby, vzdělání atd., vůbec všech možných okolností jeho, aby všechny došly svého projevu, nýbrž vidíme tu člověka v tom neb onom postavení hovořícího podle možnosti a okolností. A na to vystačí úplně prostředky uvedené, kdežto jinak šíří se písemnictvím zbytečně nákaza jazyková. Zbytečně, pravím, poněvadž aestheticky nepotřebně, ba zhusta docela nesprávně: velmi zřídka totiž odchylky takové očekáváme, tak že správné obraty byly by nám jaksí nepřirozeny; právě naopak nejčastěji mají ony vadné zvláštnosti cosi strojeného do sebe.

Totéž platí o výrazech nízkých, příliš drastických. Jsou zde jakési přirozené meze, jichž nepřestupují v hovoru; nebylo by důstojno, aby umění je přestupovalo pro domněle věrnou charakteristiku. Výtěžek tento, jak řečeno, jest velmi pochybný, a škoda jest při tom nepoměrně větší.

(O. p.)

Posudky.

Rukověť' správné češtiny. Sepsal *Fr. Bartoš*. V Telči 1891. Nakl. E. Šolc. Str. XXV a 101. Cena 1 zl. 10 kr.

Pan řed. *Fr. Bartoš* znám jest jakožto svědomitý a poctivý strážce ryzí a přesné češtiny. Každá jeho práce vydává o tom svědectví co nejlepší. Dovolujeme-li si o poslední jeho práci, *«Rukověti správné češtiny.»* několik slov napsati, činíme tak jen proto, aby důležitá knížka tato vešla ve známost co nejširší a vpravdě došla účelu, za jakým jest vydána. Knížka tato arci nepodává mnoho nového ani všeho — jak sám p. spis. na str. XXV. praví —, čeho bychom v leckteré pochybnosti potřebovali, avšak úprava jest nová a bude zajisté nynější pohodlné době vhod. Hledati po časopisech (*«Obzoru,» «Komenském»* a j.). nebo učiti se ze *«Skladby jazyka*

českého« ne vždy každému se chytívá; druhdy nebývá ani dosti pokdy zabráti se v práci vážnou — řečená Rukověť majíc podobu slovníkovou zajisté v pilné potřebě poradí vždy dobře.

Kniha řečená skládá se ze dvou částí. První část má název »Několik slov o broušení jazyka českého,« druhá část v podobě slovníkové podává výklady syntaktické a opravuje nesprávné vazby české a p.

První část »Několik slov o broušení jazyka českého« jest velmi důležitá. Doporučujeme ji co nejvřeleji každému, kdo česky píše, čte i mluví, zvláště pak učitelům a spisovatelům.

Pan spis. vykládá nejprve, jak zhoubně působila němčina a latina v rozvoj spisovné řeči české, tak že ani sám mistr Komenský neuchránil se leckteré nesprávnosti syntaktické. Zvláště osudnými změnami v jazyce spisovném bylo přehlasování koncových samohlásek a nenáhlé mizení slovanské jotace, čímž jazyk spisovný pozbýval své určitosti. Vykládá pak dále, jak Hus, Blahoslav, Daniel Adam z Veleslavína a j. velmi bedlivě a svědomitě přihlíželi ku správné mluvě české. Záslužná práce všech těchto svědomitých brusičů zmařena byla osudnou bitvou bělohorskou. Po té němčina nabyla vrchu napořád a působila čím dále tím zhoubněji. Vzdělanci, jimž bylo působiti mezi lidem českým, vychováni byli po německu. Tak vznikla dvojazyčnost, která jazyk náš po všech stránkách zbarbarila. Jazykový cit náš již tak otupěl, že ani germanismů od přesné vazby české nerozeznáváme. P. spis. praví: »Jsouce zvyklí mluvit i mysliti po německu, pozměňujeme znenáhla celou skladbu své mateřštiny zcela na způsob německý,« a podává hojně toho doklady. Po té p. spis. dále vyličuje, jak mluva naše znešvařena jest cizími slovy, říká, že jsou »důkazem lehkomyšlné národní marnotratnosti, nedůstojné závislosti na cizím národě a důkazem vlastní duchovní poroby.« Vytýká pak našim novellistům — a to vším právem — jak spisovný jazyk náš cizími slovy zaplavují. Dokladů bychom mohli napsati celou knihu, ba ještě lépe bylo by sebrati většinu našich kalendářů, novin, romanů atd. a jakožto »corpus delicti« přiložiti.

Vyloživ p. spis. s objektivností vši chvály a úcty hodnou, jak po stránce skladební, frastické a slovníkové jazyk náš se porušuje a barbarí, podává některé vzory našeho nejnovějšího slohu »českého,« a to vědeckého, básnického, novellistického, prostonárodního a novinářského.

Není sice mnoho vzorů podáno, ale vzory tyto dostačí, abychom si náležitě představili nynější náš sloh český — hodně porušený. Doporučujeme všem, jichž se týče, aby bedlivě uvážili rady a pokyny p. spisovatelovy a jimi co nejsvědomitěji se řídili. Svatou pravdu dí p. spis., že nenalezneme tak hned v jiné poesii tolik tvrdostí, kolik u mnohých básníků našich. Dokladů máme dost v různých kritikách po časopisech. Co se týče slohu prostonárodního, připomínáme, že jsme nečetli bídňější češtiny, nežli jest v literatuře hospodářské. Ta nám mluvu našich hospodářů hodně pokazila. A přece máme

my Čechové mnoho pěkných spisů hospodářských ze střední doby a názvosloví hospodářské své — české. A jak zubožený jest leckterý ten náš kalendář! Poctivý Čech mu neporozumí. Jak nám páni »merendáři« řeč naši znešvarili, o tom bédno mluviti. A že náš sloh novinářský jest velmi chatrný, kterýž dobrý Čech by o tom pochyboval?

Mluvě o překladech p. spis. velmi dobře podotýká, že se nakladatel neptá, kdo překládá lépe, nýbrž kdo laciněji. Smutná to pravda! Vzpomínáme si, že kdysi (trváme v »Lumíru«) napsáno bylo o jistém překladateli, »že překládá z mongolské němčiny do tatarské češtiny« — a časopisy naše bedlivě posuzují překlady — ale, Bohu budiž žalováno, věci se dosud nezlepšily. Jak překládají v »České bibliothece rodinné,« čteme v »Rukověti« na str. XVI.

Pan spisovatel podav rozvoj spisovného jazyka našeho po tu dobu, vypisuje dále příčiny stálého odnárodňování nuceného i dobrovolného. Dobře dí, že úřední češtinou se naši úřadové obecní nadobro pokazili. Máme tu protijed = Žerotina, Všehrda, Koldina a j. Ale kdož si jich všimá? — Nejvíce však odnárodňujeme se tím, že máme německé školy naplněny českými dítkami! P. spisovatel přesmutný úkaz tento dokládá čísly a výmluvným svědectvím učitelky německé (str. XVIII.).

Na str. XIX. praví p. spisovatel, že se u nás kritika chová ke snahám brusičů našich opovržlivě. Žel Bohu, že tomu tak! »Jinde ovšem věci jinak se mají,« praví p. spis. dále a jmenuje Vlasy, Francouze, Maďary, Řeky, Poláky a Němce, jak se chovají k brusičům a k mateřtině. Zvláště o snahách Němců ve příčině řečené p. spis. dost obšírně mluví. A Němci vpravdě jsou nám vzorem, jak vážit si jest mateřštiny. Slovem celá stat' od str. XVI. až na konec zasluhuje úvahy co nejbedlivější, neboť — jak p. spisovatel praví — »porušení jazyka jest porušením národnosti, jest chorobou národní, kteráž vyléčena býti musí, nemá-li národ sám stihnouti jistá smrt.«

A kde a jak domáhati se jest v této příčině nápravy?

K otázce této odpovídá, že předůležitý úkol tento spadá na školy, na učebnice a výbor dobrých spisů mládeži.

Co se týče škol, dobře praví p. spis., sám jsa paedagogem zkušeným, že mají býti semeništem správné a přesné řeči spisovné. »Než tu nesmíme všecko skládati na »češtináře,« k tomuto nejvyššímu cíli směřovati musejí všichni učitelé přímo i nepřímě.« Výrok svůj p. spisovatel dokládá výrokem proslulého paedagoga německého Schillera. O věci této promluvili jsme již loni na těchto místech; dodáváme jen, že posud ve mnohých našich výročních zprávách straší »knihy pro školní rok,« »zkoušky se odbývají,« »žáci opouštějí ústav,« máme »žakovstvo« a »žakovské knihovny« a p., ve škole samé pak máme »počtové úlohy,« »pisemnice,« »zvláštník« a mn. j. Za to však s potěšením doznáváme, že v těchto příčinách učiněn pěkný počátek rozpravou p. prof. H. Soldata v letošní zprávě c. k. české vyšší realky pražské, a doporučujeme ji všem pp. matematikům co nejvřeleji.

Že učebnice naše by měly býti hodně přebroušeny, o tom nikdo věci znalý nepochybuje. Časem zajisté stane se náprava řádná.

Vhodného výboru spisů naší mládeži opravdu se posud nedostává. Pan spis. radí, aby žákům dávány byly knihy poopravené, neboť ani klasiků našich práce nejsou formálně ve všem všudy bez vady; důkaz toho podává p. spis. pohádkou B. Němcové »Tři zlatá péra.« kdež našel přes 40 chyb. Dříve již p. spis. podal příklad, jak upravovati knihy, vydav »Babičku« B. Němcové. Většina nesprávnosti v našich klasikách ovšem zaviněna jest povrchní redakcí a korekturou, jak již několikráte v různých časopisech bylo vyloženo.

Končí pak p. spis. předležitou rozpravu svou těmito slovy: »Mládež naše, čítajíc spisy takto upravené, zvykala by i sama správnému jazyku českému, sice chyby našich spisovatelů budou přecházeti v řeč všech budoucích pokolení a rozplozovati se dále.«

Rozepsali jsme se o předmluvě p. spisovatelově poněkud obšírněji, protože nám podává dosti dokonalý obraz nynějšího našeho jazyka porušeného a po našem zdání nejlepší poskytuje rady, jak lze porušený jazyk náš rozumně očistovati a brousiti. Všechny protesty pp. spisovatelův a učitelů jsou marny, neboť nelze rozumně poznané pravdě odporovati. Jest zajisté svatou povinností každého Čecha, by mateřštiny své co nejvíce byl bedliv a jí všech pohrom hájil. »Jazykem jedno živ jest národ; toho smrt, jeho záhuba,« praví Jos. Jungmann.

Druhá a hlavní část »Rukověti správné češtiny« obsahuje na 101 stránce tu stručné, tu obšírné výklady nejdůležitějších úkazů jazykových a opravuje chybné vazby české. Z celé řady cizích slov, jež p. spis. přesně po česku podává, poznáváme, jak znešvařen jest jazyk náš, přesvědčujeme se ale též, že jazyk náš jest bohat a cizích slov mu netřeba. V této příčině již P. Jos. Šafařík a jeho stoupenci ukázali nám, jak a pokud lze cizí slova obírat. Jak v té příčině chovají se Němci, ukázal p. spis. již na str. XXI. a n.

Z větších statí »Rukověti« zvláště pěkně podány jsou: Co, Imperativ, Infinitiv, Konkretnost našeho jazyka, Podvojnost slov souznačných, Příklad a podobnost, Podstatné jméno slovesné, Pořádek slov ve větách, Předložkové pády, Přechodníky, Sloveso české, Věty vedlejší, Výpustka, Výslovnost správná, Zápor.

Z těchto zase zvláště důležitý jsou: Konkretnost našeho jazyka, Předložkové pády, Sloveso české a Výslovnost správná.

Že veškerý výklady podány jsou přesně a srozumitelně, jest dostatečnou zárukou p. spisovatel sám. Ač ne všechny návrhy jsou venkoncem šťastny a potřebny, přece upravovati nebo přičiňovati ze svého nikterak se neosmělíme; oznamujeme pouze a doporučujeme »Rukověť« tuto všem dobrým Čechům k bedlivému studiu. Doufáme, že přinese ovoce dobré.

Na konec nemůžeme pominouti mlčením smutný tento úkaz, že p. spisovatel — známý svou skromností a objektivností — musí zavírat předmluvu svou takto: »Přes tento protest a uvedené nahoře protesty našich spisovatelů proti českým brusům vůbec odhodlal

a opovážil jsem se přece vydati na světlo tuto »Rukověť správné češtiny.« Za nynějších poměrů našich úkaz tím smutnější, čím více u nás se němčí a poněmčuje. Němci mají celou literaturu brusičskou, a časopisectvo německé chová se k brusičům velmi uctivě. (Viz str. XX. a XXI. naší »Rukověti.«) Doufejme, že podaří se vytrvalosti pp. brusičů všechny tyto předsudky zapuditi, a že bohdá nastanou časy lepší. Jsme přesvědčeni, že »Rukověť« bude příznivě přijata každým upřímným vlastencem, a prosíme p. spis., by nás po svém slibu co nejdříve oblažil vydáním novým, hodně rozmnoženým. Pan nakladatel postará se již o bedlivější tisk a zvláště mírnější cenu!

V. Plánský.

Sektáři na Rusi. Napsal *Jaromír Hrubý*. „Matice lidu“ (red. Pr. Sobotka) r. XXV. č. 4. V Praze 1891. Str. 197.

Práce p. *Jar. Hrubého* byla původně otištěna v »Osvětě« 1883, nyní pak přijata do »Matice lidu,« kamž rázem svým nejméně se hodí. Spisovatel líčí vznik ruského rozkolu a dějiny jeho až do r. 1883., přihlížeje téměř výhradně ke stránce historické, kdežto stránku dogmatickou nechává více stranou, a to na prospěch díla svého. Kde se dotkl jen dogmatiky, zvláště katolické, prozrazuje hned neznalost základních článkův. Tak uváděje pod čarou kratičce rozdíl mezi dogmatikou pravoslavnou a katolickou, dí, že pravoslaví »zavrhují víru v odpustky a vymyšlený k vůli nim očištec« (174), což patrně je frase, kterou spisovatel beze všeho rozmýšlení vypsal z nějaké ruské knihy. Podobně asi má se věc, když na str. 85. se píše: »Bezpopovština založena jest na myšlence demokratické, jako křesťanství ve svých počátcích vůbec,« čehož ovšem vyvracení ani netřeba.

Předností knihy jest jasné vyličení rozvoje rozkolu ruského, o němž ovšem vědí více méně jen vzdělání lidé: »devět desetin samých rozkolníků nemají náležitého ponětí o tom, co je rozkol.« Nevzdělanost, lenost, opilství, hrabivost a pohoršlivý život duchovenstva ruského byly příčinou, že Nikon vystoupil proti zlořádům těm, ale duchovenstvem vyhlášen za antikrista, lid stržen k odboji proti patriarchovi i carovi. A tak se stalo, že mnohé ze sekt došly k anarchii, lupičství, tuláctví, zavrhlý všechny svátosti, žily bez rodiny, nemajíce spořádaného manželství, zabíjely novorozená pacholata a přijímaly srdce a krev jejich místo Eucharistie, dopouštěly se ve svém »šíleném fanatismu i takých nelidských, hnusných mrzkostí, jež by každý bez odporu odkázal do říše báchek.« Tak hluboce klesly sekty pravoslavné ve »službě boží,« že nebylo mrzkosti, které by se nebyl dopustil tento paskvil na náboženství a lidskost v podobě sekty chlystovské a skopecské.

Autor podává prostě fakta, šíře a hlouběji jich nerozbiraje; proto prostý lid, který nemá tolik soudnosti a potřebných vědomostí, aby sám učinil si úsudek o věcech těch, prospěchu z četby takové by neměl. Soudný však čtenář mnoho může si vybrati z knihy, psané lehce a poutavě.

A. V.

Dante Alighieri: Božská komedie. Rozměrem originalu přeložil *Jaroslav Vrchlický*. Díl III. „Ráj.“ (Č. d.)

Zpěv VIII. Vystupují do třetího nebe, do Venuše, kdež jsou duše těch, kteří za živa náchylní byli ku lásce smyslné, a pějí slavné hosanna; jeden z nich (Karel Martell, král Apulie) Danteovi praví: my se tu pohybujeme v kruhu s knížaty nebes (třetím kůrem andělským, neboť devaterým nebem pohyblivým pohybuje devatero kůrův andělských), a jsme tak plny lásky (k Bohu i lidem), že nebude nám méně příjemno, zastavíme-li k vůli tobě trochu náš rej:

37. Chcem k vůli tobě odpočinout chvíli,
tak v srdcích našich láska k tobě kvete;

Karel Martell mluví pak o rozdílné povaze bratra svého, a vysvětluje, jak dobrý otec někdy mívá syna nezdárného.

Zpěv IX. Pak rozmlouvá s Dantem Cunizza římská, sestra tyrana Ezzelina, předpovídajíc mu nehody nastávající některým krajinám italským, pak Folchetto z Marseillu, jenž mu praví, že Rahab vedle stojící byla první vyvedena do nebes, když Kristus Pán do předpekli sestoupil, protože ve svém domě v Jerichu ukryla vyzvědače Josuovy, a takto přispěla k tomu, že Židé vešli do země zaslíbené; dále vytýká, že nynější kněží neobírají se evangeliem a spisy sv. Otců, by nebe dosáhli, nýbrž že studují raději dekretaly, z nichž jim zisk pozemský kyne.

Zpěv X. Dante vyzývá čtenáře, by vzhůru povznesl mysl své a pozoroval, jak uměle a velehně Bůh vesmír stvořil: pozíraje na Syna svého Láskou, již jeden i druhý (Otec i Syn) od věčnosti v dýchá, prvá a nevýslovná Síla (Otec) vše, co rozumu a zraku se naskýtá, s takovým ladem učinila, že pozorovatel nemůže neradovati se z toho (t. j. Bůh Otec spolu se Synem a Duchem sv., jenž od obou pochází, stvořil vše viditelné i neviditelné v pořádku velmi podivuhodném):

1. S tou láskou, v níž mu od věčnosti rovna
ku svému v touze pozíraje synu,
ta první Síla svatá, nevýslovná,
Vše stvořila, co v duchu tvého klínu,
co před zrakem se točí s takým ladem,
že nítí ples v nás při každém svém činu.

Dále praví, že octnul se s Beatricí ve Slunci, ve čtvrtém nebi, aniž věděl jak; v tomto nebi jsou učení bohoslovci a filosofové; dvanácte duchů zářících jej v kruhu obstoupnou, a jeden mu praví, že jest Tomáš z Aquina z rodiny dominikanské, v níž dobře jde k duhu tomu, kdo neblouzní (velkých zásluh sobě může získati, zachovává-li řeholi dobře), a oznamuje mu jména soudruhů, jež jsou: Albert Vel., Gratian, Petr Lombard, král Šalomoun, v jehož mysl bylo tolik moudrosti, že pravdou-li pravda (jestli pravdivé Písmo sv.), nepovstal druhý, jenž by byl tolik viděl (věděl):

112. V něm vzácné světlo moudrosti, v něm skvělý
byl složen poklad, k jehož nazírání
se nevznes žádný, pravda pravdou je-li;

tedy tak byl moudrý, že mu nikdo nerozuměl! Pak Diviš Areopagita, Pavel Orosius, Severinus Boethius, jehožto duše tuto se raduje, zříc vše dobro (Boha), a jenž ukazuje (ve svých spisech) marnost světa tomu, kdo dobře ho poslouchá:

124. Tam, zříc vše dobro, pije rajské vláhy
 zdroj duše, světa klam a světa bludy,
 jenž zjeví, jdou-li k tomu cíli snahy;

dále Isidor, Beda, Richard Victorin a Suger, učitel filosofie v Paříži, jenž našel pravdy závistné (které mu závist a zášť způsobily):

137. ... a mnohá
 jím pravda těžká zjevila se nahá.

Zpěv XI. Dante volá: ó šilená péče smrtelníků, jak nedostatečné (málo mocné) jsou tvé syllogismy (úsudky a důkazy), jež působí, že dolů letíte (že milujete věci pozemské, neboť vás nemohu vzhůru povznést):

2. jak bludné jsou tvé syllogismy,
 jenž křídla tvých povzlet dolů řídí!

tak že ten hledá časný prospěch v právu, onen v lékařství, onen v kněžství, a onen plete se v obchody světské atd., kdežto jen tomu kyne blaho ráje, kdo prost jest všeho toho! — Sv. Tomáš pak praví jemu: jako dívá se v světlo věčné (Boha) paprskem jeho se rozzihám, tak i tvé myšlenky v tom světle poznávám:

19. Jak zažihám své světlo lásky živé
 tím, v světlo věčné že zřím bez ustání,
 znám každé hnutí tvoji mysli snivé;

poznávám, že chceš, abych lépe ti vyložil, co dříve jsem pravil o sobě: já jsem z rodiny sv. Dominika, kde dobře se člověku daří, a o Šalomounovi: nepovstal druhý, jenž by tolik věděl; — aby vysvětlil prvé, chváli napřed prozřetelnost Boží, jež církvi dala dvě knížat: jeden byl v lásce jako seraf (sv. František), druhý moudrostí svou byl odlesk cherubínův (sv. Dominik); a praví: to učinila ta prozřetelnost, jež řídí svět onou úradou, o níž každý rozum stvořený spíše pobloudí, než ji vystihne:

28. Ta prozřetelnost, která v souzvuk ladný
 svět s radou řídí, kterou pochopiti
 jest každý rozum v lásce příliš chladný;

sv. František zamiloval sobě chudobu, jižto všickni tenkrát opovrhovali, sháníce se po bohatství, a bratrům svým v dědictví ji odkázal; totéž učinil sv. Dominik, a protož nahlédneš, že ten, kdo zachovává jeho předpisy, získá sobě (ne bohatství a slávy na zemi, nýbrž) hojné zásluhy v nebi.

Zpěv XII. K prvému kruhu dvanácti blažených přistupuje týmž způsobem jiných dvanácte duchů, z nichž jeden, sv. Bonaventura (ze řádu františk.), rozmlouvá s Dantem, velebí sv. Dominika, jako dříve sv. Tomáš (ze řádu dominik.) chválil sv. Františka; praví, že záhy stal se sv. Dominik velkým mistrem:

85. Tak záhy učenosti strhal hráze,

toť by ji byl zničil aneb alespoň poškodil! — Sv. Bonaventura pak udává jména svých druhů.

Zpěv XIII. Dante popisuje, jak těchto 24 duchů blažených slavný rej kolem něho provádělo, a neopěvovali při tom Bakcha ni Apollona (Paeon), nýbrž tři osoby v jedné přirozenosti (Nejsv. Trojici), a tuto (přirozenost božskou) a lidskou v jedné osobě (vtělené Slovo Boží):

25. Na místo Baccha neb Apolla pění
 tří osob božská bytost tady zněla,
 jež s lidskou bytostí se v jedno mění;

to by mohl někdo také takto srozumívati, že tu nepěl Bakchus ni Apollon, nýbrž božská bytost tří osob; bytnost (essentia) či přirozenost (natura) může se spojit s druhou v jednu bytost (ens), ale nemožno, by bytost s bytostí se v jedno spojila!

Na to se duchové zastavili a umkli; mlčení svorných duchů pak přerušeno bylo onim světlem (sv. Tomášem), jež mi dříve o chudém Božím (o sv. Františku) vypravovalo:

31. Jich mlčení (je svorná zář v rej pletla),
 to světlo přerušilo, jehož zvěstí
 báj o chudáku božím ke mně sletla;

sv. Tomáš mu vysvětluje druhou pochybnost, že totiž nad Šalomouna nebylo moudřejšího, kdežto v hrud' Adama i Krista Pána od té síly (Boha), jež oba stvořila, bylo tolik světla (vědomosti) vlito, kolik přirozenost lidská vůbec pojmuti může:

43. Že světla byla taká spousta hnána,
 co přírodě je lidské dovoleno,
 tou silou oběma jež k žití dána;

síla, jež »dána jest k žití,« jest v člověku, t. duše jeho, a vlila-li tato síla Adamovi a Kristu Pánu »spoustu« světla, pak měli oba vědomost sami ze sebe, kdežto original praví, že Bůh jim vlil tu moudrost!

Sv. Tomáš praví, že obojí dobře se shoduje: i že král Šalomoun byl nejmoudřejší, i že v Adamovi a Kristu Pánu byla největší moudrost; neboť i to, co neumírá, i to, co zemřítí může (smrtelné i nesmrtelné), jest jen odlesk oné idey, již Pán náš (Bůh Otec) svou láskou (Duchem sv.) plodí (odlesk Syna Božího):

52. Co mře i co se nesmrtelné rodí,
 jak odlesk myšlenky té zříš se chvěti,
 již pouze z lásky nebeský pán plodí;

protož ono světlo, jež pochází ze světla (Syn z Otce — lumen de lumine, symb. Nic.), tak, že od něho se neodděluje (Syn jest v Otci a Otec v Synu), ani od lásky (Ducha sv.), jež třetí jest mezi nimi, své paprsky jako od zrcadla k zrcadlu odražené novým podstatám (stvořeným) sděluje, zůstávajíc v sobě jedno:

55. Neb živé světlo, ze světla jež letí,
 se od něho, věř, oddělí tak málo
 jak láska, kteráž v svazku tom je třetí.
 Vše paprsky své z dobroty jen spjalo,
 jak ve zrcadlech v nebi devaterém,
 ač věčně v sobě jedno pozůstalo;

Bůh, jenž tělo Adamovo ze země, a tělo Krista Pána z Panny sám bez druhotných příčin stvořil, učinil oba dokonale vůbec, a tudíž oba měli vědomost dokonalou vůbec. kdežto Šalomoun měl vědomost dokonalou jen poněkud (ve svém oboru), aby mohl lid souditi (III. Král. 3. 9); byl tedy nejmoudřejší král, nikoli však nejmoudřejší člověk; a na konec napomíná básníka, aby se nikdy neurychlil v úsudku o věcech, jichž dobře a cele nepojal.

Zpěv XIV. Beatrice praví duchům blaženým: jemu (Danteovi) jest třeba — ač vám to nepraví ani slovem ani myšlenkou (ač o tom sám ještě ani nemyslí) — jiné pravdě jíti na kořen (ji prozkoumati):

10. On neřekne, jaké jsou jeho chtíce,
ni myšlenkou, ač potřebou mu jesti
se uchopiti jiné pravdy klíče;

rcetež mu tedy, ostane-li toto světlo (Bůh) věčně s vámi, a po případu, že těla vaše vstanou z mrtvých, snese-li je (toto světlo) váš zrak? — Šalomoun odpovídá: pokud bude ráj trvati, potud naše láska (Bůh) nás bude odívatí touto září:

37. Jak dlouho bude trvat v rájském luhu
ples éarovný, tak láska naše živá
se bude v takou šatit zárnou duhu;

jejižto lesk se řídí dle lásky (naši k Bohu), a tato dle vidění Boha (t. j. čím více kdo Boha v bytnosti vidí, tím více ho miluje a tím jasnější jest záře jeho), a toto se řídí dle toho, kolik milost zmocnila mohutnosti člověka:

40. Lesk její z lásky záře sílu mívá,
a láska z patření, to rozmáhá se
co milosti nad zásluhu v ně splývá;

až oblečeme opět těla oslavená a svatá, bude naše osoba milejší (Bohu i nám), protože bude celistvá (neboť ani tělo samo ani duše sama není osoba, nýbrž obojí podstatně spojené):

43. Až slavně v svatém octneme se mase,
pak naše bytost, jak je na se vloží,
se zastkví dokonalá v celé kráse;

protož i zvětšeno bude ono světlo (lumen glorie), jež nás zmocňuje, bychom Boha viděti mohli; takové světlo nás neunaví, protože ústroje tělesné budou dosti sesíleny ku všemu, co nás blažiti bude:

59. neb silní budou nástrojové těla,
co snesou všecko, nebude nám steskem.

Ukáží se pak jiní duchové blažení, a na to Dante vystupuje s Beatricí do pátého nebe, do Marta, v němž jsou duše těch, kteří krev svou za víru vycedili.

Zpěv XV. Duše tyto jsou rozestaveny na způsob kříže, praporu mučnictví a vítězství; z pravé strany Danteovy vystoupí jeho praděd, Cacciaguida, chválí dobré mravy své doby a vypravuje, jak v druhé výpravě křížácké dal život svůj za osvobození hrobu Božího z rukou nevěřících.

Zpěv XVI. Cacciaguida vypravuje dále o tom, co sběhlo se tehdaž ve Florencii, otčině své, a kárá nynější mrav obyvatelů.

Zpěv XVII. Cacciaguida oznamuje Danteovi na jeho žádost, že bude pronásledován, a hlas lidu obyčejně říká, že ten jest viněn, kdo trpí, ale pomsta vydá svědectví Pravdivému (Bohu), jenž ji rozdává:

52. A vinným trpícího lidská slova
vždy shledají, však boží pomsty chvilé,
by pravdu zjevila, své tresty chová;

že bude z vlasti jako vinník vyobcován, a že zakusí, jak trpce chutná cizí chléb, a jak bolestno jest choditi po cizích schodech (bydleti v cizím domě); pak jej vybízí, aby upřímně vše vyprávěl, co tuto viděl a slyšel, aniž by se bál těch, jichž se tímto vypravováním dotkne.

Zpěv XVIII. Ukazuje mu jiných sedm duchů, kteří bojovali za věc svatou; pak vystupuje Dante do šestého nebe, do Jupitera, kdež spatřil duše knížat spravedlivých (Josua, Judu Macchabejského, Karla V., Orlanda atd.), které tak se sestoupily, že tvořily písmeny, z nichž se skládala věta: *diligite justitiam, qui judicatis terram* (Moudr. 1, 1.); pak vrátivše se na svá dřívější místa, utvořily podobu orla (znak to římského císařství).

Zpěv XIX. Duchové tito mluví v čísle jednotném, jakoby jedna byla osoba, a pravi: protože jsem byl spravedlivý a milosrdný (nejhlavnější dvě vlastnosti panovníkovy), jsem povýšen v tuto slávu, jež touhou se nedá převýšiti (t. jest tak veliká, že ani zatloužiti po větší není možno):

13. ... Ctné že bylo moje žití
a spravedlivé, přišel jsem v tu slávu,
jž poubým přáním nelze vydobyti.

Dante je prosí: ukončete můj půst, jenž dlouho mne v hladu udržuje, protože tam na zemi pokrmu nenalézám (ukojte dávnou touhu mou, které jsem na zemi ukojiti nemohl):

26. Ó vyplňte mi, po čem srdce státně,
to prázdno, jenž mne dlouho trápí hlad,
proč nenašel jsem chleba v světa lůně!

neboť dobře vim, zřejmě-li jako v zrcadle spravedlnost Boží v jiné říši nebes, že vaše (říše) ji nepoznává pod závojem (poznávají-li ostatní duchové blažení dobře spravedlnost Boží, poznávajíte ji zajisté i vy, kteří jste zde pro spravedlnost):

29. Víím dobře, božská Spravedlnost tady
že jiné říše zrcadly si dělá,
přec vás nevidí šlárem, když zří všady;

original pravi: vy poznáváte spravedlnost Boží, překlad však říká: spravedlnost poznává vás!

Pochybnost Danteova jest tato: jak může Bůh pro nevěru zatratiti člověka, jenž o Kristu Pánu ničeho neslyšel, a jinak žil bez úhony? — Orel odpovídá: ten, jenž světu meze dal, a v něm uspořádal mnoho věcí nám neznámých i známých, nemohl síly své tak vtisknouti ve vesmír, aby slovo jeho (slovo vnitřné = pojem) nezůstalo nekonečně nedostíženo (ve vesmíru není obražen a vyčerpán celý um Boží):

44. Tak vyslovit své síly nemoh nával
ve vesmíru, by nezůstala děle
v nadbytku, zvěst tvůrčí, kterou dával;

tvor jest tudíž konečný a omezený, a protož ani zrak náš (lidská mys!), jenž jest jakýsi paprsek mysli oné, jež vyplňuje všechny věci (mysli Boží), přirozenosti svou není tak mocen, aby poznal původ svůj (Boha) úplně, nýbrž jen zjevem (z věci stvořených) daleko slabším (poznává sice Boha z věci stvořených, ale poznává též, že Bůh jest daleko větší a dokonalejší než tyto):

52.

Tak naše patření, jež tady sálá,
můž toho ducha jeden výprysk býti,
kterého plnit vše jest péče stálá.
Dle naší bytosti přec tak nesvítí,
by skutečnosti dálnou za hranicí
svůj vzdálenější vznik nemohlo zřítí;

protož vaše poznání Boha z věci stvořených zrovna tak (málo) vystihne spravedlnost jeho, jak oko vaše postřehne duo mořské ve hlubinách; proto jest spravedlnost Boží daleko větší, než jak vy ji poznáváte, a tudíž na tvoji pochybnost, může-li Bůh zavrhnouti toho, jenž bez viny své nepřišel ku poznání Krista Pána, odpovídám: ty kdo jsi, že chceš zasednouti na stoličce, abys zrakem na píď dosahujícím soudil věci tisíce mil vzdálené? (»ó člověče, ty kdo jsi, že odmlouváš Bohu?« Řím. 9, 20); dosti měj na tom, že, jak písmo dosvědčuje, Bůh spravedliv jest; — vůle první (Bůh), jež sama sebou jest dobrá, neuchýlí se nikdy od sebe, jsouc dobro nejvyšší; protož potud jest něco spravedlivé, pokud s ní souhlasí, a žádné dobro stvořené ji k sobě netáhne, nýbrž ona zářící (dobrotou) vše dobro tvoří (Bůh nenalézá ve tvorech nějakého dobra, jež by sám byl nezpůsobil, a pro něž by tvora miloval):

86.

vždyť vůle první, jež jest dobrá v sobě,
jsouc dobro nejvyšší, se nepomate.
Jeť správné, co s ním v shodě, pravím tobě,
je k sobě bytost stvořená netáhne,
leč vzniká ono jím v paprsků zdobě;

do království Božího nevejde, než jen kdo uvěří; ale vira nepostačí, nýbrž musí též konati dobré skutky (srovn. Mat. 7, 21: »ne každý, kdo mi říká: Pane, Pane! vejde do království nebeského, ale kdo činí vůli Otce mého«); protož kárá orel zlé panovníky křesťanské oné doby (Alberta, syna Rudolfa I., Karla II., krále sicilského atd.), pravě, že na Božím soudu odsouzeni budou i od těch, kteří Krista Pána nikdy nepoznali (srovn. Mat. 8, 11: »přijdou mnozí od východu i od západu a stoliti budou... v království nebeském; synové pak království vyvržení budou do temnosti zevnitřních«):

109.

I pohan zaplatí pak těchto bloudů;

že tito nevěřící jsou zavržení, děje se z příčin nám neznámých, ale spravedlivých.

Zpěv XX. Orel vykládá Danteovi, kdo jsou ti, z nichž oko jeho jest sestaveno: David uprostřed jako zřetelnice oka, kolem něho Trajan, císař římský (viz »Očistec« X. 82), Ezecháš, král židovský, Sylvester, papež, Vilém II., král sicilský, a Rifeus, zván spravedlivý (viz Aeneis II, 426), jenž zemřel háje Troje, otčiny své; dále vykládá, jak tito dva pohané do nebe přišli, an praví: oba byli věřící, neboť

Trajan na přimluvu Řehoře Velikého (jak tehdaž se za to mělo) ožil na tak dlouho, by mohl viru přijmouti a lásku vzbuditi; Rifeus zvláštní milostí Boží byl osvícen, a uvěřil ve Spasitele budoucího, a tak tři božské etnosti způsobilý v něm totéž co křest ustanovený o tisíc let později; a dodává, že lidský rozum nikdy nepochopí předurčení Božího a věčné vůle jeho.

Zpěv XXI. Beatrice a Dante vystupují do sedmého nebe, do Saturna; tu spatřili žebřík (symbol života rozjímavého), po němž vystupovalo a sestupovalo veliké množství duchů blažených; jeden, Petr Damianský, praví Danteovi, že nikdo nevystihne, proč Bůh jedny předurčil ku slávě, druhé však nikoli; na to kárá přepych hodnostářů církevních, a praví, že sv. apoštolové Kefas (Petr) a velká nádoba Ducha sv. (Pavel, viz Skutky ap. 9, 13: „nádobou vyvolenou jest mi on“), hubeni a bosi, přijímali pokrm, jaký dostali a kde ho dostali:

127.

... Kephas, vyvolený z davu,
pak Váša ducha, oba zhublí, bosi. (P. d.) Dr. V. Šimanko.

*A. K. Lešan: Písně z práce. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 62.
Cena 30 kr.*

Poesie jest výrazem života, života mysli i srdce. Jest tedy úplně přirozeno, že realistický básník, nelétaje po oblacích, nehledaje přízraků, nýbrž líče obklopující jej skutečnost, která, procházejíc vědomím jeho, přibírá na sebe pouze pečeť duševní osobnosti básnickovy, pěje nejen v lásce, která přec jen nepatrnou část duševního života básníkovy zaujímá, nýbrž také v ostatních zjevech vnitřního i vnějšího života svého, rodinného i společenského. A poněvadž básník je člověk právě tak jako každý jiný, jenž potřebuje k sebezachování jídla i pití, které prací rukou svých zaopatřiti si musí, pochopitelné, že básník takový zapěje také o práci své, která tvoří velikou část života jeho, o jejích strastech i slastech; nevíme sice, čím jest autor sbírečky jmenovaných písní, ale mnohé z nich jsou tak přirozené, prosté, pravdivé, jakoby básník skutečně podával písně z práce své, ze svého života. Jinak však zase jsou písně ty z tak různých oborů práce, že nelze mysliti, že by to byly vesměs písně z práce jeho: jednou je to píseň samostatného kováře, který pracuje v domku svém, po druhé je to píseň strojvodiče „na železném oři,“ po třetí továrního dělníka atd. Ať jest autorem kdo jest, tolik jisto zatím, že má nadání zvláště pozorovací. Písně jeho jsou tak prosty, jako písně národní, jako prosta jest živá skutečnost sama: není v nich strojenosti, pozlátka, falešného lesku, zvláště pak, co vysoko ceníme v nynější době, kdy naši lyričtí básníci pějí o samé nudě, hnilobě a nicotě celého světa, vážíme si jasného názoru básníkovy o světě, svěžesti, živosti a upřímnosti nenuceného citu, vzdáleného všelikých pessimistických výkřikův o světě nynějším.

Upozorňujeme především na první »Píseň« a »Píseň o kladivu,« které připomínají pěkně písně *Sv. Čecha* v *Lešetínském kováři*, vynikající rovněž zpěvností a hudebností jako tyto. Z dalších

zminíme se o »Písni strojvodiče,« »Svadební,« v níž však nalézáme některé drsnosti, nelibozvuk: vůbec forma vnější není všude dosti uhlazena, ač celkem sloh jest obratný, plyný. Spojení: »večery krásné k závratí« nelze nazvatí zdařilé. Také vzletnější písně se mu daří, jak nasvědčuje »Modlitba dělníka« a »Domovu,« píseň vlastenecká. Vůbec prozrazuje básník dobrý vkus také v tom, že ví, kde potřebí výrazu prostého, kde velebného, kde rázného slova. Obrázky ze života (»Malý obrázek,« »Idylka« a j.) mohou se po bok postaviti obrázkům, jež píše *Klásterský* a jiní z mladších básníků.

Vůbec učinila na nás maličká sbírka tato pěkný dojem: taková realistická poesie jistě zalíbí se sebe většímu idealistovi. Obsah je dosti pestrý, obor básnických pomyslů dosti široký, forma dosti rozmanitá. Žádná ze 27 písní není bezcenna. A. Trzal.

Osamělou alejí. Verše ze života učitelského. Napsal *J. Vackář*. Ve Vyškově 1891. Nákl. spis. Str. 93. Cena 50 kr.

Ideální duše, jež celá se posvětila škole a dítkám, mluví k nám skoro z každé básně a svou lásku ráda by vdechla i jiným, předně kollegům učitelům, potom rodičům i dětem samým. Klidné štěstí a plné ukojení nalezne člověk v povolání učitelském spíše, než v honbě po vavřínech divadelních, přízni obecnstva a hlučné slávě světské (»Spasen«). Vždyť také při učitelství člověk celý nezištně se věruje blahu jiných, »sám vše dá a nežádá nic sobě« a

v srdci klid, mír v duši jasné — štěstí pravé kvítí

cítí dle mínění básnikova opravdu jen

ten, jenž blahu jiných slouží každou časů chvílí,
ten, jenž ukojení jiným v zraku čísti pílí,
sebe zapomenuv, skromně kráčí prostým světem. (»Štěstí.«)

Není ovšem ani život učitelský postlán samými růžemi, ba dosti bolesti a strasti mnohdy zakusiti jest vychovateli, ano, jak píše básník,

vše, co bolí, nám za úděl dáno,
nás ve práci stíhá, ve oddychu — (»Stesk vychovatelův«),

leč v takovéto chvíli posiluje ho pohled na Krista ukřižovaného, božského toho učitele celého světa, neboť v takovéto chvíli

neměl bych odvahy a neměl bych síly,
neměl bych nadšení a neměl bych vzletu
a mlád na píl cestě bludné bych kles
pod křížem béd, rudých slz, ježž Tv's nes',
kdyby obraz Tvůj zářivý, věčně milý
k jarému nepoutal mě tím žitím letu
pro dny všecky — (»U kříže božského učitele.«)

Ne tak plnou chválu, jako duchu básni, můžeme vzdáti i jejích formě, jak po stránce rytmické tak i poetické. Nejlépe povedla se čísla polovýpravná, prostě podaná: »Vnučka« a »Pan rektor«; za to některé básně, jež obsahem nehodí se do rámce této sbírky, měly odpadnouti. P. Š.

Knihovna lidu a mládeže.

Matice lidu. (Č. d.) R. II. Č. 4. (10.) „Obraz světa slovanského s hlediště politicko-národního.“ Sepsal prof. *Fr. B. K.* Sv. 2. „Stát rakouský.“ Str. 199.

Podav stručný přehled povšechného stavu Slovanstva (ve sv. 1.), přechází spisovatel specialně k jednotlivým státům, kde žijí Slované; počíná Rakouskem, následovati měly Turecko a Rusko. Po statistickém přehledu Slovanů rakouských vyličuje historický vývoj Rakouska se zvláštním zřetelem k státoprávnímu poměru koruny české a uherské, vysvětluje základní zákon rakouský, sankci totiž pragmatickou; pojednává o soustavách vládních v Rakousku, centralisaci, dualismu a federaci, zamítaje ony a háje této, a obsírně vykládá vyrovnání s Uhry v r. 1867. i věci, jež je od r. 1860. předcházely. — Sv. 2. má přednosti svazku 1. i jeho vady, ač těchto už méně pro svůj ráz po výtce historický a v politice theoretický. Co se povšechné nálady spisu týká, spisovatel s důvěrou a nadějí pohlíží do budoucnosti, jež nám spásu přinese, ovšem ne bez účinného našeho přičinění.

Č. 5. (11.) „Jiří z Poděbrad.“ Sepsal *Ferd. Schulz.* Str. 312.

Kniha poutavě sic a s velkým pathosem vlasteneckým psaná, ale srší nenávistí katolicismu a jeho zastanců doby tehdejší v Čechách. nenávistí ke kněžstvu a k papežství. Pro tuto jednostrannost nezasluguje doporučení, a to tím méně, ježto máme práce o téže době a osobě krále Jiřího z Poděbrad mnohem objektivnější.

Ročn. III. Č. 1. (13.) „Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských.“ Vydal *K. J. Erben.* Str. 258.

Kniha obsahuje celkem 90 rázovitých pohádek a pověstí všech národů jin slovanských, 21 velkornských, tolikéž maloruských, 14 slovinských, většinou bájeslovných, 13 chorvatských, 11 polských, 8 srbských a 5 bulharských. Odporučuje se sama sebou i jménem vydavatelovým.

Čís. 2. (14.) „Národové jižní Afriky.“ Podle nejnovějších pramenů vzdělal *S. B. II.* Str. 205.

Po zeměpisném úvodě v terrain jižní Afriky od mysu Dobré Naděje až po řeku Zambezi a krátkém popisu její flory a fauny, spisovatel (*Servác B. Heller*) kreslí život duševní, společenský a rodinný jednotlivých kmenův a národů, nejprve hollandských Búrů, pak Kafrův a Bečuanů, potom Hotentotův a kmenů s nimi spřízněných, konečně na severozápadě vytknuté hranice sídlících Damarův a Ovampů. — Z pramenů, kterých spisovateli poskytly cestopisy jižní Afriky do let šedesátých vydané, čerpáno vesměs se slušnou kritikou, aby pak spis neunavoval, vybrány známky a vlastnosti jednotlivých kmenů nejrázovitější a nejzajímavější a kořeněny sem tam případnou anekdotou. Slovo provázeno obrazem (31) a mapou, která však s knihou ve všem se neshoduje.

Č. 3. (15.) Bohuslava Balbína „Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště pak českého.“ Z původního spisu latinského věrně přeložil *Emanuel Tonner*. Str. LXIV a 151.

Na vyzvání přítele svého Tomáše Pešiny z Čechorodu napsal Balbín obranu českého lidu naproti útiskům vlády a v rukopise mu ji věnoval. Pro časté však a ostré narážky na nejvyššího půkrabi tehdejšího, Bernarta Bořitu z Martinic, a jiné vysoké úředníky český živel potlačující, obrana tiskem ani tehdy ani později nevyšla. Teprv Martin Pelcl r. 1775. odvážil se rukopis, v knihovně Augustinianův u sv. Václava v Praze zachovaný, vydati tiskem v jazyce původním, ale vydání to bylo zabaveno. Em. Tonner chtěje tedy dilo to, prodchnuté láskou tolikou k lidu českému a řeči jeho, přístupným učiniti čtenářstvu širokému, podal první překlad celého díla a opatřil jej životopisem Balbínovým a Tomáše Pešinovým; a ježto na rozpravě znáti četné stopy učenosti a velké sečtělosti Balbinovy, připojil hojně poznámek věcných, přejav některé z vydání Pelclova. Ovšem v těchto úvodech a poznámkách nemohl si p. spisovatel odepřít, aby někdy proti jesnitům nezabrousil, vytýkáje jim nevlastenectví a chladnost k zájmům lidu českého a, jak samo sebou se rozumí, fanatismus a chytráctví, na jehož vrub i vědymilovnost řádu včítá (!!). Tím však dílu svému, jinak záslužnému, ceny nedodal,

Co rozpravy samé se týká, dojíhá zajisté každého svým čistým, upřímným citem vlasteneckým, svou vervou a rázností, ač účinu obranného během času nemálo potratila. Závažny jsou paragrafy, kde Balbín rozmlouvá o příčinách úpadku řeči české, udávaje, proč jazyk německý v naší vlasti tak se rozmáhá, ba více vážen jest než jazyk český, s jedné strany položení Čech ve středu příboje německého a tupost i neschopnost Němců přinuciti se jazykům cizím, s druhé strany však naši cizího milovnost a vlastního nedbanlivost. Vsunuty jsou myšlenky věčně pravdivé a výstražné o dobré a spravedlivé správě země, proti zmíněnému Bernartovi z Martinic namířené, jenž zemi vyssával a lid u císaře Leopolda očerňoval. Ale slabšími jsou odstavce jednající o starobylosti, bohatosti, rozšíření a leposti jazyka slovanského, ne všech omýlů jak dějepisných tak zeměpisných prosté. Vzácným a výrazným jest cit Balbinův, jímž celou širokou rodinu slovanskou objímá. Obrana zavírá se vřelou modlitbou k svatému Václavu, aby chránil lidu českého i řeči jeho, »nedal zahynouti nám i budoucím.«

P. Š.

Romanová knihovna Světozora. Sv. XX. „Lydia.“ Novella. Napsala *Grazia Pierantonio-Manciniová*. Z vlaského přel. *Pavel Projsa*. Nakl. Fr. Šimáček. V Praze 1891. Str. 115. Cena 36 kr.

Mladá dívka, hodná Lydie, zamiluje se do ničemníka, milence provdané sestry Lydiiny, Charlotty, jejíž muž ničeho netušil. Ale Lydie zvěděvši o poměru Armanda k Charlottě, vzdá se ruky jeho, nemohouc si vážití toho, který stal se lásky její nehoden. Po smrti Charlottině, jež očernila Lydiu u muže svého, vezme Lydie, jež zatím

byla se stala chotí poctivého advokáta, vinu sestřinu na sebe, schová listy, které svědčely proti Charlottě před švakrem. Ten to ji teď pomlouvá u advokata, který podezřívá od té doby choť svoji, ač k podezření žádné příčiny nemá. Věc se konečně vysvětlí, švagr zvi všecko o Charlottě, a mladí manželé — advokát s Lydií — od té doby žijí šťastně.

Jaká jest myšlenka, jaký smysl vypravování toho? Snad aby muž nepodezříval bez podstatných důkazů choť z náklonnosti k dřívějšímu milencovi? Těžko hádati. V lyrickém vypravování tom je tolik různých názorů, tolik narážek, že těžko si něco z toho vybrati. Jen jedné vážné věci dočetli jsme se o manželstvích italských. Autorka ústy jedné z jednajících osob pravi: »Ve Francii bývá odměňována etnost různých. — Pro Itálii navrhla bych, aby ti manželé, kteří po jistou řadu let zůstali si věrni a za šťastné uznáni, byli věnčeni na Kapitolu!..«

Vůbec celá novella nemá té ceny, aby se o ní vážněji mluvilo. Nač tedy takové věci překládati? A. V.

Č a s o p i s y.

Londýnské „Athenaenm“ o písemnictví kontinentálním za dobu od července r. 1890. do července r. 1891. (Č. d.)

Dansko. Celková bilance zní: prací nováčků poskrovnu a nepatrný, za to starší vydali hojnost děl a výborných. Na místě prvním uvádíme *Holgera Drachmana* Jeho roman „Forskrevet“ (Zapsaný) zasluhuje pozornosti z několika příčin. Po prvé podává výtečné vyličení autorova „já“; po druhé překypuje duchaplnými, ač často strolými úsudky o směru a rázu smýšlení lidu danského. A po třetí obsahuje mnoho obrázkův oslňující krásy a průzračnosti. Kromě toho vydal Drachman ještě jednu knihu „Tarvis: Povídky z korutanských Alp.“ — *H. Pontoppidanovy* „Kröniker“ a *Niels Müllerovy* „Haendelser“ jsou krátké povídky, které dávají nahlédnouti do duševního života lidského. — Dále uvádíme „Vojáky“ anonymního spisovatele. (Cf. loňský r.) — *S. Schaudorpha* vydal dva svazky povídek. — Kdežto *O. Madsena* sbírka povídek jest krokem ku předu, klesl *J. Jørgensen* svou novellou „Cizinec“ značně pod stupeň, na kterém stál. Mnoho jiných ještě spisovatelů vydalo nové novelly, ale žádná z nich nevyniká ničím zvláštním. — Z básníků mladých *O. Madsen* prozrazuje největší nadání („Divoké víno“). — Pí. *E. Padové* nové dvě veselohry „Výstraha“ a „Stříbrná svatba“ vynikají vtípem i skladbou. — *G. Esmanuova* veselohra „Na venkově“ měla pěkný úspěch, třeba děje téměř žádného nemá; dopomohlo jí k tomu několik věrně zachycených typů venkovských. Z ostatních dramatických spisovatelů nepodal žádný nic pozoruhodnějšího. — Historičtí spisovatelé až na jednoho věnovali pozornost svou Dansku a Norsku. Jmenujeme tu prof. *E. Holma* „Dansko-Norsko 1720—1730.“ — Starý dějepisec *P. Barford* začal vydávati „Dějiny Danska 1536—1670.“ — Obsažná literatura o poslední válce danske rozmnožena o dvě knihy: „Fara v Smdevedu (Šlesvik) za války r. 1864.“ od *N. L. Pøjllberga* a „Vrchní lékař“ od bezjmenného spis. — Četné jsou také příspěvky biografické. *Chr. Blangstrup* v „Kristián VII. a Karolina Mathilda“ vyznamenává se živým slohem a jemným

porozuměním povah obou nešťastných manželův. — O životě Kristiána IV. jedná populárně psaná kniha, *Lüsberg-Beeríngem* začatá a *A. Larsenem* dokončená. — Autobiografii danského důstojníka a dvořenína XVII. století, Jörgen Bielkea, vydal *J. A. Fredericiá*: životopis námořního reka Tordenskjolda napsal *P. Ancher*. — Z ostatních vytýkáme ještě: *J. Michaelsen* ve spise „Moji rovesníci“ sobí si prvost myšlenky o internacionálním poštovním spojení. Mladý, ale známý novellista *H. Bang* vypravuje upřímně ve svých „Deseti letech“ své zkušenosti jako spisovatel, žurnalista a nešťastný herec. — Z literární historie stůžž zde *G. Brandesovo* „Mladé Německo“ (Heine, Böine, Gutzkov a jich rovesníci), *K. Madsenovo* „Německé malířství“ jest obohacením chudičkého písemnictví uměm. Uvádíme ještě *Fr. Rönningova* díla „Doba racionalismu v Dansku“, sv. 2.: „Ewald a Wessel.“ *J. Stefannsson* napsal „R. Browning“ a *K. Gjellerup* „R. Wagner a jeho Nibelungenring.“ — Z cestopisův uvádíme dokončení *Irgens-Berghova* díla „Putování ve čtyřech dílech světových“, potom „Výlet do Norska“ od *Kr. Arentzena*, a poněkud povrchní „Dva danští cestovatelé na Congu“ od kapitána *Martoniho* a *Schönberga*. — Na poli filosofie nejdůležitější publikací jest spis prof. *H. Höffdinga* „Ethické bádání.“ — *C. N. Starcke* uveřejnil pojednání o „Skepticismu“ a začátečník *E. Larsen* monografii „Hobbesova filosofie.“ — Výsledky kritického bádání biblického populárním způsobem podává *Henníng Jensen* ve spisech „Dětství a mládí Ježíšovo“ a „Ježíš v Galileji.“

Francie. Poněvadž „Illídka lit.“ na jiném místě přináší referaty o krásném písemnictví francouzském, přestaneme tu jenom na vytčení vědeckých děl a jiných prací, o nichž v časopise tomto řeči nebylo. Pověstný *Er. Renan* vydal 3. svazek „Histoire d'Israel“, zahrnující dobu prorokův a babylonského zajetí. Jak Renan pohlíží na dějiny národa židovského, jest s dostatek známo. — *Taine*, jenž se podjal ve své publikaci „Origines de la France Cont.“ obrovské práce historicko-filosofické, jíž se snaží dokázati, že Francouzi nadále žijí pod mocí (régime) administrativního ustanovení despotismem Napoleonovým zahájených, podává v novém svazku podobiznu toho „strůjce a budovatele moderní Francie.“ — *Ernest Lavisse* pokračoval u vydávání své pozoruhodné studie o původu nynějšího Německa. Poslední svazek pojednává o mládí Bedřicha Velkého. — *G. Cavaignac* ve své knize srovnává vniterný vývoj Pruska s vývojem Francie za revoluce. — *Théodore Reinach* podává ve své studii „Mithridate Eupator“ živý obraz krále pontského, jenž se směle rovnati může svému vítězi Pompejovi, ba i Hannibalovi. — Drama *V. Sardouovo* „Thermidor“ zavdalo podnět k četným publikacím o revoluci. — Vytýkáme *E. Hamelovu* studii o sličné paní Tallienové, kterou odsuzuje, kdežto *Charles Nauroy* poněkud lidštěji o ní soudí ve své studii „Les Révolutionnaires.“ Týž spisovatel podal nejen historii „krásné Terezie“, nýbrž vypsals také osudy jejich dětí a vnuků, z nichžto jeden jest švakrem p. Lessepsa. — *H. Weichinger* uveřejnil pod názvem „Le Roman de Dumouriez“ zajímavou sbírku studií o revoluci. V první (od níž název knihy) vypravuje historii lásky Dumourieza k sličné bar. d'Angel. V jiné studii vylíčil postavu a povahu Adama Luxa, osoby z revoluční doby náramně zajímavé. — *Gen. Thoumas* napsal životopis reka montebelloského, maršálka Lannes, čteme v něm však též zajímavé zprávy o jiných maršálech z doby císařství. — *Comte d'Hérisson* obral si za předmět

studia svého některé události ze současné historie, zvláště ty, jež halí mysterium. Jen že jeho „*Roman du Prince Impérial*“ psán jest více jako Dumasovi „*Tři mušketýři*“ nežli vědecky a pravdivě. Téhož spisovatele „*La Chasse à l'Homme*“ líčí zas až příliš věrně boje v Alžírsku s Abd-el-Kaderem, až do jeho zajetí. — Zajímavou studií ku poznání povahy francouzského obyvatelstva jest dílo „*Politické karikatury ve Francii za války (totiž r. 1870.), obléhání a komuny.*“ Spisovatel, kterýž se podepsal *J. Berleux*, jest radním pařížským. — Ještě mnoho jiných měli bychom vyjmenovati, ale přestaneme na těchto. — Čestné zmínky zaslужuje hnutí, které se jeví u vydávání memoirův a žurnálů vynikajících osob. Vévoda *Broglie* vydal memoiry prince Talleyranda, ale neposkytly mnoho světla. O Talleyrandově poslání v Anglii pojednal *George Pallain*. — *Edmond de Goncourt* vydal tiskem onu část svého denníku, který zavírá v sobě leta 1870. a 1871. Povyku nadělal svazek ten mnoho. Jsou v něm pěkné věci, na př. „*Rentrée Verte*“ a „*La Symphonie à Green*“, ale celkem nelze schvalovati ani následovati způsobu psaní jeho. — *P. Stryenski* vydal z pozůstalých rukopisů Stendhalových „*Journal Intime*“, zahrnující v sobě dobu života jeho v letech 1801.—1814. Týž spisovatel vydal autobiografii Beyleovu z doby konsultu jeho v *Città Vecchia* „*La Vie de Henri Brulard*.“ — *A. Guillois* vydal s nadpisem „*Pendant la Terreur*“ zajímavou korespondenci básníka Rouchera. — *Paul Prat* opět dopisy mezi Chevalierem de Bouffleurs a hraběnkou Sabranskou. — Z kusých fragmentů pikantních memoirův o „*stycích*“ Ludvika XV. s vévodkyní Chateaurouxskou jež nalezl a znova vydal *Eug. Asse*, dovidáme se, že pí. de Brancas byla z nejzajímavějších figurek ženských XVIII. století. Příspěvkem velmi cenným ku poznání mravův a obyčejů první doby XVIII. století jsou téhož spisovatele „*Anecdotes sur le Maréchal de Richelieu*.“ Na tom rovněž přestáváme. — Z politických studií jmenujeme „*La Politique Fr. en Tunisie*“, již se snaží autor *P. H. X.* ospravedlniti administrativní system francouzský tam zavedený. — *A. Lebon* věnoval studiu zákonodárství v Německu „*Études sur l'Allemagne Politique*.“ — Jmenujeme ještě „*Liberté de Conscience*“ od *L. Marilliera*. — Z cestopisů vytýkáme pro nás zajímavé, na př. „*Autour des Balkans*“ od *V. Cambona*, „*Russes et Slaves*“ od *L. Légera*. — Z literárních studií přede vším jmenujeme *L. Gonzeu* „*L'Art Gothique*“; potom posmrtné dílo *Darmesteterovo* „*Histor. slovník jazyka francouzského*.“ — Pěkná jest sbírka *Er. Legouvéových* článkův o výchově dívek „*Une Élève de 16 ans*.“ — *G. Compayré* vydal samostatně své „*Études sur l'Enseignement*“, původně uveřejňované v časopise „*La République fr.*“ — *P. Eudel* napsal poutavou studii o Champfleury. — *Ed. Picard* napsal „*Essai sur la Philosophie Bouddhique*.“ — Pozornosti zaslужuje práce *Dra. Chatelaina* „*La Folie de J. J. Rousseau*.“ A mnoho jiných.

Německo. Netřeba ani výslovně podotýkati, že krásné písemnictví v Německu (novelly a dramatické práce) vyznačuje se realistickým pojetím. Z dramatických děl uvádíme předem *Wildenbruchovu* „*Haubenlerche*.“ Hrdinka, dělnická dívka, milována jest od továrníka, jenž jest dobrý člověk a přítel dělnictva svého, ale ve svém optimismu náramně krátkozraký; dívku tu však miluje také bratr továrníkův, nesvědomitý člověk a sobecký (dozorce) mistr tovární, jenž ve svém pessimismu jest náramně bystrozraký. Ale dívka nemiluje žádného z těch „pánů“, nýbrž „dělníka“ Pavla. Továrník chce ji

pojati za ženu, bratr jeho — svěsti ji. Přijme nabídku onoho k vůli staré, slabé matce své, potom však zruší dané slovo a pokouší se z domu prehnouti. Aby svůj úmysl snadněji provéstí mohla, svěří se bratrovi továrníkovi: dovolí mu vstoupiti do svého pokoje, a když ničema v sceně, která překračuje nejkrajnější meze dovolitelného a přípustitelného na jevišti, snaží se ji svěsti, nezbyvá jí nic jiného, nežli volati na pomoc. Vše přijde na jevo. Hrdinka uhájí své nevinnosti a dobude milence; ctihodný továrník oškrabe kolečka; a dojem celého kusu? Žalostný. Oproti sociální otázce jest sebe lidštější idealismus — bezmocný. Kdo by se divil, že s takovými zkušenostmi nejeví továrníci veliké zvláštní lidumilnosti k dělnictvu.

Ludwig Fulda napsal kus „Verlorenes Paradies“, který však přes výtečné zauzlení jest slabý co do provedení. Přetřásá porušenou jednotu a shodu mezi dělnictvem a chleboďárcem. Charakteristickým zjevem vůbec pro nynější názory jest nauka Zolova a Ibsenova o „dědičnosti.“ Dle nauky té, kdo se narodil, ať užijí našeho úsloví, na nešťastné planetě, nemá naděje v zachránění. Vším právem dle nauky té zavrhuji někteří dramatičtí spisovatelé slovo „drama“, označující kusy své slovem „katastrofa.“ Tak aspoň pojmenoval *G. Hauptmann* svůj kus „Friedensfest“; vyhýbají se také slovu „akt“, za to zabíhají až do titérností, vytýkajíce nejenom místní poměry, nýbrž také popisující osoby, jich věk, barvu vlasův atd. Nejohratnější spisovatel školy té, *H. Sudermann*, obral si za předmět svého kusu „Ehre“ různé pojmy o cti. V kuse hrá důležitou roli „deus ex machina“, který zachraňuje od všecobecného ztroskotání párek milujících: ctnostnou dceru bohaté rodiny a velkodušně a šlechtně smýšlejícího syna chudé rodiny. Téhož spisovatele „Sodom's Ende“ má za účel ukázati nevyhnutelný duševní úpadek výlučné třídy společenské, oslabené smyslnou požívatostí a koketováním se vzdělaností. Obsahu podávati nebudeme, uvádíme jen úsudek Zimmermannův, jenž dí: „Kdyby Aristoteles pravdy neměl a kdyby pojem „hrůzný“ a „tragický“ byly pojmy totožnými, potom by snad „Sodom's Ende“ bylo tragedií... Společnost taková, jakou tu spisovatel divákům vylíčil, kdyby skutečně existovala, sama od sebe by se musila rozpadnouti co nejdříve.“ O *Hauptmannově* výše uvedeném kusu dí týž referent, že „materialistická snaha nahraditi psychologii — fysiologií ocitá se v nebezpečí, že co neviděti bude na jevišti divákům místo děje předváděti výjevy nemocenské.“ Totéž platí o *Hauptmannově* kusu „Einsame Menschen.“ Hrdina, studující filosofii, nemůže v celém svém okolí, — jež se skládá ze samých hodných lidí, — ani vlastní ženy nevyjímajíc, porozumění a pochopení svých aspirací nalézti. Zbožní rodiče pokládají ho za nevěrce, protože do kostela nechodí a pastorova kázání za bláznovství prohlašuje. Radikální však přítel jeho nadává mu opět zpátečníků, protože se, ženě k vůli, v kostele dal sezdati a své dítě pokřtiti. Tak se cítí opuštěna, až náhoda přivede do domu jeho ruskou studentku, která rovněž práhnouc po pravdě vědecké cítí se osamělou uprostřed svých. Ti dva „samotáři“ zamilují se do sebe; žena „samotářova“ opustí dům jeho, muž pak utopí se v blízkém rybníce. Toť přece případ pathologický, ale ne — psychologický! — *Richard Voss* napsal kus „Schuldig.“ Muž, který byl nevině odsouzen, jest po 20 letech propuštěn na svobodu, ana nevina jeho vyjde na jevo. V žaláři však zničeny jsou všechny něžné city jeho. Žena jeho zatím z nouze stane se kuběnou druhého, ze syna jeho stane se lump, a dcera

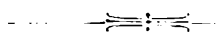
jenjen propadnouti hanbě. Nepoznán, jak Enoch Arden, jde se potěšit pohledem na svou rodinu, ale Enoch Arden spatřil svou ženu a děti šťastny, i vzdálil se, aby štěstí jejich nepokálel; ale náš odsouzenec najde své nešťastny, a když vidí, že se ženou jeho, kterou posud miluje, milenec její hrubě nakládá, zabije padoucha, a jest znova jako vrah odsouzen. — Zmínky zasluhuji ještě divadelní kusy tyto: „Eine Neue Welt“ od *H. Bulthaupt*, „Aus eiserner Zeit“ od *Fr. Spielhagens* a „Das zweite Gesicht“ (veselohra) od *Oscara Blumenthala*. — Z básnických plodů stůjtež tu: Sebrané práce veterana *Tita Ulricha*, jehož první epická báseň vyšla r. 1845. („Das Hohe Lied“). V jeho spisech, jakož i v „Episteln und Vorträge“ jeho rovesníka a duševně spřízněného básníka, *W. Jordana*, jenž nápodobil sloh a skladbu „Nibelungenlied“, jest více filosofických nežli básnických myšlenek. Rozdíl mezi nimi tento: u Ulricha zápasí myšlenka s výrazem, kdežto Jordan lehce se vyjadřuje, jsa mistrem metrické formy. — Pravým však básníkem lyrickým jest *Detlef von Liliencron*, jenž se proslavil svými smělymi „Adjutantenritte“, z nichž vyznívá kovový ohlas válečné polnice. Myšlenky chudičké, ale verš rytmický. Politickým odpůrcem, ač v lyrice druhem jest mu *M. Reinhold von Stern*, sociální regenerátor, jehož verše září všemi barvami přírodními. — Iloubkou myšlenek a citu vynikají básně *Alfreda von Berger*, jenž se osvědčil býti jemnoctným kritikem svými „Dramaturgische Vorträge.“ — Schopenhauerův pessimismus vyznívá z básní *H. Hanga*. — Z básnířek uvádíme zemřelou předčasně hr. *W. Wickenburg-Almásovou* a *Ilsu Frapanovou*, jež píše též pěkné novelly. — Na místo eposu nastoupilo výpravné básnictví či novella v prose. *Mara Haushoferovu* epickou povídku „Die Verbannten“ lze co do tendence přirovnati „Výletům p. Brončkovým.“ — *J. Lauff* vydal historickou báseň „Die Overstolzín“, jež uvádí čtenáře do středověkého Kolína, kdež v „zlaté“ době zvláště kvetl dům „Overstolzenů.“ Rekyně vstoupí ve spánek nahá (sic!) v podkrovní světničku studujícího nad knihami sedícího, i okouzlí smysly jeho svou krásou; milenci, dávše se unést vášni svou, hledají smrti ve vodách rýnských. Melodické verše a sytá scenerie zdobí báseň, ale melodramatický konec její nespokojuje. — „Das Lied der Königin“ *E. Ringseis* obsahuje formou i co do jazyka dokonalé hymny posvátné. — Přední novellisté němečtí nevydali toho roku ničeho, a největší z nich, *Gottfried Keller*, umrl na vždy. — Z realistických novellistů předním nazvati slušno *Th. Fontana*. Poslední práce jeho jsou „Unwiederbringlich“ a „Quitt.“ — Jmenujeme ještě práce *Loly Kirschnerové*, *Luízy von François* a *Berthy von Suttner* „Vae victis!“ — Historickou povídku pěstovali *Ernst Wichert* („Tileman vom Wege“) a *Aug. Becker* („Die graue Jette“). K historickým pracím lze snad přičísti také *Karla E. Franzosa* „Judith Trachtenberg.“ — K sociálním novellám čítá se *H. Heiberga* „Drei Schwestern“ a *C. Albertiho* „Das Recht auf Liebe.“ — Z krátkých povídek vytýkáme *P. Heyse* „Weilmachtsgeschichten“, *I. Frapanové* „Enge Welt“, a „Psyche“ od *A. Schmüthnera*. — Humor, živel zastoupen v *H. Hoffmannových* povídkách „Das Gymnasium zu Nolpenburg“ a *V. Raabeově* „Stopfkuchen: eine See- u. Mordgeschichte.“ Z histor. prací stůjtež tu *L. Pastora* „Geschichte der Päpste der Renaissance.“ Zimmermann chválí jeho učenost a nestramnost, ačkoli (no, ovšem!) prý patří ku škole katolických historiků. Jmenujeme ještě „Geschichte Österreichs im

ersten Jahrzehnt des XIX. Jahrhundert“ od *Wertheimera*. Z biografii a memoirů přední místo patří *Rankeově* „Zur eigenen Lebensgeschichte“ od A. Dovea vydané. — *Alfred von Arneth* vydal „Erinnerungen,“ obsahující prvních 30 let jeho života, vrhají však také světlo na sociální poměry v Rakousku před revolucí r. 1848. — Osobní vzpomínky z r. 1848. vydal rak. státník *Alexander von Hübner* v knize „Ein Jahr meines Lebens.“ — *Svob. pán Helfert* obral si za thema revoluci, která se kula již r. 1815. a uskutečněna byla r. 1821., když se Itálie dostala do rukou rakouských. — Z korespondencí stačí uvést jenom dopisy *V. Hehna* od r. 1876. až do smrti jeho. vydané u Wichmanna ve Florencii, a básníka *Fr. Hebbela*. — Z filosofických děl žádné vyjma anonymního spisovatele „Rembrandt als Erzieher“ a *R. Hamerlinga* posmrtné dílo „Atomistik des Willens.“

Itálie. O stavu písemnictví italského platí totéž, co o hospodářském stavu nešťastné té země. Z básnických prací uvádíme anthologii sl. *E. Levirové* „Dai nostri Poeti Viventi,“ dále *Carducciho* „Piedmont“ a práce *Giulio Mazzoniho*, *G. Murradiho* a *Maria di Siena*. — O novellách referováno na jiném místě listu tohoto. — Dramatická literatura italská není velika; z nejnovějších prací jmenujeme *C. Ant. Travesiho* „Tordi e Fringuelli“ a *Maria Pragy* „La Moglie Ideale“ (o kterémžto kusu viz tento časopis) a „Le Vergini.“ A konečně *G. Rovetty* „Marco Spada“ a *G. Giacosa* „Mme. du Challant.“ — Na poli historických věd nic zážnamu hodného. (P. d.) *A. Koudelka.*

Literární rozpravy v časopisech.

Bouška, José Roumanille (Obz. 12 n.). — *Kræck*, Literatura římská na Rusi (L. filol. 4). — *Baženov*, Obor a meze vniknutí (Vopr. filos. i psychol. 7). — *Golcev*, Idealy a skutečnost (Vopr. filos. i psychol. 7). — *Kalenov*, Učení Schillerovo o kráse a aesthetickém požitku (Vopr. filos. i psychol. 7). — *Michajlovský*, Literatura a život (Ruská mysl 3). — *Nekrasova*, Žurnaly pro lid (Ruská mysl 2 n.). — *Ventcel*, Morálka života i svobodného ideálu (Vopr. filos. i psychol. 8). — *Brahm*, Naturalismus a divadlo (Western. Monatsh. 7). — *Carriere*, Milieu (Ggw. 22). — *Grottenwitz*, Vědecká metoda v moderním básnictví (Kunstw. 17); Tolstoj a moderní vzdělanost (Magaz. 24). — *Marholm*, Sedlák v písemnictví (Kunstw. 18). — *Reils*, Psychologie a naturalismus ve Francii (Nation 54). — *Sembrzycki*, *Martens*, Nadávky (Am Ur-Quell II. 8). — *Bénard*, Vztahy aesthetiky k moralce v nynější filosofii (Séances Acad. 5 n.). — *Léger*, Mickiewiczův Pan Tadeáš (Bibl. univ. 6). — *Stiernet*, Vývoj kritiky (Muséon 2). — *Taine*, Znovuzřízení Francie 1800. Církev (Rev. d. d. m. 1.).

Zprávy.

Charvatsko. Jihoslovanská akademie v Záhřebě. Ve schůzi odboru přírodovědeckého a mathematického dne 18. června předčítal *Dr. B. Šulek* rozpravu „O nejmenších lidech.“ Akademik především poukazuje k tomu, že u všech kulturních národů zachována pověst o trpaslících. Již v Iliadě se vzpomínají; podobně Herodot, Aristoteles, Plinius a jiní klassičtí spisovatelé zmiňují se o trpaslících. Poprvé určitěji o nich vypravuje Ondře Batellaj r. 1625., že domovem jejich jest Afrika. Cestovatel Schweinfurt r. 1870. skutečně setkal prý se s národem 120 — 140 centimetrů vysokým, kteří žijí v afriických pralesích. Ještě lépe o nich pojednávají Stanley, Casati a Jephson.

— Dne 2. července měl schůzi odbor filologicko-historický, ve které přednášel *Dr. M. Šrepel* „O Patriciově poetice.“ Patricij žil v XVI stol. — Mladý, nadaný básník *Trsić-Paričić*, známý v nejnovější charvatské literatuře pod pseudonymem „Mosorski guslar“, vydal své prvotiny pod jménem „Glasovi s mora Jadranskoga“ a věnoval je „prachu krále Tordka“ jeho 500leté památce. Kniha má 35 básní velmi pěkných. Na závadu jest jim, že užívá neobvyklého rozměru. — *Fr. Sudarević*, učitel v Oseku, vydal epickou báseň „Petr Krešimir I.“ z charv. minulosti. Rozdělena na 6 zpěvů: Sbor, Dužde, Dužděvica, Petar Krešimir, Viest, Opielo. Tu a tam vytýká kritika některé nedostatky. — Spolkové knihkupectví v Záhřebě vydalo znamenité dílo zemřelého *Ivana Kukuljeviće Sakeinškého* „Napisi sredovječni i novovjeki na crkvah, javnih i privatnih sgradah itd. u Hrvatskoj i Slavoniji.“ V knize jest obsaženo 1342 nápisů, které Kukuljević, neúmorný pátratel po písemných památkách charvatské minulosti, sebral v Charvatsku a Slavonii, čím v mnohé příčině objasnil politické i kulturní dějiny charvatské. — Sarajevští Mohamedáni založili týdeník „Bošnjak“, tištěný latinkou. Majetníkem jest Mehmed beg Kapetanović, redaktorem Hilmi Muhibbić. — Dne 14. června měla Matice charvatská valnou hromadu. Ze zprávy o ní uvádíme následující: Matice vydala za r. 1890. pro své členy 7 knih, které, ač jich vydáno o 500 více nežli bylo členů, jsou již dávno úplně rozebrány. Členů měla 7787; příjmů 26.753 zl., vydání 22.539 zl. Veškeré jmění Matice obnáší 140.619 zl. Pro příští rok opět hodlá vydati 8 -- 9 knih, a sice: „Črty o magnetismu a elektrině“ od *O. Kučery*, „Ze světových dějin (sv. 3.): Dějiny středověku“ po Karla Velikého od *Fr. Valle*, „Obrázky ze světové literatury“, sv. 1., v němž budou obsaženy životopisy Byronův, Puškinův, Mickiewiczův, Kollárův a Leopardiho. Bude-li možno, vydá prý též 1. sv. „Životopisů znamenitých Charvatův“ od *Lopašiće*. Jako každého roku vydává některé znamenité dílo starších spisovatelů, podobně i letos vydá „Tentu“ a „Grobničko polje“ od *Đimitra Demetra* se životopisem a kritickým oceněním. V zábavné její knihovně opět budou uveřejněny práce předáků charvatských E. Kumičića a Šandora Gjalského; k nim poprvé přistoupí J. Kozarac, který vydá povídku „U Žabarskom boku“; jest prý to jemná psychologická a kulturní studie ze slavonského hraničářského života. Konečně Lepušić vydá v Matici „Cestopisné obrázky po Bosně.“ *J. Malota.*

Srbsko. Matice srbská vydala 165. svazek svého „Ljetopisu“ redakcí A. Hadžiće. Na prvním místě jest zajímavý příspěvek k dějinám srbského umění, o akademickém malíři Paji Jovanovićovi. Spisovatel *Mita Živković* hovoří nejdříve o životě umělcově, pak o jeho obrazech. Minulého roku dokončil krásný, duchaplně pojatý obraz „Vypravování o boji na Kosově.“ Nyní dokončuje obraz „Počátek písně.“ *D. Rucarac* uveřejňuje zde článek „Protokol o plení-potenci.“ *Vl. M. Jovanović*, velmi plodný sice, ale povrehní, nadaný básník, otiskl na třetím místě sbírku básní „Amazonky.“ Zajímavý jest článek *Mity Neškoviće* „Může-li býti škola bez tělesné kázně.“ — Ministr osvěty hodlá navrhnouti národní skupštině předlohu o spojení „Srbského učeného družstva“ s „Královskou srbskou akademií.“ — Kritik a básník srbský *M. Savić* napsal dramatickou báseň ve 3 zpěvech „Dojčin Petar.“ *J. Malota.*

Polsko. Krakovský měsíčník „Przegląd polski“ v červenci vyšel ve stém svazku po 25 letech svého trvání. Zakladatel a hlavní spolupracovník

jest St. hr. Tarnowski, jenž věnoval sešit 300. rozhledu po hlavních událostech veřejného života polského za tu dobu; rozhled, věnovaný památce J. Szujského, vyznívá v utěšené naději šťastné budoucnosti národu polského. — „Wydawnictwo materyałów do historyi powstania r. 1863. — 1864.“ ve Lvově 1890. podává v 2. a 3. svazku vojenské i soukromé zápisky. — B. *Záleského* „Poezye pośmiertne“ vyjdou ve dvou dílech; m. j. budou mezi nimi epické básně „Złota duma“ a „Potrzeba Zbaraska“ a oslava pokřesťanění polského „Wigilia Tysiącolecia.“ — Krakovská „Akademia umiejętności“ vydala ukazatel svých děl, uveřejněných r. 1873. — 1891.

Německo. Časopisů německých bylo r. 1888. 2729, 1889. 2982, 1890. 3204, 1891. 3433. Všech literárních děl vydáno r. 1890. o 889 (18.875) víc nežli před tím. — Společnost na oslavu 300letých narozenin J. A. Komenského vydala provolání, na němž podepsáno veliké množství ze všech takorba říší evropských, ba i ze Spojených Států, nejvíce z Německa; mezi rakouskými jsou známější jména E. Albert, Kadlec z Kolína, Mareš z Přelouče, V. Náprstek, J. Polívka, V. Tomsa, brněnský Trautenberger (!), A. Vávra atd. — Při jednání o návratu jesuitů do Německa vzniká s obou stran hojně spisů polemických; protestanté chápou se zvláště osvědčeného prostředku, omílají mravovědu jesuitskou. — O sebevražedném konci Lutherově uveřejnil P. Majunke nové prameny, jimiž prý otázka rozhodnuta. — Kultus divadelních herců a zvláště hereček zachvátil také reformatorskou „Freie Bühne“ v Berlíně, která na počest jejich uspořádala „jarní slavnost“, ač takto bojuje proti veškeré šabloně. Naopak zase se oznamuje, že personal vídeňské opery (43 osob) platí cla queuovi měsíčně po 5—50 zl, tak že měsíční příjem cl. obnáší asi 800 zl., roční asi 10.000 zl.

— Vloni a letos vydány tři pozoruhodné básně, jejichžto předmětem jest život božského Spasitele: E. Ringseis, Lied der Königin; Fr. Ludorff, Der Heiland; F. Ludwigs, Der Triumphzug Christi. Prvá jest jakási píseň písní na Spasitele, druhá jest messiadou (v 17 zpěvech), třetí jest básnický průvod k Führičovým obrazům „Triumph Christi.“

— O. *Schroeder*, Vom papiernen Stil Berl. 2. vyd. Str. 102. Protiva mezi mluvou živou a psanou („papírovou“); zvláště ledabylý sloh novinářský. — „Auteurs français“ sbírku nejlepších fr. spisů výpravných s německými poznámkami vydává R. *Mollweide* v Strassburku. — L. *Jakobowski*, Die Anfänge der Poesie. Dresden. Realistický (vl. darwinistický) vývoj básnictva jest prý tento: prabásnictvím jest pralyrika; prvý reflexní výkřik dítěte jest první výlev lyrický; obrácena-li zvuky lyrickými prvotného člověka pozornost jiných, bylo to obecenstvo; odpovědělo-li ono, vznikala epika; dialogem povstávalo drama. — A. *Berger*, Dramaturgische Vorträge. Wien 1890. Mimo některé jednotlivé rozborů (na př. Hamleta Shakesp.) jsou tu povšechné úvahy o podmínkách zdatu dramata (snaha po názoru a představování, nyní prý vládne nepříznivé dramatu vědění a sdělování), o technice a aesthetice dramata, která postatně se liší, o nynějším zhoubném směru naturalistickém, o tragické vině a básnické spravedlnosti. — Ve sbírce nejznamenitějších spisů vychovatelských vydán 1. sv. spisů *Herbartových*, porýzený se zřetelem ku čtenářům, zvláště učitelům katolickým.

... O *J. Döllingerovi* vycházejí nyní, co F. H. Reusch uveřejňuje listy a rozpravy jeho, mnohé překvapující zprávy na jevo (srv. E. Michael v *Ztschr. f. kath. Theol.* 3.). Nepříznivý obrat datuje se asi po r. 1860.; vysvětluje se snadno tím, že D. byl a zůstal vždy slabým theologem po stránce spekulativní. O neomylnosti papežské neměl nikdy jasného ponětí. Domnívá, i u nás nedávno vychvalovaná stálost názorův jest bájí, neboť měnil je krok za krokem ve velkých dílech vědeckých a zvláště v anonymních článcích novinářských. Byltě D. několik let, zvláště za příprav ke sněmu vatikanskému anonymně „theologickým“ dopisovatelem židovské „*Neue freie Presse*“ Pražský kardinal Schwarzenberg, jako vůbec málo kdo, měl sotva tušení o té tajné theologii D. i doporučoval jej Piovi IX. za konsultora ke sněmu tomu; z Říma odpověděno, že D. sotva by pozvání přijal, a zdálo by se při tom boji, který D. již po nějaký čas proti Římu tajně vedl, že by toho nebyl přijal; zatím si na nepozvání trpce stěžoval, poddávaje se jako vůbec v celém životě nemírné etíždosti svojí.

Francie. (Č. d.) Francouzi mají nejenom jednoho Vernea, nýbrž zrovna dva. *George de Faure*, jenž aspoň co do svědomitosti samého J. Vernea předčí, totiž vydal u Firmina Didota „*Les aventures de Sidi-Froussard*.“ Hlavní osoby jsou: francouzský vědátor se svou vnučkou, starý voják, této s tělem a duší oddaný, a konečně aktivní podporučník. Vědátor se zajímá jen o starožitnosti tonkinské; vnučka, to se rozumí, miluje poddůstojníka; starý voják, Sidi-Froussard, representuje hrdinu dobrodružství, jenž v nívěč uvádí machinace amer. novináře; poddůstojník vykonává pravé divy rekovnosti, a novinář, špehem nebeské říše, strojí léčky, jež Sidi-Froussard maří. Konec není nám možno udati, poněvadž Le Faure o fantastických dobrodružstvích Sidi-Froussardových nepronесl ještě posledního slova. Od Faurea mohli by se naši paedagogičtí spisovatelé učiti, jak dlužno popularisovati výjevy z domácích dějin.

F. Fabre „*Xavière*“ podobá se poněkud téhož „*Norině*“ (cf př. ve „*Květech*“ let.). Setkáváme se v práci té se starými známými: s opatem Fulcranem, se starou hospodyní Prudencií a vnukem onoho. Též kraj jest tentýž jako v jiných jeho povídkách, jen že líčen v jiném ročním čase, totiž v podzimním. Rázení kaštanův a jich sbírání, toť vlastně předmět, který vyličiti si Fabre vytkl s obyčeji a obřady při tom. Naproti *Norině* končí tato povídka tragicky, smrtí totiž *Xaviéry*.

S *Theodore* *Banvillem*, jenž nedávno v Paříži zemřel, zmizel poslední francouzský romantik, píší kritikové. Banville byl netoliko obdivovatelem V. Huga, nýbrž také jeho nejlepším žákem. Od první jeho knihy „*Les Cariatides*“ až k poslední, krátce před smrtí vydané, „*Marcelle Rabelle*“ byly všechny jeho práce hymnami na přírodu. Analýse však v pracích jeho nesmíte hledati. Jeho lyrický talent byl neschopen anatomického pozorování. O něm lze říci, že si vytvořil zvláštní, zcela nový Olymp, na němž stále sídlil zpívaje. Bánil, i když řečí nevázanou psal, byl vždy a všude básníkem pohanským. Rým, obraznost a cit byly hlavními živly jeho. Rým jeho byl povždy zvučný a lahodný jako hudba, fantasie jeho byla zvláštní, snívá, chimerická, citu byl až chorobně romantického, choulostivého. Narodil se v Moulinu r. 1823. Veřejně vystoupil sbírkou básní „*Cariatides*“, ale teprve následující sbírka „*Stalactites*“ upozornila na něho širší kruhy. Roku 1857. vydal „*Odes*

funambulesques," jež slávu jeho pojistily. Po nich následovaly „Occidentales," „Les Exilés," „Les Odelettes," „Idylles prusiennes" atd. Rovněž tak plodným byl Banville v prose. Napsal: „Contes pour les femmes," „C. bourgeois," „C. féériques," „Feuilles volantes," „Nous tous" atd. Ale jeho blyskotavá, fantastická prosa brzo čtenáře unavila, poněvadž pod třpytící se slupkou nebývalo mnohdy jádra. Z jeho divadelních kusův udržel se na repertoáru jedině „Gringoire," a to hlavně proto, že obsahuje „pěknou partii" pro prvního herce.

Zařadíme sem také *L. Tolstého* „*Marchez pendant que vous avez la lumière*" a překlad téhož díla, s nadpisem však „*Pamphile et Julius*." Censura ruská zapověděla dílo to v Rusku, i vydal je v Anglii současně v řeči anglické a ruské. Francouzi honem pořídili překlady dva: jeden s nadpisem originalu, druhý s volným. Nová tato práce Tolstého se stanoviska čistě literárního jest mnohem slabší nežli „*Kreutzerova sonata*," a se stanoviska sociálního a náboženského nepodává nic nového. Jest to historie obrácení pohana, Julia, na křesťanství přičiněním křesťana, Pamfila: historie, jež se rozprádá a sprádá jednotvárnou serií rozhovorů mezi Juliem a Pamfilem a mezi Juliem a pohanským lékařem. Žádný děj, žádné drama, žádné ovzduší, nýbrž jenom diskuse, jež má npevniti a objasniti mystické náhledy Tolstého, známé z jiných prací jeho. Tak na př. Tolstoj vrací se v této práci opět k otázce o lásce a manželství, a ústy Pamfila prohlašuje, že nechce manželství zrušiti, jen je uvésti na pravou míru, k jeho pravému ustanovení, potlačením všeho ostnn tělesné smyslnosti. Láska k lidstvu má vyhladiti všeliké svůdnictví tělesné krásy, t. j. pohlavní styky, z nichž se vše zlé prýští. Tolstoj sice tu nezabílá ve výkladech až do krajností, ale příliš zřetelnými slovy to napovídá. Nebrozí se (!) myšlenky, že potlačením všeho pohlavního obcování musí pokolení lidské vymříti, nýbrž mudruje takto: „Snažíme se (křesťané) žiti v souhlasu s vůlí Boží. Nechce-li Bůh, aby svět přestal, však On najde prostředek k rozmnožení a zachování pokolení lidského; pakli ne, nezbyvá nám nic leda se podrobiti osudu našemu." Myslíme, že tu jasně pověděno, kam vlastně Tolstoj chce. Nač tedy ty doslovy ku „*Kreutzerově sonatě*" a jiné ohražování?!

Italie. „*Lettere di S. Alfonso M. de Liguori*" vyšly v Římě ve třech svazcích; počet listův jest přes pul druhá tisíce. Rozděleny jsou podle obsahu v část obecnou a zvláštní (vědeckou). Pro církevní dějiny jsou velmi důležitý, i také pro světoův řádový a vědecký směr.

Rumunsko. M. Gaster vydal v Lipsku o dvou svazcích *Chrestomathie roumaine, textes imprimés et manuscrits du 16me au 19me siècle, spécimens dialectales et de litt. populaire*, s úvodem, mluvnici a slovníkem rumunsko-francouzským a nárysem lit. dějepisným. Dílo věnováno králi rumunskému.

Proti **katalogům ve výstavách**, zvláště uměleckých, ozývají se stížnosti, a bylo by záhodno, aby byly slyšeny, na rozhodujících místech. Poznání děl uměleckých má ve výstavách býti usnadňováno nápisy na dílech samých, ale ne stěžováno seznamy, které třeba zvláště koupiti a s sebou vláčeti. Je to jakási obtížná nepřímá daň, jako na př. ono nepěkné vybírání peněz za deštník, bůl v šatnách, která by jinak mohla býti nahrazena (na př. zvýšením vstupného).

FEUILLETON.

Dílo Dante Alighieriho „De vulgari eloquio.“

Příspěvek k porozumění poesie troubadourův a staroromantické vůbec.

Napsal Jan Bloksa.

V druhé polovici XII. stol. vlivem poesie a vzdělanosti maurské ze Španěl nastala pro poesii evropskou doba nová, doba básnictví v jazycích národních. Před tím zvláště na katolickém západě psáno i zpíváno až na nepatrné výjimky latinou, počínajíc básněnou filosofií Boethia¹⁾ až po svatého Bernarda. Tento světec první začal psát i zpívat mnohé ze svých hymen řečí lidu. Po roce 1150. vyrostl se z Provence sousedící se Španěly celý zástup básníkův a pěvců, kteří s lyrou v ruce rozputovali se po celém světě pějíce poesii novou, dosud neslýchanou řečí lidu svého, provençalskou. Naproti všem tradicím antickým nedbáno v poesii této rytmu, nýbrž často slabiky jen počítány beze všeho zřetele na délku neb krátkost, za to hleděno více zpěvnosti, kteréž napomáhala nejvíce forma zevnější, zvláště v poesii evropské dosud skoro neznámý rým. Pro přílišné někdy pachtění a skládání rýmů zváni tito noví básníci v řeči lidu „inventores“, „trovatori“, troubadouři.

Z Provence rozšířila se poesie troubadourská nejprve do sousední Italie, kdež potulní troubadouři přijati s radostí nejen od měst a panstva, ale i císař Barbarosa a Bedřich II. sami se v novém tomto básnictví pokoušeli.

Zpočátku poesie ta jak v Provenci tak i v Italii a jinde pěstována jazykem provençalským. Teprve svatý František Assiský, tento troubadour horoucí lásky k Bohu, zapěl vznešené své hymny v jazyku italském.²⁾ Po něm za nedlouho nejen na dvoře Fridricha II. na Sicilii, nýbrž i v Horní Italii ozvali se mnozí jiní, kteří pěli jazykem lidu, uprostřed něhož žili, tak Quittone d'Arezzo, Quido Quinicelli, Quido Cavalcanti a mnozí jiní, jak ještě níže seznáme. Za posledního troubadoura a též za prvního básníka moderního považovati jest Dante Alighieriho; neboť on, ačkoli básnil ještě všemi způsoby troubadourskými, první začal pohlížeti na poesii ne jako na pouhou kratochvíli, nýbrž na umění pravé, vznešené.

Pro nás jest poesie troubadourská, ze které vyrostla nejen „Božská komedie“ Danteova, Ariostův „Roland“, Tassův „Osvobozený Jerusalém“, Miltonův „Ztracený ráj“, a nesčetné množství jiných menších děl, ale z níž i puvod svůj má celá naše moderní poesie, a velkou vzpružinu nalezla umění výtvarná, celkem málo známa.

¹⁾ Severinus Boethius, učený Říman a znamenitý státník, žil v VI. stol. po Kristu. Náležel k prvním, kteří znalost Aristotelovy filosofie na západě rozšiřovali. Na rozkaz krále Ostgothův, Theodoriha, byl do žaláře nvržen a do smrti umučen. V žaláři sepsal své nejslavnější dílo: „De consolatione philosophiae“, psané částečně veršem, částečně prosou.

²⁾ Více viz o tomto nadšeném pěvci lásky k Bohu v „Olzoru“ 1889, str. 116.

Známe sotva několik jmen básníkův tehda znamenitých, a z výtvorů jejich většina se nám nezachovala, a co se zachovalo, toho náležitě nechápeme, poněvadž nám životní poměry tehdejší, jak praví Cesare Balbo, jsou nyní cizejší nežli doba Homerovy Iliady. Nemáme též z doby tehdejší žádného spisu, který by nám theorii a celého ducha poesie té vysvětloval.

Možná, že spisem takovým byl by býval spis Dante Alighieriho »De vulgari eloquio — O řeči lidové.« dle obsahu však lépe přeloženo »O slohu v řeči lidové.« Bohužel však spis ten, který, jak Dante sám praví, měl mít 4 knihy, zůstal nedokončen, nám se dochoval jen zlomek, a to první kniha celá a druhá skoro celá. I tento zlomek jest až po dnes zajímavý, neboť osvětluje nám nejen mnohé věci ze života Danteova a Božské komedie, nýbrž i poesii doby jeho vůbec, poněvadž dílo to zvláště v druhé knize jest první moderní poetikou.

Zmíněným básníkem a filosofem Quidem Cavalcantim († 1300), »prvním přítelem svým,« byl Dante Alighieri k tomu přiveden, že zanechal básnění latinského, jímž prý i Komedii božskou začal, a počal básniti in lingua vulgari — řeči lidovou. Ač zajisté nejen básnění, ale i spisování prosou řeči lidu bylo tehdy velmi nesnadno, neboť jazyka spisovného nebylo, zamiloval si Dante tak jazyk lidu, že i dílo své filosofické přezvané dle Platonova spisu Symposium: »Convito — Hostina« napsal in vulgari, čímž se odvážil též věci jako u nás Tomáš ze Štítného; jest totiž spis ten první dílo o filosofii v řeči italské. S novotou touto zajisté mnozí nebyli spokojeni, proto se Dante na několika místech ujímá řeči lidové a konečně slibuje napsati dílo (trakt. I. kap. 5.) zvláštní, v němž názory své o řeči lidu vysloviti chce.

Spisem tím mělo býti »De vulgari eloquio« napsané okolo let 1305—1307, tedy již za vyhnanství, k němuž jej politické strannictví roku 1302. odsoudilo, mezi tím co Dante jako vyslanec státu florenckého za vlast svou vyjednával u papeže Boniface VIII.

Spisem tímto byl by sice asi málo pomohl ku platnosti řeči lidové, italské, ale přece pro literaturu italskou mimo zmíněnou již část o poetice, jest až po dnes zajímavý, že je to první pokus najiti či založiti italskou řeč spisovnou. Až do doby Danteovy psali provençalští i italští trouba-lourové nářečím města nebo lidu, uprostřed něhož žili. Snažili se sice mnozí z nich, jak Dante sám jim svědčí, psati řeči pěknou a vznešenou, ale nebylo to »eloquium illustre« či »idioma cardinale, aulicum et curiale,« jaké Dante pro básníky mítí chce, proto on je hledá mezi nářečmi italskými a nenašel žádného požadavkům těm odpovídajícího, utvořil z předností všech nářečí na základě nářečí bolognského či vlastně toskanského takové »eloquium illustre,« nynější spisovnou řeč italskou, již k platnosti pomohl svou »Božskou komedií.«

Účel spisu »De vulgari eloquio« vyjadřuje Dante hned začáteční větou: »Nenalézajce nikoho, kdo by před námi pojednával nauku

o řeči lidové, a poněvadž řeč tato opravdu všem potřebnou se nám zdá, jelikož nejen mužové, nýbrž i ženy a děti ji užívají, pokud příroda dovoluje: chtějice též poněkud rozum oněch osvětliti, kteří jako slepi chodí po ulicích, často přední za zadní považující; s pomocí Boží řeči obecných národův prospěti se pokusíme, nečerpajice vodu k tomuto doušku jen z ducha svého, nýbrž i přijímajice a vybírajice od jiných silnější, abychom z toho zavdati mohli sladounké medoviny.«

Hned na to vykládá, co rozumí slovem *«vulgaris locutio»*, totiž »řeč, které se děti učí od svého okolí.« či kratčeji, »které kojnu svou napodobujice nabýváme beze všeho pravidla.« Jest tedy pro nás řeč tato důležitější a přednější než ona, kterou něceni nazývají *grammatikon*.¹⁾

Dle toho a pak i dalšího výkladu jest poznati, že Dante slovy *«vulgare eloquium»* rozumí řeč lidskou vůbec, které se člověk učí bez pravidel naproti *grammatice*, řeči ustálené jistými pravidly grammatickými, jakou za tehdejší doby byla všeobecně užívána latina, již učeno po celý středověk z mluvnice Aelia Donata. Dle našich nynějších pojmů jest *grammatikon* každá řeč spisovná, tehdy však jazyků národních vlastně nebylo; každé město mluvilo nářečím svým bez ohledu na další okolí své.

Dante prohlašuje *«vulgare eloquium»* za vzácnější, poněvadž jest pokolení lidskému obyčejno a v celém světě užíváno, »ač na rozličné výrazy a slova jest rozděleno.«

Velmi zajímavý jsou další výklady Danteovy, proč jedině člověku dána řeč a ne andělům ani ďáblům ani jiným tvorům, též o původu řeči v ráji, zdali Bůh nebo člověk první promluvil, jakož i o zmatení jazyků v Babelu, ale to vše sem nenáleží.

V kap. VI. nvažuje, které z nářečí lidských, jichž jest mnoho a tak od sebe se lišících, že »mnozí mnohým nejínak rozumí slovy jako beze slov, bylo, jemuž se muž naučil bez matky, bez mléka, a který neviděl věku dětského ani mladického.« Na tuto otázku prý by mnohý, který tak převráceného jest rozumu, odpověděl, že jeho nářečí tím jest, on, ač Florencii tak miluje, že proto vyhnán jest, přece ví, že jiní národové jsou, kteří řeč příjemnější a užitečnější mají než Italové. Na konec se rozhoduje, že řeč hebrejská jest prvotní.

Do Evropy donesli si dle Dantea původně národové vlastně jen troji řeč, s níž usadili se jedni na severu, druzí na jihu a třetí konečně jsou Řekové, kteří obývají z části Evropu, z části Malou Asii. Teprv později rozličným mícháním rozdělily se tyto tři hlavní na rozličná nářečí, že tomu tak svědčí prý to, že všichni národové na severu jako Slované, Uhři, Sasi, Angličané, Němci a jiní mnozí souhlas projevují částici »jo.« (P. d.)

¹⁾ V kapit. IX. praví, že *grammatica* »nil aliud est, quam quaedam inalterabilis locutionis identitas diversis temporibus atque locis.«

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII.

1891.

Číslo 10.

Odchylky od spisovného jazyka v krásné slovesnosti.

P. J. Vychodil.

K jazykovým vadám náležejí také některé cizomluvy: rozhodně vadna zajisté jsou cizokrajná úsloví, a nezřídka též vadným potřeby nazvatí to neb ono cizí slovo, beze všeho rozumného důvodu přejaté. O cizích úslovích, jimiž se porušuje duch jazyka, netřeba už dále mluvit; platí vlastně o nich všechno, co o kažení jazyka lze říci. Na nich také nejlépe viděti, kam by vedla zásada o věrném opisování řeči mluvené. Jsou u nás jisté stavy, které jistotně také patří ke společnosti národní, které však z rozličných nepříznivých vlivů proniknuty jsou docela německým způsobem mluvy. Kdyby tedy pro pouhou charakteristiku měla taková mluva též do písemnictví býti uváděna, bylo by brzo po češtině veta. Tedy je tu zase jakási míra, které neradno překročiti, a právě v tomto případě, jenž týká se cizí fraseologie, míra co nejskrovnější.

Cizích slov už více bude potřeby, nejenom vědě, nýbrž i básnictví. Rozhoduje tu mnoho živá mluva. poněvadž mluva básnická má jíti do živého. Kde tedy cizomluvy se příliš rozmohly, tam by purismus byl jaksi strojený, nepřírozený, jsa očividně jen umělý. Kde však úsilí spisovatelův obráceno k tomu, aby jazyk byl očištěn od zbytečných — ba i snad od potřebných na chvíli — cizomluvů, tu nemá se básnictví protiviti, nýbrž naopak spolupůsobiti, pokud umělecké úkoly dovolují; a ty dovolují a káží užívati slohu přirozeného a srozumitelného.

Zlovyk některých básníků našich, hromaditi cizomluvy, nejen z toho důvodu hospodárnosti jest nechvalný, nýbrž i z čistě aesthetického. Především cizomluvy pro širší vrstvy ostávají vždycky jaksi cizí a působí asi tak, jak exotické květiny v domácí zahradě; porušuje se jimi jednolitost celku, mnohdy také docela souhlas mezi látkou a slohem. Ovšem nanutá se tu zase charakteristika, neboť pracuje se u nás mnoho o námětech cizích, a i u nás jest mnoho živlů cizokrajných. Ani toho ani onoho důvodu nelze zholá odmítnouti, ale nepopíratelno také jest, že by neškodilo, jednak ve volbě cizích látek trochu se uskovňovati, jednak těch cizích živlů mezi námi ponechati tak, jak jsou, totiž líčiti je jakožto cizí. Jakož si nepřejeme, aby mezi námi zdomácněly, tak by neměly domácněti v našem písemnictví. Pravda, mnohdy uvádějí se doslovné výroky a hovory

v takové zkažené neb docela cizí mluvě, a tu zdá se býti dosti učiněno, když se uvádějí s jakýmsi příděchem úsměšku; ale nezřídka se tak neděje, a co se často opakuje, snadno se ujímá. Ačkoli pro většinu čtenářů potřebí tu vysvětlivek, ne-li docela slovníku, protože cizí výrazy jsou jim nesrozumitelné, to sice znechucuje četbu, ale ne vždycky věc samu. Čeho zajisté pracně nabyto, to bývá nejmilejší; mnohý cizopasník jazykový zdomácněl tím, že začátečníci, pochytivše jej u svých vzorů, nelenili se jím co nejčastěji pochlubiti, na př. floskulami francouzské konversace. Mnohý kazimluv také zdomácněl tím, že ho napřed užíváno žertem a posměšně, až se stal »nezbytným.« — Posléze závažný důvod aesthetický proti cizomluvám jest, že význam jejich jest více méně neurčitý. Kdo si příliš mnoho v cizích výrazech libuje, budí podezření, že nemá o věci přesných pojmů: mlhavé myšlení zakrývá mlhavým mluvením v cizích výrazech. Značivost cizích slov není s do-tatek osvojena, proto jest u rozličných osob rozlična — a tím se celý význam slov těch rozplývá do neurčita: přečtete si v naší krásné slovesnosti na př. některé krajinomalby nebo popisy salonův, a zkuste si představit si na př. ty skupiny možných a nemožných barev, ty tvary roztodivných fresek a gobelinů, zdali z toho všeho zmoudříte. Básnická mluva však zajímá obrazivost jen živým a určitým názorem, který přímo ve vnímání vyluzuje, kdežto tam ani s celou optikou nebo čalounictvím nedovedete si něco určitého představit, ba často právě podle ní seznáte, že jste se s básníkem ocitli »v říši nemožnosti« — a to tím, že on mluvil na prázdno, hromadě nazdařbůh cizí názvy, které jemu ostaly a druhým ostanou bez přiměřeného významu. Nezbude vám nic, než pomysli si sobě, že to všechno v tom nezbytném »magickém« svitu bylo jistojistě velmi hezké — a obrátiti další list.

Nemnoho šťastnější, než tento moderní prý kolorit, právě popsáný, jest ona starožitnická rezovatina v našich obrázcích ze starších věků českých. V humoristickém (srv. Sv. Čech) neb kulturně-historickém (srv. Z. Winter) obrázku sneseme ty mazhauzy, fraucimory a podobné přesličné výrazy, ale že by měly se státi nezbytnou patinou povídky nebo básně z naší starobylosti, to mi nejde na um. Jsou to nestvůry právě tak šeredné, jako kterýkoli německý výraz v ústech našeho na př. řemeslníka; nad to jim málokdo rozumí bez vysvětlivky nebo popisu — i zůstávají jaksi hluchavkami, které člověku četbu jen zotuzují. O nich platí pak nejvíce, co nahoře pověděno o průvodním listě naturalismu: děj, postavy, myšlenky atd., v čem spočívá podstata díla, jsou bezbarvé, tedy má věrné charakteristice pomoci na nohy několik takových »fracimorů« s »helmbrechtiky.« Nápodobiti manýrů jest asi totik, co padělání: toto pak ani nebyla manýra umělecká, nýbrž pouze žalostný úpadek češtiny — nic více a nic méně. Z padělků takových nemá prospěchu ani umění ani jazyk.

Nevtírají se tím umělecké slovesnosti snad nějaké úkoly puristické. Mámeť u našich básníků-puristů dosti příkladů, kterak násilně novotvary vyznívají na prázdno právě tak, jak ty cizomluvy. Spíše

tu také něco snesou volnější skladby, na př. povídka, než básně veršované. I té charakteristice dojista potřeby mnoho připustiti, jakož také mnohdy cizí ustálené slovo s určitou souznačností mnohem případněji myšlenku neb náladu vystihne; nechvalno jest pouze, z jakési nedbalosti dávat cizincům těm příliš mnoho bujetí, ba nad to i s jakousi okázalou schválností je vystavovati. Mnohem většího díku zajisté dobývá si umělec, jenž i myšlenkami i slohem vlastní domácnost obohacuje.

IV.

O nářečí bude věc poněkud nesnadněji rozhodnouti. V něm zajisté se ukazuje jaksi prvotný a samorosilý ráz národnosti, a proto ono tak útulně a po domácku působí; mluva spisovná proti němu jest více méně jakoby cizí. K tomu v našem jazyce přistupuje stránka hudební; některá nářečí naše zní mnohem libozvučněji, nežli čeština spisovná. Tedy v obojí příčině, co do jadrnosti a libozvučnosti, má některé nářečí naše nejednu přednost před jazykem spisovným i pro posuzování umělecké. Básnický sloh z nářečí nejednou se obrozoval, ba z něho i povstával.

Naproti tomu zase potřeby v úvahu vzíti četné obtíže, které se staví v cestu vydatnějšímu užívání nářečí v básnictví. Z dějin krásné slovesnosti především zjevno, že díla nářečím sepsaná ostávají jaksi jen zvláštnostmi, ne-li docela zvláštnostkami s příznakem nižší ceny. Důvody toho jsou zcela zřejmé. Nářečí samo vylučuje díla ta jaksi z literatury v obvyčejném významu, jelikož do ní zvykli jsme čítati jen díla spisovným jazykem sepsaná. Důvod ten jest sice zevnější, ale má dosti velkou váhu do sebe, když oceníme význam sjednocené velké literatury naproti literaturám jiných národů: nářečí znamená tu pak jakési drobení uvnitř vlastní literatury, které na venek ostává bez ceny, které snad i význam literatury na venek zmenšuje, uvnitř ji dodávajíc snad jakési rozmanitosti a zajímavosti, sotva však podstatného obohacení. Znamená-li totiž mluva myšlení, a tomu je tak, tedy nářečí představuje jaksi zásobu domácích samorostlých pomyslů. Zásoba ta nashírána jest ovšem z těch okolností, ve kterých ten onen kmen lidu se nalézá. Obor jejich pak jest poměrně úzký a tedy také nižší, než se žádá po slovesnosti, mající zastupovati celý vzdělaný národ. Není tím řečeno, že myšlenková oblast nářečí jest obmezena jenom na nižší, snad docela jen všední předměty, nikoli; zájmy jeho dotýkají se i předmětů nejvyšších, ale není tu potřebné šířky ani hloubky, aby vystačila na celý současný rozvoj myšlení a citění národu, který svou literaturou chce se dáti v soutěž světovou.

V těch důvodech obsažena jest i odpověď k případné námitce, vzaté ze vzácných výtvořů básnictva lidového, které by se zdály touto úvahou býti jaksi snižovány. To by bylo nedorozumění. Každý výplod chce býti posuzován napřed podle svého, totiž podle úkolův, jaké má, a podle nárokův, jaké činí. Podle toho jsou v básnictvu

prostonárodním výtvořy velmi cenné, i když je měřime měřítkem aesthetickým vůbec, jiné zase mají cenu jen jakožto plody básněni prostonárodního: ale všechny zastupují jen skrovný poměrně počet druhů básnictví, a to nikoli nejceennějších. když je srovnáváme s ostatními druhy básnictví umělého a neuznáváme formalistické nauky, že by mezi výtvořy, o sobě krásnými, nebylo stupňů dle hodnoty aesthetické. Z těch důvodů tedy smím asi plody básnictví lidového uvéstí spíše za doklad nežli za námitku k hořejší úvaze.

Tolik se stanoviska literárního vůbec. Aesthetický požadavek srozumitelnosti vrací se zde, jako v předešlém. Nářečí jsou více méně nesrozumitelná, a se slovníkem — až jej budeme mít — anebo s vysvětlivkami pod čarou, po případě na konci knihy čísti básně nebo povídky jest věru rozkoš pramalá. Proti tomuto v praxi nejsilnějšímu důvodu nezmůže ani snaha, obohacovati jazyk spisovný, ani snaha po význačnosti a věrnosti pranic. Srozumitelnost, po případě nesrozumitelnost ovšem je vztažitá: některému vzdělanci jest nářečí to srozumitelné, jinému nikoli. Proto nelze tu stanoviti určitého pravidla podrobného, ale povšechný zákon ostává: nářečí, vadie srozumitelnosti, vadí požitku a tedy také hodnotě díla.

Náleží nyní promluvití o jednotlivých stránkách nářečí, o zvukoslovné, slovníkové a frascologické, jakým způsobem přispívají která k obohaceni neb charakteristice mluvy. Dále bylo by zase ještě rozeznávati, zdali mluví básník či postavy jim předváděné, a jaký to druh básně, v níž se tak děje. Všecko to působí na soud, jest-li nářečí na tomto místě oprávněno, či ne. Při tom opět žádáme napřed, aby sloh byl srozumitelný a pak teprve charakteristický; neboť charakteristika nesrozumitelná není na nic.

O básníku, jenž básní nářečím, vlastně již promluveno v tom odstavci, kde předpokládána celá skladba nářečím sepsaná; u nás ostatně otázka tato není časová. Zbývá tedy jen způsob, že některým postavám básník dává mluvití nářečím. V epické a lyrické básni zní to jaksi rušivě, poněvadž postavy nevystupují a nepůsobí na nás tak samostatně, jako na př. v povídce neb dramatě, nýbrž hledíme více k celkovému souladu; více ovšem ještě v lyrice než v epice. V povídce (romaně) a dramatě také jest nářečí spisovatelům dosti oblíbeno; běží tedy o to, jak se to provádí a čeho se tím dosáhne. Důsledně málokdy, pokud vím, která postava mluví nářečím: povstala by z toho snadno studie mluvnická, za níž bychom se pěkně poděkovali, ani jí nepřechetše. Jednotlivé ukázky z nářečí, každému srozumitelné, měly by mítí pokaždé svůj zvláštní důvod, jsouce buď zvláště význačné nebo krásné. Co do význačnosti nevím opravdu, kolik z našich básnických postav je tak svérázně vytvořeno, že by nezbytně z úst jejich mělo zaznívati to neb ono nářečí; nepostačí tu zajisté napsati v čelo díla, že děj odehrává se na Plzeňsku neb na Slovensku. Spíše bychom z podrobnějšího rozboru uznamenali, že nářečí má býti samo prostředkem charakterisujícím. Avšak to není charakteristika básnická, nýbrž národopisná, vědecká. Básnická počíná

si naopak: v ní z plnosti srdce teprv ústa mluví, z povahy a z obsahu vyplývá ráz mluvy.

Předpokládáno tu, že tvary dialektické skutečně zasluhují být uvedeny do písemnictví, jsouce buď zvláště význačné nebo krásné. Jinak zavádí se do písemnictví zbytečný idiotismus, jenž může vésti až i k porušování jazyka, kdežto naopak v určených mezích jazyk spisovný může z nářečí platně být obohacován i v básnictví. Mám tu hlavně na mysli stránku fraseologickou, při níž jest poměrně nejméně znáti a cítiti odchylky, nýbrž právě se vynořuje cosi domácího, a proto milého; v úslovích a vazbách jeví se vynikající měrou vnitřný názor na věci, jimi tedy také výtečně se charakterisuje povaha, jinak správně vytvořená. Jednotlivé názvy samy o sobě, neznamenají-li myšlenky, nesou se jaksi uměle a, jsou-li příliš odlišné, neumělecky. Zvukoslovné odchylky zřídka splní úkol a naději, od spisovatele do nich skládané. Jednak nelze jich často písmem správně znázorniti, jednak většina čtenářů neví, co značky znamenají, vidouce jen cosi zvláštního, jednak — na divadle — nedovedou jich mluvou správně vyjádřiti; často slyšeti a čísti výčitky činěné hercům, že takové tvary nesprávně vyslovovali, a myslím, že výčitka ta jest nespravedlivá. Za to však nebylo by snad na škodu, leckterých takových charakterisujících prostředků ponechati pouze hercům a řediteli divadla, jen pro divadlo, do literatury pak jich neuváděti: tak jako se skladby dramatické uvádějí ve scenu s jistými změnami, tak by mohlo se dít též co do zvláštnosti jazykových, dialektických i těch dříve zmíněných.

V.

S aesthetického hlediska pozdvihuje se tedy mnoho námitek proti odchylkám od jazyka spisovného, ať zaváděným pro domnělou věrnost a pravdivost, ať pro broušení jazyka. Obojí snaha do jisté míry jest oprávněna, ba i potřebna: ale veškero násilí jest neumělecké, protože nepřirozené, a konečně také se jím nic dobrého nepořídí. V převratech směrův uměleckých často počíná a končí se věcmi zevnějšími a mimotními, jež mají odbývati za podstatu hlavní; takto u nás slohová manýra zevnější, dostávajíc potravu z jistých velechvalných podniků vědeckých, rozmábá se bez patřičného základu vnitřného, jsouc na ujmu nejen umění, nýbrž i jazyku. Přesný jazyk spisovný má pro sebe tolik důvodův aesthetických, ku praktickým nehledíc, že každá odchylka od něho v určitých případech silně musí být odůvodněna, aby správnou směla být nazvána. Hlavní z těch důvodův a protidůvodů zde stručně podány: jimi snad poněkud objasněno, proč v některých dilech po této stránce neviděli jsme tak vzácné pravdivosti a živoucnosti umělecké, a proč bezohledné urážení správné a přesné mluvy od předních spisovatelů tak bezohledně odsuzujeme.

O překladech zminil jsem se pouze jednou, že by totiž špatně pochodil, kdo by germanismy a jiné poklesky předních básní našich v překladě na př. německém nahradil obdobnými chybami.

na př. bohemismy a zkomoleninami. Smím však posléze poukázati na překládání nebo přebásňování vůbec jakožto na doklad svých vývodův. Odchytky od mluvy spisovné jsou cizincům ještě cizejší než jazyk spisovný; potřebí na ně zvláštního znalce jazyka toho. Překladatelé, kteří odchytky takové chtějí nějak v překladě nápodobiti, obyčejně provedou nechutnou michaninu. I kde se chválí, kterak obratně ta neb ona stat »lokalisována« a vystižena jargonem domácím, chvála ta týká se jen obratnosti, nikoliv uměleckého prospěchu. A jiná díla, v nichž odchytky takové se vyskytují, jsou prostě prý nepřeložitelná. Všechno to jsou tuším pádné zevnější známky vnitřných důvodů nahoře podaných.

Posudky.

Učebnice jazyka polského se zvláštním zřením k výslovnosti, obsahující mluvnici, rozmluvy a čítanku. Pro školy i samouky sestavil *Josef Paulík*. V Praze 1891. Nákl. „Českého knihkupectví a antikvariátu“ Dra. Fr. Bačkovského. Str. 111. Cena 70 kr.

K četným mluvnicím, návodům a rukovětim jazyka polského přibyla nová publikace, v níž spisovatel vytkl si úkolem doplniti, co v oněch scházelo, a zkrátiti, co tam bylo zbytečno, a vůbec látku přehledněji a pohodlněji upravit. Starší mluvnice, jak už Hankova, jež pro svou etymologisující rozvleklost není příliš zručnou, tak Špachtova, Jelínkem znova vydaná, jen krátce dotkly se výslovnosti hlásek těžších, obsáhleji pojednávající o tom, dle jakých pravidel a záměn hláskových se polská slova počestují a česká popolšťují. Obě tyto části souměrně, ale rovněž stručně upravil Fr. Vymazal.

V přítomné knize návod k záměně slov, jinak oprávněný a prospěšný, dobře-li se podá, úplně vynechán, a hlavní péče věnována výslovnosti. Pěkně probrány nosové a jotované samohlásky, méně zdařile vysvětlena výslovnost hlubokého »y,« za něž spisovatel radí z počátku užívatí hanácké hluboké »ê.« jako jest první ve slově »včeti« (»bēval« není hanácké, ale »béval« s úzkým, dlouhým »é«). Leč hanácké »ê« má s polským »y,« jen to společného, že se mu blíží zvukem hlubokým. dechem od zadu podnebí odraženým, jinak však obě hlásky zcela se liší šířkou. Při hanáckém »ê« tvoří rty podlouhlou nízkou skulinu, při výslovnosti polského »y,« nutno je protáhnouti v úzkou trubku, proto ono patří mezi samohlásky nejširší, toto mezi úzké. Ostatně pro Nehanáka jest asi stejně těžké vysloviti správně hanácké »ê« jako polské »y,.« Dobře objasněno vyslovování hlásek »dž« a »ć«; přepisuje je totiž spis. krátce a ostře vysloveným »dž« a »fc«; hůře zase dopadlo to s tvrdým »ł,« jež ani samohláskou »u« ani »o« nahraditi se nedá; také nemožno stanoviti pravidlo, kdy se píše měkké »l« a kdy tvrdé »ł,« nezáležíť tvrdost jeho na následující souhlásce nebo samohlásce, nýbrž je vždy charakteristickou

kmeni samému. — Po několika dobrých poznámkách o přízvuku následuje 10 bajek původním pravopisem i přepsaným ku cvičení ve výslovnosti.

Co se týče části mluvnické, spis. vypustil všechno, co společného má polština s češtinou po stránce tvaroslovné a obrátil zřetel svůj hlavně na tvary od češtiny odchýlné, tím však si nevedl jinak, jako mluvnice předešlé, vyjma Hankovu. Spis. tu pilně a zevrubně uvádí výjimky ode tvarů pravidelných, čtenář však marně ptá se, jak by skloňoval podvojně číslo: »oczy.« »uszy.« »rece.« což mělo se podotknouti v poznámce ku sklonění III. Při sklonění IV. odchýlné jsou v nom. plur. nejenom jména na »-ew,« leč i jiná většinou na »-ń« končící, při jejichž skloňování vystupuje obdoba našeho vzoru »daň.« Tataž pak tvoří též instrumental ne podle »kość« na »-mi,« nýbrž přebíhají pod vzor »bania« přibírajíce koncovku »-iami.«

Nejlepší část mluvnice jest pojednání o slovese. Proti dřívějším mluvnicím, jež sloveso podle české analogie rozvrhovaly na 6 tříd dle příznakův infinitivních. vzat zde za dělídlo kmen infinitivu i presentu, čímž docíleno tříd osmi. z nichž prvá obsahuje 6 vzorů, třetí pak na dva oddíly podle presentní přípravy tvrdé a změkčené rozvířena. Tímto tříděním přehled konjugací poněkud stížen, za to však docíleno velké přesnosti vzorův a odstraněna slovesa nepravidelná, jež všechna vřaděna pod třídní znaky.

Kuse přidány jsou spojky a předložky. Jsoutě tu právě mnohé zvláštnosti polštiny, s nimiž nejvíce zápasiti jest začátečníku, a ty zůstaly jak v mluvnici. tak v části cvičebné buď bez vysvětlení, neb úplně nepovšimnuty.

Ve mluvnici samé nepřipojil spis. žádných příkladův a dodal tedy zvláštní část konverzační a čítanku. Co se části konverzační týká, jest tato malá a stručná, tak že z ní žák sotva nejběžnějším frásím se naučí; čítanka pak jest nejslabší částí celé knihy. Vybrané články, jež nevynikají právě zajímavostí ani jazykovou bohatostí (jeduplná báseň »Tańcujcie Polki« do cvičné knihy vůbec nepatří), ztrácejí na své vyučovací síle přidanými poznámkami. Tyto nejenom že namnoze jsou zbytečné, jinde zase jsou nedostatečné, ale i často nesprávné. Významy totiž, jež pod čarou jsou přidány, zavdy nepečlivě voleny jsouce, nepřiléhají nebo převráceného či žádného smyslu neposkytují; tak na př. »nabiał« (73.) není »mléčné jídlo,« nýbrž lépe »dojivo«; — »pomp złowieszce jęki« (87.) nejsou »nádhery zlověstné křiky,« nýbrž »pump zlověstné stony«; — »pamiętek owady« není »památek nicota,« ale »vzpomínek hmyz« (88.); — »byłbyś chciał« (89.) neznamená »byť bys (!) chtěl,« nýbrž »jen kdybys chtěl«; — »żeby był gotów« (91.) jest věta účelná a nikoli tázací; — »obces« (91.) není »zrovna v čas« (vykladatel četl asi »wówczas«), ale »posedlý«; — »izba jak latarnia na przestrzal przepuszczając światło, wichry i deszcze« (92.) neznačí: »světnice jako prostřelená svítlna propouštějící« atd., nýbrž: »světnice jako svítlna propouštějící na veskrz (v polštině »na prostřel«) světlo« atd.; »jednak« není »avšak,« zvláště ne v dovětě

připouštěcí, také »ališci« neznamená »avšak.« nýbrž »hle tu«; — »zapust« není »půst«, ale »masopůst«; — »zaraz dudy w miech« (103.) není »dudy ihned spustily«, nýbrž právě opak »dudy ihned přestaly«; — »proszek z fartuchów przy figurach« (108.) není »prášek z plen krucifixu«, nýbrž prášek z rouch (vl. zástěr) na soškách (totiž Panny Marie): neobláčejit v Polsku krucifixů ve drahá roucha, ale ovšem sošky nejsvětější Panny; — »powazka« je »mlíčen« a ne »povázek« (?) — a podobných nezručností dalo by se ještě vytknouti více. Mimo to čítanka bohata je na tiskové chyby, jež čtenáři mnohé budou působiti nesnáze. — První část, která prohlédnuta byla znalcem p. Kolářem, jeví tedy jakýsi pokrok proti mluvnicím starším, druhou však části svou kniha chvály ani přednosti před nimi nezasluhuje. P. Š.

Dante Alighieri: Božská komedie. Rozměrem originalu přeložil *Jaroslav Vrchlický*. Díl III. „Ráj.“ (Č. d.)

Zpěv XXII. Opět jiní duchové přistupují k Danteovi; jeden z nich, sv. Benedikt, praví: tato hora, na jejímžto svahu jest Cassino, byla na vrcholu svém navštěvována lidem sklamaným a zlovolným (scházivali se tam pohané, by uctivali Apollina a Dianu; sklamaný, neboť sveden byl k modloslužbě nepoznav Boha pravého, a zlovolný, že nectil Boha pravého, nýbrž modly):

37. Ten vrch, Cassino hostí jeho svahy,
byl navštěvován na vrcholi svým
čeládkou zklamanou a zlými vrahy;

já první hlásal jsem tam Boha pravého; tito druzi moji jsou Makarius (V. stol. sestavil řeholi pro mnichy), Romuald (zakladatel řádu Kamaldulských) a pak bratři moji (benediktini). — Dante ho prosí: pověz mi, Otče, mohu-li zasloužiti sobě té milosti, abych viděl tvůj obličej odhalený (nezahalený touto září)?

58. ... dej, ať zírám,
ať jestli hodna toho, duše moje
v tvář tvoji, kterou halí jasnost čirá!

a Petr odpovídá: tvoje přání vznešené se vyplní (ne v tomto, nýbrž až) v posledním kruhu (v empyreu), kde bude vyplněno všecko i mé přání:

61. ... vznešené to přání tvoje
to vyplní se až v posledním kruhu,
kdež každé, i mé, v své se vrací zdroje;

želi pak toho, že nynější členové řádu jeho velmi se uchýlili od kázně: hleděli na počátek (řádu), a pak pohlednešli, kam (nyni) přišel (na bohatství a pýchu jeho), uvidíš, že z bílého černé se stalo (že z dobra stalo se zlo, že ctnosti jejich proměnily se v chyby opačné):

91. A setrváš-li při počátku prostém,
a užjíš-li, kam došlo to v jich pýše,
zříš, bílé černému jak bylo mostem;

pak vystoupili všickni duchové vzhůru po žebříku; a Dante praví: sladká paní (Beatrice) mne pouhým pokynem za nimi posunula nahoru po žebříku, tak síla její zmohla mou přirozenost (tíhu těla mého):

101. Jak sladké paní kyn bych nepochopil,
 jímž kynula mi výše ku žebříku,
 svou vůli v její sílu hned jsem ztopil;

a vystoupili pak do osmého nebe, do nebe stálic.

Zpěv XXIII. Kristus Pán a Panna Maria u veliké záři sestupují obklopeni jsoouce převelikým davem andělův a blažených: Beatrice pravi Danteovi: hle, zástupy triumfu Kristova (zástupy blažených, kteří na nebesa vystoupili proto, že Kristus Pán nad smrtí zvítězil)! Hle, ovoce sebrané otáčením (působením) těchto sfér!

19. A Bice děla: V tomto okamžení
 viz triumf Krista, viz tento plod zžatý
 z té sféry víření, v tom shromáždění!

tu poznamenává překladatel: »nesmrtelné duše nejsou vázané na prostor. Dante je rozdělil pouze na planety, aby jich zjevy učinil přístupnější a možnější: sem tato poznámka nepatří.

Dante pravi: jako Trivia (měsíc) v úplňku se směje (září) mezi nymfami věčnými (mezi hvězdami), jež ozdobují nebe na všech stranách, tak viděl jsem nad tisíci lamp (nad nesčítným množstvím duchů blažených) jedno slunce (Krista Pána), kl. réž je všechny osvětluje, jako naše slunce (osvětluje) hvězdy nebeské: a skrze světlo živé prosvítala podstata zářící (člověčenství Krista Pána) tak jasně, že zrak můj ji nemohl snést:

25. Jak v nocích úplňku Trivia skvělá
 se v kruhu věčných nymf zářící směje,
 hloub nebes jimiž ozdobena celá.
 Na tisíci lamp slunce jak se skvěje,
 jež zažihá je, zřel jsem stejně, v žití
 jak se sluncem a hvězdami se děje.
 A živým světlem prokmitá a svítí
 tak mocným jasně blýskající látka,
 že nesnesla ji musil jsem tvář skrýti.

Dante pohledem na Slovo vtělené tak byl posilněn, že mohl snést úsměv Beatrice (tato jest symbol vědy bohoslovné): archanděl Gabriel ve způsobu plamene sestupuje, aby korunoval Pannu Marii, načež Kristus Pán s Pannou Marií opět vystupují do nejvyššího nebe. Dante pravi: královský plášť všech nebeských sfér, jenž dechem Božím a způsobem (dokonalostmi) jeho více vře a více oživen jest, měl nad námi svůj vniterný břeh (okraj) tak vzdálený, že jeho zjev tam, kde jsem byl, ještě mi nebyl vidný (první nebe pohyblivé — deváté —, jež jako plášť všechna ostatní nebesa zahaluje a jimi otáčí, a jež působením Božím více plane světlem a láskou, bylo mi ještě tak vzdáleno, že jsem ho nemohl ještě spatřiti):

112. Sfér královský plášť, který více plane
 a oživuje se, čím boha vlivy
 dech boží k němu žehnající vane,
 Svých vnitřních břehů udržoval nivy
 tak nade mnou, že jeho plápolání
 jsem nepostihnul tam, kde stál jsem snivý;

proto nemohl zrak můj sledovati korunovaného plamene (Pannu Marii), jenž se zdvihal za Synem svým; blažení duchové zustávají pozadu, pějice Regina caeli (vesel se, nebes Královno).

Zpěv XXIV. Beatrice žádá duchů blažených, aby poučili básníka: sv. Petr ho zkouší ve víře, an se ho na totó táže: předně, víra co jest? Dante vzývá Boha o pomoc praví: milost (Boží), jež mi dovoluje, že vznešenému vůdci prvnímu (Petrů) mohu vyznati (víru), dejž mi též výraz správný (mé víry vniterné):

58. Ta milost, jíž se mohu zpovídati,
já započal, takému bohatýru,
kéž myšlenky mé ráčí výraz dát;

zpovídáme se ze hříchův, a vyznáváme víru. Víra jest podstata nadějných věcí, a důvod neviditelných (*jest pak víra nadějných věcí podstata. důvod neviditelných,* Žid. 11, 1):

64. Jeť látkou nadějí všech víra svatá,
a toho důkazem, co uzerí zraky;

předmět víry, ač neviditelný a smyslům nepřístupný. není smyšlený, nýbrž skutečný, neexistuje tedy jen jako případek (accidens) myslí naší, nýbrž jest podstata (substantia) o sobě jsoucí; a z této víry jako z prvních principů máme vycházeti dokazující další pravdy nadsmyslné.

Sv. Petr táže se za druhé: mášli také víru? Dante přisvědčuje; za třetí: odkud ji máš? Dante odpovídá: hojná vláha (milost Ducha sv.), jež rozlita jest na starých a nových pergamenech (v knihách nov. i star. zákona), jest úsudek (syllogismus), jenž mi ji (pravdu víry) tak dokázal, že všechno jiné (odjinud vzaté) dokazování se mi zdá býti tupé (slabé):

91. ... Příval rájské vláhy
svatého Ducha, jenž se rozlil proudem
na staré, nové pergameny, záhy
Mně objevil se ostrým býti soudem,
že každý důkaz s tímto v porovnání
mi tupým zdá se být a pouhým troudem;

za čtvrté: proč starý a nový zákon, jenž tě tak přesvědčuje. uznáváš za řeč Boží?

97. On: starý zákon s novým tvému zdání
když dostačí, kdo řek ti, prachu synu,
že boha vůle z nich se k lidu sklání?

Dante odpovídá: důkazem toho jsou mi udělé skutky, jež nestaly se silou přirozenou (zázraky); za páté: odkud máš jistotu, že ty skutky se staly (skutečně)? Dante odpovídá: obrátil-li se svět ku křesťanství bez zázraku, byl by to takový zázrak, že všechny ostatní dohromady by netvořily ani stý díl jeho (jsou to slova sv. Augustina, o městě Božím XXIV. 5), neboť chudoba a pokora byla tvá jediná zbraň (jíž jsi pohany ku křesťanství obrátil):

106. Bez divu svět že obrátil se hravě
ku křesťanství, ten zázrak pouze stačí,
že jiné stý díl jen jsou v jeho slávě;

original praví: kdyby se byl svět obrátil bez zázraků, byl by to největší zázrak; překlad však praví: že se obrátil svět bez zázraku, to jest největší zázrak; za šesté: co věříš? a z jakého důvodu? Dante odpovídá: věřím v Boha jednoho, jediného, věčného, jenž

láskou a touhou pohybuje celým nebem, sám jsa nehýbán (viz Aristot. metafys. XII. 7): důvodem toho jsou mi nejen důkazy fyzické a metafyzické (z rozumu, a to ze světa viditelného i zámyslného), ale i důkaz autority spisovatelů bohoduchých, kteří napsali to, co Duch sv. jim vnuknul (tedy obojí důkaz):

133. Ne fysika s metafysikou nutí
tu víru vyznávat, leč pravda vroucí
jest svědkem jí . . .

překlad tedy praví opak: nedokazuje rozum, nýbrž autorita: ale Dante v tomto přihlíží k Aristotelovi, jenž zřejmě z rozumu dokazuje, že Bůh jest jeden, jediný a věčný, a že jako poznané a kýžené pohybuje vším mirem: Dante pokračuje: a věřím ve tři Osoby věčné, a věřím, že tyto jsou bytost tak jedna a tak troji, že snese »jsou« i »jest« (že můžeme o ni mluvit v čísle jak jednotném tak i množném):

139. V tři věřím věčné osoby, jež spjaly
se v jednu bytost, jedinou a troji,
že »jest« a »jsou« na sebe právem vzaly;

tři osoby, spjaté v jednu bytost, by nebyly tři osoby, nýbrž pouze jedna: o tomto tajemném spojení Božím (tři Osob v jedné bytosti), o němž jsem právě se zmínil, pečeť do mysle mi dává (důrazně poučuje) mnohokrát sv. evangelium (zjevení či důkaz autority, a nikoli důkaz rozumový, neboť rozum tohoto vystihnouti nemůže):

142. A božství skrytá bytost, o níž moji
zvěst slyšel's, mému duchu pečeť dává,
že písmo pravdivé jest v řeči svojí;

tedy Bůh dosvědčuje, že písmo jest pravdivé!

Zpěv XXV. Sv. Jakob vyptává se Danteho na naději: rei mi, co jest naděje, máš-li ji, a odkud k tobě přišla? Na druhou otázku odpovídá Beatrice: církev nemá mezi syny svými druhého, jenž by větší nadějí byl obdařen než tento; na prvou a třetí Dante sám odpovídá: naděje jest jisté očekávání slávy budoucí, a pochází z milosti Boží a zásluhy (člověka) předchozí (výměr to Petra Lombarda: »spes est certa exspectatio futurae beatitudinis, veniens ex Dei gratia et meritis praecedentibus,« lib. sent. III, 26: víra vzniká z milosti, naděje i z milosti i ze zásluhy):

67. Jest naděj čekání, mé rety děly,
na příští slávu a ji milost Boží
a zásluha si v srdci vystavěly;

toto světlo (naděje) mi přichází z mnohých hvězd (spisovatelův a prorokův), ale první ji v mé srdce vlil nejvyšší pěvec Boha nejvyššího (David: »doufati budou v tebe, kteříž znají jméno tvé,« žalm 9, 11), a kdož by toho nevědl, má-li víru mou (který souvěrec, křesťan by toho nevědl)?

75. kdo nezná je, zda vírou mou jest jatý?

Sv. Jakob se táže: co ti slibuje naděje? Dante odpovídá, že duše vyvolených ve vlasti své (v nebesích) budou oděny dvojím rouchem

(blaženosti duše a oslavením těla). — Na to přistupuje k Danteovi sv. Jan evangelista, jenž praví, že tuto jest jen duše jeho a nikoliv i tělo (jak mnozí se domnívali); lesk sv. Jana tak oslnil Danteho, že neviděl Beatrice vedle stojící.

Zpěv XXVI. Sv. Jan ho zkouší o lásce: kam čelí láska tvá (k jakému cíli posledního)? Dante odpovídá: to dobro, jež blaženým činí tento dvůr, jest alfa i omega (začátek i konec) všeho písma, jež mi láska čítá buď slabě buď silně (Bůh jest jediný předmět lásky mé, ať slabě neb silně po Bohu toužící):

16. To dobro, jímž dvůr tento požehnaný,
jest A i O všech písem, láska čítá
mi hlasitě i tiše z každé strany;

a poznamenává tuto překladatel: »Bůh, který jest původ a cíl každé lásky, ať již vyššího neb nižšího stupně,« tož by byl též cíl oné »duševnější lásky,« o níž se překladatel »Oč.« XXVII. pozn. 8. zmiňuje!

Sv. Jan se táže: kdo namířil luk tvůj k takovému cíli? Dante odpovídá: filosofické důvody i autorita; neboť dobro, pokud dobro, jakmile je poznáme, ihned lásku v nás znítí, a to tím větší, čím více dobra v sobě obsahuje:

28. Neb dobro, jak dalece dobrem bývá,
tak vznítí lásku a vždy stále věcí,
čím výtečností více v sobě skrývá;

protož každý, kdo tuto pravdu, na niž důkaz spočívá, pozná, miluje Boha, dobro nejvyšší, neboť vše ostatní dobro, od Boha rozdílné, jest jen slabý paprsek dobroty jeho: tak mi praví rozum; mimo to mi tak praví filosof (Aristoteles neb Platon); a Mojžiš, žádající sobě viděti tvář Boží, dostal v odpověď: »já ukáži tobě všecko dobro« (Exod. 33, 19); a tak mi pravíš i ty sám na počátku zvěsti své (evangelia svého); sv. Jan se táže, zda ještě jiné pohnutky ho k lásce Boží přiměly, a Dante odpovídá: všechny pohnutky, jež vůbec srdce k Bohu obrátiti mohou, sešly se v (této) lásce mé; neboť že svět jest i že já jsem (t. že Bůh vše z lásky stvořil), bolestná smrt Krista Pána (že z lásky nás vykoupil), a blaženost věčná (kterouž z lásky nám uděliti chce), již každý věřící očekává: vše to mne od chybné lásky odtrhlo a obrátilo k lásce pravé; a tvory miluji tolik, kolik dobra Božího v sobě mají. Sbor blažených na toto vyznání třikráte zapěje »Svatý!«

Dante nabyv opět zraku, spatřil čtvrtou záři, t. Adama, jenž mu praví: příčina, že z ráje byl jsem vyhnán, není jedení ovoce samo sebou (neboť toto samo v sobě nic zlého není), nýbrž jedině, že jsem překročil meze (Bohem ustanovené, t. že jsem tak učinil proti vůli Boží):

115. Ó synu, věz, že jedl jsem, on praví,
se stromu, samo nebylo tak hříchem,
spíš neposlušnost a vzdor pohrdavý;

dle znění překladu oboji jest hřích, jenom že jedno více, druhé méně. Řeč, již jsem mluvil, pokračuje Adam, při stavbě babylonské věže

zanikla, neboť neplynula z přirozenosti lidské, nýbrž z rozumu a vůle; přirozeno jesti člověku toliko, by mluvil, ale mluvití tou neb jinou řečí, to příroda vám dle libosti vaši zanechala:

130. Řeč lidská vždy dle přírody se řídí,
leč zdali tak či jinak přenechává
vám příroda, jak vám se tu líp vidí;

tedy řeč lidská vždy dle přírody se řídí, ale jednou tak, podruhé jinak; což to má býti? (P. d.)

Dr. V. Šimanko.

Pestré cesty po Čechách. Společnou prací Matěje Broučka, prof. Vojtěcha Bořivoje Kostlivého, Václava Maliny, Dra. Dagoberta Špičky, Jana Vraného, Orlanda Furiosa, Břetislava Boubínského, Violy Těšínské a jiných učencův a spisovatelů domácích rediguje *Scatopluk Čech*. Ilustruje Viktor Oliva. Díl I. V Praze 1891. Nakl. F. Topič. Str. 252. Cena 2 zl. 40 kr.

Přehled obsahu v pravdě pestrého jest asi tento: V úvodní kapitole vydavatel (Sv. Čech) smlouvá s panem Broučkem cestu, za netajeného odporu Broučkovy hospodyně; Brouček uvolí se podniknouti cestu do Plzně, máje prý tam »známého« — Salzmannu. Na popis kraje mezi Prahou a Plzní ležícího a vůbec na bližší zprávy potřebí jiných spolupracovníkův. Jednoho podnikateli domácí pán hned dohodí ve svém nájemníku prof. Kostlivém, kterémuž suchopárnému vědatoru přidá podnikatel za druhu básníka Vraného; tento hned po úvodě vkládá nadšenou báseň »Čechám.« Prvá část úvodní kapitoly, právě popsaná, jest velmi rozmarná, jakož i zpráva o cestě prof. Kostlivého. Druhá, jež obšírně vypisuje, »pro koho tato publikace není,« se nese trochu dryáčnický, asi jako žertovné inseraty, a vtip její jest místy hodně nucený; takhle na obálce by ještě ušla. Vůbec nezamlouvají se místa, na nichž převládá žert jaksi schválný, nezřídka i násilný, jak jej viděti už na nápisu díla: jsou to přísady až příliš prozrazující, že nevzrostly ze samé věci, nýbrž že zevně jsou vmuceny.

Hlavní cíl pouti Kostlivcovy vytčen už v úvodě: chce na dějišti samém stopovati nález Rukopisu královédvorského; jméno »Vaňura,« které se mu v krajině tamní namane u jakéhosi krejčíka, má jej vésti na stopu. Při cestopisu jeho, napsaném ovšem od hlavního podnikatele, sotva ze smíchu vycházíš, ačkoli v nešťastné příhody ubohého pedanta toho stále вплétají se ostré šlehy do našich národních, politických i literárních poměrů, a při kterých by zhusta nemělo býti do smíchu. Všední nehody ve vlaku, na vsi, nedorozumnění vzešlá z professorovy klassické a starožitné češtiny, časté údivy nad domnělými přednostmi našeho lidu a zvykův jeho, pedantství a neobratnost professorova atd. vyličený tu velmi názorně a obratně; zvláštní epizoda jest jeho rozmluva ve vlaku s Čiňany o svéráznosti naší. Úsměšek spisovatelův rozestírá se takoruka nade vším, co v této části se objevuje: vycítíš ale z něho při jisté pozornosti, že neposmívá se věci samé, jak by se povrchně zdálo, nýbrž krajnostem a přemrštěností. Pravda ovšem jest, že tu nejednou i správná věc ostrým sarkasmu jižijž jest zasažena; tak v úvodní kapitole, tak

i na prof. Kostlivém. Vykládati úmysly spisovatelovy, jaké měl při díle svém, bylo by nemístno: z velké části jsou zajisté zcela zřejmy, a kde nejsou, tam by nezbývalo, leč také — vnášeti a podkládati, jak už při spisech Sv. Čecha bývá.

Básně J. Vraného jsou sice pěkné, květnaté popisy a lícně, propletené vzpomínkami dějinnými, ale neobyčejnou hodnotou nevynikají: zvláště zajímavá jest mezi nimi báseň »na Valdštýně,« v níž uložen kus aesthetiky básnickovy starého ideálního rázu, vyvolaný vzpomínkou na K. H. Máchu.

Druhá část obsahuje něco ze svěživotopisu V. Maliny. Vyjma některé význačné rysy z doby předbřeznové, má význam více osobní, jenž ovšem přátelům a ctitelům básnickovým bude nemalý; mimo krajiny české zavaděno tu též o Kroměříž, kde byl otec básníkův úředníkem říšského sněmu. Spisovatele v první části vtípem a posměchem sršícího bys tuto nepoznal: klidně, sladkobolně, ba i trudně plynou vzpomínky, mezi nimiž jen málokterá dovádívě povyskočí. Obrázkův Olivových v této části bychom raději neviděli, alespoň obrázkův osobních.

Stavba a seřadění příhod jest obyčejně přirozeně z věci samé provedeno; jenom někde bylo potřebí obratu zcela umělého. Charakteristika obou cestovatelů, z nichž Vraného brzy odloudila jakási pojizerská vila, i ostatních osob jest podrobná a zdařilá: Vraného více šetřeno, i jest jako pravý romantik poněkud mlhavější. Venkovské postavy a výjevy jsou rozkošné.

V našich okolnostech dílo to, obsahem a směrem tak zvláštní, jménem spisovatelovým i rozsahem a úpravou jest pozoruhodno. Zdali jest jen kusem retrospektivní výstavy pro podívanou a pro zasmání, či znamená-li také jaký rozhodný skutek v literatuře — jak u Čechových děl uvykli jsme připomínati — nebudiž rozhodováno. Zajisté mnoho pravdy vážné s úsměvem i s posměchem tu pověděno, byť také žíhadlo posměchu nebylo vždy v pravém bodě nasazeno a vlastní jádro věci jim zasaženo.

P. Vychodil.

„Repertoire českých divadel.“ XXV. *M. A. Šimáček: Svět malých lidí.*

Obraz ze života cukrovarských dělníků ve 4 odděleních. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 96. Cena 48 kr.

Skladba tato nechce býti posuzována jakožto drama, nýbrž jakožto pouhý obrázek rodinného a továrního života dělníkův a dělnic cukrovarských; nejvyšším cílem jejím prý byla »pravdivost a v mezích daných dosažitelná úplnost.« Základní osnovou jest poměr manželův Strouhalových. On, nadtopič v cukrovaru, nechce pustiti ženy své do práce cukrovarské, kterou od počátkův jejích sám zakusil; »dětí jeho nesměji nikdy mít takové nelidské mláďa« jak on, vypravuje dělníkům mezi svým životopisem. Vymlouvá jí všelijak úmysl její, dáti se zapsati do továrny: nádeničení pro ni se nesluší, zanedbá domácnost — vše marno; Strouhalka odchází do cizí továrny, když v této nemůže býti zapsána, neboť chce aspoň na své dvě dítky z prvního manželství

vydělati, nechce zaháleti. Jak později se vyznává, byla za prvního manželství hlavou rodiny vlastně ona: její vůle se dala, ona prací svou živila celou rodinu i s mužem darebou, »nenaučila se poslouchat« a »co to je, udělat někomu něco z lásky.« tomu se nenaučila. K tomu sebe-poznání došla teprve v nesnesitelném ovzduší onoho cizího továrního bytu (kasárny), kde bývala s dětmi svými a jinými dělníky rozličného zrna: tam poznala rozhárané poměry rodinné, a když ji považovali za pustou poběhlíci, »pocítila, že není muž,« a nezvratně rozhodla se vrátiti, když už potají byla skrze prostředníky hleděla muže usmířiti. Strouhal ji byl propustil se vztekem (»kouska smyslu nemáš pro něco lepšího«), poukazuje na děti (»vždyť to bude jejich zkáza«); časem ovšem se mu po ní zasteskne, neprotiví se, aby přišla, ba když jeden dělník v továrně nešťastně za své vezme, chce pro ni sám, neboť nespořádaná rodina dělníková přivede mu asi na mysl vlastní jeho domácnost. Leckterou štiplavou poznámku bylo mu také zaslechnouti, jako jeho ženě. Ale když ona přijde, div jí nevyžene nazpět; domluva je dosti dlouhá, a výsledek její kolísá; pláč manželčin konečně zvítězí i nad podezřením. Myšlenky na továrnu docela vyžene smrt manželky jiného dělníka, který z mamou nechal se ji uříti i s dítkami v továrně.

Nakresem tím podán zároveň obsah i děj skladby, oživené četnými vedlejšími výjevy, které spis. snažil se alespoň poněkud »sdramatisovati,« t. j. v příčinnou souvislost se hlavním dějem uvést; ovšem jsou některé také zcela mimo takovou souvislost, určeny jsouce očividně na to, aby dosaženo bylo oné úplnosti osob i života továrního, kterou spis. také si položil za cíl (na př. některé příběhy při práci), jiné pak jsou aspoň povahopisné (povídkářské vypravování a životopisy). Kdo hledá v obraze tom úplný obraz života továrního, jest ovšem už napřed odbyt poznámkou úvodu, že to jen úplnost v těch mezích dosažitelná; zdá mi se ale přece, že býti ještě méně té úplnosti bylo by více umění. Odpadla by tím některá podrobnost, na př. z peleše továrních dělníků, celku dramatickému nikoli na škodu. P. spis. bral, jak se říká, z hromady, a nakupil podrobnosti příliš mnoho; skladba jest rozhodně více románová a více divadelní, než umělecky dramatická.

Působivých prostředkův užívá spis. hojně, a silných, jak u zvolené látky jest přiměřeno; některé příliš drastické chce podle přidané opravy míti změněny. Vytýkána skladbě jakási hrubost, do níž realismus spis. misty skutečně již zabíhá; ale samy postavy tovární, zakrytá mrtvola přes jeviště nesená nejsou toho správné důvody, a jinak počíná si spis. většinou s obratností neb raději se zdravou přímostí, veškeré chvály hodnou, neodhaluje hrubších stránek pro ně samy, nýbrž jen tak, že samozřejmě se vyskytují a proto neurážejí. Takovou pravdivost snadno sneseme, ba právě ona jest žádoucí tam, kde běží o společenský význam literatury. Že i jinak obrázek jest — podle úmyslu spisovatelova pravdivý, můžeme zkušenému skladateli věřiti do slova, nemajíce ve skladbě samé ni nejmenšího protidůvodu. Ale básnická pravdivost, totiž pravděpodobnost vnitřní není tuším už tak pevně sestrojena, a to na hlavní postavě, manželce Strouhalově, v rozhodné části, která

vede ke srážce dvou protivných vůlí. Nadtopiči Strouhalovi rozumíme, proč nechce ženy své pustiti do práce nádennické: ale nad její umíněností se pozastavujeme trochu nedůvěřivě. Spis. snaží se tu co nejlépe odůvodňovati: v předešlém manželství vedla vládu, živila svou práci rodinu, chudobná s dvěma dítkami vzala si Strouhala, lidé ji toho štěstí záviděli a vyčítali — avšak naproti tomu byla ona také už před prvním sňatkem známa se Strouhalem, jenž nyní jen splnil svoji dávnou touhu, pojmout ji za manželku a nedával ji ani sebe méně cititi, že by se nějak byl k ní ponižil. Postava Strouhalčina v té stránce, na které celý rozvoj děje spočívá, nezdá se býti psychologicky pravdiva. Není sice s tak výstřední individualností podána, jak obdobná postava v »Duši továrny« (v letoších »Květech«), ale v obraze dramatickém, kde potřebí rázněji motivovati, aniž jest na to tolik pomůcek, jako v povídce, zdá se i tato nepodobná zvláštnost býti vadnou.

Sloh jest přirozený, postavám přiměřený; Strouhal mluví poněkud výše, než bychom z počátku očekávali, ale on mnoho zehodil a zkusil. Německá slova v ústech dělníků charakterisují sice naši dvojazyčnost, ale jsou jinak zbytečná. — »Obraz« tento i přes vytčenou jednostrannost jest dílo vážné a cenné. P.

— XXVI. *Antonín Lokay: Růžová pouta.* Veselohra o 3 jednáních. Str. 106. Cena 50 kr.

Druhá žena bohatého pekaře uvěsila mu »růžová pouta,« v nichž jeho majetek i osobní svoboda běře za své: chce muže vzdělati, zve do domu vznešenou společnost, utrácí peníze atd. Starý přítel pekařův se synem vyléčí ji z choutek jejích: vydávají se za lékaře — jsou též jen pekaři —, poněvadž nechce dcery pekařovy dáti leč doktorovi. Jidášskou úlohu hraje úplatný žid.

Obširněji popisovati a probíratí obsah, »veselohra« asi nežádá: je to spíše arenní švanda, nad níž se dosti nasmějeme i pozlobíme. Mnohý rys postav zachycen velmi šťastně, ale souhra děje jest prostě nemožný konglomerat — mírně řečeno. Divadelní stránka jest obratně provedena, ale dramatické a literární ceny skladba nemá. »Omylové« veselohry takového druhu jsou a zůstanou vždy jen pouhým omylem. P.

Obrazy z kulturních dějin českých. Sestavil *Josef Seátek*. Díl první. V Praze 1891. Nakl. J. Otto.

Zajímavý obsah snůšky jest tento: Habsburkové a český jazyk. Poslední dnové Rudolfovy sbírek v Praze. Cesty na Sněžku. Stradové z Rosbergu. Alchymista Kelley v Čechách. K dějinám poštovníctví v Čechách. Jak trestali padělatele mince v Čechách. Vzbouření lidu selského v Čechách r. 1680. Poustevníci v Čechách. Slavnost »střelení ku ptáku« v Čechách. — Vyznati dlužno, že upoutají mnohé z obrazů těch čtenářů svým svěžím líčením, a že jimi i poučiti se i pobaviti možno. Materialu namnoze použito zde nového, posud neuveřejněného a pro širší kruhy nepřístupného, čímž cena kulturních obrazů

Svátkových tím větší jest. K nejzajímavějším statím náleží »Poslední dnové Rudolfových sbírek v Praze« — nikdo jí bez hlubokého pohnutí nepřečte. Vůbec jednotlivé obrazy samy o sobě — není mezi nimi žádné vnitřní spojitosti — člověku se zamlouvají, tak že slušno knihu tu české veřejnosti doporučiti. Jen škoda, že i Svátek sem tam se obejít nemohl, aby nějakou v naší době tak oblíbenou antiklerikální poznámku také ve svůj spis nevpletl. Místy sloh jest neurovnaný.

J. Tenora.

Šípkový keř. Napsal *Alois V. Velich*. V Praze 1891. Nákl. vlastním.

Prvotiny své rozdělil p. spisovatel ve čtyři oddíly, jimž hledě k obsahu dal nadpis: I. Květy, II. Trny, III. Ostny a IV. Šípky. Na četných místech prozrazuje se určité nadání básnické, ani moci nad formou zevnější nevyjimaje. Ale čtvrtý díl velice nebásnický zaráží. Dostačí uvést ukázkou o samovraždě:

Myšlenky samovrahovy.

Ďas vzal to žití! dobře má,
kdo, osud-li ho mučí,
skon zrychlí svůj a vrhne se
vln dravých do náručí.

Ďas vzal to žití! dobře má,
kdo náhle bol svůj ztiší
a lokem jedním vypije
v ráz jeduplnou číši.

Ďas vzal to žití! dobře má,
kdo zlořečí a kleje,

a když i to ho omrzí,
dá hlavu pod koleje.

Ďas vzal to žití! dobře má,
kdo okrádá a šálí,
a potom hlavu prožene
si z revolveru kulí.

Ďas vzal to žití! dobře má,
kdo prodá život drazé,
a dřív se hodně vybouří
než skončí na provaze.

Tot »poesie« trochu divoká, svědčící o duševním rozpoložení, jehož nechceme pravým jménem pojmenovati. Ovšem na konec odnese to — zcela moderně — zase Bůh:

Ne, nevěřím, že šťastným býti mohu,
že v žití mém mi ještě naděj kyne.
Co zbývá mi?... jen rouhati se bohu,
a tupě zřít, jak z ran mých
 krev se fine. (Str. 45.)

Přec s vivisekcí, hlas rce kněží, mnichů,
již proti lidstva brojí svobodě,
a sami proti sobě, přírodě
se největšího dopouštějí hříchu.
 Přec s vivisekcí. (Str. 54.)

V poslední ukázce hlásí se p. spis. jakožto kandidát lékařství, který očividně o záhadách přírody života velice málo samostatně přemýšlel a jen prvního nápadu choré obrazivosti poslouchá. *K. V.*

John Stuart Mill: O svobodě. Přeložili *H. Kosterka* a *V. Petrželka*. V Praze 1891. „Vzdělávací bibliotheky“ sv. 5. Str. 184. Cena 70 kr.

»Předmětem spisu jest svoboda občanská nebo socialní: přirozenost a hranice moci, která může býti zákonitě provozována od společností nad jednotlivcem« (str. 5.). »Jest předmětem tohoto spisku hájiti velmi jednoduchou zásadu, že jediným cílem, který může lidi oprávniti jednotlivě nebo hromadně omezovati svobodu v konání někoho jiného, jest sebeochrana« (str. 8.). Spisovatel jest rozhodným obhájcem svobody jednotlivcovy proti společnosti; v úvahách svých především chce zlomiti účinek zvyku na názor o poměru jednotlivce a společnosti.

Pojem »svobody občanské,« o které spis jedná, stanoven tu jen mimochodem. Podle způsobu spisovatelova, jenž výměřům a vůbec školskému směru dokazovacímu se vyhýbá, nebyla by to vada, a také proto ne, že v takových předmětech nesnadno přesný výměr učiniti: ale pro úvahy jeho je to nemálo osudno, poněvadž nevíme, co vlastně chce, kde vlastně ta »přirozenost a hranice« společenské moci nad jednotlivcem počíná a přestává. Na str. 151. konečně se praví: »svoboda spočívá v konání toho, co si kdo přeje«; hned ale, jako častěji, vylučují se z toho dítky, opilí, šílení a pod., kteří také »si něčeho přejí,« aniž by jim to smělo býti dovoleno. Na str. 107. v poznámce mluví se o svobodě jakožto »právu každého individua jednati ve lhostejných věcech, jak se mu zdá dobrým dle jeho úsudku a náklonností«; ano, jenom jaké jsou ty lhostejné věci?! Avšak spis. o nich snad mluvil už dosti obsírně — probíraje zásady i případy v tomto pořadí: O svobodě myšlenky a slova; o individualitě jakožto o jednom prameni blahobytu; o mezích autority společnosti nad individuem, a posléze přidává Upotřebení, které při té nejasnosti zásad nejvíce zajímá, ale nejméně uspokojuje. Přejí ostatně každému, aby mu ze spisu vzešlo více a lepšího světla o mezích té svobody, nežli mně se stalo; bojím se, že spis. hájí často nevázanosti místo svobody. Směti a moci to, co rozumně kdo chce — dosavád k pojmu svobody dostačí. Nejširší volnosti žádá spis. »myšlence a slovu,« vlastně širší myšlence nežli slovu; méně volnosti už dopřává konání. Tamto jest mu důvodem, že pravda sporem jen získává, kdežto mínění společnosti, proti kterému se nedovoľuje mysliti a mluvití, osobuje sobě neprávem neomylnost, umlčujíc protidůvody, aby nebylo přinuceno se opravití.

Nevím, zda-li jest v Anglii též ono nepřiliš jemné pořekadlo, že »jeden hlupák dovede se tázati více, než deset mudrců dovede zodpovídati.« Spis. »hledí na užitečnost jako na poslední instanci ve všech otázkách mravních, ovšem na užitečnost v nejširším smyslu« (19) a uznává též, čemu theologové říkají »bona fides,« totiž co neplyne z přesvědčení, že jest hříchem (Řím. 14. 23). Ani užitečnosti ani osobnímu přesvědčení není volnosti diskusse v tom širokém rozsahu poslouženo, i myslím, že názory katolickými (»in necessariis unitas, in dubiis libertas«) jest o individuum a jeho (mravní) »blahobyt« mnohem lépe postaráno. Vždyť i mezi učenci jdou spory do nekonečna, aniž pravda jimi čeho nabývá — leda snad nesprávných znetvoření — a oni sami na ně žalují; teď ještě ať každý volně disputuje o »víře v boha (sic) a život posmrtný (38)!«

Základní omyl spisovatelův jest, že všechny druhy společnosti (církve — stát — řády — člověčenstvo atd.) stavi na roveň co do vlivu na jednotlivce, poněvadž pojímá společenské poměry vesměs příliš zevně a povrchně. Nikdo neupírá, že usus mnohdy jest tyrannus, ale stejně jisto jest, že »hranice moci« společnosti nad individuem nemohou býti neurčovány přirozeným poměrem vzájemné pomoci a podpory: není každému dáno býti všim, a jako dřívější věky mnoho

vykonaly za nás, tak i společnost koná mnoho za jednotlivce, jenž podle svého stupně si to osvojuje. Jsmeť do jisté míry všichni dětmi, nevědouce, co nám jest užitečno!

Spis. jest upřímný a přednáší námitky proti svým naukám zcela zjevně; kdo oboje trochu dovede stopovati (v překladě mi některé věty ostaly nejasny), dá z pravidla za pravdu — námitkám.

V kasuistice není spis. valně šťasten; vybírá sice případy pádné, ale nešťastně je řeší. Zevnější zdání jej svádí k úsudkům krivým. Důvodům z častého zneužívání dává mnoho váhy proti věci o sobě správné, neb aspoň ne jistě nesprávné. Mimochodem řečeno. zastává se poroty, poněvadž není státní; odsuzuje zákaz, prodávati volně jedy; schvaluje potřebu občanského souhlasu ke sňatku (!!); zavrhuje zákon o svěcení neděle atd., odůvodňuje vše ze široka, ale předpojatě. Při individualitě podáno několik případných poznámek o originalnosti, ale zase jednostranně věc rozhodnuta. Originalita jest zajisté cenná vlastnost, ale jenom k pokusům, kde netřeba míti jistoty: jinak jest potřebí jakési ustálené »neomylnosti.« ať si proti ní St. Mill v theorii bojuje jak chce. O náboženských otázkách mluví ovšem často, neboť celý spis více méně pohybuje se ve mravovědě, kdež náboženství obejiti nelze; Mill chová se k němu vesměs odmitavě: »Deorum iniuriae diis curae« (142). »Vedle ethiky výlučně křesťanské musí existovati ještě ethiky jiné, aby provedly mravní znovuzrození lidstva« (str. 80.); ó běda! Ve středověku prý síla individuality byla větší než nyní; rád věřím, ale tak, jak si ji spisovatel myslí, nevznikal z ní blahobyť, a kde z ní vznikal blahobyť, ta nebyla, jak spis. sobě ji myslí. O zařízeních církevních nemá spis správného ponětí, a nad to zásada užitečnosti a nepoškozování druhých slavnému logikovi zadržela leckdy logickou žílu až k nedůslednosti, kde měl jednati o věcech sobě nemilých.

Kdo v kontroverších vidí spásu člověčenstva, má tu dosti látky na mluvení o všemožných věcech státních, církevních i vědeckých; státních jsem pominul, hledě jenom k některým zásadám o dvou posledních.

P. Vychodil.

Knihovna lidu a mládeže.

Hlasy katolického spolku tiskového. Ročn. 1890. čís. 2. „Pro víru oteckou.“ Dějepisný obraz. Napsal Alois Dostál. V Praze. Str. 90.

Dva jezdcí vrátili se po bitvě na Bílé Hoře po mnohých letech pod rodné střechy. Ale netrvalo dlouho, oba bojovníci, mladší Josef i starší přítel jeho Skokan, prozradili se, že ve vojnách pozbyli víry a stali se — kalvinisty. Rodiče Josefovi byli z toho těžce zarmouceni a matka jeho nepřestávala Boha prositi, aby zbloudilý syn v lůno církve katolické se navrátil. Starší Skokan již i modlitebnu v osadě Ježovicích si zařídil, věřící všelijak lákal a k nevěře sváděl, ale — nesvedl. Duchovní správce osady, ctihodný stařec P. Skalský, záhy odstranil nebezpečí, poučiv účinně věřící, že víra otecká jest jediná ta, již přinesli sv. věrověstcové, Cyrill s Methodějem, za níž vykřvácel

sv. Václav a k níž se vždycky hlásili předkové, že je to výhradně sv. víra katolická. Pomáhá mu při tom děd Míchal. Jejich společnému úsili se podaří svedeného Josefa odloučiti od Skokana, jenž chtěl z nové víry jen těžiti, státi se kazatelem »čistého« evangelia a pohodlný život si pojistiti. P. Skalský ve svém příbytku skrývá po nějaký čas svedeného, vyučuje sv. náboženství, a zbloudilý syn k nevýslovné radosti rodičův odřekne se bludův a navrátí se do sv. církve. Skokan, jenž zlé simě nevěry po horách rozséval, jest vydán úřadům, načež se odstěhoval. — Podobný obraz dobře se hodí mládeži a lidu v krajinách, kde jest mu žiti s jinověrci.

Fr. Koudelka.

Úvahy a ukázky methodické z oboru škol mateřských. Napsala *Božena Studničková*, řídící pěstounka při městské mateřské škole v Praze. Urbánkovy „Bibl. paed.“ sv. 164. V Praze 1891. Nakl. Fr. A. Urbánek. Cena 80 kr.

Po předmluvě a básni »Děcko« následuje 11 úvah a 11 ukázek methodických. Kniha zakončena jest úryvkem básně »Z těch rajských zjevů.« Úvahy všechny jsou případné a mnohé by zasloužily, by čteny byly nejen pěstounkami a učiteli, ale i širším obecnstvem. Zasluhujíť řádného uvážení. Tak na př. stať »O škádlení a zlobení dětí.« Také methodické ukázky jsou celkem zdařilé a obsahují mnohé vhodné pokyny nejen pěstounkám, ale i rodičům. Výstražné obrázky jsou v článku »Jak se nemá s dětmi žertovati.« »Methodickým ukázkám« mohli bychom vytknouti přílišnou délku. Tak dlouhý rozhovor by zajisté malé dívky unavoval a pozornost jejich příliš napínal. Nemysleme, že by pěstounka rozhovor takový bez rozčlankování podávala. Rozdělení v několik přiměřených oddělení jest zde nutné. Celkem však podává kniha »Úvahy a ukázky methodické ze škol mateřských« srozumitelným slohem mnohé pěkné pokyny těm, pro něž psána jest. Můžeme ji doporučiti. Úprava slušná. Cena mírná. J. A.

Prostonárodní říkadla. Vybral *J. Procházka*. V Praze 1890. Nákladem „Českého knihkupectví a antikvariátu“ Dra. Fr. Bačkovského. „Dětské knihovny“ č. 2. Str. 48. Cena 15 kr.

Knížечka tato bude žákům vítanou četbou: rozesměje a rozveselí zvláště menší čtenáře. Ačkoli sbírka ta uvita je z prostonárodních říkadel v Čechách zdomácnělých, nieméně jsou mnohé z nich i nám Moravanům dobře známy. Hned prvou: »A-B-C-D kočka přede...« zná téměř každý záček nováček. Podobně známy jsou: »Škádlivé odpovědi,« »Kterak dne přibývá,« »Jistá pravda.« »Desatero vran« a j. v.

Mezi říkadla přijaty jsou i kratinké téměř všude zobecnělé písně, jako: »Pražská Němkyně,« »Lenoch,« »Cimbál,« »Starý tatíček« a mnohé ještě jiné. Popěvek »Zedník« (str. 13.) zpívá se na Moravě následovně: »Pec nám spadla, pec nám spadla, kdo pak nám ji postaví? Starý zedník (někde též »pecák«) není doma a mladý to neumí.« — Cvičení ve výřečnosti na str. 8. má zajisté dobrý účel, ale předposlední úloha je příliš těžká i pro ohebnější jazyk dokonalých mluvků. Čtenáři, vyslov rychle aspoň desetkrát tento úkol: »Rozprostovlasatila-li se

dcera krále Nabuchodonozora čili nerozprostovlasatila?« — Počítadla přede hrou jsou i nám známa; ta libiti se budou našim hochům jakož i říkadla při otloukání píšťalek.

Když p. sběratel užívá v říkadlech forem lidových a přípon dílem již zastaralých dílem místních jako na str. 6., 7., 9., 27. a jinde, měl též na str. 12. užití superlativu »nejtenčí« jak ho lid užívá, a to již k vůli rýmu »krejčí.« Vždyť na str. 1. nic se p. sběratel nerozpakoval k vůli rýmu ponechat: »... když mně je (jablička) tatiček koupí a mamička oloupi« (místo oloupá). A přece mění se tím i význam slovesa! Myslíme, že kde toho potřeba, může se i prostonárodní říkadlo přizpůsobiti poněkud mluvě spisovné a že tudíž nehylo třeba na str. 26. psáti: »voly ji vypily.«

Sbírečka ta skládá se ponejvíce ze žertovných říkadel a veselých popěvkův a žákům se jistě libiti bude. Hodí se dobře do školní knihovny pro první a druhý stupeň.

J. Hordk.

Úsměvy mládí. Napsal *Fr. Vl. Krch*, učitel. V Praze 1890. Nákladem „Českého knihkupectví a antikvariátu“ Dra. Fr. Bačkovského. „Dětské knihovny“ č. 3. Str. 48. Cena 15 kr.

Nejlépe se osvědčují knížky, které jsou psány určitě buď pro první, buď pro druhý nebo pro třetí stupeň. Michati vyprávěny nejmenším žákům přiměřené s povídkami větší bystrosti rozumu vyžadujícími a naopak se nikterak nedoporučuje. — Když jsme přečetli prvé listy z této knížečky, byli jsme jisti, že je psána pro stupeň nejnižší, ale pak objevily se povídky, s jichž porozuměním zápasiti by musily i děti 12leté. Sám p. spisovatel musil k jedné — »Schůze klobouků« — připsati: »Povídku tuto nesmí (snad nemá) žádný hoch čísti sám a žádné děvče samo! Jenom s tatínkem nebo s maminkou.« Úmysl vyprávěny té jest dobrý, ale obáváme se, že ani mnozí rodiče smysl toho nepostihnou.

Knížečka obsahuje mnohé věci zajímavé a veselé, jako: »Jidelní listek«, »Žertovné noviny«, »Příhoda v lese« a jiné, mnohé však mohly býti vynechány. Na př. »Roční události« zdají se nám býti nejen nepatrnými, ale i málo vtipnými. Co na tom: »Únor — jest měsíc nejkratší, mnozí jej mají nejradši.« »Březen — to jaro počína, špačka má každý klučina.« Nezní to jako návod, kdo ho nemá, aby si jej zaopatřil?

Povídkám: »Pší trampoty« (str. 12.), »Sámo« (str. 16.), »Mateřidouška« (str. 26.) dítě prvního stupně neporozumí. Básnička »Čeští muzikanti« jest pěkná, rovněž i báseň »Červánky«; tak lahodně a rytmicky měly upraveny býti i jiné, jako: »Přání k Novému roku« a »Z naší školy.« — Živé stíny jsou pěkné a zábavné. Dle nakreslených šesti obrázků (pán, srnka, motýl, pes, zajíc, liška) mohou starší žáci po delším cvičení lehce vytvořiti pomocí prstů podobné stíny na zdi, čímž pobaví sebe i mladší bratry za dlouhých večerů zimních. — Vyobrazení na str. 10. nehodí se k pěkným a zdařilým obrázkům této knížečky.

Povídky »Z království nebeského« jsou velmi pěkné a vlastenecké. Sv. Petr jeví se v nich velikým přítelem nás Čechů, ba zdá se býti rozhodnějším vlastencem a upřímnějším Čechem než všichni naši čeští vůdcové. Povídky ty líbí se nám z celé sbírky nejvíce.

»Úsměvy mládí« mohou přijaty býti do školní knihovny pro první a druhý stupeň.

J. Hordk.

Matice lidu. (Č. d.) Čís. 4. (16.) »O vrstvách kůry zemské a zkamenělých tvorech v nich obsažených.« Sepsal *Dr. A. Frič*. Str. 227.

Kniha psána jest se stálým zřetelem k půdě království českého a ke sbírkám musejním, hlavně tedy pro čtenáře, kteří povrch země české znají. Aby pak pro ně byla co nejzajímavější, spis. se opravdu vynasnažil. Kde možno, vyvozuje vždy z části theoretické praktické následky, vplétá anekdoty a osobní zkušenosti; výčet zkracuje a mimochodem jen odbývá útvary, jež v království českém se nevyskytují. Těžší zajisté četbou jest kniha pro lid moravský a slezský: ale i tu může aspoň povzbuditi zájem pro zeminy a zachrániti zkameněliny náhodou se naskytlé od zničení anebo lhostejnosti. K snadnějšímu porozumění a názoru přidány četné obrázky a tabulky. Sloh je těžký a neurovnaný, řeč pak často nesprávná.

Č. 5. (17.) »Vesnický roman« od *Karoliny Světlé*. Str. 228.

»Vesnický roman« náleží do první periody tvůrčí činnosti Karoliny Světlé (vyšel poprvé r. 1867. ve »Květech«) a zároveň mezi lepší její práce. Děj odehrává se v zamilované krajině spisovatelčině, v Poještědí, mezi lidem venkovským, na bohaté rychtě.

Antoš Jirovec, pacholek na rychtě, vzal si o deset let starší vdovu rychtářku, kteráž se tak pomstíti chtěla nevděčné dceři a lakotnému zeti svému; vzal si ji jednak ze strachu před vojnou, jednak z vděčnosti k rychtářce, jinak dosud statné a hezké, poněvadž s mužem nebožtíkem měli ho od šestého roku jako svého. Manželství z počátku je šťastné. Antoš je vážný, moudrý a poctivý muž, má rád svou ženu a pečuje vším úsilím o hospodářství. Rychtářka opět, ač její muž je chudý, jest přece hrda na jeho krásu, rozum a mravní hodnotu i miluje ho vášnivě. Než právě tato její vášnivost způsobí brzy rozvrat manželství. Uvažujíc o svých letech proti mládí Antošovu, jak pochopitelně, znepokojuje se a začíná se obávat, aby muž její od ní se neodvrátil. Strojí se tedy co nejlépe, dělá se mladou a chce, aby muž se s ní mazlil na důkaz lásky své. Když toho při usedlosti a opravdovosti mužově docíliti nemůže, počne jej podezřívati, zlobiti se naň a vyčítati mu jeho lhostejnost. Při obapolné moudrosti a rozšafnosti manželů, již spisovatelka od počátku důrazně vytýká, následovalo by ovšem brzy smíření. Bere tedy nový důvod pro trvání sporu z hrdosti a panovačnosti rychtářčiny. Leč vlastnosti tyto nevynikají u ní nikde zřejmě a skutkem a čtenáře nepřesvědčí. Spor tedy zaostřuje se stále pouhou bezpodstatnou žárlivostí, jejíž vzrůst však podle nastíněných povah není přípustný.

Do děje, jenž pro svou neorganičnost již již unavuje, nový půvab vnáší krásná divoška Sylva. Naivní, nezkažená tato mužatka stane se zprvu urputnou nepřítelkyní Antošovou, i spojí se proti němu se ženou jeho, k níž vstoupí do služby. Ale Antoš brzy mravní svou bezúhonou a nezaslouženým utrpením svým vynutí jí obdiv a soucit a přivede ji k pravé ženskosti. Manželé brzy úplně se odloučí, ač před světem svou roztržku dosud taji. Antoš vede obchod s koňmi a manželka jeho čaruje, vaří kouzla a formulky odříkává, aby si manžela nazpět přivábila. O hospodářství a dítky polou osiřelé stará se Sylva. Zatím poměr mezi Sylvou a Antošem nabývá vždy větší vroucnosti. Antoš brání se citu nově vznikajícímu, chce zachovati věrnost ženě třebaš nenáviděné; konečně, když rychtářka dítky i manžela v nebezpečné nemoci opustí, bojíc se nákazy, Sylva však s pečlivostí pravé matky a choti všechny ošetřuje, uzrá v Antošovi úmysl, všechny svazky se ženou svou přetrhati a v lůně Ochranovské obce založiti si se Sylvou novou domácnost. Leč tu postaví se proti němu matka jeho, „mudrlantkou“ od lidu zvaná pro své odchýlné názory, žena poctivá, pevná, v plnění povinností heroická, která zastane se nezrušitelnosti manželství po zákonu božském a v disputaci se synem, s obou stran nepřilíš logické, zvítězí apelací na cit a povinnost synovskou. Tím má býti rozluštěna otázka o úplném rozvodu z nešťastného manželství. A toto rozluštění — vypadlo sice zcela podle principu katolického, ale přivedeno více zevnitřně a tak slabě působí, že katolický čtenář byl pevnější v té věci před tím, než teď po přečtení romanu.

Následuje pak ještě romanové zakončení. Rychtářka v noci na kříž připjatá proklíná manžela s milenkou a veškerým potomstvem jeho, Sylvou překvapena jsouc, leknutím skoná, ana dříve ještě Sylva, bojíc se, by se kletba nevyplnila, jí slíbí, že Antoše se zřekne; odejde pak do kláštera Alžbětinek v Praze, věnujíc se cele posluze nemocných. Antoš chřadne hořem a za nedlouho zemře.

Roman vyniká poutavostí fabule, zajímavostí a silou postav a dramatickým spádem soustředěného děje. Osoby jsou vlastně jen čtyry, nejsympathičtější jest z nich Sylva, nejslabší rychtářka; Antoš a matka jeho složení ze stejných prvků mravních sesilují se navzájem a náraz zásad, které zastávají, přirozeně byl by rozhodně mocnější, než spisovatelka jej vyličila. Místního rázu dodáno romanu vsunutím popisu některých her, zvykův a názorů lidových.

Čís. 6. (18.) „Úvod do zdravotvdy.“ Podal *F. S. Kodým*.
Str. 238.

Živě a poutavě psanou knihou touto zavděčila se „Matice“ čtenářstvu svému velmi. Obsahuje pak nejen pokyny praktické, leč i odůvodnění přesvědčivé pro ně podává, vysvětlujíc nejdříve zhruba zařízení těla lidského, činnosti a vlastnosti jednotlivých orgánů, hlavně nejdůležitějších, srdce a plic, a podrobněji pak rozbírajíc podmínky zdárné činnosti jejich. Tu jedná nejprve o vzduchu, jaký má býti, široce potom o potravě a nápoji a zkrátka ještě o lázních

a pohybu těla, i končí několika napomenutími stran výchovu mládeže. Některé lučebné termíny jsou neužívané a spolu málo srozumitelné (prvina uhlén = CO_1 , hořčen = MO_1 , sirnatka = SO_2 , kosořka = PO_4 , větřitý, uhlovka = CO_2), za něž lučba vědecká má lepší a srozumitelnější.

P. Š.

R. XXV. č. 3. „Obrázky ze školství českého a rakouského z uplynulých století.“ Sestavil V. Gabriel. V Praze 1891.

Pan spisovatel chtěl asi tímto spisem vyličiti, kterak školství zejména v Čechách se vyvíjelo. A skutečně zprvu na 66 stránkách pojednává o školství téměř výhradně českém — potom však nepochopitelným způsobem zabývá se školstvím »rakouským«; místo aby výsledek působení mužů ve školství činných stručně shrnul a pověděl, jaký vplyv na Čechy měli, podává obsírně a zbytečně celé stati o J. H. Felbigerovi, Kindermannovi a zejména Pergenovi. Co by se na několika stránkách lépe povědělo, jest rozvlečeno až příliš po arších. Již tento podivný rozvrh celého spisu jest mu zajisté na velikou vadu.

Přihlédneme-li pak blíže k jednotlivým částím, nezbývá než vyznati, že nemnoho uspokojí. Spisovatel nepodává nic nového; celé strany jsou prostě opsány odjinud, na př. str. 5. a násl. z Tomkových »Dějín Prahy« (díl I. 452—456. III. 262 nn.) a z »Dějův university pražské,« které vůbec lepší ještě obraz o školství českém nám podávají než p. spisovatel. Při tom neopravil p. spis. ani některé nesprávnosti, které se tam naskytují, jako na př. o zlaté bule z r. 1348. (Srv. »Čas. Českého Musea.«) Látka není také dobře spořádaná a urovnaná, což opět na újmu přehlednosti.

Některé poznámky mohly také dobře odpadnouti, a kdyby i celé pojednání o návrzích Pergenových bylo vynecháno, bylo by jen s prospěchem. Či snad zúmyslně vypráví tak obsírně p. spisovatel o oněch dobách »osvícených«?

Spis »Obrázky ze školství českého a rakouského« není »obohacením naší literatury.«

J. Tenora.

Perské povídky. Dle vydání G. Rosena přeložil J. A. Mrkos. V Praze 1891.

Nákl. „Českého knihkupectví a antikvariátu“ Dra. Fr. Bačkovského.

S povděkem přijímáme tyto »Perské povídky.« poněvadž z nich čtenáři nabudou lepšího názoru o životě a zvycích Persanů, než kdyby četli jakýkoli cestopis. Dová se z nich zvláště o přísné jejich spravedlnosti a o velmi moudrém rozsuzování sporných věcí.

Zajímavé jest, že každý spis Orientalů počíná slovy: »Ve jménu Boha milosrdného, slitovníka!« Kdož by si při tom nevzpomněl, že i naši předkové ještě do nedávna měli též podobný krásný zvyk. Ale svět se točí a my bohužel v něm!

Sbírečka obsahuje 87 kratinkých soudních vyprávěnek. Mnohé jsou, dle slov samého p. překladatele, dosti těžkou četbou, t. j. bude třeba dosti přemýšletí, aby se vypátralo, v čem vězí jejich vtip.

Knížku tu doporučujeme žákům nejstarším jakož i mládeži škole odrostlé.

J. Hordák.

Malý čtenář. Časopis pro českou mládež. Pořádají *G. Smetana*, učitel měšť. školy v Poděbradech, a *J. Zelený*, ředitel měšť. školy v Golčově Jeníkově. Red. a vyd. *J. Vilímek*. R. X. V Praze 1891. Cena 80 kr.

Co do počtu prací jest právě ukončený ročník »Malého čtenáře« velice bohatý; obsahuje 80 básní, 43 povídky, 17 článků dějepisných a zeměpisných. 15 článků přírodopisných a množství rozmanitostí. Vynikajících však prací zde není. Jest zde sice několik dobrých článků, vedle nich však dosti prací jen prostředních, ba i bezcenných. Básničky jsou většinou dělány na zakázku k obrázkům. Nesmíme se tedy na př. diviti, že asi osm básniček opěvá psa; z těch pak že tři mají velice zušlechťující motiv »rvačku psův o kost.« Vše, co mládeži podáváme, má býti snadno pochopitelné, všeho umělkování se máme vystríhati. Mládež nemá zde při domácí čelbě žádného vykladače temných míst. Ve škole věci nesnadné, v čítance obsažené, vyloží ji učitel. Že může v ohledu tom i básník jinak vynikající pochybiti, toho dokladem jest báseň »Vánoce« od *Ad. Heyduka*, jehož druhou báseň »Bublíny« za jednu z nejlepších letošního ročníku považujeme. Začátek básně »Vánoce« zní:

Vítej, noci tajemná a svatá,
veškerou jež hvězdou zemi pláš
a již, laskav mile, nazpět chvátá
smrti vykupitel, Mesiáš.

Bude tomu mládež dobře rozuměti? Někdy ani obrázek k objednané básničce dosti nepřiléhá, nebo obráceně básnička nepřiléhá k obrázku, čehož na př. dokladem »Opatrný kanárek.« V prose jsou některé práce, které neměly býti uveřejněny. Snad rozhodlo tu jméno autorovo neb autorčino. Za práce takové pokládáme na př. práci »Kdo měl pravdu« a »Tři pocestní.« Jaké naučení má si mládež z toho všeho vybrati? Závadného nenašli jsme v celém ročníku nic. Tiskových chyb dosti jsme našli. Úprava »Malého čtenáře« jest velice slušná. Velice k tomu přispívají obrázky, z nichž však bohužel velká většina není práce domácí.

J. A.

Prosté obrázky. Napsal *Fr. Hrnčíř*. V Praze 1891. Nákladem „Českého knihkupectví a antikvariátu Dra. Fr. Bačkovského.“ Str. 45.

Každou knížku sepsanou p. Fr. Hrnčířem můžeme směle vřaditi do žakovské knihovny; jest jistě bezvadná a ve všem výborná. Pan Fr. Hrnčíř nejen že je znamenitým znalcem a kritikem spisů pro mládež, ale jest též rovněž znamenitým spisovatelem v oboru tom. Vzácnost to věru veliká. Mnohý z nás, kteří posudky píšeme, doznati musí, že mnohem lépe se dílo kritikuje nežli píše, a že nezřídka dobrý kritik bývá špatným spisovatelem. Zmíněný p. spis. vyniká v obém. Vydal již přes 30 samostatných prací a sepsal na sta různých článkův a posudků.

Přítomná sbírka obsahuje 19 vesměs zajímavých povídek a poučných bajek. Vyprávěny vzaty jsou ze skutečného útlého života dětského a psány slovy tak roztomilými a lahodnými, jakými jen dovede mluvit otec k milému svému dítěti.

V prvé povídce vypravuje o malé čtyřleté písarce Květušce, která by velice ráda uměla tak čísti a psát, jako její bratři, kteří již do školy chodili. Byla-li sama, četla z knihy nedbajíc, že drží ji nohama vzhůru, a psala-li, dovedla to jen sama přečísti. Bratři se jí smáli, že píše čínsky. A přece napsala babičce psaníčko — ovšem že musil tatínek babičce vysvětliti, co ty klikyháky znamenají. — Obouvání prvních punčoch ve druhé povídce, jež máti svému Jarouškovi upletla, je příběh pravědní a přece vyličen jest tak dojemně, že neváháme ho dvakráte čísti.

A stejně lahodným a útlému duchu dětskému přiměřeným způsobem napsány jsou i další povídky: »Slováček a kniha,« »Smrt spolužákova,« »Zvláštní hostina,« »Pohádka o zlaté myšce,« »Vzkříšení« a jiné. — Líbí se nám, že p. spis. vybízí v povídce »Smrt spolužákova« ústy pana učitele dětí, aby pomodlily se společně za zemřelého spolužáka Josifka a složily se mu na věnec.

Bajky, jichž jest ve sbírečce 7, jsou přiměřeně dlouhé a mravné naučení zřejmě z každé vysvitá, nebylo tudíž třeba, jak se u některých stalo, naučení pod bajku přisovati. Stalo se tak snad jen proto, že knižička určena jest pro nejnižší stupeň školních dětí. Některé zdají se přizpůsobeny jiným známým již bajkám. — Poslední vyprávěnka »Matička« objasňuje účel Ústřední Matice školské. Ta mohla ze sbírečky býti vyloučena a vřaděna do sbírky pro žáky druhého stupně školního. — S pochvalou se zmiňujeme, že p. spis. užívá v povídkách vždy českých a slovanských jmen křestních, jako: Jaroslav, Zdeněk, Svatopluk, Stanislav, Květuška, Jarmila a pod.

Sbírku tu doporučujeme vřele pro školní knihovny; hodí se výborně pro první stupeň. A pro malé školáčky tohoto stupně věru knížek máme velice poskrovnu.

J. Hordk.

Věčná lampa v kapli na Vrchu Marianském. Novella kardinala *Wise-manna*. Upravil *Jan Hůlek*. V Praze 1891. Nákl. Cyrillo-Meth. knihtiskárny. Str. 30.

V Pyrenejích vznášela se v minulém století na temeni vrchu Marianského kaple, nejsv. Panně zasvěcená. Lid putoval tam ze široka daleka. Jednoho dne spěchají k Matce Boží také dva bohabojní rodiče, Petr a Anna, prosit za zdraví dítěte jedináčka — tříleté Marie. Zůstali dlouho ve svatyni. Už nebylo živé duše na blízku, čirá tma kolem a jen světlo věčné lampy se tajemně rozlévá svatyní. Tu za posvátného ticha truchlivý otec zaslibuje dítě Pomocnici nebeské, řka: »Po sedm let budeme odívati dítě bílým šatem, mimo pátek ještě den se postiti po sedm let: ona bude čistá a bílá jako lilie, jejíž kořeny horský sníh živí, bude jako vonná květinka před oltářem Páně, bude se skvěti jako tato věčná lampa nad její hlavou! Ó Pane! neshášej tohoto světélka před očima našima, jako bys nedopustil, aby svato-krádežná ruka zlým úmyslem sahala po této lampě, aby pustá ústa shasila toto světlo svaté, jež před oltářem Tvým plápolá!« Po slibu již sedmý rok začíná, s ním však změna zlá s Petrem, dříve tak bohabojným. Spolčí se s podloudníky, kteří se v sousedství jeho

přistěhovali, a živ jsa nepoctivě, konečně klesne tak hluboko, že se stane — lupičem! Manželka s dceruškou, zcela již zdravou a Bohu milou, se trápí. V takové tísní Marie slíbí nejsv. Panně, že »nikdy bílých šatů neodloží, též po sedmém letě je nositi bude, a dává Marii svůj život v obět za otce, aby se zas obrátil.« Jest výroční den, kdy bohabojný otec choré dítě Marii zasliboval. Den před tím matka s dcerou se umluvily, že vyjdou časně přede dnem do svatyně, aby se tím vroucněji mohly modliti, dříve než ke stolu Páně pak přikleknou. Též otec spěchal té noci do svatyně, však ne za pobožností, nýbrž s lupiči svatyně za temné noci oloupit. Dlouho bojoval, se vzpíral, ale konečně — shasí věčnou lampu. Hned se rozlehne vůkolím bolestný výkřik, strachem lupiči prehnou. Též otec nešťastný domů spěchá, hrůzou jako pominulý, potká však na cestě ženu svou, kteráž stojí nad propastí strašlivou jako bez duše a zalomenýma rukama. Dovi se od ní zprávy smutné, že Marie, v bílém šatě a s květinovým věncem na hlavě — leží mrtva na dně propasti. Otec poznává, že sám ji zabil. Shasiv lampu ve svatyni, vzal manželce i dítěti vůdce temnou nocí, bez něhož se dítě jeho — sřítlo do propasti. Až do smrti se tedy Marie bílým šatem odívala a také život obětovaný pobloudilého otce obrátil. Neboť v den pohřbu vyznává se otec skroušeně ze všech zločinů, počíná život nový a děkuje milosrdné Prozřetelnosti, že obětovaný život milého dítěte přinesl život jeho zbloudilé duši. — Spis. vypravuje velmi poutavě a poučně. Příběh sám, jak viděti, jest nevšední dojmavosti. S velikým užtkem bude knížečka tato jak lidu vůbec, tak mládeži křesťanské. *Fr. Koudelka.*

Č a s o p i s y.

Londýnské „*Athenaeum*“ o písemnictví kontinentálním za dobu od července r. 1890. do července r. 1891. (O.)

Hollandsko. V krásném písemnictvu převládá chorobný směr (cf. uňm. pís. dram.). Dokladem toho jsou práce *De Meesterovy*, *Lapidothovy*, *J. Gieseovy*, zvláště *Couperusovy* („*Noodlot*“). Roku tohoto vydáno též méně novell indických nežli jiná leta. — Z dramatických prací uvádíme příspěvky *Emantsovy* a *Maaldrinkovy*. — Z lyrických básní zmínky zasluhují některé práce *Priemovy* a *Kosterovy*. — Z vědeckých prací na prvé místo stavíme *Piersonovu* „*Helladu*“, kterýmž dílem učí čtenáře milovati starou řeckou literaturu. — *Dra. Kraemerova* životopisná črta Marie Stuartové, Viléma III. choti, jest plodem dlouhého studia. Jmenujeme ještě posmrtné dílo *Jorissenovo* „*Historische Studien*“ a *Theod. Martina* „*Život prince Consorta*.“ — Živě a poutavě psána jest *Dra. D. C. Nijhoffa* „*Staatkundige Geschiedenis v. Ned.*“ a *Thealova* „*Korte Gesch. v. Zuid-Afrika (1436—1835).*“ — Z topografií a folkloristických prací stůjtez tu prof. *Bloka* o Frieslandu a *Nijhoffova* o Guelderlandu. — Zajímavou jest *Dra. Krula* kniha o lékařích atd. — Na poli lexikálním vytýkáme rychlejší vydávání monumentálního slovníku „*Het Woordenboek*“, populárně psána jest *Verdamova* „*Geschiedenis der N. Taal*.“ Velmi čestné zmínky zasluhují „*Studie a kritiky*“ katol. kněze *van Hoogstratena*.

Cenným příspěvkem ku poznání hollandského písemnictví v XVIII. století jest práce *Dra. de Inzucca* „De Ned. Sentimenteele Roman.“

Norsko. Celková bilance: hyperprodukce, a následkem toho povrchnost. Není ani jinak možno, nežli na prvním místě jmenovati *H. Ibsena* „Hedda Gabler“, o kteréžto práci posud posudky se rozcházejí. Proti theorii Ibsenově o „dědičnosti“ vystoupil mladý spisovatel *J. Bull* s dramatem „Uden Ausvar“ (Bez odpovědnosti). Třebas idea není jasně provedena, přece nelze spisovateli upříti neobyčejného dramatického nadání. Proti Ibsenovým teoriím napsala ještě *Asta Graah* „Folk“, drama ve 3 dějstvích, ale nebyla šťastna jak onen. — *J. Lie* každoročně k vánocím vydá novou povídku, vloni vydal „Onde Magter.“ Co platí o dřívějších pracích jeho, platí i o této. Toho však říci nelze o *Al. Kiellandově* „Jakubovi.“ Za to zmínky čestné a pozornosti zasluhuje *Knut Hamsuna* „Sult“ a *Arne Garborga* „Kolbotubrev og andre Skildringer.“ Z ostatních spisovatelů pozoruhodnějších uvádíme jenom jména: *Kristofer Kristofersen*, *Kr. Gløersen*, *Al. Prydz*, *Jak. Hildetsch*, jehož povídky vyznačují se pěkným humorem, *Sofus Aarsa* líčení honby a živočišného života, a *G. Finnea*, jehož „Mladí hřišníci“ takové pohoršení způsobili, že autor byl nucen knihu potlačit. — Básnictví slaběji zastoupeno. Zmínky zasluhuje nové a rozmnožené vydání *Björnstjerna Björnsona* „Básní a písní.“ Uvádíme ještě „Samlede Skrifter“ rom. lyrika *And. Muncha*, a *A. O. Vínjea* „Skrifter i Utval.“ — Historik *Ernst Sars* vydal poslední svazek svého monumentálního díla „Udsigt over den Norske Historie.“ *O. A. Overlandových* illustrovaných „Dějin Norska“ vyšel 4. svazek; pátým dokončeno bude krásné to dílo. *L. Dietrichson* obral si za předmět svého studia zvláštní typ norského dřevěného stavitelství v středověku obvyklého, tak zv. „Stavkirker.“ *M. J. Monrad* vydal II. díl své „Aesthetiky“ psané z hlediska (něm.) metafysického. *C. A. Bugge* vyložil a posoudil mravnost theorie evoluční. Práce *H. C. Hansena* „Moralka, náboženství a vědy“ počtána zlatou medailí. — Ku konci zmiňujeme se ještě o životopise pověstného norského houslisty, *Ola Bulla*, od *Oodmunda Vika* a o politickém pojednání *Dra. Sigurda Ibsena* o „Unii mezi Norskem a Švédskem“, a konečně o bibliografické práci *H. Petersena* „Anonymer og Pseudonymer i den Norske Literatur 1678—1890.“

Polsko. Krásné písemnictví. *H. Sienkiewiczovo* „Bez dogmatu“ jest psychologický román, který však přes poutavost a mistrnost slohovou nenčinil na čtenáře tak hlubokého dojmu, jako jeho historické romány. Totéž thema přetřásá, ale s menším rozhodně úspěchem *A. Mankowski* v „Hraběti Augustovi.“ *Pi. Orzeszková* obrala si za podklad své povídky „Ctitelé moci“ cit hloubky ethické, ze stanoviska uměleckého nejlepší prací její jest „Vzteky.“ *M. Gawalewiczův* román „Druhé pokolení“ pojistil spisovateli přední místo mezi vynikajícími polskými novellisty. Nejlepší líceň života šlechtického podal *Ad. Dygasinski* ve svém „P. Ondřejovi Piskalském.“ Slečna *Rodziewiczova* vydala kromě kratších povídek delší dvě práce „Modrá krev“ a „Šedý prach“, ona poněkud upřílišená líceň aristokratických kruhů. Táž výtku činí se *A. Krzyzanowskému* „Dvěma proudům.“ *Szymanski* vydal 2. svazek svých „Črt.“ Z ostatních jmenujeme ještě *pi. Konopnické* „Moje známost“ a *A. Krecowieckého* „Šerý vlk“, histor. povídka. — Dramatu se tohoto roku tak dobře nedařilo. Největší úspěch měla veselohra *Baľuckého* „Klub mladých.“ Větší váhy dodává *Severově*

veselohře „Pan maršálek“ politické pozadí. Kromě toho jmenujeme ještě *Waleského* a *Jeske-Choiňského* veselohru „Na poslední stanici,“ jež však pro svou antisemitickou tendenci na jeviště připuštěna nebyla. — Básnictví kvetlo bujněji dramatu. Všeobecné chvály dostalo se „básním“ *Fr. Nowickému* z mladých. *A. M—ski* způsobil jistou sensaci svou básní „Jeden z mnohých,“ a též autor přeložil výtečně Camoesovy „*Lusiady*.“ Z mladých vytýkáme ještě *W. Wysockého*, *Kasprowicze* a *Niemcewiczského*. Ze starších *Śtěpán z Opatowku* uveřejnil „*Elegie a Sonnety*.“ Originalním, ač nezdařeným zjevem jest „*Nová Messiada*,“ jejíž autorem jest Žid z Varšavy, který si obral pseudonym „*H'Kahan Isaak ben*.“ Jest to filosoficko-náboženská básně, v níž horuje pro splnutí křesťanství s židovstvím. — Na poli historie zmiňujeme se o *A. Maleckého* „*Heraldických studiích*.“ Prof. *H. Abraham* vydal „*Organisace církve v Polsku*.“ „*Životopis A. Mickiewicze*“ od syna jeho Władysława podává nejednu zajímavou podrobnost o životě básníkův. Hr. *Lanckoronski* popsal svou cestu do Malé Asie za archaeolog. a ethnografickými účely pod názvem „*Města Pamfylská a Pisidská*,“ a hr. *J. Potocki* vylíčil své zkušenosti v Indii. O Tatrách psal *Witkiewicz*, jenž vydal také dílo „*Naše umění a kritika*.“

Rusko. V úvodě obšírném pojednává referent *P. Miljukov* o poměrech literárních na Rusi vůbec. Dí, že chudoba a neplodnost ruského písemnictví jest jenom odleskem prázdnoty našeho vezdejšího života. Někteří spisovatelé hledají ochrany od rostoucího prázdna a suchoparu sociálního života v sobě samých, přetrásajíce a pojednávajíce o otázkách individualní morálnosti a vyvozující idealy sebedokonalosti. Ale ne každému dáno jako hr. Tolstému zapřísti se v pupu utopií vlastních. Proto druzí, nemohouce najíti nových dojmů v blízkém okolí, zachází si pro ně do ciziny. Tak Čechov cestuje podél východních hranic asijských, Korolenko kolem Volhy a Glěb Uspenský dříve dlel na Kavkaze, v Carhradě nebo Sibiři... Vliv sociální neplodnosti jeví se také v nucené nečinnosti naší literární kritiky, jež těsně souvisí s popularisováním sociální propagandy. Proto většina našich předních kritikův opouští pravé pole své činnosti, jako Michajlovský, který se věnoval histor. zkoumání povahy Ivana Ukritného, nebo ostavše mu věrnými zabíhají do minulosti a píší reminiscence, jako též Michajlovský, Šelgunov anebo Skabičevský, který uveřejnil právě „*Dějiny novodobé literatury ruské, 1848—1890*.“ (Srv. „*Hlídky lit.*“ 253.) Přecházeje k jednotlivým pracím vytýká na poli krásného písemnictví především práce nového a mladého spisovatele *Potapenku*, který na kolbišti literární r. 1881. vystoupil, ale širšího obecenstva pozornost zaujal teprve tohoto roku. Spisy jeho vyznačují se svěžestí dojmů, neličeností a prostotou, hloubkou citu a jemným pozorovacím smyslem. Pro ty vlastnosti měly práce jeho takový úspěch, třebaž děj jejich a zauzení jeho není vždy pravděpodobným. Jmenujeme z prací jeho „*V činné službě*“; jest to historie mladíka, jenž vybyv studia bohoslovecká, zřiká se skvělého úřadu učitelského a jde raději na venek farářovat. Druhá práce nese název „*Veřejné mínění*.“ Pozoruhodnou prací jsou také „*První kroky*“ *Staňukoviče*, jež však ještě není ukončena. *Boborykin* líčí ve své novelle „*Zmoudřel*“ mladého radikala, který se zřiká svých dřívějších zásad, aby se domohl úřadu výnosnějšího u vlády. „*V borské kolonii*“ tropí si *Karonin* smíchy z jistých radikalův a ze snah některých mladíků, kteří se chtějí ve všem všude spravovati

učením Tolstého. Ještě směšnější karikaturou jest práce téhož „Učitel života,“ kdež jeden ze žáků Tolstého nosí evangelium lásky stále v ústech, ale v srdci lásky nemá. Sám Tolstoj vydal tohoto roku práce své v Anglii a anglicky. Kromě uvedených memoirů jmenujeme ještě „Mé vzpomínky (1848—1889)“ básníka *A. Feta*. Rovněž jako tyto zajímavý jest denník profesora a censora *Nikitenka*, který uveřejňuje „Russkaja Starina.“ — *Vengerovův* obrovský „Kriticko-bibliografický slovník“ dospěl do polovice písmeny B. — Na poli filosofie neobjevilo se tohoto roku nic pozoruhodnějšího. — Histor. práce většinou věnovány posledním letům. Tak 2. sv. *Bilbasovových* „Dějin Kateřiny II.“ byly vtištěny, ale censurou dosud nepropuštěny. Paní *E. Ščepkinová* sestavila rukopisnou zajímavou črtu „Starý statkář doma a ve službě.“ Vydavatel „R. Stariny“ *J. Semevskij* vydal některé rukopisy prince Kurakina s názvem „Archiv prince Th. Kurakina.“ Císařská historická společnost pokračovala u vydávání depeší cizích vyslanců k ruskému dvoru v XVIII. století. *A. Brückner* vydal 3. svazek svého „Materialu k životopisu hr. Nikity Petroviče Panína“ (1770—1837). *S. Tatíščev*, jenž vydal v Paříži „Alexandre et Napoléon d'après leur Correspondance inédite, 1801—1802,“ sebral své novinářské články u knihu „Ruská diplomacie“ (někdejší). *N. P. Semenov* dokončil své dílo „Emancipace lidu selského za Alexandra II.“ *Ilovajskij* vydal 3. svazek svých „Dějin Ruska“ (XVI. stol.). Dílo vzbudilo rozruch pro antisemitické tendence spisovatelovy. Ještě jiná díla bylo by třeba vypočísti, přestáváme však na těch, podotýkajíc jenom, že petrohradská universita založila novou historickou společnost, která vydala již dva svazky svého sborníku „Dějepisné revue.“ — Umění a archaeologie obohaceny 3. sv. „Ruských starožitností, zachovaných v našich uměleckých památkách“ od hr. *Tolstého* a *Kondakova*. Hr. *Uvarova* vydala „Byzantýnské album.“ Vydán byl také 4. a poslední svazek „Pojednání šestého oděsského archaeol. kongresu,“ 1. svazek „Pojednání“ sedmé jaroslavské schůze, a konečně dva svazky „Materialu k archaeologii Kavkazu.“ — Petrohradská geografická společnost počala vydávati nový časopis za redakce Lamanského „Živá minulost.“ *A. N. Pypinova* „Historie ruské ethnografie“ překračuje hranice svého označení. — Histor. význam má dílo *Behrendtova* „Politická oekonomie ve Švedsku.“ O současných národohospodářských poměrech ruských jedná *L. V. Chodského* „Země a rolnictví“ (2 sv.). *V. Sudejkin* popisuje organizaci a činnost „státní banky.“

Řecko. Celková bilance: nemnoho samostatně vydaných knih, většina prací uložena v časopisech. Na poli filologie nejdůležitější dílo jest dlouho očekávaná „Pathmoská knihovna“ od *J. Sakelliona*, obsahujet podrobný popis 735 rukopisů chovaných v knihovně kláštera na ostrově Pathmu. Dále jmenujeme *A. Zakasa* „Kritické a exegetické poznámky o Aischylovi“ a *G. Zekidesa* „Opravy řeckých spisovatelů.“ — „Chioská annalecta“ od *C. Kanellakiho* zaujímají místo prostřední mezi filologií a historií. Jest to sbírka obyčejův a zvyků, zlatých bul a pečeti atd. z ostrova Chiosu. „Filologická Meletemata“ od *Stamatiosa Valoisa* obsahují články literární a aesthetické o nové a staré literatuře řecké. — Historické studium zastoupeno dvěma pracemi *Man Gedeona* „Tabule patriarchů (cařihradských),“ historie to v biografické formě a dvou-svazkovým dílem „Kanonické řády, listy, rozhodnutí a statuta patriarchů

cařihradských.“ Vítanou monografií studijníciím bohovědy jest *A. Mompherratos* „Dědičné právo u kněžstva v Řecku a Turecku.“ — Zeměpisné a cestopisné práce: nejdůležitější jest „Politická geografie staré a nové Kefalonie“ od *A. Miliarakisa*, potom *M. Stavrakisa* „Statistika obyvatelstva krétského.“ Peloponesos jest předmětem dvou knih: „Na druhé straně Isthmů“ od *Spyr. Paganelisa* a „Cesta z Patrasu do Tripoli“ od *Dra. Koryllosa*. — Krásné písemnictví zastoupeno většinou jen v časopisech, hlavně v časopisu „Hestia“ a „Týdenník.“ — Z básnictví vytykáme posmrtné verše *Arist. Valaoritisa*. Pozornosti zasluhují ještě básnické sbírky *J. Marcory* a *J. Drossenisa* a „Vesnické idylly“ od *K. Krystallisa*.

Španělsko. Dlouho očekávané dílo z XIII. století „Las Cantigas de Santa Maria,“ připisované Alfonsovi X., „učenímu“ králi leonskému a castilleskému, konečně vydáno na útraty královské akademie. Jest to nejstarší a nejpozoruhodnější památka písemní španělská ze středověku. Zajímavá velmi po stránce filologické, neboť sepsána v nářečí galském, z něhož vznikla nyníjší portugalština. — Vydán též 1. svazek sebraných spisů Lope de Vega, jenž obsahuje místo oblašených „Autos sacramentales“ životopis Lopeův z pera *D. Cayetana Alberta de la Barrera*. — Král. akademie historická byla jak obyčejně neobyčejně činná. Vydán nový (3.) svazek poutavé a posud nevydané kroniky katalonské (1641—1660), jakož i úryvky lat. historie o Ferdinandovi a Isabelle od *Gonzala de Ayora*. — *Fernandez y Gonzalez* uveřejnil zprávu o mozarabickém obyvatelstvu ve Valencii a Denii, a potom ještě o dvou židovských synagogách španělských. — „Coleccion de Documentos inéditos para la Historia de España“ dostoupila již 99. sv., kterýž jedná o výpravě válečné do Flander (1637) a kratince o Janu II. Kastilském. 87. sv. jiné sbírky „Escritores Castellanos“ obsahuje grafickou zprávu o válce v Neapolsku a Sicilii r. 1732.—1736. — O Americe vydáno taktéž mnoho cenných starých i nových zpráv. Ze starých uvádíme 5. sv. „Documentos inéditos de Ultramar“ a pak dva svazky nové sbírky knih, které jednají o Americe, totiž „Verdadera Relacion de la Conguista del Peru“ (z r. 1534.) a „Nuevo Descubrimiento del Gran Rio de las Amazonas“ (z r. 1641.). Z nových jmenujeme „Rios de Venezuela y de Colombia“ od *Fernandeza Dura* a „Noticias Autenticas del Marañon“ od *D. Marcos Jimeneza de la Espada*. Že na Kolumba zapomenuto nebylo, rozumí se samo sebou. *Fr. Josef Coll* popisuje ve svém díle „Colon y la Rabida“ františkanský klášter v Rabidě, kdež Kolumbus nějaký čas hostem dlel, a činnost františkanů na ostrově Kubě atd. „Colon en Canarias“ od *Vandewallea* týká se pobytu téhož plavce na těch ostrovech po první výzkumné cestě. *D. Adolfo de Castro* snaží se v brošůře své dokázati, že Kolumbus vyplul z Cádizu do Ameriky, ale marně, čest ta patří Palosu de Moguer v provincii huelvaské. Připomínáme ještě „Historia del Nuevo Mondo“ od *P. B. Caba T. J.*, z r. 1653. znova vydaná v Seville. — Z místní historie nevyšlo nic pozoruhodnějšího, za to větší pokroky zaznamenati dlužno v biografii. Tak vydán životopis prvního vévody ossunaského, dále „Život a spisy † Don Vicenta de los Rios,“ sv. Ignáce z Lojoly a Fr. Ludvíka z Granady, oba od *Valentího*, a jiné. — Vyjma díla „España, sus Monumentos y Artes“ (12. sv.) a „España Artistica y Monumental“ nenapsáno o umění nic. — Na poli politických věd vydány jen brošury. — Ještě smutnější zjev

pozorovati na poli básnickém. Z osvědčených pěvců žádný nevydal ničeho tohoto roku. A co se dramatické produkce týká, tu jedinými representanty jsou bratři *Echegarayové*. — Za to novellistika pěstuje se horlivě, bohužel, že jenom většina prací nemá ceny žádné. Ovšem staří, osvědčení spisovatelé uhájili si své pověsti. Neobyčejný úspěch měla práce jesuity *L. Colomy* „*Pequeñeces*“, o níž se posud vede spor, ve Španělsku a k níž se vrátíme, až někdy jindy, na jiném místě.

Švédsko. Jelikož jsme na jiném místě o stavu švedské literatury se zmínili, uvádíme tu jenom nejnovější práce. *Aug. Strindbergův* román „*J. Hafsbandet*“ snaží se Nietzscheovu theorii o „*Übermenschen*“ uvést do krásného písemnictví. Děj chudičský, ale za to popisy krajiny a života ostrovního výtečné. U stoupenců Strindbergových nelze neznámenati vlivu ruských spisovatelů. — *Tor Hedbergův* „*Ex Eldprof*“ jest pozoruhodnou psychologickou studií a půvabnou lícní švedské scenerie a švedského lidu. — *Axel Lundegård* uveřejnil „*La Mouche*“, v níž vypravuje o posledních dnech básníka Heineho v Paříži. — Z kratších povídek vytýkáme *Gustafa of Geijerstam* „*Fadermord*“, mohutně a naturalisticky psanou studii. — *Helena Nyblomova* vydala sbírku studií a essayí, z nichž některé jsou roztomilé, s názvem „*Dikt och Verklighet*“. Největšího však úspěchu docílily *Sigurdovy* „*Fru Westberg's Snackorderingar*“. *Karl of Geijerstam* vydal dílko o „*Hypnotismu a náboženství*“, a *D. Bergström* o „*Kommunismu a socialismu*“. *A. Strindberg* uveřejnil sbírku různých článků s názvem „*Tryckt och Otryckt*“. *A. Hedin* podal pěknou studii o francouzské revoluci „*Halsbandsäfventyret*“; *K. V. Bååth* cenné pojednání o životě Severanů v starověku. — Z dramatických prací uvádíme *Fr. Hedberga* „*Hårda Sinnen*“. — Básnické práce podali *C. D. of Wirsén* („*Vintergrönt*“), *D. Fallström* („*Chrysantemum*“), *T. Tammelin* a j. Slibnými začátečníky jsou *G. Fröding* a *Per Hallström*.

A. Koudelka.

Zprávy.

Knihovnu Českého lidu bude vydávati ve volných lhůtách redakce „*Českého lidu*“, chtějíc v ní uveřejňovati větší práce z oboru studia lidového.

Literární cena Náprstkova za nejlepší drama dána letos *Fr. Ruthově* veselohře „*Důl sv. Vavřince*“, poněvadž prý aspoň dobrou dramatickou technikou vyniká.

Učená družstva jihoslovanská r. 1890. Literatuře vědecké mezi Charvaty a Srby mnohem lépe se daří, nežli krásné. Střediskem této vědecké literatury jsou záhřebská „*Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti*“ a bělehradská „*Srpska kraljevska Akademija*“. Zvláště bohatá jest činnost Jihoslovanské akademie, která byla založena již r. 1867. péčí ďakovského biskupa J. J. Stroszmayera. Již od počátku vydává vědecký sborník „*Rad* (práce) jugosl. akad. znanosti a umjetnosti“, jehož sté číslo vydáno právě r. 1890. Jak mnoho akademie vykonala, ukazuje množství nejceněnějších knih, jí vydaných. „*Rad*“ uveřejňuje vědecké práce členův akademie. Práce filologicko-historické a filologicko-právnícké tištěny jsou o sobě v jednotlivých

svazcích a odděleně od těchto práce mathematické a přírodovědecké. „Radu“ vydáno již 100 svazků. Vedle „Radu“ vydává akademie „Starine“, ve kterých vydává historické památky, jichž uveřejněno doposud 23 svazků. Dále vydala 17 knih „Starých charvatských spisovatelů“ (letos uveřejněny „Djela Jurja Barakoviće“), 20 svazků „Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium“, 3 svazky „Monumenta historico-iuridica Slavorum meridionalium“, 11 knih „Slovníka charvatského či srbského“, který založil Daničić, a po něm dále vede Budmani. — Mimo jmenovaná díla vydala neb alespoň přispěla akademie, aby mohla býti vydána mnohá vzácná díla. Zápisky o svých schůzích, nekrology svých zemřelých členů a jiné vnitřní záležitosti uveřejňuje ve svém „Ljetopisu.“ Přehlednuvše krátce povšechnou činnost jihoslovanské akademie, přihlédneme blíže k letošimu sborníku „Radu“ a zvláště ke stému svazku, jehož obsah zasluhuje, aby byl blíže seznán. Na prvním místě jest ostatek zajímavého článku M. Valjavce „O překladu žalmů v některých rukopisech charvatsko-srbských a bulharsko-slovenských“; zde pojednáno o bulharských recensích. Druhé místo zaujímá „Cestopis Marka Antonína Pigafety čili druhá cesta Antonína Vrančiče do Cařihradu roku 1567.“ od Dra. Matkoviće. Dr. Matković již od delší doby zabývá se studiem cestovatelů po Balkaně v 16. stol. Posud uveřejnil devět podobných studií, které jsou vzácným příspěvkem k poznání poloostrova balkanského a jeho topografie. V 71. svazku „Radu“ uveřejnil „Cestu Ant. Vrančiče r. 1553.“ a letos pojednává o jeho druhé cestě. Příčinou druhé Vrančičovy cesty bylo posláni císaře Maximiliana II. (1567), aby umluvil mír se Selimem II. V poselství tomto byl též Marko Antonije Pigafeta, šlechtic vincentijský. Na cestě do Cařihradu vedl obšírný denník, ve kterém popisuje netoliko cestu, ale též udává mnohé historické poznámky. Cestopis tento vydán byl v Londýně r. 1585. pod jménem „Itinerario di Marc. Antonio Pigafeta gentiluomo vinentino.“ Cestopis rozdělen jest na 23 hlavy, jejichž obsah jest následující: Proč císař Maximilian vypravil poslanstvo v turecko-uherskou válku r. 1567., cesta z Vídně do Cařihradu, cesta po Srbsku, Bulharsku, Thracii, obřady při přijetí poselstva od sultána, Cařihrad a Pera, Bospor, o původu a rozvoji Turků, v čem záleží jejich síla, turecký kroj a obyčeje, o vojsku, o janičarech, o paších, vezírech a j. Dr. Matković zvláště obšírně pojednává o cestě z Vídně do Cařihradu. „Pigafeta“, praví Matković, „není historikem, zaznamenává jen krátce, avšak věrně, co viděl a slyšel, nezapomíná na vypravování lidu, které při některých příležitostech slyšel. Historické poznámky, které v denníku nacházíme, srovnávají se s historickými prameny téže doby.“ Oceňuje Pigafetův cestopis praví o něm, že „patří do jista mezi nejlepší a nejdokonalejší cestopisy po balkanském poloostrově té doby.“ Cestopis tento byl posud velmi málo znám, poněvadž velmi zřídka se vyskytuje; proto jej Matković upravil k tisku, a akademie vydala jej jako 22. svazek „Starin.“ — Jiný taktéž velmi cenný článek jest Dra. M. Murka: „Bugarski i srpski prijevod knjige o sedam mudraca, njen izvor i kratak obzir na druge slovenske redakcije.“ Prof. Murko z počátku hovoří o vzniku knihy, o sedmi mudrcích a o známých orientalských redakcích, až přichází k překladu srbskému a bulharskému. Bulhaři mají dva překlady (jeden tištěný, druhý v rukopise). Srbský překlad byl tištěn v Budíně r. 1809.

Dle Šafaříka jest to překlad od Georgie Michaljeviče, neboť pod předmluvou jest podepsán G. M. Murko opravuje Šafaříka a praví, že kniha ta jest přeložena dle řeckého vydání v Benátkách r. 1805. Překlad není úplný; místo 25 povídek v srbském vydání nacházíme jen 17. Ku konci přidáno šest písní, které Šafařík připisuje Milovanu Vidakovićovi. Prof. Dr. Murko připouští to jen o čtvrté. Na pátém místě jest „Pjesn prosta serbska,“ o níž praví, že jest to prvá tištěná národní píseň, a to cyrillicí. Píseň ta jedná o Despotovi Zmaju Vukovi. Kopitar, oceňuje tuto píseň, jest jí unešen. Ku konci „Radu“ nacházíme počátek kritiky Schmidtovy knihy: „Die Pluralbildungen der indogermanischen Neutra.“ — Druhé učené družstvo jihoslovanské má své sídlo v Bělehradě se jménem „Srpska kraljevska akademija.“ O činnosti akademie srbské možno doufati, že v krátkce, bude-li se ubíratí směrem započatým, stane se střediskem vědy a osvěty v Srbsku. Minulého roku vydala několik čísel svého sborníku „Glas“ a šest svazků „Památék“ (Spomenikâ). V prvním svazku jsou uveřejněny „Ispizi iz francuskih archiva,“ material k historii balkanského poloostrova od Iv. Pavloviče. Celá kniha rozdělena na tři části. Třetím svazkem „Spomenikâ“ jest „Stari srpski hrisovulji“ od Stojanoviče. Dále vydána „Svetostefanska hrisovulja,“ která nalezena v Cařihradě, jak známo — maďarskými vyslanci — pátrajícími po pramenech týkajících se Maďarů. Táž kniha současně vydána zemskou bosenskou vládou ve Vídni. Vídeňské vydání jest paleografické. Jest to vzácná kniha, která pochází z dob srbského krále Uroše. Další svazky tvoří: „Zbornik popa Dragolja,“ jednající o proroctvích, od Sréckoviče; „Nekoliko primečauja na knjigu Slaveni u Turskoj“ od Roberta Kipriana, podal J. Živanović a „Stogodišnjica V. Stef. Karadžića.“ Starším obou jihoslovanských akademií jest „Srpsko učeno društvo.“ Založeno bylo již r. 1842. v Bělehradě přičiněním Jovana Popoviče jakožto „Družstvo srbské slovesnosti“ a museum. Od r. 1847. vydává spolkový „Glasnik,“ věnovaný hlavně dějinám. R. 1864. přetvořilo se družstvo v srbskou učenou společnost, jejímž předsedou byl Janko Šafařík, příbuzný slavného Pavla J. Šafaříka. Tehdy dostoupila činnost družstva svého vrcholu; nyní a zvláště od této doby, co založena srbská akademie, vůčibledě klesá, tak že nynější „Srpsko učeno društvo“ jest jen stínem někdejšího družstva. Činnost svou omezuje na vydávání „Glasnika.“ a i na tom viděti úpadek. Nyní pomýšlí se na to, aby „učeno društvo“ připojeno bylo k akademii, což by srbské vědě znamenitě posloužilo. *J. Malota.*

Polsko. Z. Kaczkowski vydal samostatně (z *Gazety Narod.*) „Słowo o romantyzmie.“ Lwów, Str. 81. Mimo osobní zajímavé vzpomínky na slavné básníky polské rozepisuje se o nynějším básnickém i kritickém směru naturalistickém, jež ovšem zavrhuje; varuje Poláky od přílišného a výlučného uctívání Mickiewicze, jakoby jiných velkých básníků neměli.

Rusko. V Petrohradě u Stasiuleviče vyšel nedávno *Solovuško*, sborník ruských chudožestvennych i narodnych pěsen. Sostavil M. M. Lederle. *Risunki barona M. P. Klodta* (str. 188); z umělých písní jest četný výbor, méně jest lidových a dětských. Všech jest 197. Vkusně vypravená kniha ozdobena jest několika sličnými obrázky.

Francie. (Některé sbírky básnické.) *J. Strada* vydal v Paříži u Dreyfousa dva svazky ohlášené „Epopoje lidské,“ totiž „Le Premier Pontif“

a „Le Premier Roi.“ Strada tvrdí, že národové byli dlouho otroky kněží a králů, kteří je udržovali v nevědomosti a otroctví, aby sami mohli páchat hříchy a zločiny nejohrovnější. Jen malou ukázkou. První velekněz umírá s těmito slovy:

Qui, ma vie est horrible, épouvantable, infâme,
Mon esprit fit le bien et mon âme fit le mal.
Je suis infâme, oui, mais ce fut pour le bien.
N'est-ce pas que vous direz, Seigneur! Cela n'est rien.

Poněvadž byl takým první papež, zdá se, jak by nám Strada pravil, jací teprve byli a jsou jeho nástupcové! Takových blasfemií napsal už dosti Voltaire, p. Strada přichází s omáčkou po mase.

Mme de Valandre vydala sbírku básní s názvem „Le Livre de la fiancée.“ V prvním oddílu, nesoucím nadpis knihy, u verších, plných vroucnosti, líčí dráhu, kterou se bere dívka, až se stane manželkou. Především jest to podobizna jí souzeného, potom první setkání, první starosti a nepokoje duševní, vyznání; po sňatku dojem, jež na ni činí jednotlivé předměty vůkol. Kromě toho oddílu jsou tu ještě jiné, ale slabší prvního.

E. Dalzaca sbírka básní nesoucích název „Nubile“ jest mlhavá a bezvýznamná. Většina básní jest rýmovaná prosa.

*Émile Hinzeli*na básně („Poèmes et Poètes“) vynikají elegancí i pružností. Celkový však dojem jest neurčitelný, neboť jednotlivé básně nemají žádného vztahu mezi sebou. Kromě filosofických básní jsou u sbírku pojaty i příležitostné (na pušku Lebelovu). Nejlepší jsou „Par humanité“ a „Larmes d'athée.“

Nesnadno udati účel, který na zřeteli měl *Cam. Delthil* píše „Les Tentations.“ Poučuje čtenáře především u verších bezvadných, že obři byli od Jupitera zdrceni, že sup hlodal v Prometheových játrech a že sv. Hilarion konal na poušti pokání; v druhé části, že hra, nepravost, dobré jídlo, lenost mají mnoho zbožňovatelův. Ale nikde ni nejmenší stopy po nové ideji, nikde stopy po ušlechtlejším vzletu. — Totéž platí o *G. Frontina* „Mondaines et Bohèmes,“ ač přirozenosti a prostnosti některým básničkám upříti nelze.

Alfred Ruffin jest básníkem koček. Už jednu sbírku veršů věnoval tomuto zvířátku, s nímž se také Th. Gautier zabývá, a tentokrát opět. Sbírkou poslední zove se „Nouveaux Chats“; obsahuje nejlepší, co spisovatel posud napsal, jak co do formy, tak i myšlenek. Zvláště vytknuty zasluhují: Le Chat au baiser, Lèse-majesté, Le Chat d'Alhambra.

S „Rythmes pittoresques“ *Marie Krysin*ské vstupujeme do nové školy. P. Rosny v předmluvě praví jí zcela vážně: „Vaše rytmická prosa vyniká jemnou harmonií; eufonie slovní, assonanční soustava, modulace period a kromě toho půvab, neočekávanost, štavnatost obrazů nepřipouštějí ni nejmenší pochybnosti o povaze neobyčejně básnické Vaší práce.“ Dobře, že p. Rosny vytkl tolik krásných věcí, které by čtenářové sami sotva kdy byli objevili. Nelze arciť upříti jistého kouzla těm drobným básničkám psaným prosou kadencovanou. Zvláště „Le Hibou“ prozrazuje skutečný talent. Ale vše to jest účinku toliko fysického, který nikdy nenahradí nedostatku myšlenky a citu. Celkem dojem jest unavující.

Louis de Chauvigné „Les Croyances“ zasluhují všeho uznání co do myšlenek, z hlediska technického vytýká mu A. Delaigue nedostatek pružnosti a druhdy nešťastně volená epitheta.

Abbé Rainquet v dělní žáci vydávají jeho básnické práce pod názvem „Oeuvres poétiques.“ Opěvujeť pak v nich lásku rodičů k dětem (Ixile), lásku dětí k rodičům (Jephté), něžnost mateřskou (Agar), mužnost a mučeníctví svatých (Eustelle) atd. Jsou to křesťanské truchlohry popředně pro děti určené. — Rovněž duchem křesťanským proniknutá, mohutně pojatá, sepsaná jazykem čistým, mohutným, svěžím a živým, a hloubkou citu se vyznačující jsou dramata *R. P. Longhayea* „Théâtre chrétien.“ Ve sbírce pojaty jsou tyto kusy: *La Valette*, *Connor O'Nial*, *Les Flavius*, nejlepší, *Edmond Campian*, *Canossa*, *Bouvines*, *Confédération de Bar*. Dle „Polybiblion“ *A. Koudelka*.

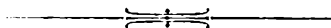
— Že naturalismu umíráčkem odzváuějí, o tom asi ná spory s námi nikdo nepůjde. A jestli by o tom někdo pochyboval, toho odkazujeme jen na práce poslední *J. K. Huysmansa* „*Là-bas*“, *J. Peladana* „*L'Androgyne*“ a na *J. Lorraina* sbírku povídek „*Sonyeuse*.“ První a třetí publikaci nazvali bychom „satanskou“, neboť rohatý s celou svou družinou hrá v nich přední úkol. Huysmansovu práci lze nazvat encyklopaedií historickou, psychologickou a fysiologickou „dábelské.“ Kniha jeho jest děsná a místy neobyčejně oplzlá. Ovšem tu a tam vyznívá z ní jakási touha po pravdě, ale jen tu a tam. Co se Peladana týká, neumíme pověděti, má-li člověk ten všech pět polhromadě. Činí se horlivým katolíkem, a to tak horlivým, že dává do klatby Rampollu a kardinála Lavigerie, protože prý (!) přiměli papeže, aby uznal nynější vládní soustavu ve Francii. A při tom věří, — *risum teneatis amici!* — že nadán jest vyšší, magickou mocí. Poslední práce jeho jest osmým článkem v řadě jeho mysticko-erotických románů, vydávaných pod názvem „*La décadence latine*.“ Thema jest tak ožehavé a tak oplzlé, a propletené mysticismem, že si netroufáme tu ani plně udati jeho nadpisu.

Marcela Prévosta „*La confession d'un amant*“ jest rovněž pokračováním řady románů, v nichž autor studuje z psychologického stanoviska polhovní lásku. Dospívá pak tohoto závěru: láska ta jest buď hříšná nebo řetězem utrpení. Ale nepřestává na tom pessimistickém názoru, nýbrž dí, že teprve potom, když duše lidská prošla onou školou, schopna stává se právě lásky křesťanské a obětavosti. Práce Prévostova jest svědomitě pracována, zejména první díl, v němž líčí mládí reka F. Pérignyho, jest výtečný, druhé dva díly sice nestojí na stejné výši, ale přese vše to kniha zasluhuje povšimnutí.

P. Margueritte, někdy stoupenec Zolův, nyní jeho nepřítel, vydal román „*La force des choses*“, který jest parafrází francouzského přísloví: „*Le temps passe, l'eau coule et le coeur oublie*.“ Práce poměrně slabší dřívějších jeho.

A. Basilevitch „*Roman d'un roi*“ jest vlastně kousavou kritikou studií panovníků. V hrdinovi Sigismondovi soustředil spisovatel všecka pozorování, která tu a tam u dvorů byl učinil. Autor jest rozhodným odpůrcem církve katolické. Jak se na některých místech o ní a služebnících jejích vyjadřuje, jest přímo sprosté.

— VI. Solověvu (*La Russie et l'Eglise universelle*) odpověděl A. Tilloy spisem: *Les églises orientales dissidentes et l'Eglise romaine. Réponse aux neuf questions de M. Soloviev*. Paris 1890. Str. 418. Cena 4 fr. Probírá důkladně sporné články a osudné události; co do možného smíru je trochu optimisticky naladě.

FEUILLETON.

Dílo Dante Alighieriho „De vulgari eloquio.“

Příspěvek k porozumění poesie troubadourův a staroromantické vůbec.

Napsal Jan Bloška. (Č. d.)

Od Uhrů na jih a západ obývají, kteří jediný měli jazyk, který nyní na troji zdá se rozdělen podřečí a sice dle troji částice, již vyjadřují souhlas, totiž na řeč »oc.« »oil« a »si.« »Oc« nazývá Dante řeč Hispanův, byla to však vlastně Provence, nynější Languedoc, »oil« (= ouill = hoc est illud) nářečí francouzské, »si« nářečí italské. Že tyto tři jsou původem jazyk jeden, dokazuje z toho příklady několika, že mají četná slova společná, zvláště »amor.« Při tom uvádí příklady ze tří nejslavnějších troubadourů: Gerardus de Borneil, slavný troubadour, z krajiny limogenské, přezvaný mistrem troubadourův (1175—1220), král navarský Theobald, jehož Dante vzpomíná též v XXII. 52. »Pekla« († 1270), ctitel hudby a sám neznámý básník. Třetího uvádí s přívlastkem »Dominus Quido Quinicelli« († 1276) byl professorem na slavné universitě bolognské, a možno říci, nejslavnějším mezi všemi troubadoury. Dante nazývá ho »svým otcem i všech, kteří pěli zpěv lásky.«¹⁾ Tímto básníkem začíná Dante řadu pravých básníků oproti troubadourům nižším.

V kap. IX. zanechav ostatních romanských nářečí obrací se Dante k nářečí »si« k italskému, jemuž ze dvou příčin, myslí, přednost dáti sluší, totiž, že je bližší grammaticce, řeči latinské a pak, že ti, kteří sladčeji a vznešeněji pěli jazykem lidu, byli jeho synové, jako »Cino da Pistoja a jeho přítel,« totiž Dante Alighieri sám.

Cino da Pistoja, právník z Pistoje, a jak již z této zmínky zřejmo, slavný básník, a to milostný. Ještě na dvou místech s úctou vzpomíná Dante tohoto básníka a jmenuje se přítelem jeho. Jemu věnoval též dva pěkné sonety.²⁾ Cino žil 1270—1336.

Při tom přiznává Dante, že řeč »oil« jest lehčí a velmi zábavná, a že v ní vydány jsou »Gesta Trojanorum Romanorumque« a překrásné pověsti o Artušovi a jiné povídky prosou. »Oc« dokazuje přednost svou tím, že ní první začali básniti in volgare jako v řeči dokonalejší a sladší, jako Petr z Alvernie (z Alvernha) a jiní starší »učenci.« Petr z Alvernie byl z nejprvnějších troubadourů milostných.

Rozděliv Dante Itálii Apenninami na dvě části, rozebírá 14 hlavních nářečí lidu italského, vytýkáje nedostatky jednotlivých na citech z rozličných básníků, kteří nimi básnili. Mezi těmi chválí jakéhos Jakuba da Lentino, že se snažil dospěti k řeči dvorné. Za to v Toskansku mnozí jako Quitto d'Arezzo, Bonagiunta z Lukky,

¹⁾ »Očistec« zp. XXVI. 97. Že by Quinicelli byl professorem Dantea Alighieriho, jak praví Jeřábek: »Stará doba romantického básnictví,« o tom nikde zmínky nenalézám, ba naopak Balbo praví ve »Vita di Dante Al. I.,« že Quinicelli Dantea neznal. Což pravděpodobno, neboť zemřel již r. 1276., kdy tedy Danteovi bylo teprv 11 let!

²⁾ V překladu Vreblického: »Básně lyrické,« str. 112., 113.

Gallus da Pisa, z nichž Quitto d'Arezzo nikdy se k řeči dvorné nevyšinul.

Básníka Bonagiunta z Lukky vzpomíná v »Očistci« zp. XXIV. a jemu vysvětluje, čím poesie jeho vyniká nad poesii Bonagiuntovu i všech troubadourů.

Bonagiunta táže se tam Danta :

Však rei mi, jsi-li ten, rty jehož zlaté
neznámé dosud světu rýmy dýší:
„Ó paní, které plamen lásky znáte!“¹⁾

Dante mu na to odpovídá :

... Ten jsem, který slyší,
když Lásky dech jej ovane, co praví
mně v hloubi duše, ihned po něm píši.
„Ó bratře, pravil, teď zřím uzel pravý,
jenž Notáře,²⁾ mne a Quittona vázal,
že nestihli jsme sloh tvůj sladkohravý.
Teď zřím, že píšete, co Amor kázal,
že vaše péra jdou jen za ním s péčí,
ten nedostatek naši snahu smázal.
Kdo nad to vzlétá, touhou je-li věcí,
ten rozdíl slohu nechápe již více.“

Dále jmenuje Dante i svého učitele Brunetta Latiniho. O všech však praví, že řeč jejich byla jen místní, jest to tedy třída nižších básníků. Někteří však z toskanských básníků poznali vznešenost řeči lidové jako Quido Cavalcanti, Lapo Gianni a »unus alius« — Dante.

Prošed všechna nářečí poznává, že žádné z nich samo o sobě není »vznešené« (illustre), ani »cardinale, aulicum et curiale,« že však každé z nich obsahuje něco z toho, a že, chceme-li dojiti ku »vulgare cardinale, aulicum et curiale,« nutno vše, čím vynikají jednotlivá nářečí, v jedno shrnouti, a to bude »vulgare italiano« italská řeč spisovná. Tuto v skutku on zavedl a »Komedii« svou upevnil.

Tím ukončuje (kap. XIX.) první knihu spisu svého, která, jak z tohoto náčrtku poznati jest, měla býti úvodem ku vlastní poetice, kterou hned první kapitola začíná.

II.

Čisté a ozdobné řeči lidové měli by dle Danteho užívatí nejen básníci, které »inventores« nazývá, nýbrž i prosaisté, ale poněvadž prosaistům obvykle vzorem jsou básníci a mluva jejich, pojednává jen o těchto.

Za první pravidlo básnicím ustanovuje, »aby každý, kdo veršuje, verše své, pokud mohl, ozdobil.« Největší však ozdoby jim propůjčiti může vznešená řeč lidová, proto jí všichni užívatí mají. Ba i ti, kteří drsně básní (rude versificantes), někdy veršům svým by řeč lidová vznešená ozdoby dodala, ale takovým nedovoluje jí užívatí, nýbrž jen těm, kteří vynikají nadáním a věděním (ingenio et scientia).

¹⁾ Začátek krásné kanzony Danteovy v »Novém životě,« str. 32.

²⁾ Zmíněný Jakub da Lentino byl notářem na Sicilii.

Myšlenky a idey nejlepší jen u těch povstati mohou a proto, kteří vlastností těch nemají, jsou básníci špatní, a »illustre volgare« by jim tak málo pomohlo, jak oslu a vepři žádná ozdoba krásy nepřidá. Jen tehdy, když dokonalé s nedokonalým se spojí k nepoznání, učinilo by nižší dokonalejším, ale v básnictví myšlenka od formy vždy znatelně je oddělena, proto špatná myšlenka nezíská vznešenou řeči lidovou, nýbrž ještě více slabost její vynikne, jako žena ošklivá mezi krásnými.

V kapitole druhé pojednává Dante o látce, které použití jest těm, kteří básní »in vulgari illustri.« Jestliže není dovoleno všem užívatí vzácné řeči lidové, nýbrž jen nejlepším básníkům, jest z toho též již patrné, že jen »věci hodné« ní pojednány býti mohou, ano je-li řeč lidová vznešená, nejlepší ze všech nářečí, pak též jediné nejvíce hodné v ní říci se smí.

Člověk má tři hlavní schopnosti, totiž: spiritus vegetabilis, animalis et rationalis. Schopností vegetabilní touží a hledí po tom, co mu užitečno jest, a to jest mu společno s rostlinami: schopnosti zvířecí hledá zábavné, rozkošné podobně jako zvíře a schopnosti rozumovou hledá to, co šlechtné jest, čímž se druží k andělské přirozenosti. O těchto třech tedy možno pojednati v básni, avšak z těch některé nižší jsou a jiné vyšší a v nejdokonalejší řeči lidové též mluvití jest jen o nejdokonalejších. Co se týká první schopnosti, zajisté nejvyšší stupeň užitečného jest blaho (salus), rozkošného jest Venus — láska a ze slušného ctnost. Tyto tři věci totiž »salus, Venus a virtus« podávají nejlepší látku básníkovi a pak ty, které k těmto třem napomáhají, jako »armorum probitas, amoris accensio et directio voluntatis« — obratnost ve zbrani, udatnost, plamen lásky a ovládání vůle.

O těchto třech věcech vsutku slavní mužové básnili, jako Bertrand de Born o udatnosti, Arnald Daniello lásku opěval a Gerard de Bornell rozšafnost.

Bertrand de Born, pán hradu Antafort, pěl bojovné písně proti Jindřichu II. anglickému, proto ho Dante odsoudil do »Pekla.«

Gerard de Bornell (Gerault de Berneil) a Arnaldo Daniello současní troubadouři v XII. stol.

Z italských básníkův uvádí Cino da Pistoja, který pěl o lásce, a »přítele jeho,« Dantea Alighieriho, opěvujícího »rectitudinem.« Jako příklad svého básnictví cituje svou kanzonu: »Doglia mi reca nello cuore ardire — Bol v moji hrudi náhle smělost dává.«¹⁾ Jest to velmi umělá a krásná kanzona filosofická, v níž se obrací proti mužům vytýkáje jim, že veškera ctnost v nich zmizela, ač ctnost svému pánu jest vždy oddaná a poslušná a cti mu zjednává. Proto varuje ženy před láskou k mužům podlým.

O »zbrani« nepěl prý ještě nikdo z italských básníků.

Všichni zmínění básníci pěli o oněch předmětech rozličnými způsoby, jako někteří v kanzonách, jiní v ballatách aneb

¹⁾ »Básně lyrické,« str. 63.

sonettech a třetí »per alios illegitimos et irregulares modos.« Ze všech těchto způsobů básní považuje za nejvznešenější způsob kanzonu, a jestli nejvznešenější nejvznešenějších jsou hodné, pak též věci nejvzácnější nejvzácnějším způsobem by pojednány býti měly, tedy jen v kanzonách.

Že kanzona jest nejvzácnější, dokazuje takto: Ačkoliv každá báseň jest zpěvem (cantio), přece však jen kanzoně jméno to zůstalo, což nikdy není bez příčiny. Kanzona také jediná sama sebou působí, co způsobiti má. Ballaty vyžadují zpěváky, pro něž jsou složeny, kanzony však i čtené vyhovují a působí, co působiti mají. Nikdo však nepochybuje, že ballaty vzácnější jsou nežli sonetty.¹⁾

Zajímavo jest, jak dále dokazuje ještě přednost kanzony, praví totiž, že kanzony proto vzácnější jsou, poněvadž původci svému větší čest zjednávají než ballaty. Též to, co vzácné jest, velmi rádo se uschovává, a to naleznou, kteří v knihy nahlédnou, o kanzonách.

Z umělecké stránky prý též to jest nejvzácnější, co shrnuje v sobě všechno umění,²⁾ v kanzoně pak veškeré umění básnické jest obsaženo, neboť »quidquid de cacuminibus illustrium capitum poetantium profluxit ad labia, in solis cantionibus invenitur.«

V kapitole IV. začíná pojednávat o rozdílnosti slohu těch, kteří píší básnicky. Nejprve však upozorňuje, že o ballatě a sonetu pojedná až v knize čtvrté, kde mluvití chce »de vulgari mediocri.« Poněvadž dílo toto nedokončil, nedovíáme se ničeho více o těchto dvou formách básnických ani, co myslil tím »vulgare mediocre.«

Obyčejně všichni, kteří básní v řeči lidové, zvaní jsou »poetae,« což všeobecně řečeno správně jest, neboť »poesis nihil aliud est, quam fictio rhetorica, in musicaque posita.« Definice tato pro dobu Dantovu byla správná, neboť všechny básně se zpívaly a na nějakém hudebním nástroji doprovázely. Proto též pojem »troubadour« nám úplně splynulo s pojmem potulného pěvce s lyrou v ruce.

Lišiti však jest, praví Dante, velké básníky, kteří »řečí vysokou a dle umění správného básní, od těch, kteří veršují jen »casu.« Čím více kdo první napodobuje, tím lépe básní. Proto nutno se mu vidí o naukách takových básníků promluvití.

Nejprve ať každý jen takovou tíži látky na sebe bere, která přiměřená jest síle jeho, aby snad příliš si naloživ neklesl. To předpisuje již Horatius ve své »Poetice«:

Sumite materiam, qui scribitis aequam Viribus.

Pak dobře uvážiti jest, jakým způsobem látku zpracovati jest, zdali tragicky či komicky neb elegicky. Tragedií rozumí se sloh vyšší, komedií nižší a elegií sloh ubohých.³⁾ (O. p.)

¹⁾ Dr. Frant. Jeřábek ve spise svém: »Stará doba romantického básnictví« praví na str. 135., že Dante ve *Vulgari eloquio* chválí »sonet« a »kanzonu,« což jest nesprávně, neboť jak již z tohoto místa viděti, pokládal Dante sonet za nižší stupeň, což ještě dále více vynikne!

²⁾ »Adhuc in artificiatu illud est nobilissimum, quod totam comprehendit artem.«

³⁾ »Per tragoediam, superiorem stilum induimus, per comoediam inferiorem, per elegiam stilum intelligimus miserorum.«

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII.

1891.

Číslo 11.

O cynismu a příbuzných zjevech v písemnictví.

P. J. Vychodil.

Slovo »cynický« bylo u nás v nedávných dnech častěji opakováno — škoda, že při jméně spisovatele tak nadaného a činného. Jiné příbuzné názvy, jako frivolní, raffinovaný a pod. opakuji se stále v úvahách literárních, a to jakožto výčitky značné váhy a důraznosti. Pojem slov těch není asi každému zcela jasný, snad ani ne vždycky těm, kteří jich užívají. Chtějí jimi označiti něco hodně neslušného, urážlivého neb i nemravného. Názvy jsou cizí a snesou všelijaké významy: záleží na tom, co si kdo při nich pomyslí. Že se jich proto i zneužívá, snadno pochopíme, neboť při nejasném významu slova snadno se něco jiného mluví a něco jiného myslí. Tím se vlastní význam jaksi opotřebuje a setře: a co bylo kdysi ostrou výtkou, stává se tak všední poznámkou, že se nad ní sotva kdo pozastaví. Příjmení cynismu na př. jest u výtvorů naturalistických tak obyčejné, že se rozumí takofka samo sebou, a člověk by ho téměř pohřešoval, kdyby nebylo napsáno; a přece není ani tam vždy oprávněno.

Doslovný význam cynismu opravdu jest málo lichotivý; i když »pes« a psi vlastnosti v populárních výkladech přírodovědných bývají líčeny po darwinsku velmi pěkně, a velkou částí lidstva skutečně také po zásluze bývají oceňovány. přece silnější jest odvěký zvyk, jemuž výrazy takové znamenají vždy něco nízkého. I ta dojemná psi věrnost a oddanost, kterou by lyrik rád hodně dojemavě znázornil oddanost služebníkovi, nenalézá u čtenáře toho příznivého ohlasu, jaký byl zamýšlen. Snad i v tom jeví se účinek východu, kde ten nepřiznivý význam převládá; odtud také byli jsme my křesťané po několik set let a býváme dosud tak nepěkně titulováni. Dějepisci škol filosofických dosud jsou na sporech, zdali škola řeckých »kyniků« dostala jméno od místa, tedy zcela nahodile a nevinně, anebo pro jisté význačné smýšlení a chování některých členů svých, kteří právě tak jako básničtí a nebásničtí mravokárci od Rousseaua až po naše dny horlivě napravovali konvencionální lživou mravnost lidské společnosti velemravnou zásadou: naturalia non sunt turpia. Snad bylo v tom obé spojeno: šťastná náhoda místa vnukla přiměřený název oné sprostotě, která ze všech i velmi dobrých vlastností školy kynické

utkvěla v paměti potomstva téměř jediná jakožto význačná stránka »kynismu.«

Tento význam nízkosti, podlosti a sprostoty — sit venia verbis — se slovem »cynismus« až dosud také spojujeme. Je takorůžka dobře pro ty, jichž se týká, že cizí slovo to v tom významu zobecnělo. neboť kdyby se místo něho pokaždé věc nazvala poctivě po česku vlastním příslušným jménem, bylo by asi zle. Takto zahali se ostrá výtka, která by se snad i s trestním zákonem dostala do nepříjemného styku, v mlhavé, trochu vzdělaněji znějící slovo, které tak neuráží. Divím se, že pronásledovatelé konvencionelních lží v naší mravnosti proti němu se neozvou: vždyť i ono jest konvencionelní lež, kterou pravé jméno se zakrývá. Zde ostatně je podržme, poněvadž vysvitne z věci samé, co se jím rozumí.

Věrné zobrazování přírody a života, které prý si mnohý spisovatel nového směru položil za úkol, ovšem velice snadno vede k cynismu dila. Odtud přechozí soudí se tak i o spisovateli samém, neboť má se správně za to, že básník zobrazuje věci tak, jak si je představuje a myslí, jak je procitil. že tedy výslední obrazy jsou — jak jistý aesthetik praví — variace vlastního portaitu jeho. Nekřivdí se tedy básníku, jenž prý do dila ukládá kusy svého srdce, když se o srdci jeho podle dila také soudí. Avšak těchto úsudkův o osobnosti básnické pro dnešek zanechme a mluvmě pouze o dila samém, v kterém, jak pravěno, při zásadě naprostého verismu, cynismus nabude oprávněného místa. Neboť život přírody a člověka pohybuje se ne pořád na vysoko-běžných kothurnech, nýbrž po přednosti v nížínách vezdejších potřeb a trudů: či pohled utkví na povrchu, jak u naturalistů často bývá, ten ovšem také v nízkosti klamného zdání zabředne a uvázne.

Příroda sama o sobě není ani vznešená ani nízká. Žijíc podle svých nutných zákonův, jest potom jen tím, co sobě z ní člověk udělá. Co v přírodě na člověka působí jako nějaká nízkost, bezcitnost, ukrutenství a pod., není nic jiného, leda že on sám přenáší poměry života lidského, a to ještě své vlastní o nich názory, do bezvědomého žiti přírody: je to nazírání básnické sice, ale ne spravedlivé ani praktické. Potřebí věci napřed měřiti a oceňovati jejich vlastním měřítkem, podle vlastního určení jejich, nikoli podle osobní nálady. Za to však v umělecké činnosti rozhoduje nálada úplně, jen dovede-li ji umělec sděliti též ostatním: tu podkládá se věcem a zjevům přírodním vědomí a vědomé jednání, to jest ony se zosobňují. Pak ale vládne jimi dvojí zákonnost: jejich vlastní, přirozená, a druhá jim podložená, totiž umělá, řekněme psychologická. Umělecká illuse závisí na obou; není-li jedné nebo druhé vyhověno, není umělecký obraz dosti pravdě podoben. Ale druhá rozhodně převládá, jako duch ovládá hmotu: koho hmota překonává, není povoláným s ní zápasníkem, není ani umělcem.

Zjevně tedy jest, že přírodní zjevy samy o sobě nespádají vůbec pod jakékoli mravnostní neb aesthetické posuzování, jaké máme na mysli na př. při cynismu, a proto výrok naturalia non sunt turpia,

jak nás moderní po starých ujišťují, nemá takto vůbec rozumného smyslu; veškero takové posuzování předpokládá, že na věci pohlížíme se stanoviska lidského. Není zde tedy příroda rozhodným soudcem, nýbrž lidský rozum, kde běží o poměry života lidského. A podle tohoto rozumného soudu ovšem jsou také zjevy přírodní, jež mají do sebe cosi nízkého, vyjadřující jakýsi cynismus: nikoli svůj, rozumí se samo sebou, nýbrž toho, kdo takové smýšlení podle podoby jejich utvářené schvaluje a v něm si libuje. Celá otázka o přirozené a nevinné pravdě — naproti »konvencionální lži«
vzdělaného života — uvádí se na rozumné posuzování lidských poměrů, neboť rozum jest měřítkem správnosti, a nikoli nerozumná příroda. Sice octneme se opět u toho přemrštěného názoru na všebožskou přírodu, podle kterého prý člověk div nedostane »chuť, lézt po čtyřech.«

Život lidský, jenž jest vlastním předmětem umění, sestává z dvojího živlu: přirozeného a umělého. Oba vymáhají přiměřené činnosti ve službě potřeb přirozených a umělých. Tyto druhé nalézají se v oboru vzdělanosti, naproti které stojí samorostlá příroda jakožto cosi nižšího. Ale v obojím směru konečně jest mnoho všedního, ačkoli klademe to po výtce v obor přirozených potřeb. Vzdělání totiž mnohou všednost i nízkost buď docela ničí neb aspoň utajuje a zjemňuje. »Raffinovanost«
vězí v samém pojmu vzdělanosti, která hrubé zjevy přirozeného života oním trojím způsobem »zjemňuje«
a očisťuje. Že upadá v druhou krajnost, v nepřirozenost, jest ovšem pravda, ale jest jenom tehdy vadno, když je to proti přirozenosti: neboť vlastně všechno umělé, všechno vzdělané jest nepřirozené, a přece nikdo se pro svoji vzdělanost neodsuzuje, nýbrž se jí zcela rozumně honosí.

Nízkosti a sprostoty je dosti ve vzdělání i v nevzdělání. Cynismus už podle původu slova jest hrubost úmyslná, tedy nalézá se ve vzdělanosti. Je to umělá a strojená nízkost, jež se vydává za přirozenou, ale právě tím, že jest úmyslně na odiv stavěna, ukazuje se vlastně jako zpětná raffinovanost, a to v nepříznivém slova významu; uráží nás, nejen že bychom ji tu nečekali, nýbrž že jest úmyslná. Tváří se jako čirá nezkažená příroda (srv. schválnou naivnost) a zatím je to otupělá a vyžilá hyperkultura. Příklady ze života jsou na snadě: společenské způsoby slušnosti a obě krajnosti jejich; zdravá citlivost, sentimentálnost a bezcitnost; počestnost, pokrytectví a nevázanost atd. Odvoditi si odtud příklady v umění, taktéž je snadno. Náhoda na př. jest prý přirozená, oděv jest umělý. Ovšem. Jest ale proto oděv nepřirozený, totiž proti přírodě?! A podívejte se na obrazy (na př. napadá mi obraz »Oldřich a Božena,«
kde přírodní prostota a vzdělanost se jaksi setkávají): je tam ten neodivující oděv přirozený? Vždyť pozorujete, jako by neviditelná ruka raffinovanosti jej odtahovala. A v básních podobně. To není zdravá příroda, nýbrž raffinovaná smyslnost. Ovšem, cynismus se jí neříká, poněvadž jest příliš »vzdělaná«
a zjemnělá. Zjevy všedního života pozbývají v umění své všednosti, poněvadž nikdy úplně ne-

zapomínáme, že nejsme v životě skutečném, nýbrž umělém, úmyslně vytvořeném, jemužto schválnou činností lidskou dodáno jakési vyšší ceny. Co tedy všedního v životě všedním rozumí se nám samo sebou, že si toho ani nevšimneme, to v umění se staví na odiv, i s odporem cítíme, kterak se dere v popředí; žebrák cary chudě oděný, aby umělec ukázal, kterak umí malovati nohu, cikánka chudě hadry ověšená, aby básník mohl udati několik smělých obrazův její pleti a svalův, atd. To je také něco z raffinovaného cynismu, a ne příroda.

Obyčejně, když vytýkají se takovéto nepěkné výstřelky domnělého naturalismu — pravím domnělého, neboť náš (v těch věcech) mistr Vrchlický nechce býti naturalistou, tedy abych mu nekřivdil — v takových případech odseknou mravokárci konvencionelních lží pádným slovem »pruderie«; ne vždy asi vědí, co to jest, a našinec také není vždy tak honěný v moderních jazycích, aby to odbytl po zásluze cítil. Chtějí tím naznačiti jakousi přemrštěnou a snad i falešnou upejpavost, jež nesnese »silnějšiho« výrazu. Jistotně má i snaha po správnosti své meze; ale výtkou pruderie obyčejně odráží se oprávněná výčitka nestydatosti — a tu prosím, ať si každý jednu z ohou vybere, která jest mu milejší. Za doklad bylo by uvést mezi jiným hlavně to, jak lichivá se nyní pohlavní láska. Vlivem darwinismu a jiných šarlatanských nauk přírodních motiv ten snižen na pouhý zvířecí poměr — zároveň ale hornuje se v týchž směrech realistických a naturalistických pro obnovu čistého života rodinného a ušlechtilých vztahů mezi obojím pohlavím. Nikdo neupírá, že tu mnoho rozhoduje smyslnost, ale obmezovati na ni celý ten poměr, ba posmívati se všem ušlechtilejším lícím jeho jakožto pokryteckým smyslenkám, po kterých ve skutečnosti není prý ani stopy, jest zajisté cynismus v pravém a doslovném významu. Ostatně nelze zapřít, že k němu nemálo přispěla přemrštěná erotika pěvcův i nejromantičtějších, jak v cizině, tak u nás.

V nižších vrstvách společenských, jež nyní jsou od umělců hejčkány, objevuje se, jak samozřejmo, více silné a hrubé látky, která však pro to samo ještě není odporna, jako naopak zjemnělé zjevy z vyšších vrstev nejsou proto ještě milé a vzácné. Skrýváť se často za nimi tamto zdravá mysl, zde chorobná; tamto drsný obal často zahaluje zdravé jádro, zde jemný povlak má nahraditi chybící vzdělanost a ušlechtilost. Ale vadné jest obojí vrstvy venkoncem tak líciti, jakoby tamto nemohla býti leda surovost, zde pak jen prohnaná přetvářka. Umění demokratické, jak se rádo nazývá, přechází takovým způsobem mezi luzu, která není celý lid: umění to pocházejíc totiž z jakési vzdělanosti, nedovede mezi lidem pod všedním povrchem postřici stránek ušlechtilejších i sestruje podle toho povrchu postavy zpustlé, kdežto mezi vyššími vrstvami všechnu ušlechtilost má za pokrytectví. A tento opravdový cynismus, který všechno stahuje do bláta, ještě si osobuje název zdravého humoristického názoru životního! Dobře jest, že umění stalo se také demokratickým, ač jím není od věčejška. Dobře také jest, že se propůjčuje nižším třídám za ohlas.

Ale má pak také podle pravdy vyjadřovati lepší stránky jejich, od nichž by se vadné jen jako stín odrazely, a ne jich ještě snižovati. Ten aristokratismus, jenž jest přesvědčen o dobru v lidstvu, bude vždy vyznačovati pravé umění naproti cynismu, který jsa sám vyššího vzletu prázden, jej též u jiných v pochybnost a posměch bere, aby jej učinil nemožným. (O. p.)

Posudky.

Al. Jiráskova Sebrané spisy. Díl VIII. „Mezi proudy.“ Tři histor. obrazy.

III. „Do tří hlasů.“ Nakl. J. Otto. Str. 536. Seš. 67.—83. Po 32 str. 15 kr.

Dějinným podkladem třetího obrazu, nadepsaného »Do tří hlasů,« — poněvadž dějem svým končí v době, kdy česká národnost obdržela na universitě tři hlasy, kdežto před tím měla pouze jeden, cizinci pak tři, — jsou hlavně bouře panské v Čechách. Dějepis o tom asi takto vypravuje:

„Páni předních rodů vždy tíže snášeli, že jich král pomíjel v nejtajnějších radách svých a měl za přednější důvěrníky v řízení věcí většími dílem lidi jiné, méně vznešené. Mezi bratry pak a bratranci krále Václava vznikly různice jak z jiných soukromých příčin, tak zvláště z toho, že král pro své pohodlí užíval pokaždé pomoci některého z nich při vrchním řízení vlády; čehož oni jeden druhému záviděli.“ (Tom. III. 382.)

Kromě „sobectví a brojení“ bratří a bratrancův, aby „zjednali sobě jedni nad druhými některé výhody,“ byla příčinou vzpoury proti králi hlavně nespokojenost šlechty samovolným počínáním královým, „přičinám se všem starým řádům a právům zemským,“ a ta nemohla utajiti se nadlouho.

Příležitost k odboji naskytla se r. 1393. „Královo prehlivé a ukruté nakládání s náčelníky kněžstva českého r. 1393. způsobilo dojem hluboký, jenž udržel se dlouho v paměti lidu českého — neboť ti, kdo nejvíce utrpěli, nad jiné vyznamenávali se pobožností a dobročinností.“ (Pal. II. 2. 295.)

Tak líčí historie krátce a jasně příčiny bouří panských; Jirásek téměř obešel příčiny ty a přešel hned k líčení bouře samé. Učený, ale lakomý Jošt, markrabě moravský, bažící po panství v Čechách, byl nejspíše hlavním osovatelem spiknutí, Sigmund uherský v plánech jeho jej podporoval. 5. dne května 1394. zapsal se Jošt v jednotu s pány českými, a již 8. května přepadli krále na Králově dvoře u Berouna i zajali, při čemž dvořané královi dosti zbaběle se rozprchli. Václav chován byl v zajetí nejdříve v Praze; páni hleděli zastrčiti zajetí jeho, přece však se mu podařilo poslati posla k Janovi Zhořeleckému, který přitáhl s vojskem do Čech, získal v národu velikou stranu, načež zastrašení páni odvezli krále do Krumlova, na hrad pana Jindřicha z Rosenberka, předního z jednoty panské.

Tu teprv počíná děj Jiráskův, o předešlých událostech vykládaje ve vložkách. Vyličeno nejprve řádění »lapků,« loupežníkův, obírajících kupecké vozy; tak přepadli také syna Křížova, jehož vozy provázeli

známý nám již hrdina i dvořenín králův Jan Ohnivec, a zranili Vacka Kříže. Náhodou našli Kříže s Janem mladí vladkové trocnovští. »statný a statečný« Jan a »ohnivý« Mikeš, i odnesli raněného na svůj svobodný dvorec Trocnov. Tu kromě zmíněných bratrů nalézáme ještě vážného a opatrného strýce Ješka, »přímou, nábožnou,« a starostlivou matku, veselého i hovorů milovného bratra Jaroslava i tichou, »spanilou sestru Anežku. Život v domě tom vyličen ovšem barvami nejrůznějšími. Jak všichni starali se o zraněného Kříže! — Jan Ohnivec starostlivě hledá stopy krále, proto brzy opouští »hodné lidi« v Trocnově a ubíraje se ke Krumlovu zachrání život topicimu se knězi Amandovi: »rozvášněný« a »rozhorlený« mnich tento vypravuje cestou o tom, jak krutě král nakládal s Janem z Pomuku i arcibiskupem. Podotýkáme však hned, že to, co klade Jirásek v ústa rozvášněného mnicha, neobsahuje ničeho, co by svědčilo o zvláštní rozhorlenosti, a všechno, co se vypravuje, je pouhá pravda; ve slovech Amandových ani přísný historik nenašel by ničeho, co by bylo proti strizlivé pravdě historické. Nelze nám zde uváděti vypravování Jiráskova (str. 63.—66.) a ukazovati, že slova rozhorleného mnicha neobsahují nic jiného, než co podávají nám o umučení Jana z Pomuku Palacký (II. 2. 282—285) a Tomek (III. 371—372), ba dosti stručně událost tu odbývají a chtějí »vysvětliti.«

Slyšel jsem od vážného literata, že prý Jirásek píše bez tendence. Co však je to jiného než tendence, když Jirásek kruté počínání Václavovo, kterého žádný svědomitý historik omlouvat nemůže, chce »vysvětlovati,« a vypravování o ukrutenství vkládá do úst rozhorleného mnicha, aby se zdálo dějin neznalým čtenářům, že mnich upřilíšuje, zveličuje? Co je to jiného než tendence, když p. Jirásek proti všem svědectvím historie tvrdí a stále opakuje, že »arcibiskup (Jan z Jenšteina) se smluvil s pány« (66), že »pány podpaloval« proti králi, »první se« proti králi »bouřil« (275), že byl »zrádce« (84) a pod. Tomek přece i Palacký tvrdí pravý opak, že totiž »arcibiskup Jan neúčastnil se, pokud známo, bouře panské proti králi Václavovi...« (Tom. III. 390), že »choval se tiše, neúčastniv se jednoty panské« (Pal. II. 2. 313). Ale proti těmto jasným výrokům Jirásek staví svoji fantasií, která mu představuje arcibiskupa v jiné podobě, na niž není mstečka čistého, světlého. Vyličiv jej dříve záletníkem, cizoložníkem, travičem krále, kreslí jej Jirásek nyní jako zrádce, buřiče proti vlastnímu panovníkovi atd. Šlechtný vskutku úmysl, vlastenecká tendence!

Vraťme se však k ději. Ohnivec přestrojen za kupce dostal se na Krumlov, kdež byl král jeho vězněn; tu však žoldnéři rosenberští jej jali, uvěznili a mučili, aby něco zvěděli. Ale statečný hrdina všechno snese pro krále, tak že všichni se diví pevnosti povahy jeho. Věren jsa králi a předveden byv před něj nemluvil tak, jak mu kázali páni, aby zastrašili krále, nýbrž srdnatě poví mu pravdu, začez dýkou pana Otty z Bergova raněn, z nebezpečnosti smrti jen s těží vývazl. Když kníže Jan Zhořelecký blížil se jihu Čech, Václav odvezen

na hrad Wildberk a teprve 2. dne srpna 1394 vydán byl knížeti Janovi, máje dle smlouvy knížete s pány učiniti zadosť žádostem jednoty panské; to se stalo teprve r. 1396., kteréhožto roku také arcibiskup Jan z Jenšteina vzdal se úřadu svého.

Zatím na Trocnov přibyli noví hosté, byli to vladykové mysletínští, jejichž dvůr lapky byl přepaden a zapálen. Anna, sedmnáctiletá dcera vladyky mysletínského, s nemocným bratrem tráví delší dobu na Trocnově a později byla tam odvezena na vždycky jako choť Jana z Trocnova. Popisy idyllického života na Trocnově, k nimž ovšem látky poskytla fantasie spisovatelova, náležejí k zajímavějším místům romanu; ona místa, kde líčí boje mezi královskými vojsky, v jichž čele stál zkušený válečník Hodětinský, a panskými zástupy, psána jsou dosti suchopárně: válečné scény Jiráskovi vůbec méně se daří.

V době druhého zajetí krále, jež trvalo od 6. dne března 1402 až do 11. dne listopadu 1403. kdy král konečně prchl z Vidně, místa svého zajetí, vládl v Čechách Sigmund, který však tak nemilosrdně daně ukládal, že popudil proti sobě všechny obyvatele, kteří s radostí velikou vítali Václava, který zatím víc a více oddával se vášni svojí, piti. Dále popisují se známé z dějepisu události, Hus vystupuje do popředí jakožto ohnivý, výmluvný a smělý kazatel, jenž »se nebojí a všem do očí pravdu poví, velikým kněžím i obyčejným mnichům, pánům i měšťanům,« jenž jazyk svůj miluje, a »což hlavní, sám tak žije, jak radí a učí,« jenž »nedychtí po obrocích, ač by snadno mohl býti už kanovníkem,...« ale spokojí se »nevalným hrubě platem z nadání kaple betlemské a platy školskými.« (428) jenž horlivě zastával se toho, aby Češi měli tři hlasy na universitě, což také dekretem kutnohorským konečně obdrželi, jenž byl »vyvolen, aby pověděl, že bude veliký dar Páně a hrozný, že všecko zlé bude vypleno, že mine čas milosti a slitování, a že nastane čas pomsty pro mnohé hříchy všech...« (406). Po takových tíradách o Husovi snadno si vysvětlíme, co pan spisovatel pracemi svými zamýšlí: Jirásek své předpřijaté zásady přikládá k nedostatečně prostudovaným událostem, jež pak přistřiňovány a přizpůsobovány tak, aby zdály se potvrzovati zásady jeho. Slyšeli jsme, že prý Jirásek, chtěje spisovati nějaký roman, postaví proti sobě dva živly, v našem případě katolíky a utvářející se stranu Husovu, a pak píše. Kdyby to bylo pravda, bylo by to velmi smutné svědectví o našich historických spisovatelích. Ovšem o Jiráskovi říci nelze, že by pranic nestudoval dějin, naopak studuje dosti bedlivě, ale studuje je s vlastní předpojatostí, bedlivě vyhledav na př. v Tomkově Dějepisu města Prahy všechna »lotrovství« vyšších i nižších kněží, o kterých tu řeč jest, ale úmyslně přehlédnuv ony dobré stránky, které Tomek arcibiskupovi a kněžstvu tehdejšímu připisuje.

Měli bychom nyní pojednati o stavbě celé trilogie, o jednotlivých postavách, pokud charakteristiky důsledně jsou provedeny a pod. Tentokráte však tuto stránku romanu formální pomineme, majíce za to, že roman, jehož povahopisy jsou sice důsledně provedeny, ale

nepravdivě, na uměleckost velikých nároků činiti nemůže. Historické postavy u Jiráska jsou buď úplně znetvořeny (arciskup Jan z Jenšteina), buď postaveny do světla velice ideálního; i vymyšlené postavy jeho nemají životní pravdivosti: Jan Ohnivec je hrdina s druhého světa, několikrát zachránil cizí život (židovce, mnichovi), několikrát byl na smrt raněn (háje židovku, Ottou z Bergova a konečně králem samým 276, 281), tolik nebezpečných cest vykonal pro krále milovaného! Jedna z lepších postav je Martin Tkanička, postava komická, se zvláštní jemností nakreslená; není to pouhá karikatura, nýbrž živý člověk. Vůbec zdá se, že komické scény daří se Jiráskovi lépe, než výjevy, při nichž třeba pathosu: tyto vyznívají sentimentálně, melodramaticky. K lepším místům, jak jsme již řekli, náležejí popisy domácího života na Trocnově, pak obrázky ze života v domě Ohnivcově, ze života studentského, obrázky řádění lapků, »šibalstva« novoměstského a j.; tím vším však ještě duch doby té vystižen není, kolorit obrazů jeho zůstává falešný. A. V.

Julius Zeyer: Z letopisů lásky. Řada III. „Gabriel de Espinosa.“ („Kabinetní knihovny“ sv. LIII.) V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček.

Originelním, mohutným, romanticky velkolepým slohem vypravuje básník, předeslav něžnou předmluvu sestře své, příběhy Gabriela de Espinosa a jeho milenky, jeptišky Any.

Ve staroslavném městě Madrigalu, sídle kastilských králů, jest klášter Marie Panny. Zpovědník klášternic, kněz Michal de Santos, doví se od jeptišky doni Any, dcery slavného Juana de Austria, že její strýc, král Filip, jenž otci jejímu nepřál, do kláštera ji násilím přivedl. Ana vyznává, že zamilovala si vladaře portugalského Sebastiana, který v Africe padl, a že cítil pro Portugaly. Ale Sebastian prý nepadl, a král Filip se bojí, aby — vrátiv se — nevzal mu zaujatého trůnu. I zatouží doña Ana:

... Kdyby vrátil se
a zoufalou mou prosbu uslyšel,
mé volání o spásu a volnost,
což moh' by odvrátiti mužnou tvář
a přeslechnouti bédování mé
a nevšímat si rukou sepjatých,
jež k němu zvedají se?

Této myšlenky ujme se Michal de Santos, ohnivý Portugalec, nad pochybnost věřící, že král Sebastian v úkrytu žije; i vypráví Aně své vědomosti o Sebastianu. Výsledkem jeho zpráv jest odhodlání jeptiščino:

... Přiveďte jej sem!
chci první být, jež vzdá mu volně hold!

Druhý den jede mnich Michal do Mediny del Campo a vyhledá osamělý dům, v němž zůstává domnělý král Sebastian; ale nad miru jej překvapuje novina, že Sebastian jest opravdu mrtev, kdežto Gabriel de Espinosa, domnělý Sebastian, pouze nevlastním bratrem Sebastianovým býti by mohl. Espinosa také vyzná, že miluje jeptišku Anu. Michal de Santos nechce již upustiti od záměru, aby Portugaly

nadvlády Filipovy oprostěny byly, i vybízi Gabriela, aby, jsa nepochybným bratrem Sebastianovým, vydal se za pravdivého Sebastiana, Anu z kláštera vysvobodil a vsadil si na hlavu portugalskou korunu. Gabriel váhá, ale povolí. Scházejí se v klášteře s Anou, až list Anin, oplývající věrou veň jako Sebastiana a láskou nejhoroucnější, pohne jej, aby se přiznal, že Sebastianem není. Stane se tak, nežli Gabriel odcestuje do Francie, kde naň čeká voj, který jej má veřejně prohlásiti Sebastianem, králem portugalským. Doña Ana rozliti se hněvem. Gabriel šlí ve chrámu, jeptišky překvapí oba; zároveň přicházejí stíhatelé velezrádců Gabriela i Michala, jejichž pikle jsou prozrazeny. Gabriel, chtě list Anin vydobýti, aby jí před Filipem a veřejností nezahanbil, jest chycen, chycen i Michal. Král stíhá Anu. Zajatcové jsou v Medině del Campo souzeni. Michal stářím a slabostí zemře. Gabriel, odsouzený k šibenici, přeje si, aby mu Ana odpustila; pod šibenici upírá pohled k nebi, kdežto Ana, s abatýší sem přijevší, marně po jeho pohledu touží. — Totť trest historie z letopisů lásky.

Nelze souhlasiti, že skladatel buduje příběh na zásadě: účel posvěcuje prostředky. Gabriel váhající táže se:

A klamat ji (Anu), což není lříchem?

Načež Michal:

A spasit ji a volnost vrátit jí,
to nevyváží dosti naší lest?

Ani vášnivá láska k vlasti nemůže u kněze Michala, jako vůbec u nikoho, slov těchto ospravedlniti; kdyby byl spíše Gabriel sám dopustil se klamu napřed a také Michalovi byl se vydal za Sebastiana, byl by Michal zůstal charakterem důstojným. Rovněž bylo by Gabriela důstojně očistilo pozdější přiznání, že Sebastianem není; odhalením této tragické viny byl by svou lest odčinil. Takto jeví se Michal, ač skladatel patrně tím úmyslem se nezanášel, jako fanatický kněžský osnovatel piklů. — Nejmhutnější jest charakter doni Any, ač jí nepřisluší upřilišené, ba až blasfemické výlevy, jako na př. na str. 19.:

Já nenávidím krále Filipa!
Bůh nemá větší pro lřích nenávist,
než já ji mám pro toho krkavce,
jenž, chmurný, ďábelský a krvavý,
by v hřbitov proměnil rád celý svět!

A jinde, na str. 51.:

Bůh vydal bez lítosti v podnož nás
na věky nepřátelům. Žije Bůh?

Upřilišeně mluví i skladatel o duševním stavu Anině na str. 109. a 110.:

A mezi tím, co trpěl Gabriel,
pod stromy doña Ana toužebně
ve staré klášterní té zahradě
na modlu vzpomínala duše své
a, před křížem když svatým klekala,
v šer shroužený, stál obraz milený
ten jeho mezi ní a modlitbou
a cítila, že modlit k němu jen
se dovedla . . .

Hrozná jsou slova, oné době víry sotva příslušná, jimiž proklíná Ana Gabriela (str. 126.): »Nechť pohltí vás peklo opět, jež vás vyvrhlo!«, i blasfemie Gabrielova (str. 127.):

Vždyť Boha není. Hoře takové
jak moje, jak by mohlo jinak být?
Však láska jest, toť můj a tvůj buď bůh!

Takové výlevy charakterům velikoleposti ani síly nepřidávají. »Gabriel de Espinosa« psán chvatně, i bylo by misty přáti si průhlednější, jednodušší skladby: mnohdy věty jsou nahromaděny do nesrozumitelnosti, i krásná druhdy dikce často jest tvrdá. Dokud v poesii užíváno bude řeči vázané (a bude jí užíváno vždy!), zůstane básníkovou povinností, aby v plodech svých zůstavoval dokonalé vzory a svědomité doklady lahody a hudebnosti domorodého jazyka! — Zeyer jest romantikem vrchovatým, a kéž jím také zůstane! Vyhlašovati romantismus bylo by pošetilé: zůstane vedle vznikajícího realismu vždy oprávněn a bezpečen. Tlumočí-li básník legendou, pověstí nebo dávnodobou historií pravdy významné, jest poesie jeho oprávněna; a Zeyerovy práce zajisté jsou významny. *F. Kyselý.*

Rusky snadno a rychle učí *Fr. Vymazal*. V Brně 1892. (?) Nakl. J. Barvič. Str. 80.

Bylo by věru třeba, aby se někdo toho chopil a česky napsal praktickou učebnici jazyka ruského a spolu nějakou konverzační knihu. Všechny knihy dosud vydané byly až příliš suchopárné a k tomu nepraktické. P. Vymazal má pověst znamenitého praktika, i myslíme, že by se mu podařilo napsati knihu, jaké by české obecenstvo potřebovalo, aby totiž způsobem poutavým a spíše zábavně nežli školácky podala souhrn pravidel, jichž třeba tomu, kdo chce rusky čísti, psáti a promluvíti několik nejpotřebnějších vět. Ovšem na to bude tak stručná knížečka, jakou nám teď podal p. Vymazal, až příliš stručná. Naučiti se »rusky čísti a psáti,« na to třeba trochu více času, než »asi tři hodiny.« Známo přece, že písmo ruské je velice obtížné, a právě tím je to, že mnozí, kteří již počali se učit rusky, nechali toho pro obtížné písmo. Velmi obtížný je také přízvuk ruský, který p. autor příliš málo respektuje: tu třeba o něco více pravidel, abychom nabyli aspoň pojmu o ruském přízvuku, než on uvedl. Dále třeba většího počtu vět, abychom mohli trochu domluvíti se s Rusem, tu nestačí ty, které v knížečce otištěny. Kdo tedy chce »rusky čísti a psáti,« musí sáhnouti k obšírnější knize, přítomná knížečka může mu však býti vhodnou průpravou k dalším studiím ruštiny, a jako takovou ji doporučujeme. *A. V.*

Dante Alighieri: Božská komedie. Rozměrem originalu přeložil *Jaroslav Vrchlický*. Díl III. »Ráj.« (Č. d.)

Zpěv XXVII. Sv. Petr kárá trpce špatné pastýře Církve, a praví, že nejsou pastýři, nýbrž vlci hltaví; na tato slova jeho zarmucuje se celý dvůr nebeský. Dante pak s Beatricí vystupuje do devátého nebe, do křišťalového, jež jest první pohyblivé; Beatrice vidouc jeho touhu,

poznati vlastnosti tohoto nebe, praví: přirozenost pohybu, jež v klidu udržuje střed a vše ostatní kol sebe otáčí, počíná zde jako ze svého obratu (začátku); a toto nebe nemá jiného »kde« (jiného místa jako příčiny a původu svého pohybu, t. není pohybováno nebem jiným) než jen v mysli Boží, v níž se rozněcuje láska, jež jím pohybuje (seraf, jenž pohybuje prvním nebem pohyblivým), a síla, kterouž (toto nebe) deští na ostatní:

106. Jež drží v klidu střed, vše druhé v lety
kol pohýbá, ta bytost započiná
na tomto místě jak od svojí mety.
Pro toto nebe není země jiná
než v duchu boha, lásku, kterou víří,
a sílu, kterou dští, on v světle spíná;

světlo a láska (t. desáté a nejvyšší nebe a nepohyblivé, caelum empyreum) kruhem obepíná toto (deváté), tak jako toto obepíná všecka ostatní (nižší); a tento obvod (desáté nebe) zná (a řídí) jen ten, jenž ho spjal (k prvému pohyblivému nebi, t. neřídí ho anděl. nýbrž Bůh sám); pohybu jeho nepoznáváš pohybem jiným, nýbrž ostatní pohyby vyměřují se tímto, jako deset (se měří) polovinou (dvěma) a pěti (pohyb nebe prvního jest mírou a pravidkem pohybův ostatních, jak Aristoteles dí: »prvý pohyb, jelikož první, jest mírou pohybův ostatních«):

112. Kruh světla, lásky kol něho se šíří,
jak ostatní on jímá, obvod kruhu
však zná, kdo spjal jej pouze, kam as míří.
Svým letem nerozeznáš, milý druhu,
jak půl a pětka v desíti se skrývá,
on druhé měří v tomto rájském luhu;

kdo čteš, rozuměj, můžeš-li! — Dále praví: jak má čas své kořeny v této nádobě (v tomto prvému pohyblivém) a listí své (pohyby nám viditelné) v ostatních (pohyblivých), to ti může již známo býti:

118. A v jedné váse čas že listí mívá
a v druhém kořeny, to nyní tobě
co zjevná pravda nad pochybnost kývá;

odsuzuje pak zvrhlost lidí, kteří nedbajíce krásy nebes jdou po svých žádostech nízkých.

Zpěv XXVIII. Dante vidí bod, jenž jest jasnější než devatero kruhů světelných (devatero nebes) kol něho se točících; první kruh přijímá pohyb z bodu, druhý kruh z prvního atd., tak že čím blíže jest kruh u bodu, tím rychleji se otáčí, a tím pomaleji, čím dále od bodu jest. — Beatrice praví: na tomto bodu (Bohu) závisí nebe a veškerá příroda (viz Aristot. metafys. XII. 7: ab hoc principio dependet caelum et natura):

41. . . . Na tom bodu
táká příroda i vesmír neskonale;

pohled' na kruh, jenž mu nejvíce připojen jest (nejblíže), a věz, že pohyb jeho tak rychlý jest pro lásku roznícenou, již pobádán jest:

43. Na kruh ten pohled', jenž s ním drží shodu,
a věz, že žhoucí láskou, jež ho žene,
on víří v takém bystrém chorovodu;

drží-li kruh prvý shodu s bodem, byl by nepohyblivý, a jakž by pak vířil v bystrém chorovodu?

Dante prosí o vysvětlení: ve světě viditelném rychleji se pohybují ta tělesa, jež jsou vzdálenější od středu; tuto naopak nejrychleji se pohybuje tento andělský chrám (nebe deváté), jehož meze jsou láska a světlo (jež nejbližše jest středu, t. nebi plamennému):

53. v tom čaruplném i andělském tajemně,
jenž světlo s láskou všady skytá hledu;

podle překladu jest deváté nebe plno lásky a světla, podle originalu nebe desáté.

Beatrice odpovídá: to těleso nejvíce vydává dobra, kteréž jest nejvíce dobré (pouhá velikost nezahrnuje v sobě zároveň i plnost dobra), a protož Serafini, jsouce plni lásky, pohybují tímto nebem jim nejbližším nejrychleji, ostatní pak nebesa, čím více od Serafinů vzdálena jsou, tím volněji se pohybují; měříš-li (soudíš-li) dle síly a ne dle zjevu (zevního, dle velikosti), pak poznáš zdejší poměr:

73. Tvůj duch když sílu bere za zásluhu,
ne ale pouhý zjev látek ...;

Cherubini a Serafini tak rychle sledují své vazby (tak rychle se pohybují na dráze Bohem vytknuté), aby bodu (Bohu) tolik se přirovnali, kolik jim možno jest; a mohou (se přirovnati tolik), kolik jsou vyvýšeni, aby ho viděli (obdrželi od Boha světlo slávy — lumen glorie — ve stupni nejvyšším):

100. Ti následují rychle tak své řady,
by bodu tomu jen se vyrovnali,
a mohou, neb zří do hloubky a všady;

a věděti máš, že všickni požívají tolik blaženosti, kolik zrak jejich vniká v Pravdu (Boha), v níž odpočine každý rozum (jež jest poslední a nejvyšší předmět každého rozumu stvořeného):

106. A zvědět máš, že rozkoš v ně se leje
dle síly, které může proniknouti
do pravdy, která zkojení všem přeje;

z čehož poznáváš, že blaženost záleží v činu vidění (v poznání), a ne v činu lásky (ve vůli), kteráž sleduje (není první, nýbrž druhá, neboť napřed něco poznáme, pak teprve to chceme); a mírou patření (blaženosti) jest zásluha, kterouž rodí milost (Boží) a dobrá vůle (člověka, t. souhlas vůle s milostí):

112. A patření za míru svojí mívá
pak zásluhu, z té s dobrou vůlí vzchází
pak milost ...;

ze zásluhy tedy vzchází milost a souhlas vůle lidské!

Zpěv XXIX. Beatrice vykládá, proč Bůh stvořil anděly a nebesa: pravím ti (sama) a netážu se (teprve). co chceš, neboť toto (vůli tvou) jsem viděla tam, kde všechno místo a všechen čas se zakončuje (v Bohu věčném a všudy přítomném):

10. ... Pochyb tvojich já chci brodu
se dotýkat, jak chceš, já dávno zřela
tam ubi s quando kde vždy splývá v shodu;

ne proto, aby získala nějakého dobra — což jest nemožno (neboť Bůh jsa dobro nejvyšší nemůže něčeho z věcí přizískati) —, ale by záře její, odrážejíc se (ve tvorech), mohla říci: »já jsem« (aby tvorové účast měli ve jsoucnosti a blaženosti Boží): ve své věčnosti, mimo čas, a nade všecken pochop náš, jak se jí zalíbilo, láska věčná (Bůh) se otevřela (se vylila) v lásky nové (časné, t. anděly):

13. Ne sama že by zbohatnutí chtěla,
což nemožno, leč aby záře její
v svém odlesku „já trvám“ říci směla.
Bez mezí všech a časů nad perejí
se věčná láska podle vlastní chuti
ve nových lásek objevila reji;

a nebyla před tím nečinná, neboť působení Boží nad vodami nezačalo dříve nebo později (t. nebyl napřed čas a potom svět, nýbrž obojí zároveň); forma (údoba) i hmota spojeny a ryzé vyšly v bytnost složenou, jež neměla vady (dobré bylo vše, co Bůh byl učinil), jako z luku třístrunného trojí šíp (vychází, t. j. Bůh nestvořil napřed formu, potom hmotu, a nesložil je až když obojí hotovo bylo, nýbrž stvořil obojí spolu i spojil v bytnost):

22. Tvar s látkou celý, čistý v objímání,
tak vyšly k stvoření, jež beze vady
jak třístrunný luk trojím šípem raní;

jako ve skle, v jantaru nebo ve křišťálu paprsek zasvitne tak, že není mezidobí mezi příchodem jeho a osvětlením (sklo jest ihned osvětlené, jak světlo v ně vnikne): tak tento trojí účín zableskl spolu celý od svého Pána, neměv postup u ve svém vzniku (hmota, forma a bytí či složenina stvořena byla najednou a ne postupem):

25. Jak jantarem, křišťálem a sklem všady
se míhne paprsk, tak že není chvíle
od blesknutí až k mžiku, když je tady:
Tak z Pána trysklo světlo v trojí síle
a stejně vjelo ve všech tvorů sbory
při východu svém stejně, bez rozdíle;

řád byl spolustvořen a ustanoven podstatám (věcem), tak že ty byly na vrcholu světla (v nejvyšším nebi), v nichž jest pouhý čin (actus purus); pouhá mohoucnost (potentia pura) jímá místo nejnižší; uprostřed hmotu s činem poji svazek, jenž nikdy se nerozváže (nejhořeji jsou ty bytosti, jež působí v jiné, nejdoleji pak ty, jež přijímají působení jiných, mezi obojím jsou ty, které i přijímají působení jiných i zase na jiné působí):

32. Se substancemi řád pronik' vše tvory
co úděl jich, jímž cílem činnost čistá,
ty vršky staly se a všechněch vzory.
Máť čirá potence nejnižší místa,
potence s činem ta ve středu stojí
ve svazku, jehož pevnost vždy jest jistá;

sv. Jeronym (epist. I.) praví sice, že andělé stvoření byli kolik věků před ostatním (viditelným) světem; ale tuto pravdu (již jsem ti nyní pravila), napsali na mnohých místech spisovatelé Duchem svatým nadchnutí, a poznáš ji, pohledneš-li tam (do písem) dobře:

37. Že prošly věky, Jeronym ve svojí
vám knize psal, a kde andělé byli
dřív nežli svět váš stvořen v světla roji.
Však onou pravdou mnohé stránky kryli
svatého Ducha vyznavači praví,
ty poznáš je, když zrak tvůj tam se schýlí;

i rozum to poněkud chápe, neboť nepřipustil by, že by pohybovatelé
byli tak dlouho bez dokonalosti své (že andělé, byvše
mnohem dříve stvořeni, tak dlouho by nemohli dostáti určení svému,
t. pohybovatí devaterým nebem):

43. A částečně již rozum to ti praví,
jenž nedopustí, by mototi světa
být mohli, než on proměněn v stav pravý;

a nepřišel bys. počítaje, tak brzo (od jedné) ku dvaceti, jak (rychle)
část andělů (kteří klesli) ve zmatek uvedla podmět vašich
živlů (zemi):

49. A nepřiđeš do čísla dvacátého,
byš rychle počítal, andělů řada
co pobouřila živly světa všeho;

pak vytýká Beatrice, že nyní mnozí dbají více rozumování vlastního
než výroků pisma, a že písmo spíše zkoumají proto, aby náhledů
svých hájili, t. že nehlásají slovo Boží, nýbrž svou vlastní moudrost,
ne aby poučovali, nýbrž bavili posluchače své.

Zpěv XXX. Dante vystupuje do nejvyššího nebe (caelum
empyreum); Beatrice mu praví: vystoupili jsme již z největšího tělesa
(nebe pohyblivého) do nebe, jež jest pouhé světlo: světlo umové
plno lásky, láska prvního dobra plna radosti, radost, jež převyšuje
všecku slast:

38. My vyšli jsme již z nejděššího těla,
nás krok se v nebes čisté světlo šine
ku světlu ducha, které rozechvěla
jen láska plesná k dobru pravdivému
v slast, která v slasti sotva rovné měla;

tady uzříš oboje vojsko ráje (anděle věrné a duše blažené), a jedno
(duše blažené) uzříš v tom vzezření (v té postavě), v jakém je viděti
budeš při posledním soudu (v podobě tělesné):

43. Tu ráje obě vojska zraku tvému
se objeví a jedno v takém tvaru,
v němž dostaví se jednou k soudu zlému;

proč by svatým ten soud byl zlý?

Dante vypravuje dále, že vidí světlo táhnoucí se na způsob
řeky, jejížto oba břehy ozdobeny jsou krásnými květy; ze světla
vystupují jiskry (andělé), jež do květů (do svatých) se mísí a pak
do řeky se ponořují: řeka proměňuje se v kruh, nad nímž vystupuje
sto stupňů, tvořících podobu růže, v níž blažení sedí.

Zpěv XXXI. Dante pozoruje dále tento zjev; Beatrice od něho
odstoupivši zasedne na místo jí v růži určené; sv. Bernard k němu
přistupuje, aby poslední jeho vůdce byl na této pouti, a zve jej, aby
pozoroval po částech tuto růži nebeskou, v jejímžto středu jest
Panna Maria. (O. p.)

Dr. V. Šimanko.

Výstavní almanah. Upomínka na zemskou jubilejní výstavu království českého 1891. Uspořádal *Jaroslav Křapil*. V Praze. Nakl. J. Otto. Str. 84.

V úpravné knížce střídají se příspěvky veršem i prosou psané, vesměs o námětech výstavních; zastoupeno tu 19 spisovatelů belletristických. Práce jsou vůbec skrovného rozsahu, a též ne zvláštní ceny, ale pro zvláštní ráz každého takorba spisovatele dosti význačné — od frasovitě těžkopádné znělky Vrchlického až po ledabyle veršovaný, ale vtipným obratem zakončený »intimní list dívky v zelených šatech«; všude ji s papínkem po výstavě provázel, všemu se divili, všechno je zajímalo, i ty soukenné bačkory ve vitrině:

leč na konec — ó, broznou ránu
jsem cítil, když Vás papá ved'
do nádherného restaurantu...

Ach, v ty jsem nemohl' vkročit stěny
já za Vámi — to přísahám:
tam cenník jídel předražený --
a já — já měl jen na salám...

Jiné básničky ozývají se většinou ohlasy vlastenecké pýchy ze zdaru české síly a práce (A. K. Lešan, »Před sochou Jiřika z Poděbrad«; G. Dörl, »Český lev«), neb doprovázejí vzpomínkou a náladou některé části výstavy; z těchto se mi zdají poměrně nejzdařilejší »Výstavní causerie« A. Sovy, neboť delší nadšená báseň B. Kaminského »České knize«, ač plná silných vlasteneckých frásí (ani »dragonady Liechtenštejna« a Koniáš nechyl), právě pro množství jejich působí přemrštěně. Ani jinde ostatně vlastenecké zvuky nejdou jaksi od srdce, vyznívá z nich spíše dělnost než nadšení.

Prosaické náčrtky obírají se nejvíce motivy milostnými (!), schůzkami na výstavě (idylky R. J. Kronbanerovy, Hladíkova, a brozně-strašná sponsta slov O. Auředníčkovy »Výstavní idylky«). L. Archleb zapřel Husa Brožíkova, že neokřikl stařenu vykládající dětem: »tohle je ten kacír Hus«; na štěstí dodává sám: »sáhněte sobě v ledvi svá — a snad mi bude odpuštěno.« J. Hořica sní sen, jak Žižka o půlnoci navštívil Jiřika z Poděbrad tam na koni před průmyslovým palácem. E. Jelínek líčí svým způsobem, tentokrát poněkud titěrně, soukromou slavnost na výstavě, když přišla »malá Zoška P. z Litvy« jakožto tisíci návštěvník z Polska. J. Arbes napsal »meditační črtu« o bidě českých harfeníkův a podpůrného spolku jejich »David«.

Kdyby výstava nebyla už jinde nalezla přiměřených ohlasů, tento almanach by jich věru nevyjádřil ani dost málo důstojně; kdyby jen podle něho se mělo souditi, byla by veliká ta událost nalezla spisovatelstvo — až na skrovné ty výjimky — velmi malým. Na omluvu jest, že práce kvapila, a že málo spisovatelův jest zastoupeno. P.

Z výstavních táček. Sonety *Františka Křapila*. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 64. Cena 40 kr.

Sbírka výstavních znělek přirozeně začíná a ozývá se povel: »Sursum eorda«; škoda, že mezi to mísí se mnoho tonů, které připomínají více pouhé táčky, než ono heslo.

Můj národe! . . . Silná ruka k výhni
a vůle — sblíží se cíl daleký,
a třeba-li zas trpět — kříž svůj zdvihni!

Verše tyto budte — za mnoho jiných — dokladem, kterak
prostá a nejednou krásná myšlenka utrpěla v kazajce znělkové, která
nevždy se poddala logickému postupu slov a myšlenek; pro rým a
rythmus slova nepřirozeně představována i bromažena, tak že místo
sesilování dojmy jen seslabeny.

Myšlenkový obsah vážnějších znělek — o »Neznámé s růžemi,«
několikrát se vracející, o vinárně Gallyho a turecké kavárně raději
pomlčím —, jest asi tento:

Česká chalupa:

„Ty paláce, ten lesk, ten přepych, jemné
ty skvosty zle, ta všecka krása živá,
ten ruch, ta skvělost — to vše vzrostlo ze mne!“

Před průmyslovým palácem čilý ruch, na nějž Jiřík Poděbradský
shlíží, myslé si:

„Vždy slovo skutkem buď,
a že jsme, bohulá dokážeme světu!“

Růže — krůpěj krve Kristovy; národ krví svou dráhu znamenal:
kdy vzkvetou krůpěje ty v růže? — Kancionaly s malbami, ovšem
také husitskými. — Znělka »České granáty« (str. 27.) oplývá obraty
a obrazy (granát — oheň. krůpěj krve atd.), v nichž těžko se vy-
znati: slzy národu mají se změnit v čin. — Obraz »Svatá noc«
spisovateli představuje »svaté myty,« jejichž tajemství pochopí
prý nejspíš srdce dětská; viděti to na spis. samém! — »Dudák«
tesknou píseň hraje místo skočné, hraje

těch pláče, kteří než jste zvítězili,
v dnech těžkých klesli v nivě krvavé.

»Vlaštovčí hnízdo« nalézá se v koutě, kolem něhož šum a
ruch, neboť

česká kniha zde tě pozdraví —
zde ticho vždy! Sem noha nezabloudí!

Hrot by byl ostřejší, kdyby verš o knize byl až poslední; tak
by vysvětloval to ticho, kdežto dle pořadí onoho je dojem seslaben. —
»Fontaine lumineuse« — tříšť nadějí; tyto však nehasnou, neboť

víme vždy, co chceme,
kde vůle jest, čin roste z nadějí —

Dejž Bůh, ale nevím, nevím: jinde básník praví, že bláznovství
jest oslavovati věk humanity, neboť

Lidstvo, divoch, vždy je krví zpité.

Ať prý »trůny klesnou v prach a purpur zbledne v troskách
nový chrám si lidstvo zvedne.« Hned na to zase těši se, že »kněz
ku kříži a rolník sáhne k pluhu, ne meč jen kniha reků bude zbraň,«
ale kdy? Či snad: »si vis pacem, para bellum?! — Poslední znělka
jest opis Otčenáše. Stoj zde celá na posouzenou.

Otče náš!

Otče náš, který sídlíš nad hvězdami
a s nebesy máš zemi za podnoží,
tvé jméno slaveno buď mezi námi
a s pravdou k nám přijď království tvé boží!

Tvá vůle staň se přes zlosti a klamy,
jež odvčecný (?) vrah lidstva v světě množí,
a chléb nám vezdejší přej, neb jsme sami
a osud náš byl jenom strast a hloží.

Co zhřešili jsme, odpusť, neboť viny
těm, co nás vbili na kříž, odpouštíme
a spravedlnost chcem jen za své činy.

A v pokušení neuveď nás, plamen
by nezhas naděje, teď co v nás dříme,
leč zbaviž od zlého nás všechny! Amen.

Jak velice vítány jsou podobné motivy v naší poesii. tak málokdy lze se s provedením jejich spokojiti. V této básničce vznešená a lapidární modlitba podána sice vážně, ne bez piety, ale rozředěna přídávky, kterými soustředěná síla její odvedena na věci vedlejší, tak že daleko nepůsobí ani tím dojmem, jakým prostá slova Pisma, ne tak, že by působila snad básničtěji. P.

Štěstí. Roman. Napsal M. A. Šimáček. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček.
„Libuše, matice zábavy a vědění“ r. XXI. č. 1. a 2. Str. 160 a 164.

Na kolísavém základě buduje si životní štěstí mladý, nadaný sochař Verunský. Jej — domnívá se — „potkalo štěstí v podobě krásné a hodné dívky.“ Že vyrostla v nízkém okolí, že snad prosté její city nevyrovňají se vyvinutým citům jeho, že k nepatrnému jeho majetku věnem nepřinese nic, na to on nepomýšlí. Z rodinného štěstí má mu býti základem štěstí uměleckého. Ale zmýlil se. Na blaženost života manželského rušivě působí poměr, do jakého se dostává sochař se sprostým příbuzenstvem své manželky, a nevšimavost, s jakou potkává se v bohaté společnosti za to, že si vzal nemajetnou dívku nízkého původu. To povážlivě otrásá jeho láskou k ní. Z té příčiny přestává též pracovati o soše Štěstí, ku kteréž Božena byla idealem a modelem. Doufá nyní svého štěstí od budoucnosti, až do rodiny přibude dítě. V radostné naději této utvořil si plán k nové soše štěstí v podobě dítěti. Ale místo roztomilého andílka narodilo se před časem nehezké, slabé nedochůdce, jež i matku připravilo o zdraví a krásu. Nalomená láska Verunského zlomila se tím docela. Zoufale rozbíjí načatou sochu Štěstí. Přehávaje ze smutné domácnosti hledává útěchy v pití. Tak ochromuje svou uměleckou pružnost a pozbývá studu. Peněz není. Už nestydí se pro výdělek pracovat řemeslně, neostýchá se posílat utrápenou manželku a sám chodit o podporu k příbuzným, navštěvovati nejšpinavější krémy... Ale touha, znázornit sochou lidské štěstí, neopouští ho, až konečně najde hledanou ideu v tváři své manželky, když smutný svůj osud dotrpěla. Zobrazil ji, jak leží v rakvi s klidným úsměvem nabytého štěstí. Socha vzbudila

hluboký dojem a všeobecný obdiv, byla však posledním dílem nešťastného sochaře. Stal se nadobro člověkem ztraceným.

Je to kus života, smutný, ale pravdivý. »Ano, tak to bývá,« povzdechneš odkládaje knihu ne bez hlubokého dojmu. Podařilo se spisovateli, vyličiti Verunského jakožto hlavní osobu v romanu tak věrně, že od začátku až do konce s účastí sledujeme počínání a osudy jeho. Jestli životnost postavy, totiž věrné její dle života vyličení, první podmínkou k její sympathičnosti, a odtud k plné zálibě aesthetické už není daleko. I když nadějný sochař klesá a zapomíná se, má s ním čtenář soustrast, jelikož přičiněním autorovým vidí až i na samém dně jeho duše všechny příčiny a motivy jeho jednání. Co důkladně vysvětleno, bývá na polo omlučeno a ochotněji odpuštěno. Tak pojímá Šimáček požadavky belletristického realismu: Ne pachtiti se po zevnějším, efektním ději a sestupovati za ním až do bláta a do sprostoty, ale nazíratí do lidského nitra, odhalovati ty tajné mnohdy pohnutky lidského činění, psychologicky rozvazovati tu spleť tou síť vnitřního života — toť pravým počátkem realismu. Šimáček šťastně překročil tento prah. Že zevnější děj zvláště ve druhém díle romanu zůstal při tom poněkud chudý a jednotvárný, rádi promineme.

Názory v knize uložené jsou celkem správné. Dvoji společenská třída stojí tu ostře proti sobě: Lidé, kteří jen v penězích vidí základ životního blahobytu a ideal životního snažení, vyšších tužeb a cílů neznajíce, a mužové, kteří svého štěstí hledají v umění.

K oněm patří podnikatel staveb Hruška, jemuž umělci jsou nerozumní »blabuňkové«; oba bratři Verunského, jimž výnosné společenské postavení tolik váží, že s opovržením pohlížejí na chudobného bratra umělce. Sem řadí se též zbohatlý baron Rex a krejčí Jakubec; ti z mody toliko, aby nebyli pokládáni za obmezené chudáky, vybočují ve chvílích zvláštního rozmaru do jakéhosi blahosklonného s umělci přátelství. Ostatně stýkají se jen s umělci bohatými a váží si jich jen potud, pokud jsou výbornými společníky. Černých barev na těchto postavách ovšem nešetřeno, aby protiva vynikla tím jasněji.

Druhá třída je zastoupena hlavně trojím typem umělců, z nichž každý svou cestou, s větším nebo menším zřetelem na bohatou společnost, hledá v umění štěstí. Novellista a básník Lemari jest elegantek se zlatým skřipcem, nakadeřenými vlasy a voskovanými knírky. Aby dostal dceru bohatého Hrušky, věnuje mu »v úctě nejhlubší« sbírku svých básní a jemu k potěšení bavívá společnost komickými výstupy. »Takové přednosti by měli míti všichni umělci, to by o nich věděla hned naše bohatá společnost a měla by pro ně účast,« praví o něm jedovatý jazyk. Lemari aspoň takovým způsobem utvořil si ze svého umění žebřík ke třípatrovému domu. — Šlechtetnější cíl má před sebou malíř Továra. V umění se cítí blaženým. »Čím méně budu míti jiného štěstí, tím více přilnu k umění a věřím, že v něm najdu náhradu, ale musím míti možnost, věnovati se mu tak, jak chci. A k tomu nejdřív potřebuji peníze — nezávislost.« (!) Z takové pouze pohnutky vzal si dceru bohatého Jakubce. Rodinného štěstí nečekal,

řka, že »všeho nemůže člověk dosáhnout,« ale pomalu přece ho nabývá. Ono mu přišlo samo sebou — ovšem trochu podivně (viz v II. str. 98.) — jako nádavkem ke štěstí, jehož došel věnovav se celý bezstarostně svému umění. On dobře tedy soudí, že umělci třeba býti hmotně zajištěnu a míti slušné postavení společenské. — Oboji věc schází Verunskému, proto klesá podobně jako přítel jeho Sikovský. Provede sice sochu Štěstí, ale jen jako na důkaz, že umělci při smutných poměrech zevnějších místo síly a vznětu k umělecké práci zbývá jen holá vloha.

Jak vidno, roman obírá se vážným thematem. Kresba je zřetelná, účel jasný. Otázka o poměru mezi uměním a společností, zvláště třídou bohatou, jest rozřešena důkladně.

J. Klenek.

Bílý kos. Příběhy na zemi a na moři, vypravované kapitanem Doděrem. Napsal *Anton Giulio Barrili*. Autorisovaný překlad. Illustr. A. Bonamore. „Sborníku illustr. romanů“ serie IV., seš. 6. — 17. po 20 kr. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 362.

Kapitan Doděro byl tak náruživý lovec, že vášni své neodolal ani v den, kdy se má ženiti, a vyšel na lov uviděl bílého kosa; žena se za potutelným ptákem tímto zmešká dobu svatby, což však ho nikterak nemrzí, poněvadž se mu do svatby s neznámou téměř dívkou nechce. Nucen strávití noc v pobřežní vesničce zamiluje se do venkovské krásky, ale lapen loupežníky mořskými byl prodán jako lékař do Cařihradu. Tu počnou jeho dobrodružství se sultánovými odaliskami; prehnuv přes Malou Asii a Persii dostane se v průvodu bílého kosa do Indie, kde se do něho zamilují dvorní dámy a královna, dále stane se císařem v Číně a pánem 60 žen, přepluje po nešťastném skončení vlády své do Japanu, zažije ještě různá dobrodružství v čajovnách »pověsti ne právě závidění hodné« a přes Ameriku dostane se domů a nalezá štěstí, za nimž se marně honil po světě, ve sňatku s hezkou sestřenkou svoji právě v okamžik, když zahradník mu přinese bílého kosa, ježž byl zastřelil.

Myšlenka, že bílý kos podoben jest štěstí, které právě tak těžko naléztí jako bílého kosa, že honba za nimi působí mnohé nehody a zklamání, nebyla by špatná; záleží však na formě, v jaké myšlenku tu autor provede. A tu se hned přiznáváme, že podobně nechutných, hrubě fantastických příběhů dávno jsme nečetli. Ton celého vypravování je lehkomyšlně frivolní, odevšad vane cynismus, s nímž mluví se o věcech choulostivých, o milostných dobrodružstvích atd. Právě takovým věcem věnováno jest nejvíce místa; dvojsmyslnými a hrubě smyslnými narážkami kniha se jen hemží. Ba ani náboženství křesťanského autor nešetřil, jakmile se mu naskytla příležitost; mluvě o náboženství Indův, ihned opakuje starou povídačku o proklaté podobnosti učení toho s křesťanským, o panu Luciferovi, jenž »vyčeniehav všecky novosti z nového zákona« zamířil s nimi hned do území Ganga a vydal tam tajemství předpověděná »dříve o několikráte deset století,« než se to stalo u nás ...

Divíme se jedné věci: jak knihkupectví, které nedávno tolik do světa rozhlašovalo, že třeba podporovati vážnou realisticickou literaturu, z níž čtenář chce čerpati zábavu a poučení, najednou vydává takové fantastické a bezcenné pro naši literaturu překlady děl, která ani v originále oblibě se netěší! Není to podnik čistě obchodní, který láká odběratelů tak lehkomyšlnou četbou? Několik těch lícni zemí, lidí, zvyků, honby na tygry nenahradí v tak rozsáhlé knize míst odporných a bezcenných popisů. — Překladatel podepsán není; nejspíše se styděl za práci svoji!

A. V.

Knihovna lidu a mládeže.

Pout' mladých Čechů výstavou. Napsala *Vilma Sokolová*. S 58 ilustracemi. V Praze 1891. Nakl. J. R. Vilímek. Str. 69. Cena 30 kr.

Cena knihy této záleží v tom, co tam pověděno o výstavě věcného, a v četných opravdu zdařilých obrazech vynikajících předmětů výstavních. Z toho důvodu by kniha zasloužila býti doporučena jakožto pěkný a velmi laciný památník té veliké události v životě českém.

Tím více litovati jest, že slohová úprava spisu není lepší. Spisovatelka vypravuje a popisuje nadšeně i zábavně; ale oboje přepíná tak, že stále upadá do nemožného u dětí bombastu aneb do titěrnosti. Zápisky a listy těch mladých návštěvníků jsou psány tak, že ani spisovatelka sama pro sebe by jich nebyla lépe psala. Děti, které ona výstavou provádí, byly věru zázračné, neboť byly tolikými vědomostmi a tolikým zájmem naplněny, že při obraze upálení mistra Jana Jusi (v retrospektivní výstavě) děti četly v knize pod sklem nápis »o svatém mistru Janu Husovi« a »jak rády by byly obrátily list v knize, aby byly mohly čísti dále o mučedlníku Kostnickém, o němž tatínek i maminka často jim byli vyprávěli.« Bodejt! Že »hoši mohli oči nechati na myslivci« (str. 15.), o tom silně pochybujeme — leč že snad byli Němci. »Ach jestli byla Božena tak krásná, jak je zde [na obraze Ženíškově] zobrazena, nedivím se, že Oldřich si ji vzal za ženu,« pravila okouzlená Liduška (str. 29.) — atd. R.

Mojžíš. Obraz povahopisný. Píše *Petr Kopal*. Otisk z „Nedělní přílohy Čecha.“ V Praze 1891. Nákl. Cyrillo-Method. knihtiskárny. Str. 71.

Jménem Mojžíš případně nazvali v nalezinci dítě z vody zachráněné. Ze zoufalství položila je do Vltavy mladá nemanželská matka Růžena, když ji opustil milenec Dr. Světlín. Brzy litovala svého hříšného skutku tak, že onemocněla na smrt. Když přičiněním kněze faráře okřála a slyšela, že dítě zachráněno, umínala si za pokání, nepoznaně dítě sledovati a dbáti o jeho výchovu. A činí tak, bydlíc zrovna u sirotčince. Po šesti letech byla prozrazena jako původkyně onoho vražedného pokusu, porota však po skvělé řeči obhájcově propouští ji. Dr. Světlín tehdy naposledy konal úřad státního žalobce, a jelikož právě po šestiletém neblahém manželství ovdověl, bere si Růženu za manželku. — Je to několika ostrými tahy

načrtaný povahopisný obraz matky zbloudilé, lítosti očistěné a pokáním znova za vzornou matku povýšené. Dr. Světlín, potrestaný nešťastným manželstvím, konečně místo revolveru sáhne po viře a usmíruje svou vinu novým, lepším manželstvím. Tak hřích zaslouženě potrestán, vina na obou stranách usmířena u Boha i na zemi. — Malý Mojžíš, jenž knížečce dal nápis, má sice na sobě málo naivní dětské povahy a počíná si jako zpovýkané dítě městske, ale celku jeho postavička nevadí.

J. Klenek.

Od jesliček září láska. Vánoční hra ve čtveru oddělení se zpěvy a hudbou. Napsal *Fr. J. Košťál*. V Praze 1891. Nákl. Cyrillo-Method. knihtiskárny.

Účel knížky té je krásný. Pan spis. chce hrou touto oživit staré skladby a v paměť uvést mnohé písně vánoční, které se již zřídka kdy ozývají, a dále chce dle slov svých v »Předmluvě« obsažených »hrou touto luštití otázku dnes důležitou, společenskou otázku vyrovnání propasti mezi bohatstvím a chudinou.« Děti bohatého lesníka Hovorky a děti chudé vdovy Stránské tvoří protivy, které u jesliček malého Jezulátka pominou. Pyšný syn hajného pozná svou chybu, a reptající Vincik, syn chudé vdovy, zahanben dobrosrdečností a dary bohatých dětí lesníkových, naučí se po příkladu chudého Jezulátka snášeti bidnější stav svůj. U jesliček se děti spřátelily. — Úprava jeviště pro první výstup jest nesnadná. Má býti na jevišti les a tolik sněhu, aby děti mohly po něm jeti na saních a měly ho dostatek k boji, v němž místo kulek olověných lítati mají koule sněhové. — Od té doby, co je zakázáno žákům hráti divadla, nevyplácí se psáti divadelní hry. Byť sebe krásnější byly, zůstávají nepovšimnuty a do knihoven se nezakupují. Důkaz toho lehce podati může pražský knihkupec p. Urbánek, který všem školám, které od něho knihy darem dostaly, poslal samé divadelní hry, kterých asi prodati nemohl. — Vánoční tato hra hodí se ku čtení pro žáky druhého stupně.

J. Hordk.

Pletky. Nové zápisky soudce od *Dra. Fr. Slámy*. V Opavě 1890. Nákl. „Slezské kroniky.“ Str. 132.

Soudní praxe dodala p. spisovateli originalní látky k veselým i smutným obrázkům. Prvější v jeho »Soudcových zápiscích« převládají. Ke sbírce, kterou vydal roku 1888. v Ottově »Laciné knihovně,« přidružila se zas už sbírečka nová, v níž setkáváme se s týmiž smutnými, ale paprskem národního humoru ozářenými poměry a obrázky ze života slezského lidu. Ba i tu šelmovskou figurku Jurka Burianského, cikána se zvláštními názory náboženskými a právníckými, opět tu nalézáme. Rovněž už známe ty šumné »děvuchy« s jiskrnými očima, růžovými tvářemi a copečkem po plecích čiperně poskakujícím; ale situace jsou nové, vtipné, působící často komikou neodolatelnou.

V prvním čísle sbírky přítomné spis. s humorem vypravuje o pěti lidech, s nimiž se na dráze své soudcovské v Charvatsku a na Moravě setkal, blázný to o utkvělých ideách, kteří jinak ničím

se neuchylující od střízlivého jednání. časem umíněností svou přivádějí jiné jich neznalé buď k smíchu buď k zoufání. Komickými situacemi vyniká číslo druhé »Na poradě,« v němž spis. předvádí prostodušnost a nejpapnost venkovanů, přicházejících k soudu poradit se o všem možném. »Divy v dědině Chalupné« vypravují nám, jak hezký mladý švec Jurek Filippec usadil se v horské zastrčené dědině, kde dosud jen v krpcích chodívali, a s novou modou pro »šumnost« svou brzy u všech skoro »děvuch« a mladších »babek« prorazil k nevelké radosti galánů žárlivých a šetrných mužů. Leč za nedlouho kouzelník do vesnice přibylý, který mezi jinými divy i nevěrnost žen a mužův odhalovati uměl, »šumného« Filipce z dědiny vystrnadil a vášnivého holubáře Někaraňce, jenž si více staváků než své babky všímal, vyléčil. — Ostatní dva obrazy »Přítel Dobrota« a »Jak Lysek koupil kozu« nemají už ani ohně a živosti obrázků předešlých. ani jiné zajímavosti. »Přítel Dobrota« je slaboch, jenž se dává obehřívati od židův a všelijakých dobrodruhův a když jejich líčené přátelství konečně prohlédne. sám je napálí a odloučí se od nich. V posledním obrázku vyniká figurka ubohého, přihlouplého Lyska, jenž nepamětliv rady své ženy opije se a přivede pak z trhu domů kozla místo kozy.

Vypravování zbarveno jest nářečím ve vlastní mluvě venkovanů. sloh je lehký a nenucený. Přátelům rázovité, veselé čethy lidové vřele doporučujeme.

P. Š.

Zahrada — nábrada. Poučná povídka pro mládež. Napsal *Josef Koněřza*.

Illustroval Karel V. Thuma. Ve Velkém Meziříčí 1890. Nakl. J. F. Šašek.

Dobré netřeba dlouho chváliti a široce se o něm rozepisovati; to chválí se samo. Všecky posudky, které jsme o knize výše pojmenované četli (vyšla hned roku minulého), znějí velice příznivě, a my se milerádi k nim přidáváme. Pan spis. chtěl povídkou tou povzbuditi čtenáře k horlivějšímu pěstování ovocného stromoví, a to se mu jistě podaří. Povídkou tou budí se nejen u mládeže, ale i u staršího čtenáře láska k ovocným stromům, poukazuje se v ní praktickými příklady k velikému užitku, který majetniku vzejde z rozumného pěstování ovocných stromův, a podávají se v ní pokyny, jak se má s malými stromky i s velikými štěpy zacházeti a jak možno ovoce dlouho uschovati a dobře zpeněžiti. Přiměřené vyobrazení šlechtění stromů dodává spisu ještě větší ceny. Poučení podáno je způsobem zábavným a srozumitelným. — Knihu tu doporučujeme vřele knihovnám školním pro třetí stupeň žáků jakož i knihovnám pro čtenáře dospělejší.

J. Hordk.

Divadlo s loutkami. Sešit 15. »Čert a Káča.« Veselohra ve 3 jednáních dle národní pověsti od *Žofie Podlipské*. — Sešit 16. »Miluška.« Hra v jednom jednání. Napsal *Fr. Hrnčíř*. V Praze 1891. Nakl. A. Štoreha syn.

Řekneme otevřeně, že nejsme přátely divadel s loutkami; ty již pozbyly svého významu. Byl kdysi čas, kdy loutková divadla budila mezi prostším lidem venkovským ducha národního, ale ještě častěji svými neslušnými kousky a zlámanou češtinou pokazila to.

co dobré knihy a ohnivá slova vlastenců zbudovala. Ovšem přítomné hry obsahem i formou jsou bezvadny, jelikož sepsány jsou silami vynikajícími, ale nevíme věru, za jakým účelem jsou sepsány. Kočující divadel s loutkami již téměř není, a žáci her těchto sestaviti nedovedou, poněvadž ještě nikdy podobných divadel neviděli. Aby hry tyto a jim podobné v život vejíti mohly, musili by žáci viděti aspoň jedno provedené představení, a tu by nezbývalo, než aby pí. učitelová loutky zhotovila, přiměřeně přistrojila, a p. rector aby se stal na chvíli principalem a před žáky aspoň jednu hru s pimprlaty provedl. Pak snad by již vtipnější hlavy starších školáků loutky i k jiným kusům zhotovily a doma před drobnějšími bratry a sestrami samy hru provedly. Jsou-li hry tyto sepsány jen za tím účelem, aby se děti pobavily jich čtením, pak nebylo třeba děj upravovati ve hru, jelikož ve formě povídky též by se žákům líbil, kdyby podán byl zábavným a chápavostí dětské přiměřeným způsobem, s jakým shledáváme se v jiných povídkách obou výtečných spisovatelů.

Ve hře první zlobí se nehezka Káča, že nemá ženicha a ve zlosti prohlásí, že by si vzala i čerta. Ten se jí zjeví, ale polekaná Káča ho zamítne. Když při tanci čerta zase vzpomene, zjeví se jí v podobě sličného mládence, tančí s ní a pak si ji odnese do pekla. Matka se sestrou modlí se za ni tak vroucně, že čert pozbývá práva peklu ji odevzdati. Chce Káču se žád setřásti, ale ta se ho křečovitě drží a chce mocí s ním do pekla. Z nařízení lucipera odnesl ji čert nazpět a odevzdal ovčákovi. Ten ji držel na krátké šňůře; každé její provinění náležitě trestal. Matka se sestrou vydaly se na cestu hledati Káču, kterou čert odnesl, a našly ji u ovčáka. Káča se vrátila a byla z ní již poslušná Kačenka.

Ve hře druhé předvádí nám p. spisovatel obchodníka s malou dceračkou. Vracejí se ze světa k nemocné matce. V lese je loupežníci přepadli, všechno jmění pobrali a obchodníka svázaného odvedli. Veliká láska Miluščina, která chtěla za otce svého sama zemřít, pohnula tvrdým srdcem loupeživého vůdce tak, že je nejen propustil, ale sám zanechal svého nepoctivého řemesla a šel s obchodníkem do jeho otčiny.

Obě knížky mohou býti zakoupeny do školní knihovny pro druhý stupeň čtenářů.

J. Hordk.

Zábavná bibliotheka. Poř. † K. Štastný. R. 1891. Dílo CXXIX. „Vojta, chudý čeledín.“ Obraz ze života od *Jeremiáše Gotthelfa*. Znova česky zpracoval *Jan Blokša*. V Brně 1891. Nákl. pap. knihtiskárny benediktinů rajhradských. Str. 414. Cena 1 zl. 30 kr.

Naříkají naši hospodáři do nezvedenosti nynější čeledi, tak též činil hospodář Kučera na Vojtu, nepořádného pacholka. Vojta, jinak švarný hoch, nebyl z nejlepších, kde jen mohl hospodáři škodil, v noci se toulal, mzdu probíjel, zkrátka, dělal skoro všechno, co činiti neměl. A tohoto Vojtu moudrý Kučera opatrným způsobem vyvedl z propasti nepořádného života, tak že z Vojty nepořádného, chudého stal se

časem hodný. zámožný hospodář, jehož štěstí a spokojenost dovršena ještě pracovitou Františkou, již za manželku pojal. — Knížka tato má být zrcadlem, v němž by hospodáři a čeledínové shlížeti se měli, aby uziřice svoje vady, je odložili a pak dodělali se blahobytu časného i věčného. Doznáváme, že osudy Vojtovy jsou zajímavý; zdá nám se však, že misty zdlouha se vykládají, což dá se omluviti vážnější povahou rolníkovou, zvláště našeho Hanáka, jímž jest hospodář Kučera. P. překladatel totiž, aby »Vojtu« učinil zamilovanou četbou našeho lidu, osoby, kraj zaměnil za moravské, tak že děj odehrává se kolem Přerova, Rožnova, Meziříčí. Takovou přeměnu úplně schvalujeme, ačkoli podotýkáme, že přece cosi cizího z takovéto knihy na nás vane. Překlad správný. Kniha vhodná širšímu obecenstvu. *J. Vyhlídal.*

První moravská obrázková knihovna. R. IV. (1891.) č. 8. „Ze tří říší.“ Nové obrázky z přírody. Mládeži pilné a poučení chtivé nakreslil *Václav Kálal*. Díl II. Ilustroval Karel V. Thuma. Ve Velkém Meziříčí. Nakl. J. F. Šašek. Str. 53. Cena 14 kr.

Druhý díl obrázků z přírody obsahuje tyto práce: »Lesní věštec« (kukačka), »Bledule«, »Šibalská ferina« (liška), »Co vypravuje o sobě mramor«, »Zdomácnělý indián« (krocan), »Šestínohý potápěč« (brouk potápník), »Lesní koncertista« (tetřev hlušec), »Stříbro — kníže kovů« a »Čekanka.« Pan spis. při každém obrázku, nežli začne některého svého vyvolence popisovati, učiní přiměřený a milý úvod, v němž zavede čtenáře dle potřeby buď na zelený palouk, buď do listnatého háje nebo do starého hvozdu a teprve, když čtenáře patřičně naladil a přivede ho v duchu k svému předmětu, začne jej popisovati, a to ne sám, nýbrž vždy ústy druhého. Po popisu těla kreslí život jeho, což je zvláště zajímavé, poukazuje k zvláštnostem, povídkám a bájím, které se na něho vztahují. Tím dodává práci své zvláštního původu. Nejlépe se nám líbí první obrázek o kukačce. Na str. 6. uvádí p. spis. některé pověry, které mezi lidem o kukačce čili zezulce kolují. »Lid je toho mínění, že z hrdla kukačky znějí různá proroctví. Ozve-li se na východě slunce, věští štěstí, blaho, úrodu; zakuká-li na západě, hlásá neštěstí, neúrodu a pod. Stařec a stařena, jinoch i dívka se jí táže, kolik let bude živa. Kolikrát zakuká, tolik sobě let života počítají; nezakuká-li, soudí z toho ten aneb onen, že toho roku zemře.« Můžeme určitě tvrditi, že p. spis. úmyslně jednu z nejrozšířenějších pověr, pokud se proroctví kukaččina týče, vynechal z liché bázně, aby snad knížka ta proto nebyla ze školních knihoven vyloučena. Je pravda, že jinoch i dívka žádá kukačku, aby jí zakukala, kolik let bude ještě živa. ale mnohem častěji se jí dívka táže: »Kukačinko, kukačko, zakukej, za kolik roků se vdám?« Myslím, že v tom není nic zlého, a každé dítě to zná. Taková úzkostlivost zdá se mi neméně směšná jako bázeň mnohého učitele, který se ostýchá ve škole zapívat, aby se děti nepokazily, národní moravskou píseň: »Jenom ty mně, má panenko, pověz, kam ty ráno na travěnku půjdeš« a zpívá: »Jenom ty mi, má sestřičko, pověz.« Jenom se starejme,

aby děti nezpívaly písní neslušných, kterým se přiučí při práci na panském poli, a nečetly knížek závadných, jimiž se náboženství, mravnost nebo národnost uráží. Ne školáckou, ale národní písní zapudíme písně neslušné. — V obrázku třetím nechává p. spisovatel popisovati lišku syna myslivcova. Myslíme, že to byl student podle pěkného jeho popisu. Celé vypravování, ani popis nevyjímaje, podáno je zábavně a příjemně se čte i poslouchá. Děti obrázky ty zajisté velmi rády čísti budou. — Knížka ta hodí se velmi dobře pro druhý a třetí stupeň školních dětí.

Čís. 19. „Besedy o starožitnostech.“ Vypravuje mládeži *Kliment Čermák*. Str. 48. Cena 14 kr.

Pan spisovatel práci svou věnoval otci archaeologie moravské MDru. Jindřichu Wanklovi, na jehož výzkumech aspoň prvý obrázek této knížky zbudován jest. »Besedy o starožitnostech« obsahují tyto pověsti a povídky: »Pohřeb v Býčí skále,« »Památka z prvních dob křesťanství v Čechách,« »Na zbořeném hradě loupeživého rytíře,« »Smutný památník u Poděbrad,« »V ssutinách shořelého města,« »Matčina modlitba.« Z povídek těch, které jsou chápavosti dětské přiměřeným slohem napsány, poznají žáci život starých předků našich, jejich náčíní, okrasy, zbraň, naučí se všimati si starých památek a ctíti ty, jimž kdysi patřily. Líbí se nám poučení, jež p. spisovatel buď do povídek vložil, nebo je až na konci obrázků čtenářům do srdce i do duše vštěpuje. — Ilustrace jsou původní. Pradávný kříž měděný s pozlaceným Kristem Pánem, starožitnosti nalezené ve zbořeném hradě paběvickém a sbírka starožitných předmětů vykopaných v ssutinách dávno shořelého města. Musíme se s pochvalou zmíniti, že »První moravská obrázková knihovna« přináší vždy krásné, a co důležitého, původní ilustrace ponejvíce z pera Karla Thumy vyšlé a zaslouhuje tudíž naší podpory. Uvážíme-li, co stojí peněz původní obrázek, můžeme směle říci, že knihovna ta náleží mezi nejlacinější a obsahem patří mezi nejpěknější toho druhu. — »Besedy o starožitnostech« doporučujeme vřele knihovnám školním pro třetí stupeň.

J. Hordk.

Besedy mládeže. Sešit 270. „Zajatec.“ Povídka z naší minulosti. — „Svatojanská pouť.“ Činohra pro mládež ve 3 jedn. Sepsal *Ladislav Benýšek*. V Praze 1891. Nakl. M. Knapp v Karlíně.

V bitvě u Loděnic měl zahynouti pan Juřík z Milevska. Vojín moravský Nemoj již mu mířil kopím na prsa — v tom věrní páně Juříkovi Mstoň a Blažim povalili útočníka k zemi, a pán byl zachráněn. Večer po bitvě učinil p. Juřík slib, že vystaví klášter na poděkování Bohu za zachráněný život. Zajatého Nemoje a mnoho ještě Moravanův odvedl na své panství do Čech. K zajatým choval se tak vlídně, že když je na svobodu propouštěl, mnozí ani od něho jíti nechtěli; jen zuřivého Nemoje nemohl ani láskou, ani hrozbou přiměti k pokojnému životu. Zuřil i ve vězení, hlídače poranil, milosti přijmouti nechtěl a pánu sliboval pomstu. Pan Juřík vystavěl pro něho

věž, do níž ho minil zazditi, jestliže se nepolepší. Již vedli ozbrojenci Nemoje k věži, ale ten litosti nejevil žádné. V tom objevil se první opat nově založeného kláštera a prosil pana Juřika o milost pro odsouzence. Pan Juřík povolil, a Nemoj veden byl na hranice panství. Vážná postava a milá slova opatova tak působila mocně na Nemoje, že tvrdá kůra srdce jeho náhle roztála a on žádal, aby přijat byl do kláštera aspoň za posledního služebníka. Stalo se. Nemoj žil vzorně a litoval svých zlých činů. Když klášter byl v plamenech, vynesl Nemoj v poslední již době mileného opata z hořící budovy, zachránil ho a sám vysílením a popálením klesl k zemi. Za nedlouho zemřel. — Povídka ta líbí se nám velice, ač popřítí nemůžeme, že obrat zuřivce Nemoje byl příliš náhlým.

Méně spokojeni jsme s činohrou »Svatojanská pouť«, která dle poznámky p. spisovatelovy sehraha byla v městském sirotčinci arcivévodkyně Gisely v Praze.

Dvanáctiletou Petruši napadne založení ústav pro vychovávání sirotek. Svěří se s tím 14letému bratrovi, ten s ní souhlasí, a pomocí rodičův a jiných přátel ústav byl založen. A ještě dále: Sirotci Vrhovi byli příčinou, že Petruši, dceru bohatého velkostatkáře, napadne šťastná myšlenka založení ústav pro sirotky. Budova se dostavěla, a sirotci nevěděli, ač v místě žili a mezi občany chodili, za jakým účelem se staví. Až při otevření ústavu jim to Karel, bratr Petrušin, oznámil následovně: »Celé město činilo před vámi s tím tajemství, aby konečné vaše překvapení bylo tím větší a radostnější« (str. 85.). Což nebylo v celém městě sdílné duše, kterou by tajemství to pálilo na jazyku? Šťastné město, v němž žijí tak mlčeliví lidé! — V celém ději jednají a mluví děti jako lidé dospělí. Na př. na str. 55. mluví 14letý Karel: »Stala se ti tedy nehoda — ovšem nezaviněná — při dobrém úmyslu. Ale pověz mi přece, jak se můžeš z nehody té těšiti — věda, že kostelníku Jonášovi způsobíš mrzutost?« Nebo níže: »Ty jsi hodný hoch, Kutilku...« A sám je též hochem! A 14letý Boleslav, syn továrníka v Praze, nejedná jinak. Čeká Karla, svého bratrance z venkova, ve světnici, dívá se na hodinky a netrpklivě mluví: »Čtyři! Každou chvíli musí zde Karel již býti« (str. 63.). Náš 14letý hoch z obyčejného masa a krve nezdržel by se, aby svému milému kamarádovi a bratranci, kterého jen jednou do roka spatří, nešel naproti na nádraží neb aby nevyšel mu vstříc aspoň před dům, zvláště když je též synem stejně zámožných rodičů. Na str. 57. má státi místo dobroděje — dobrodince.

Knížku k vůli své krásné povídce doporučujeme pro třetí stupeň.

Sešit 271. »Ze říší přírody.« Pohádky A. B. Šťastného. S 10 obrázky.

Na první pohled zdála by se knížka ta obsahovati tytéž věci, které téhož roku napsal Václav Kálal pod názvem »Ze tří říší.« (»První moravské obrázkové knihovny« r. IV. č. 8.) Rozdíl jich však záleží v tom, že p. Kálal podává ve své knížce popis jednotlivých tvorů,

seznamuje čtenáře se životem jich a upozorňuje čtenáře na jejich zvláštnosti a pověry, které se k nim vztahují, kdežto p. A. B. Šťastný podává jenom pohádky a báje o některých zvířatech, rostlinách a nerostech. Práce p. Šťastného doplňuje patričně knížku »Ze tří říší,« sepsanou p. Kálalem. Tolik na objasněnou. — P. spis. napřed vypravuje o původu 10 živočichů, potom podává báje o vzniku 15 rostlin a naposled předvádí smyšlenky o původu 5 nerostů. Poněvadž jsme doposud neslyšeli a nečetli ani jediné báje ze všech 30 zde obsažených, jsou tyto »pohádky,« jak je p. spis. nazval, bezpochyby původní. Mnohé se nám svým pěkným dějem velice líbí, jako: »Jak stal se lev králem zvířat,« »Hedbávník,« »Oměj čili šalamounek,« »Hrachovec,«; u jiných je zase děj mocí vymrskán ze jména předmětu. Upozorňujeme jen na tyto vyprávěny: Slavík (oslavil zpěvem pohřeb dítěte), Divizna (divy zná činiti léčivou svojí mocí), Petržel (Petrův žel), Koniklec a j. Vypravování jest lahodné a psáno slovy prostými a milými. Obrázky jsou vypůjčeny a málo oživeny. V tom pokulhávají »Besedy mládeže« velice za »První moravskou obrázkovou knihovnou.« Pro přirovnání upozorňujeme jen na vyobrazenou kukačku z péra K. Thumy v knize výše již zmíněné »Ze tří říší« na str. 9. a na kukačku v této knize na str. 15. Tam je podoba věrná, kukačka hledí na nás jako živá a kolem ní je přiměřené okolí (strom, listí), kdežto zde vypadá jak mrtvá, sedí jako vycpaná na uříznutém špalku. Ovšem že knihovna tato není »obrázkovou,« proto jí to z polovice promíjíme, ba řekneme, že jsme rádi, že aspoň ukázala dobrou vůli čtení ilustracemi oživit. — Kniha ta hodí se velmi dobře do žákovské knihovny pro druhý stupeň.

J. Hordk.

Matice lidu. (Č. d.) R. IV. č. 1. (19.) »Věk Albrechta z Valdštýna.« Sepsal F. K. Str. 204. — Ročn. IX. čís. 3. (51.) »Česká válka od r. 1618. do r. 1622.« Historieko-vojenská studie, kterouž sepsali setníci Josef Thille a Ferd. Čenský. Str. 215. — R. X. č. 6. (60.) »Čeští vystěhovalci.« Sepsal Ferd. Schulz. Str. 128.

■ ■ Ve svých číslech dějepisných vybírala »Matice lidu« doby z dějin českého národa takové, jež možno bylo vylíčiti s velkým pathosem vlasteneckým, ale jež bohužel poskytovaly zároveň široké pole tendenci protikatolické. Takového rázu byly »Žižka« a »Jiří z Poděbrad,« knihy jednající o slavné či spíše pověstné době rozporu českého s církví ve stol. XV., a téhož rázu později vyšly: »Věk Albrechta z Valdštýna,« líčící hlavně povstání české, jeho příčiny, průběh a následky, kterouž dobou obírala se rovněž publikace »Česká válka« a částečně i »Čeští vystěhovalci,« jimiž však mimo vystěhovalce z r. 1620.—1627. rozuměti dlužno i vyhnance bratrské z r. 1548. Setníci Thille a Čenský obírajíce se hlavně vojenskou stránkou války české, měli méně příležitosti k politickému a náboženskému posuzování doby, za to plnou měrou této stránce hovoří ostatní dvě čísla. Oba spisovatelé stojí na stanovisku svobody náboženské, za jejíž mučeniky vyhlásují protestanty a nekatolíky vůbec, za její utlačovatele pak

katolíky. Z vřelého citu vlasteneckého vyplynula u nich jednostrannost, jež nedá jim souditi spravedlivě, - neštěstí vlasti popuzuje je proti víře, kteráž se jim obrodila. Původce tohoto neštěstí proto nevidí leč v katolících, a to v nich jediných. — Co se osoby Valdštýnovy týče, podána jest až příliš soucitně, jak si tento »zlý genius naší vlasti.« jak sám spis. ho častěji nazývá, nikdy nezasloužil. -- Lepší stránkou spisu Schulzova jest vypsání vlivu českých vystěhovalců na cizinu. litovati proto jest, že ji jednostranné ony lamentace do pozadí zatlačily. Do knihovny pro lid nehodí se tedy leč »Česká Válka« od Thille-Čenského, ač zase právě ta pro svou specialnost a suchopárnost mnoho čtenářů nenajde.

Čís. 2. (20.) „Paní Lichnická.“ Pověst z počátku XVI. století od V. Vlčka. Str. 178.

Mikuláš Trčka, pán na Lichnici, v mládí svém se vybouřiv. připoutá k stáří svému mladou krásnou dívku Katruši, jež vezme si ho bez lásky, jen proto, že bude velkou, bohatou paní, a že rodiče si toho přejí. Nicméně žije Katruše tiše a šťastně několik let, zbožňována a ctěna mužem svým, jak pro krásu tak pro hrdou ctnost svou. Leč dosti malá neshoda mezi ní a mužem oddálí a odcizí mu docela srdce její. Rozjímajíc pak o minulém životě svém, shledá, že vlastně dosud nemilovala, ani nežila a ve svém muži vidí už jen tyрана a sobce, jenž ji na věky připoutal k dohasínajícímu životu svému, aby mu jej oslazovala svou mladostí a krásou; ale po jejím srdci a štěstí se nikdy neptal a neptá. Rozhořčena těmito úvahami, zatouží oddati se životu, jehož ještě nezakusila, — opravdové vášnivé lásce, zavrhuje všechny dosavadní zásady a ctnosti a věrnosti manželské. Leč hned první volba její na nové dráze této dopadne nešťastně. Ohnivá řeč, pěkný zevnějšek a dvoření lichotné posla a chráněnce mužova, Viléma Šanovce. okouzlí ji, a když první láska zaujme celou hloubku vážné ideální povahy její. sezná se podvedenu a zklamánu ničemným hejskem, v němž zároveň s hrůzou tuší syna muže svého z dřívějších hýřivých let. Po tomto zklamání na nové dráze už asi pokračovati nebude a nazpět nemůže a nechce. Leč přestupek její nemá zůstat bez trestu. Trčka náhodou pojme podezření proti ní a Šanovcovi a pravdy, zveličené ovšem v jeho žárlivých očích, se už potom doslídí. Pohaněv nejdříve ženu svou před četnými hostmi, zazdí ji za živa a Viléma Šanovce, tohoto až příliš radikálního a převratného ducha XVI. století, netuše v něm syna svého, dá v temnici popraviti. Příliš krutý to trest zvláště od něho, od Trčky, ježto on sám jest příčinou mravní zkázy obou, kteří i přes vinu svou zůstávají přece vždy čistšími než jejich soudce. Leč i on pyká. Dovědév se, že zabil vlastního syna svého, trápen jest výčitkami svědomí a pronásledován děsným obrazem zazdělé, zimou a hladem umírající ženy; tato však zatím tajně od přátel svých vysvobozena, žije tiše, kajicně a dobročinně mezi českými bratry a přináší konečně Trčkoví před smrtí jeho své odpuštění.

Spisovatel měl před očima thesi psychologickou, jež záleží dle jeho vlastních slov v záhadě, že plno surové divokosti a sobecké bezohlednosti je srdce lidské, ani náboženstvím, ani pokrokem tolika tisícletí nezkrocené. Představitelem této záhady je Trčka, jeho obětmi pak paní Katruše a syn Vilém Šanovec, kromě mnoha poddaných vinně i nevině jím zahubených. Během vývoje této these vzrůstá před námi otázka manželská, neshodou mezi paní Katruší a Trčkou položená. Hajiteli dvou protivných směrů jsou tu starý Svěch, český bratr a Vilém Šanovec; tento hlásá právo lásky a naprostou rovnost a emancipaci žen, onen zastává se evangelického zákona, že manželka poddána má býti muži svému, jsouc mu věrna, trpěliva a obětovna, afsi on jest jakýkoliv. Idea Svěchova zvítězí, ale spis. si čtenáře pro ni úplně nezískal, hlavně vinou odpuzující postavy Trčkovy, v jehož prospěch idea Svěchova bojuje.

Osnova romanu postrádá poněkud jasnosti; prvky děje nekupí se organicky a souměrně, tu jsouce příliš silny, jen částí energie své působiti mohou k zamýšlenému cíli a druhou částí její zdají se tudíž mířiti jinam, tu pozornosti unikající zůstávají mnohdy temno a nevysvětlitelno, co mělo plným proudem světla ozářeno býti. Historické okolí nesvědčí příliš duchu romanu, avšak za to dodává látku jeho zajímavosti a prostředkům i osnově přirozenosti, proto také čtenáře z lidu dobře pobaví.

Č. 3. (21.) „Oživené hroby.“ Obrázky od *K. Sabiny*. Str. 189.

»Hroby« těmi je vězení oživené politickými vězni z r. 1848. Dílo mělo snad býti obrazem hnutí národního v Rakousku v r. 1848., pokud ovšem censura toho dopouštěla; proto spisovatel předvádí politické vězně všech národností. Jsou tu rozvážný kavalířský Maďar Hon; Italiani, života plný, starý republikán Forti, snilek Bianchi a nešťastný Asti; Němec Videňák Schauberk, tluchuba a cynický filosof, jehož humoru ani vězení neudusilo; konečně mlčelivý, blížie nenastiněný, ale ze všech nejubožší, ode všech opuštěný Čech, jménem Slav. Leč politického rozboru doby vlastně není, jen sem tam roztroušené narážky; nejšíře ještě nahlédnouti možno v povstání italské pomocí autobiografií těch Italianů. Povídka celá zabývá se hlavně životem vězeňským, kterýž vypadá dosti vesele, hlavně přičiněním »doktora« Schauberka, jenž vnáší komický živel do ponurých cel vězeňských. Kniha jest zajímavou četbou pro lid. P. Š.

Libuše, matice zábavy a vědění. Ročník (běh) I. Č. 4. a 5. „Rodina, její starosti a žalosti.“ Od *Bedřichy Bremerové*. Přeložila *J. B.* Str. 256 a 264.

Roman uvádí čtenáře do rodiny zemského (švedského) soudce Arnošta Franka, rodiny četné, že stojí práce, než členové její představení a popsání. S rodinou touto spřízněný assessor, Jeremiáš Veselý, jest s celým světem nespokojený, ale všem dobře činící mrzout. Do domu přišel vychovatel dcerušek, Jakoubek; nastal nový věci obrat, vyvolán časem nejeden výstup romanový, až konečně

vychovatel po mnohých cestách stal se šťastným chotěm nejstarší žáčky své Ludvičky, zatím co sestra její Eva Veselého se světem smířila, za družku života se mu nabídnuvši. Ostatní dcery Frankovy rozličné úkoly sobě zvolily; jediný syn zemřel na velikou žalost v nejlepší naději a věku. Schovanka Sara, pohrdnuvši radou dobrých pěstounů, vrací se po přetrudných života zkušenostech do rodiny, která ji vlídně přijímá. Tak hledí rodiče blaženě na sklonku života svého na dítky i vnuky své. Toť krátký obsah dlouhého romanu. Nesnadno posuzovati slavnou spisovatelku; ale ne jeden, kdo četl, dozná v romanu tomto rozvláčenost unavující pro podrobnosti druhdy přílišné: nadepsati na př. kapitolu »Petruščin nos« jest přece tuze mnoho. V podobný smysl i překladatelka, jinak chválou neskrblicí, v předmluvě se vyslovuje, a v Ottově »Slovníku naučném« o Bremerové čteme: »Nejvíce ji (Bremerové) svědčí život rodinný, pročez i jeho licně jsou velmi zajímavé, byť ubíhaly místy v přílišné podrobnosti a nevynikaly dějem uměle spleteným.« Četba díla sotva asi potká se se zdárným účinkem. Tiskových poklesků mnoho nalézti nelze; ale za to tím nápadnějších, jako: očmi (str. 173, I. díl), bojeji (str. 176, I. díl) a j.

A. Žděek.

Zprávy.

Z Prahy. XI. Mnohokráté letos zalétaly mysli všeho národa do Prahy, ale s náladou tak elegickou nikdy, jako v neděli dne 18. října. Sama příroda zastírela tvář mlhami a rozjasnila ji až odpoledne. Lítost svírala srdce též ohromným tisícům proudícím po výstavišti... bytť tu naposled uprostřed toho moře bohatství a krás. Zítřka již ruce dělníkovy budou nemilosrdně strhovat kus po kuse s úhledných pavillonů, celé výstaviště naplní se bednami a za krátko zeti bude prázdnota a pustota na místě, jež si v dějinách českého života získala pro všecku budoucnost nehynoucí, přemilou a čestnou upomínku, jako málokteré druhé v našich vlastech. Snáh záhy pokryje květinové koberece i zelené pažitky, stromy a rostliny odstěhují se do skleníků zahradnických — — — zkrátka bylo by vše příliš smutné, kdyby nepozůstal průmyslový palác a leckterá jiná budova jakožto naděje, že brzy povstane tu — dá Bůh — nový život, zase veselý ruch. Ta naděje vyznívala ze všech rozlučných řečí a také z mužně vlastenecké závěrné, zemským maršálkem knížetem Lobkovicem pronesené. A tak s myslí bodrou zpívána tisíci a tisíci na rozloučenou tklivá píseň národní Loučení, loučení, a jí také skončily hudební produkce vojenské kapely řízené skladatelem Ed. Horným.

Když jsme vítali nový rok 1891., nikdo zajisté ani ve snách si nepředstavoval, že by mohl v tajemném lůně svém chovati pro národ tolik štěstí a tolik blaha. Nejsme tomu od osudu zvyklí. Hlavní podnik toho roku — výstava — nebyl tenkrát ani ještě docela bezpečný, ani neměl býti pouze český, nýbrž českoněmecký. A když jsem Vám odesílal poslední dopis, nemohl jsem o více s Vámi se sděliti, než o růžové naději, jež tu všem

rozehřívaly srdce. Ba ani v předvečer zahájení výstavy sám výkonný výbor neznal ještě, jaké vše bude. Nebylať výstava ještě úplná, celé odbory scházely, světelný vodotrysk ještě nemetal svých čarovných proudů do výše, odborné katalogy nevyjevovaly ještě ohromné bohatosti a sterých vzácností jednotlivých budov a pavillonů, aniž tyto byly už všechny úplně vystrojeny; v Praze samé nebylo ještě lanovek ani rozhledny ani elektrické dráhy: ale hned první dnové výstavní musili povznášeti mysl každého Čecha a do všech krajů vlasti vysílati paprsky radosti a pýchy.

Ožilyť dumavé, tiché Hradčany, část dvorní nádhery a císařského lesku se přestěhovala do Prahy, a jazyk český se opět denně ozýval z úst knížat a vládců. Sotva zahajovací slavnosti v průmyslovém paláci odbaveny, a výstavě se dostalo lichotivého údělu chvály, nádherné sály Nového musea počaly sloužiti účelům svým památnou slavností zahájení České Akademie. Za přítomnosti předních dam šlechtických a samé arcikněžny Žofie, obklopen ministry, nejvyššími hodnostáři církevními, generalitou, výkvětem šlechty a všemi vynikajícími osobnostmi pražskými, vyslovil se stolce svého bratr císařův, arcikníže Karel Ludvík, řečí toliko českou nově zřízené Akademii k nastávající působnosti přání všeho zdaru a sliboval jí svou vysokou přízeň, sám pak vyslechl první vědecké projevy nového ústavu, jenž jediný posud scházel k docelení vědecké repraesentace naší a jenž byl tak dlouho krásným toliko snem. A všichni přítomní bez rozdílu národnosti českým jásotem provázeli příchod, řeč i odchod nejvyššího protektora ústavu.

Na pláni Královské obory arcikníže vyslovuje podiv a uznání už vykonané práci české a v Novém museu sám zahajuje a vítá práci novou, na poli nejvyšším . . . Daleko, daleko do minulosti bylo by nám se vrátiti, abychom tam našli podobně povznášející obraz.

Jásot národa byl oprávněn. Všechny krásné naděje, i nejsmělejší, se nám zas jednou splnily.

Nevěděli jsme, co dovedeme, neznali jsme sil svých; rovněž neznala, ba netušila jich vláda, cizina a dokonce už ne odvěký nepřítel. Ten jediný se sklamal a proto jal se zuřiti, špinití a spílati; páliť jej zajisté svědomí, že pouze český ráz výstavy jest hlavně zásluha jeho. Ba též popírané češství Prahy sám postavil do nejostřejšího světla, rozhlašuje, že na výstavě nesmí nikdo pod nebezpečím života mluvíti německy. Přes to přicházeli Němci z říše i rakouští, ba Vídeňáci uspořádali zvláštní vlak, přijížděli zvláště vytrvale Poláci, po nich Rusíni, Slováci, Slovinci, Charvatí, Srbové, Bulhaři, Rusové, Francouzi, Rumuni, Maďaři, Vlaši atd., přišli poslanci říšští s hrabětem Hohenwartem v čele, a lid všechny vítal bratrsky, srdečně, nadšeně, vítala je též obec Pražská, vítalo divadlo. Slavnost stíhala slavnost, Praha za tisíciletého trvání svého nehostila tolik cizinců ze všech zemí evropských i mimoevropských, nebyla původem a svědkem takového rozruchu. O žádné zemské výstavě jistě tolik se nepsalo a nemluvílo, žádná nebudila pozornost panovníků a jich diplomacie, a vlád, jako naše: o to se Němci poctivě starali. Však také rakouští Slované ještě nikdy tak zjevně a s takovou náklonností se nehlásili k nám jako letos. S údivem se hledělo na to, jak se vzájemnost slovanská osvědčuje prakticky. Praha stala se opravdu Mekkou slovanskou. Zvláště pak se mocně manifestovala pevná a nerozdílná sou-

náležitost kmene českého v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. I Slováci uherští s pýchou prohlásili výstavu za chloubu také svou, ježto prý jsou větví kmene českého. Morava to byla, jež vypravila první a také poslední zvláštní vlak výstavní mimo království české. Tak bratrská láska, zvědavost i snaha poučiti se přivábila sem hosty ze všech končin Evropy, ba ze všech dílů světa, a hosté tito skládali svůj různozemní obolus do veliké pokladny Matičné — na zdar české školy.

Byla-li kde mysl ochablá neb nedůvěřivá, změnila se pojednou, sebevědomí naplnilo hruď i nejprostšího muže z lidu, a také každý Čech, ať z království, ať z markrabství či vévodství, vzdělanec jak prostý občan, jakoby tím plnil mravní příkaz, položil si za povinnost, navštívit výstavu. Nebyl by také mezi ostatními obstál. Vždyť si netížili krajané ani z Ameriky a přijeli shlédnout to, co hlásalo i jejich slávu. Nejedna slza radosti vkradla se tu v oko.

Český národ letošní jubilejní výstavou získal více na cti a dobrém jméně, nežli veškerým posavadním bytím a činěním svým za posledních tří set let, a o tu zásluhu se dělí šlechta s umělci, průmyslníci s dělníky a řemeslníky, zahradníci s rolníky, učitelé se žáky, bohatí s chudými. Všichni tu svorně spolupůsobili a se doplňovali, jsouce ovšem na sebe navzájem odkázáni; má-li pak kdo z nich zásluhu větší než druhý, může mít také větší radost a více oblažujícího vědomí.

Tímto ochotným spolupůsobením umožněn však nejen zdar, nýbrž i onen půvabný soulad celkový, jemuž neodolal nikdo, přítel ani odpůrce, domácí ani cizí. Jakmile kdo prošel starožitnou dřevěnou branou a ocítl se tvář v tvář průmyslovému paláci a zelenému koberci před nim s mohutným rostlinným českým lvem v předu a sochou krále Jiřího v pozadí a jakmile vdechl lahodnou vůni vzácných stromků vanilkových po boku zemského znaku kvetoucích, už byl v osidlech jakéhos tajemného kouzla a nevyprostil se již z něho. Čarovnou krásu výstavy uznal i sám nejjasnější mocnár, jenž přes nevidanou a neslychanou podkopnickou práci odpůrců výstavy přišel ji shlédnout.

Ještě za pobytu císařova v Praze stal se — jak dí pověst — anonymním dopisem k místodržiteli pokus, zmařiti císařovu návštěvu fontány. Avšak místodržitel důvěřoval českému lidu a provodil císaře a krále mezi stotisícovou masou návštěvníkův, a teprv po návratě seznámil panovníka s výhrůžným obsahem listu.

Zasluhuje-li kdo vděčnosti národa za dokonalý zdar celého díla výstavního po všech stránkách, jest to místodržitel. Císaři a králi svému národ projevil svůj dík za návštěvu způsobem nepřekonatelným. Není skoro paměti v dějinách světových — napsal referent J. Lukeš do úřední „Wiener Abendpostu“ — aby panovníku byla uspořádána tak triumfalní cesta, jako byla cesta našeho mocnáře do Prahy a z Liberce zpět i zas dál až po Šumavu. Výzdoby měst a zvláště Prahy, nadšení lidu a zvláště osvětlení města, hor, zámek i chaloupek po celé cestě zpáteční nelze krátkými slovy vypovědět. Sám panovník se vyslovil, že bude vždy pamatovati na tuto návštěvu Prahy. —

Prospěch z výstavy vyplynul tudíž mravní, hmotný, vědecký, umělecký, národní a bude bohužel i politický.

* Hle, co zmůže vytrvalá a svorná práce! Ale nejsme hotovi. Svět sice o nás ví, bude se jezdit více do Prahy, průmysl český pronikne ještě šíře, ale jazyková samostatnost — ba i rovnoprávnost — nám posud schází, dvojjazyčnost a nadvláda druhého jazyka zemského posud trvá. Jazykové hranice zvl. na Moravě a ve Slezsku, ale i v Čechách (v. Terezín) se ouží na úkor náš; naši učenci pomáhají liti vodu do moře a obohacují cizí literatury, škol českých jeví se nepoměrně malý počet, umění nemá ještě hmotnou existenci v Čechách umožněnu atd. atd. — kam se podíváme, všude práce plno, chceme-li pojistiti své trvání ve velikém vlnění národů vůbec a čestné zvláště, jakož i dosíci cílů vytknutých našemu snažení Palaeckým. Právě teď by bylo více než kdy jindy záhubno a nečestno, položit ruce v klín a odpočívat na získaných vavřínech. Osmkrát silnější nepřítel volej nám stále důrazné memento a jeho úsilná a důmyslná činnost budiž nám vzorem.

Práce je úrodná a nese požehnání. Z jubilejní výstavy zrodila se rozličná musea (zemědělské, lesnické a j.), spolek na vývoz, a zrodila se z ní již také myšlenka nové výstavy. Původce šťastného úmyslu toho jest ředitel Národního divadla p. F. A. Šubrt, jenž již také smysлил divadelní vlaky. Výstava bude národopisná, a nebylo takové posud větší kromě r. 1867. v Moskvě. Ani Němci, Francouzi a Angličané, ač u nich lidověda se horlivě pěstuje, takové výstavy neměli. Přitažlivost nové výstavy už tedy je zajištěna půvabem novoty. A tentokrát už ani nenapadlo nikoho, navrhnutí dvojjazyčnost výstavy; bude opět ryze česká. Také rozšířena tentokrát výstava na Moravu, Slezsko a Slovensko, a výboru ji pořádajícímu předsedá muž k tomu nejpopolanější — hr. Jan Harrach.

Že i tento podnik opět přinese bohatý úrok mravní a národní, nepochybuje as nikdo; jeden z hlavních prospěchů však bude záležeti v tom, že výstava národopisná zdatně přispěje k lepšímu poznání sebe v minulosti i přítomnosti. Bopomozi!

Matice moravská čítá nyní 1115 členů. Matiční Časopis, jehožto čtvrtý sešit právě vydán, obsahuje v obnoveném (XV.) ročníku hojně práce o moravských dějinách, lidoznalství a slovesnosti, jakož i četné zprávy archivní a posudky.

Vydání sešitová. „Slavín“, sbírka životopisů s podobiznami, vychází v laicním vydání (poř. Jan V. Křečar) po seš. o 32 str. 24 kr. — Dlouho želaný výbor z novověké poesie české vydává povolaný zajisté znalec prof. Fr. Bílý u E. Šolce v Telči: „Pátery knihy plodů básnických.“ Ukázky nejlepších básní opatřeny jsou všude příslušnými literárně-historickými údaji. — Zajímavé dílo G. Kennana „Na Sibíři“ (přel. Vil. Höfer) přispěje k poznání poměrů sibírských; škoda, že v překladě ostaly hrubé poklesky jazykové. — I. L. Kober počal vydávati „Bibliotheku humoristických romanů českých i cizojazyčných.“ Prvním dílem jest roman Crokerové „Krásná Miss Nevillova.“ Úprava je slušná, jen obálka jest nesmyslnou kresbou „ozdobena.“

Charvatsko. „Sebraných spisů“ *R. Jorganoviče* vyšel sv. 4. „Divla djevojka“; povídka čte se pěkně. — *Štěpán Šírola* napsal povídku „Miraz.“ — Velmi zajímavý spisek, týkající se národních zvyků na ostrově Korčuli, vydal *Vid Viletič Vukasovič* pod názvem „Národní običaji na otoku Korčuli.“ Spisek má dvě části: „Moreška“ a „Debelji kralj“, v nichž popisuje významné

národní zvyky. — Z překladů pozoruhodny jsou „Islandští rybáři“ *Pierra Lotti*. — Znamenitý paedagogický spisovatel *Marian Vuković* vydal 2. svazek většího díla „Hrvatske učiteljske skupštine.“ Celý obsah dělí na čtyry větší oddíly: 1. Otázka o vnitřním i zevnitřním zařízení školy. 2. Otázky paedagogicko-didaktické povahy. 3. Otázky methodické povahy. 4. Různé otázky. — Na oslavu odhalení pomníku Ljudevitu Gajovi dne 27. září v Krapině, rodném místě Gajově, vydal „Vienac“ 39. číslo slavnostní s obsahem výlučně o Gajovi. V čele umístěna oda od Ivana Hraniloviće, po níž následuje článek „Gaj“ od Šandora Gjalského. V něm líčí spis. mistru ducha současného, který províval urozené kruhy šlechtické, v nichž Gaj dovedl svým ohnivým slovem probudit udušenou jiskru vlastenectví. Spisovatelem Gaj nebyl, za to však posluchače uchvacujícím řečníkem. Jako básník napsal pouze tři básně: znárodnělou „Još Hrvatska ni propala,“ „Preobraženje“ a dvě „Davorije,“ válečné písně. Po básních těchto podává „Vzpomínku na Ljudevita Gaje“ pseudonym Hortense (pí. Zemljič-Gajová). Hlavní zásluhou Gajovou jest ustálení charvatského pravopisu. Počátek učinil Gaj brošurkou „Kratka osnova hrvatsko-slovenskoga pravopisanja,“ vydaná v Budíně r. 1830. Pravopisem tím přijaty — ovšem po nemalých bojích — v charvatský pravopis česká písmena: č, ž, š, đ, ņ. Nejzuřivějším jeho odpůrcem byl Kopitar, Ignat Kristijanović a po nějaký čas Ante Kuzmanić. „Mimo sve druge zasluge Gajeve, ogromna je njegova zasluga, što je sav naš narod, pišući latinicom, primi o jedan pravopis. Oko čega (na čem) su se uzalud (marně) mučila stoljećá, stvorio je sam Gaj.“ Tak píše Ivan Milčetić v témže čísle ve článku „Gajev pravopis.“ O jeho významu v literárním obrození duševního života charvatského pojednává Dr. B. Šulek. Duševní život v době před Gajem nebyl žádný, a po životě politickém nebylo ani stopy. Nemenší zásluhu nežli zavedením jednotného pravopisu získal si znovuzrozením národního ducha charvatského. Co nepodařilo se jeho předchůdcům (Sporer 1814, Mihanović 1818) — založiti totiž noviny, časopis, to podařilo se Gajovi r. 1835., v čemž mu zvláště pomáhal u všemohoucího Metternicha tehdejší ministr Čech, hrabě Kolovrat. Dne 6. ledna 1835 vyšla poprvé „Danicza horvatzka, slavonska y dalmatinzka“ a „Horvazke novine,“ psané nářečím kajkavským a starým pravopisem. Poněkudli uváděl svou ideu o jednotném pravopise ve skutek, až konečně roku následujícího učinil rozhodný krok, proměnil „Horvazke novine“ v „Ilirske narodne novine“ a „Danici“ v „Danici ilirskou“ a zavedl zároveň nový pravopis. Illyrismem charvatským probuzen dřímající národ zásluhou Gajovou. Toť druhá jeho zásluha. V témže čísle uveřejněna studie V. Klaićova „Predaje slavenskih naroda o njihovoj pradomovini,“ v níž dokazuje se, že pradomovinou Slovanů byla země, zvaná Hrvatsko, v níž byl hrad zvaný Psary, že však leží někde poblíž krajů českých, polských a ruských, nikoli na jihu, jak se domnívali mnozí kronikáři. Slavnostní číslo zakončeno drobnými črtami o Gajovi. J. Malota.

Rusko. *Eugenij Garšin* vydal 1. sešit 1. dílu „Ruské literatury XIX. století,“ kde podává stručné životopisy, charakteristiky i vzorce spisů Karamzina, Dmitrijeva i Krylova. Je to vlastně jen pomůcka něčím pro realní ústavy, a proto vybrány z různých spisovatelův ukázky vhodné k účelu tomu. Vysvětlivky, jimiž spisovatel doprovází díla umělců, jsou někdy až naivní, a kniha vůbec jiného významu pro literární svět ruský nemá. —

V „Russké mysli“ uveřejňuje známý kritik a publicista *N. K. Michajlovskij* své literární vzpomínky a úvahy o mužích, s nimiž se v literárním světě stýkal jako spolupracovník různých liberalních časopisův a novin ruských. Autor mluví hlavně o Nekrasovu, nedávno zesnulém Šelgunovu, Elisejevu, bratřích Kuročkinech, Šcedrinovi a j.; zprávy ty, ježto autor pracuje již 30 let v různých listech, jsou velmi zajímavé pro širší kruhy nejen ruské, nýbrž i cizí. — *M. A. Protopopov* ve článku „*Posledovatelnyj narodnik*“, napsaném za příčinou vydání *Sebranych spisů Zlatovratského*, předkládá své názory o různých frakcích „narodníků“, z nichž frakce Zlatovratského nehledí poznati, studovati národ, nýbrž okrášleti jej všelijakými květy a vynésti co nejvýše. Frakce ta myslí, že nejen všecko má se díti „pro národ“, v jeho prospěch, nýbrž také všecko „pomocí národu, všecko z národu, všecko u národu. kromě národu ničeho.“ Protopopov bojuje proti takovým ideálním názorům o lidu, ukazuje na důležitost intelligence, kterou mnozí z „narodníků“ zavrhuji. — Nedávno zemřel slavný romanopisec „čtyřicátých let“ *Iv. Alex. Gončarov* (nar. 1812), autor „*Všedního příběhu*“, „*Fregat-Pallady*“, „*Oblomova*“, „*Obryva*“ a jiných menších prací, které se těší nejen v Rusku, nýbrž také za hranicemi zasloužené oblibě a slávě. Patříť Gončarov vedle Tolstého, Turgeněva a Dostojevského k nejlepším belletristům ruským. *A. V.*

Francie. „*Les Topasines*“ *J. Maïrea* uvádí čtenáře do Indie a seznamuje ho s tamějšími poměry. „*Les Topases*“ a „*Les Topasines*“ jsou názvy smíšené z Evropanův a Indů. Má-li však pravdu akademik Sully Prudhomme, jenž knihu v předmluvě jako věrné vyličení indických poměrů doporučuje, potom věru nemají Francouzi příčiny knihou tou se honositi, neboť chvály veliké úřadům francouzským autor v ní nevzdává. Anekdoty, jež mají knize dodati živosti a veselejšího rázu, zavánějí spíše „špiritusem“ nežli francouzským „espritem.“ — *M. A. Rondeletu* „*Une Femme bien heureuse*“ má za účel poskytnouti protijed proti pessimistickým romanům. Hrdinka romanu, Julie, zachvácená jest chorobou našeho století, všude se cítí nešťastnou, doma u rodičů, v manželství, ač dostala za muže člověka venkonce dobrého, zásad křesťanských. Všechno úsilí jeho vyléčiti ji z choroby zůstává bez úspěchu. To teprve podaří se staré služce, jež opouštějíc dům, v němž zažila radostné i smutné dny, k otázce, co dále činiti bude, odpoví: „Ach, vidíte, milostpaní, navykla jsem si důvěřovati v Boha a skládati se na Jeho prozřetelnost.“ Tato slova přesvědčivě pronesená učiní na Julii neobyčejný dojem. Od té doby vynasnažuje se veškerou svou důvěru skládati v Boha a hledá útěchy v zármutku, ve svědomitém konání povinností svých. — Téhož autora „*La Ressuscitée de Cologne*“ jest sbírka legend a povídek, z nichž zvláště vyniká „*Le Distributeur de prospectus*“ a autorovo credo literární „*La Littérature de rencontre*.“

Doba revoluční poskytuje doposud katolicky píšícím spisovatelům, zvláště pro mládež, hojně látky. Sem spadají „*Les aventures d'Yvonik Kergoal*“ od *L. Arnulina*. Spisovatel vytkl si za účel v povídce vymyšlené soustřediti množství událostí a výjevů z té doby pohnuté. Jeho rek, narozený za staré vlády, neohroženě projde dobou revoluční a žije ještě několik let po té, tak že před zraky čtenářovy obrazy zajímavé, dojmavé a pestré jeden za druhým táhnou. A vše to psáno nestranně. Spisovatel chválí, co chvály zasluhuje, ať už to nalezne za monarchie či za revoluce, a podobně kárá,

co hany zasluhuje. Dále hledí sem „Jean de Kerhors“ od *F. Bazougèa*. Povídka ta jedná o „královském spiknutí,“ jež vzniklo z popudu La Roverie a jehož duší byla neohrožená Tereza le Moëllien. Mezi jinými dokumenty, které spisovatel v povídce uvádí, cituje také psaní, jež před svým popravením napsala M^{ne} de la Fougerais Desilles, jež raději svolí a popraviti se nechá, nežli by prozradila svou švakrovou, za kterou ji mylně mají. *A. Koudelka*.

Proti nemravné literatuře konán v Bernu sjezd ze švýcarských kantonův a ustanoveno svolati za tím účelem mezinárodní sjezd povolanych osobností, aby se rozšiřování nemravných děl zabránilo, a vypsati ceny na dobré skladby divadelní pro lid. Správa dráhy jursko-simplonské také již zakázala špatná díla vykládati na stanicích. — Též v Belgii počíná vláda boj proti takovým výrobkům.

K evropskému knihovnímu spolku, v němž možno vypůjčovati knihy z veřejných knihoven bez prostřednictví diplomatického, přistoupilo též Rakousko. Dosud jsou ve spolku Německo, Švýcars, Hollandsko, Švédsko a Cambridge.

Slovanské knihkupectví („Slavische Buchhandlung — H. Roskoschny“) v Lipsku rozesílá zdarma seznamy starších i novějších spisů slovanských a též vyřizuje objednávky ze zemí slovanských.

Tužby a přání z obecnstva. Někteří vydavatelé naši mají zlozvyk, poslední list svých spisů na druhé straně potiskovati oznámeními jiných spisů nákladem jejich vydaných. Chtějí tím snad něco uspořiti a zároveň pozornost čtenáře na oznámení obrátiti; jen že čtenář jest nucen dáti si ta oznámení, která někdy sahají též na další strany, dáti s dílem samým v jedno svázati, nemoha jich oddělití od něho, aby zároveň neodřízl poslední stránku jeho.

FEUILLETON.

Dílo Dante Alighieriho „De vulgari eloquio.“

Příspěvek k porozumění poesie troubadourův a staroromantické vůbec.

Napsal *Jan Bloksa*. (O.)

V epištole k vévodovi Veronskému Can Grandovi, kterou mu připisuje »Ráj,« vysvětluje, co je komedie a tragedie takto: K jehož pochopení (nápisu »Komédie«) nutno věděti, že komedie jest od *ζῶμῆς*, villa a *ῥῆγῆς*, což znamená zpěv, odtud komedia jako zpěv venkovský. A jest komedie jakýsi způsob básnického vypravování, lišící se ode všech jiných. Liší se od tragedie v látce tím, že tragedie jest na počátku podivuhodná a klidná, na konci pak nebo ve výsledku jest pošmurná a strašná; zove se tak proto od *τράγος*, což jest beran a *ῥῆγῆς*, jako totiž zpěv beranský, to jest pochmurný jako beran, jak patrně jest z tragedie Senekovy. Komédie však začíná drsností nějaké věci, ale látka její šťastně končí, jak ukazuje Terentius ve svých komediích. A odtud uvykli si někteří spisovatelé v pozdravech svých říkati: »Tragicum principium et comicum finem.« Rovněž rozdíl jest v mluvě; vysoká a vážná jest mluva tragedie, komedie však pokorná

a prostá, jak žádá Horatius ve své »Poetice,« kde dovoluje, aby někdy komikové mluvili jako tragedové a podobně naopak.«

Je-li látku tragicky sbásniti, nutno to učiniti ve »vulgare illustre« a v kanzonu složití. Při slohu konickém někdy běře se prostřední, někdy nízká řeč lidová. Rozdílů však, jak již řečeno, těchto tři druhů řeči lidové nám Dante nevysvětlil. Při elegii použití jest vždy řeči nízké.

Slohem tragickým píše prý, kdo s vážností myšlenky poji vysokost básně i vznešenost projádření a výbornost slov. Slohu tragického jako nejvyššího užívati jest při látkách nejvyšších, které, jak již nahoře řečeno, jsou: blaho, láska a ctnost.

Avšak ať se dobře každý připraví, kdo o těchto pěti chce, poněvadž kanzonu sbásniti a rozdělení učiniti, jaké sluší, jest obtíž, kterou nikdy bez ostrovtipu, umělecké pilnosti a bez vědomosti odstraniti není možná. Kdo mají tyto vlastnosti, jsou oněmi miláčky a syny Božími vzatými do ráje, o nichž mluví Virgil v šesté knize Aeneidy. Naopak nerozum prozrazují, kteří, důvěřujice jen nadání, odvažují se o nejvyšších věcech básniti. »Jou-li přírodou svou husami, ať nenapodobují orla ku hvězdám vzlétajícího!«

Již nahoře jsme podotkli, že v básnictví troubadourském nehléděno na délku a krátkost slabik, nýbrž slabiky pouze počítány, a tu, jak Dante vysvětluje v kapitole V., nikdy nepřekročeno počtu jedenácti slabik ve verši a také ne méně jako tři. Ač užíváno prý všech veršův mezi těmito dvěma ležicích, přece více užíváno veršů lichoslabičných. Z těch však nejvznešenější jest verš jedenáctislabičný, jak pro časté užívání tak i příhodností vyjádření ním myšlenky. Proto ním začínali všichni slavní troubadouři, z italských Quido Quinicelli, Cino z Pistoje a též jeho přítel — Dante, jako v pěkné kanzoně: »Amor, che muovi tua virtu del cielo — Ó Lásko, jež svou s nebe čerpáš sílu.«¹⁾ Po jedenáctislabičném jest nejslavnější verš sedmislabičný. Krása jedenáctislabičného verše více vyniká, je-li tento spojen se sedmislabičným, jak často v jeho kanzonách naléztí lze.

Sudoslabičné verše jsou drsné, a proto zřídka užívány.

Z těchto všech poznámek pochopíme, proč Dante svou »Komedii božskou« o 14230 verších napsal v samých verších jedenáctislabičných.

V kap. VI. ukazuje na příkladech beze všeho však vysvětlení, jak konstrukce a slova vázati v kanzonách.

Konstrukce²⁾ může býti vhodná a nevhodná. Vhodné dělí dále Dante na nerozumné (insipidas), jak mluví lidé nevzdělání, jako: »Petrus amat multum dominam Bertam,« a vtipné i ozdobné, kterých užívají vzdělání a učitelé: »Piget me cunctis, sed pietatem maiorem illorum habeo, quicunque in exsilio tabescentes, patriam tantum somniando revisunt.« Dále mohou býti konstrukce vtipné i ozdobné.

¹⁾ »Básně lyrické« str. 81. Při ní, jakož i při zmíněné již kanzoně »Bol v moji hrudi,« vynechán v našem překladu závěrek, podle jiného neúplného vydání.

²⁾ »Est enim sciendum, quod constructionem vocamus regulatam compaginem dictionum.«

jak často u řečníků viděti jest. Nejvzácnější jsou však, které nalézáme u spisovatelů slavných, které jsou vtipné, ozdobné i vznešené, těch má se užívat v kanzonách.

Deset citátů uvádí pak za příklad, kde básníci užili konstrukci nejvznešenějších. Mezi těmito cituje Dante i svou kanzonu: »Amor, che nella mente mi ragiona — Ta láska, která v mojí mysli zpívá.«¹⁾ Kanzona tato jest z nejvznešenějších kanzon Dantových, každá její osmnáctiveršová má jen samé jedenáctislabičné verše až na dvanáctý verš, který je sedmislabičný. Opěvá v ní, jak nám sám v Convito vykládá, lásku svou k nové milence, již se po smrti Beatrice oddal, totiž k filosofii, přední dceři Boží. Allegorie tato provedena v obrazech velmi uchvatných.

Poněvadž i jednotlivá slova mají veliký vliv na látku, důležito jest dobře slova rozeznávat, neboť některá jsou dětská, jiná ženská a mužská. Z těch pak opět některá lesní, jiná městská. Z městských mohou býti též uhlazená nebo drsná, kluzká a temná. Z těch všech jen nejvzácnějších, totiž uhlazených a drsných užití volno jest, poněvadž ona jen náleží k vulgare illustre. Uhlazenými nazývá Dante slova tříslabičná aneb nejvíce se blížíci k trojslabičnosti bez aspiraci a přízvuku, beze dvou souhlásek za sebou. Drsná (irsuta), která potřebná aneb ozdobná se zdají jako částice jednoslabičné, jichž měniti nelze, pak víceslabičná složená.

Po přípravách těchto teprv přistupuje k určení definice kanzony.

Jak již řečeno, všechny básně byly ještě za doby Danteovy zpívány, proto nazývá on »cantio« písní kteroukoliv báseň, jejíž slova uspořádána a ku zpěvu připravena jsou.²⁾ Avšak nejvznešenější druh písně zove se zvlášť »cantio,« kanzona, jest to totiž báseň o několika stejných strofách bez refrainu o jediné myšlence ve slohu tragickém. Píseň nebo kanzonu psanou slohem tragickým zove Dante »cantilena,« o kteréž též psáti hodlá ve IV. knize.

Jako příklad kanzony odpovídající jeho definici cituje Dante svou kanzonu: »Donne, che avete intelletto di Amore« — »Ó paní, kteréž láске rozumíte,«³⁾ jest to první kanzona v prvním spisu Danteově a romanku lásky ku Beatrice, odpovídá jí paním, které se ho vyptávaly na jeho lásku a zvláště v čem je jeho blaženost při láске k Beatrice. Jak Dante kanzonu tuto vysoko cenil, naznačují nám již citovaná slova, která o ní vložil do úst básníku Buonagiuntovi.

Kanzona skládá se ze stancí, strof, jsou to totiž části kanzony, v níž všechna uměleckost její se jeví.

Uměleckost kanzony jevíti se může v rozdělení jejím, v povaze částí, pak počtem veršův a slabik. »O rytmu mluvíti není potřeby, poněvadž při kanzonách se naň nehledí.«⁴⁾ Na základě toho všeho

¹⁾ »Básně lyrické,« str. 43.

²⁾ »Ideo cantio nil aliud esse videtur, quam actio completa dictantis verba modulationi armonizata.«

³⁾ »Nový život,« str. 32.

⁴⁾ Vydání Fraticelliho, str. 230.

podává tuto definici stantie nebo strofy: »Stantiam esse sub certo cantu et habitudine, limitatam carminum et syllabarum compagem — jest tedy sloka souhrn veršů (carminum) a slabik jisté zpěvnosti a povahy.

Každá sloka musí býti složena dle jisté melodie, buď pro celou stanci bez opakování, nebo s dieresí, po které jiná melodie následuje. Jestliže melodie (oda) se opakuje před dieresí strofy, říká se, že má stopy (pedes), jestli po dieresi, má strofa verše. Neopakuje-li se tatáž melodie před dieresí, říká se, že má »čelo,« jestli opakování není po dieresi, má strofa syrmu či ocas.

O počtu veršů ve stanci je prý veliká volnost rozšířena.

Dále rozebírá Dante v kapitole XII verše a počet slabik v nich. V tragickém slohu nejvznešenější jest verš jedenáctislabičný, jak již nahoře řečeno, proto v kanzonách nejslavnějších mužů verš jedenáctislabičný vždy má přednost. Ba někteří napsali kanzony samými verši jedenáctislabičnými, jako příklad ze svých kanzon vzpomíná již citovanou kanzonu: »Donne, che avete intelletto d'amore — Ó paní, kteréž lásce rozumíte.«

Někteří vplétají často též sedmislabičné verše do kanzon, ale začítí jest nejlépe jedenáctislabičným, ač prý i toho pravidla mnozí nedbali, jak několika citaty dokazuje. Není však volno něco podobného učiniti s veršem pětislabičným, dostačí, když ve sloze jest jediný. Nikdy však se nemá užívati v kanzoně verše třislabičného o sobě, nýbrž jako začátek verše se středním, který je pak jako echo, odpovídající verši předcházejícímu, jak učinil Dante v kanzoně: »Poscia, che Amor del tutto m' ha lasciato.«

Co docela mne Láska opustila,
čím vhod mi sotva byla,
kdy žila — moje duše veselejší?...¹⁾

V této začátek verše třetího jako verš třislabičný rýmuje s předcházejícími.

Jak jsme již nahoře podotkli, novou věcí v poesii byly rýmy, které napomáhaly zpěvnosti a odstranily klassickou jednotvárnost ve vnější formě. Umělým až podivuhodně a někdy v moderních jazycích nenapodobitelným proplétáním rýmů vytvořili troubadourů mnoho nových a zajímavých forem básnických, z nichž některé až na naše doby se zachovaly, jako sestina, stance či ottava rime, madrigal a sonet.

V kapitole XIII pojednává Dante o rýmech v kanzonách, bohužel opět se slibem, že v dalších oddílech o tom více pojedná.

Nejprve zmiňuje se o básních, které vlastně nemají žádného rýmu, v nichž se opakují celá slova jako v básních Arnalda Danieliho, vynálezce sestiny, kde v šesti strofách opakují se na konci veršů celá slova dle jistého pořádku. Od Dantea zachovány jsou nám tři sestiny, ze kterých cituje Dante začínající: »Al poco giorno, ed al gran cerchio d'ombra — K dnům krátkým a k velkému kruhu stínů.«²⁾

¹⁾ »Básně lyrické,« str. 57.

²⁾ »Básně lyrické,« str. 92.

Někteří psali též básně, v nichž v celé sloce jest jediný rým, ale umělejší jest rozličnost v rýmech. V proplétání rýmů jest veliká volnost. Někteří rýmují vždy jen verše v téže stanci, jiní vážou rýmy verše následujících slok: Dante zmiňuje se o jakémś Gattovi z Mantovŷ, který jeden verš nerýmující s jinými vždy opakoval ve sloce a nazýval jej klíčem. Někteří též rýmují uvnitř verše, jak již na vzpomenuté kanzoně patrnó.

Jaká volnost a při tom též jaká umělost ve skládání rýmů byla v poesii troubadourské, o tom pončuje nás každá kanzona Dantecva i ballaty i sonety. Jen nejdokonalejší troubadour byl s to, aby spojil sto zpěvů tercínami, jak učinil Dante ve své »Komedii.«

Nemůžeme zde citovati básni celých, poukazujeme proto na naše překlady, zvláště na I. kanzonu v »Novém životě« a na sonety tamtéž, pak v »Básních lyrických« kanzona I. na str. 57., pak kanzonu II. na str. 63. a jiné.

Tři jsou však věci, jichž se dobrý básník v příčině rýmu varovati má. Za prvé přílišného opakování téhož rýmu ať se varuje, nevyžaduje-li toho zvláštní forma básně jako v jeho kanzoně: »Amor, tu vedi ben, che questa donna — Ty Lásko zříš, že tato paní.« V této kanzoně střídá se pět slov na konci dvanácti veršů slok dle vzorců a b a a c a, a d d e c, e a e e b e e c c e d d, d e d d a d d b b d e c a t d., konečně poslední sloka a e d d c b. Dle toho jest patrnó, že je to vlastně zdvojená sestina.

Za druhé vystříhati se jest básniku nepotřebné stejnozvuchnosti, která je vždy jednotvárná. Konečně nemá užívati příliš drsných rýmů, nýbrž, jak to sloh tragický vyžaduje, střídati má rýmy drsné s jemnými. Jemnými a drsnými rýmy mini asi Dante rýmy mužské a ženské.

Tím ukončen jest vlastně zlomek díla »De vulgari eloquio,« následuje ještě několikařádkový začátek kapitoly XIV., v níž chtěl jednati o počtu veršů ve sloce.

Jak viděti z kanzon Danteových, ve věci té panovala asi též volnost, jen tolik možno říci, že kanzona vůbec byla básní delší naproti kratším popěvkům, které na počátku zvány »sonitus.« Jestě Dante nazývá sonettem báseň dvacetřádkovou,¹⁾ která však již zevnější formou se blíží naší znělce. Nynější znělková forma zavedena a ustálena tuším od zmíněného Quittóna d'Arezzo.

Jako kanzona končí vždy kratší slokou než ostatní, která se »posláním« nazývá, poněvadž v ní básník kanzonu svou odporučuje a určené osobě posílá, tak v ballatě opět první sloka jest obvyčejně kratší jako úvod, v níž též ballatu svou určené osobě posílá. Ballat máme od Danteho několik, překrásná jest v »Novém životě.«

¹⁾ »Nový život,« str. 15.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII.

1891.

Číslo 12.

Příspěvky ku praktické poetice.

Pravá příčina.

Slovenská píseň. — Podává *Fr. Bartoš*.

„Anička dušička, kde si bola,
keď si si čižmičky zarosila?“
„Bola som v hájičku,
žala som trávičku,
duša moja!“

„A já som po tri dni trávu kosil,
ešte som si čižmy nezarosil!“
„A já som hrabala,
teba som čakala,
duša moja!“¹⁾

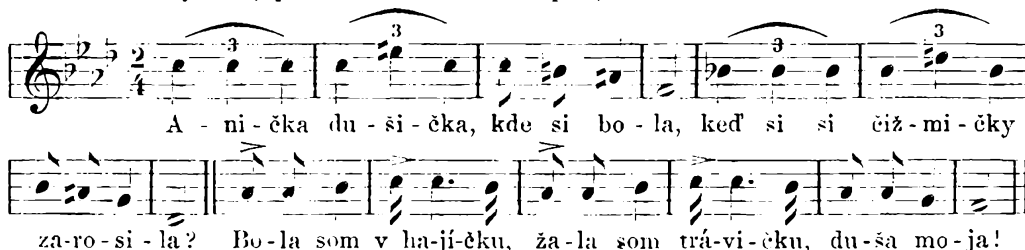
Písne této známy jsou tři nápěvy. jeden pěknější než druhý, což patrným důkazem, že byla velmi oblíbena, že obsah její slovný zpěvákům velmi se zamlouval. Slova její vytištěna jsou všude stejně, důležitějšího variantu nenašel jsem nikde žádného.

Nuže, vizme tedy, jaká jest její básnická cena!

Šohaj spozorovav, že má dívka čižmy mokré, táže se ji, kde si je zarosila? Dívka nechce s pravdou ven: žala prý v hájičku trávu za rosy. Šohaj usvědčuje dívku z nepravdy. Rosy prý toho rána nebylo, jak se sám přesvědčil. an kosil trávu nejen téhož dne, nýbrž i včera a předevčírem. I přiznává se nyní dívka, že hrabala a při tom že si zarosila čižmičky.

Ale tato její druhá příčina ukáže se nám stejnou nepravdou jak ona první, ne-li ještě větší. Hrabati totiž znamená shrabovati uschlé pokosy v kopky neb aspoň v kopníka; při té práci nemohla se tedy dívka zarositi. Než dejme tomu, že tam shrabovala toliko od ní nakosenou, syrovou trávu do bátoha. Jak se mohla zarositi, když rosy nebylo? A kdybychom třeba na této její odpovědi jakožto pravdivé přestali, co na tom, zarosila-li si dívka čižmičky kosíc čili hrabajíc trávu? Píseň taková, neobsahujíc nežli všední povídání,

¹⁾ Slova ze „Slovenských Spevů“ č. 65., nápěv jiný. Poněvadž píseň tu u nás málo slychati, podáváme zde také nápěv; snad se někomu zalíbí.

nedotkne se žádné struny v srdci posluchačově, nezpůsobí v něm žádné nálady. Jedinký náraz k tomu jeví se ve slovech dívčiných »teba som čakala.« ale ten je příliš slabý, aby mohl vzbuditi náležitou ozvěnu v nitru našem.

R. 1860. slyšel jsem ve Vidni píseň tu zpívati od kteréhosi studenta moravského. Zpíval ji celkem, jak nahoře vytištěna, jenom jedno slovo v jeho textu bylo jiné, a toto jedno slovo dodává písni zcela jiného rázu, toto jediné slovo činí ze všedního popěvku pravou perlu prostonárodní lyriky. A slovo to je plakala místo hrabala.

Vizme nyní naši píseň s touto nepatrnou na pohled obměnou! Se šohajem setkává se dívka, jak on se domnívá, zarosená. »Kde pak se's to, Aničko, zarosila?« táže se jí šohaj. Dívka se hned nepřiznává, předstírajíc ve své rozpačitosti příčinu zcela lichou, kterou šohaj usvědčí za nepravdu. Tu teprve dívka poví příčinu pravou. Chodívali spolu denně do téhož hájíčka na trávu. Z této známosti vzkliči v srdci dívčině símě blaživé první lásky, kterouž se sama sobě tají, a které šohaj snad ani nepozoruje. Jednoho však rána šohaj se do hájíčka nedostavil, nepřišel ani druhého, ani třetího dne. Tu dívka bolestnou touhou jsouc jata, ulevuje své milostné tísní proudem slzí, až od nich čižmičky její jsou zaroseny. Srdečná láska dívčina, tak krásně zobrazená v naší písni, panenská její ostýchavost, vyznívající z její rozpačité výmluvy, dotknou se zajisté mile srdce posluchačova a rozezvučí v něm sympathickou strunu ozvěnou nejlíbeznější.

Jak se šohaj sám k dívce takovou láskou jemu oddané po tomto vyznání zachoval, můžeme se snadno domyslíti.

O cynismu a příbuzných zjevech v písemnictví.

P. J. Vychodil.

(O.) Básník prý není učitelem lidu, nýbrž jeho řečníkem. Dejme tomu, že tak jest — ačkoli velcí básníci poněkud jinak smýšleli a jednali —: jde mu skutečně jen o to, aby všechno pověděl, co o lidu ví? Odkud potom ta jednostrannost, která ve zjevech životních nevidí než nízkost a v lidech jenom nízké smýšlení o věcech i nejvznešenějších? Nekřivdí se tím lidu, za jehož mluvčího básník v cynismu svém se vydává? Tato hlásaná a vychvalovaná pravdivost podobných popisův jest velmi pochybná. Vždyť osobuje si jistá část moderní belletrie právo a povinnost, zobrazovati celý život lidský. Opravdu celý? Vždyť tak schválně a předpojatě vybírá, slídíc takorka po šeredném, a kde ušlechtilému vyhnouti nemůže, aspoň svou pochybností a posměchem v šeredno je měníc. Jak klamně vábivé to heslo objektivnosti, která není než velice nepěkná subjektivnost, ještě na odiv stavěná! A konečně celý život lidský — jest on pouhou vášní a náruživostí? Což nikdy neozývá se rozum a svědomí — či

to nepatří už k životu? Ovšem analytický roman jistého druhu miluje také takové reflexe rozumové o vývoji a projevech vášně. Ale i ty jsou prováděny tak, že nelze jim vážně věřit, aneb aspoň na konec jediným obratem bývají zvráceny v předešlou nízkost, nad níž měly se povznést. Takto »řečník lidu« zvrhá se v demagoga, zneužívaje vlivu svého k podpoře nechvalných vlastností lidských, místo co by od nich měl očistovati a z nich povznášeti. Pouhé vyslovení a pouhé odůvodnění může býti začátek toho očistovacího pochodu, ale samo nestačí: třeba jej také provést. Pravda arcíť osvobodí nás, ale pravda pravdivá, nikoli tahle domnělá; pravda skutečně »prorocká« — jak hlasatelé naturalismu rádi si nechávají říkat — nikoli však lžíprorocká.

Jest-li hlavním znakem cynismu, libovati sobě v nízkosti, ji všude větriti a podle toho o věcech smýšleti a k nim se chovati — podobně frivolním se zove smýšlení a jednání, jež hodnotu věcí zmenšuje; je to malicherné zacházení s předměty vznešenými. Kdysi jsem za zvláštní příležitosti o jistém básniku napsal úsudek asi toho smyslu, že chápe se velikolepých námětů, že pronáší vznešené myšlenky, tak že celkem pohybuje se slůvkou básní svých v oblastech důstojných: že však jednotlivě nakládá s nimi nedůstojně, řeše je způsobem malicherným, ba nehodným, a to že je frivolní. Jistý literární list viděl v tom odpor a nelogičnost, an pisatel této výtky velice pohodlně dal se svéstí zdánlivým odporem pouhých slov: v celku — v jednotlivostech. Ano, opakují, v tom jest frivolnost: dotýkati se vznešených věcí způsobem malicherným — v celku horovati o vysokých ideálech a dotýkati se jich nešetřnými poznámkami. »Malichernost« jest podstatný znak v samém latinském názvu frivolnosti.

Nedávno — byla řeč o zemské výstavě české a matiční pokladně na dar svatováclavský — nazval jistý denník frivolním, že kdosi do té pokladny vhodil kus bezcenného papíru; a pověděl pravdu. Národu jest úkonem vznešeným, skládati příspěvečky na věc nepříznivým osudem mu odepřenou a tak důležitou, totiž na české vychování české mládeže. Jsou to zajisté city veleušlechtilé, se kterými taková národní obět se sbírá a obětuje: tu pak vyskytne se někdo, jenž surovým žertem si z toho šlechtného nadšení ztropí posměch. V příběhu tom lze stopovati všechny podstatné známky frivolnosti: vážná věc vzbudila pozornost i nepřítelovu: důležitost její zneuznána, ale tak, že nespokojeno se s pouhým ignorováním, nýbrž že nešetřeno ani jí ani citu těch, kterým věc byla takorůzka posvátnou. Soud o povaze toho člověka dopadne zajisté u nás vždycky velmi nepříznivě, ať si položíme i nejpríznivější pro něj případ, že totiž byl členem německého spolku školského.

Poslední touto poznámkou chtěl jsem naznačiti, že soud o frivolnosti jest velmi subjektivní. Co jednomu jest frivolním, jest jinému podařeným vtipem — podle toho, jak kdo na uraženou věc pohlíží: co jednomu jest vlastenectvím, jest jinému chauvinismem, co jednomu jest nábožností, jest jinému bigotterií atd. atd. V novinách našich často čteme stesky na frivolní novinářstvo vídeňské, které

z našich nejušlechtilejších snah a vzácných klenotů (srv. korunu svatováclavskou!) má jenom neslušný posměch; že by si druzí někdy snad také mohli stěžovati stejnou měrou do žurnalistiky naší, málokomu napadne. Vládne tu jakýsi egoismus, jenž co jeho jest cení nejvýše; u nejbližšího souseda, s nímž jeho zájmy se nějak potýkají, touž věc docela jinak vykládá, a teprv u vzdálenějšího člověka se zrak jeho poněkud vyjasňuje, aby se vmyslíl více v jeho stanovisko a je spravedlivěji neb aspoň šetrněji posuzoval. »Šetřiti cizího přesvědčení,« stalo se takoruka paragrafem zákonníka slušnosti, jenž dojista aspoň tolik právem žádá, aby nebylo uráženo hrubým posměchem a snižováním, co jemu jest posvátné a vznešené, čeho nedovedu v klidné a vážné diskussi prozatím ničím lepším nahraditi; neboť že pravidlo to není naprosté, rozumí se samo sebou, sice by veškerá diskusse a oprava názorů byla vůbec nemožná.

Nejvyšší zájmy člověčenstva — náboženské a vlastenecké — bývají nejčastěji terčem frivolnosti, v životě i písemnictví; vždyť živočich, jenž cynismu dal jméno, podle přísloví štěkotem rád se sápe na měsíček. Hluboké slovo, že ze vznešeného k směšnému jest jen krok, se tu pověřuje velice smutně; ačkoli se vyskytli spisovatelé, kteří výroku toho neuznávali, přece vrací se on stále s toužou přesvědčivosti, poněvadž sám pojem »vznešena« a »směšna« mu nasvědčuje. Kde se humoreska, satira a veselohra příliš rozmáhá, tam nesnadno nezavadiť o předměty takové; a v těch případech opět jest velmi nesnadno, zároveň s výstřednostmi a zlozvyky neuvéstí v posměch zvyku samého. Neuchrání toho pouhá tolerance a společenská šetrnost; potřebí tu pravého pochopení a vzniklé odtud piety k předmětům těm a k přesvědčení o nich. Frivolnost nečiní předměty malichernými, ony ostanou tím, čím jsou: ona sama jest nedůstojná a malicherná. Ale poněvadž smích jest nakažlivý, proto jest frivolnost nebezpečná: pro myšlenkové a mravní vzdělání národní jest velmi osudná, a roztahuje-li se příliš v životě nebo v písemnictvu, jest velmi kormutlivou známkou úpadku a nízkosti myšlenkové i mravní.

Ironie a skepticismus jsou po výtce destruktivní a mohou jen jako strážcové kladného budování zdárně působiti. Vždycky, ať jsou oprávněny nebo nejsou, poukazují na nezdravé poměry, buď ve věcech jimi stíhaných, aneb u samých původců svých. Obojích jest u nás dosti, ale myslím, že nezdravější jsou poměry u spisovatelů samých. Kladné a čestné stránky našeho života národního, zvláště lidového, ještě daleko nejsou tak pochopeny a oceněny, jak by měly, a zatím srší na nás neustále žiravina sarkasmu, a bohužel o věcech, jež toho nejméně zasluhují. Mezi třídou vzdělanou a lidem jest velká mezera. Spisovatelstvo, většinou vyškolené spíše nežli v životě národním zkušené, předpojaté názory z vyšších vrstev přenáší na lid, a nemajíc odtamtud mnoho utěšeného, podráývá jimi základní podmínky zdravé, charakterní rázovitosti v lidu. Rozbředlost zásad a přesvědčení, jakou trpí vzdělaná společnost, násilně šíří se mezi lidem, jenž původních poctivých zásob mravní síly takto pozbývá, aniž co lepšího dostává.

Stesky, že lid málo si všimá literatury. jsou-li pravdivé, neznamenal by samy sebou ještě nic neutěšeného: vždyť má v té literatuře opravdu velmi málo pravých přátel a mluvčích, kteří by s ním citili a jemu po boku stáli, za to ale mnoho takových, kteří naň s patra pohlížejí a podkládají mu věci, kterých by rád ostal prost. Mezi nimi zvláště škodlivé jsou zjevy, na které tu poukázáno.

Posudky.

Sofie Podlipská: Životopis Boženy Němcové. V Praze 1891. Nakl. I. L. Kober. Str. 94. Cena 50 kr.

Po obšírné práci Josefa Hanuše (»Božena Němcová v životě i spisech,« »Maticе lidu,« XXIII., č. 1.) Sofie Podlipská podává stručnější biografii na závěr »Sebraných spisů« Němcové, jichž poslední, devátý svazek vyšel nedávno, a z něhož životopis tento je beze změny otištěn.

Podlipská zakládá vypravování své hlavně na spisech Němcové samých, zejména na »Babičce,« jež je podkladem prvních sedmi kapitol žvotopisu téměř výlučným, dále na osobní znalosti zvěčnělé spisovatelky, a konečně, měrou nejmenší, na člancích Karoliny Světlé »Z literárního soukromí« (»Ženské listy« 1880) a některých tiskem vydaných soukromých dopisech Němcové.

Způsob vypravování Podlipské je poutavý, novellisticky hladký, častými osobními úvahami a výběžky proplétaný. Povahu Němcové, jak jeví se v jejím tvoření, snaží se vyložit z vlastností zděděných, z výchování a okolí, z krajiny, ve které vyrostla, z četby, z dalších osudů životních, zejména častých změn bydliště, podávajících hojnou příležitost k různým studiím, ze styků přátelských a ze strádání rodinných. Dobře jest ukázáno, kterak Němcová tvořila osoby svých vojáků podle vzoru dědečka svého, jak jej znala z babiččina vypravování, jak po něm i po babičce zdédila nadání i cit, jak přírodní scenerie kol hradu rýzmburského a všechen lidový ráz zákoutí toho vtiskly se v mladou její duši, kterak hned z mládí i později v životě nepokojném a trudném zachovávala, jako babička její, mysl jasnou a harmonický klid, dýšící také ze všech jejích tvoreb. Účinek, jaký měl na Němcovou první její učitel v Chvalkovicích, Tylový spisy, k národnosti ji probudivší, Čejkův i Nebeského vzdělavatelský vplyv na ni — vše to vyličeno přesvědčivě. Stinných stránek Němcové manželského svazku, jak známo ne právě nejšťastnějšího, Podlipská dotkla se jemnější rukou než prve Světlá ve člancích uvedených. Z hojných osobních styků s Němcovou vyvádí pak místy úsudky i osvětlení, za něž jsme jí vděčni.

Za to některé jiné vývody zůstávají pouze domysly z obrazivosti: tak na př. odvozování rodokmene Němcové až z pohanských dob, tvrzení, že by bez návratu babiččina do Čech Němcová byla obohatala

jistě literaturu německou (jakoby matka její Tereška také v cizině byla se mohla provdati za týchž okolností a za stejných okolností darovati světu i vychovati totéž děvčátko!), líčení hluboké, prosté náklonnosti dvou horských lidí, jako byli babička a její Jiří, za lásku vášnivou, atd.

Proti tomu zase zasluhuje uznání, že Podlipská, nedávajíc se másti nesprávnou biografií »Slovníka naučného«, jako pohříchu všichni její předchůdce, nezaměňuje dobu pobytu Němcové v některém místě se složením práce, jejíž látka z místa a doby té je čerpána. Do nedávna říkalo se napořád: »Chudí lidé« jsou látkou z Červeného Kostelce, kam Němcová přišla 1837, brzo vznikly 1837 v Č. Kostelci; »Pohorská vesnice« má látku z Domažlic, kde Němcová dlela 1845, ergo vznikla 1845 v Domažlicích, a p. Podlipská správně rozlišuje prožité dojmy a umělecké jich zužitkování, a přesně rozeznávajíc u Němcové období sběratelské a dobu popisův od pozdější, toliko asi deset posledních let života zabírající periody tvůrčí, řadí na př. dotčené »Chudé lidi« za »Babičku« a »Pohorskou vesnici« do doby největšího utrpení Němcové, kdy hmotný nedostatek, jímž s celou rodinou svou strádala, došel umělecky objektivního ohlasu v trojici novellistické: »V zámku a v podzámčí«, »Rozárce« a »Chudých lidech.« Další chybě »Slovníka naučného«, tolikéž opisované ze spisu do spisu, že prý Němcová naposled byla na Slovensku 1853, kdežto hned potom se uvádí nový její pobyt v lázních sliačských, což je přece také na Slovensku, 1855, Podlipská rovněž se vyhnula. Toliko nesprávné udání prvního učení školního zůstalo ještě i v jejím životopise. Němcová vypravuje sama (I., 343): »Bylo mi šest let, když se rodiče začali radit, kterak to bude se školou.« Tedy do té doby do školy nechodila. I uradili se, »že mne dají do Chvalína, abych tam chodila do školy.« Tedy před tím Němcová nechodila do Skalice, jak miní »Naučný slovník« a po něm všichni biografové. A dále (I., 362) opět Němcová sama praví: »Šest let byla jsem ve Chvalíně.« Podle líčení pak, které podává v témž obrázku svém, »Panu učiteli« (I., 346), Chvalín není nic jiného než Chvalkovice, odkud Němcová v dvanáctém roce svém vrátila se do Ratibořic k rodičům.

Z drobných omylů poznamenáváme, že Němcová večer před skonáním neviděla dotištěnou »řadu svých sebraných spisů«, nýbrž jen první sešit litomyšlského Augustova vydání. Také by bylo bývalo žádoucí, aby Podlipská byla hleděla trochu i k stránce bibliografické, t. j. poznamenávala krátce, kde a kdy která z prací Němcové vyšla poprvé, když jednotlivé svazky vydání Kobrova nechávají nás v té věci ve tmách. — Ale i tak, jak jest. »Životopis Boženy Němcové« zůstává čtením zajímavým, a nechtě býti přesně vědeckou biografií, také poučným.

Jaroslav Vlček.

Uvedení do mluvnice. Část všeobecná. Napsal *Dr. Em. Kovář*. V Praze 1891. Nakl. Rohlíček a Sievers. Cena 50 kr.

Tato první, všeobecná část jedná hlavně o hláskoslovné stránce jazyka a o jeho proměnách. Druhá část bude jednati o rozdělení jazykův a o původu mluvy lidské.

Kniha tato chce býti úvodem, tedy jakousi průpravou do mluvnice, ale jest mnohem takorba nesnadnější nežli všechny naše mluvnice. Co do formy snaží se spisovatel býti populárním, ale mnohdy je velmi nejasným, tak že sotva který z čtenářů, jimž původně určena jest (čtenářům »Školy a života«), články tyto četl. Bude to asi mrtvá kniha.

Nauky, jež nám spisovatel vykládá, nebudeme rozebírat: musili bychom jíti k německým pramenům, jako jsou Paulovy »Principien der Sprachgeschichte«, Sievers a jiní.

Spisovatel přidal také tu a tam něco ze svého, tak na př. o původu synonym (str. 62.). Je to přídavek velmi nešťastný. Píše: »Slova měla původně různý význam, ale význam se měnil tak, že se různé významy stále více sbíhaly, až splynuly; na př. stč. zapovídati = poroučeti; zapovídati měnilo svůj význam ve směru k zakazovati a dnes zapovídati = zakazovati.« Které různé významy mělo staročeské sloveso zapovídati, nám spisovatel nepovídá. Tyto různé významy prý splynuly v nový význam? Ostatně jedno slovo (zapovídati) nemůže býti sobě samému synonymem.

Věc se má tak: Zapovídati znamenalo původně oboje, poroučeti i zakazovati, jak ukazuje polština a ruština. Časem nabylo zapovídati jenom jednoho významu (zakazovati), a to nejspíše tehdy, kdy slovo poroučeti přijalo význam německého befehlen. Ostatně může býti příčina této změny i jiná. Za druhé vydává p. spis. slova jako skřípky a housle za synonyma. Zvolá-li kdo na svého psa jednou Nero, podruhé mrcho, nejsou tato dvě slova synonyma. Za třetí chce p. spis., abychom slova jako nemocnice a špitál pokládali za synonyma. Nemocnice je název domácí a nový, špitál je jméno cizí a prostonárodní.

Češtiny p. Kovářovy chváliti nelze. Vymyšleninu na pamět (místo starého dobrého nazpamět) odsuzuje mluvnice Gebauerova výslovně.

Fr. Vymazal.

Dante Alighieri: Božská komedie. Rozměrem originalu přeložil Jaroslav Vrchlický. Díl III. „Ráj.“ (O.)

Zpěv XXXII. Sv. Bernard Danteovi vykládá sestavení této růže: uprostřed růže na prvním stupni jest Panna Maria, na druhém stupni Eva, na třetím Ráchel (symbol života rozjímavého) a Beatrice (symbol vědy bohoslovné); dále pak ženy Star. Zák., Sara, Rebekka, Judith, Ruth a jiné ženy hebrejské; v levé polovici růže jsou spravedliví Star. Zák., kteří věřili v Krista budoucího, v pravé polovici, kdež mnoho ještě prázdných jest míst (pro ty, kteří budoucně teprve do nebe přijdou), jsou svatí Nov. Zák., kteří uvěřili v Krista příšlého:

25.

Na druhé části, kde se jeví tobě
dost místa prázdného, tam sedí v záři,
jenž v Krista uvěřili v pozdní době;

a jsou to sv. Jan Křtitel, sv. otcové a zakladatelé řádů; na dolejší části růže jsou dítky Star. i Nov. Zák., jež tu nejsou pro zásluhy své, nýbrž cizí (pro zásluhy Krista Pána); král, jimž toto království od-

počívá (blaženo* jest) v takové lásce a rozkoši, že vůle neodváží se přátí sobě větší, všechny duše před svou tváří veselou stvořiv. je též rozdílně obdařuje milostí svou dle dobrozdání svého: a zde postačíž (poznati) v ý s l e d e k (t. j. jako Bůh stvořil každou duši z dobroty své, by účastnu ji této učinil. tak i dal každé tolik milosti, kolik chtěl, a zde poznáváme toliko, že tak učinil. ale nepoznáme, proč tak učinil, neboť nevyzpytatelné jsou soudy Boží):

61. Král, jímž ta říše trvá v lásky hodn
a v také rozkoši, že vůle jiná
si věcí přátí nemůže v tom shodn,
Ten duším veselou svou tváří kyná
rozlévá milost, jak se líbí jemu,
žár náš kéž výsledkem tím uhasíná;

to zjevně poznamenává písmo sv. o oněch dvojčatech. jež v lůně matky se svářila (Jakob a Esau. viz Genes. 25. 22):

67. A písmo jasně dí to světu všemu,
když o dvojčatech v klínu matky praví,
že propadla již tenkrát hněvu zlému:

že obě dvojčata propadla hněvu zlému. z toho bychom nikterak nepoznali výrok uvedený, že totiž Bůh nestejně rozdává své milosti; ale písmo praví. že Bůh oznámil matce ještě před jich narozením. že »větší sloužití bude menšímu.« či jak sv. Pavel Řím. 9. 13 píše: »Jakoba jsem miloval. Esaua pak v nenávisti měl.«

Jsou tudíž umístěny po různých stupních (blaženosti) bez zásluhy skutků svých (ne pro zásluhy své). nýbrž jen pro různou bystrost zraku (pro různou milost. jížto uzpůsobeni jsou patřiti a poznávati více nebo méně bytnost Boží):

73. Tak k různým stupňům jsou zde povoláni,
ne zásluh svojí cenou, tato byla
jen první popud jejich rozeznání;

tato slova překladu přímo odporují originalu. neboť tento praví. že rozdílná a nestejná milost Boží jest příčinou rozdílného stupně slávy. překlad však praví. že cena zásluh byla jen prvním popudem. tedy prvotně a počátečně zásluhy lidí že jsou příčina toho rozdílu!

Andělé sestupující od Boha ku svatým a zase nazpět vystupující. spouští nad Pannou Marií déšť radosti nebeské; Gabriel zapěje: Zdravas, Maria. milosti plná! a celý dvůr nebeský pokračuje ve zpěvu: vedle Panny Marie na pravo jest Adam a Mojžíš. na levo Petr a Jan evang.: proti Petrovi jest Anna. proti Adamovi Lucie. (symbol milosti osvěčující).

Zpěv XXXIII. Sv. Bernard vroucně prosí Pannu Marii, aby Danteovi dopřála popatřiti na Boha: zostřeným zrakem uzří Dante v trojím kruhu světelném stejného obvodu Nejsv. Trojici a volá: ó světlo věčné (Bůh. viz I. Jan 1, 5—7: »Bůh jest světlo... i on ve světle jest«), jež samo v sobě dlíš. jež se b e poznáváš. a, sebou poznané a poznávající. se miluješ a v sobě zalíbení máš! Pro jistotu stůjtez zde slova originalu:

124. O luce eterna, che sola in te sidi,
sola t' intendi, e, da te intelletta
ed intendente, te ami ed arridi!

Těmito slovy, jak patrně, vyjadřuje Dante Nejsv. Trojici a původ božských Osob: Bůh Otec, sebe poznává, Syna svého, věčné Slovo, zplozuje (»žádný nezná Syna, jedině Otec, aniž Otce kdo zná, jedině Syn,« Mat. 11, 27); Otec a Syn, sebe poznávající, milují se láskou věčnou. Duchem sv. (»láska jest z Boha... Bůh jest láska.« I. Jan 4, 7—8): toto velmi důležité místo jest přeloženo:

124. Ó věčné světlo, pouze v sobě dlicí,
vše chápající, sebou pochopeno
a lásku s úsměvem mně věnující;

kdož by v těchto slovech poznal smysl originalu! Jest to poslední nesprávně přeložené místo, ale také koruna všech nesprávností.

V prostředním kruhu vidí Dante lidskou podobu Slova Božího, a proto zatouží poznati, jak se spojila přirozenost božská s lidskou: mysl jeho, nenadálým bleskem milosti osvěcující proniknuta, spatří ten způsob spojení, a tím se končí vidění a báseň.

Mimo tyto chyby nalézáme v překladu mnohé menší vady, jako nesprávné výrazy, a neobvyklé, až i násilné způsoby mluvy, jež po většině tam se dostaly pro rým; jako: tak orli (zřítelnice) sotva kdy se v jas ten vpila (v orig. stojí: orel nikdy takto neupřel v slunce zrak, I, 48); mé oči na ni se pevně snuly (upjal jsem zrak na ni, I, 65); celé nebe plálo ohně clonou (celé nebe bylo sluncem ozářeno, I, 79); tvory, jenž k poznání jsou němi (jež nemají rozumu, I, 118); mne opačný blud ve jho své sráží (vběhl jsem v opačný blud, III, 17); jak je zor můj chytil (jak jsem je spatřil, III, 19); přenesť tě přes tvých tužeb prahy (neuzavírá dveří přání spravedlivému, III, 48); k pochyb roji ti ještě jiná látka kyne (ještě jiná pochybnost ti vzniká, IV, 21); vůle zbloudí v školu zla (svolí zlu, IV, 110); mysl má otázku novou připravila k letu (novou otázku měla pohotově, V, 47); a v tomto byla má řeč již dříve pravdy zoří (o tomto jsem ti určitě mluvila již dříve, V, 90); já z beránek byl stáda, kterým kývá ku pravé cestě Dominik (jež vede po cestě, X, 95); když o jednom řeč zvoni (mluví-li se o jednom, XI, 41); rychlost, jež našich představ předčí míru (rychlost větší, než jakou jsme zvyklí pozorovati ve světě viditelném, XIII, 22); řeka se plíží v míru (teče pomalu pro malý spád, XIII, 23); beránek sňal smrti svou zlé chťiče (hříchy, XVII, 33); v snaze velikost jeho kmitne oku (ukáží se jiskry jeho etností, XVII, 83); vaše vůně ke mně letla (dali jste mi vůni pocítiti, XIX, 22); kde Anchises mřel stářím dlouhým štváný (skončil dlouhý život, XIX, 132); pěvec Ducha sv. po městech nosil s písní manou (tato poslední slova nejsou v originalu, XX, 39); vroucí láska a živá naděje zmohou vůli boha půtkou dravou (též o své ujmě a k vůli rýmu přidáno, XX, 86); jak se v zrak tvůj noří (jak tu vidíš, XXI, 72); Adam odvěť dáti pádí (ochoten jest odpověděti, XXVI, 102); po pravdě hlady (touha dověděti se, XXVII, 103); v moři bez naděje bys netonul (bys se nedivil, XXVII, 139); rozumi jest XXVI, 75 vis aestimativa, »Oč.« XVIII, 22 vis apprehensiva, ale ani jedno ani druhé není

rozum; bytost jest XIII. 27 bytnost, XIV. 44 osoba (bytnost však i osoba znamená více než bytost): báj má znamenati mythus, vypravování. událost, pravdu nadpřirozenou či zjevenou a p.

Dobré stránky překladu byly chváleny s dostatek hned po vyjití jeho, jako že popisy, líčení, vypravování a p. celkem jsou velmi krásně podána, protože v této věci odkazujeme na dřívější recenze: tuto chceme hlavně čtenáře upozorniti, že části scholastické (jednající o pravdách náboženských a filosofických) v originalu nejsou nesrozumitelné, temné, ano i pomatené jako v překladu: tam plyne všecko jasným proudem, básník podává nejvyšší problémy bohoslovcův a filosofů mluvou básnickou, ale tak přesně, že ani dost málo se neuchyluje od učení jejich; a by v překladu tato část věrně tlumočila original, k tomu je třeba, by překladatel scholastické učení dobře znal a je také věrně přetlumočiti chtěl. Neboť proto použil Dante ku své básni vši tehdejší učenosti, kteráž ve scholastice vrcholila, by ukázal svým krajanům »to čistě lidské« (překl. »Ráje, předml. str. IV.), že totiž člověk není »zvíře« (překl. »Oč.« XXIX, 138), jež od ostatních se liší jen »duševnější láskou« (překl. »Oč.« XVII, 94, pozn.), nýbrž že má duši nesmrtelnou, ku vznešenému cíli určenou (per volar su nata, »Oč.« XII, 95), že má tudíž zemi pohrdati a po nebi toužiti (»Ráj« XXII, 137), všecko své jednání dle vůle Boží a zákona jeho zařizovati, aby mohl jednou na tvář Boží patřiti, a tak pokoje, radosti a blaženosti dojití. Tyto pravdy důrazně klade Italům všem, jak stavu světského tak duchovního, jak panovníkům tak poddaným na mysl, aby se konečně vzpamatovali, bezuzdného života v ohledu mravném, politickém a socialním zanechali, ustali od sporů, do nichž je zavedla zaslepená jejich vášeň a kteréž doma překážíji prospěchu vlasti, v cizině pak je připravují o dobrou pověst, a počali pracovati svorně ku zvelebení národa svého. —

I nám na uvážení!

Dr. V. Šimanko.

Dva obrázky rakovnické. Kulturně historické novelly. Napsal *Dr. Z. Winter*.

„Salonní bibl.“ č. 72. V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Str. 231. Cena 1 zl. 20 kr.

Winterovy novelly převyšují o hlavu jiné práce tohoto jména a druhu co do zajímavosti i co do bedlivé pile, jaká nedim z celé knihy, ale z každé stránky její dá se vyčísti. Koho by nezajímalo, v celé podobě viděti život, jaký se před třemi sty lety odehrával v českém městě, v české domácnosti. Winter nám jej podává tak, že vidíme lidi dle tehdejší mody ustrojené, slyšíme je vyprávět mluvou venkoncem starosvětskou, dýcháme zrovna to zvláštní starobylé ovzduší. Jak bedlivého bylo tu spisovateli třeba studia! Jak dlouho asi hrabal se zaprášenými listinami v archivech a přebíral v kronikách, než osvojil si starověký sloh řeči: kolik materialu musel nasbírat, spořádat

a znova odhodit, než z těch roztroušených sem tam zpráv a ne-souvislých poznámek ne pouze sestavil, nýbrž utvořil jednotný, ze starožitných vědomostí doplněný celek.

Jsouť oba obrázky, novelly, umělecky zaokrouhlené a tvůrčím dechem oživené.

Dějem vzaty jsou oba dva z druhé polovice šestnáctého století. V prvním »Kdo s koho?« vyprávěno závodění mezi krejčími města Rakovníka s jedné a mezi kováři a koláři s druhé strany. Poradil to oběma stranám, když se o přednost hádali, přestrojený za myslivce arcikníže Ferdinand (je zde vadou pro zájem čtenářův dosti citelnou, že dovídá se poněkud pozdě, kdo byl zakuklen v tom švarném myslivci) z nedalekého Křivokláta, chtěje své choti Filipíně způsobit rozmarnou kratochvíli. Dva silné buky v panské oboře určeny, aby na nich závodící strany sekerami osvědčily svou sílu a dovednost. Celé město na nohou, všeobecné rozčilení a na konec údiv veliký, když sázku: »žber ryb a kauf piva« vyhrají krejči. Dobré nálady přítomného arciknížete používá Dornička, dcera cechmistra krejčovského, a vyprošuje své dosud beznadějně lásce, školnímu officialu, úřad purkrabský, aby od rodičů dostala dovolení ke sňatku.

Dělsí (str. 99.—231.) obraz druhý má nápis »Do zeleného pokoje.« Byla to síň na hradě pražském, kdež zasedávala nejvyšší soudní instance za předsednictva krále nebo hofmistra. Tak až daleko vedly ustavičné rozepře a sváry, jimiž Rakovníčané se svým sousedem Václavem Hochauzarem »utkali se u vojnu nekřesťanskou.« Všeho zla původem byl Hochauzar, pán to drzné ruky a, jak sám vyznává, »neuvážlivě vzteklý.« Darmo prosí a napomíná Anna, manželka jeho. »Vysoký diskurs, milá paní,« odbývá ji mrzutě. Domnívaje se, že měšťané si neprávem osobují jeho pňdu, škodí jim, kde může. Jednou v noci dal jim na lukách pobrat seno, jindy chce lovit v jejich potoce, potom zas chce rozkopat jez a odvésti vodu nenáviděnému městu. Rakovníčané, jež ustavičně pobouzí pan Ondřej, pekař, pleticha veliký, nic senomatskému sousedu nezůstávají dlužní. Tak dojdou věci až na komorní soud do zeleného pokoje, až konečně po dlouhém otálení »v to smrt původa vkročila« a »soud k svému přetržení přijiti mohl.« »Ty se soudy už nezanášej,« varuje svou dceru dědičku na smrtelném loži. »já jich dosti zakusil, lazurovou trublu a velikou jarmaru jsem jimi do polou vyprázdnil. Byli jsme všichni lidé soudu neprozřetelného.«

Ale učin dějového obsahu v obou novellách, ačkoli zajímavý už sám v sobě, daleko není ještě všechno, čeho spis, dociliti chtěl. Novelly jsou v plném slova smyslu kulturně historické. V nich belletrista i dějepisec pracovali s nevšedním zdarem pospolu. Co kulturní dějepis zhruba vyličuje povšechnými rysy, to zde provedeno jest dopodrobna a do určita přibarveno místním i osobním koloritem. Takovým způsobem popisuje se dosti široce a přece ne suše městský jarmark před třemi sty lety, tehdejší ruch v hospodách, schůze cechovní v obrázku prvním. A to vše: děj i kulturně historické líčení do něho vpletené soustřeďuje se kolem známých osob historických. Jsou to

zejména arcikníže Ferdinand sídlem na Křivoklátě, kdež toho času v žaláři byl slavný biskup Českých bratří. Augusta, právě patnáctý rok, až na přimluvu paní Filipíny večer po onom kratochvilném závodění trest mu byl ulehčen. Dole v Rakovnici byl tehdy radním písařem »slovutný básník David Krinitus.« — Kolem druhého obrázku rozložil spis, rámcovitě děj širšího než pouze místního významu. Jsou to události z posledních dnů Rudolfa II. Dojemně vykreslena chřadnoucí postava císařova, na něhož doléhají stavové o svobodu náboženskou. Spis, když popisuje některé výjevy udalé ve stavovském shromáždění, namáčel péro v mohutném vznětu básnickém, podobně asi jako Jirásek, když třeba v »Maryle« psal scenu po královské volbě Jiřího z Poděbrad; zde ovšem Winter ve smyslu méně radostném, ale s dojmem rovněž tak vzrušivým.

Ostatně vypravuje autor s tvářicí homerovsky klidnou, prokmituje mu na ní totiž ustavičně vzácný, nehledaný humor. Jak onen advokat na str. 129., hledí při výkladu »nevinně do stropu,« jakoby nic — a člověk čtenář aby se jen co chvíle smál. Treba hned té klassické výmluvě měšťanů rakovnických, když měli arciknížeti na hrad poslati zpěvné ptáky. Odepsali: »— k některým sousedům jsme posílali, kteří by takové ptáky měli, ale nenašli jsou se doma, než tak chceme učiniti, jakž nejprve doma budou.« Anebo pan Hochauzar, maje za to, když na dceřinu svatbu pozve pány rakovnické, že mu dají pivo zadarmo, dostává za odpověď, že »vinšují urozené panně a jejímu manželu prodloužila léta a manželskou svornost, ale pro mnohá ouřední zaneprázdnění že se k tomu najíti dáti nemohou«: s takovou ovšem i s piva sešlo. »Kepsky si vedete, ať vás čert libá,« klel pan Hochauzar. Když jel do Prahy k soudu, rozsypalo se mu vozni kolo. Vůz »staré rachotidlo bylo na polo obořené a melancholicky klonilo těžkou hlavu k zemi. Bláto v předu, bláto v zadu, a v blátě kolem vozu s kordem v hrsti sháněl se urozený pan Václav, hampejsuje a nadáváje při tom až hanba.« — Podobným způsobem obě hlavní postavy na druhém obraze: pan Václav i pan Ondřej více méně jsou zjemněny, sympathičtěji provedeny, než by při pouhém chladném popisu bylo možno bývalo. Je to už vlastní spisovateli vypravovatelský ton, jímž četba stává se značně půvabnější, aniž jím novelty klesají na pouhé humoresky.

Starobylá mluva, kterou Winter v rouše poněkud idealisovaném napodobuje, hemží se ovšem slovy a vazbami zastaralými: jsouce však dobře srozumitelný, nejsou nikterak nemístný k vůli úplnější charakteristice. Sem tam dala by se z nich doplniti a opravití ba i snad naše mluva moderní.

Konečně nemaje čeho vytýkati pro budoucnost přidávám p. spis. skromnou radu, aby při psaní hustěji dělával odstavce. V krvavých romanech bývá co věta to odstavec, — toť ovšem nimium — vitium, ale viděti z toho, co čtenáři mají rádi. Dlouhé odstavce bývají mnohdy jen zběžně čteny, a když bedlivě, tož unavují, čemuž se při belletristickém díle snadno dá odpomoci.

J. Klenek.

Al. Jirásku Sebrané spisy. „Drobné povídky a obrázky.“ V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Díl IX. Seš. 84.—94. po 15 kr. Str. 308.

V dílu IX. umístěné povídky a obrázky pocházejí z různé doby literární činnosti Jiráskovy. Dějem spadají všechny do konce minulého a do nynějšího století, užší spojovací niti mezi jednotlivými není: pouze jakási idylická prostota a srdečnost vypravování jest všem společna.

Na prvním místě čteme povídku »Učitel'ský,« prostou historií, v níž »obráží se... osud celého stavu v nedávné minulosti, osud celého pokolení, jež velice přispělo k hudební slávě Čech a jež před našima očima již již vymírá...« Zástupcem pokolení toho jest Václav Kořinek, syn venkovského krejčíře, který sloužil za válek napoleonských ve vojsku u bandy a na vsi šumařil. Václav nemá chuti do řemesla otcova, zálibu má pouze v hudbě; chtěje vstoupiti do učitel'ského kursu jde se svým strýcem do světa šumařit, aby si něco vydělal, a vrátiv se »strávil ve třetí třídě půl léta, půl léta v kursu, a byl vyučen i uznán za dospělého, aby vyučoval mládež« (13). stal se učitel'ským pomocníkem. Těžko však bylo naléztí místo: konečně přece slíbeno mu bylo místo učitel'ského v Dubicích, zatím pak poslán byl do Sedlican, kdež měl za principala starého mládence a záletníka Podoláka, jenž »o školu se hrubě nestaral, nejráději sedal v hospodě se sedláky, s nimiž se nejednou sepral... na sakru lehal, na sakru vstával«: od toho mnoho bylo snášeti Václavovi, než dostal se k dubickému Částkovi, muži nábožnému a svědomitému, s nimž také chodil jako dobrý hudebník do okolí vypomáhat na kůru. Mimo to byl zván také do města, aby hrál na plesích, a tu získal přízeň zámeckého důchodního i vrchního v městě, kteří mu nabídli místo na škole městské, kterého však nedostal, poněvadž se nepředstavil nejdůležitějšímu činiteli ve věci té, místnímu děkanovi. Kromě toho hledali ho za trubače k vojsku, a mladý učitel'ský jen tím byl osvo-bozen od vojny, že našel maecenáše v osobě prostého, ale zámožného sedláka Huráně, který s pomocí jiných zaplatil za něj stovku, k tomu potřebnou. Posléze stav Václavův se zlepšil, obdržel místo učitel'ské v městě. To byly »osudy učitel'ského Kořinka, nežli se stal učitelem a manželem« sličné Johanky, dcery borovského učitele, s níž kdysi zpíval na kůře... Hlavní předností idylicky prosté povídky této jest jasné a pravdivé vyličení poměrův učitel'ských v době nedávné. Majice malé vzdělání literní, učitelé daleko lépe byli vycvičeni v hudbě, kterou nejvíce pěstovali v kostele a při muzikách o poutích, posvi-ceních i svatbách, které jim nejvíce vynášely. O školu příliš se ne-starali, byliť za vyučování bídě placeni, proto rádi přijímali honoráře od sedláků v podobě nějakého záhonu pole atd. Hmotné postavení nejen učitel'ských, nýbrž i principalů jejich bylo neutěšené: Jirásek podává několik příkladů toho. Také kolorit doby, kdy historie tato se odehrává, zachycen věrně; upozorňujeme jen na popis plesu (str. 29. n.), na nějž přicházely paničky a slečinky »majíce téměř hlavy přičesané, po spáncích však přes ouška dolů splývající, dlouhé kadeře,« dále »škrobení pání v atlasových nákrčnicích, ... v šosatých, vážných

kabátech . . . » Ve všem tom viděti škrobenost a strojenou vážnost tehdejšího panstva, s vysoka pohlízejícího na lid. z něhož tyli. Rozmarně a humoristicky vypsána jest scena, jak nemotorně sedí učitelský Korínek na »šimle« při svatbě syna Huráňova, jsa jedním z trubačů. Vůbec povídka tato vypravováním prostým i jemnou povahokresbou tehdejších typův učitelských velice se zamlouvá: na takové typy nelze zapomenouti.

Méně významna a trochu rozvláčna jest delší povídka »Do Němec.« Václav, druhorozený syn sedláka Zemana, má malou lásku k hospodářství, za to však jest nejlepším žákem ve škole: proto chce jej otec dát »na handl« do Němec, aby mohl vstoupiti do latinských škol v blízkém městě německém. Vašíčka strašivali již od dětství Němci, jak »Čech bývá v Němcích bit,« tak že on pojme odpor proti Němcům, jde však přece raději studovat, než aby zůstal doma u přísného otce. Dojemné jest loučení hošíka s domovem, ani tvrdý otec neubrání se slzám; opouštěje syna v cizím domě. Hošík, byv doma trochu vycvičen »sběhlým« studentem Kolářem, byl přijat do první latinské: benediktini, kteří jej učili, byli sice přísní, vyučování bylo německé, přece však dosti často promluví k žákům česky, ba vyučovali též češtině, a právě nej přísnější P. Benno napomínal Čechy, aby studovali češtinu, »poněvadž by to byla hanba a nebyli by praví Čechové, kdyby neznali jak náleží svého mateřského jazyka« (123). Václav dlouho zápasí s němčinou, málo radosti zažije v Němcích, a proto těší se velice na vánoce: rodiče mu psali, že pro něj přijedou, stala se však jim nehoda, nepřijeli. Hoch nemoha se jich dočkati vydá se na cestu domů, překvapí všecky, ale cestou se zachladil i zemřel. To jest obsah povídečky. Jaká je základní idea její, táže se čtenář. To spisovatel jasně nenaznačil: určité idey tu nenalezneme. Smrt jeho měla docela nahodilou příčinu, rodiče ničím se neprovinili, poslavše ho do Němec, on šel dosti rád, tam ostatně aspoň ve škole professoři s Čechy proti naší době velice pěkně zacházeli, rodiče chtěli pro něj přijeti, jen že právě toho dne nemohli. Schází tedy povídečce této hlavní myšlenka, střed, k němuž by všecko směřovalo, nahromaděny tu trochu četné podrobnosti, pro něž zapomenuto na hlavní věc.

Nejpozornější z povídek jest nejdelší z nich, nadepsaná »Starosvětské obrázky.« těsně spojený cyklus obrázků z času »hravého, láskovného rokoka« a doby následující, kdy počal vnikati nový, svobodomyšlný duch do rodin předků našich i v malých městech. Ondřej Doubrava, přední hrdina naší povídky, jede z Moravy do Prahy, aby si našel místo kupeckého mládence; cestou však seznámí se s dívkou, pro niž nedojede, kam si byl určil, nýbrž zůstane v městě M., kam společnice jeho Rezinka jela k tetě. Vstoupiv za mládence k starému mládenci Havlíkovi poctivostí a přičinlivostí tak si získá přízeň jeho, že Havlík zvědév o lásce jeho k chudé dívce nabídne mu, že budou spolu kupčiti, aby si Ondřej spíše vydělal na dům pro svoji Rezinku. Touto pomocí uskuteční se brzy sňatek milenců,

kteří pak idyllicky šťastně tráví dny manželství svého: Doubrava žije jen pro rodinu svoji, pracuje přičinlivě, až z uspořených peněz koupí si veliký dům, jenž patřil Maršovským, kteří spolu s ním měli svatbu, ale veselým životem upadli do dluhů. To byl vrchol štěstí jeho, brzy skončil idyllicky šťastný život v rodině Doubravově. Zemřel mazlíček Doubravův, malá Rezinka, a druhého roku po ní zemřela mu nejmilejší žena. Doubrava byl jako omráčen. V době té, kdy »klidný život maloměstský rozechvíván, ano pobuřován býval císařskými patenty, jichž teď vycházelo jako hub po dešti« (233), do malého starosvětského města přistěhoval se justiciář Obryl se svou rodinou, která přinesla docela nové způsoby, nové pojmy, které byly úplným opakem staromodních zvyků, prostoty, upřímnosti a srdečnosti. Paní Obrylová pocházející ze šlechtického rodu byla příliš hrda na původ svůj, četla Voltairea, mluvila o všech možných věcech, že se to až na ženu neslušelo, shromažďovala v domě svém společnost večerní a vysoce vynášela dceru svoji, »slečnu« Minu. Příklad rodiny té byl nakažlivý pro celé město, i dům Doubravův byl jím stížen. Nejstarší syn Doubravův, jinak z míry dobrý Jiřík, ač otec mu to vymlouval, vzal si za manželku ješitnou Minu, která s matkou upoutá k sobě tak dobrého Jiříka, že tento nepohodl se i s otcem. Příčinou neshody byl hlavně šlechtitný jesuita Maršovský, kterého starý Doubrava se ujal a jej v domě svém ubytoval, žije s ním jako Orestes s Pyladem. Nešťastný Doubrava vidí s bolestí velikou, jak manželka synova i matka její hospodaří s tím, co on nahospodařil, domlouvá synovi, ten však jest na straně choti svoji; druhý syn Doubravův, Ondřej, oddal se karbanu, pití, prchl z domu a vrátil se teprve, když otec ležel už na smrtelné posteli. Jedinou radostí jeho byli nejmladší dva synové, z nichž Václav, »kronikář,« splnil přání života jeho stav se knězem, »jedním z oněch kněží z prvních desítiletí našeho věku, kteří nadšení vlastenecké, národní uvědomělost a lásku k českému čtení horlivě rozněcovali, povzbuzovali a podporovali« (306).

Působivý jest kontrast starého pokolení, které zastupuje starý Doubrava se svou chotí a dobrodincem svým Havlíkem, a nového směru, jež repraesentuje rodina Obrylova. Proti staré prostotě nový směr vnesl do života našeho nádheru, marnivost, pýchu, proti přímosti neupřímnost a strojenou dělanost, proti zbožnosti bezbožnost a nemravnost, která jako morová nákaza všecko zachvacovala. Všude zavládla němčina, málo bylo těch, kteří se nestyděli za rodný jazyk; s pohrdáním pohlíželi v rodině justiciářově na damy, které neuměly německy. Tím větší cenu má působnost takových poctivců a upřímných vlastenců, jako byl jesuita Maršovský, který šířil četbu českých knih, a ačkoli byl v největší nouzi, bál se prodati knihy své české kupcovi, aby nepřišly »na kornouty.« Vychovává Václava Doubravu v duchu svém, aby byl činným nositelem ideí jeho i snů v lepší době národu našeho, modlívá se za budoucnost jeho k sv. Václavovi, aby mu nedal zahynouti. To byla ta veliká, upřímná láska k vlasti a jazyku, »jež způsobila div veliký věku našeho: znovuzrození českého národa.«

Celá povídka tato je plná vážných myšlenek, vložených do úst živým postavám, jež také jednají dle slov svých. Poutavostí, živostí, vlasteneckým pathosem, určitostí kreslených postav a jemností stavby počítáme povídku mezi nejlepší práce Jiráskovy.

Ostatní zde umístěné drobnosti jsou malé povahopisné obrázky, jež provedeny vesměs zdařile. »P. Eustach.« podivín a samotář, který nikomu nedovolil vkročit do pokoje svého, sedal u staré truhly, prohlížeje šaty po nebožce matce, a prohlížel psaní, nad něž život nedal mu ničeho posvátnějšího a dražšího. Mrzoutem byl advokát Pavlík (»Dle a b e c e d y«), jenž přílišnou a nemístnou přísností syna přivedl k zoufalství, že ho viděl jeti s velmi slušným děvčetem, když už byl právníkem.

Chmurné jest pozadí obrázků: »S v ě d o m í« (křivýsník, jenž nemilosrdně zabil nepřátelského vojína, trápen svědomím, že mu ruka za to zmrtví, skutečně neštěstím o ni přišel). »V e s e c k ý« (potomek šlechtické rodiny, jenž jako chudý dělník umřel v nemocnici) a »K a m e n í c k ý.« Rozmarnější jest »L e g e n d a« zvonu. Venkovský farář, dilettant v archaeologii, nemůže dlouho rozluštit nápisu na zvonu, a výklady svými i domněnkami moří kuchařku svou i neř, jež právě k němu byla přijela. Tu přijede najednou na faru professor a archaeolog a snadno rozluští, nad čím farář tak dlouho se trápil. — ale prodlévá na faře a jakoby to byl dosud nerozluštil rád užívá pohostinství farářova, až mu přečte »legendu« zvonu. Poutá ho zde totiž farářova neř, s níž se byl již dříve znal. Konečně professor veřejně a otevřeně vyzná se farářovi a po roce slaví sňatek s neterí jeho.

Je to vůbec kniha povídek a obrázků, prostě, mile a dojemně psaných, které nejen pobaví, ale také čtenářovi mnohou vážnou myšlenku k uvažování podají. Neřeší hlubokých záhad a otázek, což není vlastně ani účelem umění, ale povzbuzují vůli, vedou ji v tu či onu stranu, ukazují, jak třeba si vésti v takových a takových okolnostech. Postavy, jako učitelský, Doubrava, Maršovský a j. vryjí se do paměti a nevymizí z ní tak lehce jako tuctovi hrdinové četných novellistických prací mladších spisovatelů nynějších. Marná byla by námitka, že postavy ty jsou zjevy neobyčejnými v životě; i kdyby byli, pranic by to nevadilo, poněvadž pravý umělec neobmezuje se na všední charaktery, nýbrž hledá častěji výmínečné zjevy. Typy jeho jsou ne zobecněním všedních charakterů, nýbrž spíše zvětšením nejcharakterističtějších tahů neobyčejných osobností; a takové jsou typy jmenované.

A. V.

Potrhlá Barbora. Příběh z lidu. Napsala V. Lužická. V Telči 1891. Nakl. Emil Šolc. Str. 107.

Není úkolem literárního kritika, každou knihu vyšlou obsírně rozebírat; za obyčejných poměrů stačí, když pouze čas po čase podá kritiku doklady a důvody podepřenou, aby slovo jeho mělo váhu zase jindy, když bez mnoha důvodů stručně, více apodikticky pronese úsudek. Přítomná kniha láká k delšímu posudku. Máť Lužická

jinéno v povídkovém odboru literárním už dosti zvučné, doporučuje se ethickým jádrem svých črt a povídek, a při tomto díle zvláště pracoval již napřed buben knihkupecké reklamy, která tomuto »příběhu z lidu« měla otevřítí dvěře do lidových knihoven. Zasluguje toho?

Spis. chtěla vyličiti trest »potrhlé« Barbory, jež lehkomyšlně dala své dvě nemanželské děti do světa a za to potrestána byla »na postrach a výhrůžné varování matkám všem, které vzdávají se práv a povinnosti mateřských.« Chtěla důkaz pro zásadu: »Svět nevychovává děti! K tomu jsou rodiny. Matka, která se sřekla povinnosti, práce, oběti mateřských, nezasluhuje ni lásky, ni radosti jejich!« Barbora poslala své děti do Vídně, aby se tam živily, později dala dcerušku Marketu bohaté rodině za vlastní a za 500 zl. slíbila se k ní už nehlasit. Za to ji stihnou napřed trpké výčitky svědomí; potom syn vrací se jí domů jako tulák, vyčítá matce »s přísnou tváří« a ledovým srdcem její provinou, a dovídaje se nad mrtvolou domnělé dcery bohatého statkáře, že to Marketa, jeho sestra, opouští matku navždy a umírá tulákem. Barbora od té chvíle pozbyla rozumu. — Je to útek na povídku sám sebou stačitelný, romanticky přiozdobený, kryje v sobě mravní jádro, a poskytuje příležitost k provedení zajímavé povahy: napřed lehkomyšlně nedbalá, z toho se probudí, hledí napravit, co zavinila, ale nadarmo. To asi bylo úmyslem spisovatelčíným, ale nepodařilo se jí úmysl učiniti skutkem, ideu přiměřeně »vtělití.

Základní chybou jest, že vina jsouc vyličena nezřetelně a neurčitě, jest menší než vyměřený trest. Lehkomyslná matka místo aby své děti sama vychovala, dává je do ciziny. Ale učinila tak po příkladu druhých (str. 11), a lidé jen to jí »vykládali ve zlé, že v postavení svém služebném tak po panskou si s dětmi chce vésti.« Slyšela o tom, jak tam mnozí zbohatli, a v »malém temném jejím mozku zatřpytila se hvězdička zlatá«: Chtěla »jako každá matka, aby její děti snadněji se uživily a aby jim nebylo potiti se tou měrou, jako jí.« Proto je posílá do Vídně a těžko se s nimi loučí (str. 12. n.). Že to bude snad neštěstím pro ně, na to nepočítá, jsouc »omezeného rozumu.« »Vždyť jsem to dobře s dětmi myslila. Mohu-liž za to, že to tak špatně dopadlo?!« nařiká nejednou. Viděti z toho, že byla »hloupou, nerozumnou, ale špatnou býti« nechtěla. Je to vina přiměřená trestu, aby se správně nazvali dal »spravedlivým trestem Božím«? Není tu spíše možno, že spravedlnostný cit čtenářův nalezaje zde vinu velmi nepatrnou, místo aby řekl: »Ano, to je spravedlivý trest na takové matky,« soucitně si pomysli: Chudera, čím se tak provinila, že je tolik potrestána?! Povídka tedy je »výhrůžným varováním« leda v tom, aby matky nebyly omezeného rozumu. Pravý úmysl spis. je proveden nesprávně.

I motivace, odůvodňování proměn a činových vznětů při povahách, jest namnoze chatrné. Vyličiti, kterak z lehkomyšlné »potrhlé Barbory přeměnou stala se nešťastná matka« a jak probudil se v ní »hlubší trvalý cit« tou měrou, že za jedinou noc »zestařela, vlasy ji náhle sešedivěly — oči měla od pláče jako krev, bledá byla

jako smrt, — to třeba důkladnějších příčin, než co jsou uvedeny zde na str. 8., 17., 21. Zde měla spis. ukázat, jak umí lidi pozorovat, psychologické příčiny v jejich jednání poznávat a rozebírat. Z takového umění vidíme malíčko. Podobné u Vašíka. Byl za svého dětství »zakrnělý na duchu a omezeného rozumu,« nezkusil na svých potulkách světem nic dobrého, jeho city, byť i kdysi sestru vroucně byl miloval, nyní zajisté úplně ochladly — nevysvětlitelno tedy, že by slyše o domnělé smrti její »se chytil zoufale za hlavu,« jsa rozrušen »tím hrozným, tak z nenadání vybouřeným žalem svým.« Ovšem, jak přiznává spis., »kdož vyzkoumá ony tajné záhyby duše a ony tajné pružiny, které hýbou lidskou bytostí?!« (str. 89.). Belletrista právě má je zkoumat pro sebe a pro čtenáře naznačit. Popisovat holý děj znamená stavěti bez spojovacího tmelu.

Povahy mají býti nejen psychologicky odůvodněny ve svých vlastnostech a projevech, ale též zároveň názorně kresleny. Oba požadavky jsou nevyhnutelné, má-li postava býti živoucná. Prvnímu málo jest vyhověno, druhý vyplniti se spis. aspoň pokusila. Jestli dialog živý a přirozený. Misty však snaha po názornosti vede k výjevům, jež organicky do děje nepatří, tak rozmluva s prodavačkou (str. 28.), popis cesty do hlušického zámku (str. 42. n.). Tomu se říká rozvláčnost.

Nejméně lze z této povídky poznat Lužickou podle mluvnice. Čtete její »Chlumu,« jak jsou psány hladce co do slohu a mluvnicky celkem správně; zde však máte před sebou úlohu nedbalého školáka. Skoro žádná stránka není bez hrubých chyb, i když odpočítá se účet korektorův. »Vedli tam svých dětí,« »modlete se v kleče,« »dovolte mne do Vídě,« »Ubohé její děti, ty malé červíky (nom.!), kterých vyslala do světa,« »sním si chleba někde v siní« — toť jen několik ukázek z té krásné češtiny. Věru, něžná ruka ženská neměla by s ní zacházet tak drvoštěpsky!

Dle toho všeho posuzovaný »příběh z lidu« zdá se, že psán jest na zakázku, povrchně formou i obsahem. Mravní jádro mělo být asi vyšším posvěcením a zastřít očividné nedostatky zběžné práce. Vždyť je to jenom pro lid! Co tu potřeba toliké důkladnosti a tak přesně dbáti esthetiky. Toho názoru nejsem. Lid není sice vybíravý, spokojí se s jednoduchým, když jen chutným a zdravým pokrmem. Ale smíchat dohromady nepravé přísady a pokrm nedovařený předložit na špinavé mise a říci: »Toť máš, lide, na panský stůl se to nehodí, sněz to ty« — jest odvážlivo, literárně pak nedovolené. Kniha nechutná bývá nezáživná. Já aspoň bych knihu takovou nedal do své lidové knihovny a neradil bych toho nikomu, kdo nechce kaziti vkus svojich čtenářů.

J. Klenek.

Kresby a črty. (Rok 1884.) Napsala *Teréza Nováková*. V Praze 1891.

Nákl. „Libuše,“ matice zábavy a vědění. R. XXI. Str. 157.

Hlavní vadou dvou povídek jest dějová chudoba. Nemíním tu pouze děj zevnější; ten může býti jednoduchý, zdánlivě všední, bez tajemných uzlův a překvapujícího rozpletení, — jen když tím bohatěji

rozvinuje se děj vniterní, jenž odehrává se mezi povahami. Povaha v životě stýká se s povahou, obě vzájemně působí na sebe — odtud vznikají dojmy, pohnutky k činům a utvářejí se nové poměry. Toť půda děje vniterního: děj zevnější jest jeho obalem. V romaně zvláště historickém musí se obojímu věnovati stejná péče; v menších pracech belletristických miluje nynější realismus, pokud zdravým chce slouiti, látku z duševního života ne-li úplně čerpanou, tož aspoň přibarvenou. Jednoduchý útek, ale za to tím prohloubenější. U Novákové jest chudoba v tom i onom směru.

Obě povídky jsou jednoduše složeny. Že pan professor a učitelka, kteří »V lázních pohorských« se potkávají, budou svoji, to čtenář už napřed ví téměř najisto — zvláště když jediná toho překážka, uzavřené jejich povahy se navzájem sobě otvírají. A že nemožná láska blouznivé dívky k neznámému básniku »Orlando Ferro.« za kterýmžto jménem skrývá se známý její příbuzný Mojmir, že tato láska po uklizení jediné překážky skončí rovněž sňatkem, samo sebou se rozumí. Pravím nemožná láska. Či pokládá kdo za možno, aby dívka zamilovala se do básníka osobně neznámého tak náruživě, že »vystavěla mu oltář ve svém srdci a prvotiny nadšených citů v obět kladla obrazu tajemnou rouškou zastřenému«? Anebo když píše do denníku: »A on neznám mi posud, na jehož srdce položím rozbouřenou hlavu svou. On bude mým vzkříšením, mým životem, mým bohem —.« A kdyby i dle skutečnosti byla kreslena, pak musí být jinak odůvodněna a vysvětlena. Ale zde právě jeví spis. slabou stránku svoji.

Zdajíť se postavy z jejího péra býti bez života. Zevně jest na nich všechno pečlivě přistřiženo a uhlazeno akademicky, jako na voskových figurách v »České chalupě.« Už ta jména: Evžena Záhorská, paní Mirovská, Jarmila Vidimská. Mojmir — jsou jakoby ze soustruhu. A rozmluvy ve slohu hladce zaokrouhleném, plynulé periodickém, to není nehledaný ton konverzační, to jsou nastudované úlohy. Rovněž neživotny jsou konečně též povahy. Neupírám, spis. zajisté sama pro sebe dovede poznat a vycítit ony individualní znaky a zvláštnosti, kteréž právě tvoří určitou a ne jinou osobu — ale podati takové vlastnosti tak, aby ve čtenáři vznikl názorný obraz té určité osoby a ne pouze její pojem — to je těžká věc, řekněme kritérium belletristy. Živé osoby tvoří jen vloha, šablony dělá ledakdo. Do druhého oddílu tohoto patří povahy v přítomných »Črtách a kresbách.« Odtud ten chlad nesympathičnosti, jenž z celé knihy vane, byť sebe krásnější myšlenky byly vloženy osobám do hlavy a na jazyk. Ba Jarmila zrovna odpor budí svou blouznivostí tak přemrštěnou, že na konci zrovna kleká před idolem svých snův a libá ruku jeho (str. 146.). To napsati by si nedovolil ani spisovatel muž... Leč vedlo by nás daleko zabíhati do jednotlivostí.

Jen jednu ještě věc: jak spis. líčí přírodu. Všeobecně řečeno bývá lícen dvojí: objektivní, potřebná totiž, aby se porozumělo místu a okolnostem děje, druhá pak subjektivně zbarvená dle okamžité nálady a osobní individuality pozorovatelovy. Tímto jest ve knize ne

spisovatel, nýbrž jednající osoba. Jakým sklem ta se na přírodu dívá, podle toho musí vypadat přírodní liceň. jinak je to nudný locus communis ze školní úlohy. Takové jsou lícně třeba na str. 14., 23., 41., 58. a j. Rovněž připomínají školní ovzduší ty ozdobné přívlastky — epitheta ornantia, — jichž neustále užíváno. Professor zahaluje se v obligatně »těžký svůj plaid,« před ním na zemi »bohatý květel,« »štíhlá smolníčka,« »kyprý pryšec« atd. Hrdina chatrné črty »Musa sapientum« »vidí znova čistou vesničku, k níž pojí se půvabný park věkovitých stromů, kde pečlivou rukou pěstovaný trávník honosí se rozkošnými skupinami květin, v jejichž středu jako královna pestrobarevných vonných svých poddaných pne se obrovská Musa.«

Nač to všechno pověděno? Zřejmě na adresu pí. spis. Když v belletrii činně vystupuje dama z lepší společnosti, zvláště když to dama všestranně vzdělaná a ušlechtilé smýšlející, bývá to vždy spojeno s nebezpečím, že pochybí někdy autokritika. Nejbližší přátelé provázají takovou činnost s pochvalou, jednak z galantnosti, jednak proto, že z blízka zdává se mnohdy literární práce býti významnější nežli je skutečně. Dlužno tu hleděti z patričné dálky, což činí upřímná kritika, chtějíc prospěti literatuře, aby slabými výtvoři nebyla »obohacována,« prospěti obecenstvu, aby vědělo, proč se mu kniha taková nelíbí, prospěti konečně autorovi, aby poznal své síly a dle pravdy ocenil »quid valeant humeri quid ferre recusent.« *J. Klenek.*

Božena Kunětická: Čtyři povídky. V Praze 1890. Nakl. F. Šimáček. „Kabinetní knihovny“ sv. 46. Str. 196. Cena 60 kr.

»Jsou věci na světě, kterých si nikdo nepovšimne, — když jsme na ně upozorněni konečně jakýmkoli způsobem, prohlížíme si je udiveně, jakoby byly od nás od jakživa na několik set mil vzdáleny« (str. 105.). Božena Kunětická má pěkné nadání, obrací na takové věci a osoby čtenářovu pozornost.

Zvláště se jí to podařilo v první povídce »Kapital paní Zuzejkové.« Bylo to tisíc zlatých, jež ctihodná tato matrona za sedm let pro svou vnučku byla uspořila z prodeje pečiva. »Chovala se jindy odměřeně a s vážným poklidem, však tentokrátě chvěly se jí přece ruce i prsty, když ty drahocenné papíry, ty proměněné krůpěje svého dlouholetého potu skládala jeden na druhý, schylujíc k nim tvář slabě zaruměněnou v čepec, na jehož vázance pod bradou leskla se stříbrná slza.« A tento poklad sotva nastrádaný byl jí ukraden synem páně Žampachovým, jenž byl majetníkem sousedního krámků. S ohledu na tohoto přítele svého zastavuje policejní vyšetřování, nedává na sobě znáti, v kom vidí zloděje, a ošetřuje přítele, který zármutkem nad zločinem synovým onemocněl a za krátko umřel. Paní Zuzejková s resignací pracuje a sbírá poznovu, až po letech dostává svůj kapital i s úroky nazpět. — Jaká to mužná povaha, jak pěkně vyličená ta postava v bílém čepci na hlavě, s úsměvem na rtech, s duševním mírem v očích a v srdci. A ten mír zachovala

i po lakové ráně! — Tuto podařenou črtu povahopisnou zařadila spis. v přítomné sbírečce na první místo, patrně s tím účelem, aby získala čtenářův zájem i pro ostatní, což se jí částečně povedlo.

Nieméně však pozná soudný čtenář, že ostatní tři povídky jen poněkud se vyrovnají číslu prvnímu. Nejbliže stojí »Svatební šperk paní Fújerové.« jež ani vlastní sestře se nechce svěřiti se svou chudou domácností a raději prodává drahocenný svatební šperk, aby si jen před sestrou mohla zabráti na bohatou pani. »Podívej se, dušinko,« pravila paní Fújerová zářícím okem ohlédnuvši se kolem v příbytku na rychlo salonně zařízeném. »To je můj malý ráj, v němž jsem po těch dvaatřicet let zažila tolik krásných chvil. Bohudík, měla jsem vždy vše, co jsem potřebovala —.« Drobtina s nadpisem »Kulhavá« nezamlouvá se hlavně proto, že na konci ničím nevyrovnává nelibý dojem z ješitné, nesympatlické povahy, kterou vyličuje. — V črtě »Strýček a tetička« budí žárlivost lásku v předpojatém uzavřeném srdci mladého právníka. — Až na sloh, ten že místy trochu rozvleklý, je kniha slibným vysvědčením do budoucnosti.

J. Klenek.

Drobnokresby od *J. Arbesa*. Ve Velkém Meziříčí 1890. Nakl. J. F. Šaška vdova. Šaškovy „Moravské bibliotheky“ dílo 40. Str. 281.

Jak Arbes píše, je s dostatek známo. »Drobnokresby« jsou z téhož pera, soudě třeba již jenom z těch nezbytných teček a pomlček, jimiž spis. na každé stránce několikrát doplňuje svoje slova a vnadí čtenáře k přemýšlení. Ovšem nezřídka nadarmo, jelikož autor dělá tečky a pomlky více z manýry, též si mnohdy nic zvláštního nemyslel. A tu je těžko žádat po čtenáři, aby on si něco myslel a cítil něco nevyslovitelného.

Leč to jen minochodem.

Některá čísla sbírky jsou jakoby úlomky ze spisu »Záhadné povahy.« Arbes je nazývá »povídky paedagogické.« Všimaje si povah více méně abnormalních snaží se vysvětliti je a objasniti. Vývody jeho při této příležitosti celkem nejsou nepravdivy, ale čtou se dosti suchopárně, za jedno proto, že v nich spis. ustavičně jen sám a sám vykládá, málo kdy vkládá rozmluvy do proudu vypravování, a potom též z té příčiny, že pointa obmezuje se pouze na vyličení té oné povahové zvláštnosti. Sem patří: »Bliženci,« »Na rozcestí« »Tyránek« a »Nalezenec« — Zajímavěji jsou podány a stojí za přečtenou novellky: »Zpuchřelá nitka,« »O masopustním koncertu« a »Z doby absolutismu.« Ostatním čtyřem »drobnokresbám« lépe bylo zůstat ve stolku. Slabá jejich pointa snad spisovatel, jenž bystrým duševním zrakem svým i v maličkostech mnoho vidí, zdála se býti dosti zajímavou, ale větší zájem čtenářův zbuditi nestačí.

Chvályhodnou zvláštností Arbesovou jest, že motivy ke svým pracím neobmezuje na úzký obzor lásky pohlavní, nýbrž — a v těchto kresbách výlučně — též jinde jich hledá a nalézá.

J. Klenek.

• Knihovna lidu a mládeže.

Zábavná bibliotheka. Poř. † K. Šťastný. R. 1891. Dílo CXXXI. „Dvě povídky.“ Od *Boleslava Prusa*. Přeložil z polštiny *Jos. Fr. Rejzek*. V Brně. Nákl. pap. knihtisk. benediktinů rajhradských. Str. 149. Cena 45 kr.

Hrdinou první povídky »Příhoda se Staškem« jest osoba, jež má trochu více než loket délky, asi třicet liber váhy a sotva dva roky jest na pouti života — jest to kovář Šaráka kluk, jménem Stašek. Šarák zhlídl se do Markety Staviňských při správce kola v jejich mlýně — a účinek byl, že šli do kostela pro slib. Novomanželé měli se upřímně rádi, jejichž lásku a radost upevňoval a rozmnožoval synek Stašek, jemuž v kolébce ještě hledali učitele, kterého našli v osobě varhaníkově. Kovář a varhaník se v hospodě nepohodli: z učení syna sešlo, zášť vypukla. Neočekávaná příhoda urovnala neshody. Šaráková šla navštívit svého otce se Staškem. Na cestě přivázala kočárek, v němž seděl synek, k povozu neznámého pána, působící tím dítěti radost. Neznámý pán pohnal koně a ujel Šarákové se synkem. Vyskytnuvši se varhaník pomohl nešťastné matce dítě vyhledati, čím stará kyselost a zášť vzaly za své. — Z nepatrné příhody se Staškem dovedné péro Prusovo vytvořilo povídku vynikající lahodností formy, ušlechtilým vtipem, dobrou tendencí, lící života domácího. Několika tahy péra pověděl spisovatel mnoho.

K této povídce připojena druhá »Mýlili se.« Lidé často bližního křivě posuzují, zvláště takového, který vlastním míněním a přesvědčením postaví se proti vůli svých krajanů. Takový bývá kaceřován jako rušitel veřejné kázně, dokonce zrádce národu, ačkoli povědětí své přesvědčení jest občanskou povinností. — I tato práce Prusova honosí se vlastnostmi, o nichž nahoře psáno.

V obou povídkách hují do očí dobře vykreslené povahopisy dětí, jimiž Prus se osvědčil jako dobrý znalec povah dětských. V první povídce jedná dvouletý Stašek, v druhé píše spisovatel své paměti z mladých let, do nichž zaplétá na deset rozličných osob, jimiž přiděluje několika význačnými větami rozdílnou povahu, z nichž na prvním místě pile spisovatelova věnována matce vlastní. Lehká forma, veselý ton, zábavný děj nutí čtenáře bez odložení knihy vytrvati při četbě až na konec.

J. Vyhliďal.

Vilímekova Illustrovaná knihovna rodinná. Dílo III. *Pavel Albieri*: »V zajetí Armidy.« »Když jsme táhli na Paříž.« Illustroval V. Černý. V Praze 1891. Str. 327. Cena 60 kr.

Děj obou povídek spadá v poslední chvíle slávy Napoleona I. Prvá povídka má dějiště v Lipsku za rozhodné bitvy a zasahuje do Francie, druhá poblíž Paříže a v ní. »V zajetí Armidy,« dcery francouzského důstojníka v Lipsku, dostal se hrdina náš, vojn rakouské armady (spisovatel vypravuje o něm v své osobě); takto je dvakrát zajat od armady i Armidy, které ostýchá se prozraditi, že už je zadán. Milostné šepoty, dobrodružné schůzky, tajné zasnoubení,

domáci bouře atd. se střídají, až Armida (Sabina) plicním neduhem umře a hrdinu učiní bohatým dědicem, který se vrátí do Čech a vezme si svou Minu. — Hrdinou druhé povídky jest vojenský páter Kalina, který kdysi za studii býval v Paříži a nyní opět sem přichází s vojsky a nachází svoji tehdejší milenkou, nyní provdanou za vysokého důstojníka francouzského, se svou dcerou. Chce je napřed uchrániti útoků důstojnických, pak i unésti manželu a domnělému otci. Při vpádu vojsk do Paříže Kalina jest raněn, žena důstojníkovy odňata. Kalina sešili; rakouský pronásledovatel obou daní zabit od muže v Praze, když byla jemu žena celou příhodu vysvětlila.

☛ Přestáváme na této stručné zmínce o obsahu, který jest velmi dráždivý a napínavý. Následnost událostí jest místy v pravdě prapodivná, až neuvěřitelná. Pro četbu rodinnou se takovéto věci přeslazené a přepepřené hrozně málo hodí. — Úprava knihovny této jest velice skvostná. Obrázky jsou jasně provedeny; na str. 150. má komtessa v cizím hostinci věru podivný oblek! — Kdyby ke skvostné úpravě též dán byl zdravý obsah, neváhali bychom knihovny té doporučiti; toto dílo však nevyhovuje požadavkům ani literárním ani rodinným.

R.

Národní pohádky a pověsti. Sepsal *F. V. Kodým*. „Prostonárodních besed“ sv. 5. V Jaroměří 1891. Nakl. F. Popelka.

Knížečka výše pojmenovaná obsahuje 11 kratinkých, ale pěkných pohádek a pověstí. Pan spisovatel chtěl nám sbírkou svou ukázati, že všimati si máme i nepatrných na pohled věcí a místních pověstí a žáky s nimi seznamovati. Co zdá se cizimu nepatrným, bývá pro bližší zajímavým. Podobných místních pověstí, jaké nám p. spis. napsal, dalo by se z každého okolí několik nasbírat. Po nich by měli učitelé pilně pátrati a do školní kroniky je zaznamenávati, aby se uchovaly i pro budoucí časy. Místní pověsti mají býti základem veškerého vyučování dějepisného. Samy učebné osnovy pro školy obecné přikazují, by se dějepisná látka doplňovala vhodnými pověstmi domova, okolí, vlasti a povídkami z dějin všeobecných, pokud souvisí s dějinami rakouskými. — Pan spisovatel práci svou ukázal nám, kde místní pověsti vyhledávati máme. Sbírka jeho obsahuje tyto práce: O dvou sousedech a chytrém chasníkovi, O mlýně v Kladerubech, O kříži u Chlistova, O původu Litohoře, O údolí Pekle u Hoříček, O studnici Marhovce v Mezleči, Plakánek, O studánce Roubence, Karel IV. a chudý dělník, Jak zmizel sníh, O Janu Skálovi — pohádka pravdivá. — Knížka ta hodí se velmi dobře pro druhý stupeň školních dětí.

J. Hordk.

Hlasy katolického spolku tiskového. Ročn. 1890. čís. 3. „Hlasatelé svobody.“ Tři obrázky z naší doby. Napsal *Bohumil Brodský*. Str. 162.

Spisek rozdělen jest ve tři části: »Svoboda v práci,« »Svoboda v obci,« a »Svoboda ve víře.« Obsah první části: Na vesnici Křenové je veliká továrna strojní, v níž jest mnoho dělníků zaměstnáno.

Časem není objednávek, proto málo práce, a dělníci méně vydělávají. Z toho povstává nespokojenost, již tím více rozdmychují tři hlasatelé svobody, zámečnický tovaryš Tomáš, Šikal a Janata. — Rozvážní dělníci nedají se snadno zlákat; zvláště kovářský mistr Tuček se synem Vitem a tovaryši věrně stojí při řediteli továrny Václavíkovi. Proti všem těmto obrátí se tudíž nenávist buřičův a jest od té chvíle jedinou starostí Tomášovou zhabiti se buď jak buď Tučka i ředitele. Jednoho dne před polednem náhle zazvoní elektrické zvonky, zastavující všecku práci v továrně. Dělnictvo se hrne v davech na nádvoří zvědět, co se stalo. Uzavřen byl ihned kde jaký východ z továrny, neboť rozletí se zpráva, že ředitel Václavík — jest mrtev. Četníci a soudní komise dají se do vyšetřování. Nejprve prohledávají dílnu Tučkovu. Ku zděšení všech vyšetřující soudce nalezne kladivo Tučkovo krví potřísněné. Tuček na smrt bledý uzná je za vlastní, přiznává se též, že ještě před chvílí byl v kanceláři ředitelově, ale o smrti ředitelově vypovídá, že mu jest záhadna a nic o ní neví. Pro důvodné podezření z vraždy jest však zatčen a veden do žaláře. Byl by zajisté sotva popravě ušel; ale syn jeho Vít nevinnost otcovu brzy dokáže. Po stopě v zahradě vyšetřující komise poznává, že vrahem nebyl Tuček, nýbrž někdo jiný. Aby vrahu přišel na stopu, Vít stane se na oko přívržencem Tomášovým, jenž ho zasvětil znenáhla do všech plánů tajné podvratné společnosti. Již odevzdává Vítovi tajné znamení revolucionářské, neboť druhého dne osvobodí se vzbouřené dělnictvo vlastní silou, a živen bude jen ten, kdo se vykáže byť jen polovicí tajného znamení! Obdržev tajné znamení, Vít se zachvěl a — zajásal, neboť vyslidil — vraha ředitelova. Byl jím Tomáš. Když přeskakoval zeď zahradní, ztratil polovici onoho tajného znamení, jehožto druhou polovičku právě Vítovi odevzdal. Vít ji našel. Proto ihned vzbouření vyzradil a Tomáše za vraha ředitele Václavíka prohlásil. Tuček tedy jest nevinný a ze žaláře propuštěn, Tomáš však jako buřič a vrah popraven. Na památku zachránění majitele továrny hraběte Vysockého továrním dělníkům přidáno jest mzdy, a pro churavé, nemožné a sestárlé dělníky zřízena jest dělnická ochrannovna. Václav Tuček učiněn jest vrchním dozorcem nade všemi dělníky, a syn jeho Vít stal se inženýrem továrny.

»Svoboda v obci.« Do města Nezabud nastěhoval se doktor práv, Záhořský, jenž ihned se dal do práce a rázně počal bušiti cepem svobody a volnosti do tmářův a zpátečníků nezabudských. Přibyl mu na pomoc nadějný, nedostudovaný student Vlastibor Horymír Kulhavý, jenž v Nezabudách založil nový list, jménem »Národní Svoboda.« Získali několik občanův, jimž u »bratra Žižky« jistě byl milejší korbel piva a maloměstský klep, než celá »Národní Svoboda« a počali světlo svých mozků, »svobodou nadřechalých« rozežihati napřed v Nezabudách. Otírají se o kněze, láteři do správy obecní, nařikají na poslance atd. Nastanou volby do sněmu. Tu zvláště »Národní Svoboda« zakaluje vodu, aby mohla hojně lovit. Pan doktor by rád byl poslancem, proto hory doly slibuje a »Svoboda«

maže následovně: »Uplynuly 4 neděle, a dosud nemůžeme zaznamenati ani jediné řeči veliké, v níž by na národní bezpráví poukázáno bylo! Páni poslanci vybíráti diety dovedou, za ně však pracovati nechtějí. Či mohou zapřít, že dosud se nedostal do sněmovny návrh, aby hlasovati a voliti směly také ženy? A přece, ženy citlivé povahou svou již od přirozenosti, cítily by dvojnásob porobu národa a volily by jen takové muže, kteří by národ poroby jeho zbavovali! Každé chvíle vyšine se vlak. Kde jsou poslanci, aby zakročili? Živnostníci nařikají na malý odbyt. Kdo se má starati o národní blaho, ne-li poslanci? Proč se nepostará náš p. poslanec, aby v našem městě byla zřízena nejméně jedna střední a jedna odborná škola? Snad není zbytečná poznámka, že by dobře bylo poohlédnouti se, není-li mezi námi muže ráznějšího, svých svatých povinností pamětlivějšího«!! Tak »Národní Svoboda« bila přímo na svého protektora Dra. Záhořského. Praktický p. doktor potřeboval by však na volby asi 15 set, aby nějakou »zavdanou« hlasy »osvícenějších« pro sebe pojistil. Nemá jich sice, ale pomůže si snadno. Zajde k Zadražilovi, usedlému v Nezabudách, jehož na chvíli též »Národní Svoboda« zaslepila, a požádá ho. Ale stará poctivá krev nezabudská brzy se v Zadražilovi probudila, zavčas se vzpamatoval. Pomohla mu také k tomu souseda Chudoby čtveračina děvče, — Stázička. Chudoba náležel k nejrozhlednějším měšťanům v celých Nezabudách a proto první se postavil proti domýšlivým křiklounům. Záhořskému s Kulhavým a pěkným jejich spojencům. Poněvadž Zadražil s počátku také k »bratru Žižkovi« docházel, hněv Chudobův i jeho zastihl. Stázička mu to dala na jevo hned, vypověděla mu. Tím Zadražil z mladistvého opojení »Národní Svobodou« procitl rázem, a že mu byla Stázička milejší než »Svoboda«, šel k Chudobům. Tam vyznal se ze všech dosavadních spádův, stal se nejráznějším spojencem Chudobovým nejen pro Stázičku, ale z přesvědčení; a při volbách, společným úsilím Chudobovým a Zadražilovým zvolen byl znova předešlý zasloužilý poslanec, Pokorný.

Zadražil vyložil voličům, jak p. Záhořský za 15 set purkmistrovství mu nabízel, jak redaktor Kulhavý také od něho i od Chudoby vypůjčoval, a jak s nepořízenou odcházeli. Nezabudští hlasitě chválili oba, Chudobu i Zadražila, a p. Záhořskému nezbyvalo než odstěhovati se ze tmářských Nezabud i s redaktorem Kulhavým.

»Svoboda ve víře.« Zámožný rolník z Černé, jménem Petrásek, vezme si z nedaleké dědiny katoličku ze zámožné usedlosti za manželku. Byl protestant a proto nebral si ji pro její »pobožnůtkářství« katolické, ani ne z lásky, nýbrž libilo mu se při ní pěkné věno a neunavná pracovitost. Anička měla býti jen strojem na bohatnutí Petráskovo. Z manželství pošly dvě děti: Václav a Marie. Dle úmluvy zůstal Václav vyznání protestantského, Marie byla katoličkou. Dítka lišily se od sebe záhy nápadně. Marie lnula k matce veškerou duší dětinnou, Václav však ani k otcovi ani k matce nepřilnul. Zvláště matku bezuzdnou povahou často zarmucoval. Konečně odešel na vždy z domu. Když už Marie 20. roku dospívala, otec, ani se jí nezeptav,

ustanovil ji ženicha, Josefa Zelenku, o němž nebylo slyšeti nic dobrého. Josef byl protestant, často se opijel a v opilosti mnohé surovosti i proti matce své se dopouštěl. Marie prosila otce úpěnlivě, ale marny zůstaly všechny prosby její, marny též slzy matčiny. Marii bylo jiti za Zelenku chtěj nechtěj. Když jinak nebylo, posilnila se důvěrnou modlitbou na cestu k neveselému domovu a potěšila zároveň svatým úmyslem, získati manžela právě víře katolické.

 Matka Josefova, Kateřina, nedůvěřivě přijala »papeženku« do domu a zprvu zbožnost její za přetvářku a pověrčivost si vykládala. Když však Marie vždy uctivě se k ní chovala, když všechno příkoří manželovo trpělivostí podivuhodnou snášela, počala dceru svou milovati, počala s ní se modlívati, zavdy s ní přišla i do chrámu katolického a byla získána pravdě Boží. Ale Marie i manžela zcela proměnila, na konec i otce svého i bratra Václava, jenž domů se vrátil. A v den pouťi složili všichni vyznání pravé víry v kostelíčku Zdislavském k radosti největší mladé Zelenkové, jejížto tichá, vytrvalá trpělivost a nábožná modlitba k Bohu tak požehnané ovoce přinesly.

Všecky tři části jsou poutavě vypravovány, a zvláště poslední část mocně dojíhá. Hodí se velmi dobře lidu v krajích továrních a smíšeného náboženství.

Fr. Koudelka.

Mimochodem. Příhody a nehody z cest *Josefa Wünsche*. V Praze 1891.

Nákl. „Českého knihkupectví a antiquariatu“ Dra. Fr. Bačkovského. Str. 149.

Cena 80 kr.

Chvalně známý cestovatel podává nám tu úryvkovitě s nevysýchajícím humorem několik episod z cesty své na Jih a Východ. Od polských Karpat skokem letíme přes Uhry do Říma a Lloydem do Alexandrie, odtud přes Kahiru k pyramidám a přes Port-Said do Jaffy a konečně zažíváme s cestovatelem ještě kus nepohodlné zpáteční cesty Bosnou. Obrázky to nesouvislé a neúplné, jen jediný okamžik, místo, jedinou stránku zachycující, působí každý svým zvláštním dojmem, tu silněji tu slaběji, ale vesměs příjemně a zábavně. Drobtina tato jest asi předzvěstí důkladnějšího a úplnějšího popisu cesty východní.

P. Š.

Naším maličkým. Druhá sbírka původních písní, her a básniček pro školy mateřské a opatrovny od *Ludmily Tesařové*, ředitelky mateřské školy městské v Karlíně. V Praze 1891. Nakl. M. Knapp v Karlíně.

Sbírka rozdělena je ve dvě části; první obsahuje písně a hry, druhá básničky. Promluvíme nejdříve o první části. — Písní je 30. Jsou to vesměs písně umělé, a proto mdlé a mrtvé. Opěvují se v nich ponejvíce časy a ptáci. (6., 8., 18., 25.). Oč veseleji zpívaly by drobné dětičky přiměřené naše písně národní, než mdlou píseň podzimní nebo zimní. Jak rádi až do dnešního dne vzpomínáme těch krásných písní domácích, které nám naše dobrá matička zpívala, když jsme ještě do školy nechodili. Ale umělých písní, kterým jsme se ve škole učili, zapomněli jsme většinu a z ostatních známe jen

několik nesouvislých slov. Hry, jichž je ve sbírce 8, utvořeny jsou též z těchto umělých písni. Což nedaly by se i z národních písni sestaviti nějaké dětské hry? Oč více by to děti vábilo a těšilo! Ať to jenom pí. spisovatelka zkusí, jistě to dovede. Básničky jsou většinou mravoučné, poučné a vůbec vážné. Roční doby i v této části jsou opěvovány. Podle toho měly by děti jenom zpívat i deklamovat o samých ročních dobách. Veselejší básničky jsou jen 11., 17., 21. a 27. Nejsme proti básničkám poučným a mravoučným, ale víme ze zkušenosti, že malé děti více těší básničky žertovného a veselého obsahu; na ty by se zvláště pamatovati mělo jmenovitě u dětí drobných, které ještě ani do obecné školy nechodí. Písni, her a deklamovánek přiměřených živému duchu drobných dětí ze škol mateřských a opatroven je třeba, a pí. spisovatelka by se dětem nám velice zavděčila, kdyby příští svoji sbírku uvila z písni národních a z básniček veselejšího obsahu. — Přítomná sbírka může býti přijata jako prozatímní pomůcka pro učitelky škol mateřských a opatroven.

J. Hordk.

První moravská obrázková knihovna. R. IV. (1891.) č. 10. „Výbor bajek“ *Vincence Zahradníka*. Na oslavu stoletých narozenin jeho vybral a životopisným nástinem opatřil *Bořivoj Oborský*. Illustroval K. L. Thuma. Nakl. J. F. Šašek ve Velkém Meziříčí.

»Bajka je vyličení příběhu, který sice patrně je smyšlen, ale mravní nějakou pravdu a to jednu toliko, v plnějším světle vyváží. Bajka je zrcadlo, ve kterémž se jedno z pravidel života jako tělem přirodění oku představuje.« — Vincenc Zahradník stal se svými bajkami všeobecně známým; školní čítanky, v nichž je několik jeho bajek, přispěly zvláště k dokonalejšímu jeho ocenění, jak plnou měrou zasluhuje. Bajky jeho jsou vzorem všem ostatním, jsou: krátké, jádrné a mravní pravda z každé zřejmě vyzírá. Spisovatel zavrhuje všechny básnické okrasy u bajky, poněvadž se jimi pravda, kterou bajka chce živě a smyslně představit, zbytečně zatemňuje a nejde se přímou cestou k účelu, k němuž bajka míří. »Bajka nepotřebuje mnoho popisův a ozdob,« praví sám v předmluvě své sbírky svých bajek, která vydána byla roku 1832. Přítomná sbírka obsahuje 50 nejlepších prací slovutného bajkaře. Mnohé z nich jsou ovšem známy dětem ze školních čítanek, ale zajímají je budou přece. — Knižka ta hodí se velmi dobře pro žáky druhého stupně.

Č. 11. a 12. „Ze světa zvířecího.“ Tři povídky od *Ceňka Kalandry*. Illustroval K. L. Thuma.

Tři povídečky, jak krásné obrázečky. Všechny tři milé, hladounké jako srst Mourkova, o němž se v první povídce vypravuje. Radost je čisti! — V první povídce »Mourkovy příhody a nehody,« líčí p. spisovatel život kocoura, jež matka v košíku z trhu donesla pro obveselení svých dětí a k zapuzení myši. Což to bylo radosti, když děti kocourka spatřily, ale brzy rozléhal se pláč, když divoký Mourek, který dětem zvyklý nebyl, způsobil Pepíkovi, jenž sáhl rukou po jeho

ocásku, tři krvavé pruhy na ruce. Všechny příběhy a vlastnosti kocourkovy jsou pravdivě a živě vyličený. — V druhé povídce nadepsané »Lyon« vypravuje se zase o psíku, kterého se dostalo náhradou dětem za Mourka, jenž byl zastřelen, jsa lupičem. Lyon je hodnější a líbí se zvláště hochům, jako Mourek děvčatům. — Těž třetí povídka »Vraník Blesk« je pěkná, tak že celou knížku doporučujeme vřele pro školní knihovny. Hodí se velmi dobře pro první a druhý stupeň.

J. Hordk.

Besedy mládeže. Svazek 272. »Zábavné chvíle.« Milé mládeži podává Emanuel J. Hrubý. V Praze 1891. Nakl. M. Knapp v Karlíně. Str. 84. Cena 30 kr.

»Zábavné chvíle« obsahují 9 příběhův a 13 pohádek. V první povídce vypravuje p. spis. o Karlu IV., že požíval takové úcty a vážnosti, že, když vešel jednou nočního času mezi lupiče, kteří se v lesní chýži o peníze dělili, a řekl: »Já jsem král váš Karel IV.,« tito pustili zbraň a zůstali jako ohromeni státi. Teprve po chvíli se vzpamatovali a vrhli se všichni na kolena před velikým králem, jenž jim vinu odpustil, když mu slíbili, že už nikdy loupiti nebudou. — Pěkné jsou příběhy ze života nebožtíka korunního prince Rudolfa: »Výplněné přání« a »Útrpnost.« Některé povídky jsou příliš titěrný. Upozorňujeme jen na povídečku »Mýlil se.« Pochybujeme velice, že by obchodník na výročním trhu prodal brejle klučinovi, který ještě ani do školy nechodí. Myslíme, že by každý slušný prodavač takové dítě poslal domů, aby přišlo se svojí matkou nebo staršími bratry. Učinil by již tak z té příčiny, aby neměl nemilých následků s policií a se soudem. — Druhý díl knížečky obsahuje 13 pohádek. Nejvíce se nám líbí: »O Skromnosti a Pýše,« »Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá« a »Šlechtností za šlechtnost splatil.« Ovšem, že ani vyprávěním ani dějem nevyrovňají se zdaleka věčně krásným národním pohádkám, jež sebrali Erben a Kulda. — »Zábavné chvíle« hodí se dobře do školních knihoven pro druhý stupeň.

Svazek 273. »Lístky z otevřené knihy.« Bajky a povídky z přírody. Mládeži podává Václav Špaček. Str. 92. Cena 30 kr.

Všechny povídky v knize výše poznačené se nám líbí, jenom k některým bajkám podotýkáme, že mohly býti kratší a jadrnější. To jest právě umění, málo slovy v bajce jasně ozřejmiti nějakou mravní pravdu. Velmi pěkná je hned první bajka »Královna květin«; též líbí se nám bajka »Svévolná liška,« v níž líčí se potrestaná neposlušnost. Obě bajky jsou psány více ve formě povídky. Z povídek zvláště zajímavý jsou: »Věrný soudruh« a »Hrob pod sněhem.« Novinkou jsou bajky: »Chlapec a krtek« a »Hádanka v bajce.« V první obsažena je krátká básnička, školákům dobře známá, v níž napomíná básník K. Vinařický dítky k útrpnosti se zvířaty. Pan spis. ukládá ku konci bajky malým čtenářům, aby vyberouce z bajky jednotlivá slova, básničku výše poznačenou sestavili. — V bajce druhé, jak již z nápisu vidno, nalézá se hádanka; rozluštění je dosti těžké. Pan spis.

chtěl jednou ranou dvě mouchy zabít, ale toho nedoporučujeme. —
Lístky z otevřené knihy, hodí se dobře do školních knihoven pro
druhý stupeň.

J. Hordk.

Matice lidu. (Č. d.) Č. 4. (22.) „Cesta kolem měsíce.“ Str. 232.

Podle Jules Verneových děl »Cesta do měsíce« a »Cesta okolo
měsíce« upravena osnova povídková, do které z originalův i jiných
spisů populárně zeměpisných vtroušeny dlouhé popisy povrchu
měsíčního. Kniha tato je vhodným doplňkem Studničkova spisu
»O soustavě sluneční« k statí o měsíci, rozbírajíc šíře a zábavněji,
co tam v krátkce bylo podáno. Vřele doporučujeme.

Č. 5. (23.) „Anna Městecká.“ Dějepisný obraz z válek husit-
ských. Podává *Bohumil Junda*. Str. 244.

Spisovatel předvádí čtenáři válečníka Žižku, ovšem s romanovonou gloriolou, bojujícího proti Pražanům a pánům s nimi spojeným v letech 1423—1424. Do historické osnovy vpleten jest citový živel, láska totiž Anny Městecké k mladému měšťanu hradeckému Pavlu, již zbraňuje surový bratr Annin Jan z Opočna, patřící ke straně Žižkovi protivné. Zájem čtenářův podněcován pak ještě několika vedlejšími vzpružinami: tak úklady Žižkovu životu od nepřátel nastrojenými, příhodami a nehodami stoupence Žižkova, Bočka z Poděbrad a láskou a hrdinstvím zbrojnoše Bobše, z čet Žižkových. Kromě romanové zajímavosti povídka nevyniká ani případnou povahokreshou osob ani zvláště zdařilou kreshou historickou, nemá však také nijaké závadnosti.

Čís. 6. (24.) „Panna Orleanská.“ Sepsal *Dr. Vilém Gabler*.
Str. 139.

Vznešený příklad Johanky Darkovy volen asi s tím úmyslem, aby kus nadšení vlasteneckého svatě děvy přenesl i do našich kruhů ženských. Při četbě namítá se samo sebou mnoho porovnání s vlastními poměry našimi, a s této stránky kniha mohla působiti vlastenecky i politicky. Katolický spisovatel byl by i moment náboženský prohloubil a i v tomto směru na mysl čtenářovu blahodárně působil, p. spis. Vilém Gabler toho ovšem neučinil, ba spíše si sem tam proti hierarchii církevní zademokratisoval. Místa tato jsou sice řídká, povrchní čtenář snadno je přehlédne, leč přes to přece neodporučujeme. Zaslouží si »Panna Orleanská« jiného pojednání.

R. II. č. 1. a 2. (7. a 8.) „Paříž v Americe.“ Sepsal *Dr. Renatus Lefebvre*, přel. *Prokop R.* I. str. 176. II. str. 192.

Spisovatel francouzský p. Eduard Laboulaye namířil spis svůj proti centralisaci a byrokratismu franc. vlády v letech šedesátých. Útočení toto děje se nepřímou. Spis. vidí se v magnetickém spánku přenesena s celou Paříží do Ameriky a prožije tam v osmi dnech skoro všechny obměny občanského života amerického. Sám se svými zásadami vládními, centralistickými a byrokratickými, jež ironicky

si přisuzuje a zastává, činí mezi spoluobčany svými v pravé Američany změněnými dojem neodolatelně komický. Komika s osoby přelévá se pak i na zásady, které stávají se v očích čtenářových směšnými a nerozumnými. Za to autonomie a svoboda americké ústavy vyličena ve světle co nejrůznovějším. Místy autor od tohoto způsobu útočení se uchyluje a hlásá sám přímo ideu dokonalého státu. Vypravování oplývá humorem a vtipem.

Aby dosáhl zamýšleného efektu v širokých vrstvách čtenářstva, spis. počíná si jednostranně a nekriticky. Ve Spojených Státech dle něho všechno, jak to bylo v roce 1862., jak v povšechných zásadách, tak v podrobném provedení, bylo absolutně dobré. Bude-li se čtenář také stran soudnictví se spisovatelem shodovati, pochybuji. Jakých účinků pak se dodělává zařízení školství, viděti čím dále lépe: sloučení hochů s děvčaty v jedné učírně až do nejpozdějšího věku nezůstává, jak p. spis. s pathosem hájí, beze zhoubných následků. Co se týče svobody náboženské, již spis. rovněž horlivě se zastává ze stanoviska křesťanského indiferentismu, prospívá ona zajisté církvi katolické nejvíce; ostatní vyznání klesají hlouběji a hlouběji.

Přes dobrý politický úmysl a účinek spisu, přes jeho celkovou srozumitelnost a zábavnost, příliš ho neodporučujeme. Pro náš lid, jenž má beztoho nesprávný názor o té šťastné Americe, patřilo by teď už dílo kritičtěji psané. — Řeč a pravopis překladu jsou chybné.

Č. 3. „Kříž u potoka.“ Vesnický roman od K. Světlé. Str. 317.

Rodina Potockých, bývalých dědinníkův a slavná druhdy po celém okolí, je zakleta. Každý Potocký, jakmile se ožení, počne vyváděti. Odvrátí se od ženy, pije, hýří, vodí do domu jiné, nedbaje ani hanby, ni slz, ani domluvy, ničeho. Kletbu tuto svolala na Potocké prabába Józka od Mikše Potockého byvši oklamána a Fráňou Potockým proti vůli k sňatku a pak i lásce donucena. Kletbu smaže s rodiny jen žena, která dostavši se k Potockým při muži vytrvá v lásce, trpělivosti a ctnosti, děj se tam s ní co děj.

Kletba vzila se v myslí rodiny i okolí a hýbá jak dějovou tak dějepisnou částí romanu. Vliv její na celý život osob jednajících jest osudný. V očekávání toho smutného osudu, v nějž věří, že jistě přijde, nečiní ničeho, aby jej odvrátily, a když se dostaví, opět nečinně skládají ruce do klínu, poddávající se. I na tu, která boj vypověděla osudné kletbě, má ona neblahý účinek. Poddává se jí rovněž, ale kdežto předchůdkyně nedosti silné uváděla v záhubu. Evička vytrvalou svou trpělivostí ji zažehná.

Vášnivě nestálé Potocké upoutati trvale mohla jen žena krásou, silnou povahou a převahou duševní vynikající, a tou byla Evička. Modrooká, zlatovlasá dívka od malička osířelá, od malička mezi cizími dobrými lidmi, nabyta záhy samostatnosti a rozumnosti. S bystrým úsudkem pojí se dobrota srdce, ušlechtilost a vzlet myslí; s rovnováhou a klidem duševním pak umíněnost a stálost. Četba a soběstačnost odvádí ji často v ústraní, samota pak budí její blouznivost. Zmínka o kletbě lpící na domě Potockých polne ji, že učiní si úkolem životním

sníti tuto kletbu s domu nešťastného, ani sil svých nevážíc, ani štěstí svého nelitujíc. Vezme si tedy Štěpána Potockého spíše z uložené povinnosti než z lásky. Nevášnivě, klidně Evičce ovšem nahraňuje vědomí vlastní úlohy a povinnost lásku. Ne tak u Štěpána. Ohnivý, ale dobrosrdečný povahou, vychováním však zkažený, nepoddajný, vypínavý, ješitný a v hrubosti i nízkosti si libující Štěpán, unaví se brzy prvním záchvatem vášně své a čeká nového podnětu jejího se strany Evičky. Leč věčně stejná, klidná, rozumně nebouřlivá žena mu nerozumí. Nad to poníží Štěpána její ušlechtilý vzlet, její vzdělání a duševní převaha. Počne ji dělati výčitky, vyhledávati zprvu jen ze vzdoru, později však z návyku zábavy v hospodě, až upadne v osidla poběhlíce Maříčky. Všechny pokusy jak Eviččiny, tak Štěpánových známých, aby ho s cesty hříchu a hanby odvrátili, jsou marny. Kletba se počíná jeviti.

Evička trpí a přemáhá se; v tomto passivním zápasu pak odbývá si jiný duševní boj. Vzkličila v ní nepozorovaně láska k podivinovi mrzoutu, zasmušilemu švakru Ambrožovi, jenž jediný obětovnost a ušlechtilost ducha jejího chápe a s ní na světě jedinou se rozhovoří a roztouží. Pod vlivem kouzelného ducha jejího ze zachmuřeného misanthropa stane se vášnivý horlitel, z melancholického sobce ideal muže, jakého si přála. Tento zápas duševní spadá u Evičky v dobu úplné beznadějnosti a choroby tělesné, v níž ji surovost Štěpánova sklátí. — leč silná vůle její brzy rozřeší spor srdce s povinností: odmítne Ambrože a oběť svou dokoná.

Vytrvalost její odměněna. Štěpán hýřením ohlušuje marně uraženou, avšak nevyhaslou dosud lásku k manželce. prázdnota srdce a touha po citu ušlechtilém stále silněji se ozývá. Ponížení se Eviččino před milenkou jeho k proslbě, aby ji muže a dítěti otce nesváděla, usmíří, pokoří a obrátí Štěpána úplně, který vidí hledaný důkaz lásky třebaš ne bouřlivé, ale mocné a upřímné v pokoreni se manželčině.

Moc kletby zlomena, ale Evička vítězství své draze zaplatila. Boj dobojován, ale utrpení potrvá dále. Ambrož, jenž smrtí pro bratra svého podstoupenou se očistil, nebude nikdy zapomenut. Láska druhá k muži teď povznesšímu se na žádoucí stupeň dokonalosti, zrodí-li se ještě vůbec jaká ze shovívavého soucitu a neúprosné povinnosti, neozáří Evičce života tím štěstím, jakého si v očích čtenáře zasloužila. Odtud nesoulad, tíseň konečného dojmu. A to zavinila bezúčelná epizoda s Ambrožem, přivodíc už dříve nechutnou, zmatenou scenu u kříže. Zajímavá postava Ambrožova, ponurý pendant prabáby Józy, mohla se lépe a účinněji do romanu vsunouti a využítkovati.

Nejvíce vynikající postavy romanu, jak obyčejně u Světlé, jsou postavy ženské: Evička a Józa, tato kouzlem vášně, ona leskem rozumné ctnosti ozářená. Józa zaráží svou mohutností a svým neštěstím, strmí k nebi svou romantickou ohromností, Evička vábí teplem silného, samostatného a dobře individualisovaného života. Ráz lidový jest příliš povšechný, a proto nevyniká nějak znatelně z úchvatného pochodu psychologického.

Roman, celý obestřen půvabem poetického citu, dávno už v knihovnách lidových zdomácněl.

Č. 6. byla »Mapa světa slovanského«, provázena obšírným výkladem národopisným, velice vhodný to doplněk ku předcházejícím studiím o Slovanstvu.

P. Š.

R. XXV. č. 1. (145.) Redaktor Primus Sobotka. »Z tajů života.« Životozpytné obrázky z říše živočišné a rostlinné. Napsal J. Kafka. Str. 160.

Spisek seznamuje s některými biologickými zákony a úkazy v životě jedince, druhu a společnosti. Darwinské hypotese jsou všude posledními argumenty: »boj o život«, »dědičnost« a pod. vysvětlují spisovateli ty taje života, ačkoli jsou samy taji tak tajemnými, že nejsou takorba ani pravdivy. Pro koho a nač spisek napsán, těžko uhodnouti: na vědecké dílo jest nekritický, na populární příliš hypotetický a — zbytečný.

R.

R. XXV. (1891.) č. 5. (149.) »Rodina Kavanova.« Roman. Napsal Václav Beneš-Šumavský. Str. 130.

Mladá paní Kavanová dá se z nudy do koketování, jak ona myslí, nevinného a přece tak zábavného. Dovede to tak daleko, že si se svým nápadníkem umíní vyjeti na výlet do pražského okolí, mezitím co manžel obchodník je na cestách. Leč manžel žárlivý, chtěje paní svou vyzkoumat, náhle se vrací a spatří ji oknem vagonu. Oba jsou zdrceni. On jasným přesvědčením o nevěrnosti manželčině a své poúupě, ona strachem a lítostí. Uražený manžel podá žádost za rozvod. Marně prosí paní Lóra za odpuštění. Jest odmrštěna na vždy. Zoufalá, na těle i na duchu zničená, oddá se v nerušeném ústraní přísnému pokání za přestupek svůj.

Zatím osamělý manžel zamiluje se podruhé. Ježto pak láska jeho jest opětována i tenkrát, když vyzná Heleně, milence své, že nemá naděje na zákonitý sňatek s ní, odváží se krajnosti a vstoupí s ní v tak zvané sedmihradské manželství. Manželství toto jest klidno a šťastno, požehnáno dvěma dítkami, Bohdanem a Ludmilou. Po dva a dvacetí letech Kavan zemře na zastaralou chorobu srdeční; o závěti, kterou jistě vyhotovil, se neví.

Toť jest předběžný, příčinný podklad romanu.

Za takových okolností rozvinuje se před námi otázka, jak se zachová zákon vůči dítkám a druhé ženě Kavanově. Co se týče sympathií čtenářových, jsou rozhodně pro paní Helenu a její dítky; paní Lóra z počátku spíše odpuzuje svou nevysvětlitelnou nenávisť proti dítkám a druhé ženě Kavanově, teprv znenáhla rozvinutím a omluvením duševního stavu jejího, nakloňuje ji spis. srdce čtenářovo. Všem u smířlivému narovnání protiví se paní Lóra neusmířitelná, pomstychtivá proti těm, kdož dle jejího domnění byli příčinou, proč se s ní manžel nikdy nesmířil. Jediný svědek ztracené závěti, obchodník Soukup, je bídík a zhýralec a ten, chtěje si pomoci jménem domu Kavanova, nadbíhá paní Lóře, slíbí jí křivé svědectví, doufaje, že si ho pak vezme. Lóra proces vyhrá. Helena a její dítky jsou

odstrčení, a Lóra opojena sladkým pocitem pomsty, chystá na naléhání Soukupa své zasnoubení. Tu však v přihrádce psacího stolu v pokoji svém od pětadvaceti let netknutém nalezne list od Kavana pro ni určený, v němž prosí ji, aby odpustila mu křivdu, kterou na ni spáchal, vyznává ji, že stále ji miloval, avšak její vášnivosti se boje a z litosti nad druhou ženou svou s ní se smířiti nechtěl, prosí, aby odpustila Heleně, aby spolu žily jako sestry a v přiložené závěti odkazuje jmění všem stejným dílem. Následuje, jak čtenář očekával, a spravedlivý běh udalostí vyžadoval, všeobecné smíření a pospolitě štěstí všech.

Všichni, jak paní Lóra, tak Kavan a Helena se provinili, všichni za to pykají a na konec si odpouštějí. Rozuzlení je přirozené a harmonické a díky jemu — právní otázka sedmihradského manželství zanikla, klesla na pouhou romanovou zápletku, na tragickou vinu. Psychologického prohloubení ani určité povahokresby není. Roman je prostě dějový a neškodně zábavný, i může se knihovnám lidovým odporučiti.

P. Š.

Libuše, matice zábavy a vědění. Ročník I. č. 6. „Johana z Rožmitála, manželka Jiřího z Poděbrad.“ Nástin života české ženy. Píše V. Lužická. Str. 115.

Životopis tento zabíhá do památných dějin národa českého 15. století, asi od r. 1430. až 1475., jednáje o životě slavné králové a manželky Jiřího z Poděbrad. Popsáno tu rodiště Johanino, hrad Blatná v bývalém kraji pracheňském, její mládí, účastenství v ruchu pohnutlivého století, její láska k vlasti; a čím byla v radě i skutku Jiřímu, jenž r. 1449. ovdověv, následujícího roku ji za manželku pojal; kterak sdílela s ním slávu trůnu královského od r. 1458. i strasti válek domácích: konečně jak i po smrti králově (1471) mocně zasahovala do dějin vlasti své, na př. na sněmě benešovském (1473) předsedajíc, až do posledních dnů života svého (zemřela r. 1475.).

Nástin tento životopisný psán jest asi 4 roky po dle výsledm v „Matici lidu,“ nazvaném „Jirí z Poděbrad“ s podobnou tendencí, ale přece s větší umírněností. Že květy chvály všemožné, po celém dle posetými zasypává královou Johanu, ač dle vlastního doznání o životě jejím soukromém i veřejném málo jest zaznamenáno, kdož by ji vytýkal? Že však na straně „římské“ vidí jen stíny pouhé, bolně dotýká se pravdy milovných, střední cestou jdoucích čtenářův. Ostatně nebude snad nevhod tuto podati na uvažnou, co čísti lze str. 103.: „Na sněmu benešovském uzavřeno též pobídnutím králové Johany, aby pikarti, jakž z potupy zváni byli bratři čeští, moci utištění a utlačení byli. Čin tento, jež výmluvnost a moc její postavila více v popředí dějů, může se arci nyní, kdy víme, čím byli bratři čeští národu našemu, Johaně vytýkati. Sudně ale spravedlivě a nestranně! Johana byla proniknuta úplně náboženskou věrou svou, a proto měla jaksí za svatou povinnost, aby potlačovala vznik odštěpenců víry kališnické, zvláště když byla přísahala před

korunovací, že bude dbáti jednoty u víře a zavázala se k vyhlazení sekt jiných. Johana byla nadšenou, upřímnou vlastenkou, která viděla již z tolika ran krváceti národ svůj, a to jediné z příčiny rozbrojův a půtek náboženských; proto nechtěla, aby tvořením nových náboženských sekt rozšiřovaly se rozbroje v lůně národa.

Kdyby takhle nestranně soudila spisovatelka i o straně „římské“, životopis její v jiném rouše by se ukazoval. Kde řeč jest o lásce k vlasti, děje se tak se zvláštním zápalem. Častěji naskytne se pozorně čtoucímu vada, krátkosti slabiky, které ustálený pravopis dlouží a naopak. Knihu lze méně doporučiti pro směr svrchu jmenovaný.

A. Ždček.

Literární rozpravy v časopisech.

O. B., Historický roman v Rusku (Lit. 1. 21 n.). — *Pastrnek*, Miklosich a lidové básnictví slovanské (Ath. 1). — *Ždk*, P. Gelasius Dobner (VI. 1 n.). — *Čičerin*, Positivní filosofie a jednota věd (Voprosy filos. i psich. 9). — *J. P.*, Z oboru maloruských národních legend (Etnografičeskoe obozr. 3). — *Kapnist*, O klassicismu (Russk. obozrenije 5). — *Menzbir*, Současné úkoly biologie (Russk. mysl 9). — *Miller*, Materialy k historii bylenných sujetů (Etnografičeskoe obozr. 3). — *Miljukov*, S. T. Aksakov (Russk. mysl 9). — *Solovjev*, Z filosofie dějin (Voprosy filos. i psich. 9). — *Trubeckij*, Filosofie křesťanské theokratie v 5. století (Voprosy filos. i psich. 9). — *Veselovskij*, K otázce o dualistických kosmogoniích (Etnografičeskoe obozr. 3). — *Bahr*, Décadence (Nation 40; Kunstw. 20). — *Kossmann*, Poměr naturalismu k přírodovědě (Kunstw. 23). — *Seeck*, Umělci a učenci (D. Rdschau 8).

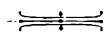
Paběrky.

Zásluhy J. Vrchlického o básnickou mluvu českou líčí Pavel Skřivan ve „Zlatém mládí“ (č. 1.) m. j. takto: „svými básněmi původními dospěl Vrchlický takové mistrnosti rýmu a formy, že o rozvoj řeči vázané v Čechách vedle Jungmanna v tomto století má zásluhy největší, a že básně jeho dlouho a dlouho budou potomkům vzorem nádherné mluvy a bezvadné formy básnické.“ Důkazů podala „Hl. lit.“ snad už dosti.

Dvoji povinnost k tisku. Když uznává se důležitost tisku, tak že až velmocí se nazývá, nastává těm, kterým o věci veřejně důležité jest pečovati, také přiměřená k němu povinnost. Po penězích prý jest nyní tisk velmocí druhou: s penězi tedy bude to dvojí moderní velemoc, jež osudy národů řídí. Prvá povinnost k tisku tedy jest mravní: používati toho předního osvěcovacího prostředku co nejvydatněji, aby dobré myšlenky a zásady se rozšiřovaly. Kdo je k tomu schopen a povolán a nečiní toho, zanedbává svou povinnost, jako kdyby jinému úkolu naň vznesenému nedostál. Blud se stále šíří slovem, a to hlavně tištěným, proto třeba také pravdu šířiti slovem tištěným. Povinnost ta jest mnohem ještě důtklivější vůči těm vrstvám, které na tištěné slovo by takoruka přísahaly: a tak jest namnoze u lidu našeho. — K rozšíření tisku potřebí peněz a zase peněz, tedy také k rozšíření tisku dobrého: a to jest druhá k němu povinnost, neméně důležitá, povinnost hmotné podpory. Jest neodpustitelná blahovost, říkati, že dobrá věc sama za sebe mluví a že sama sebou zvítězí: to jako že ti pečení

holubi v Americe sami lítají lidem do úst! Steskův a nářků slyšeti dost, ale vlastní přičinění, především potřebné, to vážne. A přičinění to musí býti rozhodné. Indifferentismus, jenž podporuje, cokoli se namane, škodí ještě více než úplná nečinnost. „Vlasteneckými povinnostmi“ se u nás mnoho ohánějí, i tam, kde takovou povinnost vykonati jest nevlasteneckým hříchem. Zde platí zásada výlučnosti: jen dobrý tisk podporovati, špatnému dáti výhost, neboť jen to lze s dobrým svědomím šířiti, co v pravdě přispívá k dobru národnímu.

J. M. B.

Zprávy.

Vydání sešitová. Didonův „Život J. Krista“ přeložil do češtiny J. E. Hulakovský a vydá Cyrillo-Meth. tiskárna v Praze. — „Historie literatury ruské 19. století“ od A. G. Stěna vyšel 1. sešit 1. dílu, obsahující povšechný přehled literárního hnutí od Petra V. až do let čtyřicátých tohoto století. — Překlad spisu Denisova „Konec samostatnosti české,“ jehož oznámení v Praze napřed zabavena, vydává prof. Vančura. O směru díla toho, národnosti naší příznivém, učiněna tu zmínka; o náboženském stanovisku protestantského spisovatele nelze již tak příznivě souditi. — „Sborník světové poesie“ hodlá ob měsíc vydávati IV. třída České akademie; tiskne se Sládkův překlad K. Wallenroda a Vrchlického překlad „Zuřivého Rolanda.“

Tylovu cenu 200 zl. vypisuje „Ústřední matice divadelních ochotníků“ na celovečerní hru ze současného života českou, kterou by bylo lze provozovati též na menších divadlech. Práce třeba poslati do 15. května 1892 Drn. K. Pippichovi do Chrudimě.

Slovinsko. Letos vyšlo dosud velmi málo slovinských knih, které by zasluhovaly naší pozornosti. Vůbec vládne ode dvou let ve slovinském písemnictví jakési sucho. Na ten nedostatek původních literárních děl poukázal již také časopis „Dom in Svet“ a podal zároveň příčiny. — Neumavný prof. J. Marn vydal jako každého roku svůj obligatní „Jezíčník,“ ve kterém podává knihopis a životopisy 17 slavných slovinských spisovatelů dílem již zesnulých, dílem ještě žijících. Letošní „Jezíčník“ druží se k „Jezíčníkům“ z r. 1885. až do r. 1887., ve kterých jest popsáno 200 slovinských spisovatelův, a vyniká zevrubností a objektivností. — Lublaňští bohoslovci vydali knížečku „Pomladni glasi,“ posvěcení slovenski mladini. Uredil in založil *Cirilski*, ve které mládeži se dostalo poutavé a zajímavé četby ve vázané i nevázané řeči. — Nemalý rozruch způsobila malá knížečka, kterou napsal *Josip Stritar*, známý slovinský básník a spisovatel. Jest to „Drobiž,“ obsahující 135 čtyřveršíků, většinou satirických. Spisovatel se sice skrývá pod pseudonymem „Peter Samotar,“ ale každý čtenář lehce uhodne, kdo jest pravým pisatelem. J. Stritar, vzdálen jsa od své vlasti (žije jako professor ve Vídni) pozoruje bedlivě slovinské nenrovnané a rozhárané poměry a v této knížečce je posuzuje a ostře šlehá. Kárá na jedné straně národní přepjatost a na druhé straně národní netečnost, zavrhuje přílišné zavádění nových slov do spisovného jazyka, nesvornost v pravopise atd., vůbec vše, co škodí rozvoji

slovinského národa a slovinské literatury. — Novinkou jest veliký historický roman „Od pluga do krole,“ jež napsal *Jakob Bedének*, korektor v c. k. státní tiskárně ve Vídni. Ve velikém tom romanu, jehož látka čerpána z kraňského dějepisu, popisuje spisovatel život slavného muže, jenž se narodil v druhé polovici minulého století v dřevěném domku pod doškovou střechou na Zagorici v Kraňsku, muže, jenž opustiv dům svou učeností a nadáním tak se povzněl, že se stal baronem. Takového muže mají Slovinci jen jednoho; jest to Jurij Vega, později po celé Evropě známý jako učený matematik. Účel romanu jest Slovince seznámiti s tímto slavným rodákem a tím způsobem mu postaviti živý pomník v srdci národa. — „Sebrané spisy Levstikovy,“ které po dvouleté úmorné práci uspořádal prof. *Fr. Levstic*, jsou v tisku a vyjdou co nejdříve. Fr. Levstik byl slovinský básník, humorista a jazykovědec. Jak se dovidáme, jest básnická pozůstalost Levstikova mnohem bohatější a rozmanitější nežli jak se dosud za to mělo. Levstikovy sebrané spisy básnické obsahují přes 300 různých básní a budou vydány ve dvou svazcích, tak že Levstika můžeme nazývati nejplodnějším básníkem slovinským. *Fr. Štingl*.

— O „křesťanství“ německočeského filosofa a paedagoga *Dra. G. A. Lindnera* povstal spor mezi časopisem „Rimski katolik“ a *Drem. Romihem*; Dr. Mahnič, redaktor „R. k.,“ měl ovšem snadnou práci, ze spisů L. dokázati, že nauky L. křesťanství nejsou valně příznivy.

Francie. „L'Orpheline Vendéenne“ od slečny *Adely de Martel* jest druhé vydání něžné a s citem psaného výjevu z doby revoluce. Připojena krátká povídečka „Un dévouement filial“; knížečku lze vřele doporučiti knihovnám dívčích pensionátů. — „Les Sauveteurs de l'asphalte“ jest odpovědí na realistické líčení bídy a neřestí panující mezi chudinou pařížskou, jež spisovatel známý vydal pod názvem „Pirates de l'asphalte.“ Spisovatelka, hraběnka *D. de Beaurepaire*, odpovídá mu vedením důkazu, že lze chudinu velkých měst povznést a z neřestí zachrániti křesťanskou láskou. První myšlenku k sepsání knihy poskytl jí hrabě Bethune, příbuzný její, jenž se ujímá účinně dělnictva a chudiny. Vroucně se přimlouvá za rozšíření spolku sv. Vincence, jehož věru ve velkých městech nezbytně třeba. Že knihu lze doporučiti všem, netřeba dokládati. — *Jean Brancy* svými dvěma povídkami, jež vydal pod názvem „Pour Suzanne,“ snaží se bohaté venkovany, již touží po Paříži, přesvědčiti, aby neopouštěli rodného domu svého a nevydávali se v záhubu časnou a věčnou. Pro Zuzannu, do níž dva bratři zamilováni jsou, hledí jeden druhého šlechtností předčiti; jeden z nich vstoupí do stavu kněžského, aby úmysl jeho se obětovati nemohl býti zvrácen. Ačkoli motivy jeho povolání nejsou právě nadpřirozené, přece stane se z něho potom vzorný kuž. Zuzanna pak s Gilbertem vstoupí do stavu manželského, a to šťastného. Druhá povídka jedná o svedení a potom opuštění svedené oběti. Hrdinka arcíť příliš jest idealisována, ale autor učinil tak, aby tím více vystoupila vina svůdce a stihnuvší ho potom trest. Závadného není v knize nic. — Rodinám francouzsky umějícím lze doporučiti „La Fille du Cacique“ od *Aylicsona*. Děj odehrává se v Peru, kraj a mravy tamější jsou věrně a živě líčeny. Hrdinka, ohnivá Cholita, t. j. potomkyně peruvských starých obyvatelů, dochází konečně pokoje a míru duševního v náboženství.

A. Koudelka.

